PETER HØEG

Panelės Smilos sniego jausmas

SIOS XXa. PABAIGOS

PETER HØEG

Panelės Smilos sniego jausmas

Romanas

Iš danų kalbos vertė
Loreta Laužikaitė

VILNIUS 2007

UDK 839.8-3
Ho-54

Peter HØEG
FRØKEN SMILLAS
FORNEMMELSE FOR SNE
København: *Munksgaard/*
Rosinante, 1992

3-iasis pataisytas leidimas

ISBN 9986-16-147-9

MIESTAS

I

1

Neįprastas šaltis, –18 °C, sninga – ta kalba, kuri jau nebe mano, sniegas vadinamas *qanik* – dideli, beveik besvoriai kristalai krinta dribsniais ir apkloja žemę smulkučio balto šerkšno sluoksniu.

Gruodžio tamsa nyra iš kapo, regis, beribė kaip dangus virš mūsų galvų. Šitoje tamsoje veidai – tik blyškiai šviečiantys ovalai, bet vis dėlto pastebiu nepalankius pastoriaus ir zakristijono žvilgsnius, nukreiptus į mano juodas ažūrines kojines ir Julijanos aimanas, dar pagarsėjusias, nes ji iš pat ryto išgėrusi teturamo tabletę atsiduoda širdgėlai beveik blaiva. Jie mano, kad mums nesvarbu nei oras, nei tragiškos aplinkybės. Bet iš tiesų ir nailoninės kojinės, ir vaistai yra savotiška duoklė šalčiui ir Izaijui.

Visi jie grenlandai: moterys, susispietusios aplink Julijaną, pastorius, zakristijonas; kai užgieda *Guutiga, illimi*, Mano Dieve, kai Julijana susverdi ir pradeda raudoti, pamažu vis garsyn ir garsyn, o pastorius sako kalbą vakarų grenlandų šnekta, pradėdamas nuo moravų mėgstamiausios šv. Pauliaus laiško vietos apie atpirkimą, nedaug tetrūksta, kad pasijustum Upernavike, Holsteinsborge* arba Chraanaake**.

Tačiau iš tamsos kaip laivapriekis išnyra Vakarinio kalėjimo sienos – mes Kopenhagoje.

Grenlandų kapinės užima dalį Vakarinių kapinių. Izaijo karsto atėjo palydėti Julijanos pažįstami, dabar ją prilaikantys, pastorius su zakristi-

* Holsteinsborgas, grenlandų k. Sisimiutas.
** Chraanaakas, danų k. Tulė.

jonu, mechanikas ir nedidelis būrelis danų, iš kurių pažįstu tik inspektorių ir teisėją.

Pastorius pasako kažką tokio, kad aš pamanau, jog jis tikrai pažinojęs Izaiją, nors, kiek žinau, Julijana niekada nevaikščiojo į bažnyčią.

Paskui jo balsas visai dingsta, nes dabar kartu su Julijana rauda ir kitos moterys.

Lydinčiųjų nemažai, gal dvidešimt, liūdesys užplūsta juos kaip juoda upė, jie grimzta ir leidžiasi plukdomi; niekas negalėtų šito suprasti, niekas, užaugęs ne Grenlandijoje. Bet ir užaugti ten turbūt maža. Nes net aš neplaukiu kartu su jais.

Pirmąkart įdėmiau nužvelgiu karstą. Šešiakampis. Tokios formos tam tikru metu būna ledo kristalai.

Leidžia jį į žemę. Tamsaus medžio, karstas atrodo labai mažas; jo viršų jau apklojo sniego sluoksnis. Snaigės didelės kaip plunksnelės – toks yra sniegas, jis ne visada šaltas. Tai dangus rauda Izaijo, jo ašaros virsta sniego pūkų apklotu. Visata užtraukia savo skraistę, kad jam niekada daugiau netektų šalti.

Tą mirksnį, kai kunigas beria ant karsto žemę, kai dera apsisukti ir nueiti, ilgam įsitvyro tyla. Moterys tyli, niekas nekrusteli, tokia tyla, lyg kažkas turi pratrūkti. Iš savo vietos matau, kad atsitinka du dalykai.

Pirma, Julijana suklumpa ant kelių, priglaudžia veidą prie žemės; moterys jos neliečia.

Kita įvyksta mano viduj, many sukrebžda nuojauta.

Tarp mūsų su Izaiju visą laiką galiojo susitarimas, kad nepaliksiu jo nelaimėje, niekada, net ir dabar.

2

Gyvename Baltojo bilieto kvartale.

Gavus lopinį žemės namų valdyba pristatė standartinių balto betono dėžučių ir pelnė už tai Sostinės gražinimo bendrovės premiją.

Jokios prabangos, viskas, net ir premija, atrodo pigu ir menka, nors to nepasakysi apie butų mokesčius, tokius didelius, kad čia tegali gyventi tokie žmonės kaip Julijana, už kuriuos moka valstybė, mechanikas, turėjęs imti, ką davė, ir tokie kaip aš pati, gyvenantys ant ribos.

Taigi kvartalui duotas vardas mus, šiuose namuose gyvenančius, šiek tiek žeidžia, bet iš principo yra teisingas.

Yra dėl ko čia įsikelti ir apsistoti. Juo toliau, juo svarbesnis man darosi vanduo. Baltasis bilietas visai prie Kopenhagos uosto. Šią žiemą mačiau traukiantis ledą.

Šalčiai prasidėjo lapkritį. Niekada nejuokauju su daniška žiema. Šaltis – ne termometru matuojamas, bet juntamas – labiau priklauso nuo vėjo stiprumo ir oro drėgmės nei nuo to, kiek yra laipsnių. Danijoje šąlu labiau, nei kada šalau Tulėj. Kai pirmos žvarbios lapkričio liūtys pradeda it šlapiu rankšluosčiu daužyti veidą, pasitinku jas su kailiu apjuostu kapucinišku apsiaustu, juodais moheriniais getrais, ilgu škotišku sijonu, megztiniu ir juodu „Goretex“ gobtuvu.

Po to temperatūra pradeda kristi. Vienu metu, kai jūros paviršiuje ji pasiekia –1,8 °C ir susidaro pirmieji kristalai, vėjas ir bangos sutrupina laikiną plėvelę į ledą, *frazil*, šis susigrūda į muilą primenančią košę, vadinamą ledėsiais, *grease ice*, pamažu sulimpančiais į plūduriuojančias lytis, ižą, *pancake ice*, kuris vieną šiaurią vidurdienio valandą, sekmadienį, sušąla į ištisinį sluoksnį.

Darosi vis šalčiau, aš džiaugiuosi, nes žinau, kad šaltis pasiekė reikiamą ribą, kad ledas nebelaikinas, nes kristalai jau sudarė tiltus ir prisikaupė sūraus vandens jų kišenėse, kurių struktūra panaši į medžio gyslas: per jas iš lėto sunkiasi sula – apie tai nedaug kas iš žiūrinčių į Holmeną pagalvoja, o šitai galėtų puikiai paremti teiginį, kad ledas ir gyvybė daugeliu atvejų yra susiję.

Atėjusi ant Knipelio tilto pirmiausia žiūriu į ledą. Bet šią gruodžio dieną pamatau kai ką kita. Pamatau šviesą.

Ji geltona, kaip ir dauguma šviesų mieste žiemą; ką tik snigta, todėl, nors ir labai silpna, ši šviesa duoda stiprų atspindį. Ji atsimuša nuo vieno iš tų sandėlių, kuriuos, statydami mūsų blokus, paskutiniu momentu nusprendė palikti. Prie namo galo į Pajūrio gatvę ir Christianshauną sukdamasis žybsi mėlynas policijos patrulinio automobilio signalas. Matau policininką. Laikiną baltos ir raudonos juostos užtvarą. Tai, kas ten, prie namo, atitverta, man panašu į mažą tamsų šešėlį ant sniego.

Todėl, kad bėgu, todėl, kad dar tik penkios valandos ir automobilių nesumažėję, atsirandu čia keliom minutėm anksčiau už greitąją.

Izaijas guli parietęs po savimi kojas, veidu į sniegą ir rankom apkabinęs galvą – tarsi gindamasis nuo mažyčio plieskiančio prožektoriaus, tarsi sniegas būtų langas, pro kurį jis stebėtų kažką žemės gelmėse.

Policininkui derėjo paklausti manęs, kas aš, kokia mano pavardė ir adresas, žodžiu, išpurenti dirvą kolegoms, netrukus pradėsiantiems vaikščioti nuo durų prie durų. Bet jis dar jaunas, jam silpna. Suka žvilgsnį nuo Izaijo. Įsitikinęs, kad aš neperžengsiu jo juostos, leidžia man stovėti.

Galėjo atitverti didesnį plotą. Bet ir tai nieko nepakeistų. Sandėliai dabar perstatomi, sniegas žmonių bei mašinų suplūktas kaip teracinės grindys.

Net miręs Izaijas gręžiasi šalin, tarsi rodydamas, kad jam nereikia niekieno užuojautos.

Aukštai viršuje, kur nesiekia prožektoriaus šviesa, vos įžvelgiu stogo briauną. Sandėlis aukštas, gal kaip septynių ar aštuonių aukštų namas. Gretimą namą remontuoja. Pastoliai supa galinę jo sieną iš Pajūrio gatvės pusės. Aš einu ten, greitajai braunantis per tiltą ir sukiojantis tarp namų.

Pastoliai siekia stogą. Paskutinis laiptelis liko apačioje. Juo aukščiau lipu, juo trapesnė rodosi konstrukcija.

Dengia naują stogą. Virš manęs kyla brezentu apklotos gegnės, tiesiasi per vieną šlaitą. Kitas šlaitas, iš uosto pusės, užpustytas. Ant jo – Izaijo pėdos.

Atsitūpęs ant kraigo, rankom apglėbęs kelius, linguoja vyras.

Net ir susigūžęs mechanikas daro didelio žmogaus įspūdį. Visiškai sugniuždytas, jis vis dėlto atrodo užsidaręs ir atsargus.

Labai šviesu. Prieš keletą metų Siorapaluke matavo šviesumą. Nuo gruodžio iki vasario, tris mėnesius be saulės. Žmonės vaizduojasi juos kaip amžinąją naktį. Bet juk yra mėnulis ir žvaigždės, o kartais ir Šiaurės pašvaistė. Ir sniegas. Užregistravo tą patį kiekį liumenų kaip ir vidury Danijos. Prisimenu, vaikystėje visada žaisdavom lauke ir visada atrodė šviesu. Tada šviesa buvo savaime suprantamas dalykas. Vaikui daug kas savaime aišku. Ilgainiui pradedi stebėtis.

Staiga suprantu, koks šviesus šis stogas. Tarsi čia visada buvo sniegas, nugulęs maždaug dešimties centimetrų storio sluoksniu, žiemos dieną šviečiantis ir tviskantis į mažus, pilkus, spindinčius perlus panašiais blyksniais.

Miestas skleidžia šilumą, todėl nors stipriai šąla, ant žemės sniegas kiek aptirpęs. Bet čia, viršuje, jis tebėra neliestas, toks, koks buvo. Tik Izaijo juo eita.

Vos nustojus snigti, net neatšilus, nepakilus vėjui, sniegas keičiasi. Tarsi kvėpuotų, tirštėtų, kiltų ir grimztų, tarsi skaidytųsi.

Jis vaikščiodavo su sportbačiais, žiemą irgi; tai jo pėdos, jo nunešiotų bucų padai su vos matomu koncentrinių ratų piešiniu palei nosį, ant kurios žaidėjas gali suktis aplink.

Čia, kur stovim, jo sutryptas sniegas. Pėdsakai eina įstrižai stogo krašto link, paskui palei briauną gal dešimt metrų. Tada sustota. Vėl eita link kampo ir galinės sienos, toliau pakraščiu apie pusę metro iki kampo prie kito sandėlio. Nuo ten jo grįžta kokius tris metrus įsibėgėti. Toliau pėdos veda tiesiai prie krašto, nuo ten jo nušokta.

Kitas stogas iš juodos žvilgančios skardos lakštų, ties nutekamuoju vamzdžiu sudurtų tokiu smailiu kampu, kad sniegas ant jų neišsilaiko. Ten nėra ko nusitverti. Kai pagalvoji, juk šitaip jis galėjo nušokti tiesiai į žiojintį plyšį.

Be Izaijo pėdų, daugiau nieko nesimato. Ant sniego jis buvo vienas.

– Aš jį radau, – sako mechanikas.

Man visada sunku žiūrėti į verkiančius vyrus. Gal todėl, kad žinau, kaip ašaros žeidžia jų orumą. Jos retos ir šykščios, nes, matyt, primena jiems vaikystę. Mechanikas nebešluosto veido; jis visas slidus kaip gleivėta kaukė.

– Kažkas ateina, – sakau.

Du ant stogo pasirodę vyrai mumis neapsidžiaugia.

Vienas sunkiai šnopuodamas velka fotoįrangą. Kitas kiek panašus į įaugusį nagą: kietas, plokščias, nekantrus ir labai suirzęs.

– Kas jūs?

– Aš gyvenu virš jo. O tas ponas – greta.

– Malonėkit lipti žemyn.

Paskui pastebi pėdsakus ir mus pamiršta.

Fotografas dideliu „Polaroido“ aparatu su blykste padaro pirmąsias nuotraukas.

– Tik mirusiojo pėdos, – sako Nagas. Jis ne kalba, o tarsi skaito mintyse surašytą savo darbo ataskaitą. – Motina vartoja svaigalus. O vaikas čia žaidė.

Dabar vėl pastebi mus.

– Sakiau gi, eikit žemyn.

Šią akimirką man niekas neaišku, aš visai sutrikusi. Bet savo abejonėmis mielai pasidalyčiau. Todėl nejudu iš vietos.

– Keistoka žaidimų aikštelė, ar ne?

Kai kas pamanytų, kad aš – savo išvaizda patenkinta puošeiva. Iš principo neprieštaraučiau. Gal man to reikia. Šiaip ar taip, drabužiai dabar bent jau verčia jį klausytis. Kašmyro megztinis, kailinė skrybėlė, pirštinės. Jis, aišku, nori ir turi teisę išprašyti mane iš čia. Bet kartu puikiai mato, kad atrodau kaip tikra ponia. Ne kasdien Kopenhagoje sutiksi ponią ant stogo.

Trumpai suklūsta.

– Na ir kas?

– Kai tu buvai tokio amžiaus, – sakau, – o tėtis su mama negrįždavo iš anglies kasyklos, lakstydavai vienas, žaisdavai ant benamių barakų stogų, ar bėgdavai tada tiesutėliai stogo pakraščiu?

Virškina.

– Aš užaugau Jutlandijoje, – pagaliau sumurma, neatitraukdamas nuo manęs akių.

Tada atsigręžia į savo kolegą.

– Mums čia reikėtų poros lempų. Ir palydėk kartu šituos ponus.

Man vienatvė kaip kitiems bažnyčios palaiminimas. Ji dieviškosios malonės šviesa. Kiekvieną kartą prieš uždarydama paskui save namų duris turiu pajusti daranti sau malonę. Norėdamas išaiškinti begalybės sąvoką,

kantoras papasakojo savo mokiniams istoriją apie vieną viešbučio savininką, turėjusį nesuskaičiuojamai daug kambarių, kurie visi buvę užimti. Bet atvykęs dar vienas svečias. Tada šeimininkas pasielgęs taip: perkėlęs pirmame kambaryje gyvenusį svečią į antrą kambarį, antrame – į trečią, trečiame – į ketvirtą ir t. t. Taip pirmasis numeris liko laisvas naujajam svečiui.

Šitoje istorijoje mane labiausiai žavi tai, kad visi jos dalyviai, svečiai ir šeimininkas, laiko natūraliu dalyku tą begalinę daugybę veiksmų, kuriuos reikia atlikti, kad vienas vienintelis svečias galėtų ramiai ir tyliai gyventi jam skirtame kambaryje. Taip pagerbiama vienatvė.

Beje, pastebėjau, kad savo kambarį įsirengiau kaip viešbučio numerį – negali atsikratyti jausmo, kad čia apsistota tik laikinai. Kai bandau pati sau tai paaiškinti, galvoju, kad visa mamos giminė, o ir pati mama, buvo šiokie tokie nomadai. Nors iš tiesų tokio paaiškinimo negana.

Bet aš turiu du didžiulius langus į jūrą. Matau Holmeno bažnyčią, Jūreivių draudimo agentūros pastatą, Nacionalinį banką; šįvakar marmurinis jo fasadas buvo uosto ledo spalvos.

Maniau, kad gedėsiu. Bet kalbėjausi su policininkais, palydėjau ant mano peties nusvirusią Julijaną pas pažįstamą, grįžau namo – visą laiką stūmiau sielvartą šalin. Dabar lyg ir mano eilė liūdėti.

Bet dar ne laikas. Liūdesys – dovana, kurią reikia užsitarnauti. Užsiplikau pipirmėčių arbatos ir atsistoju prie lango. Bet niekas nepasikeičia. Gal todėl, kad liko nedidelis nebaigtas darbas, vienas iš tų, kurie galėtų sutramdyti jausmus.

Geriu arbatą; ant Knipelio tilto vis mažėja automobilių, kol lieka tik vieniši raudonų naktinių žibintų brūkšniai. Palengva apima ramybė. Atrodo, galėsiu užmigti.

3

Pirmą kartą sutikau Izaiją prieš pusantrų metų, vieną rugpjūčio dieną. Drėgnas švininis karštis buvo pavertęs Kopenhagą beprotybės priepuolių veisykla. Sėdėjau viename iš garo katilą primenančių autobusų, balta lino suknele su gilia iškirpte nugaroje ir Valensijos raukiniais – taip ilgai klosčiau ir lyginau, o jie vėl išdriko.

Yra žmonių, tokiu metų laiku važiuojančių į pietus. Į karštį. Aš pati nebuvau toliau pietuose kaip keturiasdešimt kilometrų nuo Kopenhagos. Ir nevažiuosiu, kol branduolinė žiema neužšaldys Europos.

Tokia diena, kai pradedi ieškoti gyvenimo prasmės, o tau pasako, kad jos išvis nėra. Laiptų aikštelėje, žemiau mano buto, kažkas guli ir kruta.

Kai pirmos didesnės grenlandų siuntos ketvirtojo dešimtmečio pradžioje pradėtos plukdyti į Daniją, kaip svarbiausią dalyką jie rašė namo, kad paršai danai gyvena kartu su šunimis. Iš pradžių pamaniau, kad ten, ant laiptų, guli šuo. Bet čia, pasirodo, vaikas, nors tokią dieną tai nė kiek ne geriau.

– Dink iš čia, snargly, – sakau.

Izaijas atsigręžia.

– *Peerit*, – sako, – pati dink.

Nedaugelis danų gali į mane taip žiūrėti. Mano veide jie mato azijietės bruožų, ypač kai padažau po skruostikauliais. Tačiau berniukas ant laiptų žiūri neatitraukdamas akių, jos skverbiasi tiesiai į tai, kas mums abiem bendra. Toks būna naujagimio žvilgsnis. Ilgainiui jis pranyksta ir tik kartais vėl atsiranda susenus. Galbūt viena iš priežasčių, kad neapsunkinau sau gyvenimo vaikais yra ta, jog pernelyg daug mąsčiau, kodėl žmonės netenka drąsos žiūrėti vienas kitam į akis.

– Paskaitysi man?

Rankoje laikau knygą. Todėl jis taip klausia.

Galėtumei palyginti jį su girios elfu. Bet toks kaip dabar, apskretęs, vienom trumpikėm, šlapias nuo prakaito, jis veikiau panašus į ruonį.

– Atstok.

– Tu nemyli vaikų?

– Aš ėdu vaikus.

Žengteli atgal.

– *Salluvutit*, meluoji, – sako, kai einu pro šalį.

Tą akimirksnį pastebiu jame du dalykus, kurie tarsi pažadina many prielankumą. Matau, kad jis vienas. Kaip ir visi egzilai. Ir dar – jis nebijo vienatvės.

– Kokia čia knyga? – rikteli pavymui.

– Euklido *Elementai*, – pasakau ir užtrenkiu duris.

Tai iš tiesų buvo Euklido *Elementai*.

Šitą knygą išsitrauksiu dar tą patį vakarą, kai čirkštelės skambutis ir jis pasirodys tarpdury, vis dar su trumpikėm, žiūrės tiesiai į akis; aš pasitrauksiu į šalį, jis įeis į mano butą, į mano gyvenimą, kad niekada daugiau jo nebepaliktų; imu nuo lentynos Euklido *Elementus*. Tarsi siekdama juo atsikratyti. Tarsi iškart pabrėždama, kad neturiu jokių vaikiškų knygelių, kad mūsų nesuartins knyga nei kas kita. Tarsi norėdama kažko išvengti.

Įsitaisom ant sofos. Jis sėdi sukryžiavęs kojas, ant paties kraštelio – visai taip pat Tulėj, prie Inglefyldo, vasarą sėdėdavo vaikai: ant krašto rogių, kurios palapinėje būdavo naudojamos kaip gultai.

– „Taškas yra tai, kas nedaloma. Tiesė yra ilgis be pločio.“

Šitos knygos jis niekados neaptarinėjo, bet prie jos mes dažnai grįždavom. Kartais pabandydavau kitas. Parsinešiau vaikišką knygą *Rasmusas Klumpas ledyne*. Netardamas nė žodžio jis išklausė pirmuosius skyrius. Paskui, bakstelėjęs pirštu į meškiuką Rasmusą, paklausė:

– Ar jis skanus?

– „Pusskritulis – tai tokia figūra, kuri susidaro skersmeniui perkirtus apskritimą.“

Tą pirmą rugpjūčio vakarą mano skaitymas pereina tris fazes.

Iš pradžių kyla susierzinimas dėl tokios kvailos padėties. Paskui apima šventinė nuotaika, kaip visada vien pagalvojus apie šią knygą. Žinojimas, kad ji – visko pagrindas ir riba. Kai grįžti atgal, už Lobačevskio ir Niutono, tiek, kiek tik įstengi, atsiremi į Euklidą.

– „Ant ilgesniosios iš dviejų duotų skirtingo ilgio tiesių..."

Pati nebeklausau, ką skaitau. Tą akimirką kambarį užplūsta tik mano balsas ir Pietinio uosto saulėlydžio šviesa. Galiausiai nebelieka nė balso, tik aš ir berniukas. Tada nutylu. Taip sėdim dviese, žiūrėdami kiekvienas prieš save, tarytum man būtų penkiolika, o jam šešiolika, ir jaustume pasiekę *the point of no return**. Paskui jis tylutėliai atsistoja ir išeina. Žiūriu į saulėlydį, kuris šiuo metų laiku trunka tris valandas. Sakytum saulė, atėjus laikui leistis, pamatė žemės grožį ir nebenori su ja skirtis.

Euklidas jo, žinoma, neatbaidė. Ir, aišku, nebuvo svarbu, ką skaičiau. Lygiai taip pat būčiau galėjus skaityti telefonų knygą. Arba Luiso ir Kerisos *Detection and Classification of Ice*. Jis vis tiek būtų atėjęs ir sėdėjęs su manimi ant sofos.

Būdavo, ateina kasdien. O kartais per porą savaičių pamatydavau jį tik kartą, ir tai iš tolo. Bet kai ateidavo, paprastai dienai baigiantis, būdavo pradėję temti, o Julijana drybsodavo be kvapo.

Kartkarčiais nuvesdavau jį maudytis. Nemėgo karšto vandens, bet juk nemaudysi vaiko šaltame. Įkeldavau į vonią ir paleisdavau dušą. Jis neprotestuodavo – jau seniai buvo išmokęs susitaikyti su tuo, kas neišvengiama. Tik nė akimirką neatitraukdavo nuo manęs savo priekaištingo žvilgsnio.

* Riba, kai kelio atgal nėra *(angl.)*.

4

Esu gyvenusi keliuose internatuose. Nuolat stengiuosi užgniaužti likusius prisiminimus ir kartais pavyksta. Bet būna, kad kokia nuotrupa vis šmėkšteli galvoje. Kaip dabar – pajuntu tą ypatingą mokyklos miegamojo dvasią. Stenhiojuje, prie Humlebeko, miegodavom miegamuosiuose. Viename mergaitės, kitame berniukai. Naktį atidarydavo langus. O mūsų antklodės buvo tokios plonos...

Morge, Kopenhagos savivaldybės lavoninėje, rūsyje po Universitetinės ligoninės Teismo medicinos institutu, mokyklų miegamuosiuose sušaldyti ties pat užšalimo tašku paskutiniuoju, šaltu miegu miega mirusieji.

Viskas čia švaru, šiuolaikiška ir apgalvota. Net ekspertizės kabinetas išdažytas kaip svetainė, jame stovi pora toršerų, o žaliuojantis augalas turi įkvėpti drąsos.

Izaiją dengia balta drobulė. Tarsi norėdamas pakelti kambarinės gėlės nuotaiką, ant jos kažkas padėjo puokštelę gėlių. Visas užklotas, bet iš mažo kūnelio ir didelės galvos galima suprasti, kad ten jis. Tyrinėjantys žmogaus kaukolę prancūzų mokslininkai Grenlandijoje susidūrė su rimta problema. Jie rėmėsi teorija, kad tarp žmogaus galvos dydžio ir jo protinių gebėjimų egzistuoja tiesioginis ryšys. Grenlandų, laikomų pereinamąja grandim po beždžionės, kaukolė pasirodė esanti didžiausia pasaulyje.

Vyras baltu chalatu nudengia drobulę nuo veido. Izaijas atrodo nepaliestas, tarsi kažkas labai atsargiai išsiurbė visą jo kraują ir spalvą ir paguldė miegoti.

Julijana stovi šalia. Juodais rūbais ir jau antra diena blaiva.

Einam link išėjimo, baltasis chalatas seka iš paskos.

– Jūs giminaitė? – spėja. – Sesuo?

Ne aukštesnis už mane, bet plačių pečių; laikysena kaip tuoj pulsiančio avino.

– Gydytojas, – sako, baksteldamas pirštu į chalato kišenėlę, bet apsižiūrėjęs pamato, kad kortelės su vardu ten nėra.

– Velniai raguoti, – burbteli.

Einu toliau, jis iš paskos.

– Aš pats turiu vaikų. Gal žinot, ar jį rado gydytojas?

– Mechanikas, – atsakau.

Atseka į liftą. Staiga pajuntu, kad man reikia žinoti, kas lietė Izaiją.

– Jūs jį apžiūrėjot?

Neatsako. Gal net negirdėjo, ko klausiau. Rieda prieš mus. Prie pat durų staiga ištraukia kartono skiautelę, panašiai kaip iškrypėlis atlapoja paltą.

– Štai ji. Žanas Pjeras, kaip fleitininkas. Lagermanas, kaip saldymedžio čiulpinukas.

Su Julijana nepersimetėm nė vienu žodžiu. Bet jau įsėdus į taksi, uždarinėjant duris ji sugriebė mane už rankos.

– Ta Smila, – sako tarsi kalbėdama apie čia nesantį asmenį, – yra puiki moteris. Dešimt balų.

Automobilis nuvažiuoja, aš išsitiesiu. Beveik dvylika. Turiu pasimatymą.

„Valstybinis Grenlandijos autopsijos centras“, – parašyta ant durų, kurias prieini paėjęs atgal Frederiko Penktojo gatve pro Teilumo pastatą, Teismo medicinos institutą iki naujojo Universitetinės ligoninės priestato ir pakilęs liftu kelis aukštus su surašytais ant mygtukų pavadinimais – Grenlandijos medicinos draugija, Poliarinis centras, Arkties medicinos skyrius – iki šeštojo, įrengto stogo antstate.

Vakar ryte skambinau į Vyriausiąją policijos valdybą, mane nusiuntė į skyrių A, o ten sujungė su tuo Nagu.

– Galit pažiūrėti į jį morge, – pasakė.

– Norėčiau pasikalbėti su gydytoju.

– Tai Lojenas. Kreipkitės į Lojeną.

Už stiklinių durų yra trumpas koridorius, vedantis prie lentelės su užrašu PROFESORIUS, o mažesnėm raidėm J. Lojenas. Po lentele – durys, už jų rūbinė, toliau šalčiu dvelkianti kontora ir dvi sekretorės, palin-

kusios prie fotostatų su saulės nutviekstais ledkalniais žydrame vandenyje; pagaliau prieinu patį kabinetą.

Čia neįrengė teniso kortų. Bet ne todėl, kad trūktų vietos. Lojenas, žinoma, turi porą jų sode prie savo namo Helerupe, o dar dvejetą – Kopų gatvėj Skagene. Be to, tai nesiderintų su iškilminga rimtos kontoros atmosfera.

Ant grindų guli storas kilimas, dvi sienos apstatytos knygomis, pro langą atsiveria vaizdas į miestą ir Feledo parką, dar – sienoj įtvirtintas seifas, paveikslai auksiniais rėmais, mikroskopas ant šviesaus medžio stalo, po stiklu – paauksuota kaukė, kuri atrodo tarsi būtų nuimta nuo egiptietiško sarkofago, du svetainės baldų komplektai, du išjungti monitoriai, kiekvienas ant atskiros pakylos, ir vis tiek liktų sočiai vietos pabėgioti pavargus sėdėti prie stalo.

Didelis raudonmedžio rašomasis stalas elipsės formos, nuo jo pakilęs Lojenas ateina manęs pasitikti. Jis beveik dviejų metrų ūgio, apie septyniasdešimties metų, tiesus, balta apranga ir įdegusi oda daro jį panašų į dykumų šeichą, net maloni veido išraiška kaip to, kuris sėdi ant kupranugario ir draugiškai iš viršaus nužvelgia pro šalį smėliu šliaužiantį pasaulį.

– Lojenas.

Nors ir praleistas, laipsnis nuskamba kartu su pavarde. Jo ir dar to, kad gydytojas mažiausiai galva aukštesnis už kitus pasaulio gyventojus, neturim teisės pamiršti. Čia, po kojom, minios gydytojų, nesugebėjusių tapti profesoriais, o virš galvos – tik baltos lubos, žydras dangus ir Viešpats Dievas, o gal net ir to nėra.

– Prašom sėsti, ponia.

Man pasisekė – jis priima mane savo viešpatijoj, visas spinduliuodamas paslaugumu. Daugybė moterų prieš mane čia tapo laimingos ir daug jų dar bus, nes sunkią gyvenimo valandą ar gali būti kas geriau, nei atsiremti į du metrus blizgančios medicininės savikliovos, o dar tokioj raminamoj aplinkoj kaip ši.

Ant stalo stovi įrėminta fotografija su ponia gydytojiene, erdelterjeru ir trimis suaugusiais tėvo sūnumis, kurie visi, aišku, studijuoja mediciną ir per visus egzaminus, įskaitant klinikinę seksologiją, gauna aukščiausius, trylika, balų.

Niekada nesakiau, kad esu tobula. Susidūrusi su žmonėmis, turinčiais savo rankose valdžią ir ją su džiaugsmu naudojančiais, tampu kita, blogesne, niekšinga būtybe.

Bet neišsiduodu. Atsisėdu prie stalo kampučio, padedu savo tamsias pirštines ir skrybėlę su juodu vualiu ant paties raudonmedžio plokštės krašto. Profesoriaus Lojeno akivaizdoje, kaip daugybę kartų anksčiau, – juoda, gedinti, klausianti, sutrikusi moteris.

– Jūs grenlandė?

Profesinė patirtis neklysta.

– Mano mama buvo iš Tulės. Ar tai jūs... apžiūrėjote Izaiją?

Pritariamai mosteli.

– Aš norėjau sužinoti, nuo ko jis mirė.

Tokio klausimo jis nesitikėjo.

– Berniukas nukrito.

– Bet ką tai reiškia, grynai fiziologiškai?

Mąsto minutę, nepratęs aiškinti to, kas savaime aišku.

– Jis krito nuo septinto aukšto. Organizmas, kaip visuma, tokiu atveju tiesiog suyra.

– Bet jis atrodė tarsi visai nesužalotas.

– Krentant tai įprastas dalykas, mieloji. Bet...

Žinau, ką sakys toliau. „Taip atrodo tik prieš skrodimą. Paskui pamatai viduje tik sutrupėjusius kaulus ir vidines kraujosruvas.“

– Bet jis toks tik atrodė, – baigia.

Atsitiesia. Turi kitų reikalų. Dar neprasidėjęs, pokalbis eina į pabaigą. Kaip daugybė čia buvusių ir būsimų.

– Ar buvo matyti jėgos pavartojimo žymių?

Aš jo nenustebinu. Tokio amžiaus ir tokios profesijos žmogaus lengvai nenustebinsi.

– Nieko panašaus.

Sėdžiu tylėdama. Mėgstu stebėti europiečius visiškoje tyloje. Jiems tyla – tuštuma su vis didėjančia įtampa, kuri ilgainiui tampa nepakenčiama.

– Kas jums pakišo tokią mintį?

Jau nebesako „mieloji“. Klausimą praleidžiu pro ausis.

– Kaip gali būti, kad šitas centras ir visas skyrius įkurtas ne Grenlandijoje? – klausiu.

– Skyriui tik treji metai. Anksčiau Grenlandija išvis neturėjo autopsijos centro. Vyriausiasis Gothobo advokatas prireikus kreipdavosi į Kopenhagos teismo medicinos institutą. Mes čia laikinai. Kitais metais viskas bus keliama į Grenlandiją.

– O jūs?

Jis nepratęs prie tiek klausimų, gali atsisakyti kalbėtis.

– Aš vadovauju Arkties medicinos skyriui. Bet pagal specialybę esu teismo patologas. Kol kas einu autopsijos centro vadovo pareigas.

– Ar jūs pats atliekat visus teisminius grenlandų skrodimus?

Šoviau nesitaikydama. Bet smūgis turėjo būti taiklus, nes jis pradėjo mirksėti.

– Ne, – sako, dabar jau iš lėto, – bet kartais aš padedu Danijos autopsijos centrui. Kasmet jie gauna tūkstančius bylų iš visos šalies.

Prisimenu Žaną Pjerą Lagermaną.

– Ar per skrodimą jūs buvot vienas?

– Viską atliekam pagal griežtą tvarką, išskyrus specialias bylas. Būna vienas gydytojas, kuriam padeda laborantas ir kartais seselė.

– Ar galėčiau pamatyti skrodimo protokolą?

– Vis tiek nieko ten nesuprastumėt. O jeigu ką ir suprastumėt, tai jūsų nenudžiugintų.

Sekundę buvo praradęs pusiausvyrą. Bet tuoj pat vėl susitvardė.

– Protokolus laiko policija, kuri, galima sakyti, užsako skrodimus. Be to, pasirašydama mirties liudijimą ji sprendžia, kada galima laidoti. Civilinėse, o ne kriminalinėse bylose galima kalbėti apie dokumentų viešumą.

Tvirtai varosi kamuolį vartų link. Balsas virsta raminamu.

– Turit suprasti, panašiu atveju kaip šitas, kai kyla bent menkiausia abejonė dėl nelaimės aplinkybių, policijai ir mums reikia kuo nuodugniausių tyrimų. Mes apžiūrime viską. Ir viską išsiaiškinam. Jėgos pavartojimo atveju praktiškai neįmanoma nepalikti žymių. Būna pirštų atspaudų, suplėšytų drabužių, vaikas ginasi ir po jo nagais patenka užpuoliko odos ląstelių. Čia nebuvo nieko tokio. Nieko.

Smūgiavo. Aš atsistoju ir užsimaunu pirštines. Jis atsilošia.

– Mes, žinoma, susipažinome su policijos protokolu, – sako. – Juk iš pėdsakų buvo aiškiai matyti, kad kai tai atsitiko, ant stogo jis buvo vienas.

Ilgai keliauju link kambario vidurio ir iš ten atsigręžiu į jį. Kažką pradėjau suprasti, tik dar nežinau tiksliai. Jis vėl sėdi ant kupranugario.

– Mielai prašom skambinti dar kartą, ponia.

Staiga apėmęs silpnumas greitai dingsta.

– Mes visi, – sakau, – turim savo fobijų. Kažką, ko tikrai labai bijom. Aš – savo. Ir jūs savo, kai nusivelkat šitą neperšaunamą chalatą. Ar žinot, ko bijojo Izaijas? Aukščio. Jis užbėgdavo iki antrojo aukšto. O paskui šliaužbeing užsimerkęs, laikydamasis laiptų turėklų. Pabandykit įsivaiz-

duoti – kasdien tie patys laiptai, prakaituota kakta, drebantys keliai, penkios minutės, kad užliptum iš antro į ketvirtą aukštą. Dar prieš įsikraustant jo mama prašė buto žemiau. Bet jūs juk žinot – kai esi grenlandas ir gyveni iš pašalpos...

Praeina nemažai laiko, kol sulaukiu atsakymo.

– Bet vis dėlto jis buvo ant stogo.

– Taip, vis dėlto buvo. Bet paklausykit manęs. Būtumėt galėjęs išbandyti kėliklį, kraną, viską, bet nebūtumėt pakėlęs jo bent metrą tais pastoliais. Visas šias bemieges naktis klausiu savęs ir niekaip negaliu suprasti, kas galėjo atsitikti, kad jis atsidūrė ten, viršuje.

Tebematau mažą jo figūrėlę rūsy. Nežiūriu į Lojeną. Einu savo keliu.

5

Julijana Kristiansen, Izaijo mama, savo pavyzdžiu patvirtina gydomąsias alkoholio savybes. Blaivi ji būna nejudri, nekalbi ir apatiška. Prisigėrusi tampa gyvybinga ir labai linksma.

Kadangi ryte ji išgėrė teturamo, o dabar, grįžusi namo iš ligoninės, tiesiai sakant, užgėrė tabletę, šis puikus pasikeitimas vyksta po paprasčiausiu organizmo apnuodijimo šydu. Bet net nepaisant to, jai kur kas geriau.

– Smila, – sako, – aš tave myliu.

Kalba, kad Grenlandijoje geria daug. Visai nepamatuotas nuvertinimas. Grenlandijoje geria labai daug. Todėl ir aš taip vertinu alkoholį. Kai užsinoriu ko nors stipriau nei žolelių arbata, visada prisimenu, kaip būdavo Tulėj prieš savanorišką spirito kiekio normavimą.

Anksčiau esu buvusi pas Julijaną, bet visada sėdėdavome virtuvėje ir gerdavom kavą. Reikia gerbti asmeninį gyvenimą, ypač kai jis ir taip visiems prieš akis lyg žiojinti žaizda. Bet dabar mane veda jausmas, kad turiu išspręsti vieną užduotį, pamatyti tai, ko kiti nepastebėjo.

Šniukštinėju visur, Julijana leidžia man daryti, ką noriu. Iš dalies todėl, kad dar liko obuolių vynelio, bet ir todėl, kad jau tiek laiko gaudama pinigus pašto perlaidomis ir stebima per elektrinį valdžios mikroskopą ji nebeįsivaizduoja, jog galima turėti ką nors asmeninio.

Bute tvyro namų jaukumas, atsirandantis pakankamai ilgai brūžavus lakuotas grindis šiurkščiais medpadžiais, pamiršus pakankamai daug degančių cigarečių ant stalo, daugybę kartų miegojus kur pakliuvo; vienintelis naujas ir veikiantis daiktas šiuose namuose – fortepijono didumo nespalvotas televizorius.

Čia vienu – Izaijo kambariu – daugiau nei mano bute. Lova, žemas stalas ir spinta. Ant grindų – kartoninė dėžė. Ant stalo – dvi lazdos, „klasių“ akmenukas, kažkas panašaus į vonios pompą, modeliukas; bespalviai kaip jūros akmenėliai stalčiuje.

Spintoje – apsiaustas nuo lietaus, guminiai, klumpės, keli megztiniai, apatiniai rūbai, kojinės, viskas sugrūsta kaip pakliuvo. Naršau po drabužių krūvą, ant spintos, bet užčiuopiu tik praeitų metų dulkes.

Ant lovos polietileniniame maišelyje guli jo daiktai iš ligoninės. Neperšlampamos kelnės, bucai, medvilninis megztinis, apatiniai drabužiai, kojinės. Iš kišenės iškritęs baltas minkštas akmenukas, naudotas vietoj kreidelės.

Julijana stovi tarpdury ir verkia.

– Išmečiau tik marlę.

Kartą per mėnesį, kai jo aukščio baimė ypač sustiprėdavo, porą dienų Izaijas naudodavo marliukus. Kartą ir aš jam pirkau.

– Kur jo peiliukas?

Jinai nežino.

Ant palangės stovi laivo modelis, brangumu iškart išsiskiriantis iš pigių kambario daiktų. Ant stovelio parašyta: „Johanas Tomsenas, Danijos kriolito bendrovės motorlaivis“. Niekada nemačiau, kaip jis laikosi ant vandens.

Apkabinu ją per pečius.

– Julijana, – prašau, – būk gera, parodyk man savo popierius.

Mes visi turim stalčių, įvairių aplankų. Spausdintiems savo buvimo liudijimams laikyti Julijanai užtenka septynių prikimštų vokų. Daugumai grenlandų Danijoje sunkiausia priprasti prie popierizmo. Popierinio valstybės biurokratų fronto su paraiškų anketomis, blankais, privaloma korespondencija tam tikroms viešosioms instancijoms. Puikus subtilios ironijos pavyzdys – beveik beraštės Julijanos gyvenime susikaupė šitoks kalnas popierių.

Registracijos kortelės iš Sundholmo alkoholio gydyklos, gimimo liudijimas, Christianshauno aikštės kepyklos kuponų pluoštas (surinkęs jų už 500 kronų gali gauti vieną riestainį veltui), pažymos iš venerinių ligų dispanserio, seni mokesčių lapeliai, banko popieriai. Julijanos nuotrauka Karališkajame sode šviečiant saulei. Sveikatos draudimas, pasas, elektros tarnybos kvitai, laiškai iš Kreditų biuro. Krūva plono popieriaus la-

pų, patvirtinančių, kad kiekvieną mėnesį Julijana gauna 9400 kronų pensiją. Apačioje – ryšulys laiškų.

Niekados negalėčiau skaityti svetimo laiško, todėl praverčiu asmeninius. Pačiame gale – tarnybiniai, rašyti mašinėle. Kišu juos atgal, tik staiga akys užkliūva už vieno.

Tas laiškas kažkoks keistas. „Šiuo pranešame, kad Danijos kriolito bendrovės valdyba savo paskutiniajame posėdyje nusprendė paskirti Jums našlės pensiją ryšium su jūsų vyro Norsako Kristianseno mirtimi. Jums skiriama 9000 kr mėnesinė suma, kuri gali būti keičiama pagal pragyvenimo lygį."

Valdybos vardu pasirašyta: E. Liubing, vyriausioji buhalterė.

Atrodytų, nieko keisto. Tačiau matyti, kad kai laiškas buvo baigtas, kažkas pasuko jį 90 laipsnių kampu ir automatiniu plunksnakočiu skersai paraštės įrašė: „Man tikrai labai gaila. Elza Liubing".

Galima sužinoti šiek tiek apie savo žemiškuosius brolius iš to, ką jie rašo paraštėse. Daug svarstoma apie dingusį Ferma įrodymą. Vienoje knygoje buvo kalbama apie niekad neįrodytą teiginį, kad skaičių, pakeltą didesniu nei antruoju laipsniu, galima išskaidyti į kitų dviejų skaičių, pakeltų tuo pačiu laipsniu, sumą. Ferma parašė: „Radau tikrai puikų įrodymą. Deja, paraštė per siaura, kad jį sutalpintų".

Prieš dvejus metus Danijos kriolito bendrovės kontoroje ponia pagal visas taisykles diktavo laišką. Jis turėjo atitikti reikalavimus, negalėjo likti korektūros klaidų, viskas turėjo būti taip, kaip priklauso. Ji perskaitė jį ir pasirašė. Pasėdėjo sekundę. Tada pasuko popierių 90 laipsnių kampu ir pridūrė: „Man tikrai labai gaila".

– Kaip jis mirė?

– Norsakas? Jis dalyvavo ekspedicijoj į vakarinę Grenlandijos pakrantę; tai nelaimingas atsitikimas.

– Kas atsitiko?

– Kažką suvalgė, ir, man atrodo, organizmas neatlaikė.

Žiūri į mane bejėgiškai. Žmonės miršta. Ką pakeisi, narpliodamas, kaip ir kodėl.

– Galim laikyti ją visai užbaigta.

Kalbuosi telefonu su Nagu.

Palikau Julijaną vieną su savo mintimis, kurių dabar kaip planktono saldaus vyno jūroje. Gal reikėjo likti su ja? Bet aš ne angelas sargas. Pati vos laikausi. Be to, kai ką sugalvojau.

Skambinu į Policijos valdybą. Ten mane sujungia su skyriumi A, kur pasako, kad inspektorius dar darbe. Iš balso sprendžiant, užsisėdėjo.

– Mirties liudijimas pasirašytas pas mus šiandien ketvirtą valandą.

– O tie pėdsakai?

– Jeigu jūs būtumėt mačiusi tiek, kiek aš mačiau, arba jeigu pati turėtumėt vaikų, tai žinotumėt, kad neįmanoma atspėti, kas jiems šaus į galvą.

Jo balsas tampa irzlus nuo minties apie visas bėdas, kurių jam yra pridariusios jo paties atžalos.

– O čia juk tik kažkoks nevertas dėmesio grenlandas.

Kitam ragelio gale įsitvyro tyla. Kad ir po ilgos darbo dienos, šis vyras dar turi jėgų staigiai įjungti šaldomąją termostato padalą.

– Dabar paklausykit manęs, velniai rautų. Mums jokio skirtumo, jokio. Ar pigmėjas būtų nukritęs, ar žudikas maniakas, ar prievartautojas, mes dirbam tą patį. Tą patį. Aišku!? Aš pats paėmiau medicininę pažymą. Jokių požymių, kad buvo kas nors kita nei nelaimingas atsitikimas. Tai, žinoma, tragiškas atvejis, bet tokių turime 175 per metus.

– Norėčiau paduoti skundą.

– Būtent taip ir padarykit.

Padedam ragelius. Iš tikrųjų neketinau skųstis. Bet man irgi buvo sunki diena.

Žinau, kad policija turi daug darbo. Gerai jį suprantu. Supratau viską, ką jis sakė.

Išskyrus vieną dalyką.

Per apklausą, užvakar, atsakiau į keletą klausimų. Bet ne į visus.

Pavyzdžiui, apie šeimyninę padėtį. „Ne jūsų reikalas, – pareiškiau policininkui. – Nebent norėtumėt mane kur nors pasikviesti..."

Todėl jie ničnieko neturėtų žinoti apie mano asmeninį gyvenimą. Iš kur, klausiu pati savęs, Nagas žinojo, kad aš neturiu vaikų?

Atsakymo nesugebu rasti.

Paprastas klausimas. Bet pasaulis nepaliauja domėtis vieniša silpna moterim: kodėl ji, būdama tokio amžiaus, neturi vyro ir poros žavių jau žirgliojančių mažylių. Ilgainiui nuo jo atsiranda alergija.

Pasiimu porą baltų lapų, voką ir atsisėdu prie stalo. Viršuje užrašau: „Kopenhaga, 1993 m. gruodžio 19 d. Valstybės advokatui. Aš, Smila Jaspersen, šiuo laišku norėčiau paduoti skundą".

6

Jis atrodo netoli penkiasdešimties, nors iš tiesų yra dvidešimčia metų vyresnis. Apsirengęs šiltais treningais, su startukais, amerikietiška beisbolo kepuraite ir odinėm bepirštėm pirštinėm. Iš viršutinės kišenės išsitraukia mažytį rudą vaistų buteliuką ir ištuština jį įgudusiu, beveik nepastebimu judesiu. Tai propranololis, dvigubo veikimo tabletės, raminančios širdies plakimą. Nusimauna pirštinę ir žiūri. Ranka didelė, balta, išpuoselėta, nedreba. Išsirenka pirmu numeriu pažymėtą lazdą iš Brazilijos raudonmedžio, *driver*, *taylormade*, poliruotu varpo formos galu. Prideda ją prie kamuoliuko ir užsimoja. Kai muša, visa jo jėga, visi 85 kilogramai būna sutelkti į vieną tašką, didumo kaip pašto ženkliukas; atrodo, kamuoliukas išsisklaidys ir pradings. Jis vėl pasirodo tik nukritęs ant vejos, pačiam sodo pakrašty paklusniai nurieda prie vėliavos.

– „Keimenas", – sako. – Makgregoro firma. Anksčiau visada turėdavau problemų su kaimynais. Šitie nuskrieja tik pusę distancijos.

Jis mano tėvas. Pasirodymas buvo surengtas mano garbei, aš permatau kiaurai, ką jis iš tikrųjų reiškia. Mažas berniukas prašo meilės. O aš net negalvoju duoti.

Mano akimis žiūrint, visi Danijos gyventojai priklauso viduriniajai klasei. Tikri vargšai ir tikri turtuoliai yra tapę egzotika.

Man teko pažinti nemažai vargšų, nes dalis jų – grenlandai.

Tikriems turčiams priklauso mano tėvas.

Jis turi 67 pėdų „Svaną" su nuolatine trijų vyrų įgula Rungstedo uoste. Turi nuosavą salelę netoli Isės fiordo, kur gali atsiskirti nuo pasaulio norvegiškoje rąstų trobelėje, o kiekvienam neprašytam turistui tiesiai šviesiai pareikšti, kad susirinktų daiktus ir nešdintųsi. Jis vienas iš nedaugelio

Danijoje, turinčių „Bugati" ir jį prižiūrintį darbininką, kurio darbas – automobilį šveisti ir šildyti ašies tepalinę su Bunseno tipo degikliu du kartus per metus, prieš pasirodant „Bugati" klubo senųjų automobilių lenktynėse. Kitu laiku tėvas pasitenkina retkarčiais užsidėdamas klubo atsiųstą plokštelę su įrašytu ranka užvedamo vieno iš šių ratuotų stebuklų variklio garsu, reguliuojamu čiaudėjimu ir didėjančiais apsisukimais.

Jis turi šitą namą, baltą kaip sniegas, išpuoštą baltutėm betoninėm kriauklėm, tikro skalūno stogu ir įvijais laiptais prie įėjimo. Rožyną darželyje, besileidžiantį tiesiai į Pajūrio gatvę, sodą už namo, kuriame sočiai vietos devynių duobučių aikštelei, dabar, įsigijus naujų kamuoliukų, tapusiai kaip tik tokio didumo, kokio reikia.

Prigyveno tiek pinigų leisdamas vaistus.

Jis niekados nebuvo iš tų, kurie skelbiasi į visas puses. Bet jeigu kas susidomėtų, galėtų atsiversti „Kas yra kas" žinyną, kur parašyta, kad trisdešimties metų jis tapo vyresniuoju gydytoju, paskui – pirmuoju anesteziologijos profesoriumi Danijoje ir kad po penkerių metų paskyrė savo gyvenimą tam, kas gražiai vadinama privačia praktika. Išgarsėjęs daug keliavo. Ne kokia pigiausia klase, o nuosavu lėktuvu. Jis leido vaistus visuomenės grietinėlei. Atliko narkozes per pirmąsias parodomąsias širdies operacijas Pietų Afrikoje. Kartu su Amerikos gydytojų delegacija buvo Sovietų Sąjungoje mirštant Brežnevui. Girdėjau kalbant, kad tai mano tėvas žongliruodamas savo ilgom poodinėm adatom pailgino jo gyvenimą keliom savaitėm.

Jis panašus į uosto darbininką. Šitą įspūdį tyčia palaiko kartkartėm užsiaugindamas barzdą, dabar jau žilą, bet kadaise buvusią mėlynai juodos spalvos; ją ir dabar reikia skusti dukart per dieną, kad atrodytų tvarkinga.

Jo rankos patikimos ir tvirtos. Jomis laikydamas 150 mm adatą pro šoną, retroperitoniškai, per giliuosius nugaros raumenis pasiekia aortą. Tada nestipriai baksteli smaigaliu į didžiąją arteriją, kad įsitikintų, jog įlindo pakankamai giliai ir gali apeiti ją aplinkui palikęs sluoksnį lidokaino prie didžiojo nervų rezginio. Centrinė nervų sistema reguliuoja kraujagyslių tonusą. Jis sukūrė teoriją, kad šitaip blokuojant galima stimuliuoti sulėtėjusią sunkiasvorio pono kojų kraujo apytaką.

Leisdamas vaistus tėvas susikaupia kaip tik įstengia susikaupti žmogus. Negalvoja apie nieką, net apie tą dešimties tūkstančių kronų čekį,

kurį tuoj išrašys jo sekretorė ir kuris turės būti išmokėtas iki sausio pirmos. Laimingų Šv. Kalėdų ir linksmų Naujųjų metų. Kitas!

Jau dvidešimt penkerius metus jis yra vienas iš tų dviejų šimtų golfo žaidėjų, kurie kovojo dėl paskutiniųjų penkiasdešimties „Eurocard"kortelių. Turi jauną draugę, baleto šokėją, trylika metų jaunesnę nei aš, vaikštančią aplink ir žiūrinčią tokiomis akimis, tarsi kiekviena diena būtų viena viltis, kad jis tuoj nuplėš nuo jos balerinos sijonėlį ir batelius.

Žodžiu, mano tėvas turi viską, ko tik galima įsigeisti. Jam atrodo, kad jis būtent tai čia man aikštelėje ir demonstruoja. Kad turi viską, ko širdis trokšta. Net dvigubo veikimo tabletės, vartojamos jo jau gerus dešimt metų, kad nedrebėtų rankos, praktiškai nesukelia jokių padarinių.

Apeinam aplink namą nugrėbstytais žvyro takeliais, kurių pakraščius sodininkas Siorensenas vasarą apkarpo kirpėjo žirklėmis; susibadytum basas kojas, jei eitum neatsargiai. Aš su ruonio kailiniais, po apačia – siuvinėtos vilnos kombinezonas su užtrauktuku. Iš pirmo žvilgsnio mes – tėvas ir dukra, energinga ir pasiturinti pora. Bet pažiūrėjus iš arčiau matyti banali dviejų kartų tragedija.

Svetainė ąžuolinėm grindim, nerūdijančio plieno grindjuostėm apie veidrodžių sieną, už kurios – rožių krūmai, kriauklės paukšteliams ir visi gyvenantys apačioje. Prie židinio stovi Benja su triko, storom vilnonėm puskojinėm, mankština kojų raumenis ir nekreipia į mane dėmesio. Ji išblyškusi, miela ir nemaloni pažiūrėti, lyg kokia apnuoginta fėja.

– Brentanas, – sakau.

– Prašom pakartoti, – aiškiai ištaria, kaip mokė Karališkojo teatro mokykloje.

– Brentanas, brangioji, grybeliui tarpupirščiuose, dar galima nusipirkti be recepto.

– Neturiu jokio grybelio, – šaltai atsikerta. – Jis atsiranda, matyt, jau tavo metuose.

– Ir jaunesniems, brangioji. Ypač pernelyg aktyviai besitreniruojantiems. Ir labai greitai išplinta iki šakumo.

Niurzgėdama traukiasi atbulom į gretimus apartamentus. Kupina nežabotos jėgos, užaugusi be jokio vargo ir pasiekusi žvaigždės karjerą, dar nepatyrė sunkumų, subrandinančių psichiką kovai.

Senjora Gonzales paduoda arbatą ant lygaus marmuro stalo, uždengto 70 mm storio stikline plokšte.

– Šimtas metų, Smila.

Jis šiek tiek papasakoja apie savo naujus piešinius, rašomus atsiminimus, apie tai, ką dabar skambina fortepijonu. Netenka greičio. Ruošiasi smūgiui, kuris kils susidūrus su mano ketinimais, neturinčiais su juo nieko bendra. Dėkingas, kad leidžiu išsikalbėti. Bet iš tiesų abu neturime jokių iliuzijų.

– Papasakok man apie Johaną Lojeną, – sakau.

Tėvui buvo vos per trisdešimt, kai jis atvyko į Grenlandiją ir sutiko mano mamą.

Eskimas Aisivakas papasakojo Knudui Rasmusenui, kad pradžioje pasaulyje gyveno tik du žmonės, abu galingi burtininkai. Kai atsibodo gyventi vieniems, vienas jų padarė savo kūną tokį, kad galėtų gimdyti; nuo to laiko jiedu turėjo daug vaikų.

XIX a. septintajame dešimtmetyje grenlandų katechetas Hanserakas Šventųjų brolių parapijos dienoraštyje *Diarium Friedrichstal* užregistravo padaugėjus moterų, medžiojančių kaip vyrai. Keletas pavyzdžių minima Rinko legendų rinkinyje ir *Pranešimuose iš Grenlandijos*; tai niekada nebuvo įprasta, bet pasitaikydavo. Dėl moterų pertekliaus, mirčių ir skurdo, dėl grenlandams natūralaus įsitikinimo, kad kiekviena iš dviejų lyčių gali turėti savy priešingybę.

Bet tada moterims tekdavo rengtis kaip vyrams ir atsisakyti šeimos gyvenimo. Visuomenė pripažindavo lyties pakeitimą, bet ne nepastovią, pereinamąją būseną.

Mano mamai buvo kitaip. Ji juokėsi, gimdė vaikus, skleisdavo paskalas apie draugus, išdirbdavo odas kaip moteris. Bet šaudė, plaukiojo kajaku* ir vilkdavo mėsą namo kaip vyras.

Kai jai buvo apie dvylika metų, jie su tėvu išėjo balandžio mėnesį ant ledo; jis šovė į *uuttoq*, ruonį, besišildantį tarp ledų. Prašovė. Kitiems būtų galima surasti visokių paaiškinimų. Jam tebuvo vienas. Kad atsitiks kažkas nepakeičiama. Tai buvo regos nervo užkalkėjimas. Po metų jis visiškai apako.

Tą balandžio dieną mama liko stovėti, kai tėvas nuėjo tolyn patikrinti ilgojo lyno. Galėjo perkratyti galvoje įvairias ateities galimybes. Pavyzdžiui, socialinę pašalpą, kuri ir dabar Grenlandijoje mažesnė už pragyve-

* Nedidelė vieno žmogaus irkluojama valtis, aptraukta jūros gyvūnų oda.

nimo minimumą, o tada buvo tarsi pajuoka. Arba bado mirtį, ne tokią jau retą, arba giminaičių, kurie patys nesudurdavo galo su galu, paramą.

Kai ruonis vėl išlindo, ji jį nušovė.

Anksčiau buvo žeberklu gaudžiusi jūros skorpionus ir uotus, šaudžiusi kurapkas. Po šio ruonio ji visam laikui tapo medžiotoja.

Nemanau, kad mama dažnai susimąstydavo ir įvertindavo save iš šalies. Kartą lindėjom palapinėj vasaros stovykloje prie Atikerluko, kalnų uolų, į kurias tuo metų laiku priplūsdavo narų, juodų paukščių balta krūtine; tik matęs gali susidaryti vaizdą, kiek jų ten būna. Šita gausybė netelpa į matavimų ribas.

Atėjom iš šiaurės, kur žvejojom narvalus su mažais dyzeliniais kateriais. Vieną dieną sugavom aštuonis. Iš dalies todėl, kad ledai buvo užspaudę juos vienam nedideliam plote, o iš dalies todėl, kad trys mūsų laivai buvo pametę ryšį vienas su kitu. Aštuoni narvalai – pernelyg daug mėsos, net ir šunims šerti. Pernelyg daug mėsos.

Tarp jų buvo vaikinga patelė. Prie pat genitalinės ertmės styrojo spenelis. Kai mama vienu rėžtelėjimu perskrodė jos pilvą, ant ledo iškrito pusės metro angelo baltumo subrendęs jauniklis.

Gal keturias valandas žvejai sustoję beveik tylėdami žiūrėjo į vidurnakčio saulę, dėl kurios tuo metų laiku būna šviesu be perstojo, ir valgė narvalo odą *mattak*. Aš negalėjau nuryti nė kąsnio.

Po savaitės mes sėdim prie paukščių uolų, jau para nevalgę. Užmetus didžiulį tinklą reikia susilieti su gamta ir laukti. Iš antro karto pagavau tris.

Tai buvo paukštės, skrendančios pas jauniklius. Jos suka lizdus stačių šlaitų urvuose, iš kurių sklinda pragariškas jauniklių keliamas triukšmas. Mamos prisirenka kirminėlių į tam tikrą maišą snape. Jas užmuša spausdami širdį. Aš turėjau tris.

Tai jau tiek kartų kartojosi: daugybė paukščių užmušta, iškepta molyje, suvalgyta. Tiek daug, kad net neprisimenu visų. Bet dabar jų akys man staiga virsta tuneliais, kurių galuose laukia jaunikliai, šių akys – kiti tuneliai su narvalo jaunikliu; jo žvilgsnis veda vis gilyn ir gilyn. Lėtai apverčiu tinklą: paukščiai triukšmingai pakyla į orą.

Mama sėdi visai prie pat manęs ir nesako nė žodžio. Tik žiūri, tarsi pirmą kartą kažką pamačiusi.

Aš nežinau, kas mane sulaikė. Gailestis Arktyje neturi jokios vertės, jis greičiau reiškia nejautrumą, menką gyvūnų, aplinkos ir būtinybės supratimą.

– Smila, – sako ji, – aš nešiojau tave savo *amaat*.

Gegužės mėnuo. Jos tamsiai rudo atspalvio oda blizga tarsi tuzinas lako sluoksnių. Įsisegusi auksinius auskarus, ant kaklo kabo grandinėlė su dviem kryžiais ir inkaru. Jos plaukai ant pakaušio susukti į kuodą, ji didelė ir graži. Net dabar, kai prisimenu mamą, ji tebėra man gražiausia iš visų kada nors matytų moterų.

Man maždaug penkeri. Nežinau, ką būtent ji turi minty, bet pirmą kartą suprantu, kad mes vienos lyties.

– Bet vis dėlto, – sako, – aš stipri kaip vyras.

Apsivilkusi raudonai ir juodai languotus medvilninius marškinius. Atsmaukia iki alkūnės rankovę ir parodo man savo ranką, plačią ir tvirtą lyg irklas. Tada iš lėto atsisega marškinius. „Ateik, Smila", – tyliai pakviečia. Ji manęs niekada nebučiuoja ir retai kada priglaudžia, bet visiško artimumo akimirką leidžia pažįsti pieno, kurio vis dar yra ten, po oda, kaip kraujo visada ten yra. Išsižergia, kad galėčiau prieiti. Kaip ir visi medžiotojai ji mūvi prastai išdirbtos meškos odos kelnėm. Nepaprastai mėgsta pelenus, kartais valgo juos tiesiog iš laužo; dabar ji apvedė jais paakius. Šitam degančios anglies ir odos kvape randu akinamo baltumo krūtį su didele šviesiai rausva aureole. Geriu *immuk*, savo mamos pieną.

Vienintelį kartą po to ji pabandė paaiškinti man, kaip vieną mėnesį trys tūkstančiai narvalų atsiduria mažam fiorde, kur virte verda gyvenimas. Po mėnesio ledas užkerta išėjimą į jūrą, ir jie sušąla. Kaip gegužės ir birželio mėnesį būriai narų nudažo uolas juodai. Kitą mėnesį pusė milijono paukščių žūsta iš bado. Taip savais žodžiais ji bandė parodyti, kad Arkties gyvūnų gyvenimą valdo nepaprastai dideli populiacijų svyravimai. Ir kad šitoj kaitoj tai, ką mes imam, yra menkniekis.

Aš supratau ją, supratau kiekvieną žodį. Tada ir vėliau. Bet tai nieko nepakeitė. Po metų – likus metams iki jos dingimo – mane pradėjo pykinti žvejojant. Tada buvau maždaug šešerių. Per maža, kad pradėčiau ieškoti priežasčių. Bet pakankamai suaugusi suvokti, jog tapau svetima gamtai. Kad dalis jos nebebus man prieinama taip natūraliai kaip anksčiau. Galbūt jau tada man kilo noras suprasti ledą. Norėti suprasti reiškia bandyti atgauti tai, ką esame praradę.

– Profesorius Lojenas...

Ištaria vardą su tokiu dėmesiu ir plėšrūniška pagarba, kokią jaučia vienas kitam du brontozaurai.

– Labai protingas vyras.

Perbraukia baltu delnu skruostą ir smakrą. Kruopščiai išmoktas judesys; garsas – tarytum kas būtų brūkštelėjęs dilde per rąstą.

– Jis įkūrė Arkties medicinos skyrių.

– O kodėl jį domina teismo medicina? Sutiko dirbti Valstybiniame Grenlandijos autopsijos centre.

– Anksčiau dirbo teismo patologu. Be to, jis imasi visko, kas gali pelnyti jam šlovę. Matyt, manė šoktelėsiąs aukštyn.

– Ko jis siekia?

Akimirksnį tyli. Tėvas gyvenime dėl nieko nesuko sau galvos. Sulaukęs senatvės pradėjo gilintis į žmonių elgesio motyvus.

– Mano kartos gydytojai yra trijų tipų. Vieni taip ir lieka gydytojo asistentais arba galų gale imasi privačios veiklos. Tarp jų daug tikrai puikių žmonių. Kiti parašo disertacijas, kurios – juk tu pati, Smila, žinai – yra atsitiktinė, absurdiška ir pakankama sąlyga prasistumti aukštyn. Jie tampa vyresniaisiais gydytojais. Tai vietiniai medicinos karaliukai. Na, ir trečiasis tipas – mes, iškilę iki paties viršaus.

Visa tai pasakyta be krislelio autoironijos. Galėtum pamanyti, kad jis tuoj rimčiausiu veidu pareikš, kad pats savęs nė pusės tiek neįvertina, kiek turi tam pagrindo.

– Paskutiniam šuoliui reikia ypatingų jėgų. Didžiulės ambicijos. Pinigų. Arba valdžios. Arba žinių troškimo. Medicinos istorijoje šitas pastangas simbolizuoja ugnis. Amžinoji alchemikų liepsna po retorta.

Jis žiūri priešais save tarsi laikytų rankoje švirkštą ir adata būtų jau priartėjusi prie tikslo.

– Lojenas, – tęsia, – nuo studijų laikų norėjo tik vieno. Visa kita palyginti buvo niekas. Jis norėjo, kad jį pripažintų geriausiu jo srityje. Bet ne Danijoje, tarp apskurusių valstiečių. Geriausių visatoje. Ši ambicija yra amžinai jame deganti ugnis. Ir tai ne kokia dujų degiklio liepsnelė. Tai – Joninių laužo liepsna.

Nežinau, kaip mama su tėvu susitiko vienas kitą. Žinau tik, kad jis atvyko į Grenlandiją, nes ši svetinga šalis visada buvo tinkama mokslininiams eksperimentams. Kūrė naują būdą *trigeminus* neuritui, trišakio nervo uždegimui, gydyti. Anksčiau ligą sušvelnindavo numarindami nervą alkoholio injekcijomis, dėl kurių dalį veido suparalyžiuodavo ir atsirasdavo vadinamoji atvipusi lūpa, kai nustoji jausti vienos pusės burnos rau-

menis. Šios ligos neišvengia net geriausios ir turtingiausios šeimos, o tai ir buvo pagrindinė tėvo susidomėjimo ja priežastis. Daug susirgimų buvo užregistruota Šiaurės Grenlandijoje. Jis atvyko gydyti savo naujuoju būdu, šiluma, iš dalies denatūruojančia sergantį nervą.

Čia jo nuotraukos. Stovi su „Kastinger" firmos batais, pūkiniais drabužiais, kirvuku ledui, ledynų akiniais prie paskirtojo namo. Jam ant peties uždėjęs ranką vienas iš dviejų nedidelių rudaodžių vyrų, jo vertėjų.

Šiaurės Grenlandija tėvui iš tikrųjų tesiekė Tulę. Neturėjo nė minties, kad išbus ilgiau nei privalomą mėnesį šitoje vėjuotoje ledo dykynėje, kur nėra net golfo aikštelės.

Kai pagalvoji, kad jis išbuvo ten trejus metus, iškyla miglotas energijos, baltai švytinčios tarp jo ir mano mamos, vaizdas. Bandė prikalbinti ją atsikelti į bazę, bet ji nesutiko. Kaip ir visiems, gimusiems Šiaurės Grenlandijoje, mano mamai bandymas uždaryti į narvelį buvo nepakenčiamas. Tada jis atėjo pats į vieną iš tų faneros ir rifliuotos skardos barakų, kurie atsirado, kai įkūrę savo bazę amerikiečiai išvarė eskimus iš vietos. Vis tebeklausiu savęs, kaip jis ištvėrė. Aišku, kol mama buvo gyva, jam nereikėjo nei golfo lazdų, nei krepšio, tik kad galėtų sekti paskui, kad ir į patį juodą ir baisų pragaro dugną.

„Jiems gimė vaikas", – sakoma. Mano atveju buvo kitaip. Man atrodo, kad tai mano mamai gimė mano jaunesnysis brolis ir aš. Už viso šito, esantis šalia, bet negalintis tapti dalyviu, pavojingas kaip baltoji meška, meilės sulaikytas nekenčiamoje šalyje, meilės, kurios pats nesupranta ir kurios belaisvis yra, neturintis nė mažiausios įtakos buvo mano tėvas, vyras su adatom ir tvirtom rankom, golfo žaidėjas Moricas Jaspersenas.

Kai man buvo treji metai, jis išvažiavo. Arba tiksliau, pats save ištrėmė. Iš kiekvienos aklos, beprotiškos aistros kada nors išauga neapykanta mylimajam, kurio rankose – vienintelis laimės raktas. Man, kaip sakiau, tebuvo treji, bet jo išvažiavimą atsimenu. Tėvas buvo visas apimtas verdančio, sprogdinančio, velniškai pašėlusio pykčio. Energijos pavidalo, kilusio iš atgal bloškiančio ilgesio. Jis buvo pririštas prie mamos kitiems nematoma juosta, kurią jautė fiziškai kaip saugos diržą.

Beveik nebūdavo su mumis, vaikais, kol gyvenom kartu. Nuo šešerių metų atsimenu jo pėdas. Jo rūkomo tabako „Latakija" kvapą. Instrumentų sterilizatorių. Susidomėjimą, kurį mums sukeldavo, kai kartkartėm išsitraukdavo startukus ir išsirinkęs vietą pažerdavo kamuoliu-

kus ant šviežio ledo. Ir tą jį gaubiančią nuotaiką, visų jausmų mano mamai mišinį. Šilumą, alsuojančią ramybe, kokia, matyt, būna branduoliniame reaktoriuje.

Koks buvo mamos vaidmuo? Nežinau ir niekados nesužinosiu. Žmonės, nusimanantys tokiuose reikaluose, sako, kad meilei dūžtant į šipulius sutuoktiniai turi padėti vienas kitam. Galbūt. Kaip ir visi, aš nuo septynerių metų tapiau šviesius nebūtus vaikystės vaizdus; dalis jų buvo skirta ir mamai. Vis dėlto juk tai ji liko ten, kur turėjo būti, ji statė ruoniams spąstus ir pynė man kasas. Buvo savo vietoje, didelė ir visada kartu, o Moricas su savo golfo lazdom, neskusta barzda ir adatom svyravo tarp dviejų savo meilės kraštutinumų: čia visiškai susiliedamas su mylimąja, čia persiskirdamas per Šiaurės Atlanto platybes.

Grenlandijoje įkritęs į vandenį nebeišplauksi. Jūros temperatūra žemesnė nei 4° C; ji sustabdo visus kūno puvimo procesus. Skenduolio viduriai nesifermentuoja, o Danijoje dėl to savižudžiai tampa plūdrūs ir bangų mūša išmeta juos ant kranto.

Rado jos kajako nuolaužas, iš kurių suprato, kad tai būta jūrų vėplio. Jūrų vėplių elgesys sunkiai nuspėjamas. Jie gali būti nepaprastai jautrūs ir baikštūs. Bet jei nuplaukia kiek piečiau, rudenį, kai žuvų jūroje sumažėję, tampa greičiausiais ir sąmoningiausiais didžiojo vandenyno žudikais. Dviem savo iltim gali pramušti geležinį laivo šoną. Kartą mačiau, kaip medžiotojai atkišo vėpliui, kurį jie buvo sugavę gyvą, menkę. Jis sučiaupė lūpas tarsi ketintų bučiuotis ir žuvį tiesiog nučiulpė nuo kaulų.

– Būtų puiku, jeigu atvažiuotum Kalėdų, Smila.

– Kalėdos man nieko nereiškia.

– O nepagalvojai, kad tavo tėvas liūdės vienas?

Tai vienas iš labiausiai varginančių Morico bruožų, išsiugdytų į senatvę – melo ir sentimentalumo mišinys.

– Pabandyk kreiptis į Vienišų vyrų nakvynės namus.

Aš atsistoju, jis seka iš paskos.

– Tu tikra beširdė, Smila. Todėl nuo tavęs pabėgo visi vyrai. – Matau, kad jis tuoj tuoj pravirks.

– Tėti, – sakau. – Parašyk man receptą.

Tą pačią sekundę žaibo greitumu jis persimeta nuo įžeidinėjimų iki susirūpinimo, kaip su mano mama.

– Tu sergi, Smila?

– Labai. Bet tuo popierėliu tu gali išgelbėti man gyvybę ir likti ištikimas duotajai Hipokrato priesaikai. Skaičius turi būti iš penkių skaitmenų.

Krūpteli, širdis apsipila krauju, nes užkliudžiau gyvybinius organus – piniginę ir čekių knygelę.

Apsivelku kailinius. Benja neišlenda atsisveikinti. Tarpdury jis ištiesia man čekį, žino, kad šitaip palaiko vienintelį ryšį su manim. Net tokį bijo prarasti.

– Fernandas gali parvežti tave.

Staiga jam kažkas dingteli į galvą.

– Smila, – šaukia. – Tu neišvažiuoji?

Tarp mūsų geras gabalas snieguotos vejos. Lygiai taip pat galėtų būti visas žemyninis ledas.

– Kažkas graužia mano sąžinę, – sakau jam. – Gydymas kainuos nemažai pinigų.

– Tokiu atveju, – prataria labiau sau, – bijau, kad čekio suma nepasirodytų mažoka.

Ką gi, jo žodis buvo paskutinis. Bet negali gi, žmogus, laimėti kiekvieną kartą.

7

Gal atsitiktinai, o gal ir ne, jis ateina tada, kai visi darbininkai išėję pietauti ir stogas likęs visiškai tuščias.

Saulė, net šilta, giedras dangus, balti kirai, matyti Limhamno laivų statykla ir nė krislelio sniego, dėl kurio mes čia vėl atėjom. Aš ir ponas Raunas, Valstybės prokuratūros tardytojas.

Jis mažo ūgio, ne aukštesnis už mane, bet apsivilkęs didžiulį pilką paltą tokiais plačiais pečiais, jog atrodo panašus į dešimtmetį berniuką, vaidinantį miuzikle apie prohibicijos laikus. Jo veidas lavos tamsumo, įdegęs ir toks liesas, kad oda aptempus kaulus kaip kokios mumijos. Bet akys žvalios ir pastabios.

– Kaip tik ketinau užsukti pas jus, – sako.

– Kaip miela. Ar visada taip reaguojat į skundą?

–Tik išimtiniais atvejais. Paprastai byla patenka į vietinį teismą. Sakykim, šiuo atveju taip atsitiko dėl išskirtinio jos pobūdžio ir jūsų skundo įtaigumo.

Nieko nesakau. Leidžiu jam pajusti tylą. Tačiau nematyti jokio poveikio. Jo smėlio spalvos akys įsmeigtos į mane, žvilgsnis nesuglumęs ir nešmirinėja į šalis. Jis gali čia stovėti kiek reikės. Tik tuo išsiskiria iš kitų.

– Kalbėjausi su profesoriumi Lojenu. Sakė, kad buvote pas jį užsukusi. Kad, jūsų nuomone, berniukas bijojo aukščio.

Jo padėtis šiame pasaulyje neleidžia man juo visiškai pasikliauti. Bet traukte traukia pasidalyti su kuo nors tuo, kas mane kankina.

– Ant sniego buvo pėdos.

Nedaugelis žmonių moka išklausyti. Dauguma užsiėmę ir skuba baigti pokalbį arba nekantraudami bando taisyti padėtį, arba tik ir tegalvoja, ką pasakys, kai pašnekovas užsičiaups ir bus jų eilė lipti ant scenos.

Bet šitas prieš mane stovintis vyras kitoks. Man kalbant jis įdėmiai klausosi, ką sakau.

– Skaičiau ataskaitą ir mačiau nuotraukas...

– Kas dar? Tęskit toliau.

Dabar mes kalbamės apie tai, ką reikia pasakyti, bet ko negalima paaiškinti.

– Nuo čia įsibėgėta. Atsispiriant šuoliui ant sniego arba ledo čiurnos sąnarys išlinksta. Tarsi basam einant per smėlį.

Bandau sukdama riešą parodyti tą į išorę nukreiptą judesį.

– Jei judesys per greitas, nepakankamai tvirtas, koja šiek tiek slysteli.

– Kaip kiekvienam žaidžiančiam vaikui...

– Įpratęs žaisti sniege niekada nepalieka tokių pėdų, nes tai netaupus judesys – tas pat kaip netinkamas svorio perkėlimas kylant į kalną slidėmis ilgoje distancijoje.

Pati girdžiu, kaip neįtikinamai visa tai skamba. Laukiu niekinamos pastabos. Tylu.

Jis žiūri į stogą. Neturi jokio tiko, jokio įpročio taisytis skrybėlę, degtis pypkę ar mindžikuoti. Neturi užrašų knygelės, kurią galėtų išsitraukti. Jis tiesiog labai mažas vyras, klausantis manęs ir atidžiai viską apsvarstantis.

– Įdomu, – pagaliau prabyla. – Bet kažkaip... nesvaru. Būtų sunku pateikti kam nors kitam, neįsigilinusiam. Sunku *pagrįsti*.

Jis teisus. Skaityti sniegą – tas pats, kas klausytis muzikos. Aprašyti, ką perskaitei, tolygu paaiškinti muziką raštu.

Kai tai nutinka pirmą kartą, pasijunti tarsi atsibudęs visiems aplinkiniams miegant. Po lygiai vienatvės ir visagalybės. Mes pakeliui iš Chrinisuto į Inglefyldo įlanką. Žiema. Pučia vėjas ir klaikiai šalta. Kai moterims prireikia nusišlapinti, jos turi užkurti po marška primusą, nes tik tada gali nusimauti kelnes tą pačią sekundę nepersišaldydamos.

Matėm, kad kyla rūkas; užėjęs jis apgaubia staiga ir visi tarsi apanka. Net šunys glaudžiasi į krūvą. Bet man nėra jokio rūko. Tik laukinė, šviesi nuotaika, nes nė akimirką nesuabejoju, kuriuo keliu reikia eiti.

Mano mama klauso manęs, o kiti klauso jos. Mane įsodina į pirmas roges ir, kaip dabar atsimenu, jaučiu, tarsi važiuotume sidabrine gija, besidriekiančia tarp manęs ir namų Chraanaake. Dar prieš namui pasirodant naktyje žinau, kad jis tuoj tuoj išlįs.

Gal tai buvo jau ne pirmą kartą. Bet būtent tai aš atsimenu. Gal mes

klystame, prisimindami sielos proveržius kaip vienkartinį akimirksnį. Gal įsimylėjimas, viską persmelkiantis žinojimas, kad kada nors turėsi mirti, meilė sniegui iš tikrųjų nėra kažkas staigaus, galbūt tai visada mumyse. Ir gal niekad mūsų nepaliks.

Dar vienas rūko vaizdas, turbūt net tos pačios vasaros. Aš nebuvau daug plaukiojusi, nepažįstu jūros dugno. Neaišku, kam jie ėmė mane kartu. Bet nė akimirką nesuabejoju, prie kurio kranto ženklo esame.

Nuo to laiko jie pradėjo mane imti į jūrą beveik kiekvieną kartą.

Amerikiečių karinė Šaltųjų vandenų laboratorija Pailoto saloje pasikvietė kelis mokslininkus vietos jutimo fenomenui tyrinėti. Mačiau pas juos krūvas storų knygų ir ilgus sąrašus straipsnių apie tai, kad žemėje pučia pastovios krypties vėjai, suformuojantys tam tikrą ledo kristalų pasvirimo kampą, iš kurio, esant prastam matomumui, galima išskaityti pasaulio šalių kryptis. Kad kitas, beveik nejuntamas brizas kiek aukščiau rūke kažkaip šaldo vieną veido pusę. Kad pasąmonė registruoja net šiaip jau neregimą šviesą. Yra sukurta teorija, pasak kurios, žmogaus smegenys Arktyje turėtų reaguoti į stiprius elektromagnetinius sūkurius šalia Šiaurės ašigalio prie Bucha Felikso.

Visa tai tas pats, kas žodžiais nusakyti muziką.

Vienintelis mano dvasios brolis yra Niutonas. Man padarė nepaprastą įspūdį, kai universitete papasakojo apie tą *Principia Mathemathica* pirmosios knygos vietą, kur parašyta, kad jis paverčia kibirą vandens ir, remdamasis nuolaidaus vandens paviršiaus pavyzdžiu, įrodinėja, kad besisukančios apie savo ašį žemės viduje, saulėje ir aplink jas abi, ir besiritinėjančiose žvaigždėse yra *absolute space*, Absoliučioji Erdvė, todėl neįmanoma rasti tvirto būties pradžios taško nei atskaitos sistemos; tik ji nejuda, tik jos galime įsitverti.

Būčiau galėjus pabučiuoti Niutoną. Vėliau sukėlė abejonių Ernsto Macho eksperimento su kibiru kritika, kuria rėmėsi savo darbuose Einšteinas. Tada buvau jaunesnė ir pasiduodavau įtaigai. Dabar žinau, kad viskas, ko jie siekė, buvo įrodyti, jog Niutonui trūko argumentų. Kiekvienas teorinis aiškinimas yra redukuota intuicija. Niekas nesusilpnino mano ir Niutono Absoliučiosios Erdvės suvokimo. Niekas neras kelio namo į Chraanaaką įkišęs nosį į Einšteino raštus.

– O kaip jūs pati manot, kas atsitiko?

Niekas taip nenuginkluoja kaip įdėmus klausymasis.

– Nežinau, – atsakau.

Tai visai arti tiesos.

– Ko tikitės iš mūsų?

Čia, šviečiant saulei, kai sniegas ištirpęs, o gyvenimas eina tolyn Knipelio tiltu, kai mandagus žmogus kalbasi su manim, mano įtarimai staiga tampa tokie permatomi. Nesugalvoju, ką atsakyti.

– Aš peržiūrėsiu bylą dar kartą, – sako jis, – nuo pat pradžios iki galo, turėdamas mintyje viską, ką jūs man papasakojot.

Einam žemyn, bet aš leidžiuosi ne tik laiptais. Apačioje manęs laukia depresija.

– Mano mašina ten, už kampo, – sako.

Ir čia jis padaro neatitaisomą klaidą.

– Aš siūlyčiau jums, kol byla bus peržiūrėta, atsiimti skundą. Kad galėtume ramiai dirbti. Ir dar. Jei laikraščiai kreipsis į jus, mano manymu, reikėtų atsisakyti komentuoti bylą. Na, žodžiu, net neminėkit, ką man pasakojot. Liepkit kreiptis į policiją, pasakykit, kad mes toliau tęsiam darbą.

Jaučiu, kaip mano skruostus užplūsta raudonis. Bet ne iš sumišimo. Iš pykčio.

Aš nesu tobula. Sniegas ir ledas man patinka labiau negu meilė. Mane lengviau sudominti matematika negu žemiškaisiais broliais. Bet mano gyvenime yra už ko tvirtai užsikabinti. Galite pavadinti tai vietos jutimu, galit – moteriška intuicija, viskuo, kas tik šaus į galvą. Aš stoviu ant pagrindo, ir žemiau leistis nebėra kur. Gal ir tiesa, kad nesiekiu kuo geriau susitvarkyti gyvenimą. Bet visada – bent jau vienu piršteliu – apčiuopiu Absoliučiąją Erdvę.

Todėl, kad ir kokiais vingiais ar šunkeliais eitų pasaulis, anksčiau ar vėliau aš viską suprantu. Dabar nelieka nė krislelio abejonės, kad kažkas ne taip.

Aš neturiu vairuotojo teisių. O vilkint gražiais drabužiais per daug visko reikia sužiūrėti, jei važiuoji dviračiu: kartu stebėti eismą, išlaikyti orumą ir saugoti, kad nenukristų Vagn parduotuvėje Rytinėje gatvėje pirkta skrybėlaitė. Todėl paprastai tenka eiti pėsčiai arba važiuoti autobusu.

Šiandien einu pėsčia. Antradienis, gruodžio 21-oji, oras šaltas ir skaidrus. Pirmiausia žingsniuoju į Geologijos instituto biblioteką Rytinio pylimo gatvėje.

Vienas mano mėgstamas sakinys yra Dedekindo postulatas apie linijinę kompresiją. Ten apytiksliai taip teigiama: bet kuris, kad ir pats mažiausias, skaičių eilės intervalas yra begalinis. Kai aš bibliotekos kompiuteryje ieškau ko nors apie Danijos kriolito bendrovę, randu medžiagos geriems metams.

Pasirenku *Baltąjį auksą*. Tai, pasirodo, žybsinti knyga. Žiba akys kriolito karjero darbininkų, piningų pramonės magnatų ir grenlandžių valytojų; saulės atspindžių pilni mėlynieji Grenlandijos fiordai.

Einu toliau pro Rytinių vartų stotį, žemyn Pajūrio bulvaru. Iki pastato, pažymėto 72B numeriu, kuriame prie savo konkurentų, Eresūno kriolito bendrovės, įsikūrusi Danijos kriolito bendrovė kadaise turėjo 500 darbuotojų, du laboratorijų pastatus, kriolito žaliavos, rūšiavimo sales, valgyklą ir dirbtuves. Dabar telikę geležinkelio bėgiai, viskas baigiama griauti, tuščia, pora pašiūrių, būdelių ir vienas didelis raudonų plytų namas. Skaičiau, kad du didieji kriolito telkiniai prie Sakchrako septintajame dešimtmetyje galiausiai buvo išsemti, o per kitą dešimtmetį bendrovė perėjo prie naujos veiklos.

Dabar čia tik užtverta teritorija, keliukas ir keli darbininkai baltais darbo drabužiais, ramiai besigaivinantys Kalėdų alumi ir besiruošiantys ateinančioms šventėms.

Žvali ir apsukri mergiūkštė galėtų prieiti prie jų, skautiškai pasisveikinti ir žargonu kalbėdamasi iškvosti, kas per viena buvo ponia Liubing ir kas jai atsitiko.

Bet toks tiesmukumas ne man. Nemėgstu šnekinti nepažįstamų. Nemėgstu susibūrusių danų darbininkų. Apskritai nemėgstu vyrų kompanijų.

Taip svarstydama apėjau visą pastatą, ir darbininkai mane pamatė, moja prieiti ir pasirodo esą paslaugūs džentelmenai, išdirbę čia trisdešimt metų ir dabar gavę liūdną užduotį viską išardyti, žinantys, kad ponia Liubing tebėra gyva ir gyvena Frederiksberge, adresas telefonų knygoje, bet kodėl aš teiraujuosi?

– Ji kažkada padarė man paslaugą, – paaiškinu. – Dabar turiu jos kai ko paklausti.

Jie linksi ir sako, kad ponia Liubing daug kam yra padariusi paslaugą, kad jie patys turi mano amžiaus dukrą ir kad užeičiau ir vėl.

Einu Pajūrio bulvaru ir galvoju, kad net pačių paranojiškiausių įtarinėjimų gilumoje glūdi žmogiškumas ir kontakto siekimas laukdami, kada galės prasikalti.

Kas nors kartą gyveno kartu su gyvūnais, kuriems pakako erdvės, neis į zoologijos sodą. Bet kartą nusivedu Izaiją į zoologijos muziejų parodyti ruonių.

Jam jie pasirodo nesveiki. Bet pirmykščio jaučio modelis visai įdomus. Grįžtam namo per Feledo parką.

– Kiek buvo tam, kur matėm, metų? – klausia jis.

– Keturiasdešimt tūkstančių.

– Tada jis turbūt tuoj numirs.

– Tai jau turbūt.

– Kai tu, Smila, mirsi, galėsiu pasiimti tavo odą?

– Gerai, – atsakau.

Kertam Triangleną. Šilta, ūkanota rudens diena.

– Smila, važiuokim į Grenlandiją?

Nematau jokio reikalo slėpti nuo vaikų neišvengiamą tiesą. Jie turi išmokti pakelti tiek pat kiek ir mes.

– Negalim.

– Gerai.

Niekada nieko jam nežadėjau. Negaliu nieko žadėti. Niekas negali nieko žadėti kitam.

– Bet mes galim paskaityti apie Grenlandiją.

Jis sako „mes“ apie mano skaitymą balsu, tvirtai įsitikinęs, kad sėdėdamas šalia prisideda nė kiek ne mažiau nei aš.

– Iš kokios knygos?

– Iš Euklido *Elementų*...

Kol grįžtu namo, sutemsta. Mechanikas tempia savo dviratį į rūsį.

Jis labai plačių pečių, panašus į lokį, ir jeigu išsitiestų, būtų net impozantiškas. Bet eina nuleidęs galvą, tarsi atsiprašinėdamas už savo ūgį, o gal norėdamas išvengti šio pasaulio durų staktų.

Man jis patinka. Turiu silpnybę nelaimėliams. Invalidams, užsieniečiams, klasės storuliams, tiems, su kuriais niekada niekas nešoka. Jiems plaka mano širdis. Gal todėl, kad visada žinojau, jog savotiškai esu viena iš jų.

Izaijo ir mechaniko santykiai buvo draugiški. Nuo tada, kai Izaijas išmoko daniškai. Jiems nereikėjo daug žodžių. Meistras pažino meistrą. Du vyrai, kiekvienas savaip vienišas šiame pasaulyje.

Jis tempia dviratį, o aš leidžiuosi kartu. Turiu kai ką patikrinti rūsyje.

Mechanikas gavęs dvigubą sandėliuką dirbtuvei. Cementinėm grindim, sausą ir šiltą, su ryškia geltona elektros šviesa. Vietos nedaug, visko grūste prigrūsta. Palei dvi sienas stovi darbastalis. Ant kablių – dviračio ratas ir kelios kameros. Įpakavimo dėžė iš pieninės, pilna brokuotų potenciometrų. Dėžutė vinių ir varžtų. Kabanti lenta su mažytėm izoliuotom replėm elektroniniams prietaisams. Lenta su raktais. Devyni kvadratiniai metrai faneros, pilnos, atrodo, viso pasaulio darbo įrankių. Eilė lituoklių. Keturios lentynos su litavimo reikmenimis, dažų dėžutėmis, išardyta stereoįranga, veržliarakčių rinkiniu, suvirinimo elektrodais ir visa „Metabo" firmos elektrinių įrankių serija. Palei sieną – du dideli balionai CO_2 suvirinimo agregatui ir du maži litavimo lempai. Be viso šito, išardyta skalbimo mašina. Kibiras tirpalo nuo medienos puvinio. Dviračio stovas. Kojinė pompa.

Pririnkta tiek daiktų, kad trūksta, atrodo, vieno krustelėjimo, ir viskas virstų chaosu. Aš manau, jog čia tereiktų nusiųsti mane vieną uždegti šviesos ir kiltų tokia maišatis, kurioje paskui negalėtum rasti net jungiklio. Bet dabar viskas turi savo vietą, justi smulkmeniškai tvarkingo žmogaus ranka; žmogaus, kuris nori būti tikras, kad reikalingą įrankį visada ras ten, kur pasidėjo.

Čia pasaulis tarsi susidvejinęs. Viršuje – darbastalis, įrankiai, aukšta kontoros kėdė. Po stalu viskas pasikartoja dvigubai mažesniu masteliu. Maža kartono plokštė su siaurapjūkliu, atsuktuvais, kalteliu. Maža taburetė. Mažas staliukas. Replikės. Alaus dėžė. Cigarų „Humbrol" dėžė su maždaug trisdešimčia dėžučių. Izaijo daiktai. Buvau čia vieną kartą, kai jiedu sėdėjo ir dirbo. Mechanikas – pasilenkęs ties lupos stovu prie stalo, Izaijas – ant grindų, vienom trumpikėm, pamiršęs viską pasaulyje. Oras buvo pritvinkęs degančio lydmetalio ir epoksidinės dervos kvapo. Ir dar kai ko, gerokai stipresnio: absoliutaus, viską aplinkui užmaršinančio susitelkimo. Stovėjau gal dešimt minučių. Jie nė karto nepakėlė akių.

Izaiju niekas nepasirūpindavo atėjus daniškai žiemai. Tik retkarčiais Julijana aprengdavo jį tinkamai. Mums susipažinus jam per du mėnesius buvo keturi ausų uždegimai. Po penicilino kurso pradėjo blogai girdėti. Nuo to laiko, kai aš skaitydavau, jis sėsdavosi priešais mane, kad galėtų sekti lūpų judesius. Su mechaniku jiedu galėjo susikalbėti kitais būdais, nepraverdami lūpų.

Jau kelias dienas vaikštau su vienu daiktu kišenėj, nes vis laukiau progos susitikti. Dabar parodau jį jam.

– Kas čia?

Laikau vonios pompą, kurią pasiėmiau iš Izaijo kambario.

– „Puodelis“. Stikliai naudoja juos dideliems stiklo lakštams nešioti.

Kraustau alaus dėžę. Kelios medžio atraižos. Harpūnas, kirvis. Laivelis, išdrožtas iš dėmėto medžio, gal kriaušės. *Umiaq.* Nugludintu paviršiumi, kaltu išskaptuota skyle. Ilgas, kantrybės ir kruopštumo reikalaujantis darbas. Dar automobiliukas iš sulenktų ir suklijuotų aliuminio plokštelių, atpjautų nuo beveik folijos plonumo lakšto. Spalvoto stiklo šukelės, išlydytos dujų degikliu ir ištemptos. Kelios poros akinių rėmelių. Ausinukas. Dangtelio nebėra, bet ta vieta išmoningai užtaisyta permatoma plastikine plokštele, priveržta mažais vyriais. Įdėtas į rankom susiūtą plastikinį dėklą. Viskas panašu į bendrą vaiko ir suaugusiojo darbą. Dar krūva kasečių.

– Kur jo peiliukas?

Jis gūžteli pečiais. Po kiek laiko išnyksta. Šitas šimtą kilogramų sveriantis visų draugas, geras santechniko bičiulis. Jis turi rūsių raktus ir gali kada nori vaikščioti čia kiek tinkamas.

Išsitraukiu taburetę ir įsitaisau prie durų, kad galėčiau matyti visą patalpą.

Internate kiekvienas turėjom trisdešimties centimetrų pločio ir penkiasdešimties ilgio spintelę. Su spyna. Raktą turėdavo savininkas. Visi kiti galėjo atidaryti ją metalinėm šukom.

Daug kas mano, kad vaikai yra labai atviri, kad visas jų vidinis gyvenimas tarsi sunkte sunkiasi laukan. Tai netiesa. Niekas nėra taip užsidaręs kaip vaikas ir niekam to taip nereikia kaip jam. Toks jo atsakas pasauliui, vaikštančiam su konservų peiliu rankose ir tikrinančiam, ar dar ne laikas pakeisti vidų labiau rinkoje vertinamu turiniu.

Pirmasis internate išaugęs poreikis, išskyrus nuolatinį, niekad nepatenkinamą alkį, buvo ramybė. Miegamajame jos nebuvo. Tada jis pavirto niekam nežinomos slėptuvės poreikiu.

Bandau įsivaizduoti Izaijo padėtį, vietas, kur jis būdavo. Butas, blokai, vaikų darželis, pylimas. Jų niekada nebus įmanoma apieškoti iki galo. Todėl apsiriboju tuo, kas prie pat manęs.

Apžiūriu sandėliuką. Labai atidžiai. Ir nieko nerandu. Tik Izaijo atminimą. Tada bandau atkurti šitos patalpos vaizdą tokį, kaip tuos du kartus, kai prieš daug daug laiko čia buvau.

Prasėdžiu gal pusę valandos, kol jis iškyla man prieš akis. Prieš pusę

metų tikrino, ar name neįsimetęs sausasis puvinys. Iš draudimo atsivedė treniruotą šunį. Tas išuostė porą mažų dėmelių, išgriovę mūrą jas išvalė. Viena iš vietų, kuriose jie tada dirbo, buvo šitas rūsio kambarys. Jie išgriovė nuo grindų metro aukščio sienos gabalą. Paskui vėl užmūrijo, bet iki šiol nenutinkavo kaip visos sienos. Po darbastaliu, šešėlyje, likusi kvadratinė trisdešimt šešių plytų krūva.

Vis dėlto niekaip negaliu rasti. Greičiausiai jis palaukė, kol darbininkai baigs. Atėjo, kai skiedinys dar buvo drėgnas, ir stumtelėjo vieną plytą šiek tiek gilyn. Tada lukterėjo sekundę ir įkišo ją į vietą. Ir taip, kol skiedinys išdžiūvo. Ramiai ir tyliai, kas penkiolika minučių visą vakarą ėjo į rūsį, kad pajudintų plytą iš vietos vienu centimetru. Aš taip įsivaizduoju. Neįkištum peilio tarp plytos ir skiedinio, bet kai spusteliu, ji įlenda gilyn. Iš pradžių negaliu suprasti, kaip jis ištraukdavo plytą, nes nėra už ko suimti. Tada išsiimu vonios pompą ir žiūriu. Negaliu stumti plytos, nes ji tuoj pat įkristų į sienos ertmę. Bet kai priremiu prie jos pompą ir kotu išsiurbiu orą, sunkiai pasiduodama išlenda. Dabar suprantu, kodėl. Vidinėje jos pusėje įkaltas mažas mėlynas vinukas. Aplink jį apvyniota plona nailoninė virvelė. Ant vinies ir virvelės užvarvintas didelis lašas epoksidinių klijų, sukietėjusių į akmenį. Virvelė leidžiasi į ertmę sienoje. Ant jos galo kabo plokščia cigarų dėžutė, aprišta dviem storom gumytėm. Viskas atrodo tarsi himnas išradingumui.

Įsidedu dėžutę į švarko kišenę. Plytą įspraudžiu į vietą.

Riterystė yra archetipas. Kai atvykau į Daniją, Kopenhagos savivaldybė surinko klasę vaikų mokytis danų kalbos Rugmarkeno mokykloje prie Socialinės apsaugos ministerijos imigrantams skirtų barakų Amagerio salos Sundbiu rajone. Aš sėdėjau su vienu berniuku, vardu Baralas. Buvau septynerių ir trumpai nukirpta. Per pertraukas su berniukais spardydavau kamuolį. Maždaug po trijų mėnesių per vieną pamoką turėjom pasakyti vienas kito vardus.

– O šalia tavęs, Baralai, kuo ji vardu?

– Jo vardas Smila.

– *Jos* vardas Smila. Smila mergaitė.

Jis atsigręžė į mane be žado iš nuostabos. Praėjus šokui, likusį mokyklos pusmetį jo elgesyje su manimi atsirado vienas pasikeitimas. Jis tapo maloniai, mandagiai paslaugus.

Tą patį pastebėjau Izaijuje. Supratęs pagarbią žodžio „jūs“ reikšmę,

jis staiga imdavo kalbėti daniškai, kad galėtų mandagiai į mane kreiptis. Paskutinius tris mėnesius, kai Julijana buvo visai pametusi saiką ir ribas, vakarais jis nebenorėdavo išeiti.

– O gal aš galėčiau, – paklausė jis, – miegoti pas jus?

Kai išprausiau jį, pastačiau ant tualeto dangčio, kad galėčiau įtrinti kremu. Veidrodyje jis matė savo veidą, nepatikliai uostinėjantį rožinį Elizabet Arden naktinio kremo kvapą.

Kol neužmigdavo, jis nė karto neprisiliesdavo prie manęs. Niekados nepaimdavo rankos, neglostydavo ir pats neprašydavo glamonių. Bet naktį, giliai įmigęs, kartkarčiais atriedėdavo pas mane ir likdavo gulėti šalimais kelias minutes. Mano oda pajusdavo mažą jo erekciją, vis ateinančią ir pranykstančią, kaip lėlė teatre.

Tomis naktimis tik snūduriuodavau. Mažiausias jo greito kvėpavimo pasikeitimas mane pažadindavo. Dažnai tiesiog gulėdavau galvodama, kad oras, kurį dabar įkvepiu, yra jo iškvėptas.

8

Bertranas Raselas rašė, kad grynoji matematika yra tokia sritis, apie kurią kalbėdami, nežinom, apie ką kalbam, ir ar tai, ką teigiam, yra teisinga ar klaidinga.

Tas pat man ir maisto gaminimas.

Valgau daugiausia mėsą. Nesušilčiau nuo daržovių su duona. Niekada nesijaučiau šeimininkė savo virtuvėje, nežinau, ką turiu šaldytuve, kokia maisto cheminė sudėtis ir kaip ji kinta gaminant. Vadovaujuosi vienu vieninteliu principu. Visada gaminuosi ką nors karšto. Tai labai svarbu, kai esi viena. Padeda atlikti proto higieną. Palaiko formą.

Šiandien turiu dar vieną tikslą. Atitolinti du telefono skambučius. Nemėgstu kalbėti telefonu. Man reikia matyti pašnekovą.

Ant stalo prieš save pasidedu Izaijo cigarų dėžutę. Tada susuku pirmąjį telefono numerį.

Tikiuosi, kad bus per vėlu, kad visi bus išėję anksčiau, nes tuoj Kalėdos.

Skambinu į Kriolito bendrovę. Direktorius tebesėdi kontoroje. Neprisistato, jis – tik balsas, sausas, nepermaldaujamas ir atgrasus, kaip byrantis smėlis smėlio laikrodyje. Man praneša, kad kadangi jų vadovybėje buvę valdžios atstovų, o bendrovė dabar uždaroma ir fondas pertvarkomas, buvo nutarta visus popierius perkelti į Valstybinį archyvą, kuriame saugomi dokumentai su valstybinių institucijų sprendimais; kai kurie iš jų – dabar iškart jis nepasakysiantis, kurie būtent – priskiriami „bendrųjų nutarimų“ grupei ir saugomi penkiasdešimt metų, o kiti – turėčiau pati suprasti, kad ir apie juos jis negalėsiąs suteikti informacijos – laikomi susiję su asmenimis ir mėgaujasi aštuoniasdešimties metų apsauga.

Bandau išklausti, kur laikomi popieriai, popieriai apskritai.

Visa informacija tebėra bendrovės priežiūroje, bet formaliai popieriai jau atiduoti Valstybinio archyvo žinion, į jį todėl turėčiau ir kreiptis, gal jis galintis dar kuo nors man padėti?

– Taip, – sakau. – Paaiškinti apie stogą ir nelaimingus nukritimus.

Nusmaukiu gumytes nuo Izaijo dėžutės.

Mano namų peiliai pakankamai aštrūs vokui atplėšti. Riekdama rupios duonos riekę beveik peržengiu jų galimybių ribas. Pavojingesnių man nereikia. Juodą dieną ir taip galvoju, kad nieko nereiškia nueiti į vonią ir prieš veidrodį persirėžti kaklą. Vis dėlto neblogai, kad tokiais atvejais esu papildomai apsaugota, nes žinau, kad pirmiausia teks leistis pas kaimynę pasiskolinti padoraus peilio.

Bet aš gerai pažįstu nenumaldomą blizgančios geležtės trauką. Kartą nupirkau Izaijui „Pumos" skinerį. Nepadėkojo. Veidu nešmėkštelėjo nė krislelis nustebimo. Tik atsargiai ištraukė trumpą, plačiaašmenį durklą iš žalio veltinio makščių ir po penkių minučių dingo. Žinojo, žinojau ir aš, o jis žinojo, kad aš žinojau, kad jis nuėjo į rūsį, kur po mechaniko stalu palinks prie savo naujo įrankio ir užtruks keletą mėnesių, kol suvoks, kad jis tikrai jo.

Dabar durklas, įkištas į makštis, guli priešais mane cigarų dėžutėje. Su plačia, rūpestingai išblizginta elnio rago rankena. Dėžutėje dar keturi daiktai. Harpūno smaigalys, kokių visi vaikai Grenlandijoje prisirankioja iš apleistų stovyklaviečių ir visur tąso, nors ir žinodami, kad reikia atiduoti radinius archeologams. Meškos nagas, kurio kietumu, plonumu ir aštrumu dabar vėl stebiuosi. Kasetė be dėklo, bet įsukta į apiblukusį žalio juodraštinio popieriaus lapą, pilną skaičių. Viršuje didžiosiomis raidėmis parašyta „Niflheim".

Ir dar – autobuso bilieto įdėklas; bilietas išimtas, o vietoj jo įkišta nuotrauka. Spalvota, greičiausiai padaryta paprasčiausiu pigutėliu fotoaparatu. Vasara, panašu į Šiaurės Grenlandiją, nes vyras susikišęs džinsus į kamikus*. Sėdi saulėje ant akmens. Nuoga krūtine, su dideliu, juodu naro laikrodžiu ant kairės rankos. Juokiasi fotografuojamas ir tuo momentu jis kiekvienu savo dantim, kiekviena juoko išryškinta raukšle yra Izaijo tėvas.

Jau vėlu. Bet pats tas laikas, kai mes, visuomenės mechanizmų varikliai, užsivedam paskutinį kartą prieš Kalėdas, kad užsitarnautume premiją: šiais metais ji – šaltis ir direktoriaus bučinukas į paausį.

* Auliniai iš odos *(eskim.)*.

Atsiverčiu telefonų knygą. Valstybės advokato Kopenhagoje kontora yra Jenso Kofodo gatvėje.

Tiksliai nežinau, ką pasakysiu Raunui. Galbūt tereikia priminti jam, kad nesidaviau apkvailinama, kad nenurimau. Tereikia pasakyti: „Žinai, mano mielas, aš nenuleidžiu nuo tavęs akių".

Esu pasiruošus bet kokiam atsakymui.

Tik ne tam, ką išgirstu.

– Pas mus, – sako šaltas moteriškas balsas, – toks nedirba.

Klesteliu ant kėdės. Telieka tik garsiai įkvėpti oro, kad išloščiau laiko.

– Su kuo aš kalbuosi? – klausia ji.

Buvau bepadedanti ragelį. Bet kažkas jos balse mane sulaiko. Kažkas oficialaus. Siauro ir smalsaus. Smalsumas staiga sukelia įkvėpimą.

– Su Smila, – šnibždu ir bandau pasaldinti balsą. – Iš „Smilos saunos klubo". Ponas Raunas buvo užsirašęs masažui, bet norėjo pakeisti laiką...

– Tas Raunas toks mažas ir plonas?

– Plonas kaip šakalys, brangute.

– Vaikšto su dideliais paltais?

– Kaip keturvietės palapinės.

Girdžiu, kaip pagreitėja jos kvėpavimas. Žinau, jos akys dabar žiba.

– Jis iš Ekonominių nusikaltimų tyrimų skyriaus, – sako.

Dabar ji laiminga. Savaip. Padovanojau jai geriausią šių metų istoriją, kurią bus galima aptarinėti su artimiausiomis draugėmis prie kavos puoduko ir saldžių bandelių rytoj iš pat ryto.

– Tu mane tiesiog išgelbėjai, – pasakau. – Jei kartais pati užsinorėtum masažo...

Padeda ragelį.

Nusinešu arbatą prie lango. Danija – puiki šalis. Bet ypač puiki jos policija. Stebinanti. Ji lydi Jo Didenybės asmens sargybinius iki Amalienborgo. Padeda paklydusiems ančiukams pereiti gatvę. O kai mažas berniukas nukrinta nuo stogo, pirmiausia pasirodo uniformuoti tvarkdariai. Paskui kriminalinė policija. Tada savo atstovus atsiunčia Valstybės advokatas iš Ekonominių nusikaltimų tyrimų skyriaus. Gali ramiai miegoti.

Išjungiu telefoną. Šiandien gana prisikalbėjau. Priprašiau mechaniką perdirbti kištuką, todėl dabar galiu nutildyti ir durų skambutį.

Įsitaisau ant sofos. Galvoje sukasi šiandienos įspūdžiai. Leidžiu jiems praplaukti. Paskui užplūsta vaikystės atsiminimai, čia vos slegiantys, čia

švelniai pakilūs; ir jie nuseka pirmuosius. Tada ateina ramybė. Užsidedu plokštelę. Sėdžiu ir verkiu. Ne dėl to, kad būtų kažko gaila. Savo gyvenimą esu sukūrusi pati ir nenorėčiau, kad būtų kitaip. Verkiu, nes visata tokia graži, kai joje Bramso Koncertą smuikui griežia Kremeris.

9

Viena mokslinė teorija remiasi požiūriu, kad žmogus gali būti visiškai tikras egzistuojant tik tai, su kuo pats susidūrė. Tokiu atveju turbūt nedaug kas galėtų tvirtai pareikšti, kad Gothobo gatvė egzistuoja penktą valandą ryto. Bent jau dabar langai tamsūs ir tušti, gatvės tuščios, antruke, be manęs ir vairuotojo, daugiau nieko nėra.

Penkta valanda ryto kažkuo ypatinga. Tada sapnas tarsi pasiekia dugną. REM ciklo parabolė apsiverčia ir pradeda budinti miegantįjį, žadindama suvokimą, kad sapnas baigiasi. Tuo momentu žmogus būna pažeidžiamas kaip ką tik gimęs kūdikis. Šią valandą didieji plėšrūnai išeina į medžioklę, policija renka baudas mašinų stovėjimo aikštelėse.

O aš antro numerio autobusu važiuoju į Brionshiojų, Kabelajės gatvę Uterslevo pelkės pakrašty, aplankyti teismo medicinos eksperto Lagermano. Kaip saldymedžio čiulpinuko.

Jis pažino mano balsą telefono ragelyje dar nespėjus prisistatyti ir iškart paskiria laiką: „Pusę septynių, – sako, – nebus per sunku?“

Ateinu kiek prieš šešias. Žmonės tvarko savo gyvenimą pasitelkę laiką. Pakeisk jį bent truputį ir beveik visada atsitiks kas nors įdomaus.

Kabelajės gatvė tamsi. Tamsūs namai. Tamsi pelkė jos gale. Šąla. Šaligatvis šviesiai pilkas nuo šerkšno, automobiliai aikštelėse aptraukti žėrinčiais baltais kailiniais. Nekantrauju pamatyti užsimiegojusį teismo mediko veidą.

Vienam name šviesu. Ką ten šviesu – jis visas tvieskia, už langų juda šešėliai, tarsi čia nuo vakar vakaro tebesitęstų puota. Paskambinu. Aš – Smila, geroji fėja, paskutinis svečias prieš aušrą.

Duris atidaro iš karto penki, visi susigrūda tarpdury. Penki vaikai, nuo visai mažiaus iki jau ūgtelėjusio. Viduje yra dar daugiau. Apsirengę kariniam žygiui, su slidžių batais ir kuprinėm, rankos laisvos, kad bet kada galėtų paleisti į darbą kumščius. Jų oda pieno baltumo, šlakuota, vario raudonumo plaukai kyšo iš po ausinių kepurių, o aplink tvyro perdėtai aktyvaus vandalizmo aura.

Vidury jų stovi moteris, tokios pat odos ir plaukų spalvos, bet savo ūgiu, nugara ir pečiais tarsi sutverta amerikietiškajam futbolui. Už jos matyti teismo medikas.

Jis pusmetriu žemesnis už savo žmoną. Jau apsirengęs, suirzęs, akys paraudonijusios – žvalus.

Mane pamatęs net nepakrutina antakių. Tik linkteli galvą, ir mes, palydimi šūksnių, nusiiriam per dvi svetaines, atrodančias tarsi po didžiojo tautų kraustymosi ir ordų antplūdžio (tuo pačiu keliu jų, matyt, grįžta ir atgal), per virtuvę, kur pritepta sumuštinių visoms kareivinėms, pro duris, kurioms užsitrenkus tampa tylu, sausa, labai šilta ir šviečia neoninė lempa.

Mes šiltnamyje, įrengtame už vilos kaip žiemos sodas. Jame pora siaurų takelių, nedidelė terasa su baltai nudažytais geležiniais baldais ir stalu ir gausybė lysvėse, vazonuose susodintų kaktusų. Visokio aukščio, nuo vieno milimetro iki dviejų metrų. Įvairiausio spygliuotumo. Apšviestų violetine ir mėlyna šviesa.

– Dalasas, – sako jis, – puiki vieta pradėti kolekcionuoti kaktusus. Bet apskritai nepatarčiau ten važiuoti, nors velniai žino. Šeštadienio vakarais galėdavo būti ir po penkiasdešimt nužudymų. Dažnai dirbdavom apačioje, prie greitosios pagalbos traumatologijos skyriaus. Ten atlikdavom skrodimus. Praktiškai sutvarkyta. Išmokau nemažai apie šautines ir durtines žaizdas. Žmona sako, kad neturėjau laiko vaikams. Irgi teisybė, rupūs miltai.

Kalba neatitraukdamas nuo manęs akių.

– Anksti atėjot. Mums tai kas, mes vis tiek jau ant kojų. Žmona įrašė vaikus į Aleriodo darželį. Kad miške kiek pabūtų. Jūs pažinojot tą berniuką?

– Buvau šeimos draugė. Ypač jo.

Atsisėdom vienas prieš kitą.

– Kuo galėčiau padėti?

– Jūs davėt man savo kortelę.

Šitai praleidžia pro ausis. Atrodo, kad jis iš tų, kurie per daug visko matę, kad gaištų laiką tuščioms kalboms. Reikia kalbėti atvirai, kad pasakytų, ką žino.

Todėl pasakoju apie Izaijo aukščio baimę. Apie pėdas ant stogo. Apie savo vizitą pas profesorių Lojeną. Apie tardytoją Rauną.

Jis prisidega cigarą ir nužvelgia kaktusus. Gal net nesuprato, ką sakiau. Nesu tikra, ar pati supratau.

– Mes vieninteliai, – sako, – turim gerą institutą. Kitur sėdi keturi žmonės ir neturi pinigų pipetėms ar baltosioms pelytėms, iš kurių reikia imti ląstelių mėginius. Mums skirtas visas namas. Pas mus dirba patologai, chemikai ir teismo genetikai. Supirkta visa parduotuvė rūsy. Paskaitos studentams. Du šimtai darbuotojų, velniai griebtų. Trys tūkstančiai bylų per metus. Būtum sau kur Odensėje su gal 40 nužudymų. Aš turėjau pusantro tūkstančio Kopenhagoj. Ir dar tiek pat Vokietijoj ir Amerikoj. Jei yra bent trys žmonės Danijoje, galintys vadintis teismo medikais, tai jau gerai. O du, du iš jų – tai mes su Lojenu.

Šalia jo kėdės stovi į žydintį medžio kelmą panašus kaktusas. Iš žalio, panašaus į medį spygliuoto augalo iš lėto trykšta purpuro ir apelsinų spalva.

– Kitą rytą po to, kai atvežė berniuką, buvom labai užsiėmę. Neblaivūs vairuotojai, Kalėdų pokyliai. Kiekvieną dieną ketvirtą valandą prie durų stovi policija ir, po velniais, laukia pažymų. Aštuntą valandą pradedu su berniuku. Jūs nelabai jautri, ar ne? Pas mus tokia rutina. Iš pradžių išorinis tyrimas. Žiūrim, ar nėra ląstelių audinio panagėse, spermos tiesiojoje žarnoje. Tada pradedam skrodimą ir apžiūrim vidinius organus.

– Ar šalia būna kas nors iš policijos?

– Tik ypatingais atvejais, jeigu, pavyzdžiui, rimtai įtariama žmogžudystė. Bet tą kartą ne. Viskas vyko kaip įprastai. Jis buvo su neperšlampamom kelnėm. Nutraukęs jas pagalvojau sau, kad tai ne pats tinkamiausias drabužis šuoliams į tolį. Turiu vieną triuką. Kiekvienas specialistas turi ką nors tokio susigalvojęs. Įkišu į klešnę uždegtą elektros lemputę. Visi šventieji! Tvirta medžiaga. Aš apsimaunu panašias, kai dirbu sode. Bet prie šlaunies kiaura. Tada apžiūriu berniuką. Kaip visada. Toj vietoj randu ertmelę. Turėjau pamatyti ją per paviršinę apžiūrą, sakau jums atvirai, bet, po velnių, mes juk visi žmonės. Mane apima piktumas. Nes jokio kraujavimo nebuvo ir audinys neužsitraukęs. Žinot, ką tai reiškia?

– Ne, – sakau.

– Tai reiškia, kad ir kas ten būtų atsitikę, tai atsitiko jau po to, kai jo širdis nustojo plakti. Tada apžiūriu kelnes įdėmiau. Aplink skylutę – nedidelė spaudimo žymė; ji padidina mano įtarimą. Atsinešu biopsinę adatą, panašią į poodinę, labai tvirtą; prie jos pritaiso rankeną ir beda į audinį, kad būtų galima paimti mėginį. Kaip kad geologai ima gręžinio šerdies pavyzdžius. Tokias adatas labai mėgsta naudoti sporto fiziologai Augusto Krogho institute. Adata atitinka, velniai griebtų! Kelnės galėjo prakiurti dėl to, kad kažkas labai skubėjo ir stipriai ją bedė.

Jis pasilenkia prie manęs.

– Galiu čia pat praryti savo seną skrybėlę, jeigu neteisybė, kad kažkas atliko jo raumens biopsiją.

– Gal greitosios gydytojas?

– Ir aš taip maniau. Tik neaišku, kokio velnio, bet kas gi kitas? Skambinu ir klausiu. Klausiu vairuotojo. Gydytojo. Ir lavoną paėmusių mūsų sanitarų. Visi dievagojasi nieko tokio nedarę.

– Bet kodėl Lojenas man šito nepasakė?

Jis jau buvo besižiojąs atsakyti, tik staiga pasitikėjimas dingo.

– Velniai nematė, čia galėjo būti atsitiktinumas.

Užgesina lempas. Sėdim iš visų pusių gaubiami nakties. Dabar jau žymu, kad nepaisant nieko, pasirodys šiokia tokia dienos šviesa. Šiltnamis tylus. Stovi ir trokšta be garso, sunkiai traukdamas orą prieš ateinantį Armagedoną.

Pereinu siaurais šiltnamio takeliais. Kaktusai atkaklūs. Saulė, dykumos vėjas, sausra ir nakties šaltis spaudžia juos prie žemės. O jie vis tiek stiepiasi į viršų. Šiaušiasi, užsidaro storame kiaute. Ir nepasiduoda. Man jie patinka.

Lagermanas panašus į savo augalus. Gal todėl jis renka kaktusus. Net nežinodama jo gyvenimo matau, kad ir jam tebuvo duoti keli kubiniai metrai skaldos, pro kurią reikėjo prasimušti į šviesą.

Stovim prie lysvės su žaliaisiais jūros ežiais, kurie atrodo, tarsi būtų patekę į vatos pūgą.

– *Pilocereus senilis*, – sako.

Šalia – eilė vazonų su mažesniais, žaliais ir violetiniais, augalais.

– Meskalinas. Net garsiausios vietos – kad ir Mechiko botanikos sodas, Cesario Mandrikeso kaktusų muziejus Lancarote – neturi daugiau negu čia. Mažas gabaliukas ir apsvaigęs skrieji į dausas. Neverta prasidėti. Aš proto žmogus. Racionalistas. Mes tiriame smegenis. Išpjaunam juos-

telę. Paskui sanitaras sutvarko kaukolę ir užtempia skalpą. Esu matęs tūkstančius smegenų. Nieko mistiško. Viskas – viena chemija. Kai esi pakankamai perskaitęs. O kodėl, jūsų nuomone, jis užbėgo ant to stogo?

Pirmą kartą jaučiu norą atsakyti atvirai.

– Man atrodo, jį kažkas vijosi.

Papurto galvą.

– Vargu ar vaikas bėgtų taip toli. Maniškiai sėdasi ir rėkia. Arba visiškai sutrinka.

Kartą mechanikas pataisė Izaijui seną dviratį. Grenlandijoje jis nebuvo bandęs važiuoti. Tąkart išvažiavo. Mechanikas rado jį už dešimties kilometrų, netoli Senosios Kiojės, su atraminiu ratu ir maisto ryšulėliu ant bagažinės. Pakeliui namo į Grenlandiją. Žinojo, kur važiuoti, nes Julijana vienu metu buvo paguldyta į Hvidovrės ligoninę dėl baltosios karštinės.

Nuo septynerių, kai pirmą kartą atvažiavau į Daniją, iki trylikos buvau pabėgusi daugiau kartų, nei galėčiau atsiminti. Du kartus nuvažiavau į Grenlandiją, o kartą net iki Tulės. Reikia prisigretinti prie kokios šeimos, o paskui suvaidinti, kad tavo mama sėdi lėktuve už penkių sėdynių arba stovi kiek toliau eilėje. Pasakojama daugybė „turinčių paklausą" istorijų apie pasimetusias papūgas, persų kates ar prancūzų buldogus, kurie stebuklingu būdu grįžo pas mamytę ir tėvelį namo į Friūdenholmo alėją. Visa tai niekas, palyginti su atstumu, kurį ieškodami normalaus gyvenimo yra įveikę vaikai.

Galėjau pabandyti tai paaiškinti Lagermanui. Bet nieko nesakau.

Stovim prieškambaryje, tarp batų, įmovų pačiūžų peiliams, maisto likučių ir įvairiausių kitų daiktų, likusių po ginkluoto būrio antpuolio.

– Kas toliau?

– Aš ieškau, – sakau jam, – loginio ryšio, apie kurį šnekėjot. Kol nerasiu, Kalėdų džiaugsmas manęs neaplankys.

– O jums nereikia eiti į darbą?

Neatsakau. Staiga visi jo spygliai dingsta. Kalba nesikeikdamas.

– Aš esu matęs daugybę sielvarto apimtų giminaičių. Šimtus privačių talentų, narpliojančių bylas geriau už mus ir policiją. Mačiau jų užsispyrimą ir idėjas ir pasakydavau sau, kad duodu penkių minučių garantiją. Dėl jūsų nesu toks tikras...

Bandau šypsena atsimokėti jam už optimizmą. Bet rytas dar toks ankstus, net ir man.

Staiga pajuntu, kad, užuot šypsojusis, atsigręžiu ir siunčiu oro bučinį. Vienas dykumos augalas kitam.

Neturiu jokio supratimo apie automobilių markes. Dėl manęs visus pasaulio automobilius gali pakišti po hidrauliniu presu ir iššauti į stratosferą suktis aplink Marsą. Išskyrus, žinoma, taksi, kurie turi būti po ranka, kai man jų prireikia.

Tačiau aš maždaug įsivaizduoju, kaip atrodo „Volvo-840". Pastaraisiais metais „Volvo" rėmė Europos golfo turnyrą, ir mano tėvas reklamavo automobilius kartu su kitais tarptautinį pripažinimą pelniusiais vyrais ir moterimis. Vienoje nuotraukoje jis stovi užsimojęs lazda priešais Sioleriodo golfo klubo terasą, kitoje sėdi su baltu chalatu priešais pilną padėklą instrumentų, o akių išraiška tarsi sako, kad jeigu Jums reikia užblokuoti, smūgis, hipofizį, tai aš galiu ir tai sutvarkyti. Abiejose vietose pačiam prašant jį nufotografavo iš tos pusės, iš katros jis panašus į Pikaso su peruku, o užrašas buvo maždaug toks: „Tie, kurie niekada neklysta". Tris mėnesius autobusuose ir geležinkelio stotyse ta reklama primindavo man, ką aš būčiau galėjusi pridurti prie teksto. O į galvą amžiams įsirėžė kampuotas ir tarsi raukšlėtas „Volvo-840" profilis.

Jei temperatūra pakyla prieš pat patekant saulei, kaip buvo šiandien, šerkšnas paskiausiai dingsta nuo automobilio stogo ir virš valytuvų. Paprasta, bet labai nedaug kas tai pastebi. Kabelajės gatvėje stovi neapšerkšnijęs automobilis, gal jau nuvalytas arba juo ką tik važiuota. Tai mėlynas „Volvo-840".

Sugebėtum, aišku, rasti daug paaiškinimų, ko kažkas galėjo atvažiuoti čia dvidešimt minučių po septynių. Bet dabar man nekyla nė vienos minties. Todėl prieinu prie automobilio, pasilenkiu ir pažiūriu pro užtamsintą priekinį stiklą. Iš pradžių labai sunku pasiekti, bet pasilypėjus ant buferio atsiduriu vairuotojo sėdynės aukštyje. Viduje sėdi vyras ir miega. Pastoviu kiek laiko, bet jis nepajuda. Tada nulipu žemėn ir šliaužiu Brionshiojaus aikštės link.

Miegas – svarbus dalykas. Aš ir pati mielai pamiegočiau dar bent porą valandėlių šį rytą. Tik jau ne susiraičius „Volvo" Kabelajės gatvėje.

– Mano vardas Smila Jaspersen.

– Iš parduotuvės?

– Ne, Smila Jaspersen.

Ne visai tiesa, kad pokalbiai telefonu yra pati blogiausia komunikacijos forma, kokią tik galima įsivaizduoti. Domofonas peržengia visas ribas. Kad derintųsi prie viso aukšto prabangaus sidabro pilkumo namo,

jis padarytas kriauklės formos iš oksiduoto aliuminio. Deja, mums kalbantis, jame tebeošia didysis vandenynas.

– Namų darbininkė?

– Ne, – sakau. – Ir ne pedikiūrininkė. Turiu kelis klausimus apie Kriolito bendrovę.

Elza Liubing padaro pauzę. Galima sau leisti, kai stovi gerajam pokalbio įrangos gale. Kur šilta ir kur įtaisytas mygtukas durims atidaryti.

– Jūs tikrai labai ne laiku. Pabandykit ateiti kitą kartą.

Padeda ragelį.

Žengiu žingsnį atgal ir užverčiu galvą. Namas stovi vienas Frederiksbergo Fulės rajone, Hairės gatvės gale. Daugiaaukštis. Elza Liubing gyvena septintame aukšte. Vienu balkonu žemiau visi ketaus turėklai apstatyti gėlių dėžėmis. Iš lentelės matyti, kad šie gėlių mėgėjai yra Šou šeima. Ryžtingai ir stipriai spusteliu mygtuką.

– Klausau, – balsas mažiausiai aštuoniasdešimties metų ponios.

– Aš iš gėlių parduotuvės. Elzai Liubing virš jūsų užsakyta puokštė, bet jos nėra namie. Ar negalėtumėt manęs įleisti?

– Labai gaila, bet mūsų griežtose instrukcijose prisakyta nieko į svetimą butą neleisti.

Mane žavi, kad būdami aštuoniasdešimties žmonės vis dar tebesilaiko griežtų instrukcijų.

– Ponia Šou, – sakau. – Čia orchidėjos. Ką tik atgabentos lėktuvu iš Madeiros. Jos glemba nuo šalčio.

– Kaip baisu!

– Siaubinga. Bet vienas mažutėlis jūsų mažučiuko mygtuko spustelėjimas įleistų gėles į šilumą, kurioje jos ir turi būti.

Paspaudžia mygtuką.

Liftas čia toks, kad kyla noras važiuoti aukštyn žemyn septynis ar aštuonis kartus, kad spėtum pasidžiaugti pliušine sofa, poliruotu Brazilijos raudonmedžiu, auksinėm grotelėm ir smėliasrove išraižytais amūrais ant stiklinių langelių, pro kuriuos matyti trosas ir atsvara, besileidžiantys gilyn, iš kur kyli.

Liubing durys uždarytos. Apačioje ponia Šou atidarė savąsias paklausyti, ar orchidėjos nebus kalėdinio išprievartavimo priedanga.

Kišenėje, tarp palaidų banknotų ir skolos lapelių iš antrojo Universiteto bibliotekos skyriaus, turiu popieriaus skiautę. Įmetu ją pro plyšį laiškams. Mes laukiam, aš ir ponia Šou.

Durų laiškų plyšys žalvarinis, teptuku dažyta lentelė su pavarde ir baltos bei pilkos spalvos apmušalai.

Atsidaro. Tarpdury stovi Elza Liubing.

Iš lėto nužvelgia mane nuo galvos iki kojų.

– Ką gi, – pagaliau prabyla, – jūs tikrai gana atkakli.

Žengteli į šoną. Aš einu pro ją. Į vidų. Ji namo spalvų. Nušveisto sidabro ir šviežios grietinėlės. Labai aukšta, daugiau kaip metras aštuoniasdešimt, su ilga kuklia gelsva suknele. Plaukai sušukuoti į viršų, kelios palaidos sruogos krinta ant skruostų kaip blizgančio metalo kaskados. Jokios kosmetikos, jokių kvepalų, papuošalų, tik sidabrinis kryželis po kaklu. Angelas. Vienas iš tų, kuriam gali patikėti būti sargu su ugniniu kalaviju.

Žiūri į mano pro duris įmestą laišką. Juo Julijanai buvo paskirta pensija.

– Šį laišką, – sako, – aš puikiai prisimenu.

Ant sienos kabo paveikslas. Iš dangaus į žemę srūva daugybė barzdotų senolių, mažų putlių vaikų, vaisių, gausybės ragas, širdys, inkarai, karūnos, patrankos ir tekstas, kurį galėtum paskaityti, jei mokėtum lotynų kalbą. Šitas paveikslas – vienintelis prabangus daiktas. Kitos sienos tuščios ir baltos, ant parketo grindų vilnonis kilimas, ąžuolinis stalas, mažesnis apvalus staliukas, pora kėdžių aukštais atlošais, sofa, nemaža knygų spinta ir krucifiksas.

Daugiau nieko ir nereikia. Nes čia yra kai kas kita. Pro langą atsiveria vaizdas, kokį galėtum pamatyti tik jeigu būtum pilotas ir jeigu tavęs nepykintų nuo aukščio. Atrodo, kad didžioji buto dalis – labai didelė ir šviesi patalpa. Į balkono pusę visa siena stiklinė. Pro ją matyti Frederiksbergas, Belahiojus ir toli toli Hiojė Gladsaksė. Į vidų plūsta tokio pat baltumo kaip lauke žiemos ryto šviesa. Kitoje pusėje didelis langas. Pro jį už daugybės nesibaigiančių stogų eilių galima įžiūrėti Kopenhagos bokštus. Aukštai virš miesto tarsi stikliniame varpe stovime su Elza Liubing bandydamos perprasti viena kitą.

Pasiūlo pakabą mano švarkui. Kažkas šitame kambaryje tarsi liepia nusiauti batus. Atsisėdam į kėdes aukštais atlošais.

– Tokiu metu, – sako ji, – aš paprastai meldžiuosi. – Sako taip natūraliai, lyg būtų savaime suprantama, kad tokiu metu ji paprastai dalyvauja širdies bendrijos sportinėje programoje.

– Todėl jūs – pati to nežinodama – pasirinkote netinkamą laiką.

– Pamačiau jūsų pavardę ant laiško ir susiradau telefonų knygoje adresą, – sakau.

Jinai vėl pažiūri į popierių. Tada nusiima mažus storo stiklo akinius, skirtus skaityti.

– Baisi nelaimė. Ypač vaikui. Vaikui reikia turėti abu tėvus. Tai praktinis santuokos šventumo pagrindas.

– Ponui Liubingui būtų buvę malonu girdėti.

Jei jos vyras miręs, aš, pavartodama būtąjį laiką, nieko neįžeidžiau. Jei jis gyvas, tai čia – skoningas komplimentas.

– Nėra jokio pono Liubingo, – sako ji. – Aš Jėzaus sužadėtinė.

Ištaria tai rimtai ir kartu koketiškai, tarsi jie būtų susituokę prieš porą metų, gyvena laimingai ir taip gyvens visada.

– Tai nereiškia, kad aš vyro ir moters meilės nelaikau dieviška. Bet ji, nepaisant visko, yra tik viena kelio atkarpa. Atkarpa, kurią aš leidau sau peršokti, jeigu galima taip pasakyti.

Žiūri į mane su kažkokiu dviprasmišku humoru.

– Tarsi mokykloje būčiau perkelta per vieną klasę.

– Arba, – tęsiu aš, – kaip pakiltum nuo knygų pardavėjos tiesiai iki vyriausiosios Kriolito bendrovės buhalterės.

Juokiasi giliu, vyrišku juoku.

– Mieloji, – sako, – jūs ištekėjusi?

– Ne. Ir niekada nebuvau.

Prisislenkam arčiau viena kitos. Dvi seniai subrendusios moterys, abi žinančios, ką reiškia gyventi be vyro. Atrodo, kad ji tvarkosi geriau nei aš.

– Berniuko nebėra, – sakau jai. – Prieš keturias dienas jis nukrito nuo stogo.

Ji pakyla ir nueina prie stiklinės sienos. Vienas malonumas būti senam, jei gali taip oriai ir gerai atrodyti. Veju mintį šalin. Kaipgi aš paaugsiu tuos trisdešimt centimetrų iki jos ūgio.

– Mačiau jį vieną kartą, – sako. – Jį susitikęs supranti, kodėl pasakyta, kad jeigu netapsite kaip vaikai, neįeisite į dangaus karalystę. Tikiuosi, vargšė motina kada nors suras Kristų.

– Tik tokiu atveju, jeigu jį galima rasti pačiam butelio dugne.

Pažvelgia į mane be šypsenos.

– Jis yra visur. Net ir ten.

Septintojo dešimtmečio pradžioje krikščionių misija Grenlandijoje dar turėjo imperializmo energijos. Vėliau, ypač Tulės lėktuvų bazės su por-

nografinių žurnalų konteineriais, viskiu ir prostitucija pastangomis, iš religinio užkampio pavirtome besistebinčia tuštuma. Nebežinau, kaip reaguoti į tikintį europietį.

– Kaip jūs susitikot Izaiją?

– Aš panaudojau visą savo varganą įtaką bendrovėje, kad padaugėtų kontaktų su grenlandais. Mūsų karjeras Sakchrake, kaip ir Eresūno kriolito bendrovės karjeras Ividuute, buvo uždara teritorija. Darbo jėga – danai. Vieninteliai darbuotojai grenlandai buvo valytojos, kivfakai*. Nuo pat kasyklos atidarymo buvo nubrėžta griežta riba tarp danų ir eskimų. Matydama tokią padėtį, aš pabandžiau priminti įsakymą apie artimo meilę. Kas keletą metų įdarbindavom grenlandų geologinėse ekspedicijose. Vienoje iš jų dalyvavo Izaijo tėvas. Nors žmona paliko jį su vaiku, jis nuolat siųsdavo jai pinigų. Kai valdyba skyrė jai pensiją, pasikviečiau su vaiku į kontorą. Tada ir pamačiau Izaiją.

Žodis „skyrė“ sukelia man minčių.

– Kodėl buvo paskirta pensija? Ar jūs turėjote juridinių įsipareigojimų?

Padvejoja sekundę.

– Vargu ar būta įsipareigojimų. Neslėpsiu, mano pasiūlymas turėjo įtakos jų sprendimui.

Matau dar vieną panelės Liubing ypatumą. Galią. Tokie turbūt būna angelai. O mūsų Viešpats danguje jaučia jų spaudimą.

Prieinu prie jos. Frederiksbergas, rajonas aplink Genforeningo aikštę, Brionshiojus, nuo sniego viskas panašu į kaimą. Hairės gatvė trumpa ir siaura. Įsirėžia į Duję, pristatytą automobilių. Vienas iš jų – mėlynas „Volvo-840“. „Volvo“ gamyklų produkcijos juk visur aplink pilna.

Taip ir turi būti. Kad koncernas turėtų lėšų remti Europos turnyrą. Ir mokėti honorarą mano tėvui, kurio už teisę fotografuoti jis giriasi užsiprašęs gana nemažo.

– Nuo ko mirė Izaijo tėvas?

– Apsinuodijo maistu. Domitės praeitimi, panele Smila?

Dabar turiu apsispręsti, ar pasakoti jai nebūtas istorijas, ar sukti sunkiu tiesos keliu. Ant žemojo staliuko guli Biblija. Vienas grenlandas katechetas iš moravų misijos sekmadieninės mokyklos labai domėjosi Mirties jūros ritiniais. Prisimenu jo balsą, sakantį: „Ir Jėzus sakė: neturite meluoti“. Palaikau tai įspėjimu.

* *Kivfaq* – tarnas, bernas arba merga *(eskim.)*.

– Aš manau, kad kažkas jį išgąsdino, kažkas užvijo ant to stogo, nuo kurio jis nukrito.

Ji nė sekundę nepraranda pusiausvyros. Pastarosiomis dienomis bendrauju su žmonėmis, visiškai šaltakraujiškai reaguojančiais į tai, kas mane labiausiai stebina.

– Velnias turi galybę pavidalų.

– Vieno iš jų aš ir ieškau.

– Kerštas Dievo rankose.

– Šitokio teisingumo man per ilgai laukti.

– Mano supratimu, trumpesniam laikui yra policija.

– Jie nutraukė bylą.

Pasižiūri į mane įdėmiai.

– Gal arbatos, – sako. – Aš juk iki šiol nieko jums nepasiūliau.

Eidama į virtuvę tarpduryje atsisuka.

– Ar žinot parabolę apie patikėtus talentus? Joje kalbama apie ištikimybę. Kaip žemei, taip dangui. Aš išbuvau Kriolito bendrovės tarnautoja trisdešimt penkerius metus. Suprantate tai?

– Kas dvejus ar trejus metus bendrovė aprūpindavo geologines ekspedicijas, vykstančias į Grenlandiją.

Geriam arbatą. Iš Trankebaro karališkojo porceliano ir Georgo Jenseno sidabrinio arbatinuko. Elzos Liubing skonis iš arčiau pažvelgus veikiau paprastas nei kuklus.

– Ekspedicija į Gela Altą prie vakarinės pakrantės 1991 metų vasarą kainavo 1 870 747 kronų ir 50 erių, pusė buvo išmokėta Danijos kronomis, o pusė Jorko kyšulio doleriais, pačios bendrovės piniginiu vienetu, pavadintu pagal Knudo Rasmuseno parduotuvę Tulėje 1910 metais. Tai viskas, ką galiu jums papasakoti.

Sėdžiu labai atsargiai. Rorman iš Ordrupo gatvės įsiuvo šilkinį pamušalą į mano ožkiuko odos kelnes. Ji labai nenorėjo, sakė, išbrigs siūlės. Bet aš laikiausi atkakliai. Tokie maži džiaugsmai palengvina mano būtį. Norėjau, kad šilkas persiimtų šalčiu ir mano šlaunų šiluma. Kaina buvo tokia, kad dabar turiu sėdėti labai apdairiai. Sūpavimasis sėdint apkrauna siūles. Tai mano mažytė šio pokalbio problema. Panelė Liubing turi didesnę. Biblijoje pasakyta kažkas panašaus į tai, kad negalima slėpti savo širdies jausmų, ji šitai žino ir dabar jaučiasi kiek nesmagiai.

– Atėjau į Kriolito bendrovę 1947 metais. Kai fabrikantas Virlis rug-

pjūčio 17-ąją man pasakė: „Gausite 240 kronų per mėnesį, priešpiečius veltui ir tris savaites vasaros atostogų“, – nieko neatsakiau. Bet sau viena pagalvojau, kad vis dėlto tai tiesa. Pažiūrėkite į paukščius danguje. Jie nei sėja, nei pjauna. Jis visais, ir manim, pasirūpina. „Grion ir Vickės“ kontoroje Naujojoje karaliaus aikštėje, iš kur atėjau, gaudavau 187 kronas per mėnesį.

Telefonas stovi prie durų koridoriuje. Pastebiu du dalykus. Kad iš lizdo ištrauktas kištukas ir kad šalia nėra jokios užrašų knygelės, lentutės ar pieštuko. Šitai pamačiau jau įeidama. Dabar pradedu suvokti, kur ji deda visus telefonų numerius, kuriuos mes visi rašom ant sienos, ant delno ar nugramzdinam užmarštin. Jie telpa jos neaprėpiamoj atminty skaičiams.

– Nuo to laiko, kiek man žinoma, niekas neturėjo pagrindo skųstis bendrovės dosnumu ar atvirumu. Į kiekvieną pastabą būdavo atsižvelgiama. Kai aš atėjau, buvo šešios valgyklos. Bufetas darbininkams, valgomasis kontoros personalui, kitas – meistrams, dar vienas – atskirai kontoros šefui, buhalterijos šefui ir buhalteriams, kambarys moksliniams bendradarbiams virš laboratorijų ir direktoriaus bei valdybos valgomasis. Bet viskas pasikeitė.

– Turbūt dėl jūsų įtakos? – spėju.

– Mūsų valdyboj juk buvo keli politikai. Tuo metu ir Stainkė. Tai, ką radau atėjusi, prieštaravo mano įsitikinimams, todėl aš nuėjau pas jį – tai buvo 1957 metais gegužės 17 dieną, ketvirtą valandą, tą pačią dieną, kai mane paskyrė vadovauti buhalterijai. Ir pasakiau: „Aš neturiu jokio supratimo apie socializmą, ponas Stainke. Bet manau, kad jis turi vieną bendrą bruožą su pirmųjų krikščionių bendruomenių gyvenimo būdu. Jie atiduodavo savo turtą vargšams ir gyvendavo kartu kaip broliai ir seserys. Sakykite, kaip, ponas Stainke, suderinti šitas mintis su šešiomis valgyklomis?“ Jis atsakė Biblijos žodžiais. Pasakė, kas Dievo – Dievui, kas ciesoriaus – ciesoriui. Bet po kelerių metų liko viena valgykla.

Pila arbatą per sietelį, kad į puoduką nepatektų arbatžolių. Po arbatinuko snapeliu – gabalėlis vatos, kad neapvarvėtų stalas. Panaši procedūra vyksta ir jos viduje. Ją trikdo neįprastas darbas persunkti viską per filtrą, kad ant manęs neužtikštų nė vienas lašelis.

– Mes esam – buvom – iš dalies valstybinė įmonė. Ne pusiau valstybinė, kaip Eresūno kriolito bendrovė. Valdyboje buvo valdžios atstovų, valstybei priklausė 33, 33 proc. akcijų. Mūsų apskaitos buvo visiems prieinamos. Viskas būdavo kopijuojama senoviniu būdu – kalkiniu popieriumi, – nusišyp-

so. – Panašiu į tą kietąjį tualetinį popierių. Kai kurias apskaitas tikrino Kontrolės departamentas, nuo 1976 metų sausio 1 dienos tapęs Valstybės kontrolės departamentu. Problema kilo dėl bendradarbiavimo su privačiomis įmonėmis. Švedijos deimantų gręžimo korporacija, „Greenex" kompanija, vėliau Grenlandijos geologiniais tyrimais. Dėl turinčių pusę ar ketvirtį etato. Visa tai komplikavo padėtį. Dar juk buvo hierarchija. Kaip ir kiekvienoje įstaigoje. Prie kai kurių apskaitos popierių net ir aš neturėjau leidimo prieiti. Savo apskaitas įrišau į pilką moleskiną su raudonu antspaudu. Dabar laikome jas viename iš archyvo seifų. Bet buvo ir mažesnės apimties, slaptų buhalterijos knygų. Turi juk ir tokių būti. Didelėje įmonėje kitaip nebūna.

– „Laikome jas archyve". Esamasis laikas.

– Mane išleido į pensiją prieš dvejus metus. Nuo to laiko ir esu bendrovės buhalterijos konsultantė.

Pabandau paskutinį kartą.

– Ar 1991 metų vasaros ekspedicijos apskaitoje buvo kas nors ypatinga?

Vieną akimirksnį jau maniau, kad prisikapsčiau iki jos. Bet filtras vėl vietoj.

– Nesu tikra, kad mano atmintis tai išlaikė.

Spusteliu paskutinį kartą. Netaktiška ir iš anksto aišku, kad nepavyks.

– Ar galėčiau pamatyti archyvą?

Tik papurto galvą.

Mano mama rūkė machorką; pypkė buvo padaryta iš senos šovinio tūtos. Ji niekada nemeluodavo. Bet kai norėdavo nuslėpti tiesą, iškratydavo pypkę, prisikimšdavo burną iškratyto tabako, ištardavo *mamartoq*, nuostabu, ir apsimesdavo, kad negali kalbėti. Tylėti irgi menas.

– Ar nebuvo sunku, – klausiu audamasi batus, – moteriai būti atsakingai už didelės įmonės buhalteriją šeštajame dešimtmetyje?

– Viešpats buvo man maloningas.

Pagalvojau sau, kad Viešpats neapsiriko parinkdamas Elzą Liubing savo malonei įgyvendinti.

– Iš ko jūs sprendžiate, kad berniuką vijosi?

– Ant stogo, nuo kurio jis krito, buvo sniego. Aš mačiau pėdas. Aš jaučiu sniegą.

Žiūri tiesiai priešais pavargusiu žvilgsniu. Staiga pasimato, kokia ji sena.

– Sniegas – nepastovumo simbolis, – sako. – Kaip Jobo knygoje.

Užsidedu gobtuvą. Neišmanau Biblijos. Bet galvoje ant musgaudžio kartkartėm prilimpa keisčiausių vaikystės pamokų skiaučių.

– Taip, – sakau. – Ir teisybės šviesos. Kaip Apreiškime. „Jo galva ir plaukai buvo sniego baltumo."

Atrodo, kad ją drasko širdgėla, kai uždaro duris man išėjus. Smila Jaspersen. Mielas svečias. Šviesos skleidėja. Jai išėjus dangus nusigiedrija, o nuotaika paskaidrėja.

Tą sekundę, kai žengiu į Hairės gatvę, krenkšteli durų telefonas.

– Ar nemalonėtumėt grįžti atgal?

Jos balsas kimus. Bet gal tai povandeninio telefono kaltė.

Ir vėl kylu liftu. Ji mane ir vėl pasitinka tarpduryje.

Bet viskas kitaip, nebemini, ką Jėzus vienoj ar kitoj vietoj pasakė.

– Turiu tokį įprotį, – sako. – Atsiverčiu Bibliją bet kur, kai dėl ko abejoju. Kad rasčiau ženklą. Sakykim, taip mes su Dievu truputį pažaidžiam.

Kokio kito žmogaus šitas įprotis būtų panašus į vieną iš tų mažų funkcinių sutrikimų, atsirandančių europiečiams nuo ilgos vienatvės. Bet ne jos. Ji niekada nebūna vieniša. Ji ištekėjusi už Jėzaus.

– Ką tik, kai jūs uždarėt duris, aš atverčiau knygą. Tai buvo pirmasis Apreiškimo puslapis. Kurį Jūs minėjote. „Aš turiu Mirties bei Mirusiųjų Pasaulio raktus."

Stovim žvelgdamos viena į kitą.

– Mirties ir Mirusiųjų Pasaulio raktai, – sako. – Kaip toli jūs ketinat eiti?

– Ateitis parodys.

Dar sekundę jos viduje vyksta kova.

– Yra dvigubas archyvas rūsyje, po Pajūrio bulvaro vila. Pirmajame – apskaitos ir korespondencija. Į jį ateina valstybės tarnautojai, buhalteriai, aš pati, kartais kontoros šefai. Antrasis yra už pirmojo. Ten saugomos ekspedicijų ataskaitos. Mineralų pavyzdžiai. Pilna siena topografinių žemėlapių. Maždaug narvalo ilties dydžio stovas gręžinių šerdims ir geologiniams gręžiniams. Į šitą archyvą iš esmės tegalima patekti su valdybos arba direktoriaus leidimu.

Atsuka man nugarą.

Jaučiu kylant šventinę nuotaiką. Jinai tuoj – jos gyvenime tai atsitinka taip retai – sulaužys taisyklę.

– Aš, žinoma, neturiu teisės pasakyti, kad ten naudojamasi visrakčiu. Arba kad „Abloy" firmos raktas ant pakabos yra nuo pagrindinių durų.

Iš lėto suku galvą. Už manęs ant mažų žalvarinių kabliukų kabo trys raktai. Vienas iš jų „Abloy“.

– Pati vila neturi signalizacijos. Raktas nuo archyvo kabo elektriniame kontoros seife su šešiaženkliu kodu, mano paskyrimo buhalterijos vadove data. 17 05 57. Šis raktas tinka ir pirmajam, ir antrajam rūsiui.

Ji apsisuka ir atsiduria šalia manęs. Pagalvoju, kad arčiau savo žemiškojo brolio ji niekada turbūt nėra buvusi.

– Jūs tikinti?

– Nežinau, ar į jūsų Dievą.

– Nesvarbu. Ar tikit aukštesne jėga?

– Kartais iš ryto negaliu tikėti net pati savimi.

Nusijuokia jau antrą kartą šiandien. Tada apsisuka ir nueina savo panoramos link.

Nuėjus jai pusę kelio įsikišu raktą į kišenę. Pirštų galiukais pasitikrinu, ar Rorman pamušalas, bent jau šitoj kišenėj, neprairęs.

Tada išeinu. Leidžiuosi laiptais. Jei tai Dieviškoji Apvaizda, man kyla sunkus klausimas, kiek tiesiogiai ji įsikiša. Ar čia, pavyzdžiui, pats Viešpats Dievas pamatė mane Hairės gatvės 6 name ir pasakė: „Teįvyksta lūžis“, ir jis įvyko. Viename iš jo paties angelų.

Pasuku už kampo į Dujės gatvę laikydama rankoje tušinuką. Pajutau norą užsirašyti ant delno vieną numerį. Bet per vėlu. Kai išlendu iš už kampo, gatvėje nėra nė vieno automobilio.

10

– Iš žemės atėjai.

Kartą, kai medžiojom narus, pasirodė medžiokliniai sakalai. Iš pradžių horizonte matėsi tik du mažyčiai taškeliai. Paskui kalnas išsisklaidė ir šovė į dangų. Kai pakyla milijonas narų, akimirksnį tampa tamsu, lyg trumpai būtų grįžusi žiema.

Mano mama šaudydavo sakalus. Medžioklinis sakalas sminga žemyn 200 km/val greičiu. Ji paprastai pataikydavo. Šaudė nikeliuotomis mažo kalibro kulkomis. Mes atnešdavome jai paukštį. Kartą kulka buvo perėjusi per vieną akį ir įstrigusi kitoje, tarsi miręs sakalas žiūrėtų į mus spindinčiu, kiaurai veriančiu žvilgsniu.

Bazės iškamšininkas padarydavo jai iškamšas. Medžiokliniai sakalai įrašyti į Raudonąją knygą. Amerikos ar Vokietijos juodojoje rinkoje galima parduoti jauniklį medžioklei už 50 000 dolerių. Niekas nedrįsdavo nė pagalvoti, kad mano mama pažeidžia draudimą medžioti.

Ji jų neparduodavo. Išdalydavo visiems. Mano tėvui, etnografui, suradusiam ją, moterį medžiotoją, bazės pareigūnams.

Sakalo iškamša buvo ir baisi, ir stulbinama dovana. Mama įteikdavo ją iškilmingai ir iš pažiūros dosnia ranka. O paskui jai lyg netyčia išsprūsdavo, kad reikia siuvėjo žirklių. Užsimindavo, kad praverstų 75 metrai nailoninės virvės. Duodavo suprasti, kad mums, vaikams, ne pro šalį būtų pora šiltų apatinių rūbų komplektų.

Ji gaudavo, ko prašė. Įpindama svečią į negailestingo, abi puses įpareigojančio mandagumo tinklą.

Dėl šito man būdavo gėda. Už tai aš ją mylėjau. Toks buvo jos atsakymas Europos kultūrai. Ji atsiverdavo mandagiai, bet su beveik neslepia-

mais kėslais. Ir užsidarydavo gavusi tai, kuo galėtų pasinaudoti. Žirkles, ritinį nailoninės virvės, spermatozoidų, Morico Jasperseno paliktų jos įsčiose.

Todėl Tulė niekados nevirs muziejumi. Etnografų išgalvotu Šiaurės Grenlandijos nekaltumo vaizdiniu. Pasaka apie tai, kad inuitai* tebėra kreivakojai, šokantys pagal būgnus, sekantys istorijas ir plačiai besišypsantys parodos paveikslėliai, kurių, pirmųjų šio amžiaus pradžios tyrinėtojų įsivaizdavimu, galima prisižiūrėti į pietus nuo Chraanaako. Mano mama dovanodavo jiems negyvą paukštį. Ir priversdavo nupirkti jai pusę parduotuvės. Ji plaukiodavo kajaku, tokiu pat kaip XVII a., kai Šiaurės Grenlandijoje dar nebuvo užmirštas kajakų darymo menas. Bet medžioklei jūroje naudodavo izoliuoto plastiko pūslę.

– Žeme ir virsi.

Matau, kaip sekasi kitiems. Tik pati negaliu rasti laimės.

Izaijui turėjo sektis. Jis būtų galėjęs iškilti. Būtų galėjęs sugerti Daniją savin, pakeisti ją ir būti kartu ir vienu, ir kitu.

Pasiuvau jam balto šilko anoraką**. Audinys jau buvo perėjęs per europiečių rankas. Mano tėvas kažkada gavo jį dovanų nuo dailininko Giko Johanseno. Šis atsivežė jį iš Šiaurės Grenlandijos, kur buvo surengęs knygos apie Grenlandijos paukščius iliustracijų parodą. Apvilkau juo Izaiją, sušukavau ir užkėliau ant tualeto dangčio. Tai atsitiko, kai jis pamatė save veidrodyje. Tropinis audinys, grenlandams būdingas žavėjimasis šventiniu drabužiu, daniškas prabangos džiaugsmas susiliejo į viena. Galbūt šį tą reiškė ir tai, kad tai buvo mano dovana jam.

Po sekundės jam prireikė išsišnirpšti nosį.

– Suspausk man nosį.

Suspaudžiau jam nosį.

– Kodėl? – paklausiau. Jis paprastai šnirpšdavosi nosį į kriauklę.

Tik prasižiojau, o jo akys jau žvelgė į mano lūpas veidrodyje. Ne kartą esu pastebėjusi, kad jis suprasdavo, ką noriu pasakyti, dar prieš ištariant mintį balsu.

– Kai aš pasipuošęs *annoraaq qaqortoq*, puikiuoju anoraku, nenoriu teptis pirštų snargliais.

– Ir vėl atgimsi iš žemės.

* *Inuit* – žmogus, grenlandas *(eskim.)*.

** Paprastai baltas, per galvą velkamas puspaltis su gobtuvu.

Nužvelgiu moteris aplink Julijaną, kad sužinočiau, ar kuri iš jų nesilaukia. Berniuko, kuriam galėtų būti duotas Izaijo vardas. Mirusieji gyvena savo varde. Po mano mamos keturios mergaitės buvo pavadintos Anos vardu. Keletą kartų buvau nuėjusi pas jas, sėdėjau ir kalbėjausi, kad priešais mane sėdinčioje moteryje arba už jos pamatyčiau šmėkštelint tą, kuri paliko mane.

Ištraukia virves iš karsto rankenų. Vieną akimirksnį mano ilgesys virsta beprotybe. Kad nors sekundę atidarytų karstą ir leistų pagulėti šalia jo mažo, šalto kūnelio, į kurį kažkas bedė adatą, kurį skrodė, fotografavo, pjaustė ir vėl užsiuvo, kad dar nors kartą galėčiau pajusti sustandėjimą prie savo šlaunies, vos juntamo, beribio erotiškumo ženklą, naktinio drugio sparnų plazdėjimą virš mano odos, tamsųjį laimės vabzdį.

Šąla taip stipriai, kad jie negali iškart užkasti karsto. Kai nueinam, duobė už mūsų lieka žiojėti.

Einame greta vienas kito, aš ir mechanikas.

Jo vardas Peteris. Mažiau negu prieš trylika valandų pirmą kartą pavadinau jį vardu.

Vidurnaktis, šešiolika valandų prieš tai. Kalkbrenderi gatvė. Nusipirkau dvylika didelių juodų plastikinių maišų, keturis lipnios juostelės ritinius, keturias tūbeles momentinių klijų ir „Maglite“ firmos žibintuvėlį. Perkirpau maišus, sulenkiau pusiau ir suklijavau. Sukišau juos į savo „Lui Vuitton“ krepšį.

Aš su ilgaauliais batais, raudonu golfu, ruonio kailiniais, „Groenlandia“, ir klostuotu sijonu iš „Scotch Corner“. Iš patirties žinau, kad gali pasiaiškinti daug lengviau, jeigu kas, kai esi gerai apsirengęs.

Tam, ką dabar matau, šiek tiek trūksta elegancijos.

Visa fabriko teritorija aptverta trijų su puse metro aukščio tvora tik su viena eile spygliuotos vielos ant viršaus. Mintyse regiu užpakalines duris į Kalkbrenderi gatvę ir geležinkelio bėgius. Mačiau visa tai anksčiau.

Bet nepastebėjau, kad čia kabo lentelė, informuojanti, jog teritoriją saugo Danijos vilkšunių centras. Galbūt tai nieko nereiškia. Juk tiek iškabų prikabinama vien tik tam, kad palaikytų drausmę. Išbandydama spirteliu duris. Nepraeina nė penkios sekundės, ir prie vartų atsiranda šuo. Tikriausiai vilkšunis. Panašus į kilimėlį prie durų, į kurį žmonės valėsi kojas. Matyt, todėl jo nuotaika tokia bloga.

Grenlandijoje yra žmonių, sugebančių lengvai valdyti šunis. Mano ma-

ma tai mokėjo. Anksčiau, kol aštuntajame dešimtmetyje nepaplito nailoninės virvės, pakinktams naudodavome ruonio odos diržus. Kiti šunų kinkiniai suėsdavo pakinktus. Mūsų šunys jų neliesdavo. Mama buvo pasakiusi „negalima“.

Bet yra ir tokių, kurie turi įgimtą šunų baimę ir niekados jos neatsikratys. Aš viena iš jų. Todėl grįžtu į Pajūrio bulvarą ir susistabdau taksi namo.

Nelipu į savo butą. Užeinu pas Julijaną. Iš šaldytuvo išsitraukiu pusę kilogramo menkės kepenų. Ji gauna sutrūkusių iš vieno žuvų turgaus pažįstamo veltui. Vonioje susipilu į kišenę pusę stiklinės diazepamo tablečių, jai neseniai prirašytų gydytojo. Jas gerai perka narkomanai. Pardavusi tabletes, pinigus ji išleidžia savo „vaistams“, kuriuos muitinė paprastai apmokestina.

Rinko legendų rinkinyje yra Vakarų Grenlandijos pasakojimas apie vaiduoklį, kuris negali užmigti ir turi amžinai budėti. Tai todėl, kad jis nepabandė diazepamo. Pirmą kartą pusė tabletės gali nugramzdinti į gilią komą.

Julijana leidžia man plėšti namus. Jai nieko nebereikia, net klausinėti.

– Tu pamiršai mane! – rėkia išeinant.

Pasigaunu taksi atgal į Kalkbrenderi gatvę. Viduje prasmirsta žuvimi.

Stovėdama šviesoforo šviesoje prie viaduko į Fri uostą kišu tabletes į kepenis. Dabar aš pati dvokiu žuvim.

Šįkart šuns nereikia kviesti. Jis stovi ir laukia, tikėjosi, kad grįšiu. Permetu kepenis per tvorą. Tiek daug kalbama apie puikią šunų uoslę. Bijau, kad jis pajus tabletes. Veltui bijojau. Šuo sušlamščia kepenis kaip dulkių siurblys.

Dabar laukiam abu, šuo ir aš. Jis laukia daugiau kepenų. Aš žiūriu, ar vaistų gamintojai gali padėti nemigos kankinamiems gyvūnams.

Tada atvažiuoja automobilis. Danijos vilkšunių centro pikapas. Kalkbrenderi gatvėje nėra kur pasislėpti ar bent atrodyti neįtartinai. Lieku stovėti. Iš pikapo išlipa uniformuotas vyras. Nužvelgia mane įdėmiai, bet negauna patenkinamo atsakymo. Vieniša kailiniuota ponia pirmą valandą nakties pačiame Rytinio tilto pakrašty? Atrakina vartus ir prisega šuniui pasaitą. Išsiveda ant šaligatvio. Šuo piktai suurzgia ant manęs. Staiga kojos nebeišlaiko ir jis vos nesuklumpa. Žmogus susirūpinęs žvilgteli. Šuo žiūri prašančiu žvilgsniu. Atidaro užpakalines duris. Šuo užkelia priekines letenas, bet toliau turi šliaužti. Viskas taip mistiška. Išvažiuoja. Palieka mane vieną su mintimis apie Danijos vilkšunių

centro darbą. Galiausiai nusprendžiu, kad šunys paliekami išbandyti, vienoje vietoje laikinai. Dabar veža šunį kitur. Tikiuosi, kad jis ras ten minkštą vietelę miegoti.

Kišu raktą į spyną. Bet vartai neatsirakina. Ir kvailiui aišku. Elza Liubing ateidavo į darbą, durininkui jau atidarius vartus. Todėl ji nežinojo, kad jiems pastato raktai netinka.

Nelieka nieko kito, kaip šturmuoti tvorą. Užtrunku ilgai. Pirmiausia turiu įmesti batus. Gabalėlis ruonio odos atidriskęs pakimba pusiaukelėje.

Man užtenka kartą žvilgtelėti į žemėlapį ir iš popieriaus iškyla kraštovaizdis. Šito niekada nesimokiau. Aišku, reikėjo susipažinti su terminais, ženklų sistema. Vingiuotomis aukščio kreivėmis Geodezijos instituto topografiniuose žemėlapiuose. Žaliomis ir raudonomis karinio žemėlapio ledų sangrūdų parabolėmis. X-diapazono radaru padarytomis disko formos pilkšvai baltomis nuotraukomis. „LANDSAT 3“ multispektrinėmis vaizdo išklotinėmis. Ledinukų spalvos geologiniu nuosėdų žemėlapiu. Raudonomis ir mėlynomis terminėmis nuotraukomis. Bet iš tikrųjų mokiausi tarsi naujos abėcėlės. Kad vos pradėjusi skaityti apie ledą ją užmirščiau.

Geologijos instituto knygoje buvo Danijos kriolito bendrovės žemėlapis. Kadastrinis žemėlapis, nuotrauka iš oro ir pastato brėžinys. Dabar stovėdama aikštėje žinau, kaip ši vieta atrodė anksčiau.

Viskas ardoma ir tuščia. Tamsu kaip urve, tik baltuoja supustyto sniego lopiniai.

Įėjau pro ten, kur kadaise buvo užpakalinė kriolito žaliavos sandėlio pusė. Pamatas dar neišardytas. Likus apleista betonuota futbolo aikštelė. Ieškau geležinkelio bėgių ir tą pačią sekundę užkliūvu už žuolių. Bėgiai, kuriais įveždavo rūdą iš bendrovės doko. Tamsoje boluoja meistrų stoginės kontūrai; ten buvo kalvė, mašinų stotis ir dailidžių dirbtuvės. Pilnas plytų rūsys kadaise buvo valgykla. Fabriko teritoriją dalija pusiau Svanekės gatvė. Kitoje kelio pusėje stovi daugiaaukščiai namai su daugybe elektrinių kalėdinių lempučių, žvakių, daugybe tėvų, mamų ir vaikų. O apačioje, už jų langų, du stačiakampiai dar nenugriauti laboratorijų pastatai. Gal tai atspindi Danijos santykius su buvusia kolonija – jokių iliuzijų, tik rezignacija ir traukimasis atgal? Ir neatleisti paskutiniai administraciniai varžtai: užsienio politikos, mineralų kasybos kontrolė, kariniai interesai.

Priešais mane, apšviesta Pajūrio bulvaro šviesos, stovi panaši į nedidelę pilį vila.

Pastatas L raidės pavidalo. Į jį įeinama vėduoklės formos granito laiptais iš Pajūrio bulvaro pusės. Šįkart raktas tinka.

Durys atsiveria į mažą kvadratinę salę, išklotą juodom ir baltom marmuro plokštėm; tokia akustika, kad nuaidi net ir menkiausio judesio garsas. Iš čia vieni laiptai veda į tamsą ir apatinį archyvą, o kitais penkiais laipteliais galima pakilti ten, kur Elza Liubing turėjo įtakos keturiasdešimt penkerius metus.

Kylu laiptais iki įstiklintų dvivėrių durų. Už jų viena didelė salė, turbūt viso namo sparno didumo. Čia aštuoni rašomieji stalai, šeši švieslangiai į gatvę, spintos archyvams, telefonai, kompiuteris, dvi fotokopijavimo mašinos, metaliniai stelažai su mėlynais ir raudonais aplankais. Ant vienos sienos Grenlandijos žemėlapis. Kavos aparatas ir įvairūs puodeliai ant ilgo stalo. Kampe didelis elektroninis seifas, kurio mažame langelyje tamsioje salėje žiba *closed*, uždaryta.

Vienas rašomasis stalas stovi atskirai, jis kiek didesnis už kitus. Jį dengia stiklinė plokštė. Ant plokštės mažas krucifiksas. Kaip buhalterijos viršininkei – neypatinga kontora. Tik rašomasis stalas bendrame kambaryje. Kaip pirmųjų krikščionių bendruomenėje.

Atsisėdu į jos kėdę su aukštu atlošu. Kad suprasčiau, ką reiškė išsėdėti keturiasdešimt penkerius metus tarp tuščių popieriaus lapų ir trintukų, kitai sąmonės pusei kylant į dvasios erdves, kur dega tokia šviesa, kad jos galia leidžia atlaidžiai gūžtelėti pečiais į žemiškąją meilę, kuri mums kitiems yra Nuuko* arkikatedros ir Trečiojo pasaulinio karo grėsmės mišinys.

Kiek pasėdėjusi atsistoju. Protingesnė netapau.

Ant langų – žaliuzės. Pajūrio bulvaro geltona šviesa šitame kambaryje dryžuota kaip zebras. Surenku datą, kai ji tapo buhalterijos viršininke. Gegužės 17-oji, 1957 metai.

Seifas suūžia ir durys atsidaro. Nėra jokios rankenos, tik platus griovelis nusitverti ir traukti užgulus visu svoriu.

Ant siaurų metalinių lentynų guli Kriolito bendrovės apskaitos nuo tų laikų, kai ji 1885 metais valstybės koncesija buvo atskirta nuo Eresūno bendrovės. Gal po šešias kiekvienų metų knygas. Šimtai pilko moleskino tomų su raudonais spaudais. Gabalėlis istorijos. Apie pelningiausias ir reikšmingiausias politines bei ekonomines investicijas į Grenlandiją.

* Nuukas – danų k. Gothobas.

Ištraukiu tomą, pažymėtą „1991“, ir sklaidau. Ten parašyta: „atlyginimai“, „pensijos“, „uosto mokesčiai“, „pinigai valandininkams“, „maistpinigiai“, „krovinių muitas“, „skalbykla ir valytojos“, „kelionių išlaidos“, „akcininkų dividentai“, „išmokėta Struerio cheminei laboratorijai“.

Ant dešinės seifo pusės sienelės kabo eilės raktų. Randu tą, ant kurio pažymėta „archyvas“.

Stumiu seifo duris, vienas po kito dingsta skaitmenys, o man išeinant iš kambario ir leidžiantis į tamsą vėl pasirodo užrašas *closed.*

Pirmas archyvo kambarys – rūsys po visu pastato sparnu. Žemom lubom, su nesibaigiančiom medinėm lentynom, nesuskaičiuojama daugybe prasto juodraštinio popieriaus rudo kartono aplankuose ir prisigėręs kvapo, kuris visada tvyro virš didžiųjų popierinių dykumų, alinančio, be lašelio drėgmės.

Antrasis kambarys su pirmuoju sudaro statų kampą. Jame tokios pačios lentynos. Bet dar yra archyvų spintų su siauromis ištraukiamomis lentynomis topografiniams žemėlapiams. Kabantis įtaisas su šimtais žemėlapių, kai kurie iš jų sukišti į žalvarinius vamzdžius. Užrakinta medžio dėžė kaip koks dešimties metrų ilgumo karstas. Tikriausiai čia ir miega gręžinių pavyzdžiai.

Kambarys turi du aukštai įstatytus langus, išeinančius į Pajūrio bulvarą, ir keturis į fabriko teritoriją. Štai čia ir praverčia mano plastikiniams maišams įdėtas darbas. Buvau sugalvojusi uždengti langus, kad galėčiau užsidegti šviesą.

Yra moterų, kurios išsidažo savo žavius butus palėpėse pačios. Aptraukia apmušalais baldus. Smėlio čiurkšlėm nušveičia namo fasadą.

Aš visada išsikviečiu meistrą. Arba palieku tai kitiems metams.

Šitie langai dideli, su geležinėm grotom iš vidaus. Sugaištu keturiasdešimt penkias minutes, kol užtamsinu visus šešis.

Kai pabaigiu, vis tiek nedrįstu uždegti elektros, todėl išsiverčiu su savo kišeniniu žibintuvėliu.

Archyvuose turi viešpatauti negailestinga tvarka. Juk jie yra išsikristalizavę iš noro sutvarkyti praeitį. Kad energingas ir užsiėmęs jaunuolis galėtų čia užsukęs greitai susirasti reikiamą bylą, gręžinio pavyzdį ir išsprukti į lauką su būtent ta praeities atkarpėle.

Šituo archyvu siekta kitokių tikslų. Nė vienos nuorodos ant lentynų. Jokių numerių, metų ar raidžių ant įrištos medžiagos nugarėlių. O kai porą kartų ištraukiu pirmą pasitaikiusį tomą, randu *Coal petrographic ana-*

lyses on seams from Atâ (low group profiles) Nûgssuaq, West Greenland, Apie technologiškai apdorotos kriolito žaliavos panaudojimą elektros lemputėms gaminti *ir* Ribų nustatymas 1862 metais dalijant žemę.

Užlipu į viršų ir paskambinu telefonu. Visada kažkaip nejauku skambinti. Bet ypač kai skambini iš nusikaltimo vietos. Tarsi rinkčiau policijos numerį ketindama prisipažinti.

– Elza Liubing.

– Aš stoviu čia tarp kalno popierių ir bandau atsiminti, kur parašyta, kad net išrinktieji gali būti paklaidinti.

Iš pradžių patyli, o paskui pradeda juoktis.

– Evangelijoje pagal Matą. Bet dabar, matyt, labiau tiktų ta vieta iš Morkaus, kur Jėzus sako: „Argi ne todėl klystate, kad neišmanote nei Raštų, nei Dievo galybės?!"

Suprunkščiam kartu į ragelį.

– Aš išsiginu atsakomybės, – sako. – Trisdešimt penkerius metus prašiau sutvarkyti ir susisteminti archyvą.

– Man džiugu girdėti, kad ir jūs kažko nepasiekėt.

Tyli.

– Kur? – klausiu.

– Virš suolo, ilgos medinės dėžės, yra dvi lentynos. Ten sudėtos ekspedicijų ataskaitos. Abėcėlės tvarka, pagal pirmąsias ieškotų mineralų raides. Viršutiniai tomai nuo lango pusės iš tų kelionių, kurios turėjo ir geologinių, ir istorinių tikslų. Jūsų ieškomas turėtų būti tarp paskutinių.

Ji jau deda ragelį.

– Panele Liubing, – sakau.

– Klausau.

– Ar esat kada nedirbusi dėl ligos?

– Viešpats globojo mane.

– Taip ir maniau, – sakau. – Tiesiog pajutau.

Tada padedam ragelius.

Nepraeina nė dvi minutės, ir aš laikau ataskaitą. Įdėta į juodą susegamą aplanką. Keturiasdešimties lapų, sunumeruotų dešiniame kampe apačioje.

Kaip tik tokia, kad tilptų į mano krepšį. Dabar teliko nuimti nuo langų plastikines užuolaidas ir dingti iš Kalkbrenderi gatvės nepaliekant pėdsakų, kaip ir atėjau.

Negaliu sutramdyti smalsumo. Pasiėmusi ataskaitą, einu į toliausią

kambario kampą, atsisėdu ant grindų ir atsiremiu į vieną lentyną. Ji sujuda nuo mano svorio. Netvirta medinė knygų spinta. Jie niekada nemanė, kad archyvas taps toks didelis. Kad Grenlandija – tokia stebinamai neišsenkanti. Tik krovė ir krovė. Laiko nuosėdas ant trapaus medinio skeleto.

„Danijos kriolito bendrovės geologinė ekspedicija į Gela Altą 1991m. liepos–rugpjūčio mėn." – parašyta tituliniame lape. Toliau dvidešimties puslapių smulki ekspedicijos ataskaita. Perverčiu pirmuosius, kur įžangoje rašoma, kad ekspedicijos tikslas buvo „ištirti grūdėtojo rubino kristalų telkinį Gela Altos Bareno ledyne". Išvardijami ir penki ekspedicijos dalyviai europiečiai. Tarp jų – arktinės etnologijos profesorius, fil. dr. Andrėjas Finas Lichtas. Vardas man lyg ir kažkur girdėtas. Tik niekaip negaliu prisiminti. Spėju, kad ne be jo pastangų puslapio apačioje buvo galima parašyti „ekspediciją parėmė Arkties etnologijos institutas".

Toliau eina anglų ir danų kalbom rašyta ataskaita. Pavartau ir ją. Čia kalbama apie gelbėjimo operaciją su sraigtasparniu iš Holsteinsborgo į Bareno ledyną. Sraigtasparnis negalėjo priskristi arčiau, nes grėsė pavojus, kad nuo variklio skleidžiamo triukšmo kils lavina. Todėl apsisuko ir grįžo, o vietoj jo buvo atsiųstas „Cherokee Six-3000", neturiu supratimo, kas tai per daiktas, bet čia parašyta, kad jis nusileido ant vandens, ir jame buvo pilotas, šturmanas, gydytojas ir seselė. Pridėta nedidelė gelbėjimo įgulos ataskaita ir gydytojo pažyma iš ligoninės. Žuvo penki žmonės. Vienas suomis ir keturi eskimai. Vienas iš jų vardu Norsakas Christiansenas.

Dar dvidešimties puslapių priedas. Parsivežtų mineralų pavyzdžių apžvalga. Sąskaitos. Visa krūva nespalvotų ledyno nuotraukų, padarytų iš lėktuvo, kur matyti, kaip jis dalijasi pusiau ir plūduriuoja aplink šviesią tarsi nurėžto kūgio formos uolą.

Į plastikinį įdėklą prikišta kokios dvi dešimtys laiškų kopijų dėl palaikų pervežimo.

Viskas atrodo aišku ir teisinga. Tragiška, bet juk visaip atsitinka. Nėra nieko, iš ko galėtų paaiškėti, kodėl mažas berniukas po dvejų metų nukrito nuo stogo Kopenhagoje. Peršasi mintis, kad man pasivaideno. Nuklydau į lankas. Kad viskas tik minčių raizgalynė, kurią pati sumazgiau.

Tik dabar pajuntu, kokia sunki, prisodrinta praeities yra šita erdvė aplink mane. Šimtai dienų ir skaičių, daugybė žmonių, kiekvieną dieną, metų metus valgykloje valgę po keturias puseles sumuštinių, susidauždami alumi su Amanda, bet tik po vieną bokalą, išskyrus Kalėdas, kai laboratorija priešpiečiams užpildavo ant kmynų ketvirtį dvidešimt penkių litrų

butelio 96 proc. medicininio spirito. Archyvas man šaukia, kad jie buvo patenkinti. Tą patį rašė bibliotekos knygoje ir sakė Elza Liubing: „Mes buvom patenkinti. Tai buvo geras darbas“.

Kaip ir daugybę kartų anksčiau, man užgula krūtinę ilgesys to, ko dalis kadaise buvau. Tulėj ir Siorapaluke niekas niekada neklausdavo, ką žmogus dirba. Visi buvo medžiotojai, visi turėjo savo darbą. Danijoje mokami atlyginimai ir būtis prisipildo prasmės, kai žinai, kad dabar žmonės raitosi rankoves, už ausies kišasi pieštukus, užsitempia žvejo batus ir eina į darbą. O laisvalaikiu žiūri televizorių, lanko draugus, žaidžia badmintoną arba įsirašo į kompiuterių kursus. Tik jau nesėdi rūsyje Pajūrio bulvare vidury nakties prieš pat Kalėdas.

Ne pirmą ir ne paskutinį kartą taip galvoju. Kas verčia mus pačius ieškoti depresijos?

Užvertus ataskaitą kyla viena mintis. Vėl pasklaidau medicinines pažymas. Kai ką randu. Ir tai, žinau, yra verta visų vargų.

Mačiau, kaip Grenlandijoje mano draugės, supratusios, kad laukiasi, iš karto tapdavo kaip niekad atsargios. Šitas jausmas dabar nusmelkia mane. Nuo šios minutės turiu pradėti saugotis.

Mašinų nebesigirdi. Neturiu laikrodžio, bet gali būti apie tris. Užgesinu žibintuvėlį.

Pastatas tylus. Staiga tyloje nuaidi negeras garsas. Per arti, kad būtų iš gatvės. Bet silpnas kaip šnibždesys. Iš ten, kur sėdžiu, matau kito kambario tarpdurį, blyškiai šviečiantį, pilkšvą stačiakampį. Tai dingsta, tai po akimirksnio vėl atsiranda. Kažkas yra tame kambaryje ir savo kūnu uždengia šviesą.

Kreipdama galvą seku jo judesius palei lentynas. Nusitraukiu batus. Jie ne patys tinkamiausi bėgti. Atsistoju. Atsigręžusi silpnai šviečiančiam tarpdury pamatau figūrą.

Mes manom, kad baimė turi ribas. Bet tik kol nesusiduriam su kažkuo nepatirtu. Siaubas visiems yra neriboto didumo.

Gerai įsitveriu ir verčiu vieną spintą į jo pusę. Dar jai besvyrant iškrenta pirmas tomas. Tai jį įspėja, jis iškelia rankas ir bando spintą sulaikyti. Iš pradžių pasigirsta tarsi lūžtančių rankų kaulų garsas. Paskui ant grindų, regis, ūžteli penkiolika tonų knygų. Nespėja išsisukti. Spinta užgriūva visu svoriu. Pamažu jo kojos pradeda linkti.

Dauguma klaidingai įsitikinę, kad pergalė visada būna fiziškai stipresnio pusėje. Tai netiesa. Kovos baigtį nulemia greitumas pirmuosiuose met-

ruose. Kai po pirmo pusmečio Rugmarkeno mokykloje mane perkėlė į Skaugordą, pirmą kartą iš tikrųjų patyriau, kaip danai persekioja kitokius nei jie. Toj mokykloj, iš kur atėjau, mes visi buvom užsieniečiai ir visi buvom vienodi. Naujojoje klasėje buvau vienintelė juodais plaukais ir prastai kalbanti daniškai. Vienas vaikinas iš vyresniųjų klasės buvo itin žiaurus. Sužinojau, kur jis gyvena. Atsikėliau anksti ir laukiau ten, kur jis kerta Skaushovedo gatvę. Jis buvo 15 kg sunkesnis už mane. Ir negalėjo ničnieko padaryti. Jam trūko tų poros minučių iki transo būsenos. Trenkiau tiesiai į veidą, sulaužiau nosį. Tada spyriau į kelio girnelę, iš pradžių vieną, paskui kitą, kad jo ūgis taptų man prieinamesnis. Reikėjo siūti dvylikoj vietų, kad atstatytų nosies pertvarą. Niekas taip ir nepatikėjo, kad tai galėjau būti aš.

Šįkart taip pat nestoviu krapštinėdama nosį ir laukdama, kol ateis Kalėdos. Griebiu nuo sienos vieną iš žalvarinių vamzdžių su penkiasdešimčia topografinių žemėlapių ir trenkiu kiek galėdama stipriau jam į sprandą.

Jis iš karto susmunka ant žemės. Ant jo užkrinta lentyna. Akimirką lukteriu. Kad pažiūrėčiau, ar neatsivedė draugų. Arba šunelio. Bet nieko negirdėti, tik šnopavimas iš po trisdešimties kvadratinių metrų stelažo.

Tada pašviečiu į veidą. Visas dulkinas. Smūgis nudrėskęs ausies kraštelį. Su juodom treninginėm kelnėm, tamsiai mėlynu megztiniu, juoda megzta vilnone kepure, tamsiai mėlynais jūreiviškais batais ir juoda sąžine. Tai mechanikas.

– Peteris, – sakau. – Parvirto.

Jis negali atsiliepti iš po spintos. Bandau nustumti, bet ji nepajudinama.

Dabar nepaisydama ypatingų saugumo priemonių turiu uždegti šviesą. Žeriu ant žemės popierius, knygas, aplankus, bylas, knygų pertvaras iš sunkaus plieno. Ištuštinu tris metrus. Tai trunka penkiolika minučių. Tada galiu kilstelėti spintą vieną centimetrą, ir jis išsliaužia iš po jos pats. Remiasi į sieną ir čiupinėjasi galvą.

Tik dabar pajuntu drebulį kojose.

– Man kažkas su akim, – sako jis. – Man turbūt sm-smegenų sutrenkimas.

– Niekados neprarask vilties, – sakau.

Praeina penkiolika minučių, kol jis gali pakilti. Ir vis tiek žirglioja kaip Bembis ant ledo. Dar pusę valandos užtrunka pastatyti lentyną. Iš pradžių turim išimti visus popierius, tik tada galim ją pakelti, paskui viską sukišam atgal. Pasidaro taip karšta, kad turiu nusimauti sijoną ir dirbti su

vienom megztom kelnėm. Jis vaikšto aplink basas, nuoga krūtine, turi dažnai ilsėtis, nes vis pakyla karštis ar užeina silpnumo priepuolis. Šokas ir neatsakyti klausimai kybo ore kartu su dulkėmis, jų tiek, kad galėtų pripildyti smėlio dėžę.

– Čia dvokia žuvim, Smila.

– Menkių kepenys, – sakau. – Turėtų būti labai sveika.

Žiūri tylėdamas, kaip aš rakinu elektroninį seifą ir pakabinu raktą į vietą. Išeinam. Jis palydi mane iki vartų į Svanekės gatvę. Neužrakinta. Išėjus mechanikas pasilenkia prie spynos ir ji trakšteli.

Jo automobilis pastatytas gretimoje gatvėje. Turiu prilaikyti jį viena ranka. Kitoje laikau šiukšlių maišą, pilną šiukšlių maišų. Pro mus iš lėto pravažiuoja policijos patrulis. Bet nesustoja. Tokiu metu gatvėse ne tiek prisižiūri. Niekas neturi drausti žmonėms linksmintis jiems maloniausiu būdu.

Kadaise jis pasakojo man, kad bando įsiūlyti savo automobilį į senovinių automobilių muziejų. Sakė, tai 1961-ųjų „Morisas-1000“. Su raudonos odos sėdynėm, mediniu pakeliamuoju stogu ir prietaisų paneliu.

– Negaliu važiuoti, – sako.

– Aš neturiu teisių.

– Bet esi važiavusi anksčiau?

– Vikšriniais savaeigiais ant ledo.

Šitaip jis savo „Morisu“ nerizikuos. Vairuoja pats. Stambiam kūnui per maža vietos prie vairo. Stogas nesandarus, ir mes sustyram į ledą. Mąstau, kad gerai būtų buvę, jeigu jam būtų pasisekę atiduoti automobilį muziejui.

Temperatūra buvo apie nulį, o dabar šąla ir važiuojant namo pradeda snigti. *Qanik*, smulkutis, purus sniegas.

Pavojingiausios yra puraus sniego lavinos. Jos prasideda nuo menkiausios dingsties, pavyzdžiui, stipraus garso. Labai lengvos, bet juda 200 km/val. greičiu ir po savęs palieka mirtiną vakuumą. Keletą kartų žmonėms puraus sniego lavinoje iš kūno buvo ištraukti plaučiai.

Tos pačios sumažinto mastelio lavinos pradėjo griūti ant stataus, lygaus stogo, nuo kurio nukrito Izaijas; aš prisiverčiu į jas žiūrėti. Iš sniego galima pasimokyti ir to, kad didžiosios stichijos ir katastrofos visada atsispindi kasdienybėj mažesniu masteliu. Nė viena mano, jau suaugusios, diena nepraėjo nesistebint, kaip danai ir grenlandai nesupranta vieni ki-

tų. Dėl to blogiau, žinoma, grenlandams. Šokančiam ant lyno pavojinga būti nesuprastam laikančio lyną. Inuitų gyvenimas šį šimtmetį buvo šokis ant plauko, viename gale pririšto prie rečiausiai pasaulyje gyvenamos šalies, kurios klimatas atšiauriausias ir nepastoviausias, o kitame – prie danų administravimo.

Tai – imant apskritai. O kasdienybė ta, kad gyvenau virš mechaniko pusantrų metų, kalbėjausi su juo nesuskaičiuojamą daugybę kartų, jis sutvarkė mano durų skambutį ir pataisė man dviratį, o aš tikrinau, ar nėra rašybos klaidų jo laiške namų valdybai. Buvo maždaug dvidešimt gal dvidešimt aštuoniuose žodžiuose. Jis visiškas beraštis.

Reikėtų nusiprausti, nusivalyti dulkes, kraują ir menkių kepenis. Bet mus susaistė tai, kas įvyko. Einam abu į jo butą. Jame niekada nesu buvusi.

Svetainėje nepriekaištinga tvarka. Baldai šviesaus smėliu šveisto ir šarmuose mirkyto medžio, su pagalvėlėm ir apmušalais iš vilnonės gūnios. Žvakidės su žvakėm, knygų lentyna su knygom, audeklu aptraukta lenta su prismaigstytom nuotraukom ir pažįstamų vaikų piešiniais. „Didžiajam Peteriui nuo Maros; penkeri metai." Porcelianiniuose vazonuose rožių kerai – gėlės raudonais žiedais, atrodančiais taip, tarsi juos kažkas laistytų ir kalbintų, ir žadėtų, kad jie niekada nebus išsiųsti pas mane per atostogas, kur dėl kažkokių priežasčių yra netinkamas klimatas augalams.

– K-kavos?

Kava – nuodai. Bet kažkodėl staiga kyla noras ristis žemyn ir atsakyti: „Ačiū, taip".

Kol verda, stoviu tarpdury ir žiūriu. Virtuvė visiškai balta. Jis stovi centre kaip badmintono žaidėjas aikštelėje, kad tektų kuo mažiau judėti. Turi nedidelę elektrinę kavamalę. Sumala iš pradžių šviesias pupeles, o paskui truputį mažų, beveik juodų, žvilgančių kaip stiklas. Sumaišo jas mažame metaliniame piltuvėlyje, kurį pritvirtina prie mechaninio „Espresso" kavos aparato, o šį uždeda ant dujinės.

Grenlandijoje gali išmokti netinkamų kavos gėrimo įpročių. Aš pilu karštą pieną tiesiai ant tirpios kavos. Dar nepasiekiau tų aukštumų, kad daryčiausi tirpią kavą kitaip, nei užpildama ją karštu vandeniu tiesiog iš čiaupo.

Į dvi aukštas stiklines su ąselėmis pripila trečdalį riebios grietinėlės ir du trečdalius pieno.

Kava, ištraukta iš aparato, juoda ir tiršta kaip nafta. Tada suplaka pieną garo plaktuvu ir išpilsto kavą į dvi stiklines.

Nešamės ją ant sofos. Aš įvertinu, kai kas nors pagamina man ką skanaus. Aukštose stiklinėse gėrimas tamsus kaip senas ąžuolas; kambarys, tarsi prikvėpintas, prisipildo tropikų kvapo.

– Sekiau paskui tave, – sako jis.

Stiklinė degina pirštus. Kava joje tebeverda. Paprastai karštas gėrimas ataušta pilant. Bet dabar garo plaktuvas įkaitino stiklinę su pienu iki 100 °C.

– Durys atdaros. Įeinu. Kas galėjo ž-žinoti, kad tu s-sėdėsi ten tamsoje ir lauksi.

Šliurpiu atsargiai palei pat paviršių. Gėrimas toks stiprus, kad man apsiašaroja akys ir staiga dunkteli širdis.

– Galvojau, ką tu tada ant stogo pasakei. Apie pėdsakus.

Dabar jo mikčiojimas beveik nepastebimas. Kartkartėm visai prapuola.

– Mes juk buvom draugai. Jis buvo toks mažas. Bet mes vis tiek draugavom. Nešnekam daug. Bet mums linksma. Eik tu sau, kaip linksma. Jis rodo visokias minas. Palenkęs galvą uždengia veidą delnais. O išsitiesia sena, ligota beždžionė. Paslepia veidą. Vėl pasirodo. Dabar panašus į triušį. Ir vėl. Frankenšteino pabaisa. Aš jau raitausi ant žemės ir turiu prašyti, kad nustotų. Duok pliauską ir kaltelį. Duok peilį ir muilo akmens. Jis sėdės įsijautęs, niurnėdamas kaip lokiukas. Kažką pasako. Grenlandiškai. Sau. Abu sėdim ir dirbam. Kiekvienas atskirai, bet vis tiek kartu. Sakau, gerai, kad jis gali būti toks puikus žmogus turėdamas tokią mamą.

Padaro nemažą pauzę, galvoja, pasakysiu ką nors. Bet aš jam nepadedu. Abu žinom, kad laukiu paaiškinimo.

– Žodžiu, vieną vakarą sėdim kaip visada. Girdžiu, ateina Petersenas, santechnikas. Prie laiptų, šalia šiluminio mazgo jis laiko vyną. Ateina pasiimti savo abrikosų vyno. Šiaip jis juk niekados tokiu laiku čia nesirodo. Storas balsas. Klumpės. Pasižiūriu į berniuką. Sėdi visas susigūžęs. Kaip žvėriukas. Su tuo peiliu, kur jam davei, rankoje. Visas kūnas dreba. Atrodo mirtinai išsigandęs. Net ir po to, kai pamatė, kad čia tik Petersenas, vis tiek nenustojo drebėti. Užsikeliu jį ant kelių. Pirmą kartą. Kalbuosi. Jis nenori namo. P-parsivedu jį čia. Paguldau ant sofos. Norėjau skambinti tau, bet ką sakyčiau? Kai nelabai pažįstami. Jis miega čia. Aš sėdžiu šalia prie sofos. Kas penkiolika minučių pašoka kaip spyruoklė, dreba ir verkia.

Mechanikas mažakalbis. Bet dabar per penkias minutes pasako daugiau negu per visus pusantrų metų. Toks atviras, kad negaliu žiūrėti jam į akis ir įbedu nosį į kavą. Jos paviršius pilnas permatomų, mažų burbuliukų, gaudančių šviesą, kuri ant jų lūžta raudona ir violetine spalva.

– Nuo tos dienos pradėjau galvoti, kad jis kažko bijo. Ką tu pasakei apie pėdsakus, man sukasi ir sukasi mintyse. Todėl nenuleidžiu nuo tavęs akių. Tu ir Baronas suprantat... supratot viens kitą.

Izaijas atvažiavo į Daniją mėnesiu anksčiau, negu aš čia įsikrausčiau. Julijana buvo apavus jį lakiniais batais. Grenlandijoje tai labai puošnu. Paprastai jis negalėdavo įkišti savo vėduoklės pavidalo pėdos į smailianosius batus. Bet Julijanai pavyko rasti porą jam tinkamų. Nuo to laiko mechanikas pradėjo vadinti Izaiją Baronu. Jei pravardė prigyja, vadinasi, ji užgriebė gilesnę tiesą. Šiuo atveju tai buvo Izaijo orumas, kylantis iš jo savarankiškumo. Iš to, kad jam taip nedaug tereikėjo pasaulio, kad būtų patenkintas.

– Visai atsitiktinai pamatau, kaip tu užeini pas Julijaną ir tuoj vėl išeini. Aš nepastebėtas seku paskui su „Morisu“. Matau, kaip šeri šunį. Kaip perlipi per tvorą. Aš atrakinu kitus vartus.

Taip sueina galas su galu. Jis kažką išgirsta, kažką pamato, seka iš paskos, atrakina vartus, gauna kažkuo į galvą ir mes sėdim čia. Jokios mistikos, po saule nieko naujo ir keliančio nerimą.

Pasiunčia man kreivą šypseną. Aš atsakau tuo pačiu. Taip sėdim, geriam kavą ir šypsomės vienas kitam. Mes žinom, kad aš žinau, jog jis meluoja.

Papasakoju apie Elzą Liubing. Apie Danijos kriolito bendrovę. Apie ataskaitą, gulinčią prieš mus ant stalo plastikiniame maiše.

Papasakoju apie Rauną. Kuris iš tikrųjų dirba ne ten, kur turi dirbti, bet kitur.

Jis sėdi ir žiūri į savo kojas, kol kalbu. Palenkęs galvą, nė nekrusteldamas.

Tai paslėpta, tai už mūsų pasąmonės ribų. Bet abu jaučiam, kad mainikaujam vienas su kitu. Kad su giliu abipusiu nepasitikėjimu keičiamės informacija, kurią turime atskleisti, kad mums būtų atsimokėta tuo pačiu.

– Na ir dar a-advokatas.

Lauke, virš uosto, kyla šviesa, tarsi būtų miegojusi kanaluose, po tiltais, o dabar abejodama liptų ant ledo, kuris nuo jos pradeda švytėti. Tulėje šviesa grįždavo vasarį. Prieš keletą savaičių išvysdavom saulę, dar jai tebesant toli už kalnų ir mums tebegyvenant tamsoje; jos spinduliai krisdavo ant Perlio salos, už šimtų kilometrų, giliai jūroje, ir ji sušvisdavo kaip rausvo perlamutro kristalas. Tada žinodavau, kad nesvarbu, ką sako suaugusieji, saulė miegojo jūroje žiemos miegu ir dabar bunda.

– Viskas prasidėjo tada, kai pamačiau mašiną, raudoną BMW, Pajūrio gatvėje.

– Aha, – sakau.

Pagalvoju, kad juk automobiliai Pajūrio gatvėje keičiasi kasdien.

– Kartą per mėnesį. Pasiima Baroną. Kai jis grįžta namo, būna visiškai nekalbus.

– Aha.

Lėtiems žmonėms reikia duoti be galo daug laiko.

– Tada vieną dieną atsirakinu mašiną ir pasižiūriu daiktadėžėje. Turiu įrankius. Advokatas. Vingas jo pavardė.

– O gal tu įlindai ne į tą automobilį?

– G-gėlės. Tai kaip gėlės sodininkui. Aš pasižiūriu į mašiną vieną ar porą kartų ir atsimenu ją. Kaip tu sniegą. Kaip tu tada ant stogo.

– Gal aš suklydau.

Jis papurto galvą.

– Aš mačiau, kaip jūs su Baronu žaidėt tą žaidimą, kur reikia šokinėti.

Beveik visa mano vaikystė praėjo taip bežaidžiant. Dabar dažnai tebežaidžiu sapnuose. Vienas šokinėja ant lygutėlio sniego paviršiaus. Kiti laukia užsisukę. Po to reikia – žiūrint į pėdas – pakartoti, kaip pirmojo šokta. Šitą žaidimą žaisdavom su Izaiju. Dažnai vesdavau jį į darželį. Ateidavom pavėlavę pusantros valandos. Man duodavo velnių. Sužinodavau, kad vaikų darželis negali ramiai dirbti, jei vaikai atšliaužia vidury dienos. Bet mes buvom laimingi.

– Jis šokinėdavo kaip visas maišas blusų, – užsisvajojęs sako mechanikas. – Juk turėjo galvą. Apsisuka pusantro karto ore ir nusileidžia ant vienos kojos. Pataiko į savo pėdas.

Žiūri į mane purtydamas galvą.

– Bet kiekvieną, kiekvieną kartą tu įspėdavai.

– Kiek laiko jie išbūdavo?

Pneumatiniai grężtuvai ant Knipelio tilto. Pirmųjų mašinų ūžesys. Kirai. Tolimas ir žemas, greičiau tik giliai vibruojantis pirmosios hidrofoilijos garsas. Bornholmo kelto sirenos trumpas ūktelėjimas jam apsisukant priešais Amalienborgą. Tuoj brėkš.

– Gal kelias valandas. Bet jį parveždavo kita mašina. Taksi. Jis visada grįždavo vienas taksi.

Jis kepa omletą, o aš stoviu tarpdury ir pasakoju apie Teismo medicinos institutą. Apie profesorių Lojeną. Apie Lagermaną. Apie žymę nuo vaikui tikriausiai atliktos raumens biopsijos. Jau nukritus.

Jis pjausto svogūnus, pomidorus, pakepa svieste, plaka kiaušinių baltymus, kol jie sustandėja, įmuša trynius ir apkepa viską iš abiejų pusių. Atneša ant stalo su visa keptuve. Valgom užsigerdami pienu su šviežia juoda rugine duona, kuri kvepia derva.

Nesikalbam. Kiekvieną kartą, kai valgau su nepažįstamu – kaip dabar – arba jei esu labai alkana – kaip dabar – prisimenu ritualinę valgymo reikšmę. Kaip vaikystėj draugės iškilmingą buvimą, sumišusį su nepaprastais skonio pojūčiais. Rausvi, vos papurę banginio taukai, kuriuos valgo iš bendro dubens. Toks jausmas, kad turbūt viskas pasaulyje yra tam, kad pasidalytum.

Atsistoju.

Jis užrėmęs tarpdurį lyg nenorėtų manęs išleisti.

Galvoju, kiek jis šiandien nutylėjo.

Pasitraukia į šalį. Praeinu. Su batais ir kailiniais rankoje.

– Palieku dalį ataskaitos. Bus tau nebloga proga pasimokyti rašybos.

Jo veide kažkokia pašaipi išraiška.

– Smila, kaip čia taip gali būti, kad tokios mažutės ir gležnos merginos kaip tu toks šiurkštus balsas?

– Man labai gaila, – sakau, – jei palieku tik šiurkštaus balso įspūdį. Kaip įmanydama stengiuosi būti šiurkšti visa.

Ir uždarau duris.

11

Miegojau iki pat pietų ir truputį pramigau, todėl turėjau tik pusantros valandos nusiprausti, apsirengti ir pasidažyti laidotuvėms – pernelyg mažai laiko tokiems, kurie nori padaryti gerą įspūdį. Todėl aš visai sutrikusi, kai ateinam į koplyčią, o po pamaldų nepagerėja. Eidama šalia mechaniko jaučiuosi, tarsi kažkas būtų nuvožęs mano pakaušį ir išbrūžavęs aukštyn žemyn šepečiu buteliams.

Kažkas šilta apgaubia pečius. Jis nusivilko paltą ir apsiautė mane. Paltas siekia man kulnus.

Sustojam, žiūrim atgal į kapą ir savo pėdsakus. Jo – didelių, nuklaipytais kulnais batų. Matyt, jis vos vos šleivakojis. Mano – maži, rantuoti, aukštakulnių. Panašūs į elnių. Įstrižas, nuožulniai svyrantis judesys. Pėdos smaigaly – juodos dėmės. Toje vietoje kanopa pramuša sniego sluoksnį iki žemės.

Pro mus praeina moterys. Aš matau tik jų batus. Trys iš jų tempia Julijaną, batų galai velkasi sniegu. Prie pastoriaus sutanos – pora juodų aulinių siuvinėtos odos batų. Už vartų, išeinančių į alėją, stovi žibintas. Pasižiūriu aukštyn, moteris tuo pat metu pakelia galvą ir atmeta ją taip, kad ilgi plaukai švysteli tamsoje, o šviesa apšviečia veidą – baltą veidą didelėm akim kaip tamsiais ežerais blyškiame plote. Įsikibusi pastoriui į parankę kažką karštai įrodinėja. Šitų dviejų viena šalia kitos stovinčių figūrų vaizde yra kažkas labai ryškiai ir ilgam įstringančio į atmintį.

– Panele Jaspersen.

Tai Raunas. Su draugais. Dviem vyrais. Jų paltai tokie pat dideli kaip jo, bet jiems nedukslūs. Po apačia vilki mėlynus kostiumus, baltus marškinius, su kaklaraiščiais ir akiniais nuo saulės, kad žiemos tamsa dabar, ketvirtą valandą vakaro, nepliekstų į akis.

– Man reikia persimesti su jumis pora žodelių.

– Ekonominių nusikaltimų tyrimo skyriuje? Apie mano investicijas?

Nekrusteli nė vienas veido raumenėlis. Per daugelį metų jis tiek visko patyrė, kad dabar vargu ar kuo nustebinsi. Mosteli ranka automobilio link.

– Nesu tikra, ar turiu noro šiandien.

Nepasijudina nė milimetro. Bet du jo ložės broliai nepastebimai slenka artyn.

– Smila, j-jeigu tu neturi noro, tai, manau, nevažiuok.

Tai mechanikas. Atsistoja priešpriešiais vyrams.

Kai gyvūnai – o apskritai paėmus ir visi normalūs žmonės – susiduria su fizine grėsme, jų kūnas sumedėja. Fiziologiškai tai neveiksminga, bet taip yra.

Baltosios meškos šiuo atveju išimtis. Tykodamos jos gali gulėti visiškai atsipalaidavusios dvi valandas ir nė sekundę nesumažinti maksimalios raumenų parengties. Dabar matau, kad ir mechanikas elgiasi panašiai. Jis laikosi laisvai. Bet sutelkęs visą dėmesį į vyrus tampa fiziškai pavojingas – tai man dar kartą primena, kaip mažai jį pažįstu.

Visa tai Raunui nepadaro jokio regimo įspūdžio. Bet tie du mėlyni vyrukai žengia žingsnį atgal sagstydamiesi paltus. Gal jiems per karšta. Gal juos purto tie patys nerviniai traukuliai. O gal abu ten turi po švino pripildytą bananą.

– Ar mane parveš namo?

– Iki pat durų.

Sėdžiu ant galinės sėdynės prie Rauno. Pasilenkiu prie vairuotojo ir nuimu jo akinius nuo saulės.

– Tyliu kaip žemė, mano mielas, – sakau. – Mano lūpos užklijuotos. Aš nė žodžiu neprasitarsiu Raunui, kad tu miegi poste. Pusę aštuonių ryto Kabelajės gatvėje.

Privažiavę Policijos valdybą įsukam tarp raudonų pastatų, kuriuose yra Transporto skyriaus kontoros. Mums reikia žemo, raudono barako, žiūrinčio į uostą.

Ant pastato jokios iškabos. Nesutinkam nė vieno žmogaus. Nesigirdi rašomųjų mašinėlių taukšėjimo. Jokių užrašų ant durų. Tyla ir ramybė. Kaip skaitykloje. Arba Teismo medicinos instituto lavoninėje.

Mėlynieji pažai dingo kaip į vandenį. Įeinam į tamsią kontorą. Ant langų – žaliuzės. Pro jas matyti miesto žiburiai, dokai, vanduo, Islandijos prieplauka.

Šitam kambary dieną turėtų būti kiek šviesos. Nes daugiau nieko čia nėra. Tuščios sienos. Tušti stalai. Tuščios palangės.

Raunas uždega šviesą. Kampe ant kėdės sėdi vyras. Jis čia, tamsoje, sėdėjo ir laukė. Raumeningas, trumpai, beveik ežiuku kirptais juodais plaukais. Šaltomis mėlynomis akimis ir sučiauptomis lūpomis. Rūpestingai apsirengęs.

Raunas atsisėda prie rašomojo stalo.

– Smila Jaspersen, – pristato. – Kapitonas Telingas.

Aš stoviu nugara į langus ir veidu į abu vyrus.

Nėra cigarečių, nėra kavos plastikiniuose puodeliuose, nei magnetofono, nei ryškios elektros šviesos, jokios apklausos nuotaikos. Tik laukimas.

Aš laukiu ramiai.

Iš tylos išnyra moteris, nešina padėklu su arbata, cukrumi, pienu, citrinos griežinėliais, viskas baltam porceliane. Paskui šitas apleistas pastatas vėl įsiurbia ją ir ji pradingsta. Raunas išpilsto arbatą.

Ištraukia iš stalčiaus vieną aplanką. Rausvos spalvos. Ir lėtai skaito. Tarsi bandytų – vėl – patirti tą patį kaip pirmą kartą.

– Smila Chraavigaak Jaspersen. Gimusi 1956 metų birželio 16 dieną. Chraanaake. Tėvai: medžiotoja Ana Chraavigaak ir gydytojas Jorgenas Moricas Jaspersenas. Lankė vidurinę mokyklą Grenlandijoje ir Danijoje. 1976 metais baigė Bierkeriodo valstybinę aukštesniąją mokyklą. Studijavo glaciomorfologiją, statistiką ir matematikos pagrindų problemas Kopenhagos H. C. Iorstedo ir Geografijos institutuose. Kelionės į Vakarų Grenlandiją ir Tulę 1975, 1976 ir 1977 metais. Bazių aprūpinimas danų ir prancūzų ekspedicijoms į Šiaurės Grenlandiją 1978, 1979 ir 1980 metais. 1982 metais priimta dirbti į Geodezijos institutą. Nuo 1982 iki 1985 metų mokslinių ekspedicijų į žemyninius ledynus, Arkties vandenyną ir Šiaurės Amerikos Arktį dalyvė.

Pridėta keletas atsiliepimų. Vienas – majoro Guldbrandseno, vadovavusio Sirijaus* patruliui. 1979-ųjų metų. Jis skundžiasi, kad tamsta atsisakote vadelioti šunų kinkinius. Bijote šunų?

* Po Antrojo pasaulinio karo Šiaurės Grenlandijoje įkurtas policijos padalinys, kurio pagrindinė funkcija – naftos, mineralų bei mokslinių ekspedicijų kontrolė.

– Esu atsargi su jais.

– Bet jis priduria, kad rekomenduotų kiekvienai civilinei ekspedicijai imti jus vedle, net jeigu jiems tektų vilkti jus ant kupros. Na ir dar jūsų moksliniai straipsniai. Koks tuzinas, kai kurie publikuoti užsienyje. Tokiais pavadinimais, kad mums su kapitonu Telingu ir perskaityti nelengva. *Statistics on Glacial Graphology. Mathematical Models for Brine Drainage from Seawater Ice*. Kažkada parašytas kompendiumas studentams. *Pagrindiniai Šiaurės Grenlandijos glaciomorfologijos bruožai.*

Užverčia raportą.

– Turime ir kitų atsiliepimų. Mokytojų. Amerikiečių karinės Šaltųjų vandenų laboratorijos bendradarbių kažkokioje Pailoto saloje. Ir visi vienu balsu teigia, kad jei nori sužinoti ką nors apie ledą – kreipkis į Smilą Jaspersen.

Raunas nusivelka paltą. Be jo tampa liesas kaip pypkės valiklis. Aš nusiaunu batus ir atsisėdu sukryžiavusi kojas, kad pasiekčiau pamasažuoti pirštus. Taip sušalau, kad jų nebejaučiu; kojinėse dar tebėra likę sniego.

– Visi šitie duomenys, galima sakyti, sutampa su jūsų pateiktu *curriculum vitae*, kai prašėte leidimo įvažiuoti į Šiaurės Grenlandiją ryšium su Norvegijos Arkties instituto baltųjų meškų žymėjimo ekspedicija. Mes juos šiek tiek tikrinom. Visiškai teisingi. Jais remiantis, mano manymu, kyla įspūdis, kad esate labai savarankiška jauna moteris, nepaprastai energinga, turinti talentą ir ambicijų. Na, ar ne tokią nuomonę gali susidaryti?

– Dėl manęs susidarykite tokią, kokia tik šaus jums į galvą, – sakau.

– Aš čia turiu ir šiek tiek kitokios informacijos.

Aplankas labai plonas, tamsiai žalios spalvos.

– Čia viskas, galima sakyti, sutampa su raportu, dėl kurio kapitonas Telingas ir jo kolegos ant jūsų paskutinio prašymo įvažiuoti į Šiaurės Grenlandiją uždėjo spaudą „Atmesta“. Jo pradžioje pateikta keletas asmeninių aplinkybių. Motina laikoma dingusia be žinios medžioklėje 1963 metų birželio 12 dieną. Manoma, kad žuvo. Brolis nusižudė Upernavike 1981 metais. Tėvai susituokė 1956, išsiskyrė 1958 metais. Globėjo teisės po motinos mirties atiteko tėvui. Tuo klausimu paduotą motinos brolio skundą Teisingumo ministerija atmetė 1964 metų gegužės mėnesį. Į Daniją atvyko 1963 metais. Šešis kartus nuo 1963 iki 1971 skelbta paieška, du kartus policija rado Grenlandijoje.

Vidurinė mokykla imigrantams 1963 m. Skaugordo mokykla Šarlotenlunde 1964–1965 m. Pašalinta. Stenhiojaus internatas Humlebeke 1965–

1967 m. Pašalinta. Tada trumpesnį laiką nedidelės privačios mokyklos. Aštuonmetės egzaminams rengiasi privačiai. Po to gimnazija. Trečioje klasėje palikta antrus metus. Baigiamiesiems egzaminams rengėsi privačiai. Priimta į Kopenhagos universitetą. Išbraukta iš sąrašų 1984 m., nelaikius jokių egzaminų. Dar politinė veikla. Keletą kartų areštuota Jaunųjų grenlandų tarybai užėmus Aplinkos apsaugos ministeriją. Iširus JGT aktyviai dalyvauja kuriant IA.

Klausiamai žvilgteli į Telingą.

– *Inuit Ataqatigiit*. „Einantys pirmyn". Agresyvių marksistų grupuotė.

Tai pirmieji kapitono žodžiai.

– Išstoja iš jos tais pačiais metais dėl įvairių nesutarimų. Nuo to laiko nepartinė. Na, ir dar keletas mažesnių įstatymo pažeidimų. Trys nebaigtos bylos dėl nusižengimo Kanados teritoriniam įstatymui Perio sąsiauryje. Kodėl?

– Aš žymėjau baltąsias meškas. Jos nesiorientuoja žemėlapiuose, todėl nepaiso valstybinių sienų.

– Keletas smulkių eismo pažeidimų. Iškelta byla už šmeižtą straipsnyje „Ledo tyrinėjimai ir pelno siekimas Danijoje eikvojant naftos išteklius Atlanto vandenyne". Ryšium su tuo pašalinta iš Danijos glaciologų draugijos.

Pakelia akis.

– Ar yra nors viena institucija, kuri nebūtų jūsų išmetusi, panele Smila?

– Kiek žinau, tebesu piliečių registracijos sąraše, – sakau.

– Be to, mes buvom trumpai užsukę į mokesčių inspekciją ir registracijos valdybą. Šiek tiek gaunat už straipsnius, iš laikinų darboviečių, dar pašalpa. Bet nepanašu, kad tai atitiktų jūsų išlaidas. Mes manom, kad turit rėmėją. Kokie jūsų santykiai su tėvu?

– Šilti ir kupini abipusės pagarbos.

– Tada šiek tiek aiškiau. Beje, kapitonas Telingas buvo užmetęs akį į jo pajamas.

Man ne naujiena, kad jie visa tai žino. Nuo pat Tulės oro laivybos bazės įkūrimo buvo ribojamas civilių keleivių kiekvienam lėktuve skaičius. Kad žvalgybos tarnybai užtektų laiko patikrinti, ar visi konfirmuoti, kilę iš gerų šeimų ir paskiepyti nuo raudonosios karštligės iš Rytų. Labiausiai stebina, kad jie man dabar viską pasakoja.

– Pastarieji duomenys kiek komplikuoja vaizdą. Prieš mane iškyla paveikslas moters, nebaigusios mokslų. Neturinčios darbo. Šeimos. Sukeliančios konfliktus visur, kur tik pasirodo. Niekada negalėjusios prisitai-

kyti. Agresyvios. Besiplakančios prie politinių ekstremistų. Vis dėlto jums pavyko išvažiuoti į devynias ekspedicijas per dvylika metų. Nieko nežinau apie Grenlandiją. Bet man atrodo, kad nuo nenusisekusio gyvenimo lengviausia pasislėpti ant žemyninio ledo.

Nieko nesakau. Bet užsirašau tai į savo juodąją knygą ties jo vardu.

– Kiekvienoje iš tų ekspedicijų jūs buvot vedlė. Kiekvieną kartą buvo naudojamasi slaptais kariniams tikslams skirtais žemėlapiais, palydovo ir radaro darytomis nuotraukomis, meteorologinių stebėjimų duomenimis. Devynis kartus per pastaruosius dvylika metų jūs pasirašinėjot įslaptinimo deklaraciją ir davėt tylėjimo įžadus. Mes turim visos medžiagos kopijas.

Dabar pradedu suprasti, kur link jis suka.

– Tokioje mažoje šalyje kaip Danija jūs esat skaudi vieta, panele Jaspersen. Daug matėt ir daug žinot. Taip visada atsitinka, kai esi įleistas į Šiaurės Grenlandiją. Bet jūsų praeitis ir charakteris, jeigu būtumėt buvusi kurioj kitoj Danijos teritorijos vietoj, turėjo garantuoti, kad jums nebūtų leista nieko nei girdėti, nei matyti.

Į mano kojas pradeda grįžti šiluma.

– Bent kiek sveiko proto turintis žmogus jūsų vietoje stengtųsi kuo mažiau kristi į akis.

– Jums nepatinka mano rūbai?

– Mums nepatinka jūsų niekam nenaudingas, tiesiog žalingas bandymas kištis į bylos eigą, ypač kai aš jau kartą jums sakiau, kad ji bus peržiūrėta.

Taip, žinoma, šita kryptim mes visą laiką ir ėjom.

– Aš puikiai atsimenu, kad jūs pažadėjote, – sakau. – Tąkart dar tebedirbote Valstybės prokuratūroj Kopenhagoje.

– Panele Smila, – sako jis visai maloniu balsu, – mes jus bet kada galim pasodinti. Suprantat mane? Galit bet kuriuo mums tinkamu momentu atsidurti vienutėj ar izoliatoriuj. Nė vienas teisėjas, pamatęs jūsų dosjė, ilgai nedvejotų.

Nuo pat pradžios šitam susitikime kalba sukosi apie realius veiksmus. Jis norėjo parodyti man, ką gali. Kad gali susirankioti duomenis, mano siųstus Grenlandijos vyriausybei ir karinėms tarnyboms. Kad galėjo sekti mano žingsnius. Kad gali prieiti prie bet kokio archyvo. Ir kad iškilus reikalui gali sušaukti žvalgybos valdybą šeštą valandą vakaro prieš pat Kalėdas. Ir visa tai tam, kad man neliktų nė krislelio abejonės, kad jis bet kada gali mane patupdyti.

Jam pavyko. Dabar tikrai žinau, kad gali. Kad bus taip, kaip jis nori. Nes giliai už jo bauginimų slypi žinojimas. Kurį jis dabar ištraukia į šviesą.

– Būti uždarytam, – sako iš lėto, – mažoje izoliuotoje kameroje be langų yra, kaip man pranešė, ypač nemalonu, jei esi užaugęs Grenlandijoje.

Tai ne sadizmas. Tik tikslus ir galbūt kiek melancholiškas savo darbo priemonių išmanymas.

Grenlandijoje nėra kalėjimų. Didžiausias įstatymų leidybos skirtumas tarp Danijos ir Nuuko yra tas, kad Grenlandijoje gerokai dažniau skiriamos baudos už nusižengimus, už kuriuos Danijoje gautum parų ar sėstum į kalėjimą. Grenlandams pragaras – tai ne europiečių uolėtas sieros duobių peizažas. Grenlandams pragaras – uždara erdvė. Atsimenu savo vaikystę, kai mes, regis, niekad nebūdavom viduje. Vienoje vietoje. Mano santykis su erdvės laisve yra toks pat, koks, pastebėjau, būna tarp vyrų ir jų sėklidžių. Aš sūpuoju ją kaip kūdikį ir meldžiuosi jai kaip deivei.

Aiškindamasi Izaijo mirtį priėjau kelio galą.

Atsistojam. Puodeliai liko nepaliesti. Arbata ataušo.

II

1

Galima bandyti atsikratyti depresijos įvairiais būdais. Galima eiti į Išganytojo bažnyčią klausytis Bacho kūrinių vargonams. Galima ant veidrodėlio pasidėjus žiupsnelį geros nuotaikos miltelių sustumti skutimosi peiliuku ir įsiurbti į nosį per šiaudelį. Arba šauktis pagalbos. Pavyzdžiui, telefonu – tada žinai, kas klauso.

Tai europietiški būdai. Kai viliamasi, kad galima atsikratyti problemų ką nors darant.

Aš renkuosi grenlandiškąjį. Jo principas – panirti į juodas mintis. Padėti savo pralaimėjimą po mikroskopu ir ilgai žiūrinėti.

Kai tikrai bloga – kaip dabar, – aš pamatau priešais juodą tunelį. Įeinu į jį. Palikusi savo gražiuosius drabužius, apatinius rūbus, apsauginį šalmą ir Danijos pasą einu į tamsą.

Žinau, kad atvažiuos traukinys. Sandarus garvežys, vežantis stroncį-90. Einu jo pasitikti.

Nebijau, nes man trisdešimt septyneri. Žinau, kad tunelio gilumoje, po ratais ir pabėgiais yra maža šviesele.

Šiandien Kūčių rytas. Kelias dienas pamažu vis labiau šalinausi pasaulio. Dabar rengiuosi paskutiniam nuosmukiui. Jis turi ateiti. Nes leidau Raunui mane pribauginti. Nes išduodu Izaiją. Nes negaliu atsikratyti minties apie tėvą. Nes nežinau, ką pasakyti mechanikui. Nes atrodo, kad niekad netapsiu protingesnė.

Nusiteikiau nevalgyti pusryčių. Taip bus greičiau. Užrakinu duris. Atsisėdu į didįjį krėslą. Ir kviečiu juodąją nuotaiką: „Čia sėdi Smila. Alkana. Prasiskolinusi. Kūčių dieną. Kai kiti turi šeimas. Mylimuosius. Beo narveliuose. Turi vienas kitą“.

Visa tai panašu į teisybę. Aš jau stoviu priešais tunelį. Pasenusi. Nelaiminga. Vieniša.

Sučirškia durų skambutis. Atėjo mechanikas. Girdžiu iš to, kaip skambina. Spaudžia atsargiai, nestipriai, tarsi mygtukas būtų įmontuotas į senyvos moteriškės galvą, ir nesinorėtų jos trukdyti. Nemačiau jo nuo laidotuvių. Nenorėjau apie jį galvoti.

Nueinu ir išjungiu skambutį. Vėl atsisėdu.

Bandau prisiminti, kaip buvo, kai antrą kartą išsprukau į Grenlandiją, o Moricas atvažiavo į Tulę manęs pasiimti. Stovėjau ant nedengtų betoninių platformų, kuriomis eini paskutiniuosius dvidešimt metrų link lėktuvo. Teta vaitojo. Kiek galėdama stengiausi kvėpuoti giliau. Maniau, kad pavyks parsivežti į Daniją šito gryno, sauso ir tarsi saldaus oro.

Kažkas barbena į laukujes virtuvės duris. Julijana. Atsiklaupusi rėkia pro plyšį laiškams.

– Smila, paruošiau žuvies faršo!

– Palik mane ramybėje.

Įsižeidžia.

– Įmesiu tau jį pro šitą plyšį.

Prieš pat įlipant į lėktuvą teta įbruko man porą kamikų avėti namie. Vien karoliukus ji siuvinėjo visą mėnesį.

Suskamba telefonas.

– Norėčiau pasikalbėti su jumis dėl vieno dalyko.

Elzos Liubing balsas.

– Labai apgailestauju, – sakau. – Papasakokit kam nors kitam. Neverta mėtyti perlų kiaulei.

Ištraukiu kištuką. Juo toliau, juo labiau mane pradeda vilioti mintis apie Rauno izoliatorių. Šiandien tokia diena, kai nesi tikras, ar kas nors ims ir nepabels tau į langą. Penktame aukšte.

Kažkas iš tikrųjų barbena į langą. Už jo stovi žalias vyras. Atidarau.

– Aš valau langus, norėjau tik pasakyti, kad užsimiršusi nepradėtumėte nusirenginėti.

Išsiviepęs iki pat ausų. Tarsi langus jis valytų tiesiog burna.

– Ką jūs sau, po velnių, manot?! Norit pasakyti, kad nejaučiat noro pažiūrėti į mane nuogą?!

Šypsena dingsta. Paspaudžia mygtuką ir platforma, ant kurios jis stovi, pranyksta man iš akių.

– Man nereikėjo valyti langų, – rėkiu jam pavymui. – Mano amžiuje pro juos vis tiek blogai matosi.

Pirmaisiais metais atvažiavusi į Daniją su Moricu nekalbėjau. Kartu valgydavom vakarienę. Jis taip norėjo. Nepratardami nė žodžio, įsitempę sėdėdavom vis kitoms šeimininkėms nešant į stalą vis kitus patiekalus. Ponia Mikelsen, Dagnė, panelė Holm, Bolinė Hsu. Maltiniai, kiškiena su grietinėle, japoniškos daržovės, vengriški spagečiai. Nepersimesdami nė vienu žodžiu.

Kai prasideda kalbos apie tai, kaip greitai vaikai viską pamiršta, kaip greitai atleidžia, kokie jie jautrūs, stengiuosi neklausyti. Vaikai viską atsimena, ilgai išlaiko atmintyje ir gali negyvai sustingdyti tuos, kurie jiems nepatinka.

Gal jau dvylikos metų pradėjau bent kiek suprasti, kodėl jis mane čia atsivežė.

Mane išmetė iš Šarlotenlundo. Balsuodavau vakarų kryptimi. Kažkur buvau girdėjusi, kad važiuojant į vakarus galima pasiekti Jutlandiją. Jutlandijoje yra Frederikshaunas. Iš jo galima nusigauti į Oslą. Iš Oslo į Nuuką plaukia maršrutinis krovininis laivas.

Vėlai vakare netoli Sorio mane paėmė eigulys. Nusivežė į girininkiją, davė pieno, sumuštinių ir liepė truputį palaukti. Kol jis skambino į policiją, aš stovėjau priglaudusi ausį prie durų.

Prie garažo radau jo sūnaus motorolerį. Išvažiavau tiesiai per lauką. Su šliurėm, klimpdamas į purvą eigulys bėgo paskui.

Buvo žiema. Ties posūkiu prie ežero apvirtau ir taip plojausi, kad suplyšo striukė ir susimušiau ranką. Toliau gerą gabalą nakties ėjau pėsčia. Įlindau pernakvoti į pavėsinę prie autobusų stotelės. Atsibudusi sėdėjau prie stalo virtuvėje, o kažkokia moteris valė mano nubrozdintą šoną grynu spiritu. Jaučiausi tarsi daužytų poliakale.

Ligoninėje iškrapštė iš žaizdos asfaltą ir ant sulaužyto riešo uždėjo gipsą. Tada manęs pasiimti atvažiavo Moricas.

Buvo nežmoniškai piktas. Ligoninės koridoriumi ėjom greta, jis visas drebėjo.

Laikė mane už rankos. Kai pradėjo grabinėtis automobilio raktų, ištrūkau. Juk buvau pakeliui į Oslą. Bet mano forma buvo nekokia, o jis visada išsiskirdavo greitumu. Golfo žaidėjai daug bėgioja, kad galėtų atlaikyti krūvį, kuris dažniausiai būna dukart po 25 km, jei dvi dienas žaidžia su septyniasdešimt dviem duobutėm. Sučiupo mane, galima sakyti, tą pačią sekundę.

Buvau paruošusi jam siurprizą. Chirurgo skalpelį, kurį įsikišau į gobtuvą operacinėje. Toks daikčiukas perrėžia odą kaip saulėje pastovėjusį sviestą. Bet kadangi mano dešinioji ranka buvo sugipsuota, teįpjoviau jam delną.

Pažiūrėjęs į ranką, užsimojo trenkti. Bet spėjau išslysti. Mašinų aikštelėje ėjom ratu žiūrėdami viens į kitą. Jeigu fizinė jėga ilgą laiką lėmė santykius tarp žmonių, vėl pavartota ji gali suteikti palengvėjimą.

Staiga atsitiesė.

– Tu tokia kaip ir mama, – pasakė. Ir pravirko.

Žvilgtelėjau į jį. Kai mama nuskendo, ji greičiausiai nusinešė į dugną dalį Morico. Arba dar blogiau – dalis jo fizinio pasaulio nugrimzdo kartu su ja. Ankstyvą žiemos rytą mašinų aikštelėje stovėjom ir žiūrėjom vienas į kitą, jo lašantis kraujas išdegino sniege mažytį raudoną tunelį ir aš kai ką prisiminiau. Prisiminiau jį Grenlandijoje, kol mama buvo gyva. Prisiminiau, kad jo tykančioje, nenuspėjamoje nuotaikų kaitoje pasitaikydavo mielų gyvenimo džiaugsmo akimirkų, gal net kažkokios šilumos. Šitą tėvo pasaulio dalį su savimi nusinešė mama. Su ja dingo visos spalvos. Nuo to laiko jį gaubia tik juodas ir baltas pasaulis.

Tėvas atsivežė mane į Daniją, nes buvau vienintelė, galėjusi priminti jam, kas prarasta. Įsimylėję žmonės meldžiasi nuotraukai. Klūpo ant kelių prieš skarelę. Važiuoja žiūrėti namo sienos. Imasi visko, kas tik galėtų įpūsti žariją, kuri ir šildo, ir degina.

Moricui buvo dar blogiau. Gyveno beviltiškai įsimylėjęs tą, kurios molekules įsiurbė didžiulė tuštuma. Šita meilė nebeturėjo vilties. Bet ji tvirtai laikėsi atminimo. Tas atminimas buvau aš. Po didelių vargų jis parsivežė mane ir metų metus nesuskaičiuojamą daugybę kartų atstumiamas kentė priešiškumo dykumoje, kad galėtų žiūrėti į mane, sulaikydamas žvilgsnį ties bruožais, kuriais aš turėjau būti panaši į vieną moterį, mano mamą.

Abu atsitiesėm. Nusviedžiau skalpelį į krūmus. Grįžom į traumatologijos skyrių ir jį sutvarstė.

Tai buvo paskutinis mano bandymas pabėgti. Nesakau, kad jam atleidau. Nemėgstu, kai meilę, kurios spaudimo patys nebegali atlaikyti, suaugusieji nukreipia į vaikus. Tik noriu pasakyti, kad aš jį šiek tiek supratau.

Iš savo krėslo matau plyšį laiškams. Paskutinį tarpą, pro kurį mane supantis pasaulis dar nebuvo bandęs įsibrauti. Dabar ten kažkas kiša ilgą pilko kartono juostą su užrašu. Iš karto neinu. Bet krintančio metro ilgumo raštelio sunku neišgirsti.

„Viskas yra geriau už savižudybę“, – parašyta. Tiksliau, taip turėtų būti parašyta. Tokio trumpumo tekste jis sugebėjo padaryti keletą rašybos klaidų.

Durys neužrakintos. Žinau, kad niekada jų nerakina. Pabarbenu ir įeinu. Nusiprausiau šaltu vandeniu veidą. Gal net perbraukiau šepečiu plaukus.

Sėdi svetainėje ir skaito. Pirmą kartą matau jį su akiniais.

Kitapus lango darbuojasi valytojas. Pamatęs mane nusprendžia nusileisti aukštu žemiau.

Mechaniko ausis dar tebėra užlipinta. Bet atrodo, kad gyja. Po akimis juodi ratilai. Tačiau ką tik nusiskutęs.

– Buvo dar viena ekspedicija.

Baksteli į priešais gulinčius popierius.

– Radau žemėlapį.

Prisėdu šalimais. Jis kvepia šampūnu ir česnakais.

– Kažkas rašė ant žemėlapio.

Pirmą kartą atidžiau įsižiūriu į šį smulkų ledyno žemėlapį. Tai fotokopija. Paraštėje brūkštelta pieštuku. Kopijuojant įrašas paryškėjo. Anglų ir danų kalbos mišinys. „Peržiūrėta accord. Karlsb. found. eksped. 1966.“

Klausiamai žiūri į mane.

– Tada aš s-sau pamaniau, kad buvo kita ekspedicija. Sakau, gal reikia dar kartą pažiūrėti archyve.

– Be rakto?

– Turiu kai kokių įrankių.

Neverta abejoti. Su jo įrankiais galėtum atrakinti Nacionalinio banko rūsius.

– Bet tada man kyla mintis paskambinti į Karlsbergą. Pasirodo, n-ne taip jau lengva. Mane perjunginėja vidiniais telefonais. Pasirodo, reikia kreiptis į Karlsbergo fondą. Ten man pasakė, kad jie finansavo ekspediciją 1966 metais. Bet niekas iš jų tada čia nedirbo. Ir jie neturi ataskaitos. Bet turi kai ką kita.

Triumfuoja.

– Jie turėjo apskaitą ir sąrašą tų ekspedicijos dalyvių ir bendradarbių, kuriems buvo išmokėję atlyginimus. Žinai, iš kur pasakiau, kad s-s-skambinu? Iš mokesčių valdybos. Man iškart padiktavo pavardes. Spėk, kas ten buvo? Mūsų jau matytas.

Pakloja prieš mane popieriaus lapą. Didžiosiomis raidėmis surašyta eilė pavardžių, dvi man pažįstamos. Baksteli į vieną.

– Keistoka pavardė, ar ne? Užtenka išgirsti vieną kartą, kad atsimintum. Jis važiavo abu kartus.

Parašyta: Andrėjas Finas Lichtas. 600 JKD. 09/ 12.

– Ką reiškia JKD?

– Jorko kyšulio doleris. Kriolito bendrovės piniginis vienetas Grenlandijoje.

– Paskambinau į Valstybinę registracijos valdybą. Jiems reikėjo pasakyti pavardes, vardus, asmens registracijos numerius ir paskutinės gyvenamosios vietos adresus. Turėjau vėl skambinti į fondą. Bet užtai radau juos. Čia dešimt pavardžių, ar ne? Šitie trys – grenlandai. Iš likusių septynių dabar tebėra gyvi tik du. P-pradedi galvoti, kad 1966 metai – labai tolima praeitis. Vienas iš jų Lichtas. Kita – moteris. Karlsberge pasakė, kad ji gavo pinigus už kažkokį vertimą. Kokį – negalėjo pasakyti. Jos vardas Benediktė Klan.

– Buvo dar vienas.

Žiūri nieko nesuprasdamas.

Padedu priešais medicininę pažymą ir parodau pirštu parašą. Iš lėto taria.

– Lojenas.

Tada linkteli.

– Jis irgi buvo ten 1966 metais.

Jis taiso valgyti.

Paprastai tuose namuose, kuriuose jautiesi gerai, pradedi užeidinėti į virtuvę. Chraanaake mes ten ir gyvenome. Čia man kol kas užtenka tarpdurio.

Virtuvė gana didelė. Bet jis puikiai užpildo ją pats vienas.

Yra moterų, mokančių pagaminti suflė. Lyg netyčia randančių ledų „Mocca" receptą, užkištą savo sportinėje liemenėlėje. Galinčių viena ranka kepti sau vestuvinius tortus, o kita – gaminti pipirinį kepsnį „Nossi Bé".

Visiems mums nuo to tik geriau. Jei tai nereiškia, kad turime pradėti krimstis, jog dar neišmokome naudotis duonos skrudintuvu.

Prieš jį – kalnas žuvų ir daržovių. Lašiša, skumbrė, menkė, įvairios plekšnės. Du didžiuliai krabai. Uodegos, galvos, pelekai. Ir dar – morkos, svogūnai, porai, pankoliai, artišokai.

Jis ruošia daržoves virti.

Aš pasakoju apie Rauną ir kapitoną Telingą.

Jis beria ant viršaus ryžius. Su kardamonu ir žvaigždiniu anyžiumi.

Aš pasakoju apie savo pasirašytus tylėjimo įžadus.

Apie Rauno ataskaitas.

Jis nusunkia vandenį nuo daržovių ir verda žuvų gabaliukus.

Aš pasakoju apie grasinimus. Kad jie bet kada gali mane suimti.

Vieną po kito išima žuvų gabaliukus. Puikiai atsimenu tai iš Grenlandijos. Iš tų laikų, kai skirdavom laiko maistui gaminti. Žuvys verda labai nevienodai. Menkė suminkštėja tik įmesta. Skumbrė – vėliau, o lašiša – dar vėliau.

– Aš bijau, kad mane uždarys, – sakau.

Įdeda krabus prieš pat galą. Paverda daugiausia penkias minutes.

Man tarsi ir lengviau, kai nieko nesako, nerėkia. Be manęs, tik jis vienas žino, kiek mes žinome. Kiek mums dabar reikės užmiršti.

Dabar būtinai turiu paaiškinti jam apie savo klaustrofobiją.

– Žinai, kas yra matematikos pagrindas, – sakau. – Skaičiai. Jei kas nors manęs paklaustų, kas mane daro tikrai laimingą, aš atsakyčiau: skaičiai. Sniegas, ledas ir skaičiai. O žinai, kodėl?

Sutraiško žnyples riešutų spaustukais ir ištraukia mėsą lenktu pincetu.

– Nes skaičių sistema yra kaip žmogaus gyvenimas. Pradžioje būna natūralieji skaičiai. Sveikieji ir teigiamieji. Mažo vaiko skaičiai. Bet žmogaus sąmonė plečiasi. Vaikas atranda ilgesį, o tu žinai, kokia matematinė ilgesio išraiška?

Įpila į sriubą grietinėlės ir įlašina porą lašelių apelsinų sulčių.

– Neigiamieji skaičiai. Jausmo, kad kažko trūksta, formalizavimas. Sąmonė plečiasi toliau, auga ir vaikas atranda tarpus. Tarp akmenų, tarp akmenų samanų, tarp žmonių. Ir tarp skaičių. Ar žinai, kur link tai veda? Link trupmenų. Iš sveikųjų skaičių ir trupmenų gaunami racionalieji skaičiai. Sąmonė čia nesustoja. Ji nori peržengti protą. Ir priduria absurdišką operaciją – šaknies traukimą. Gauna iracionaliuosius skaičius.

Sušildo orkaitėje prancūzišką batoną ir įberia į malūnėlį pipirų.

– Tai panašu į beprotybę. Nes iracionalieji skaičiai yra begaliniai. Jų negalima užrašyti. Jie verčia sąmonę peržengti ribas. O prie iracionaliųjų skaičių pridėjus racionaliuosius gaunami realieji skaičiai.

Atėjau iki pat virtuvės vidurio, kad būtų daugiau vietos. Nedažnai turi progą pasiaiškinti savo žemiškajam broliui. Paprastai reikia kautis dėl žodžio. O tai, ką sakau, man labai svarbu.

– Tai nesibaigia. Niekada nesibaigia. Nes dabar realiuosius skaičius išplečiam menamom kvadratinėmis neigiamųjų skaičių šaknimis. Šitų skaičių negalim įsivaizduoti. Jie netelpa į įprastines sąmonės ribas. O kai prie menamųjų skaičių pridedame realiuosius, gauname kompleksinę skaičių sistemą. Pirmąją skaičių sistemą, su kuria įmanoma patenkinamai paaiškinti, kaip susidaro ledo kristalai. Ji kaip didžiulis atviras kraštovaizdis. Horizontai. Eini artyn, o jie traukiasi ir tolsta. Tai Grenlandija, be jos aš negaliu. Ir todėl nenoriu, kad mane uždarytų.

Baigiau stovėdama prieš pat jį.

– Smila, – sako. – Galima tave pabučiuoti?

Visi turime susikūrę įvaizdžių. Aš visada laikiau save panašia į pasirengusią bartis pikčiurnienę. Dabar nežinau, ką pasakyti. Jaučiu, kad jis mane apgavo. Neklausė, kaip turėjo. Kad išdavė mane. Bet kita vertus, jis nieko nedaro. Netrikdo manęs. Stovi prie garuojančių puodų ir žiūri.

Nesugalvoju atsakymo. Stoviu neturėdama supratimo, ką daryti. Akimirka, ir viskas, ačiū Dievui, praeina.

– S-u Šventom Kalėdom.

Pavalgėm nepratardami nė žodžio. Iš dalies, aišku, todėl, kad tai, kas nepasakyta, tebetvyro virš mūsų. Bet labiausiai dėl sriubos. Prie jos sėdėdamas negali kalbėti. Ji rėkia iš savo lėkštės, reikalaudama viso tavo dėmesio.

Lygiai taip pat ir Izaijas. Kartais, būdavo, skaitau jam balsu arba klausomės „Petios ir vilko“ ir mano dėmesys nukrypsta kur nors kitur, nuskrieju mintimis tolyn. Po kiek laiko jis krenkšteli. Draugiškai, reikšmingai, tarsi sakydamas: „Smila, tu užsisvajojai ir pamiršai mane“.

Panašiai ir sriuba. Aš valgau iš gilios lėkštės. Mechanikas geria iš didelio puodelio. Ji kvepia žuvim. Atlanto vandenyno gelme, ledkalniais, jūržolėm. Ryžiai primena tropikus, susisukusius bananų palmės lapus, neaprėpiamus Birmos prieskonių turgus. Tik duok laisvę vaizduotei.

Geriam mineralinį vandenį. Jis žino, kad nevartoju alkoholio. Neklausė, kodėl. Apskritai rimtai nieko niekada neklausė. Išskyrus ką tik, prieš keliolika minučių.

Padeda šaukštą.

– Juk buvo laivas, – sako. – Laivo modelis Barono kambaryje. Atrodė toks brangus iš pažiūros.

Padeda prieš mane brošiūrą.

– Dėžė jo k-kambary, kur išgręžė skyles, buvo nuo laivo. Ten radau šitą.

Kodėl aš pati to nepamačiau?

Ant viršelio parašyta: „Arkties muziejus. Danijos kriolito bendrovės motorlaivis „Johanas Tomsenas“. Mastelis 1:50“.

– Kas yra Arkties muziejus? – klausiu.

Jis nežino.

– Bet ant dėžės buvo adresas.

Turi peiliu išpjauto kartono gabaliuką. Aišku, bijojo, kad perrašinėdamas pridarys klaidų. Padeda jį priešais mane.

Hamerio ir Vingo advokatų kontora. Ir adresas Iosterio gatvėje, visai prie pat Naujosios karaliaus aikštės.

– Tai jis vežiodavosi Baroną savo mašina.

– Ką sako Julijana?

– Įsibaiminusi, net dreba.

Jis taiso kavą. Iš dviejų rūšių pupelių, su kavamale, piltuvėliu ir virimo aparatu, vėl neskubiai ir kruopščiai. Geriam tylėdami. Šiandien Kūčios. Tyla visuomet buvo mano sąjungininkė. Bet dabar ji mane šiek tiek slegia.

– Ar jūs puošdavot namie eglutę, kai buvai mažas? – klausiu.

Iš pirmo žvilgsnio nekaltas klausimas. Bet užduodu jį norėdama sužinoti, koks žmogus sėdi prieš mane.

– Kiekvienais metais. Kol man s-suėjo penkiolika. Tais metais ant jos užšoko katė ir užsidegė.

– Ką tada darei?

Tik paklaususi suprantu, kad man tarsi savaime aišku, jog jis kažko ėmėsi.

– Nusivilkau švarką ir įsupau ją. Ugnis nuslopo.

Įsivaizduoju, koks jis be švarko. Lempų šviesoje. Kalėdinių žvakučių šviesoje. Degant katei. Kratausi šios minties. O ji vėl grįžta. Kai kurios mintys būna lipnios tarsi išteptos klijais.

– Labanakt, – sakau ir atsistoju.

Palydi mane iki durų.

– Šiąnakt aš t-tikrai sapnuosiu.

Kažkas šitame pasakyme užslėpta. Įdėmiai pažvelgiu jam į veidą ieškodama pašaipos, bet jis rimtas.

– Ačiū už vakarą, – sakau.

Vienas iš simptomų, jog gyvenime reikia pradėti daryti tvarką, yra tas, kad namai pamažu prisipildo seniai pasiskolintų daiktų, kuriuos per vėlu grąžinti, nes geriau duotumeisi nuskutamas plikai, nei sutiktum pasimatyti su teisėto jų savininko šmėkla.

Ant mano kasetinio magnetofono užlipdytas ženkliukas „Geodezijos institutas". Magnetofonas su dviem garsiakalbiais, ne daugiau nei 70 proc. iškraipantis garsą, apsaugos sistema, todėl net ir norėdamas nerastum dingsties pirkti naują.

Priešais ant stalo guli Izaijo cigarų dėžutė. Pasvėriau rankoje kiekvieną daiktą. Dėl harpūno smaigalio atsiverčiau Birketo Smito knygą *Eskimai*. Aptinkamas Dorseto kultūroje. 700–900 metai po Kristaus. Knygoje rašo, kad tokių smaigalių rasta mažiausiai penki tūkstančiai 3000 km pakrantės ruože.

Ištraukiu iš įdėklo kasetę. „Maxell XLI-S". Šitos būna brangios. Skirtos įrašinėti muzikai.

Kasetėje ne muzika. Joje įrašytas grenlandų kalba kalbantis vyras.

1981-aisiais Disko saloje matavom jūros ūkanų poveikį alpinistų saugos kablių, naudojamų slenkančiuose ledynuose, korozijai. Tiesiog pakabindavom ant virvės ir palikdavom. Atėjus po trijų mėnesių jie atrodydavo vis dar patikimi. Beveik praradę blizgesį, bet patikimi. Gamintojai buvo garantavę, kad kabliai išlaikys 4000 kg svorį. Pasirodė, kad jie gali subyrėti vien bakstelėjus pirštu. Pabuvę neįprastame klimate pradėjo irti.

Prasidėjus panašiam irimo procesui žmonės praranda savo kalbą.

Kai mus iš pradinės kaimo mokyklos perkėlė į Chraanaaką, gavom mokytoją, nė žodžio nemokantį grenlandiškai ir nemanantį mokytis. Mums pasakė, kad tie, kurie mokysis geriausiai, gaus teisę išvažiuoti į Daniją, laikyti egzaminą, galės pabėgti nuo viso Arkties skurdo. Šitas auksinis skrydis aukštyn turėjo vykti danų kalba. Tuo metu buvo dedami septintojo dešimtmečio politikos pamatai. Neilgai trukus Grenlandija oficialiai tapo „šiauriausia Danijos provincija", o inuitai turėjo būti vadinami „šiaurės danais" ir „mokomi tomis pačiomis teisėmis kaip visi kiti danai", pasak bendro ministro pirmininko.

Dirva išpurenta. Tada nuvažiuoji į Daniją, praeina pusmetis, ir atrodo, kad gimtosios kalbos niekada nepamirši. Ja sukasi mintys galvoje, ja atsimeni savo praeitį. Bet susitinki gatvėje grenlandą. Pasikeiti pora frazių. Staiga pajunti, kad ima trūkti pačių paprasčiausių žodžių. Praeina dar pusmetis. Draugė nusiveda tave į Grenlandų namus Liovo skersgatvyje.

Ir pamatai, kad grenlandų kalbą būtų galima nukrapštyti nuo tavęs nagu kaip žodį iškaboje.

Nuo to laiko, kai tik sugrįždavau, bandydavau mokytis kalbos iš naujo. Kaip ir daug kas kita, man tai nei pavyko, nei nepavyko. Mano kalba liko maždaug tokia, tarsi man būtų šešiolika ar septyniolika metų.

Be to, Grenlandijoje šnekama ne viena tarme. Jos yra trys. Vyras Izaijo kasetėje kalba rytų grenlandų tarme. Pietų patarme, kurios nesuprantu.

Bandau vaizduotis iš jo tono girdinti, kad jis kalba kažkam. Bet niekas jo nepertraukia. Atrodo, kalba virtuvėje ar valgomajame, nes retkarčiais sakytum skambteli įrankiai. Arba pasigirsta variklio ūžimas. Gal iš generatoriaus. O gal įrašinėjančio magnetofono.

Jis aiškina kažką jam labai svarbaus. Ilgai, karštai, su visom smulkmenom, darydamas ilgas pauzes. Per jas girdėti kažkoks ūžesys, greičiausiai muzika, panašu į pučiamojo instrumento garsą. Blogai ištrinto seno įrašo likučiai.

Nebesistengiu suprasti, apie ką kalbama, leidžiu mintims klajoti. Tai negalėtų būti Izaijo tėvas, nes čia ne jo tarmė.

Sakinys baigiasi, balsas nutyla. Čia greičiausiai paspaudė pauzę, nes nesigirdi trakštelėjimo. Vieną akimirką balsas dar buvo čia, kitą – liko tik tuščias šnypštimas. O toli toli, pačioje gilumoje – muzikos likučiai.

Neišjungusi magnetofono užsikeliu kojas ant stalo.

Kartais uždėdavau Izaijui muzikos. Nunešdavau garsiakalbius prie sofos, kad jis geriau girdėtų, ir atsukdavau garsą. Jis atsilošdavo ir užmerkdavo akis. Dažnai užmigdavo. Neatsibusdamas tyliai nuvirsdavo ant šono. Tada paėmusi ant rankų nešdavau jį žemyn. Jei rasdavau per daug triukšmo, parsinešdavau atgal ir guldydavau ant lovos. Tą akimirką jis visada atsibusdavo. Atrodė, kad pusiau miegodamas bando kimiu ir riaumojančiu balsu padainuoti keletą jo klausytos muzikos taktų.

Užsimerkiau. Jau naktis. Paskutiniai Kalėdų svečiai su pilnomis priekabomis dovanų išvažiavo namo. Dabar guli ir laukia nesulaukia, kol už poros dienų galės nubėgę į parduotuvę išmainyti arba atsiimti vietoj jų pinigus.

Laikas mėtų arbatai. Ir žiūrėti į miestą. Atsigręžiu į langą. Juk niekas nedraudžia tikėtis, kad kol sėdėjai užsisukęs pradėjo snigti.

Tą akimirką pasigirsta juokas.

Pašoku ištiestom rankom. Tai ne koks švelnus mergaitiškas juokas. Tai vaiduoklis iš operos. Parduosiu gyvenimą už pačią brangiausią kainą.

Keturi švelnūs taktai ir pasigirsta muzika. Džiazas. Vis labiau užvaldantis trimito solo. Tai Izaijo kasetė.

Sustabdau juostelę. Turės praeiti nemaža laiko, kol atsikvošėsiu. Išgąsčiui sukelti nereikia nė sekundės dalies. O praeina jis gal tik per pusę vakaro.

Atsuku atgal ir perklausau kasetės pabaigą. Vėl buvo paspausta pauzė. Ir staiga be jokio įspėjimo juokas. Einantis iš gelmės, skardus ir triumfuojantis. Tada keli prieštakčiai. Ir muzika. Kartu ir džiazas, ir ne džiazas. Euforiški, nesisiejantys į visumą garsai. Tarsi siautėtų keturi nesuvaldomi instrumentai. Bet tai tik apgaulė. Nes tame siautuly yra keistas tikslumas. Kaip klounui žongliruojant ant arenos briaunos. Ypatingo tikslumo reikia tam, kas turi būti panašu į visišką pakrikimą.

Kūrinys trunka gal septynias minutes. Tada juostelė baigiasi ir melodija staiga nutrūksta.

Muzika buvo sklidina energijos. Jaučiu po išgąsčio atsiradusį keistą pakylėjimą, Kūčių vakarą, trečią valandą nakties.

Chraanaake dainavau bažnyčios chore. Mačiau prieš akis tris karalius su ilgaauliais batais, važiuojančius per ledą šunų kinkiniu. Jų žvilgsniai buvo nukreipti į žvaigždę. Žinojau, ką jie jaučia. Jie buvo užčiuopę *absolute space*. Žinojo, kad eina teisingu keliu. Energijos fenomeno link. Tokį vaizdavausi kūdikėlį Jėzų dainuodama ir apsimesdama, kad žiūriu į natas, nors iš tikrųjų niekada jų nesupratau ir mokydavausi iš klausos.

Dabar taip pat Baltojo bilieto kvartale, kai didesnė dalis mano gyvenimo jau praeity. Ir velniop, kad niekados neturėjau savo vaiko. Aš mėgaujuosi jūra, ledu, nesijaučiu likimo nuskriausta. Gimusio vaiko siekiama, ieškoma, jis kaip žvaigždė, Šiaurės pašvaistė, energijos stulpas visatoje. O miręs vaikas – didelė neteisybė.

Atsistoju, nulipu žemyn ir paskambinu į duris.

Jis išlenda su pižama. Gerokai užsimiegojęs.

– Peteri, – sakau, – aš bijau. Bet vis tiek nesustosiu.

Nusijuokia, pusiau prasiblaivęs, pusiau miegodamas.

– Taip ir žinojau, – sako. – Taip ir žinojau.

2

– Trisdešimt – biblinis skaičius, – sako Elza Liubing. – Judas gavo trisdešimt sidabrinių. Jėzų trisdešimties metų pakrikštijo. Po Naujųjų bus trisdešimt metų, kai automatizavo Kriolito bendrovės buhalteriją.

Trečia Kalėdų diena. Sėdim ant tų pačių kėdžių. Ant stalo tas pats arbatinukas, po puodeliais – tie patys padėkliukai. Tas pats svaigus vaizdas pro langą, ta pati balta žiemos šviesa. Galėtum pamanyti, kad buvo sustojęs laikas. Tarsi nuo praeitos savaitės sėdėjom čia nejudėdamos, o dabar kažkas paspaudė mygtuką ir mes pradedam busti iš sustingimo. Jeigu ne vienas pasikeitimas. Ji atrodo apgaubta ryžto lyg būtų priėmusi sprendimą.

Įdubusiom akim, dar labiau išblyškusi nei praeitą kartą, tarsi praleidusi ne vieną bemiegę naktį.

O gal aš viską įsivaizduoju. Gal ji atrodo taip todėl, kad visas Kalėdas pasninkavo, nėjo miegoti ir kalbėjo maldas po septynis šimtus kartų dukart per dieną.

– Tie trisdešimt metų viską, vienaip žiūrint, pakeitė. Bet kitaip žiūrint, viskas liko taip pat. Direktorius tuo metu – šeštajame dešimtmetyje ir septintojo pradžioje – buvo tarėjas Ebelis. Abu su ponia turėjo po pagamintą pagal užsakymą „Rolsroisą“. Kartais vienas iš automobilių stovėdavo lauke, o jame prie vairo laukdavo livrėja aprengtas vairuotojas. Tada žinodavom, kad jis arba žmona lankosi fabrike. Jų pačių niekada nematydavom. Hamburge stovėjo jos privatus vagonas-salonas, kurį kelis kartus per metus prikabindavo prie traukinio, ir jie važiuodavo į Rivjerą. Administraciją sudarė finansų direktorius, prekybos direktorius ir vyresnysis inžinierius Otesenas. Otesenas visada sėdėdavo laboratorijoje arba

būdavo išvažiavęs į Sakchrako karjerą. Jo taip pat niekada nematydavom. Prekybos direktorius irgi nuolat važinėdavo. Retkarčiais grįžęs namo pažerdavo šypsenų, dovanų ir menkaverčių anekdotų. Atsimenu, pirmą kartą grįžęs iš Paryžiaus, po karo, parvežė šilkinių kojinių.

Nusijuokia prisiminusi, kad buvo laikai, kai ji džiaugdavosi šilkinėmis kojinėmis.

– Pastebėjau, kad ir jūs neabejinga drabužiams. Ilgainiui tai praeina. Pastaruosius trisdešimt metų aš rengiuosi tik baltai. Kai apriboji savo žemiškus poreikius, mintis tampa laisva dvasiniams.

Nieko nesakau, bet šitą pastabą įsidedu į galvą. Iki kito karto, kai eisiu siūdintis naujų kelnių pas siuvėją Tvilingą Heinesės gatvėje. Jis renka panašius deimančiukus.

– Turėjom tokį aparatą – 165 cm ilgio, metro aukščio ir 120 cm pločio – su dviem svirtim. Viena – įvairių rūšių žemyno monetoms, kita – anglų svarams sterlingų ir pensams. Reikalinga informacija būdavo užrašoma perforatoriumi ant į mašiną įdedamų kortelių. Taip ji buvo sunkiau prieinama. Kai skaičiai užrašomi ant kortelės skylutėmis ir užkoduojami, juos sunkiau suprasti. Centralizacija. Kaip sakydavo direktorius, centralizacija visada padaro išlaidų.

Iš dalies buvo lengva susigaudyti moderniame pasaulyje. Kiekvienas dalykas tapo tarptautinis. Prasidėjus centralizacijai 1979 metais Grenlandijos prekybos kompanija nutraukė savo veiklą Maksvelo saloje. Mano brolis ten dešimt metų buvo medžiotoju. Salos karaliumi, nesulaikomu kaip babūnas. Uždarius parduotuvę jis buvo priverstas atsikelti į Upernaviką. Kai mane paskyrė į meteorologijos stotį, jis dirbo šlavėju uosto prieplaukose. Po metų pasikorė. Tais metais savižudybių skaičius Grenlandijoje buvo didžiausias pasaulyje. Grenlandijos Ministrų Taryba parašė *Atuagagdliutite*, kad, atrodo, bus sunku suderinti būtiną centralizaciją su medžioklės verslu. Nepasakė tiesiai, kad savižudybių ateityje gali dar padaugėti. Bet taip turėjo būti suprasta.

– Paragauk sausainių, – sako. – „Spekulaas“, pati iškepiau. Visą gyvenimą mokiausi išimti juos iš formelės taip, kad nesubyrėtų.

Sausainiai plokšti, tamsiai rudos spalvos, į apačią prismaigstyta dabar sudegusių migdolų gabalėlių. Ilgai žiūrinėja. Žmogus, visą gyvenimą būdamas vienas, gali leisti sau ugdyti ypatingus pomėgius. Pavyzdžiui, kaip išimti sausainį iš formelės.

– Aš šiek tiek sukčiauju, – sako. – Pavyzdžiui, šitas, sutuoktinių poros

formos. Tikrai labai sunku padaryti akis. Taip visada būna, kai trapi tešla. Išbedžioju akis virbalu jau ištraukusi ir sudėjusi sausainius ant stalo. Jie ne visai tokie, kaip turėtų būti, bet labai panašūs. Kažkas tokio vyksta ir įmonėje. Ten tai vadinama „gera buhalterinio darbo praktika“. Lanksti sąvoka, apimanti tai, ką pripažįsta kontrolieriai. Ar žinot, kaip paskirstoma atsakomybė įmonėse, esančiose biržos sąrašuose?

Papurtau galvą. Sausainyje puikiai dera sviestas ir prieskoniai, gali suvalgyti šimtą jų ir suprasi, kad bloga, tik kai bus per vėlu.

– Direkcija, aišku, atsiskaito už finansus valdybai ir galiausiai generaliniam susirinkimui. Finansų direktorius buvo „dirbantis valdybos pirmininkas“. Iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti kaip labai apgalvotas valdžios pasidalijimas. Bet tam reikia didžiulio pasitikėjimo. Otesenas visada būdavo karjere. Prekybos direktorius nuolat kur nors išvykęs. Nemanau, kad klysčiau sakydama, jog visus svarbius bendrovei sprendimus daugelį metų priimdavo finansų direktorius. Žinoma, nebuvo jokio pagrindo abejoti jo kompetencija. Priimdavo visais atžvilgiais vertingus sprendimus. Kartu ir teisininkas, ir kontrolierius. Buvęs miesto tarybos narys, socialdemokratas. Dirbo ir tebedirba keliuose valdžios postuose. Namų valdybose, taupomosiose kasose.

Ištiesia man lėkštę. Stipriausi danų jausmai susiję su maistu. Tai supratau patį pirmą kartą nuėjusi į svečius su Moricu. Kai trečią kartą paėmiau sausainių, jis pažiūrėjo tiesiai į mane.

– Imk, kol pasidarys gėda, – pasakė.

Danų kalbos tada gerai nemokėjau, bet supratau, ką jis turėjo mintyje. Paėmiau dar tris kartus. Nenuleisdama nuo jo akių. Viskas aplink dingo, šeimininkai išnyko, nejaučiau sausainių skonio. Liko tik Moricas.

– Man vis dar ne gėda, – pasakiau.

Paėmiau dar tris kartus. Tada jis pagriebė lėkštę ir pastatė taip, kad negalėčiau pasiekti. Aš laimėjau. Pirmąją iš daugybės mažų svarbių pergalių prieš jį ir danišką išsiauklėjimą.

Elzos Liubing sausainiai kitokie. Jais turiu pelnyti pasitikėjimą ir kartu tapti sąmokslininke.

– Akcininkų susirinkimas išrinkdavo kontrolierius. Bet juk bendrovės akcijos – išskyrus paties finansų direktoriaus ir valstybės – daugelio rankose. Jų turi visi paveldėtojai tų aštuonių dalininkų, kurie gavo pirmąsias koncesijas praeitame amžiuje. Niekada nebuvo įmanoma surinkti visų į akcininkų susirinkimą. Tai reiškė, kad direktoriaus įtaka buvo neribotai

didelė. Argi ne keista, kad visus sprendimus dėl finansiškai svarbiausios Grenlandijos žemės gelmių dalies priimdavo vienut vienutėlis žmogus?

– Tiesiog neįtikėtina.

– Be to, dar ir verslo dalykai. Bendrovė buvo labai reikšmingas klientas. Kontrolierius, užkliudydamas direktoriaus interesus, turėjo būti nusiteikęs tą klientą prarasti. Na, ir dar tai, kad kai kurie žmonės sėdėjo keliose kėdėse. Septintojo dešimtmečio bendrovės kontrolierius, vėliau ėmęsis advokato veiklos, tapo direktoriaus kolega. 1967-ųjų sausio 7-ąją turėjau sudaryti pusmečio buhalterinį balansą. Pasirodė, kad viena suma nespecifikuota. 115 tūkstančių kronų. Tais laikais nemažai pinigų. Gal pašalinio ji ir nebūtų nustebinusi. Valdyba galėjo ir nepastebėti – apyvarta siekė 50 milijonų. Bet man, sėdinčiai prie kasdieninių sąskaitų, klaida sukėlė abejonių. Paieškojau kartotekoje. Šitos kortelės ten nebuvo. Turėjo būti, jos visos sunumeruotos. Bet nebuvo. Tada užlipau pas direktorių. Dvidešimt metų išdirbau jam vadovaujant. Jis išklausė mane ir pavartęs savo popierius pasakė: „Panele Liubing, šita suma mano patvirtinta. Dėl kai kurių techninių apskaitos dalykų buvo pernelyg sudėtinga ją specifikuoti. Mūsų kontrolieriaus nuomone, šitaip sudaryta apskaita atitinka gerą buhalterinio darbo praktiką. O visa kita – ne jūsų kompetencija“.

– Ką jūs tada darėt? – klausiu.

– Grįžau atgal ir įtraukiau tą sumą. Kaip buvo liepta. Šitaip pati save padariau sąmokslininke. Kažko, ko nei tada, nei vėliau nesupratau. Nepanaudojau patikėtųjų talentų. Pasirodžiau neverta pasitikėjimo.

Suprantu ją. Bloga ne tai, kad buvo suabejota jos kompetencija, nuslepiant informaciją. Net ne tai, kad jai begėdiškai atsakė. Blogiausia, kad buvo sugriauti jos garbingumo idealai.

– Noriu pasakyti jums, kurioje apskaitos vietoje buvo šita suma.

– Pabandysiu atspėti, – sakau. – Ji buvo bendrovės geologinės ekspedicijos į Bareno ledyną Gela Altoje ir vakarinę Grenlandijos pakrantę 1966 metų vasarą apskaitoje.

Žiūri į mane prisimerkusi.

– 1991 metų ataskaitoje buvo nuorodų į ankstesnę ekspediciją, – paaiškinu. – Labai paprasta.

– Tada dar atsitiko nelaimė, – sako. – Su sprogmenimis. Žuvo du iš aštuonių dalyvių.

Pradedu suprasti, kam mane pasikvietė. Aš jai tarsi koks kontrolie-

rius. Žmogus, kuris galbūt galėtų jiems su Viešpačiu Dievu padėti patikrinti nebaigtą 1967 m. sausio 7 d. ataskaitą.

– Apie ką galvojat? – klausia.

Ką atsakyti? Mintys chaotiškos.

– Galvoju, – sakau, – kad Bareno ledynas pasirodo esąs pavojinga sveikatai apsistojimo vieta.

Jau kurį laiką sėdėjom tylėdamos, išgėrėm arbatą, suvalgėm sausainius, žiūrėjom į po kojomis gulintį pasaulį, apklotą sniegu, kasdienišką. Ir su saulės spindulių juosta skersai Solsortės gatvės ir futbolo aikštelės prie Dujės gatvės mokyklos. Bet visą laiką jaučiau, kad ji dar nebaigė.

– Tarėjas mirė 1964 metais, – sako. – Visi kalba, kad kartu su juo baigėsi danų finansinio gyvenimo epocha. Paskutinė jo valia testamente buvo nuskandinti „Rolsroisą“ Šiaurės Atlante švedų aktorei Giostai Ekman ant laivo denio skaitant Hamleto monologą.

Matau prieš akis visą vaizdą. Ir galvoju, kad šitos iškilmingos šermenys galėjo būti politiniu mirties ir prisikėlimo simboliu. Senosios, atviros kolonijinės politikos Grenlandijoje tuo metu buvo atsisakyta. Ji turėjo užleisti vietą septintojo dešimtmečio užmačioms – parengti šiaurės danus lygiateisiam gyvenimui.

– Bendrovė buvo pertvarkyta. Pas mus į buhalteriją atėjo naujas kontoros šefas ir dvi naujos moterys. Bet didžiausi pasikeitimai įvyko moksliniame skyriuje. Todėl, kad kriolito telkiniai buvo bebaigią išsekti. Nuolat reikėjo ieškoti naujų rūšiavimo ir išgavimo metodų, nes rūdos kokybė blogėjo ir blogėjo. Bet mes visi žinojom, kur link tai veda. Kartkartėmis valgykloje valgant priešpiečius pasklisdavo gandai apie naują telkinį.Tarsi koks karščio priepuolis. Po poros dienų juos visada paneigdavo. Iš pradžių laboratorijai buvo skirti tik penki etatai. Paskui ją išplėtė. Vienu metu dirbo dvidešimt. Anksčiau trumpesniam laikui kviesdavosi po keletą pagalbinių geologų. Paprastai iš Suomijos. Dabar sudarė nuolatinę mokslinę grupę. 1967 metais buvo sukurta Mokslinė patariamoji komisija. Kasdienis darbas tapo paslaptingesnis. Išgirsdavom tik nuotrupas. Komisija buvo sukurta naujiems telkiniams ieškoti. Ją sudarė atstovai iš tų didžiųjų įmonių ir institucijų, su kuriomis bendrovė bendradarbiavo. Švedijos deimantų kompanijos, Danijos žemės gelmių akcinės bendrovės, Geologijos instituto, Grenlandijos geologinių tyrimų. Visa tai sukomplikavo apskaitą. Apsunkino skaičiavimus daugybe naujų honorarų, ekspe-

dicijų išlaidų. Ir visą laiką man iš galvos neišėjo tas neišaiškintas 115 tūkstančių kronų klausimas.

Svarstau, kaip ji, turėdama tokių sugebėjimų skaičiuoti, tikėdama garbingumu, galėjo kasdien dirbti kartu su žmogumi, įtariamu nuslėpus nusižengimą.

Atsako man pati.

– Juk nieko nėra slapta, kas neturėtų būti atidengta. Evangelija pagal Morkų, ketvirtasis skyrius, 22 eilutė.

Tikėjimas dangiškuoju teisingumu suteikė jai kantrybės.

– 1977-aisiais gavom kompiuterius. Taip ir neišmokau su jais dirbti. Dėl manęs buhalterija galėjo nebūti automatizuota. 1992-aisiais išėjau į pensiją. Likus trims savaitėms turėjom suskaičiuoti balansą. Finansų direktorius pasiūlė man palikti viską kontoros tarnautojui. Aš išsireikalavau atlikti darbą pati. Sausio 7 dieną – praėjus lygiai dvidešimt penkeriems metams nuo to atsitikimo – sėdėjau prie praeitos vasaros ekspedicijos į Gela Altą buhalterinių knygų. Tai buvo kaip ženklas. Susiradau senąją apskaitą. Papunkčiui palyginau jas abi. Žinoma, buvo nelengva. 1991-ųjų ekspediciją finansavo, kaip jau buvo tapę įprasta, Mokslinė komisija. Bet palyginti vis dėlto buvo įmanoma. Didžiausia 1991-ųjų suma buvo 450 tūkstančių kronų. Paskambinau komisijai ir paprašiau specifikacijos.

Padaro pauzę, kad suvaldytų kylantį pasipiktinimą.

– Po kiek laiko gavau laišką, kuriame, trumpai sakant, buvo pasakyta, kad man nederėtų rūpintis tuo, kas neįeina į mano tiesioginį darbą. Bet buvo jau per vėlu. Nes tą dieną telefonu jie man atsakė. Už 450 tūkstančių buvo išnuomotas laivas.

Pamato, kad aš nieko nesuprantu.

– Laivas, – sako, – kabotažinis laivas, turėjęs nuplukdyti aštuonis žmones į vakarinę Grenlandijos pakrantę parvežti gal poros kilogramų brangakmenių pavyzdžių. Tai neprotinga. Keletą kartų, tiesa, buvom išsinuomoję „Diską“ iš Grenlandijos prekybinės kompanijos. Kai reikėjo pervežti kriolitą. Bet kad visą laivą mažai ekspedicijai – neįtikėtina. Ar jūs atsimenat savo sapnus, panele Smila?

– Kaip kada.

– Paskutiniu metu aš kelis kartus sapnavau, kad jūs Apvaizdos atsiųsta.

– Jums vertėtų paklausyti, ką apie mane sako policija.

Kaip ir daugelis senų žmonių, ji išsiugdžiusi selektyviąją klausą. Ignoruodama mano žodžius kalba sau toliau.

– Galbūt manot, kad man senatvė. Galvojat, suvaikėjau. Bet prisimin-kit Apaštalų darbus: „Jūsų seniai sapnus sapnuos".

Žiūri tiesiai pro mane, kiaurai sieną. Į pačią praeitį.

– Mano manymu, tie 115 tūkstančių 1966-aisiais buvo skirti laivo nuomai. Man atrodo, kad kažkas, prisidengęs Kriolito bendrove, nusiuntė į vakarinę pakrantę dvi ekspedicijas.

Sulaikau kvėpavimą. Tokia trapi ši viso gyvenimo ištikimybę sulaužanti atvirumo akimirka.

– Galėjo būti tik vienas tikslas. Bent jau aš, išdirbusi bendrovėje keturiasdešimt penkerius metus, neįsivaizduoju nieko kito. Norėta pargabenti į Daniją kažką tokio sunkaus, kad prireikė laivo.

Apsivelku apsiaustą. Juodąjį, su gobtuvu. Atrodau kaip vienuolė, maniau, kad jis gerai tiksiąs tokiai progai.

– Karlsbergo fondas finansavo dalį 1991-ųjų ekspedicijos. Jų sąskaitose yra vienas honoraras, skirtas Benediktei Klan, – sakau.

Žiūri užsisvajojusi priešais, bet jos viduje, tobuloje, neklystančioje atminties buhalterijoje verčiasi lapai.

– Ir 1966-aisiais, – sako iš lėto. – 267 kronos vertėjos honoraro. Dėl šitos sumos aš taip pat negavau paaiškinimo. Bet vertėją atsimenu. Buvo direktoriaus pažįstama. Nuolat gyveno Vokietijoje. Aš buvau susidariusi įspūdį, kad jie pažinojo vienas kitą nuo 1946-ųjų Berlyno. Iškart po karo Berlyne sąjungininkai pradėjo vesti derybas dėl aliuminio tiekimo pasidalijimo. Tais metais ten dažnai dalyvaudavo ne vienas iš bendrovės.

– Kas būtent?

– Otesenas. Prekybos direktorius. Tarėjas.

– Kas dar?

Jai darosi silpna šitiek kalbėjus, išliejus savo širdį ten, kur gali pasirodyti esąs nutekamasis griovys. Įtemptai galvoja.

– Neatsimenu, kad būčiau girdėjusi apie kitus. Ar tai svarbu?

Gūžteliu pečiais. Ji sugriebia mane. Beveik galėtų pakelti nuo žemės.

– To berniuko mirtis. Ką jūs sumanėt?

Danijos visuomenė yra hierarchiška. Buhalterė randa klaidą ir pasiskundžia savo šefui. Jai atsako. Skundžiasi valdybai. Jai atsako. Bet virš visų valdžių sėdi Viešpats. Į jį ji kreipėsi savo maldose. O dabar norėtų, kad aš pasirodyčiau esanti viena jo siųstų bendradarbių.

– Ar tas kabotažinis laivas pargabeno tai, ką turėjo?

Papurto galvą.

– Negaliu pasakyti. Po nelaimės visus, kas liko gyvas, ir įrangą parskraidino į Gothobą, o iš ten namo. Tai žinau tiksliai, nes buhalterija apmokėjo už krovinio gabenimą ir lėktuvo bilietus.

Palydi iki pat lifto. Staiga pajuntu švelnumą jai.

Motinišką jausmą, nors ji dukart už mane vyresnė ir tris kartus stipresnė.

Atvažiuoja liftas.

– Žiūrėkit, nepradėkit sąžinės spaudžiama sapnuoti negerų sapnų, – sakau.

– Aš per sena gailėtis.

Leidžiuosi žemyn. Tarpduryje ateina viena mintis. Paskambinu per pasidabruotą kriauklę, ir ji atsako, tarsi būtų stovėjusi ir laukusi.

– Panele Liubing.

Net mintis nekyla pavadinti ją vardu.

– Tas prekybos direktorius. Kas jis toks?

– Jis kitais metais išeis į pensiją. Dabar verčiasi privačia advokato praktika. Dovydas Vingas. Hamerio ir Vingo kontora. Įsikūrę kažkur Iosterio gatvėje.

Padėkoju.

– Dievas su jumis, – sako.

Šito man niekas anksčiau nėra sakęs, tik bažnyčioje.

Galbūt man anksčiau to taip ir nereikėjo kaip dabar.

– Turėjau d-draugą, kuris dirbo valytoju Kopenhagos telefonų įmonės automatinėje stotyje Niorės gatvėje.

Sėdim mechaniko svetainėje.

– Jis pasakojo, kad jie tiesiog paskambina ir pasako, kad turi orderį. Tada prie perjungiklio pritvirtina gnybtus, ir Policijos valdyboj per telefono tinklus gali klausytis visų to numerio telefoninių pokalbių.

– Niekados pernelyg nemėgau telefonų.

Turi pasidėjęs ant stalo didelį ritinį plačios raudonos izoliacinės juostos ir žirklutes. Atkerpa ilgą gabalą ir tvirtai prilipina ragelį.

– Namie padaryk tą patį. Dabar kiekvieną kartą, kai kam nors skambinsi ar tau paskambins, pirmiausia turėsi nuplėšti juostą. Taip atsiminsi, kad galbūt vienoje miesto vietoje yra besiklausančios publikos. Kalbėdami telefonu žmonės pamiršta, kad pokalbis gali būti ne tik privatus. Juosta primins, kad reikia būti atsargiai. Jeigu, pavyzdžiui, norėtum prisipažinti mylinti.

Jei man tektų prisipažinti kam nors mylint, tai jau tikrai nedaryčiau to telefonu. Bet nieko nepasakau.

Nieko apie jį nežinau. Per pastarąsias dešimt dienų prisirinkau jo praeities nuotrupų. Viena su kita nesisiejančių. Kad ir šitas nusimanymas apie telefono pokalbių klausymąsi.

Dar viena mane stebinanti nuotrupa yra arbata, kurią jis dabar mums taiso, bet apie ją nenoriu klausinėti.

Verda pieną su šviežia imbiero šaknimi, ketvirčiu vanilės ankšties ir arbata, tokia smulkia ir tamsia, kad ji panaši į juodas dulkes. Nusunkia ir prideda abiem švendrų cukraus. Arbata turi kažkokio euforinio gaivumo ir kartu pasotina. Jos skonis toks, kokio, man atrodo, turėtų būti Rytai.

Papasakoju apie savo apsilankymą pas Elzą Liubing. Dabar jis žino viską, ką aš žinau. Išskyrus kelias detales apie, pavyzdžiui, Izaijo cigarų dėžutę, be kita ko, su kasete, kurioje įrašytas besijuokiantis vyras.

– Kas, be Karlsbergo, finansavo 1991-ųjų ekspediciją? Ar jinai tai žino? Kas surado laivą?

Jau graužiuosi, kam nepaklausiau būtent apie tai. Siekiu telefono. Ragelis tvirtai prilipdytas.

– T-tam ir reikia šitos juostos, – sako. – Su tais telefonais, praeina penkios minutės ir vėl viską pamiršti.

Einam abu iki telefono būdelės aikštėje. Jo žingsniai pusantro karto didesni už manuosius. Bet nesunku eiti šalia. Žengdamas visiškai tiksliai prisitaiko.

Kai mama negrįžo, supratau, kad kiekviena akimirka gali būti paskutinė. Gyvenime neturi būti nieko, kas tebūtų perėjimas iš vienos vietos į kitą. Išeiti pasivaikščioti reikia taip, tarsi tai būtų viskas, kas tau yra likę.

Tokius reikalavimus galima kelti kaip nepasiekamą idealą. Ką nors nesąžiningai padaręs gali sau paskui prikišinėti. Man tektų kokius du šimtus penkiasdešimt kartų per dieną.

Ji iškart pakelia ragelį. Topteli, kad jos balsas labai pasitikintis.

– Klausau.

Neprisistatau.

– Tuos 450 tūkstančių kas apmokėjo?

Nieko neklausinėja. Matyt, ir jai buvo apreikšta, kad telefonų tinkluose gali būti klausytojų. Minutėlę tyliai galvoja.

– Geoinformas, – po kiek laiko sako. – Taip vadinosi ta bendrovė. Du jų atstovai įėjo į Mokslinę komisiją. Jie turi akcijų paketą. Penkis procen-

tus, jei neklystu. Tiek užtenka, kad ją būtų privaloma užregistruoti Verslo ir bendrovių valdyboje. Jos savininkė – viena moteris.

Mechanikas įlindęs kartu į būdelę. Pagalvoju apie tris dalykus. Pirma, kad jis pripildo ją visą. Sakytum, jeigu išsitiestų, galėtų išstumti dugną ir nužygiuoti ramiai nusinešdamas mane su būdele.

Antra, jo rankos, atremtos į stiklą priešais, švelnios ir švarios. Pratusios prie darbo, bet lygios ir švarios. Kartkarčiais jis gauna darbo dirbtuvėse Toftegordo aikštėje. Kaip, klausiu pati savęs, įmanoma terliojantis visą dieną su tepalais ir veržliarakčiais taip išpuoselėti rankas?

Trečias dalykas yra tas, kad turiu pripažinti, jog, teisybę pasakius, jaučiu savotišką malonumą taip stovėti šalia jo. Turiu suimti save į rankas, kad dėl šitos priežasties neužtęsčiau pokalbio.

– Aš galvojau apie tai, ko jūs klausėt. Dėl Berlyno po karo. Buvo dar vienas bendradarbis. Tada jis dar nedirbo pas mus. Pradėjo vėliau. Ne kasykloje, o čia, Kopenhagoje. Konsultantas medicinos klausimais. Daktaras Lojenas. Johanas Lojenas. Dirbo kažką amerikiečiams. Man atrodo, jis buvo teismo medikas.

– Kaip žmonės tampa profesoriais, Smila?

Ant lapelio turim susidarę pavardžių sąrašą. Jame valstybės prokuroras ir kontrolierius Dovydas Vingas. Žmogus, nusimanantis apie laivus. Pavyzdžiui, kaip padengti jų nuomos išlaidas. Arba nusiųsti laivelį mažiems grenlandų vaikams dovanų Kalėdoms.

Benediktė Klan. Ją mechanikas rado telefonų knygoje. Jeigu, aišku, tai ta pati. Pasirodo, kad ji gyvena pora šimtų metrų nuo čia. Viename iš restauruotų Pajūrio gatvės sandėlių. Priklausančių brangiausiems Danijoje privatiems butams. Trys milijonai už 84 kv. m. Su pusantro metro storio molio siena, kad apskaičiavęs kvadratinio metro kainą, turėtum į ką padaužyti galvą. Ir pušinė sija pasikarti, jei siena nepadėtų. Prie jos vardo jis prirašęs telefoną.

Ir du profesoriai. Johanas Lojenas ir Andrėjas Finas Lichtas. Du vyrai, apie kuriuos težinom tiek, kad jų pavardės minimos prie abiejų ekspedicijų į Gela Altą.

– Mano tėvas, – sakau, – kažkada buvo profesorius. Dabar, nebebūdamas, sako, kad profesoriais dauguma atvejų tampa žmonės, kurie yra protingi, bet ne per daug.

– O kaip tie, kurie *per daug* protingi?

Man atgrasu cituoti Moricą. Bet ką daryti, kad tokie, kurių žodžių nesinori kartoti, paprastai pataiko taikliausiai?

– Jis sako, kad jie arba iškyla į žvaigždes, arba nusirita į patį dugną.

– Ką iš šitų dviejų dalykų pasiekė tavo tėvas?

Turiu pagalvoti prieš atsakydama.

– Jis turbūt pasirinko vidurį, – sakau.

Tyloje klausomės miesto garsų. Per tiltą dundančių automobilių. Pneumatinio grąžtuvo skleidžiamo garso viename iš Holmeno sausųjų dokų vykstant nakties darbams. Išganytojo bažnyčios varpų skambėjimo. Sako, kiekvienas užsimanęs gali užlipti į bokštą paskambinti. Toks įspūdis, kad taip ir yra. Vienu metu panašu į Horovicą. Paskui pradeda atrodyti, kad jie prisilupę Heuleno smuklėje.

– Verslo ir bendrovių valdyba, – sakau. – Liubing sakė, kad norint sužinoti, kas kontroliuoja bendrovę, kas jos vadovai, reikia kreiptis į Verslo ir bendrovių valdybą. Jie turėtų turėti visų biržos sąrašuose esančių Danijos įmonių apskaitas.

– J-ji įsikūrusi Kampmano gatvėje.

– Iš kur tu žinai? – klausiu.

Žiūri pro langą.

– Nesidairiau į šalis mokykloje.

3

Yra rytų, kai atsibundi tarsi ištrauktas iš purvo vonios. Kojos įšalusios betoniniame didžiulio saulės skėčio stove. Kai žinai, kad per naktį numirei. Kad vienintelis tau likęs džiaugsmas – jog mirei bent jau sava mirtimi ir niekas nepersodins tavo sielos apleistų organų.

Tokie būna šeši iš septynių rytai.

Šiandien išaušo septintas. Pabudau vaiski kaip krištolas. Išlipu iš lovos tarsi būtų dėl ko.

Padarau savo keturis jogos pratimus, kuriuos suspėjau išmokti, kol gavau iš bibliotekos keturiasdešimt septynis įspėjimus ir jie atsiuntė kurjerį; turėjau mokėti baudą, tokio didumo, kad būčiau puikiai galėjusi nusipirkti pačią knygą.

Palendu po lediniu dušu. Apsitempiu getrus, apsivelku didelį megztinį, apsiaunu aulinukus ir užsidedu „Jane Eberlein“ parduotuvės kailinę skrybėlę, panašią į grenlandiškojo stiliaus. Dažnai sau sakau, kad visam laikui praradau kultūrinę savimonę. O kai esu pasakiusi tai pakankamai daug kartų, pabundu kaip šįryt tikrai ją jausdama. Smila Jaspersen – aukščiausios kokybės grenlandė.

Septynios valandos ryto. Leidžiuosi uosto link, ant ledo.

Kopenhagos uosto ledas – ne ta vieta, kurią galėtum pasiūlyti tėvams leisti savo mažylius pažaisti, net kai šąla kaip dabar. Aš pati turiu būti atsargi ten eidama.

Nuėjusi apie keturiasdešimt metrų nuo kranto sustoju. Paviršius čia vos vos tamsesnis. Dar žingsnis ir smegčiau kiaurai. Paspyruokliuoju. Uosto ledas akytas ir elastingas, vanduo sunkiasi pro jį ir aplink mano batus atsiranda du veidrodžiai, atspindintys naktyje išsisklaidžiusias šviesas.

Ant doko stovi vyras. Baltų sienų fone juoduoja siluetas. Virpančiais tonais plūsteli baimė. Ant ledo gulinčiam ruoniui iškilus grėsmė gyvybei. Tokia juntama, aiški ir nejudanti. Tonai dingsta. Tai mechanikas, gunktelėjęs, keturkampis kaip didelė siena. Nemačiau jo dvi dienas. Gal vengiau susitikti.

Taip įprantam prie miesto vaizdo iš tam tikros vietos, kad iš kitur jis atrodo svetima, niekad anksčiau nematyta sostinė. Kaip Venecija. Arba Atlantida. Sniego ir nakties šydu apgaubtas šis miestas galėtų būti marmurinis. Grįžtu atgal doko link.

Jis galėtų būti kitas. Aš galėčiau būti kita. Būtume buvę jauni mylimieji. Vietoj beraščio mikčiaus ir surūgusios pikčiurnos, pasakojančių vienas kitam pusę teisybės ir sekančių abejotinais pėdsakais.

Prieinu prie pat, jis suima mane už pečių.

– Tai pavojinga gyvybei!

Jei nepažinočiau, galėčiau prisiekti, kad balsas beveik maldaujantis.

Nusipurtau jo rankas.

– Mano geri santykiai su ledu.

Paleidę Jaunųjų grenlandų tarybą, kad įkurtume IA ir apibrėžtume savo santykį su *Siumut* socialdemokratais ir reakcinga *Atassut* aukštesniąja klase, skaitėm Markso *Kapitalą*. Ilgainiui ši knyga man ėmė patikti. Dėl jos jaudinamos moteriškos empatijos ir didžiulio pasipiktinimo. Nežinau kitos knygos, kurioje tikėjimas, kad noras ką nors pakeisti gali nuversti kalnus, būtų toks stiprus.

Deja, man pačiai trūksta tokios savikliovos. Gavau daug, norėjau dar daugiau. O baigiau iš tikrųjų nieko neturėdama, aiškiai ir nežinodama, ko noriu. Įgijau išsilavinimo pagrindus. Keliavau. Kartkartėm pagalvoju, kad dariau, ką norėjau. Bet vis dėlto buvau vedama. Kažkokia nematoma ranka laikė mane už sprando ir kiekvieną kartą, kai maniau žengianti lemtingą žingsnį į šviesą, pastumdavo dar giliau į kanalizacijos vamzdynus, išraizgytus po man nepažįstamu kraštovaizdžiu. Tarsi būtų nuspręsta, kiek kubinių metrų nutekamojo vandens privalau įsiurbti, kad laisviau atsikvėpčiau.

Paprastai plaukiu prieš srovę. Bet kai kada iš ryto, kaip šiandien, man užtenka jėgų pasiduoti. Dabar, eidama šalia mechaniko, jaučiuosi keistai, nesuprantamai laiminga.

Kyla mintis, kad galėtume kartu papusryčiauti. Nežinau, kiek jau laiko nevalgiau pusryčių kartu su kuo nors. Pati taip norėjau. Rytais būnu labai

jautri. Man reikia laiko apsilieti šaltu vandeniu galvą, apibrėžti pieštuku akis, išgerti stiklinę sulčių; tik po to galiu pradėti bendrauti. Bet šįryt viskas vyksta savaime. Mes susitikom ir štai einam vienas šalia kito. Žiojuosi pasiūlyti savo mintį.

Ir staiga pasijuntu skriejanti.

Kilstelėjęs nuo žemės jis nutempė mane prie pastolių. Pagalvoju, kad tai pokštas, ir jau noriu ką nors atsakyti, bet staiga pamatau, ką jis pajuto, ir nutylu. Laiptinėj visuose aukštuose tamsu. Bet vienos durys veriasi, geltona šviesa perskrosdamos tamsą. Pamatau dvi figūras. Julijaną ir vyrą. Jis jai kažką sako. Ta sverdi. Kiekvienas žodis krinta kaip kirtis. Ji suklumpa ant kelių. Durys užsitrenkia. Vyras leidžiasi laiptais.

Julijanos draugai neišeidinėja septintą valandą ryto. Tokiu metu jie dar nebūna grįžę namo. O jeigu ir taip, tai ne šitaip žvaliai kaip šis vyras. Jie šliaužte šliaužia link lifto.

Stovim pastolių šešėlyje. Jis negali mūsų pamatyti. Apsivilkęs ilgu „Burberry“ stiliaus lietpalčiu, su skrybėle.

Prie namo galo į Christianshauną mechanikas spusteli man ranką, toliau nuseku viena. Skrybėlė dingsta automobilyje. Jam pajudėjus prie manęs sustoja mažasis „Morisas“. Sėdynės šaltos ir žemos, turiu išsitempti, kad matyčiau pro priekinį stiklą. Be to, jis apšalęs ir vos gali įžiūrėti priešais raudonuojančias užpakalines lempas.

Pervažiuojam per tiltą. Sukam į dešinę nuo Holmeno bažnyčios, pro Nacionalinį banką, per Naująją karaliaus aikštę. Gal yra ir daugiau automobilių. O gal mes visai vieni. Per langus nieko nesimato.

Pastato automobilį prie Krinseno parko. Pravažiuojam ir sustojam priešais Prancūzijos ambasadą. Jis nesidairo.

Praeina pro *d'Angleterre* viešbutį ir pasuka Striojės gatvė. Mes sekam už dvidešimt penkių metrų nuo jo. Dabar aplink daugiau žmonių. Priėjęs vartus atsirakina ir įeina.

Jei būčiau buvusi viena, čia būčiau ir sustojusi. Man nereikia eiti prie vartų, kad sužinočiau, kas parašyta iškaboje. Žinau, kas šitas mūsų sekamas vyras, esu tokia tikra, lyg jis būtų parodęs man savo pažymėjimą. Būčiau buvusi viena, būčiau apsisukusi ir nužingsniavusi namo pakeliui viską apmąstydama.

Bet šiandien mes dviese. Pirmą kartą per tiek laiko dviese.

Jis stovi šalia manęs, o kitą akimirksnį – jau prie vartų, suspėja įkišti ranką prieš užsidarant.

Aš einu kartu. Kažkoks panašus, spontaniškas, bežodis ir abipusis supratimas kartais atsiranda spardant kamuolį ar ką kita žaidžiant.

Įeinam į arkinę galeriją baltos paauksuotos bronzos skliautais, marmuro plokštėmis, apšviestą švelniai gelsva šviesa, su stiklinėmis durimis, kurių rankena iš žalvario. Galerija veda į sodą kieme su žiemą žaliuojančiais krūmais, mažais japonų šventyklų medžiais ir fontanu. Viskas apklota keturiolikos pastarųjų dienų sniegu, vieną kartą aptirpusiu, o dabar jo paviršius aptrauktas plona ledo pluta. Kažkur iš viršaus kaip dulkės iš lėto leidžiasi pirmoji dienos šviesa.

Laiptinėje apjuosęs kampą guli elektros kabelis. Iš ten sklinda siurblio ūžesys. Prieš mus stovas su ratais. Ant jo – du kibirai, šluotos, grindų šepečiai ir pora besisukančių cilindrų, tarp kurių gręžiami skudurai. Mechanikas prisitraukia stovą.

Viršuje girdėti žingsniai. Lengvi, prislopinti mėlyno tako, per visą laiptų plotį pritvirtinto žalvariniais smeigtais. Aplink sklando malonus kvapas. Man jis pažįstamas, tik niekaip negaliu prisiminti kieno.

Mes jau trečiame aukšte, kai trinkteli jo durys. Mechanikas nešasi po pažasčia stovą taip, tarsi tai būtų vieni niekai.

Laiptinėje ir ant durų tie patys vartų paauksavimai, kreminės inkrustacijos. Graviruotos žalvario iškabos. Lentelė priešais mus pakabinta virš dvigubos išpjovos laiškams. Kad pralįstų ir patys didieji čekiai. Ant jos parašyta „Advokatų kontora". Žinoma. Hamerio ir Vingo advokatų kontora. Durys neužrakintos, mes įeiname. Mes ir stovas.

Patenkame į didelį vestibiulį. Vienos atviros durys veda į ilgą anfiladą kontorų, panašių į karališkuosius priėmimo kambarius iš Amalienborgo rūmų fotografijų. Čia irgi kabo karalienės ir princo nuotraukos, it veidrodis spindi parketas, paveikslai auksiniais rėmais, prabangiausi iš mano matytų kontoros baldai. Čia tas pats kvapas kaip laiptinėje ir dabar aš jį atpažįstu. Taip kvepia pinigai.

Nė vieno žmogaus. Užsivynioju grindų skudurą, mechanikas išsirenka didelę šluotą.

Anfilados gale – uždarytos dvigubos durys. Pabeldžiu. Matyt, yra kontrolinis skydas, nes kai durys atsidaro, jis sėdi kitame gale kambario, kurio langai išeina į kiemą.

Sėdi prie tamsaus raudonmedžio rašomojo stalo su keturiom liūto kojom, atrodančio taip, kad iš galvos neišeina mintis, kaip jį sugebėjo čia užnešti. Ant sienos už jo kabo trys niūrūs Marmurinio tilto paveikslai sunkiais rėmais.

Sunku nustatyti jo amžių. Iš Elzos Liubing žinau, kad galėtų būti per septyniasdešimt. Bet atrodo sveikas ir tvirtas. Tarsi kas rytą lakstytų basas aplink namą savo akmenuotame sklype, paskui link jūros, kur atsigaivintų išsikirtęs eketę, o grįžęs suvalgytų nedidelę lėkštelę gladiatorių javainių su nugriebtu pienu.

Tai išlaikė jo veido raudonį ir lygią odą. Bet neišgelbėjo plaukų. Ant galvos nelikę nė vieno.

Jo akiniai auksiniais rėmeliais blyksi taip, kad akių beveik nesimato.

– Labas rytas, – sakau. – Tikrinam valytojų rytinio darbo kokybę.

Nieko nesako, tik žiūri į mus. Aiškiai, tarsi ką tik būtų ką nors pasakęs, atsimenu jo balsą, sausą, tokį, kaip pridera, kaip tada, kai prieš daug laiko kalbėjomės telefonu.

Mechanikas pasitraukia į kampą ir pradeda brūžuoti šluota. Aš išsirenku palangę arčiausiai prie jo stalo.

Įsikniaubia į savo popierius. Darbuojuosi su skuduru. Nuo jo lieka purvino vandens dryžiai.

Neilgai trukus visa tai pradeda jį stebinti.

– Bus nepriekaištinga tvarka, na, argi nemalonu? – sakau.

Jo veide pasirodo vos pastebimas susierzinimas.

Šalia palangės kabo paveikslas su burlaiviu. Nusikabinu jį ir pradedu valyti dulkes nuo užpakalinės pusės.

– Neblogas vaizdelis, – sakau. – Aš, tiesą sakant, pati domiuosi laivais. Grįžusi namo po ilgos darbo dienos, po visų tų guminių pirštinių ir dezinfekavimo priemonių, užsikeliu kojas ir pasivartinėju kokią gerą knygą apie laivus.

Dabar jis pamano, kad man ne visi namie.

– Visi turim savo mėgstamiausių. Mano tai tie, kurie plaukiojo į Grenlandiją. Gryno atsitiktinumo dėka pamatau jūsų pavardę ant šitos dailios durų lentelės ir pasakau sau: Viešpatie, Smila, sakau. Vingas! Šitas šaunus vyras, kažkada padovanojęs savo draugui laivo modelį Kalėdoms. Puikųjį laivą „Johanas Tomsenas“. Mažam grenlandų berniukui.

Pakabinu paveikslą į vietą. Vanduo jam nelabai į sveikatą. Švara reikalauja aukų. Prisimenu Julijaną, klūpančią tarpduryje.

– Ir dar man niekados nenusibosta skaityti apie Grenlandijos ekspedicijoms išnuomotus laivus.

Dabar jis nė nekrusteli. Tik kartkartėm sublyksi akinių stiklai.

– Pavyzdžiui, tuos du, išnuomotus 1966-aisiais ir 1991-aisiais. Dviems ekspedicijoms į Gela Altą.

Nueinu prie stovo ir išgręžiu skudurą.

– Na, dabar tikriausiai būsit patenkintas, – sakau. – Mums metas. Darbas nelaukia.

Išėjus pro anfiladą vis dar matyti jo kabinetas. Sėdi prie rašomojo stalo. Nė nekrustelėjo.

Laiptų apačioje stovi pusamžė moteris baltu chalatu. Plekšnodama siurblį žiūri liūdnomis akimis. Tarsi būtų kalbėjusis, kaip jiedviem teks verstis plačiajame pasaulyje be stovo.

Mechanikas pastato jį priešais. Jaučiasi nelabai smagiai ėmęs ne savo darbo įrankį. Norėtų tarti keletą žodžių. Vienas darbo žmogus kitam. Tik niekaip nesugalvoja ką.

– Mes iš valdybos, – sakau. – Tikrinom jūsų darbą. Esam labai labai patenkinti.

Susirandu kišenėje vieną iš čežančių naujų Morico šimtinių ir padedu ant kibiro kraštelio.

– Malonėkit priimti šitą paskatinimą už gerą darbą. Toks gražus rytas. Bandelei prie kavos.

Pažvelgia į mane melancholiškai.

– Aš čia viršininkė, – sako. – Mūsų, be manęs, tik dar keturi.

Pastovim sekundę visi trys žiūrėdami vienas į kitą.

– Tai kas, – sakau. – Net ir patys viršininkai juk valgo su kava bandeles.

Įlipam į automobilį ir sėdim kurį laiką žiūrėdami į Naująją karaliaus aikštę. Jau per vėlu kartu valgyti pusryčius. Susitariam, kada kur susitiksim. Dabar, kai įtampa atslūgo, kalbamės kaip svetimi. Man išlipus jis nuleidžia langą.

– Smila, ar to reikėjo? Ar mes gerai padarėme?

– Taip savaime išėjo, – sakau. – Ar esi kada nors medžiojęs?

– Kartą kitą.

– Medžiodamas baikščius žvėris, pavyzdžiui, šiaurės elnius, kartais tyčia leidi jiems tave pamatyti. Atsistojęs pamojuoji šautuvo vamzdžiu. Visų gyvų būtybių baimė ir smalsumas beveik neatsiejami. Jis prisiartina. Žino, kad pavojinga. Bet traukia artyn pažiūrėti, kas ten taip keistai juda.

– Na, ir ką tu darai, kai jis prieina?

– Nieko, – prisipažįstu. – Niekados neprisiverčiau šauti pati. Bet turbūt laimės dalykas, kad šalimais būna kas nors, žinantis, ką reikia daryti.

Žingsniuoju namo per Knipelio tiltą. Aštuonios valandos, diena ką tik prasidėjo. Jaučiuosi lyg būčiau nudirbusi tiek pat kiek laikraščių išnešiotojas.

Ant grindų manęs laukia laiškas. Pailgas vokas iš storo raštinės popieriaus. Nuo tėvo. Dvigubas, pagamintas Popieriaus fabrikų sąjungos, su įspaustais inicialais. Iš rašysenos atrodo, tarsi jis būtų lankęs kursus, kad galėtų paskui girtis kaligrafiniu braižu. Tiesą pasakius, taip ir buvo. Dar tada, kai gyvenau pas jį. Po dviejų vakarinių užsiėmimų pamiršo ankstesnę rašyseną. Bet dar nebuvo išmokęs naujos. Tris mėnesius rašė kaip vaikas. Turėjau padirbinėti jo parašą ant siunčiamų sąskaitų. Bijojo, kad pacientai negautų antro smūgio, pamatę drebančią medicinos liūto rašyseną.

Nuo to laiko ji sutvirtėjo. Pasaulis ja žavisi. O man visa tai – grynas snobizmas.

Bet laiškas gana draugiškas. Ant popieriaus su vandens ženklais, kurio lapas, žinau, kainuoja penkias kronas, parašyta viena eilutė. Ir pridėtas susegtų laikraščio iškarpų kopijų pluoštas.

„Miela Smila, – rašo. – Čia viskas, ką apie Lojeną ir Grenlandiją turėjo *Berlingske Tidende* archyvas."

Ir dar vienas lapas.

„Visas jo mokslinių straipsnių sąrašas", – brūkštelta Morico ranka. Straipsnių pavadinimai išspausdinti mašinėle.

Apačioje parašyta, kad duomenys sudaryti pagal kažkokį *Index Medicus* ir gauti iš Stokholmo duomenų bazės. Straipsniai keturiomis užsienio kalbomis, ir rusų. Dauguma angliškų. Pusės jų nesuprantu net pavadinimų. Bet paraštėje Morico pridurtas trumpas paaiškinimas. Tai straipsniai apie *crash injuries*. Toksikologiją. Viename jų, rašytame su kitu autoriumi, kalbama apie tai, kaip po šautinių žaizdų sutrinka vitamino B_{12} absorbcija skrandyje. Visi iš penktojo ir šeštojo dešimtmečio. Nuo septintojo skirti arktinei medicinai. Trichineliozei, nušalimams. Knyga apie gripo epidemiją Barenco jūros rajone. Nemažai trumpų straipsnių parazitų tema. Keletas apie rentgeno naudojimą. Pasidarbuota visose srityse.

Atrodo, kad jis kelis kartus ėmėsi istorinių tyrinėjimų. Viename straipsnyje aprašomas danų pelkėse rastų palaikų tyrimas. Tris pavadinimus pasižymiu paukščiuku. Šitų straipsnių tema – mumijų tyrimai rentgenu. Vienas atliktas aštuntajame dešimtmetyje Berlyno Pergamono muziejuje su Tutanchamono kapo mumijomis. Kitame straipsnyje kal-

bama apie ikibudistinį balzamavimą Malaizijoje ir Tailande, jis išspausdintas vieno Singapūro muziejaus. Trečiame apžvelgiamos grenlandų Chrilakitsoko mumijos.

Sąrašo pabaigoje užrašau „Ačiū – Smila" ir įdedu į voką su tėvo adresu. Tada pereinu prie iškarpų.

Jų aštuoniolika, sudėtos chronologiškai. Pradedu nuo viršaus. Spalio mėnesio straipsnyje pranešama, kad vadovaujant medicinos mokslų daktarui profesoriui Johanui Lojenui parengiamieji darbai teismo medicinos skyriui Grenlandijoje įkurti eina į pabaigą. Kitas straipsnis metais senesnis. Tai nuotrauka ir trumpas prierašas. „Etikos taryba Gothobo konferencijoje". Apsiavę kamikais, su kailinėm kepurėm. Lojenas antras iš kairės. Ūgiu lygus su tais, kurie stovi už jo ant laiptelių. Dar metais senesnis straipsnis skirtas septyniasdešimtmečiui. Rašoma, kad atsižvelgus į jo darbą Valstybiniame Grenlandijos autopsijos centre išimties tvarka pratęsiama darbo sutartis. Toliau randu kažką daugmaž panašaus. „Sveikiname profesorių Lojeną sulaukus šešiasdešimties", „Profesorius Lojenas skaito paskaitas ką tik atvėrusiame duris Grenlandijos universitete", „Sveikatos apsaugos skyriaus atstovai Grenlandijoje, kairėje – Kopenhagos vyr. gydytojas J. Lojenas, neseniai įkurto Arkties medicinos skyriaus vadovas". Ir taip toliau, einant atgal per aštuntąjį ir septintąjį dešimtmetį. 1991-ųjų ir 1966-ųjų ekspedicijos nepaminėtos.

Priešpaskutinė iškarpa 1949-ųjų. Rašytinės prostitucijos dozė. Susižavėjimo kupinas pasakojimas apie naująsias Danijos kriolito bendrovės vagonetes, palengvinusias rūdos iškėlimo iš kasyklos gilumos į paviršių darbą. Nuoširdus padėkos žodis direktoriui ir tarybos nariui Ebeliui ir poniai, nufotografuotai visų priešakyje. Už jų stovi vyresnysis inžinierius, dr. Vilhelmas Otesenas ir bendrovės medikas konsultantas, daktaras Johanas Lojenas. Nuotrauka padaryta prie Sakchrako kasyklos, naujajai mašinai keliant į paviršių pirmąjį krovinį.

Po šitos nuotraukos – dešimties metų tarpas. Paskutinė iškarpa 1939 metų gegužės mėnesio.

Nuotrauka su prierašu apačioje. Daryta uoste. Tolumoje matyti tamsus laivas. Pirmajam plane stovi koks tuzinas žmonių. Ponai šviesiom eilutėm, damos ilgais sijonais ir lengvais lietpalčiais. Susidaro surežisuotos nuotraukos įspūdis. Prierašas gana trumpas. „Drąsioji nuotykių ieškotojų draugija iš kompanijos „Freia Film" prieš išvykstant į Grenlandiją." Toliau eina drąsiosios nuotykių ieškotojų draugijos sąrašas. Aktoriai ir

režisierius. Dar filmavimo grupės gydytojas su asistentu. Gydytojas, vardu Rousingas. Asistento pavardės nėra. Konservatyviojoje ketvirtojo dešimtmečio spaudoje asistentai būdavo bevardžiai. Bet likimas lėmė, kad ši nuotrauka ne tik liko archyve, bet kažkas prie jos tušinuku prirašė pavardę. Jis išsiskiria nuotraukoje. Aukštesnis už kitus. Jaunas, žemesnės padėties, stovėdamas už pataikaujančių ekscentrikų, jau tada visas švyti arogancija. Tai Lojenas. Sulenkiu iškarpą.

Pavalgiusi pusryčius apsivelku ilgą elnio odos švarką, užsidedu kailinę „Jane Eberlein" kepurę. Švarke gilios vidinės kišenės. Į jas įsikišu paskutinę, sulenktąją iškarpą, pluoštą banknotų, Izaijo kasetę ir laišką tėvui. Išeinu. Diena prasideda.

Torvės gatvėj skubių įrašų studijoje man padaro kasetės kopiją. Ten pat paprašau telefonų knygos. Eskimologijos institutas įsikūręs Fiolio skersgatvyje. Skambinu jiems iš telefono būdelės aikštėje. Mane sujungia su dėstytoju, iš kurio balso atrodo, kad jis galėtų būti kilęs iš Grenlandijos. Paaiškinu turinti juostelę su rytų grenlandų tarme, kurios aš nesuprantu. Klausia, kodėl neinu į Grenlandų namus.

– Man reikia specialisto. Čia svarbu ne tik suprasti, kas sakoma. Norėčiau pabandyti nustatyti, kas ten kalba. Aš ieškau žmogaus, kuris paklausęs balso, pasakytų, kad kalbančiojo plaukai nudažyti chna, kad būdamas penkerių ir sėdėdamas ant puoduko jis gavo pylos, o iš balsių tarimo atrodo, jog tai atsitikę prie Akunaako 1947-aisiais.

Kažką sau sugargia.

– Ar turit pinigų, ponia?

– Jums trūksta? Ir ne „ponia", o „panele".

– Svajerio prieplauka. Pietinis uostas. 126 numeriu pažymėta švartavimosi vieta. Ieškokite direktoriaus.

Dar kartą sugargia ir padeda ragelį.

Važiuoju traukiniu iki Enghavės stotelės. Toliau eisiu pėsčia. Torvės gatvės bibliotekoje žvilgtelėjau į firmos „Krak" Kopenhagos žemėlapį. Mintyse dabar nešuosi vingiuotų gatvelių labirinto atspaudą.

Stotyje šalta. Priešingoje perono pusėje stovi vyras, įbedęs ilgesingą žvilgsnį į tą pusę, iš kurios atvažiuos traukinys ir išveš jį iš čia, į miestą, pas kitus. Jis – paskutinis mano matytas žmogus.

Miesto centras dabar kaip skruzdėlynas. Žmonės plūsta į didžiąsias

parduotuves. Rengiamos teatro premjeros. Rikiuojasi eilės prie Hvido vyninės.

Pietinis uostas – vaiduoklių miestas. Dangus čia žemas ir pilkas. Nuo oro burnoje lieka degančios anglies ir chemikalų skonis.

Tie, kurie baiminasi, kad mašinos tuoj perims valdžią, tenesirenka savo pasivaikščiojimams Pietinio uosto. Sniegas čia nenuvalytas. Šaligatviai neišbrendami. Siaurom purvinom gatvėm retkarčiais pravažiuoja nenormaliai dideli, su keliom priekabom sunkvežimiai, juodais, be gyvybės ženklų langais. Virš muilo fabriko driekiasi žalių dūmų skraistė. Kavinė siūlo troškinį. Už jos langų tuščioje virtuvėje ant vienišų fritiūrinių šviečia raudonos ir geltonos lemputės. Virš apsnigto anglies sandėlio neramiai ir be tikslo pirmyn atgal ant bėgių juda kranas. Pro uždarų garažo durų plyšius skverbiasi melsvai žaižaruojančios suvirinimo prietaisų kibirkštys, girdėti nuo mokesčių inspekcijos nuslėptų pinigų žvangėjimas, tik žmonių nė balso.

Toliau atsiveria tikras atviruko vaizdas. Didelė akvatorija, supama žemų geltonų senųjų pirklių sandėlių. Vanduo užšalęs. Man dar neatsikvošėjus nuo to, ką matau, išlenda saulė, žema, blyškiai gelsva, stulbinanti ir verčianti ledą švytėti kaip požemio elektros lemputė po matiniu stiklu. Prieplaukoje pririšti nedideli žvejų laiveliai, kurių korpusai tokio pat mėlynumo kaip ta vieta, kur jūra susilieja su horizontu. Tolumoje, pačiame uoste, didelis tristiebis burlaivis. Tai Svajerio prieplauka.

Burlaivis stovi 126-oje vietoje. Eidama link jo nesutinku nė vieno žmogaus. Už manęs liko mašinų triukšmas. Visiška tyla.

Švartavimosi vietoje įkaltas polis su balta pašto dėže. Jo viršuje – didelė iškaba, aptraukta baltu plastiku.

Ant užpakalinės dalies paauksuotomis raidėmis parašyta, kad laivas vadinasi „Šiaurės pašvaistė“. Priešakyje – vyro, laikančio fakelą, figūra; žvilgantis juodas korpusas mažiausiai trisdešimties metrų ilgio, stiebai skrodžia dangų ir palieka įspūdį, lyg stovėtum priešais bažnyčią; kvepia derva ir pjuvenom. Kažkas neseniai įdėjo nemažai pinigų jam atnaujinti.

Lipu į laivą išilginiu tilteliu su storu kokoso plaušų kilimu ir poliruotais bronzos bumbulais išpuoštais turėklais. Denis visas apkrautas didelėmis uždarytomis medžio dėžėmis su užrašu „atsargiai – stiklas“, rietuvėmis lentų ir dažų skardinėmis. Visas takelažas rūpestingai susuktas į ritinius, tamsiai rudai blizga lentos, nuteptos tuzinu brangaus laivų lako sluoksnių. Kaip stiklas švyti baltas emalis. Oras virpa nuo valymo prie-

monių, dviejų komponentų epoksidinės masės ir skiedinio. Tačiau laivas atrodo kaip išmiręs.

Siauras takelis tarp dėžių veda lakuotų dvigubų durų link; neužrakinta. Už jų gilyn į tamsą leidžiasi laiptai.

Laiptų gale stovi vyras. Atsirėmęs į žeberklą nė nekrusteli. Net kai prieinu visai prie pat.

Čia turėtų būti keletas stoglangių, tik jie dar neatidengti. Pro uždangalų kraštelius krinta siauros baltos šviesos juostos. Man užtenka, matau, kad tai salė. Visos pertvarų sienos nugriautos ir palikta maždaug 25 metrų ilgio, laivo platumo patalpa.

Dabar jau gana šviesos įžiūrėti, kad prieš mane stovintis vyras yra eskimas. Atsirėmęs į ilgą harpūną, kairėje rankoje turi nedidelę svaidomąją ietį. Pusnuogis, su auliniais kamikais, užsimetęs paukštenas. Neką aukštesnis už mane. Paplekšnoju jam per skruostą. Išlietas iš tuščiavidurio organinio stiklo ir sumaniai nudažytas. Veidas budrus.

– Kaip gyvas, ar ne?

Balsas sklinda kažkur iš už širmos. Eidama link jo turiu apeiti dar nebaigtą išpakuoti kajaką ir stiklinę spintelę, panašią į tuščią 3000 litrų talpos akvariumą. Širma padaryta iš odos, ištemptos tarp dviejų banginio ūsų. Už jos stovi rašomasis stalas. Prie stalo sėdi vyras. Atsistoja ir aš paspaudžiu ištiestą jo ranką. Kaip du vandens lašai panašus į manekeną. Tik trisdešimčia metų vyresnis. Plaukai vešlūs, apkirpti kaip pažo, bet pilki. Jo kilmė tokia pat kaip mano. Šioks ar toks – grenlandas.

– Ar jūs direktorius?

– Aš.

Daniškai kalba be akcento. Mosteli ranka.

– Ruošiam kolekcijas parodai. Tenka įdėti nemažą sumelę.

Padedu prieš jį kasetę. Atsargiai paima.

– Man reikia nustatyti, kieno čia balsas. Eskimologijos institutas nurodė jus.

Šypteli patenkintas.

– Žodinė rekomendacija – geriausia reklama. Ir pati pigiausia. Gal žinot, kiek kainuoja įdėti skelbimą?

– Tik į pažinčių skyrelį.

– Brangu?

Jis nuoširdžiai susidomėjo. Su tokiu juokauk nejuokavęs.

– Labai.

Palinksi galva.

– Baisu. Gali vėjais paleisti. Dienraščiai, mokesčių inspekcija, muitinė...

Man topteli, kad esu mačiusi jį anksčiau. Atrodo, veidai ir vietos persekioja mane vis dažniau. Net nežinau, ar taip yra todėl, kad juo toliau, juo daugiau esu visko mačiusi, ir pasaulis pradeda kartotis, ar kaltas ankstyvas mano proto aparato susidėvėjimas.

Ant stalo priešais jį stovi plokščias, blausiai juodos spalvos keturkampis magnetofonas. Įdeda kasetę. Iš tolimų, salės kampuose pakabintų garsiakalbių pasigirsta garsas. Dabar, akims jau pripratus prie tamsos, įžiūriu išlinkusią kaip ir laivo šonas sieną.

Parėmęs rankomis veidą pusę minutės paklauso. Tada sustabdo magnetofoną.

– Įpusėjęs penktą dešimtį. Užaugęs Angmagsaliko apylinkėse. Baigęs gal tik pradinę mokyklą. Į rytų grenlandų tarmę įpina šiaurės tarmybių. Bet ten jos pernelyg susipynusios, todėl tiksliai sunku pasakyti. Jis greičiausiai nebuvo išvažiavęs iš Grenlandijos ilgesnį laiką.

Žiūri į mane šviesiai pilkomis, beveik pieninėmis akimis lyg kažko lauktų. Staiga suprantu, ko. Ovacijų po pirmo veiksmo.

– Įspūdinga, – sakau. – O dar ką nors?

– Jis pasakoja apie žygį. Ledu. Su rogėm. Greičiausiai medžiotojas, nes vartoja nemažai specialių terminų, pavyzdžiui, *anut*, pakinktai šunims. Matyt, kalba europiečiui. Sako angliškus vietovardžius. Ir mano, kad kai kuriuos dalykus reikia pakartoti.

Taip trumpai teklausė juostelę. Galvoju, ar tik jis nekvailina manęs.

– Jūs netikit manim, – šaltai sako.

– Tiesiog stebiuosi, kaip galima pasakyti tiek daug iš tiek mažai.

– Kalba – tai holograma.

Ištaria lėtai ir pabrėždamas.

– Kiekvienas žmogaus ištartas žodis yra jo kalbinės praeities suma. Kad ir jūs pati... įpusėjusi ketvirtą dešimtį. Užaugot Tulėj ar į šiaurę nuo jos. Vienas arba abu tėvai inuitai. Atsikėlėte į Daniją jau turėdama grenlandų kalbos pagrindus, bet dar nepraradusi instinktyvaus vaiko gebėjimo puikiai išmokti svetimą kalbą. Tarkim, buvot tarp septynerių ir vienuolikos metų. Vėliau tampa sunkiau. Girdėti keli sociolektai. Tikriausiai gyvenot ar lankėt mokyklą šiauriniuose priemiesčiuose, Gentoftėje ar Šarlotelunde. Šiek tiek jaučiasi ir tikra Šiaurės Zelandijos tarmė. Ir, labai keista, vos vos vėliau išmokta vakarų grenlandų tarmė.

Net nebandau slėpti nuostabos.
– Teisybė, – sakau. – Iš esmės teisybė.
Sučepsi iš pasitenkinimo.
– Ar yra nors kiek šansų nustatyti, kur vyksta pokalbis?
– Ką, jūs tikrai nežinot?
Vėl pastebiu tai. Visišką pasitikėjimą savimi ir sugebėjimų triumfą.
Atsuka kasetę. Mygtukus spaudo nežiūrėdamas į magnetofoną. Duoda man paklausyti gal dešimt sekundžių.
– Ką girdit?
Girdžiu tik nesuprantamą balsą.
– Balso fone. Kitas garsas.
Vėl užleidžia. Tada išgirstu. Silpną, garsėjantį variklio ūžesį, tarsi būtų įjungiamas ir išjungiamas generatorius.
– Sraigtasparnis, – sako jis. – Didelis sraigtasparnis.
Atsuka. Vėl paleidžia. Atkarpa su vos girdimu porceliano skimbčiojimu.
– Didelė patalpa. Žemom lubom. Dengia stalus. Kažkoks restoranas.
Iš veido matyti, kad žino atsakymą. Bet mėgaujasi lėtai traukdamas jį iš cilindro.
– Balsas fone.
Keliskart atsuka tą pačią vietą. Dabar aiškiai jį girdžiu.
– Moteris, – sakau.
– Vyras, kalbantis moters balsu. Jis barasi. Daniškai ir amerikietiškai. Gimtoji kalba – danų. Greičiausiai duoda pastabas dengiančiam stalą. Aišku, restorano direktorius.
Buvau pagalvojusi, kad gal jis tik spėlioja. Bet žinau, neklysta. Jo klausa ir kalbos jausmas turėtų būti nepaprastai tikslūs ir išlavinti.
Juostelė vėl sukasi.
– Ir vėl sraigtasparnis, – bandau.
Papurto galvą.
– Reaktyvinis lėktuvas. Nedidelis reaktyvinis lėktuvas. Judrus oro uostas.
Atsilenkia atgal.
– Kur dar pasaulyje medžiotojas iš Rytų Grenlandijos galėtų sėdėti ir pasakoti restorane, kur dengiami stalai, kur danas barasi amerikietiškai, o fone girdisi besileidžiantys ir kylantys lėktuvai?
Dabar jau ir aš žinau, bet leidžiu jam pasakyti. Mažiems vaikams reikia leisti. Net ir suaugusiems mažiems vaikams.

– Tik vienoje vietoje. Tulės oro bazėje.

Bazės pramogų centras vadinasi „Šiaurės žvaigždė“. Į dvi dalis padalytas restoranas ir koncertų salė.

Vėl įjungia magnetofoną.

– Keista.

Aš tyliu.

– Muzika... balso fone... seno įrašo likučiai. Čia, žinoma, popsas. „Eurythmics“ grupės *There must be an angel*. Bet trimitas...

Pakelia akis.

– Pianinas, šitą ir jūs pati, žinoma, girdit, „Yamaha Grand“.

Aš išvis jokio pianino čia negirdžiu.

– Garsus, sunkus, įkyrus garsas. Kažkoks netinkamas bosas. Kartais ne visai pataiko į toną. Niekada neprilygs „Bösendorfui“... Bet mane stebina trimitas.

– Šiek tiek muzikos likę juostelės gale, – sakau.

Pasuka į priekį. Spusteli mygtuką toj vietoj, kur muzika vos prasidėjusi.

– „Mr PC!“ – sako. Veidas stingsta ir jis užmiršta viską pasaulyje.

Išklauso iki pat pabaigos. Kai sustabdo kasetę, atrodo, kad jis labai toli nuo čia. Duodu laiko sugrįžti į save. Nusišluosto akis.

– Džiazas, – tyliai sako. – Mano aistra.

Trumpas atsivėrimas. Po to vėl atvirsta gaidžiu. Trys ketvirtadaliai autonominės valdžios politikų ir tarnautojų priklauso jo kartai. Jie buvo pirmieji grenlandai, gavę aukštąjį išsilavinimą. Kai kurie išgyveno ir neprarado savo šaknų. Kiti – kaip direktorius – su savo trapiu, bet perdėtai išpūstu vertės jutimu, tapo tikrais, intelektualiais šiaurės danais.

– Iš tikrųjų labai sunku atpažinti muzikantą iš skambesio. Tik kelis galima atskirti. Steną Gecą, atliekantį Lotynų Amerikos muziką. Mailzo Deiviso nuogą, tikslų, nevirpantį garsą. Armstrongą, kruopščiai kristalizuojantį Naujojo Orleano džiazą. Ir šitą muzikantą.

Su viltim ir priekaištu žiūri į mane.

– Didysis džiazas ir Džono Koltreino kvartetas – sinonimai. Makojus Taineris – fortepijonas, Džimis Garisonas – bosas, Elvinas Džounsas – trimitas. O kai Džounsas sėdėdavo – Rojus Heinsas. Tik jie keturi. Išskyrus keturis kartus. Keturis Niujorko „Independent Club“ koncertus. Tada prie jų buvo prisidėjęs trimitininkas Rojus Luberis. Jis perėmė europietišką harmonijos jausmą ir afrikiečių giedotojų energiją iš paties Koltreino.

Sėdim ir galvojam apie tai.

– Alkoholis, – staiga prabyla, – niekada nieko gero muzikai neatnešė. Sako, geriausiai veikia *cannabis**. Bet kur džiazas – jis kaip tiksinti bomba.

Sėdim ir klausomės tiksinčios bombos.

– Nuo to laiko, 1964-ųjų, Luberis ieškojo sau galo gerdamas. Risdamasis žemyn kaip žmogus ir muzikantas užklydo į Skandinaviją. Čia ir pasiliko.

Dabar atsimenu pavardę iš koncertų afišų. Keleto skandalingų laikraščių antraščių. Viena jų skambėjo taip: „Įžymusis džiazo muzikantas girtas bando nuversti autobusą".

– Turbūt skambino tame restorane. Ta pati akustika. Valgantys žmonės. Kažkas pasinaudojo proga pasidaryti piratinį įrašą.

Juokiasi perpratęs kėslus.

– Šitaip, galima sakyti, už dyką įsigyji gyvos muzikos įrašą. Mažytis ausinukas sutaupo didelę sumą. Jei nepabijosi surizikuoti.

– Ko jis galėjo būti atvažiavęs į Tulę?

– Pinigų, žinoma. Džiazo muzikantai gyvena iš vadinamųjų „restoraninių uždarbių". Pagalvokit, kiek kainuoja...

– Kas?

– Mirtinai nusigerti. Ar kada susimąstot, kiek sutaupot nebūdama alkoholikė?

– Ne, – sakau.

– 5 tūkstančius kronų, – sako.

– Prašom?

– 5 tūkstančius kronų jūs man skolinga už šitą sesiją. Ir apie 10 tūkstančių, jei pageidautumėt antspauduotos turinio transkripcijos.

Jo veide nė krislelio šypsenos. Dvelkia kapo rimtim.

– Ar negalėčiau gauti sąskaitos?

– Tada teks pridėti mokesčius.

– Prašom, – sakau. – Labai prašom.

Šiaip man tos sąskaitos visai nereikia. Bet norėčiau pasikabinti namuose ant sienos. Kad primintų, į ką gali pavirsti garsusis grenlandų paslaugumas ir abejingumas pinigams.

Rašo mašinėle ant standartinio popieriaus lapo.

– Man reikia mažiausiai savaitės. Ar negalėtumėt paskambinti kokios penkios šešios dienos po Naujųjų metų?

* *Cannabis indica* – Indijos kanapė; hašišas *(lot.)*.

Ištraukiu iš gniužulo penkias naujas nenučiupinėtas tūkstantines. Skaičiuojant užmerkia akis ir klausosi. Jį valdo bent jau dar viena aistra, deginanti labiau nei modalusis džiazas. Tai geidžiamas banknotų, keičiančių šeimininką, šiugždesys, jam stovint imančio pusėje.

Atsistoju, bet negaliu išeiti nepaklaususi vieno dalyko.

– Kaip galima išmokti šitiek išgirsti?

Nušvinta kaip saulė.

– Aš buvęs teologas. Šita veikla suteikia išskirtinę galimybę klausytis žmonių.

Kunigo sutana beveik visiškai paslepia, štai kodėl taip ilgai negalėjau jo atpažinti. Nors nėra dar nė dešimt dienų, kai mačiau jį laidojant Izaiją.

– Beje, ir dabar dar tenka padėti. Pavaduoju kunigą Chemnicą, kai būna daug darbo. Bet jau keturiasdešimt metų daugiausia domiuosi kalbomis. Universitete kadaise man dėstė Lujis Jelmslevas. Lyginamosios kalbotyros profesorius. Išmanė apie pusšimtį kalbų. O antra tiek buvo išmokęs ir vėl pamiršęs. Tada buvau jaunas ir stebėjausi kaip jūs. Kai jo paklausiau, kaip jis išmokęs tiek kalbų, man atsakė, – pamėgdžioja vyrą su pernelyg išsikišusiu viršutiniu žandikauliu, – kad pirmosioms trylikai keturiolikai reikia daug laiko. Po to einasi gerokai greičiau.

Sprogsta iš juoko. Gerai nusiteikęs. Puikiai pasirodė ir užsidirbo už tai pinigų. Man topteli, kad jis turbūt pirmas mano sutiktas grenlandas, kreipęsis į mane „jūs" ir laukęs to paties.

– Ir dar vienas dalykas, – sako. – Nuo dvylikos metų aš visiškas neregys.

Mėgaujasi, kad man atėmė žadą.

– Vedžioju akis pagal jūsų balsą. Bet matyt nieko nematau. Esant tam tikroms aplinkybėms aklumas paaštrina klausą.

Paspaudžiu ištiestą ranką. Galėjau patylėti. Tikrai negražu jaudinti nematantį žmogų. O dar tėvynainį. Bet mane visada provokavo tikras, neslepiamas godumas ir niekada jo nesupratau.

– Ponas direktoriau, – šnibždu. – Jums reikėtų būti atsargesniam. Jūsų amžiuje. Su šitiek pinigų. Turint tiek brangių daiktų. Laivą, viliojantį kaip atviras seifas. Pietinis uostas pilnas nusikaltėlių. Žinot juk, kad dabartinis pasaulis pilnas begėdiškai besigviešiančių į savo artimo turtą.

Nugurgia seiles.

– Viso geriausio, – sakau. – Jūsų vietoje aš užsistumčiau duris man išėjus.

Paskutiniai geltoni saulės spinduliai nušviečia plokščius doko akmenis. Po poros minučių jų čia nebebus. Liks žvarbus drėgnas šaltis.

Aplink nė vieno žmogaus. Raktu perrėžiu baltą iškabos plastiką. Vos vos, tik kad galėčiau pamatyti užrašą. Pagaminta iškabų dirbtuvėje. Juodos raidės baltam fone. „Kopenhagos universiteto, Poliarinio centro ir Kultūros ministerijos kuriamas ARKTIES MUZIEJUS“. Toliau eina sąrašas fondų, mokančių už malonumą. Nebeskaitau. Leidžiuosi žemyn.

Arkties muziejus. Ten buvo pirktas laivas Izaijui. Iš savo gilios kišenės išsitraukiu direktoriaus sąskaitą. Viskas nepriekaištingai surašyta. Ir dar vienas stebuklas, turint minty, jog jis aklas, – popierius pasirašytas. Parašas neįskaitomas. Bet jis uždėjo antspaudą. Šitą galiu perskaityti.

Atspausta: „Fil. dr. Andrėjas Finas Lichtas. Eskimų kalbų ir kultūrų profesorius“.

Suakmenėjusi laukiu, kol praeis šokas. Tada noriu apsisukti ir grįžti.

Tačiau nusprendžiu eiti toliau. Tai buvo kasetės kopija. Be to, medžiojant kartais ne pro šalį leisti save pamatyti – atsistoti ir pamojuoti šautuvo vamzdžiu.

4

Ateinu, galima sakyti, laiku. Mažasis mėlynas „Morisas“ stovi Hanso Kristiano Anderseno bulvare, priešais Tivoli.

Mechanikas panašus į laukusį ir belaukiant apniktą daugybės sunkių minčių.

Atsisėdu šalia. Automobilyje šalta. Į mane nežvilgteli. Veidas kaip atversta knyga, išrašytas skausmo. Žiūrim abu tylėdami priešais. Aš – ne policija. Neturiu jokios priežasties skubinti prisipažinimą.

– Baronas, – pagaliau sako, – atsimindavo. Niekada nepamiršdavo.

Aš ir pati galvojau apie tą patį.

– K-kartais, būdavo, kokias tris savaites nepasirodo rūsy. Kai aš buvau mažas, po trijų savaičių stovykloj beveik nebeprisimindavau tėvų. Baronas susigalvodavo kokių smulkmenų. Jeigu aš, pavyzdžiui, grįžtu namo, o jis žaidžia aikštelėj, tai nustoja. Pribėga prie manęs. Ir paeina kiek šalimais. Sakytum rodo, kad mes pažįstami. Tik iki durų. Tada sustoja. Linkteli man. Rodo, kad nepamiršo. Kiti vaikai pamiršta. Myli visus ir pamiršta visus.

Prikanda lūpą. Neturiu ką pridurti. Sielvartui žodžiai nedaug tepadeda. Dažniausiai žodžiai nedaug tepadeda. Bet kas mums daugiau belieka?

– Dabar į kavinę, – sakau.

Važiuojant per miestą nutyliu apie savo apsilankymą 126-oje doko aikštelėje. Bet papasakoju apie skambutį po to, iš telefono būdelės, Benediktei Klan.

La Brioche d'Or yra Striojės gatvėje, netoli Amagero aikštės, antrame aukšte, už poros namų nuo Karališkojo porceliano fabriko salono.

Jau apačioje, ant vartų, kabo metro skersmens gausybės rago nuotraukos. Kad nugabentų jį karališkajai šeimynai, kavinei prireikė krano. Palei laiptus išstatyti ypatingi neužmirštami pyragaičiai su plakta grietinėle, atrodantys taip, tarsi būtų apipurkšti plaukų laku ir dabar galintys stovėti visą amžinybę. Prie įėjimo budi natūralaus dydžio boksininko Ajubo Kalulės manekenas, išlietas iš kartaus juodojo šokolado, šiam tapus Europos čempionu, o viduje stovi ilgas stalas, nukrautas tortais, kurie, atrodo, tinkami viskam, tik ne pakilti į orą.

Lubos išpuoštos gipsine grietinėle, kabo sietynai, ant grindų – storas, purus kilimas, tokios pat spalvos, koks būna cherese mirkytas apatinis torto sluoksnis. Prie mažų staliukų, padengtų baltomis staltiesėmis, sėdi puošnios damos, užgėrinėdamos antrą gabalą „Sacher“ torto puslitriniu puoduku karšto šokolado. Palengvinti sąskaitos laukimą ir sušvelninti vonioje stovinčių svarstyklių baimę ant pakylos pasodintas pianistas su peruku skambina bedvasį Mocarto popuri, kurį dar labiau sudarko bandydamas kartu pamirksėti mechanikui.

Viename kampe atsiskyrusi sėdi Benediktė Klan.

Yra žmonių, kurių balsai jiems visai netinka. Dar ir dabar atsimenu savo nustebimą pirmą kartą akis į akį susidūrusi su Ulorianguaku Kristiansenu, kuris dvidešimt metų skaitė žinias Grenlandijos radijuje. Iš balso tikėjausi pamatyti patį Dievą. O jis pasirodė esąs tik žmogus, vos aukštėlesnis už mane.

Kitų balsas ir išvaizda sutampa kaip veidrodžio atspindžiai, užtenka kartą išgirsti juos kalbant, kad pamatęs tuoj pat atpažintum. Vieną minutę tekalbėjau telefonu su Benedikte Klan, bet žinau, kad tai ji. Apsivilkusi mėlyną kostiumėlį, sėdi su skrybėle, geria mineralinį vandenį; ji graži, dirgli ir nenuspėjama kaip grynaveislis žirgas.

Įpusėjusi septintą dešimtį, plaukai ilgi, nudažyti raudonai ruda spalva, dalis sukišta po skrybėle. Tiesi, išblyškusi, karingu smakru ir virpančiomis šnervėmis. Komplikuotesnio žmogaus man turbūt neteko matyti.

Tuo laiku, kol einam įstrižai per salę, turiu priimti porą lemiamų sprendimų.

Prieš kelias valandas skambinau jai iš telefono būdelės Enghavės stotelėje. Jos balsas gilus, kimus, sakytum tingus. Bet po išoriška ramybe jaučiu slypint žaizdro dumples. Ir dar galbūt girdžiu fatamorganą. Praleidusi valandą 126-oje doko aikštelėje nebepasitikiu savo klausa.

Kai pasakau, kad mane domina jos darbas 1946-aisiais Berlyne, ji griežtai atsisako.

– Apie tai negali būti jokios kalbos. Neturėkit vilties. Čia juk karinės paslaptys. Beje, viskas vyko Hamburge.

Kaip kirviu nukirto. Bet drauge blykstelėjo vos sulaikomas smalsumas.

– Aš iš Svanemiolės kareivinių, – sakau. – Mes rengiam publikaciją apie danų dalyvavimą Antrajame pasauliniame kare.

Staiga visa persimaino.

– Tikrai? Jūs iš kareivinių? Gal iš moterų korpuso?

– Aš istorijos magistrė. Rengiu šitą straipsnį Kariuomenės istorijos archyvui.

– Jūs? Tikrai? Moteris! Aš taip džiaugiuosi. Manau, man pirmiausia reikėtų pasikalbėti apie tai su tėvu. Jūs pažįstat mano tėvą?

Neturėjau garbės. Bet jei norėčiau, reikėtų paskubėti. Mano paskaičiavimais jam galėtų būti apie devyniasdešimt. Šito garsiai nepasakau.

– Generolas Augustas Klanas, – sako.

– Mes norėtume, kad straipsnis būtų siurprizas.

To jai nereikia aiškinti.

– Kada jūs turėtumėt laiko su manim susitikti?

– Ne taip paprasta, – sako. – Turiu pažiūrėti užrašų knygelėj.

Laukiu. Metalinėje būdelės sienoje atsispindi mano veidas. Matau didelę kailinę skrybėlę. Tamsius plaukus. Ir plačią, piktdžiugišką šypseną.

– Turbūt rasiu laiko kaip tik šį vakarą.

Prisimenu visa tai eidama per kavinę. Žiūrėdama į ją. Generolo duktė. Karių bičiulė. Bet kartu švokščiantis balsas. Ir kaip ji nužvelgia mechaniką. Staigus žmogus. Priimu sprendimą.

– Smila Jaspersen, – sakau. – O čia kapitonas filosofijos mokslų daktaras Peteris Fiojlis.

Mechanikas suakmenėja.

Visa nušvitus Benediktė Klan jam nusišypso.

– Kaip nuostabu. Jūs irgi istorikas?

– Vienas geriausių karo istorikų Šiaurės Europoje, – sakau.

Jo dešinė akis pradeda trūkčioti. Užsakau kavos su aviečių tortu ir sau, ir jam.

Benediktė Klan paprašo dar vieną mineralinio vandens. Jinai nenorinti torto. Jai reikia viso fil. dr. Peterio Fiojlio dėmesio.

– Daug visko būta. Aš juk net nežinau, kas jus domina.

Surizikuoju.

– Jūsų bendradarbiavimas su Johanu Lojenu.

Linkteli.

– Kalbėjotės su juo?

– Kapitonas Fiojlis – geras jo draugas.

Šelmiškai linksi. Savaime suprantama. Šeichai pažįsta vienas kitą.

– Juk tiek laiko praėjo.

Kavą atneša su kavinuku. Ji karšta ir aromatinga. Susitikusi su mechaniku pradėjau klimpti į šito nuodingo, svaiginančio gėrimo liūną.

Jis neliečia savo puodelio. Niekaip negali apsiprasti su savo akademiniu orumu. Sėdi ir žiūri į rankas.

– Tai buvo 1946-ųjų kovą. Karališkosios karinės oro pajėgos po vokiečių perėmė Daumaro namus Rotušės aikštėje. Išgirdau, kad renkamas jaunimas, mokantis vokiečių ir anglų. Mano mama buvo šveicarė. Į mokyklą ėjau Grindelvalde. Esu dvikalbė. Buvau per jauna pasipriešinimo sąjūdžiui. Bet tai man atrodė proga nors kuo pasitarnauti Tėvynei.

Kalba man. Bet viskas taikoma mechanikui. Apskritai didžioji jos gyvenimo dalis buvo nukreipta į vyrų pusę.

Kimiai nusijuokia.

– Teisybę pasakius, aš turėjau draugą, jaunesnįjį leitenantą, kuris prieš pusmetį buvo ten išvažiavęs. Norėjau būti ten, kur jis. Atvažiavusioms moterims turėjo sukakti dvidešimt vieneri ne vėliau kaip per pirmuosius tris mėnesius. Man buvo aštuoniolika. Norėjau išvažiuoti tuoj pat. Todėl pamelavau, kad esu trejais metais vyresnė.

O gal, pagalvojau, tai buvo tau proga dar ir legaliai pasprukti nuo tėtušio generolo?

– Atėjau į pokalbį su vienu pulkininku mėlynai pilka RAF* uniforma. Ten pat turėjo įvertinti mano anglų ir vokiečių kalbų mokėjimą. Ir ar galiu skaityti vokišką gotišku šriftu rašytą rankraštį. Pasakė, kad norėtų patikrinti mano elgesį per karą. Matyt, nepatikrino. Kitaip juk būtų išsiaiškinę mano amžių.

Aviečių torto pagrindas iš migdolinės tešlos. Vaisių, skrudintų migdolų ir riebios grietinėlės skonis. Kartu su visa aplinka jis man primena Vakarų civilizacijos viduriniąją klasę ir aukštuomenę. Rinktiniai, rafinuoti, vainikuojantys pasiekimai ir drauge nepaliaujamas besaikis vartojimas.

– Specialiu traukiniu nuvažiavau į Hamburgą. Vokietiją juk buvo pasi-

* *Royal Air Force* – Anglijos karališkasis oro laivynas.

daliję sąjungininkai. Hamburgas buvo anglų. Mes dirbom ir gyvenom didelėse Hitlerjugendo kareivinėse. Grafo Golco kareivinėse Ralštete.

Neturėdami klausytojo talento dauguma danų kenkia patys sau, nepatirdami šio gamtos dėsnio žavesio. Dabar jis pradeda veikti Benediktę Klan, persimainiusią pasakotoją, įsiurbtą savos istorijos.

– Mus apgyvendino dviviečiuose kambariuose tų pastatų, kur dirbom, viršutiniuose aukštuose. Didelė salė. Sėdim po dvylika prie stalo. Su uniformom. Chaki spalvos karių drabužiais – sijonas, batai, kojinės ir apsiaustas. Turėjom anglų kariuomenės seržanto laipsnį. Prie kiekvieno stalo sėdėjo *Tischsortierer.* Prie mūsų buvo anglė kapitonė.

Pagalvoja. Pianistas dabar doroja Frenką Sinatrą. Ji jo negirdi.

– „Lilla Bols“, – sako. – Pirmą kartą gyvenime buvau girta. Galėdavom apsipirkti kareivinių parduotuvėj. Už cigarečių „Capstan“ bloką juodojoj rinkoj gaudavom tiek pat, už kiek vokiečių šeima išgyvendavo mėnesį. Šefas buvo pulkininkas Otinis. Anglas, nors ir tokia pavarde. Maždaug trisdešimt penkerių. Žavus. Maloniu buldogo veidu. Peržiūrėdavom visą paštą, siunčiamą į šalį ir iš jos. Laiškai ir vokai atrodė kaip šiandien. Tik iš prastesnio popieriaus. Perpjaudavom voką, perskaitydavom laišką, uždėdavom antspaudą *Censorship*, cenzūros patikrinta, ir sulipindavom juostele. Visas nuotraukas ir piešinius turėdavom išimti ir sunaikinti. Laiškams su paskalomis apie nacių karjerą atstatant Vokietiją reikėdavo parašyti ataskaitas. Jeigu, pavyzdžiui, buvo rašoma: *„Denk mal*, tik pagalvok, neseniai buvo SS šturmbanfiureris, o dabar direktoriauja“, ir pan. Tokių pasitaikydavo gana dažnai. Bet labiausiai jiems rūpėjo pogrindinė nacių organizacija „Edelweiss“. Suprantat, vokiečiai atsitraukdami sudegino daugumą savo archyvų. Sąjungininkams mirtinai reikėjo informacijos. Tikriausiai ne dėl ko kito ir mus įdarbino. Mūsų buvo 600 danų vien tik Hamburge. Jeigu laiške būdavo paminėtas žodis „Edelweiss“, siunčiama džiovinta gėlė ar pabraukta po raidėm, iš kurių būtų galima sudėti žodį „Edelweiss“, jį reikėdavo antspauduoti (kiekvienas turėjom po asmeninį guminį antspaudą) ir perduoti *Der Tischsortierer.*

Tarsi telepatijos paveiktas pianistas skambina „Lili Marlen“. Maršo ritmu, kuriuo Marlena Ditrich dainuodavo vieną posmelį. Benediktė Klan užmerkia akis. Jos nuotaika nebe ta.

– Ta daina, – sako.

Laukiam, kol pabaigs. Melodija pereina į „Ich hab’ noch einen Koffer in Berlin“.

– Blogiausia buvo badas, – sako. – Badas ir griuvėsiai. Dvidešimt minučių užtrukdavo kelionė tam tikru metro iš Ralšteto į Hamburgo centrą. Mes juk būdavom laisvi šeštadieniais po pietų ir sekmadieniais. Su seržantų uniformomis mus įleisdavo ten, kur pietaudavo karininkai. Šampanas, ikrai, „Chateaubriand“, ledai. O penkiolika minučių nuo centro, apie Vandsbeką, prasidėdavo sugriautos sienos. Jūs negalit įsivaizduoti. Kiek akis užmato – sugriautos sienos. Iki pat horizonto. Griuvėsių plynė. Ir vokiečiai. Jie badavo. Slenka pro šalį, išbalę, sulysę, alkani. Prabuvau ten pusmetį. Ir nė kartelio nemačiau skubančio vokiečio.

Jos balsas dreba. Pamiršo, kur esanti. Sugriebia mane už rankos.

– Kaip baisu karas!

Žiūri į mus ir mato ginkluotųjų pajėgų atstovus; akimirksnį jos sąmonė išsiskaido į daugybę dalių. Tada grįžta į dabartį, linksmą ir juslinę. Nusišypso mechanikui.

– Mano jaunesnysis leitenantas išvažiavo namo. Buvau pasiryžusi sekti iš paskos. Bet vieną dieną Otinis pasikviečia į kontorą. Turi pasiūlymą. Kitą dieną mane perkelia į Blankenesą. Prie Elbės. Anglai buvo užėmę visas didžiąsias vilas. Dirbom vienoj iš jų. Mūsų buvo keturiasdešimt. Daugiausia anglų ir amerikiečių. Dvidešimt viršutiniame aukšte klausydavosi telefono pokalbių. Apačioje buvom kelios atskiros grupės. Mums, aišku, niekada nesakė, ką veikia kiti. Ralštete irgi reikėjo duoti tylėjimo įžadus. Bet ten vis tiek visi kalbėdavosi. Rodydavo vienas kitam juokingus laiškus. Blankenese viskas buvo kitaip. Ten susitikau Johaną Lojeną. Iš pradžių buvau tik aš ir dar du. Anglų matematikas ir choreografijos žymėjimo sistemų mokytojas iš Belgijos. Dirbom su užkoduotais laiškais ir telefoniniais pokalbiais. Daugiausia su laiškais.

Juokiasi.

– Man atrodo, pradžioj jie mus bandė. Duodavo, kas nesvarbu. Dažnai perkąsdavom po porą laiškų per dieną. Tai paprastai būdavo meilės laiškai. Atvažiavau ten liepą. Nuo rugpjūčio kažkas atsitiko. Laiškai pasidarė kitokie. Dauguma buvo rašyti tų pačių žmonių. Be to, mums atsiuntė naują cenzorių. Vokietį, dirbusį pas fon Gehleną. Taip ir nesupratau. Kad amerikiečiai ir anglai perėmė dalį vokiečių žvalgybos aparato. Bet jis buvo švelnus ir draugiškas vyriškis. Juk sunku iškart perprasti žmogų. Sako, Himleris griežęs smuiku. Jo pavardė buvo Holceris. Kažkaip ypatingai išmanė mūsų bylą. Pamažu buvau pradėjusi suprasti. Kad čia byla. Kiti trys tai žinojo. Niekada nieko nesakė. Tik vis klausinėdavo manęs apie kai kurias frazes. Pamažu išryškėjo visas vaizdas.

Jos vėl nebėra. Ji Hamburge, prie Elbės, 1946-ųjų rugpjūtį.

– Vis klausdavo vieno žodžio. *Niflheim.* Vieną dieną pasižiūrėjau žodyne. Jis reiškia „miglos namai". Atokiausia Helio, mirties karalystės, dalis. Rugpjūčio pabaigoj savo paieškas jie dar labiau susiaurino, nes nuo tada pradėjom gauti tik tų pačių keturių žmonių rašytus laiškus. Vokų niekada nematydavom. Žinojom tik vardus, be adresų. Pradžioj buvo aštuoni laiškai. Kas savaitę ateidavo maždaug dar po du. Kodas buvo gana painus. Tarsi paskubom sugalvotas. Tačiau sunkus išnarplioti, nes jo pagrindas buvo ne normali kalba, o keliolika sutartinių metaforų. Vaizdavo transporto ir prekių pardavimo sutartis. Tuo metu Johanas – daktaras Lojenas – prisijungė prie grupės. Buvo atvažiavęs į Vokietiją kaip teismo medikas dalyvauti uždarant koncentracijos stovyklas.

Prisimerkia ir tampa panaši į moksleiviukę.

– Labai gražus vyras. Ir labai tuo didžiuojasi. Jūs, ponas kapitone, taip jam ir pasakykit. Perduokit linkėjimus ir pasakykit.

Mechanikas linkteli glamžydamas rankoje servetėlę.

– Negalėjo susitaikyti, kad ne jis, o teismo odontologai buvo identifikavimo svarbieji, net ir Niurnbergo procese. Pas mus jis teoriškai turėjo dirbti medicinos srities konsultantu. Bet nebuvo jokio reikalo. Tuo metu išsiaiškinau, kad „Niflheim" galėjo būti ekspedicija į Grenlandiją. Lojenas kai ką žinojo apie tą šalį. Gal buvo ten buvęs. Niekada apie tai nepasakojo. Bet vokiečių kalbą jis gerai mokėjo. Pradėjo dirbti lygiai su visais. Rugsėjo pabaigoj reikalai pajudėjo. Tai aš išnarpliojau kodą. Viename laiške buvo minimos numatomos tos savaitės pupelių kainos. Skaičiai kasdien vis didėjo, o penktadienį pasiekė kulminaciją. Pažiūrėjau mamos atsiųstam kelioniniam kalendoriuj. Penktadienį buvo pilnatis. Buvau ne kartą plaukus tėvo didžiuoju „Colin Archer" Lamanšo sąsiauriu Admirolo taurės varžybose. Skaičiai man pasirodė panašūs į jūros vandens lygio svyravimus. Atsivertėm anglų laivyno almanachą. Tai buvo Elbės potvynis ir atoslūgis. Toliau ėjosi kaip iš pypkės. Per tris savaites iššifravom ankstesnius laiškus. Ten buvo kalbama apie tai, kaip gauti laivą. Ir nuplukdyti jį į Grenlandiją. Operacija „Niflheim".

– Kokiu tikslu? – klausiu.

Papurto galvą.

– To niekada nesužinojau. Nemanau, kad ir kiti būtų žinoję. Laiškuose buvo deramasi dėl laivo; derybos buvo labai sunkios dėl nepaprastosios padėties krašte. Ėjo kalba apie galimybę plaukti į Kylį ir aukštyn Danijos

teritoriniais vandenimis. Apie išminuotus maršrutus. Anglų saugomą Elbę ir Kylio kanalą. Bet visi tie, kurie juos rašė, žinojo, apie ką kalbama. Todėl niekada to neminėjo.

Visi trys kartu atsilošiam. Grįžtam į „Auksinę Brioche", kavos kvapą, dabartį, „Satin Doll" melodiją.

– Norėčiau torto gabalėlio, – sako Benediktė Klan.

Ji to nusipelnė. Kai atneša, gali pagalvoti, kad dabar vasara. Grietinėlė šviežia, minkštutė, gelsvai balta, tarytum virtuvėje jie laikytų karvę.

Laukiu, kol paragaus. Žmonės sunkiai išlaiko dėmesį, kai kas paglosto jų jusles.

– Ar jūs dar kam nors esat apie tai pasakojusi?

Pasipiktinusi žiojasi. Bet staiga sukilę jausmai, pasitikėjimas mumis, o gal aviečių skonis pakeičia jos nusistatymą.

– Nuo vaikystės pripratau prie diskretiškumo, – sako.

Linktelim raminamai.

– Gal su Johanu Lojenu ir šnektelėjom apie tai kokį kartelį kitą. Bet jau daugiau nei prieš dvidešimt metų.

– Gal kokiais 1966-aisiais?

Nustebusi įsistebeilija į mane. Akimirksnį apmiršta blusos. Paskui nusprendžia, kad mes išgirdę šitai, žinoma, iš paties Lojeno.

– Johanas dirbo vienoje kompanijoje, rengusioje kelionę laivu į Grenlandiją. Jis norėjo, kad susėdę kartu pabandytume prisiminti nors kiek informacijos iš 1946-ųjų laiškų. Ten buvo daugiausia maršrutų aprašymai. Švartavimosi sąlygos. Nieko mums neišėjo. Nors prasėdėjom nemažai laiko. Atrodo, ir honorarą už tai gavau.

– O paskui, 1990 ar 1991-aisiais?

Prikanda lūpą.

– Jo žmona Helena labai pavydi, – sako.

– Kas jį domino?

Papurto galvą.

– Jis gi niekada nieko nesakė. Ar patys bandėt paklausti?

– Neturėjom progos, – sakau. – Bet pasistengsim.

Kažkas mano paaiškinime ją suglumina. Reikėtų nukreipti jos mintis kitur, bet nesugalvoju, kaip. Staiga pati susiranda atsakymą. Permeta žvilgsnį nuo manęs prie mechaniko ir vėl atgal.

– Ar jūs vedę?

Nei iš šio, nei iš to jį pradeda pilti raudonis. Nuo kaklo šliaužia aukštyn kaip užklupus vėžiagyvių alergijai. Liepsnojantis, bejėgiškas raudonis.

Vidinėje šlaunų pusėje pajuntu perbėgant šilumos bangą. Paskui lyg kas būtų įdėjęs ką karšta į sterblę. Bet ten nieko nėra.

– Ne, – sakau. – Sunku būtų visiškai atsidėti kariuomenės archyvui ir kartu žiūrėti šeimos.

Supratingai linksi. Puikiai žino, kad karas ir meilė nesuderinami.

– Susitinka du žmonės, – sakau. – Galbūt Berlyne. Lojenas ir Vingas. Lojenas žino apie kažką, ką verta atsigabenti iš Grenlandijos. Prisidengdami Vingo organizacija, jie gali to imtis, nes Vingas – Kriolito bendrovės direktorius ir faktiškas jos vadovas, kurio rankose reali valdžia. Na, ir Andrėjas Lichtas. Apie jį žinom tik tiek, kad jis išmano padėtį Grenlandijoje.

Neketinu pasakoti jam apie 126-ąją aikštelę.

– 1966-aisiais bendrovės vardu surengia ekspediciją. Kažkas nepavyksta. Gal nelaimė su sprogmenimis. Žodžiu, ekspedicija nenusiseka. Tada jie laukia dvidešimt penkerius metus. Ir bando dar kartą. Bet šį kartą šiek tiek kitaip. Iš kažkur gautais pinigais apmoka transportą. Atrodo, kad jiems kažkas padeda. Su kažkuo sudarytas sandėris. Bet ir vėl nepavyksta. Keturi žmonės žūsta. Vienas iš jų – Izaijo tėvas.

Sėdžiu ant mechaniko sofos. Po vilnoniu apklotu. Jis stovi ir ruošiasi šauti šampaną. Šitas brangus vynas čia, svetainėje, mane truputį trikdo. Neatkimšęs padeda butelį.

– Kalbėjau šiandien su Julijana, – sako.

Aš iškart pastebėjau, dar kavinėje, ir paskui grįžtant namo, kad kažkas ne taip.

– Kartą per mėnesį jie apžiūrėdavo Baroną ligoninėje. Už tai ji g-gaudavo po 1500 kronų. Kiekvieno mėnesio pirmą antradienį. Jį pasiimdavo. Pati niekada nevažiavo kartu. Baronas nieko nesakydavo.

Atsisėda ir žiūri į šaltą butelį. Žinau, apie ką galvoja. Nori jį vėl išnešti. Padėjęs aukštas, trapias taures. Praskalavęs jas tik karštu vandeniu iššluostė švariu rankšluosčiu; stiklas tapo kiaurai permatomas. Jo didelėse rankose taurės atrodo celofano plonumo.

Buto eilėje Nuuke reikia laukti vienuolika metų. Tada gauni sandėliuką, pašiūrę, lūšną. Visi pinigai Grenlandijoje išeina danų kalbai ir kultūrai. Gerai mokantis danų kalbą gauna pelningą tarnybą. Kiti tegu vysta filė fabrikuose ar bedarbių eilėse. Kultūra, kurioje žmogžudysčių skaičius prilygsta karo metui.

Užaugusi Grenlandijoje, visam laikui susigadinau savo santykius su materialine gerove. Žinau, kad ji yra. Bet niekados negalėjau jos siekti. Ar rimtai žiūrėti. Ar laikyti savo tikslu.

Dažnai jaučiuosi kaip šiukšlių dėžė. Būtis išpylė į mano gyvenimą technokratinės kultūros perteklių: diferencialines lygtis, kailinę skrybėlę. O dabar – iki nulio atšaldytą vyno butelį. Metams bėgant man vis sunkiau mėgautis visu tuo atvira širdimi. Jeigu kas viską staiga atimtų, neprieštaraučiau.

Nebestumiu daugiau Europos ar Danijos šalin. Bet ir neprašau pasilikti. Vienaip ar kitaip jos tapo mano likimo dalimi. Per mano gyvenimą eina ir grįžta. Aš nuleidau rankas.

Naktis. Pastarosios dienos buvo tokios ilgos, kad visai kaip vaikystėje labiausiai už viską pasaulyje mane traukia lova ir miegas. Tuoj tuoj, suvilgysiu lūpas vynu ir eisiu.

Beveik be garso atkemša butelį. Pila lėtai ir atsargiai, vos daugiau nei po pusę taurės. Akimirksnį suputoja matinė migla. Nematomais šonų linkiais iš vidaus į paviršių kyla mažyčių perlinių burbuliukų eilės.

Atrėmęs alkūnes į kelius žiūri. Įsitraukęs, užvaldytas vaizdo jo veidas šią sekundę nekaltas kaip vaiko. Toks, koks – tiek kartų mačiau – buvo stebinčio pasaulį Izaijo.

Nepalietusi taurės atsisėdu priešais jį ant žemojo staliuko. Dabar mūsų veidai viename aukštyje.

– Peteri, – sakau. – Ar esi girdėjęs tą pasiteisinimą: buvau girtas ir nežinojau, ką darau?

Linkteli.

– Todėl žinok, kad aš dar negėriau.

Tada pabučiuoju jį. Nežinau, kiek laiko tai trunka, bet visas mano kūnas tuo metu – burna.

Išeinu. Galėjau pasilikti, bet išeinu. Ne dėl jo ir ne dėl savęs. Bet iš pagarbos tam, kas prasidėjo many, ko metų metais nebuvo, ką pamiršau ir dabar nebeatpažįstu.

Ilgai neužmiegu. Bet tik todėl, kad negaliu prisiversti palikti šią naktį ir tylą, ir tą budrų, nepaprastai jautrų jutimą, kad jis miega kažkur apačioje.

Kai pagaliau ateina miegas, sapnuoju, kad aš Siorapaluke. Gulim keli vaikai lovoj. Sekėm pasakas, o dabar visi miega. Liko tik mano balsas. Skamba aplink, bando išsilaikyti. Galiausiai susiūbuoja, susverdi, suklumpa išskėtęs rankas ir leidžiasi pagaunamas sapnų tinklo.

5

Verslo ir bendrovių valdyba įsikūrusi Kampmano gatvėje nr. 1. Atrodo gerai prižiūrima, neseniai perdažyta, našiai dirbanti, patikima, paslaugi, prabangi, bet ne perdėm.

Man padedantis vyriškis dar visai berniukas. Daugiausia dvidešimt trejų, apsivilkęs pagal užsakymą siūtu kostiumu dvieiliu švarku iš plono „Hario“ tvido, su baltu šilkiniu kaklaraiščiu, baltais dantimis ir plačia šypsena.

– Kur aš tave mačiau? – sako.

Popieriai spirale susegti į aplanką, krūva didžiulė, nelyg iliustruota Biblija, pažymėta: *Danijos kriolito akcinės bendrovės 1991-ųjų finansinių metų apskaitos*.

– Iš kur galima sužinoti, kas kontroliuoja bendrovę?

Verčiant puslapius jo rankos susiliečia su manosiomis.

– Sunku pasakyti. Bet pagal akcinių bendrovių įstatus pirmajame puslapyje turi būti išvardyti visi akcijų paketai, didesni nei 5 proc. Gal kartais Verslo mokyklos vakarėlyje?

Sąraše keturiolika punktų, pavardės ir įmonės pramaišiui. Yra ir Vingas. Ir Nacionalinis bankas. Ir Geoinformas.

– Geoinformas. Gal galėtum parodyti jų apskaitas?

Atsisėda prie kompiuterio. Belaukdamas, kol įsijungs programa, man nusišypso.

– Vis tiek prisiminsiu, kur tai buvo, – sako. – Teisės tu nestudijavai, ką?

Ant stalo atverstas prancūziškas laikraštis. Pastebi mano žvilgsnį.

– Bandau rasti diplomato vietą. Bijau ką nors praleisti. Prie Geoinformo nieko nėra. Matyt, čia ne akcinė bendrovė.

– Ar įmanoma sužinoti, kas sėdi valdyboje?

Atsinešа katalogą, didumo kaip dvi telefonų knygos, pavadinimu *Gryno Danijos fondai*. Suranda. Geoinformo valdybą sudaro trys nariai. Užsirašau pavardes.

– Ar nesutiktum kartu papietauti?

– Aš važiuoju į Diūrehaveno parką pasivaikščioti.

– Galėčiau kartu.

Parodau pirštu į jo vasarinius batus.

– Ten 75 centimetrai sniego.

– Nusipirkčiau guminius pakeliui.

– Tu dirbi, – sakau. – Skiniesi kelią į diplomatijos pasaulį.

Liūdnai linkteli.

– Gal kai sniegas nutirps, – sako. – Pavasarį.

– Jei būsim gyvi, – sakau.

Važiuoju į Diūrehaveno parką. Naktį snigta. Pasiėmiau kamikus. Likus geram gabalui iki vartų užsimaunu. Kamikų padai greit sudyla. Vaikystėje mums neleisdavo šokti su jais, jei grindys būdavo smėliuotos. Galėdavai prakiurdyti per naktį. Bet ant sniego ar ledo, kur trintis visai kitokia, kamikai nesusidėvi labai ilgai. Šviežias sniegas purus ir šaltas. Brendu kiek tik galiu toliau nuo takelių. Visą dieną klampoju sunkiai, iš lėto tarp juodų, sniegu žėrinčių šakų. Seku vingiuotais elnių pėdsakais, kol atpažįstu jų ritmą. Staigų žvėries šuolį į šalį kas šimtas metrų, įprotį kas kiek laiko išleisti šlapimo, vos į dešinę nuo savo pėdos. Kaip tiksliai pastoviai jie atsikasa širdies formos juoduojantį žemės plotelį ieškodami lapų.

Po trijų valandų susitinku ją. Elnę. Baltą, atsargią, susidomėjusią. Susirandu nuošalų staliuką „Peterio Lypo“ kavinėje ir užsisakau karšto šokolado. Tada pasidedu priešais lapelį su trimis vardais.

Katja Klausen
Ralfas Zaidenfadenas
Tiorkas Hvidas

Išsitraukiu Morico voką su laikraščių iškarpų kopijomis. Ieškau vienos.

Priplūsta vaikų su suaugusiais. Lauke paliko slides ir rogutes. Šūkauja džiaugsmingais balsais. Kupinais paslaptingos sniego šilumos.

Iškarpa iš angliško laikraščio. Gal todėl akis už jos užkliuvo. Nukirpta kreivai ir nesimato dalies antraštės. Paskui žaliu pieštuku ranka vėl už-

rašyta. Laikraštis 1992-ųjų kovo 19 dienos. *First Copenhagen seminar on Neocatastrophism. Professor, MD, Johannes Loyen, member of The Royal Danish Academy of Science, is giving the opening lecture.*

Lojenas stovi ant scenos, atrodo, be tribūnos ir popieriaus. Patalpa didelė. Už jo prie apskrito kaip cirko arena stalo sėdi trys vyrai.

Behind him Ruben Giddens, Ove Nathan and Toerk Hviid, the...

Lapas su eilutės tęsiniu nupjautas. Jų linotipe nebuvo jo vardo raidės ø. Todėl jis man ir krito į akį. Todėl aš jį ir įsidėmėjau.

Grįžtant namo liepsnodama leidžiasi saulė. Neramiai daužosi širdis.

Nespėju įžengti pro duris, kai suskamba telefonas.

Visa amžinybė praeina, kol nulupu raudoną juostelę. Jaučiu, kad tai galėtų būti mechanikas. Kad jau turbūt kelintą kartą skambina.

– Čia Andrėjas Lichtas.

Balsas silpnas, lyg persišaldžiusio.

– Siūlau jums tuoj pat ateiti.

Apima piktumas. Mes ne iš tokių, kuriems galima įsakinėti.

– Būtinai šiandien?

Pasigirsta prislopintas garsas, tarsi bandytų užgniaužti juoką.

– Jus tai domina, ar ne...

Padeda ragelį.

Stoviu kaip parėjau. Tamsoje, nespėjusi net šviesos užsidegti. Iš kur jis gavo mano telefono numerį?

Negaliu pakęsti būti pernelyg užsiėmusi. Šiandien turiu kitų planų.

Nusitraukiu kamikus ir vėl išeinu į vakarinę Kopenhagą.

Leisdamasi laiptais prie mechaniko durų stabteliu. Jaučiu kylant norą pasiimti jį drauge. Bet tokie norai reiškia silpnumą.

Kišenėje turiu flomasterį, bet trūksta popieriaus. Ant penkiasdešimties kronų banknoto brūkšteliu: „Pietinis uostas, Svajerio prieplauka, 126-oji švartavimosi aikštelė. Grįšiu vėliau. Smila.“

Šitas raštelis – kompromisas tarp mano apsaugos poreikio ir įsitikinimo, kad planus, laikomus paslaptyje, lengviau įvykdyti.

Važiuoju taksi į Pietinio uosto jėgainę. Gal man persimetė mechaniko paranoja telefonams, bet nenoriu palikti aiškių pėdsakų.

Nuo jėgainės dar penkiolika minučių.

Šįkart miega net mašinos. Miestas atrodo likęs labai toli. Bet tuščiose gatvėse, kuriomis einu, vis dėlto švysteli jo atspindžiai. Tamsiai mėlyname danguje pažirusios raketos tarpais išgraužia šviesos juostą ir sprogsta. Tolimas griausmas pasiekia mane kiek vėliau. Naujųjų metų naktis.

Gatvės tamsios. Apšviestame danguje matyti tylūs kranų siluetai. Viskas uždaryta, išjungta, apleista.

Tamsoje boluoja Svajerio prieplauka. Neseniai ant ledo iškritęs sniegas renka visus aplinkinius šviesos trupinius ir blausiai švyti. Prieš mane čia važiuota tik vieno automobilio, einu jo vėžėm.

Lentelė ant polio vis dar aptraukta plastiku. Su mano paliktu mažu rėželiu. Nuo doko, tiltelio ir dalies denio nuvalytas sniegas. Pora dėžių nustumtos, kad atsirastų vietos vežimėliui su bakais. Išskyrus sniegą, bakus ir tamsą, viskas kaip vakar.

Ant denio tamsu.

Lipdama tilteliu prisimenu mašinos vėžes. Sniege padangos išspaudžia vos vos atgal slystančią vėžę. Tos, kuriomis sekiau, leidosi į uostą. Vėžių atgal nebuvo. Kito kelio į Svajerio prieplauką ar iš jos nėra, tik tas, kuriuo ėjau. Tačiau automobilio niekur nematyti.

Lakuotosios durys uždarytos, bet neužrakintos. Viduje dega silpna šviesa. Žinau, kad ten stovės eskimas iš organinio stiklo. Šviesa sklinda kažkur iš už širmos.

Ant rašomojo stalo stovi nedidelė stalinė lempa. Prie jo sėdi profesorius ir muziejaus direktorius Andrėjas Lichtas, palenkta galva, plačiai man šypsodamasis.

Einu aplink rašomąjį stalą, šypsena nuo jo veido nedingsta. Įsitvėręs abiem rankom kėdės sėdynės. Tarsi norėtų išsilaikyti tiesus.

Priėjusi arčiau pamatau, kad grimasa iškreipusi jo lūpas. Ir jis visai neįsitvėręs sėdynės. Jo rankos pririštos plona varine viela. Paliečiu jį. Šiltas. Pridedu pirštus prie kaklo. Pulso nesijaučia. Ir širdies plakimo taip pat. Bent aš neužčiuopiu.

Į mane atsukta ausis užkimšta vata. Kaip mažiems vaikams, sergantiems ausų uždegimu. Apeinu aplink jį. Kitoje taip pat vata.

Daugiau man nebesmalsu. Noriu namo.

Tą patį akimirksnį kažkas uždaro liuko dangtį virš laiptų. Be jokio įspėjimo, žingsnių negirdėti. Tiesiog tyliai ir ramiai uždaro. Ir užrakina iš lauko.

Tada dingsta šviesa.

Tik dabar suprantu, kodėl kambary buvo taip mažai šviesos. Akliems žmonėms iš jos jokios naudos. Absurdiška galvoti apie tai būtent dabar. Bet tamsoje ši mintis pirmoji ateina į galvą.

Atsiklaupiu ir nuropoju po stalu. Gal tai ir kvaila. Gal tai ir stručio taktika. Bet neturiu noro styroti tamsoje. Užčiuopiu direktoriaus čiurnas. Dar šiltos. Ir taip pat pririštos prie kėdės viela.

Ant denio virš mano galvos kažkoks bruzdesys. Velka kažkokį daiktą. Grabinėdama tamsoje aptinku telefono laidą. Čiupinėju ir staiga randu galą. Nutrauktas nuo ragelio.

Tada užsikuria laivo variklis, iš lėto bunda didelis dyzelis. Dirba tuščiąja eiga.

Išbėgu į tamsą. Prieš dvidešimt keturias valandas orientavausi šitoje patalpoje. Žinau, kur durys. Pasiekiu pertvarą prie pat jų. Neužrakinta. Išėjus variklio ūžimas pagarsėja.

Kambario palubėje maži iliuminatoriai į doko pusę. Pro juos skverbiasi blausi šviesa. Dabar aišku, kaip direktorius išsprendė važinėjimo į darbą problemą. Jis gyveno laive. Čia įrengtas miegamasis: lova, naktinis stalelis, pritvirtinta spinta.

Už toliausios sienos turi būti mašinų skyrius. Nors ir izoliuotas, bet aiškiai girdėti dundesys. Bandau pažiūrėti pro iliuminatorių ir tuo pat metu triukšmas virsta vientisu gaudimu. Laivas iš lėto siūbteli tolyn nuo doko. Įjungė pavarą. Nesimato nė vieno žmogaus. Tik tolstantys juodi molo kontūrai.

Ant doko žybteli kibirkštis. Tik taškelis šviesos, tarsi nuo uždegtos cigaretės. Švytulys didėja ir skrieja lanku artyn, paskui save vilkdamas žaižaruojančią uodegą. Saliutai.

Man virš galvos kažkas dusliai trinktelėjęs sprogsta. Po akimirkos apanku. Skaudi balta šviesa šviysteli į mane nuo molo ir vandens. Tą pačią sekundę liepsna sugeria iš oro visą deguonį ir aš krentu ant žemės. Atrodo, tarsi mano ausys pilnos smėlio, tarsi gaudau kvapą iš plastikinio maišelio, į kurį kažkas fenu pučia orą. Ten, žinoma, buvo benzino bakai. Jie apipylė laivą benzinu.

Šliaužiu iki durų, pro kurias atėjau. Dabar čia tiek šviesos, kiek tik širdis geidžia. Lango uždangalai nudegę, patalpa tarsi milžiniškos kvarco lempos apšviesta.

Nuo denio sklinda slopių trenksmų papliūpos, plevena melsvai geltona šviesa. Oras pamažu prisipildo degančių epoksidinių dažų kvapo.

Ropoju atgal į miegamąjį. Jis dabar įkaitęs kaip sauna. Pro baltuojančius iliuminatorius ėmė skverbtis dūmai. Prie vieno langelio ugnis akimirką dingsta. Fabriko, gaminančio sausą pašarą gyvūnams, silosinė šviečia

kaip leidžiantis saulei, tarsi išlydytas stiklas švyti palei Islandijos prieplauką langai. Tai aplink mane siautėjančio gaisro atspindžiai.

Tačiau netrukus karštis išrašo stiklą voratinkliu ir vaizdas dingsta.

Svarstau, ar dyzeliniai degalai degūs. Atsimenu, kad tai lyg ir priklauso nuo temperatūros aukštumo. Tą pačią sekundę cisterna išlekia į orą.

Sprogimų nesigirdi, greičiau švilpimas, išsiliejantis į vientisą staugesį, augantį ir virstantį čaižiausiu kada nors žemėje girdėtu garsu. Prispaudžiu veidą prie grindų. Kai pakeliu galvą, lovos nebėra. Sienos į mašinų skyrių nebėra, prieš mane atsivėrusi ugnies viešpatija. Jos viduryje – didžiulis keturkampis variklis, apraizgytas vamzdžiais. Pradeda grimzti. Atitrūksta nuo laivo. Ten, kur pasiekia jūrą, viskas staiga užverda. Ir išnyksta. Liepsnojančių dyzelinių degalų liežuviai audžia virš vandens ugnies kilimą.

Iš užpakalinės laivo dalies dabar atsiveria Islandijos prieplauka. Man stovint ir žiūrint laivas iš lėto pradeda suktis šalin nuo liepsnojančių degalų.

Korpusas svyra. Vanduo įsiskverbia į apatinį denį ir traukia laivą galu žemyn. Stoviu vandeny iki kelių.

Už nugaros atsilapoja durys ir pasirodo profesorius. Parvirtusi kėdė pradėjo riedėti. Atsitrenkia į sieną šalimais. Tada perskrieja per tai, kas kažkada buvo jo miegamasis, ir teškiasi į vandenį.

Nusirengiu drabužius. Zomšinį švarką, nertinį, batus, kelnes, megztinį, kelnaites ir galiausiai kojines. Bandau užčiuopti skrybėlę. Ant galvos telikęs kailinis apvadas. Dyzelinio variklio ugnies srovė bus nudeginusi ją. Išsikruvinau rankas. Pakaušis nusvilintas plikai.

Iki Svajerio prieplaukos doko apie 200 metrų. Pasirinkimo nėra. Kitoje pusėje ugnis. Šoku.

Nuo šalčio šoko atsimerkiu dar būdama po vandeniu. Viskas gaisro nušviesta, švyti žaliai ir raudonai. Nežiūriu atgal. Šaltesniame nei +6° C vandenyje žmogus išgyvena vos kelias minutes. Minučių skaičius priklauso nuo pasirengimo. Per Lamanšą plaukę buvo geros formos. Išsilaikė ilgai. Aš visiškai nepasirengusi.

Plaukiu beveik vertikaliai. Keblumų turiu dėl svorio tos kūno dalies, kuri būna virš vandens. Po kelių sekundžių užeina drebulys. Žmogus dreba temperatūrai krintant nuo 38 iki 36 laipsnių. Paskui drebulys dingsta. Kol temperatūra sumažėja iki 30 laipsnių. 30 laipsnių – kritinis taškas. Tada pasidaro nebesvarbu. Tada sušąlama mirtinai.

Po šimto metrų nebegaliu ištiesti rankų. Pagalvoju apie savo praeitį.

Nepadeda. Galvoju apie Izaiją. Nepadeda. Staiga pasijuntu, kad aš daugiau nebeplaukiu, bet stoviu ant šlaito ir bandau atsilaikyti prieš priešpriešį vėją ir kad beveik geriau pasiduoti.

Vanduo aplink mane – aukso gabalėlių mozaika. Prisimenu, kad kažkas bandė mane nužudyti. Kad jie stovi dabar kažkur ten ir sveikina vienas kitą. Pagavom ją. Smilą. Apsimetėlę grenlandę.

Šita mintis neša mane paskutinius metrus. Nusprendžiau pasiirti dar dešimt grybšnių. Ties aštuntu trenkiuosi galva į vieną iš traktoriaus padangų, buvusių „Šiaurės pašvaistės" fenderių.

Žinau, kad keletą sekundžių man vėl grįžo sąmonė. Šalia padangos tiesiai virš vandens kyšo platforma. Bandau rėkdama užlipti ant jos. Neišspaudžiu nė garso. Bet užlipu.

Grenlandijoje, jei kas įkrinta į vandenį, išsikapstęs bėga, kad išvengtų nušalimų. Bet ten oras šaltas. Čia jis maloniai švelnus kaip vasarą. Iš pradžių nesuprantu, kodėl. Paskui pamatau, kad dėl gaisro. Guliu ant platformos. „Šiaurės pašvaistė" dabar viduryje uosto vartų, suanglėjęs medinis skeletas, apsuptas balto ugnies kamuolio.

Klupsčia ropščiuosi laiptais. Dokas tuščias. Nematyti nė gyvos dvasios.

Tuoj sustosiu, ilsėsiuos šildoma degančio laivo. Švyti nuoga mano pačios oda. Plaukeliai nusvilę ir susirangę. Pradedu eiti. Prasideda haliucinacijos, nuotrupos, neturinčios ryšio viena su kita. Iš vaikystės. Mano rasta gėlė, sukrovusi pumpurus. Isteriškas nerimas, ar „Eberlein" turi daugiau tokios pačios rūšies brokato, iš kurio buvo padaryta mano skrybėlė. Jausmas, kad sergu ir prišlapinau lovą.

Pasirodo automobilio šviesos, bet man nesvarbu. Jis sustoja, bet ar ne vis tiek. Kažkuo mane apgobia. Manęs niekas nedomina. Guluosi. Kažkur matyti šitie plyšeliai stoge. Tai mažasis „Morisas". Mechaniko pakaušis. Jis vairuoja.

– Smila, – sako, – Smila, po velnių...

– Užsičiaupk, – sakau.

Savo bute įvynioja mane į vilnonį apklotą ir masažuoja, kol iš skausmo nebegaliu kentėti. Tada verčia gerti pieniškos arbatos, vieną po kito puodelį. Jaučiu, kad šaltis nenori išeiti. Tarsi būtų įsiskverbęs į mano kaulus. Paskui išgeriu dar ir taurelę degtinės.

Lieju ašaras. Be kita ko, gaila savęs. Pasakoju jam apie Izaijo slėptuvę. Apie kasetę. Apie profesorių. Gaisrą. Jaučiu, kad kalba tik mano lūpos, o aš pati stoviu kažkur nuošalyje ir žiūriu.

Jis nieko nekomentuoja.

Paskui pripila man vonią. Užmiegu joje. Jis mane pažadina. Gulim šalia vienas kito jo lovoj ir miegam. Neprabusdami kelias valandas. Tik prašvitus pradedu šilti.

Įdienojus mes mylimės. Aš nepažįstu pati savęs.

III

1

Du kartus pakeitusi taksi išlipu prie Farumo gatvės. Nuo ten einu per Uterslevo pelkę, atsigręžiu du šimtus penkiasdešimt kartų.

Skambinu iš Tuborgo gatvės.

– Kas yra neokatastrofizmas?

– Kodėl tu visada skambini iš šitų nepakenčiamų telefono dėžių, Smila? Dėl pinigų? Išjungė telefoną? Paskambint, kad įjungtų?

Naujųjų metų šventė Moricui pranoksta visas kitas. Jis serga ciklišku, nuolatiniu savęs apgaudinėjimu, kad įmanoma viską pradėti iš pradžių, kad užsimojus galima sukurti naują gyvenimą. Pirmąją Naujųjų metų dieną jo galva taip braška, kad galiu girdėti telefonu. Net skambindama iš telefono būdelės.

– Apie tai Kopenhagoje 1992-ųjų kovą vyko seminaras.

Sunkiai stena bandydamas priversti smegenis dirbti. Galų gale jas išjudina tai, kad mano klausimas, pasirodo, apie jį patį.

– Ir mane buvo pakvietę, – sako.

– Kodėl nesutikai?

– Būtų reikėję tiek skaityti.

Jau daugybę metų jis tvirtina, kad nieko nebeskaito. Pirma, tai melas. Antra, šituo nepakenčiamu būdu jis teikiasi pranešti, kad yra toks apsiskaitęs, jog niekas daugiau nieko jo nebegali išmokyti.

– Neokatastrofizmas – kolektyvinis terminas. Šią sąvoką septintajame dešimtmetyje sukūrė Šindevolfas. Toks paleontologas. Į debatus įsitraukė ir įvairūs gamtos mokslų tyrinėtojai. Visų nuomonės sutapo dėl Žemės – ypač dėl jos biologijos – kad evoliucionuota ne tolygiai, o šuoliais. Viską valdė didelės gamtos katastrofos, nuo kurių palankumo priklausė

tam tikrų rūšių išlikimas. Meteoritų lietūs, kometos, vulkanų išsiveržimai, stichinės cheminės katastrofos. Pagrindinis debatų klausimas visada sukosi apie tai, ar jos pasikartodavo reguliariai. O jeigu taip, tai kas lemia dažnumą? Buvo sukurta tarptautinė draugija. Pirmasis susitikimas vyko Kopenhagoje, Falkonerio konferencijų centre. Atidarė karalienė. Viskas turėjo būti aukštumoj. Gavo pinigų iš visų galų. Profsąjungos davė manydamos, kad jie tiria aplinkos katastrofas. Industrijos taryba – tikėdama, kad bent jau aplinka ten neužsiima. Tyrinėjimų valdybai užteko išdidžiai skambančio pavadinimo.

– Ar tau ką nors sako pavardė Hvidas? Tiorkas Hvidas?

– Buvo kompozitorius panašia pavarde.

– Nepanašu į jį.

– Tu gi žinai, kad neatsimenu pavardžių, Smila.

Teisybė. Jis atsimena kūnus. Titulus. Gali atkurti kiekvieną smūgį iš kiekvieno svarbesnio žaisto turnyro. Bet dažnai pamiršta savo sekretorės vardą. Simptominis reiškinys. Tik sau visą dėmesį skiriančiam žmogui pasaulis nublanksta ir tampa bevardis.

– Kodėl nedalyvavai seminare?

– Per daug jau ten viskas buvo susipynę, Smila. Kirtosi interesai. Visa ta politika. Žinai gi, kad vengiu politikos. Jie nedrįso net pavartoti žodžio „katastrofa“. Pavadino „Plėtros tyrimų centru“.

– Ar galėtum sužinoti, kas yra Hvidas?

Giliai įkvepia, netikėtai pajutęs savo galią.

– Tarkimės, kad pasirodysi pas mane rytoj, – sako.

Tuoj pasakysiu, kad atsiųstų viską paštu. Bet minkštėju ir pradedu pasiduoti. Jis tą greit pajunta.

– Rytoj rasi mane su Benja „Savarine“.

Skamba įsakmiai, bet iš tikrųjų tėra greitas kompromisas.

Duris atidaro vienas iš vaikų.

Pripažįstu, kad šalto oro neįmanoma numatyti. Bet vis dėlto akimirksnį nustembu – lauke penkios valandos vakaro. Žydrame, be debesėlio danguje žiebiasi pirmosios žvaigždės. O viduje, aplink mergaitę, sninga. Geras sluoksnis apklojęs raudonus jos plaukus, pečius, veidą, nuogas rankas.

Seku paskui. Visa svetainė pilna miltų. Trys vaikai sėdi ir minko tešlą tiesiai ant parketo. Virtuvėje mama tepa sviestu skardą. Sėdėdama ant

virtuvinio stalo maža mergaitė minko kažką panašaus į pyrago tešlą. Dabar stengiasi įmaišyti kiaušinio trynį. Rankom ir kojom.

– Svetainėje išplyšo miltų maišo apačia.

– Aha, – sakau. – Ir grindys tapo nuostabiai švarios.

– Jis žiemos sode. Neleidžiu rūkyti namie.

Ji – valdžia ir autoritetas, tokį savo vaikystėje vaizdavausi Viešpatį Dievą. Ir kupina nepajudinamo švelnumo kaip Kalėdų senelis iš Disnėjaus filmuko. Jei nori sužinoti, kas yra tikrieji pasaulio istorijos veikėjai, pažvelk į mamas. Virtuvėse, prie kepimo skardų. Vyrams tuo metu sėdint tualetuose. Hamakuose. Žiemos sode.

Jis šukuoja kaktusus. Oras sunkus nuo rūkomų cigarų. Turi nedidelį šepetėlį, dantų šepetuko didumo, bet ilgais šeriais, išlenktą ir gal 30 cm ilgio.

– Taip reikia, kad neužsikimštų poros. Kitaip jie negalėtų kvėpuoti.

– Kai ką paėmus domėn, – sakau, – būtų gal net ir geriau.

Žiūri kaltu žvilgsniu.

– Žmona neleidžia rūkyti prie vaikų.

Parodo cigaro nuorūką.

– „Romeo ir Džuljeta“. Havanos klasikinis. Velniškai geras skonis. Ypač paskutiniai centimetrai. Kai jau pradeda svilinti lūpas. Toje vietoje jis prisodrintas nikotino.

Pakabinu savo geltoną pūkinę striukę ant vienos iš baltų geležinių kėdžių atkaltės. Tada nusivynioju šaliką. Po juo tvarstis. Nusiimu ir jį. Išvalęs žaizdą mechanikas patepė chlorheksidinu. Pasilenkiu, kad jam geriau matytųsi.

Pakėlus galvą jo žvilgsnis griežtas.

– Nudegimas, – sako užsigalvojęs. – Buvot netoliese?

– Buvau ant denio.

Plaunasi rankas gilioje plieninėje praustuvėje.

– Kaip sugebėjot išsigelbėti?

– Išplaukiau.

Nusišluostęs rankas grįžta. Paliečia žaizdą. Atrodo, tarsi kištų pirštus man į smegenis.

– Čia tik paviršiuje, – sako. – Neturėtumėt nuplikti.

Skambinu jam į Universitetinę ligoninę tą pačią dieną. Neprisistatau, bet ir nebūtina.

– Tam laive, kur sudegė jūroj, – sakau, – buvo vyriškis.

Radijui gaisras buvo svarbiausia naujiena. Laikraščiai rašė pirmuosiuose puslapiuose. Nuotrauka daryta naktį, šviečiant ugniagesių prožektoriams. Jos centre iš jūros kyšo trys apanglėję laivo stiebai. Nebėra laivavirvių ir rėjų. Bet niekas nieko nepranešė apie žuvusį.

Klausia lėtai tardamas, pasikeitusiu balsu:

– Tikrai?

– Man reikia skrodimo pažymos.

Ilgai tyli.

– Velniai rautų, – sako. – Aš juk turiu šeimą.

Į tai aš neturiu ką atsakyti.

– Vakarop. Po keturių.

Atsisėda priešais, nulupa celofaną ir popierėlį nuo cigaro. Turi dėžutę su labai ilgais degtukais. Vienu iš jų prakrapšto skylutę kūgio formos lenktame apvalaus susukto tabako lapo gale. Tada iš lėto ir rūpestingai uždega. Lygiai įsidegus nukreipia žvilgsnį į mane.

– Beje, – sako, – jį užmušėt ne jūs, ar ne?

– Ne aš, – sakau.

Kalba toliau nė sekundę nenuleisdamas akių, tarsi bandytų ištirti mano sąžinę.

– Skęsdamas žmogus pirmiausia bando sulaikyti kvapą. Kai ilgiau nebegali, iš nevilties porą kartų giliai įkvepia. Taip į plaučius prisisiurbia vandens, o nosyje ir gerklėje atsiranda balkšvų baltyminių medžiagų, panašiai kaip plakant kiaušinių baltymus. Tai vadinama putasiurble. Šitas žmogus – apie kurį man nederėtų čia kalbėti, o ypač tam, kas galbūt dalyvavo nusikaltime – šitas žmogus jokių panašių požymių neturėjo. Taigi jis bent jau nenuskendo.

Atsargiai nukrato pelenus nuo cigaro.

– Jis buvo jau nebegyvas, kai atėjau į laivą.

Beveik neklauso manęs. Jo mintys sukasi apie tą patį rytą, apie skrodimą.

– Iš pradžių jį surišo. Varine viela. Priešinosi kaip pasiutęs, bet vis tiek buvo surištas. Jų galėjo būti bent pora. Jis buvo stiprus vyras. Pagyvenęs, bet stiprus. Tada palenkė jo galvą į šoną. Žinot natrio hidroksidą? Stiprus šarmas. Vienas laikė jį už plaukų. Išrauti keli kuokštai. Į dešinę ausį įlašino natrio hidroksido. Taip, po velnių, tyliai ramiai.

Susimąstęs apžiūrinėja cigarą.

– Kai toks darbas kaip mano, nuolat susiduri su kankinimais. Komplikuotas reikalas. Velniai rautų. Apibūdinant juridiškai reikia, kad be kita ko, būtų dalyvavusi organizacija. Budeliui svarbiausia rasti silpnąją aukos pusę. Šitas buvo aklas. Aš to nesupratau. Pamatėm tik gavę jo medicinos kortelę. Bet jie žinojo. Sutelkė visą dėmesį į jo ausis. Velniškai išradinga, negali nepripažinti. Psichopatiška, bet su kūrybingumo gyslele. Vieno negaliu nustoti savęs klausinėjęs – ko jiems reikėjo?

Pagalvoju apie direktoriaus balsą telefono ragelyje, apie tai, ką palaikiau tramdomu juoku. Jau tada jis buvo priveiktas.

– Jo ausys buvo užkimštos vata.

– Štai kaip. Išžvejojus vatos nebebuvo. Bet aš taip ir maniau. Kai radau nudegimų. Kažkuriuo metu jie jį vienaip ar kitaip įveikė. Ir sugalvojo kai ką gudriau. Sudrėkino porą vatos gumulėlių, gal hidroksidu, juk buvo po ranka. Paskui perskyrė laidą ir įkišo į ausis. O tada tyliai ramiai paleido srovę. Mirė vietoje. Greita, pigu, švaru.

Papurto galvą. Jis gydytojas, ne psichologas. Negali suprasti šiuolaikinio pasaulio.

– Pora sušiktų profesionalų. Jei tikėčiau Naujųjų metų lemtimi, manoji būtų juos išaiškinti.

Pabundu apie pirmą. Čia miegu, čia vėl atsimerkiu.

Jis guli šalia manęs. Ant pilvo, rankos palei šonus. Miegančio veido pusė prisiplojusi prie paklodės. Vos vos kruta burna ir nosis, tarsi uostant gėlę. Arba ruošiantis bučiuoti kūdikį.

Ramiai guliu žiūrėdama taip, kaip niekada anksčiau negalėjau žiūrėti. Jo plaukai rudi, kur ne kur sruoga pilkų. Tankūs kaip šepetys. Norisi įsikibti pirštais į juos kaip į arklio karčius.

Lovoje mane aplanko laimė. Kaip kažkas, kas man nepriklauso. Kaip per kambarį ir per pasaulį riedantis ugnies ratas.

Akimirksnį tikiu, kad pavyks jo išsilenkti, kad gulėsiu jausdama, ką turiu, ir netrokšdama nieko kito.

Po sekundės noriu, kad viskas sustingtų. Noriu, kad taip būtų visada. Tegul jis guli šalia manęs rytoj. Tai mano viltis. Paskutinioji, mano vienintelė.

Šoku iš lovos. Apėmė panika.

Trisdešimt septynerius metus visaip stengiausi šito išvengti. Be atvangos mokiausi vienintelio dalyko, verto mokytis šiame pasaulyje. Atsiža-

dėjimo. Atsikračiau visų vilčių. Kai nusižeminimas taps olimpine sporto šaka, aš pateksiu į šalies rinktinę.

Niekada neatleisdavau kitiems meilės kančių. Negaliu pakęsti jų silpnumo. Matau, kaip randa išsvajotąjį vaivorykštės gale. Matau, kaip gimdo vaikus, perka „Silver Cross Royal Blue“ vežimėlį, išlindus pavasario saulei vaikštinėja po Pylimą ir juokiasi iš aukšto žiūrėdami į mane, galvoja, vargšė Smila, nežino, ką praranda, nežino, kaip gyvenam mes, turintys vaikų ir santuokos liudijimus.

Po keturių mėnesių senos pažįstamos iš gimdymo kursų šnekučiuojasi prie kavos puodelio, jos Ferdinandas vėl truputį negaluoja, ant veidrodžio brūkšteli keletą žodžių, ji randa jį vonioje, jojantį ant vienos iš laimingų mamyčių ir per šimtąją sekundės dalį iš didelės, išdidžios, nepriklausomos ir nepažeidžiamos moters virsta dvasios nykštuku. Vienas judesys ir ji lygi su manim, žemiau negu aš, ji – vabzdys, sliekas, šimtakojis.

Tada išsitraukia mane ir nuvalo dulkes. Priverčia klausytis, kaip sunku vienišai išsiskyrusiai motinai, kaip jie mušėsi nepasidalydami stereoįrangos, kaip jos jaunystę siurbia vaikas, dabar virtęs išnaudojančia nedėkinga mašina.

Niekada nenorėjau viso šito klausytis. Ką jūs čia sau, po velnių, vaizduojatės, sakiau. Kas aš jums? Moterų laiškų skyrelio tvarkytoja? Dienoraštis? Telefono atsakiklis?

Vienas dalykas yra uždraustas keliaujant rogėmis. Negalima skųstis. Dejonė tapati virusui, mirtinai, infekcinei, epideminei ligai. Nenoriu jų klausytis. Nenoriu užsikrauti šitų žemų jausmų orgijų.

Dėl to man dabar baisu. Stovėdama ant jo grindų, šalia jo lovos, kažką išgirstu. Kažką, kylantį iš mano vidaus, – skundą. Baimę, kad tai, kas man duota, nėra amžina. Mano neišklausytų nelaimingos meilės istorijų atgarsį. Skambantį taip, tarsi jos visos tūnotų mano viduje.

Bet aš dar galiu išsigelbėti. Galiu susirinkusi pasikišti rūbus po pažasčia. Nebūtina gaišti laiko rengtis. Užteks išeiti ir užlėkti laiptais į viršų. Susipakuosiu būtiniausius daiktus, arba net ir jų nereikia, paskambinsiu firmai, tegu viską nugabena į savo sandėlius, vienoje kišenėje – dėžutė su pinigais, kitoje – Izaijo kasetė, keliuosi į viešbutį, jis atsibus, o manęs nėra, daugiau nebesimaišys man po akim.

Atsimerkia ir žiūri į mane. Guli nejudėdamas, nesuprasdamas, kur esąs. Tada nusišypso.

Topteli, kad aš nuoga. Atsuku nugarą ir šonu nuslenku prie drabužių.

Sulankstė mano drabužius taip, kaip jie niekada nebuvo lankstomi po pirkimo. Apsivelku apatinius. Drovos jausmas – žmogaus prigimties pagrindas. Mane vimdo europiečių įsivaizdavimas, kad galima išspręsti savo seksualines neurozes padėjus ant stalo mėsos gabalą ir ištyrus jį mikroskopu.

Nueinu į svetainę. Neįsivaizduoju, ką daryti.

Jis ateina po minutės su trumpikėm. Baltos, iki pat kelių, didžiulės, kad atrodo lyg pasiūtos iš antklodės užvalkalo. Jis panašus į pusnuogį kriketo žaidėją.

Dabar pamatau tai, ką buvau pastebėjusi jau vakar. Jam ant riešų ir kulkšnių siauros juodos žymės. Randai. Nenoriu nieko klausinėti.

Priėjęs pabučiuoja mane. Nė karto nebuvom girti, vis dėlto tai pirmas mūsų blaivas apsikabinimas.

Tik dabar pradedu prisiminti vakardieną. Bet taip ryškiai, tarsi gaisro liepsna tebeniokotų šio buto sienas.

Kartu dengiam stalą. Jis turi sulčiaspaudę. Į aukštas taures išspaudžia obuolius ir kriaušes. Obuolių sultys žalios, rausvo atspindžio, kriaušių – gelsvos. Iš pradžių. Paskui jų skonis ir spalva kinta.

Beveik nieko nevalgom. Išgeriam šiek tiek sulčių ir žiūrim į porcelianą, sviestą, sūrį, į paskrudintą duoną, marmeladą, razinas ir cukrų.

Iš uosto negirdėti triukšmo, per tiltą rieda vos vienas kitas automobilis. Šiandien nedarbo diena.

Mus skiria keli metrai, bet jaučiu jį savy, tarsi tebebūtume vienas kito glėby.

Pabučiuoju atsisveikindama ir lipu namo į viršų, su vienais apatiniais, pasikišusi drabužius po pažasčia; šįryt nepratarėm nė žodžio.

Parėjusi nesiprausiu. Kiek daug priežasčių galima sugalvoti nesiprausimui pateisinti. Chraanaake viena mama trejus metus neplovė savo vaikui kairiojo skruosto, nes karalienė Ingrida buvo jį pabučiavusi.

Apsivelku ir einu skambinti iš telefono automato aikštėje. Į Universitetinę ligoninę, Teismo medicinos institutą, Kopenhagos valstybinį autopsijos centrą, ieškau dr. Lagermano.

Jis išvėdino patalpą. Pasirodo, tam, kad būtų pakankamai deguonies naujam cigarui degti. Bet kol kas oras grynas ir gaivus.

– Kaip kaktusai ir ištveria šitą gryną orą?

Investavęs ironiją į Lagermaną didelės rentos nesitikėk.

– Sacharoje, Nigerio lomose, naktimis šąla iki –7° C. Dieną saulėje temperatūra pasiekia +50° C. Visame žemės paviršiuje čia didžiausi temperatūros svyravimai per parą. Būna, kad nelyja penkerius metus iš eilės.

– Bet ar kas išpučia ant jų cigaro dūmelį?

Atsidūsta.

– Viduje neleidžia rūkyti šeima. Čia prikaišioja svečiai.

Padeda cigarą atgal į dėžutę. Mažą medinę skrynelę, ant kurios nupieštas Džuljetą balkone bučiuojantis Romeo.

– Dabar, – sako, – prašyčiau, velniai griebtų, pasiaiškinti.

Reikia susikaupti. Bet mintys sklando ties bučiniu ant cigarų dėžutės.

– Ar žinot Euklido *Elementus*? – klausiu.

Tada papasakoju jam viską kuo smulkiausiai. Apie Izaijo mirtį. Apie policiją. Danijos kriolito bendrovę. Arkties muziejų. Šiek tiek apie mechaniką. Apie Andrėją Lichtą.

Tik pradėjus jis užsimiršta ir išsižvejoja cigarą iš dėžutės.

Užtrunku du cigarus, kol pabaigiu.

Kai užsičiaupiu, jis pradeda trauktis tolyn nuo manęs, tarsi tam, kad tarp mūsų atsirastų atstumas. Slenka iš lėto siaurais tarp augalų paliktais takeliais. Turi tokį įprotį – surūkyti cigarą iki paskutinių milimetrų, kol tarp pirštų lieka švytėjimas. Tada nukrato į lysvę pelenų likutį.

Paskui prieina prie manęs.

– Sulaužiau savo tylėjimo įžadą. Padaryčiau nusikaltimą, jei nepraneščiau policijai to, ką išgirdau iš jūsų. Prieš mane – įtakingiausi Danijos mokslo vyrai, valstybės advokatai, valstybės policijos šefas. Žmones atleidžia iš darbo vien pagalvojus apie pusę to, ką aš esu padaręs. Man reikia rūpintis šeima.

– Ir laistyti kaktusus, – sakau.

– Bet koks džiaugsmas vaikams iš tokio tėvo, kuris pirmąkart iškilus grėsmei netekti šiltos kėdės duodasi spardomas į užpakalį?

Tyliu.

– Juk yra kitų garbingų būdų užsidirbti pinigų, ne vien būnant vyriausiojo gydytojo asistentu. Mano senelė buvo žydė. Galėčiau prižiūrėti tualetus Mozės kapinėse.

Garsiai galvoja. Bet jau apsisprendė.

Viduryje virtuvės stabteli.

– O metai ir tų dviejų ekspedicijų datos?

Paduodu jam.

– Ne pro šalį būtų pamatyti tas teismo medicinos pažymas, – sako.

Pirmi sausainiai ištraukti iš orkaitės. Vienas vaizduoja nuogą moterį. Krūtų spenelių ir juodymės vietoje razinos.

– Žiūrėk, – sako mažasis man, – čia tu.

– Aha, – sako kitas, – nusirenk, mums reikia pažiūrėti, ar panašu.

– Užsičiaupk, – sako Lagermanas.

Padeda man apsivilkti.

– Mano žmona mano, kad jokiais būdais negalima net kartelį užploti vaikui.

– Grenlandijoje, – sakau, – irgi niekada nemuša vaikų.

– Bet juk, rupūžėle, koks žmogiškas noras kartais kyla.

Mechanikas stovi ant šaligatvio. Du vyrai spaudžia vienas kitam ranką. Jie bando pasiekti vienas kitą: teismo medikas stiebiasi aukštyn, o mechanikas kūprinasi. Tarsi begarsiam kine nerangiai susitinka pusiaukelėje. Kaip daugybę kartų anksčiau ore sklando klausimas, kodėl vyrai taip nesilaiko vienas kito, kaip gali būti, kad jie prie autopsijos stalo, virtuvėje, šunų kinkinyje – ekvilibristai virtuozai, o kai reikia paduoti ranką nepažįstamam, paskęsta infantiliame bejėgiškume.

– Lojenas, – sako Lagermanas.

Nusigręžia nuo mechaniko, tarsi neleisdamas įsitraukti jam į pokalbį. Paskutinis, nenusisekęs bandymas išlaikyti profesinę paslaptį ir apsaugoti kolegą.

– Atėjo anksti iš ryto. Jis visada ateina ir išeina, kai užsinori. Bet budėtojas jį pamatė. Aš žiūrėjau registracijos žurnale. Kitos priežasties ateiti jis neturėjo. Jis atliko biopsiją. Negalėjo susilaikyti, velniai rautų. Budintis sako, kad tuo metu ten buvo valytojų. Turbūt todėl jis taip skubinosi.

– Iš kur jis žinojo, kad berniukas miręs?

Gūžteli pečiais.

– Vingas.

Tai mechanikas įsiterpia. Lagermanas nužvelgia jį priešišku žvilgsniu.

– V-Vingas pranešė. Julijana jam paskambino. O tas turbūt Lojenui.

Mažasis „Morisas“ stovi prie namo. Sėdim šalia vienas kito ir tylim. Smarkiai užsikirsdamas jis pradeda pasakoti.

– Aš nusekiau tave. Sustojau prie Tuborgo gatvės ir m-mačiau, kaip ėjai per pelkę.

Nereikia klausti, kodėl. Mes abu vienodai įbauginti.

Praskleidžiu mūsų drabužius ir apžergiu, kad įeitų į mane. Sėdim taip ilgai.

Ant mano laukujų durų jis užklijuoja juostelę. Turi tokios baltos, matinės, kurią naudoja grafikai. Atkerpa žirklėm du mažus gabalėlius ir prilipdo prie viršutinio ir apatinio vyrių. Juostelių nesimato. Tik žinodamas, kur jos turi būti, vos vos gali įžiūrėti.

– Šitom keliom dienom. Prieš įeidama vidun, pačiupinėk, ar jos tebėra. Jei atplyšo, palauk, kol aš ateisiu. Bet geriausia čia rodytis kuo rečiau.

Suka žvilgsnį šalin.

– Jei n-neturi nieko prieš, galėtum kol kas pagyventi pas mane.

Niekada nežinai, ką reiškia šitas „kol kas“.

Universitete prisiklausiau keistų etnologijos klišių. Viena jų – kiek daug Europos matematika skolinga senosioms kultūroms, tarkim, kad ir piramidės, kurių geometrija kelia pagarbą ir susižavėjimą.

Visa tai gryniausias idiotizmas, po kuriuo slepiasi plekšnojimas per pečius. Savo pačios apibrėžtoje tikrovėje technologinė kultūra yra viešpataujanti. Septynios ar aštuonios Egipto matininkų lengvai įsimenamos taisyklės yra skaitytuvų matematika palyginti su integralo skaičiavimu.

Žanas Malauris *Paskutiniuose Tulės karaliuose* rašo, kad svarus argumentas įdomiesiems poliariniams eskimams studijuoti yra tas, kad taip gali sužinoti apie neandertaliečio virsmą akmens amžiaus žmogumi.

Rašoma su tam tikra meile, bet turint išankstinį nusistatymą.

Bet kuri tautelė, kuri duodasi matuojama europietiškų gamtos mokslų nustatytu masteliu, pasirodo esanti žmogbeždžionių kultūra.

Beprasmiška taikyti vieną mastelį. Kiekvienas bandymas lyginti kultūras vieną su kita, kad nuspręstum, kuri labiau išsivysčiusi, niekada nerodys nieko kito, kaip tik mėšliną vakarietiškos kultūros neapykantą savo pačios šešėliams.

Yra vienas būdas suprasti kitą tautą. *Gyventi* joje. Atvykti, paprašyti, kad laikytų tave svečiu, išmokti kalbą. O tada anksčiau ar vėliau galbūt ateis supratimas. Visada bežodis. Tą pat akimirką, kai suvoki svetima, dingsta noras tai paaiškinti. Aiškindamas reiškinį tolsti nuo jo. Kai pradedu pasakoti apie Chraanaaką sau ar kitiems, tarsi vėl prarandu tai, kas niekada iš tikrųjų man nepriklausė.

Kaip dabar, ant jo sofos, kai kilo noras papasakoti, kas mane sieja su eskimais. Nes jie nė kiek neabejodami žino, jog būtis turi prasmę. Nes jie gyvena nepuldami į neviltį, neieškodami supaprastinto sprendimo, suvokdami įtampą tarp nesuvienijamų priešybių. Nes jiems toks trumpas kelias į ekstazę. Ir tai, kad sutikę kitą žmogų, priima jį tokį, koks yra, neteisdami ir nesvyruodami dėl išankstinių nusistatymų.

Visa tai man dabar reikia jam papasakoti. Leidžiu savo norui augti. Jaučiu jį spaudžiant širdį, kaklą, pakaušį. Žinau, kodėl taip yra. Aš šią akimirką laiminga. Niekas taip nepaperka kaip laimė. Ji leidžia galvoti, kad jei dabar turim vienas kitą, tai galim turėti ir praeitį. Jei jis turi stiprybės priimti mane, tai tegu palieka vietos ir mano vaikystei.

Tada paleidžiu norą, virtusį įtampa. Kyla į orą ir išnyksta už lubų; jis niekada net neįtars, kad jo būta.

Kepa bananus. Palieka orkaitėje, kol luobelė pajuoduoja. Per tą laiką skrudina lazdyno riešutus. Duonos skrudintuvu. Patikinęs mane, kad taip jie aps-skrunda l-lygiau.

Nekyla net mintis juoktis. Apgaubtas šventiškumo kaip kunigas. Vienu rėžtelėjimu įpjauna bananus. Geltonuoja tiršta košė. Pjūvio vieton įvarvina viržių medaus ir kelis lašelius likerio.

Dėl manęs tegriūva visas pasaulis. Niekas nereiškia daugiau už tai, ką matau.

Šluostosi servetėle lūpas. Jausmingas lūpas ir plačią burną. Storoką viršutinę lūpą.

– 1966-aisiais jie važiuoja ten. Paskui dvidešimt penkeriems metams aprimsta. Vėl nuvažiuoja. Tada pusantrų metų tyli. Žūsta Baronas. Tada susidomi policija. Paskui sudega muziejus.

Abu laukiam, kad kitas ištartų tai.

– Jie nesustoja, Smila.

– Taip, – sakau.

– Jie ruošiasi vėl ten važiuoti. Žiema tinkamiausias laikas ruoštis. Kad g-galėtų išplaukti ankstyvą pavasarį.

Tą patį ir aš galvojau.

– Bet k-kaip? Jie nebegali surengti kelionės, rasti laivą, įrangą per Kriolito bendrovę. Nes ji juk beveik uždaryta.

Užsimanau pamatyti žvaigždes ir užgesinu šviesą. Švytėjimas lauke čia kiek kitoks nei mano bute.

– Lojenas, Lichtas, Vingas, – sakau. – Jie kažką rado. Kad ir kas ten

būtų. Sužinojo, kad tai ten yra. Gal Hamburge. Vadovavo pirmosioms kelionėms. Bet dabar jie per seni. Jie negalėtų vėl to paties suorganizuoti. Be to, kažkas nužudė Lichtą. Už šitų trijų slepiasi kažkas kitas, didesnis ir negailestingesnis.

Prieina ir apkabina mane. Priglaudžiu pakaušį prie jo pažasties.

– Jiems reikės laivo, – sako užsigalvojęs. – Turiu vieną draugą, kuris išmano šiek tiek apie laivus.

Norėčiau paklausti, sužinoti daugiau apie jį, ko dar nežinau. Bet neklausiu.

– Buvau Verslo ir bendrovių valdyboje. Geoinformas turi tris vadovus.

Pasakau tuos tris vardus. Jis papurto galvą. Už lango ryškiai matyti Sietynas. Parodau ranka.

– Sietynas. Mano kalba jis vadinamas *qiluttuusat*.

Pakartoja žodį atidžiai, iš lėto. Kaip darydamas valgyti. Jo iškvėptas oras aromatingas ir aštrus. Ant duonos skrudintuvo paskrudinti riešutai.

Stovėdami miegamajame nurengiame vienas kitą.

Jis šiek tiek nerangiai žiaurus, keliskart net pagalvoju, kad viskas, kad tuoj prarasiu sąmonę. Apimta atsivėrusio abipusio supratimo priverčiu praskėsti penio galvutės ertmelę, kad galėčiau įstumti klitorį ir atsilyginti jam.

2

Pirmiausia įeinam į saloną. Iliuminatoriai žalvariniai, sienos ir lubos iš raudonmedžio. Krėslai su šviesios odos pagalvėlėm, stipriai prikniedyti prie grindų bronzinėm kniedėm, prie jų įtaisyti kardaniniai bronzos laikikliai viskio taurėms; jie tokie gilūs, kad net kilus arktiniam taifūnui galėtum sėdėti ir gėrėtis ledo gabalėlių skimbčiojimu gerdamas trigubą „Laphroig".

Kita patalpa gali eiti pasivaikščioti – dvidešimt penki metrai, dar daugiau raudonmedžio, tolyn palei poliruotus iliuminatorius, pro laivo laikrodžius, pritvirtintus prestižinius rašomuosius stalus, prie kurių tuzinas žmonių dirba taip, tarsi viskas turėtų būti baigta po trisdešimties sekundžių. Moterys renka tekstus kompiuteriais, vyrai kalba trim telefonais iš karto, lubos užtrauktos cigarečių dūmų ir užimtumo debesiu.

Toliau priimamasis. Čia sėdi pusamžė ponia, pasidažiusi, nėriniuota palaidine, pagal užsakymą pasiūtu švarku ir tokiomis rankomis tarsi tarnautų kalvėje. Būčiau jos išsigandusi, jei šalia nebūtų mechaniko.

Jie pažįstami. Paduoda vienas kitam rankas, atrodo lyg eitų laužtynių. Einam toliau kapitono kajutės link. Praeinam stendą su tanklaivių modeliais (šitokio laivo įgula, norėdama pereiti iš vieno galo į kitą, turėtų tris kartus rengti stovyklą nakvynei).

Čia iliuminatoriai didumo sulig šulinių dangčiais, įstatyti žemiau, kad galėtum matyti krūmus nedideliame Šv. Onos aikštės parkelyje ir prisimintum, kad visa šita jūrinė apgavystė įrengta trečiame aukšte rūmų, kurių galinė siena atsisukusi į Amalienborgą, ir kad ji yra baisiausias interjero kūrinys.

Prie stalo su krašteliais, kad paauksuoti pieštukai nenusiristų nuo jo per įsivaizduojamą audrą, sėdi berniukas; galėtum duoti ne daugiau kaip

keturiolika metų, ką tik konfirmuotas, prilaižytais geltonais plaukais ir strazdanota nosimi.

Kalba laibu, šviesiu altu, jausdamas savo vertę.

– Puikiai žinau, ką nori pasakyti, mažyte, tu nori paklausti: kur tavo tėvelis, berniuk, mums reikia su juo pasikalbėti. Bet apsirinki. Kitą mėnesį man sukaks trisdešimt treji. Jei mane netyčia užmuštų koks vaikų suvedžiotojas, mano žmonai su vaikais pardavus šitą įmonę liktų dvidešimt penki milijonai.

Mirkteli man.

Jo vardas Birgas Landeris. Mechaniko draugas. Laivybos firmos savininkas ir direktorius. Vaikystėje perėjęs visas Danijos pataisos kolonijas, našlaitis, nepripažįstantis jokių skrupulų, dar didesnis beraštis už mechaniką, prasigėręs, linkęs į azartinius žaidimus ir tokios išvaizdos, kad galėtų naudotis vaikišku nuolatiniu bilietu, jeigu jam jo reikėtų, jeigu pats neturėtų pagal užsakymą pagaminto „Jaguaro".

Kai ką čia suminėta aš ir kiti tautiečiai žinom iš laikraščių bei žurnalų. Visa kita bevažiuojant čionai man papasakojo mechanikas.

Suima mechaniko ranką abiem savosiom. Nieko nesako, tik žiūri į jį tarsi suradęs savo kadaise be žinios dingusį vyresnįjį brolį. Tada atsisėdam. Mechanikas atstumia savo kėdę ir pasitraukia iš pokalbio. Viską paaiškinti turiu aš.

– Jeigu norėčiau išsinuomoti 4 tūkstančių tonų talpos laivą pergabenti kroviniui, apie kurį neturiu didelio noro pasakoti, į vieną vietą, kurios irgi nenorėčiau išduoti, ką turėčiau daryti? Arba jeigu aš jau dabar ieškau tinkamo laivo, ar gali kas nors svetimas susekti mane?

Jis atsistoja. Apsiavęs aukštakulniais kaubojiškais auliniais. Ūgio jie beveik neprideda. Iš pakabinamos spintelės išsitraukia litrinį butelį vaisių brendžio. Mes su mechaniku atsisakom. Įsipila sau į aukštą cilindrinę stiklinę.

Visas kambarys pakvimpa šviežiomis kriaušėmis. Siurbteli septynis kartus iš eilės. Tada pasižiūri, ar aš pasibaisėjau.

– Prisigeriu nuo dešimtos ryto, – sako. – Pinigų man užtenka.

Jo akys susidrumstė, bet balsas vis dar aiškus.

– Jei bandei ieškotis laivo, tave galės susekti. Bet tik tas, kas turi draugų tarp laivų maklerių. Kaip nuo šiol tu, mažyte.

Man jis jau beveik patinka. Niekam nereikalingas vaikas, kuriam visada buvo sunku prisitaikyti, nors aišku, ir noro neturėjo.

Viename stalčiuje randa tūkstančio kronų banknotą ir padeda ant stalo.

– Viskas turi dvi puses. Paprastai jos būna vienodo didumo.

Švelniai apverčia banknotą.

– Bet biznis su laivais toks suktas, kad nematomoji jo pusė būna gerokai didesnė už matomąją.

Mosteli ranka.

– Matomoji pusė – tai adresas šitoje prašmatnioje aikštėje. Visas šitas cigarų dėžučių medis, kambariai, kuriuos perėjot eidami pas mane.

Patapšnoja per savo retus plaukus.

– Antroji pusė yra čia. Niekas laivo nesinuomoja, mažyte. Laivą frachtuoja. Iš savininko. Sudaromas kontraktas. Jo fasadinę pusę – jeigu kas – galima pateikti Laivybos ir prekybos teismui. Joje parašyta, kur laivas plaukia ir ką gabena.

Siurbteli brendžio.

– Bet tu sakaisi nenorinti išduoti vietos ir krovinio. Tu prašai kontrakto, kur plaukimo vietos stulpelyje parašyta „visas pasaulis“, o prie krovinio – „nespecifikuota“. Išgirdęs tokį pageidavimą kiekvienas savininkas nuliūsta. Jo laivai jam kaip vaikai. Jis nori žinoti, kur jie žaidžia. Geriau ne su bloga kompanija. Bet nėra skausmo, kurio negalėtum numalšinti pinigais. Todėl siūlau pasirašyti vadinamąjį *sideletter*, šalutinį kontraktą. Danų laivybos versle pilna šalutinių kontraktų. Pastaruosius penkiolika metų praktiškai visos danų laivybinės įmonės plukdo anglį iš Pietų Afrikos ir amuniciją į Viduriniuosius Rytus. Nors tai ir kertasi su įstatymu. Tam reikia metrinių šalutinių kontraktų. Kurie nerodomi Laivybos ir prekybos teismui. Jie jautrūs šviesai kaip neišryškinta fotojuostelė. Tu prašai būtent tokio. Jame parašyta, kad moki įmonei tam tikrą premiją už tai, kad šie leistų tau ir toliau likti diskretiška ir paslaptinga jauna dama. Pažaiskim. Sakykim, kad aš – tas savininkas, kurio laivą tu norėtum frachtuoti. 98 proc. visų šito verslo sutarčių sudaroma prie keturių akių. Dabar tu prie keturių akių patiki seneliui Birgui paslaptį, kur iš tikrųjų plauks tavo laivelis.

– Į vakarinę Grenlandijos pakrantę.

– Dabar tam, kuris frachtuoja, tampa sunkiau, o tam, kuris seka, lengviau. Nes laivas, plaukiantis į Grenlandiją, turi turėti ledo klasę. Danijos laivų inspekcija reikalauja, kad visiems laivams būtų suteikiama klasė kas ketverius metus pagal korpusą, kasmet – pagal apsauginę įrangą ir mašinų skyrių. Neatitinkantiems reikalavimų laivams išvis neleidžiama plaukti.

Į Grenlandiją plaukiantys laivai nuo praeitų metų turi būti su dvigubais dugnais ir sienomis.

– O įgula?

– Paprastai laivas frachtuojamas kartu su įgula. Arba galima kreiptis į vieną iš tų tarptautinių firmų, kurios nieko kito neveikia, kaip tik sudarinėja įgulas. Bet tokiu ypatingu atveju greičiausiai būtų pasirinktas *bareboatcharter*, t. y. išsinuomojamas tik laivas, ir daugiau nieko. Tada ieškaisi kapitono. Tokio žmogaus, kurį pasivedęs kiek į šalį prie pilnos taurelės galėtum papasakoti, kad jo darbas bus ne toks kaip paprastai. Iš jo reikės didelio taktiškumo ir supratingumo. Kartu su kapitonu surenkama likusi įgula. 4 tūkstančių tonų talpos laivui reikės vienuolikos dvylikos žmonių.

Dabar man reikia jo kai ko paprašyti. O prašyti visada sunku.

– Jeigu buvo klientas, siuntęs žvalgą rasti tokį laivą ir tokį klientą, ar galėtum išsiaiškinti, dėde Landeri?

Liūdnai nužvelgia mane.

– Mūsų verslo bylos antraštė yra *All negociations what so ever to be kept strictly private and confidential.* Visus susitarimus laikome paslaptyje. Laivybos verslas pats diskretiškiausias pasaulyje.

Iškilmingu mostu apglėbia stiklinę abiem rankom. Tada mirkteli man.

– Bet dėl tavęs, mano pupuliuk, aš leisiuos į kraštutinumus.

Pasižiūri į mechaniką, paskui į mane.

– Ar galiu tave taip vadinti?

– Gali, – sakau, – vadinti mane, kaip tik šauna į tavo susitraukusią galvelę.

Mirkteli. Atpratęs nuo pasipriešinimo, nebežino, kaip jaustis.

Paslepia veidą delnuose, kad suvaldytų mintis.

– Fasadinė šio verslo pusė ne visada graži. Bet nematomoji remiasi tuo, kas vadinama etika. Ir dviem pagrindinėm taisyklėm: „Niekad neapgauk kliento“, „Niekad neapgauk kito maklerio“.

Nugurkia seiles. Klausomės jo gyvenimo filosofijos.

– Valstybę ir valdžią apšikinėja visi, kas netingi. Plačiai šypsodamiesi nusižengia Olės Esperseno valiutos įstatymui: išsiveža į Keiptauną lagaminėlį su milijonu grynais papirkti bušmenui, uosto valdytojui, kurio žinioje prisidengęs karantinu netoli nuo uosto nuleidęs inkarą stovi 500 tūkstančių tonų talpos tanklaivis. Perka po penkias Panamos bendroves per metus po tūkstantį dolerių už kiekvieną, kad nereikėtų plaukti su Danijos vėliava ir laikytis jos įstatymų. Nusiunčia prekes, kurioms nuo

muitinės atsiranda egzemų, į Ispanijos uostą, o ten papirkti vietiniai muitininkai perrašo visų dėžių važtaraščius.

Bet klientas neapgaudinėjamas. Nes jis turi ateiti dar kartą. O juo labiau makleris. Mes, laivybos žmonės, laikomės vienas kito. Juk viskas vyksta taip: mano klientas turi laivą, tavo klientas turi krovinį, reikia juos suvesti. Kitą kartą atvirkščiai. Laivininkystės makleris gyvena iš kitų maklerių, o tie – iš dar kitų maklerių...

Susijaudina.

– Tai didžiulė bičiulystė, mažyte.

Išgeria ir palaukia, kol atgaus balsą.

– Tai reiškia, kad mes turim tinklą. Mes pažįstam kitus maklerius nuo Gvadalupės iki Fujego, nuo Rangūno iki Išorinių Hebridų Salų. Kalbam vieni su kitais. Trumpi pokalbiai, bet kelerius metus prašnekėjęs, o jeigu dar žmogus su galva, galiausiai uždirbi po 100 tūkstančių kiekvieną kartą tik pakėlęs ragelį ir pravėręs burną. Kiekviename dideliame uoste „Loidui“ ir kitoms nemažoms kompanijoms dirba stebėtojai, pranešantys apie visus atplaukiančius ir išplaukiančius laivus.

Palengva pradedi juos pažinti. Jei kas nors yra bandęs išsinuomuoti 4 tūkstančių tonų ledo klasę paslaptingam kroviniui į paslaptingą vietą nuplukdyti, o tave domina, kas ir kaip, tai tu pataikei ten, kur reikia, mažyte. Nes dėdė Birgas dėl tavęs viską išsiaiškins.

Atsistojam. Per rašomąjį stalą paspaudžiam rankas.

– Malonu buvo su tavim susipažinti, mažyte.

Neapsimetinėja.

Praeinam pro nėriniuotą palaidinę. Kitoje kontoroje apsisuku.

– Kai ką pamiršau.

Jis sėdi prie rašomojo stalo. Tebesišypso pats sau. Prieinu ir pabučiuoju į skruostą.

– Ką pasakys ponia Fiojl? – klausia.

Mirkteliu.

– *All negociations what so ever to be kept strictly private and confidential.*

Kas antrą dieną Moricas pasiima Benją iš vakarinės repeticijos pavakarieniauti „Savarine“, Niuhaune.

Moricas čia lankosi dėl virtuvės, kainos žadina jo vertės pajautimą, be to, jam patinka, kad per viso fasado aukščio veidrodinius langus galima žiūrėti į žmones gatvėje. Benja eina kartu, nes žino, kad žmonėms gatvėje per tuos pačius langus gerai matyti ji pati.

Jie turi savo staliuką prie lango, savo padavėją ir visada valgo tą patį. Moricas užsisako ėriuko inkstų, o Benja – dubenėlį su tokiu ėdalu, kokiu šeriami triušiai. Prie gretimo stalelio šiandien sėdi šeima, įsigudrinusi atsivesti mažą vaiką į šitą šiaip jau vaikams draudžiamą zoną. Moricas žiūri į vaiką.

– Nepradžiuginai manęs vaikaičiu, – sako man.

– Maži vaikai dvokia šlapimu, – sako Benja.

Moricas atsisuka į ją nustebęs.

– Ir ėriuko inkstai, – sako.

Pagalvoju apie automobilyje manęs laukiantį mechaniką.

– Neprisėsi, Smila?

– Manęs laukia.

Benja mato „Morisą“ pro langą, bet neįžiūri, kas jame sėdi.

– Atrodo, kad jis tavo amžiaus, – sako ji. – Penktoj dešimty. Sprendžiant iš puikaus automobilio.

Atsakydama įžeisčiau Moricą, todėl praleidžiu tai negirdom. Palinkstu virš stalo remdamasi į kraštą. Visada taip. Benja su Moricu sėdi patogiai atsilošę. Čia jų vieta. Aš nenusivilkusi drabužių ir jaučiuosi tarsi atėjusi iš gatvės siūlyti savo prekių.

Moricas laiko du vokus. Vienas – pilkas, su dėmėm lyg ir nuo raudonojo vyno. Stojusioj tyloj jis bando panaudoti juos man pasodinti. Nepasiseka.

– Man tai nemalonu, – sako.

Nesuprantu, ką turi minty.

– Hvidas – gana reta pavardė. Buvo toks kompozitorius, Džonatanas Hvidas. Skambinau Viktorui Halkenvadui.

Benja pakelia galvą. Šitas vardas net jai girdėtas.

– Nežinojau, kad jis dar gyvas.

– Aš ir pats nesu tuo tikras.

Paduoda man voką. Prisikišu prie nosies. Dėmės vyno. Įkišęs pirštą į golfo apykaklę Moricas brauko aplink sprandą.

– Nebuvo labai malonu. Jis jau visai nieko nebesupranta. Vienu momentu nutėškė ragelį. Vidury mano sakinio. Bet vis tiek parašė.

Retai kada pamatysi Moricą tokį sukrėstą. Reikia naudotis proga dabar. Tik automobilyje suprantu, kodėl.

Pasiveja mane tarpdury.

– Pamiršai šitą.

Antrasis vokas.

– Vienintelė iškarpa apie Tiorką Hvidą. Iš „Danijos spaudos paslaugų biuro“.

Moricas šitos iškarpų firmos abonentas. Jie renka visus spaudos paminėjimus apie jį patį.

Norėtų paliesti mane. Nedrįsta. Norėtų kažką pasakyti. Neišeina.

Automobilyje perskaitau laišką balsu. Dar kiek, ir šita rašysena būtų visai neįskaitoma.

„Jorgenai, tu menkas, pigus barzdaskučio padėjėjau.“

Mechanikas žiūri nesusigaudydamas.

– Mano tėvas vardu Jorgenas, – sakau. – O Viktoras visada greit užsidega.

Jau turbūt penkiolika metų kaip jo nemačiau. Opera buvo suteikus jam garbės gyvenamąjį plotą Store Kanikės skersgatvyje. Sėdėdavo krėsle, pastatytam prie fortepijono. Vilkėdavo chalatą; kitokio jo ir nemačiau. Basom ištinusiom kojom. Nežinau, ar dar galėjo vaikščioti. Svėrė turbūt daugiau kaip 150 kilogramų. Viskas ant jo karojo. Žiūrėjo į mane, ne į Moricą. Po akim kabojo ne maišai, o miegmaišiai.

– Nemėgstu moterų, – pasakė. – Pasitrauk toliau.

Pasislinkau.

– Buvai miela, kai buvai maža mergaitė, – pasakė. – Tas laikas nebegrįš.

Pasirašęs ant plokštelės įdėklo padavė ją Moricui.

– Žinau, ką galvoji, – pasakė. – Galvoji, va, senas durnius, dar vieną plokštelę įrašė.

Tai buvo *Gurrelieder*. Tebeturiu ją. Buvo ir liko neužmirštamas įrašas. Kartkartėm pagalvoju, kad kūnas, pati mūsų fizinė egzistencija, nubrėžia ribą tam skausmui, kokį gali pakelti protas. Ir kad Viktoras Halkenvadas toje plokštelėje pasiekia šią ribą. O tada mes galim klausytis ir jausti ją, nebūtinai eidami taip toli.

Nors žmogus, toks kaip aš, nieko nenusimanai apie Europos kultūros istoriją, girdi, kad šitoje muzikoje, šitoje plokštelėje, pasaulis sugriūva. Klausimas, ar yra kam jį pakeisti. Viktoras netikėjo, kad būtų.

„Pasižiūrėjau savo dienorašty. Jis – viskas, kas liko iš mano atminties. Paskutinį kartą aplankei mane prieš dešimt metų. Paklausyk, ką pasakysiu. Man Olchaimerio liga*. Net toks perkamas gydytojas kaip tu turėtų

* Vokiečių neurologo Alzheimerio 1906 metais aprašyta presenilinė demencija.

žinoti, ką tai reiškia. Su kiekviena diena iš mano smegenų ištrupa po trupinį. Greitai, padėk Dieve, nebegalėsiu atsiminti net visų jūsų, mane ir save išdavusių.“

Viskuo kaltas jo abejingumas. Jam dainuojant, drebančiam, vos įstengiant nepratrūkti, nebeišlaikant besiveržiančių romantinių jausmų, kartu atsirasdavo nuotolis, kažkur jame pačiame, viską siunčiantis velniop.

„Mes abu su Džonatanu mokėmės Konservatorijoje. Įstojom 1933-aisiais. Tais metais Šionbergas perėjo į žydų tikėjimą. Tie patys metai, kai degė Reichstagas. Ir Džonatanas buvo toks. Pasirinkęs prakeiktą, siaubingą laiką. Parašė muziką aštuonioms skersinėms fleitoms ir pavadino ją „Sidabriniai polipai“. Tada, kai suknistu, bukaprotišku danų tarpukariu pats Nilsenas atrodė provokacija. Parašė genialų koncertą fortepijonui ir orkestrui. Ant fortepijono stygų turėjo būti uždėta senamadiškų krosnies ringių, nes taip galima išgauti labai savotišką garsą. Jis nebuvo atliktas. Niekada, nė karto. Vedė moterį, apie kurią net man būtų sunku pasakyti ką nors bloga. Jai buvo vos daugiau kaip dvidešimt, kai jiems gimė berniukas. Jie gyveno Brionshiojuje, dabar to rajono nebėra. Daržo pašiūrės iš banguotos skardos. Buvau nuvažiavęs aplankyti. Džonatanas neuždirbdavo nė grašio. Vaikas vaikščiojo vėju sotus. Apiplyšęs, paraudonijusiom akim, niekada neturėjo dviračio, vietinėje proletarų mokykloj visų stumdomas, nes buvo nusilpęs nuo bado ir negalėjo apsiginti. Džonatanas juk turėjo tapti dideliu menininku. Jūs visi išdavėt savo vaikus. O aš, senas krienas, turiu jums tai pasakyti.“

Mechanikas sustojo kiek atokiau, kad galėtų klausytis.

– Brionshiojaus pašiūrės, – sako. – Atsimenu. Stovėjo už kino.

„Jis nutraukė visus ryšius. Girdėjau, kad vienu metu buvo išvažiavęs į Grenlandiją. Jinai gavo mokytojos vietą. Išlaikė šeimą, kol Džonatanas rašė muziką baltosioms meškoms. Prieš grįžtant aplankiau juos kartelį. Ir sūnus ten buvo. Gražus kaip dievaitis. Kažkokios šakos mokslininkas. Šaltas. Kalbėjomės apie muziką. Jis visą laiką klausinėjo apie pinigus. Nepagydomas. Kaip ir tu, Moricai. Dešimt metų neaplankei manęs. Kad tu užtrokštum nuo tų pinigų. Ir užsispyręs kažkoks tas vaikas buvo. Kaip Šionbergas. Dvylikatonė muzika. Grynas užsispyrimas. Bet Šionbergas nebuvo šaltas. Berniukas – ledinis. Aš pavargau. Pradėjau šlapintis lovo-

je. Dar neatsibodo tau viso šito klausytis, Moricai? Kada nors ir tau taip pat bus.“

Nepasirašęs.

Antrojo voko iškarpa tėra maža žinutė. 1991-ųjų spalio 7 d. Singapūro policija sulaikė daną Tiorką Hvidą. Užsienio reikalų ministerijos vardu konsulatas pareiškė protestą. Man tai nieko nesako. Tik prisimenu, kad Lojenas kartą irgi buvo Singapūre. Fotografuoti mumijų.

Važiuojam į Šiaurės uostą. Prie Danijos kriolito bendrovės jis sumažina greitį; žiūrim vienas į kitą.

Prie Svanemiolės elektrinės palikę automobilį Sundkrogo gatve žingsniuojam uosto link.

Pučia sausas vėjas, nešioja vos matomus ledo kristalus, degina veidą.

Tarpais susikimbam už rankų. Tarpais sustojam ir bučiuojamės šaltom lūpom, karštom burnom, tarpais išsiskiriam. Apsiavę auliniais; šaligatviai pripustyti. O jaučiamės tarsi būtume du šokėjai – čia apsikabinę, čia gaudantys ir keliantys vienas kitą. Jis nepalieka manęs užpakaly. Nelenkia prie žemės ir nestumia pirmyn. Pabūna šalia, paskui kiek atsilieka.

Kažkoks padorus tas pramoninis uostas. Jokių karališkųjų jachtklubų, jokių pasivaikščiojimų ar fasadinei pusei įdėto darbo. Žaliavų silosinės, sandėliai, kranai konteineriams.

Tarpuvartėje stovi plieninis korpusas. Medinėm kopėčiom užlipam į viršų. Sėdim ant kapitono tiltelio žiūrėdami į baltuojantį denį. Padedu galvą jam ant peties. Plaukiam. Vasara. Plaukiam į Šiaurę. Gal palei Norvegijos pakrantę. Nelabai toli nuo kranto, nes aš bijau atviros jūros. Pro didžiųjų fiordų žiotis. Šviečia saulė. Jūra mėlyna, skaidri ir gili. Tarsi po mūsų kiliu būtų galybė skystų kristalų. Vidurnakčio saulė. Rausvas, šokinėjantis šviesos ratas. Vos girdima vėjo daina laiduose.

Išeinam į prieplauką. Vyrai darbiniais drabužiais dviračiais važiuodami pro šalį atsisuka, mes šypsomės jiems, mes žinom, kad švytim.

Bastomės palei nurimusius dokus, kol sustyram nuo šalčio. Valgom nedidelėje smuklėje, pastatytoje kartu su rūkykla. Lauke debesys trumpai pasiduoda prieš tirštai raudoną saulėlydį, nudažantį baltai melsvą žvejų laivo korpusą rausva ir violetine spalva.

Jis pasakoja man apie savo tėvus. Apie tėvą, kuris niekada nešneka ir kuris yra stalius, paskutinis Danijoje mokantis padaryti įvijus laiptus, besisukančius į dangų tobula medine spirale. Apie mamą, moterų žurnalų

maisto skyreliams kepančią pyragus, kurių pati negali paragauti, nes serga cukralige.

Kai paklausiu, iš kur jis pažįstąs Birgą Landerį, papurto galvą ir užtyla. Glostau per stalą jo smakrą prie kramtomojo raumens ir galvoju, kaip gyvenimas netikėtai kartais leidžia patirti mums ekstazę ir laimę su visiškai svetimu žmogum.

Už durų temsta.

Net sutemus, net žiemą Helerupas priklauso kitam matavimui negu Kopenhaga. Sustojam ramioje, begarsėje gatvėje. Palei šalikelę ir aukštas vilų sienas boluoja sniegas. Soduose ant balto kilimo amžinai žaliuojantys medžiai ir krūmai pavirtę tankiu juodu pamiškės ar kalno siluetu.

Gatvės neapšviestos. Bet namas vis tiek matyti. Balta aukšta vila, stovinti nuo mūsų kelio prasidedančioje alėjoje.

Aplink namą – nei tvoros, nei gyvatvorės. Nuo šaligatvio lipi tiesiai ant vejos. Viršuje, trečiame aukšte, lange dega šviesa. Viskas atrodo gerai prižiūrėta, neseniai perdažyta, brangu ir nuošalu.

Truputį giliau, ant vejos, stovi lempos apšviesta iškaba. Ant jos parašyta „Geoinformas“.

Norėjom tik užmesti akį į pastatą. Dabar praleidom čia jau valandą.

Namas neturi jokios reikšmės. Galėjom sustoti bet kur. Ir būti kiek norim.

Prie mūsų artėja policijos automobilis. Jau pirma du kartus pravažiavo. Dabar jiems pasidarė smalsu.

Policininkas pro mane kreipiasi į mechaniką.

– Na, drauguži?

Iškišu galvą pro langą tiesiai į jų patrulinį automobilį.

– Turim tik vieną kambarį, ponas komisare. Nuomojamės Jagersborgo gatvės pusrūsy. Dar trys vaikai ir šuo. Kartais norisi nors truputį pabūti vieniems. Už dyką. Tai atvažiuojam čia.

– Okei, ponia, – sako. – Bet važiuokit kur kitur pasibūti. Čia ambasadų rajonas.

Nuvažiavo. Mechanikas įjungia automobilį, pajudam.

Staiga name priešais mus užgęsta šviesa. Jis pristabdo. Su užgesintais žibintais šliaužiam žemyn alėjos link. Trys žmonės išeina ant laiptų. Du iš jų – tik juodi taškai naktyje. Trečiasis instinktyviai ieško šviesos. Šviesa pagauna kailinius, baltą veidą. Tai moteris, kurią mačiau kalbantis su Andrėjumi Lichtu Izaijo laidotuvėse. Atmeta galvą ir juodi plaukai švysteli į

naktį. Dabar matydama šį judesį antrą kartą suprantu, kad jis reiškia ne išpuikimą, o pasitikėjimą savimi. Pakyla garažo durys. Iš šviesos srauto išvažiuoja automobilis. Žibintai nuslysta per mus ir dingsta. Už jo iš lėto nusileidžia durys.

Mes sekam iš paskos. Nelabai arti, nes alėja visai tuščia, bet ir ne pernelyg nutolę.

Jei važiuoji sutemus per Kopenhagą išleisdamas iš akių viską aplinkui, iš susiliejusio vaizdo iškyla naujas, skvarbiam žvilgsniui nematomas raštas. Miestas kaip judantis šviesos laukas, kaip ant tinklainės užtrauktas baltai raudonas voratinklis.

Mechanikas vairuoja atsipalaidavęs, užsigalvojęs, atrodo, tuoj tuoj užmigs. Nedaro jokių netikėtų judesių, staigiai nestabdo, nedidina greičio, tik plaukia judriomis gatvėmis. Kažkur priešais mus visą laiką švytuoja platus ir žemas mus vedančio automobilio siluetas.

Gatvės vis tuštėja, galų gale liekam visai vieni. Mes pakeliui į Kalvebodo prieplauką.

Labai lėtai be šviesų įvažiuojam į prieplauką. Keli šimtai metrų prieš mus, ant paties doko, užgęsta pora raudonų užpakalinių žibintų. Mechanikas sustoja prie tamsios lentų tvoros.

Dėl santykiškai šiltesnės jūros atsiradusi migla siurbia į save šviesą. Matomumas turbūt nesiekia šimto metrų. Kita uosto pusė skendi tamsoje. Į molą ramiai plakasi bangos.

Ir kažkas sujuda. Be garso, tik kristalizuojasi juodas nakties taškas. Juodymas, vienodai judantis tarp pastatytų automobilių. Dvidešimt penki metrai nuo mūsų sustoja. Prie šviesaus refrižeratoriaus stovi žmogus. Virš jo figūros boluoja dėmė, panaši į baltą kepurę arba aurą. Ilgai nejuda. Migla kiek sutirštėja. Jai išsisklaidžius jo nebėra.

– Jis čiupinėjo radiatorius. Žiūrėjo, ar ne šilti.

Šnabžda, tarsi balsas galėtų perskrosti naktį.

– Atsargus v-vyras.

Tyliai sėdim ir leidžiam laikui srūti. Nepaisant vietos, nepaisant mūsų laukiančios nežinios, aš tarsi laimės upėje maudausi.

Jo laikrodis rodo praėjus gal pusvalandį.

Automobilio negirdim. Išriedėjęs iš miglos išjungtais žibintais, jis pravažiuoja pro šalį, vietoj variklio burzgimo tegirdėti šnypštimas. Langai tamsūs.

Išlipam iš automobilio ir einam doko link. Du vos įžiūrimi kontūrai

pasirodo esą laivai. Pirmasis burlaivis. Stovi tamsus, nuimtu tilteliu. Balta lentelė ant antstato vokiškai skelbia, kad tai lenkų mokomasis laivas.

Toliau – juodas aukštas korpusas. Aliuminio laiptai veda į laivo vidurį, bet viskas atrodo nyku ir apleista. Šitas laivas vadinasi „Kronas". Apie šimtą dvidešimt penkis metrus ilgumo.

Grįžtam į automobilį.

– Gal reikėjo užlipti ant denio, – sako jis.

Nuspręsti reikia man. Vienu momentu beveik pasiryžtu. O paskui apima baimė. Prisimenu degantį „Šiaurės pašvaistės" vaizdą Islandijos prieplaukoje. Papurtau galvą. Dabar, būtent dabar gyvenimas tapo man toks brangus.

Iš telefono būdelės skambinam Landeriui. Jis vis dar darbe.

– Jeigu tas laivas, pavyzdžiui, vadinasi „Kronas"? – sakau.

Nuėjęs grįžta. Praeina kiek laiko, kol varto lapus.

– „Loido laivų registras" duoda penkis: Frederikstado bazės chemikalų tanklaivis, Odensės žemsiurbė...

– Du pastarieji.

– Graikų – 1200 tonų, kitas – 4 tūkstančių.

Duodu mechanikui pieštuką. Tas papurto galvą.

– Aš ir s-skaičių nemoku rašyti, – šnibžda.

– Gal yra kokių nuotraukų?

– Ne „Loide". Bet jie duoda šiek tiek skaičių. 127 metrų ilgumo, pastatytas Hamburge 1957 m. Atsparus ledui.

– Savininkai?

Vėl nueina nuo telefono. Žiūriu į mechaniką. Jo veidą slepia tamsa, automobilių šviesų apšviestas kartkarčiais išnyra, baltas, sunerimęs, jausmingas. O po jausmingumu – kažkas nepajudinama.

– „Loido jūrų žinynas" mini savininką „Plejada", registruotą Panamoje. Bet vardas atrodo daniškas. Katja Klausen. Niekada apie ją nesu girdėjęs.

– Aš girdėjau, – sakau. – „Kronas" – mūsų laivas, Landeri.

3

Sėdim jo lovoj atsirėmę nugarom į sieną. Šitoj šviesoj randai aplink jo riešus ir čiurnas baltam nuogume juodi kaip geležinai lankai.

– Ar tu tiki, kad žmogus pats tvarko savo gyvenimą, Smila?

– Smulkmenas, – sakau. – Didieji dalykai vyksta savo ruožtu.

Suskamba telefonas.

Nuplėšia juostelę ir išklauso trumpą pranešimą. Tada padeda ragelį.

– Gali būti, kad tau teks išsitraukti aukštakulnius šįvakar. Birgas nori su mumis susitikti.

– Kur?

Paslaptingai nusijuokia.

– Juodoj vietoj, Smila. Bet pasipuošk.

Neša mane laiptais. Spardausi jo rankose, be garso juokiamės, kad neatkreiptume niekieno dėmesio. Chraanaake, kai buvau maža, jaunikis nunešdavo jaunąją į roges ir jie išvažiuodavo, vejami šūkaujančių svečių. Kartais ir dabar taip tebedaro. Valanda, kurią turėsiu rengtis viena, iš anksto atrodo labai ilga. Norėčiau paprašyti jo pasilikti, kad visą laiką galėčiau jį matyti. Man jis dar nepriklauso tikrovei. Laukinis jo grožis, stambi figūra, nerangus mandagumas dar panašūs į tikrovišką sapną. Bet tik į sapną. Išsitiesiu, pagriebiu už durų staktos ir nesiduodu pastatoma. Pirštai slysta palei viršutinį vyrį. Tos dvi juostelės įplėštos, atspurę kraštai duria pirštų galiukus.

Paėmusi jo rankas braukiu per juostą. Veidas surimtėja. Prispaudžia burną man prie ausies.

– Dingstam...

Papurtau galvą. Mano namai neliečiami. Ką norit iš manęs atimkit. Bet be nuosavo kampo aš negaliu.

Darau duris. Neužrakinta. Įeinu. Jis priverstas sekti iš paskos. Bet jam tai nepatinka.

Bute šalta. Nes aš visada užsuku šilumą prieš išeidama. Taupau energiją. Apšiltinu langus. Uždarinėju duris. Dar iš Tulės laikų. Iš protingo patyrimo, kiek nedaug yra naftos ir kokia ji brangi.

Todėl, žinoma, išeidama visur užgesinu šviesą. Ir apskritai stengiuosi kuo mažiau išdeginti. Dabar ji šviečia svetainėje, koridoriuje, ne mano uždegta.

Sukamasis rašomojo stalo krėslas atitrauktas prie lango. Ant atlošo kabo paltas labai plačiais pečiais. Tiesiog ant pečių styro skrybėlė. Ant palangės užkelta pora juodų, blizgančių batų.

Manau, mes įėjom labai tyliai. Bet batus nukelia, o kėdė iš lėto sukasi mūsų link.

– Labas vakaras, panele Smila, – sako. – Ir ponas Fiojli.

Raunas.

Jo veidas papilkėjęs iš nuovargio, ant skruostų – barzdos šešėlis, nemanyčiau, kad valstybės advokatas iš Ekonominių nusikaltimų tyrimų skyriaus jaučiasi puikiai. Balsas pakimęs kaip ilgai nemiegojus.

– Ar žinot, kokia pirmoji sąlyga karjerai Teisingumo ministerijoje padaryti? – klausia.

Apsidairau. Atrodo, kad jis vienas.

– Pirmoji sąlyga yra *lojalumas*. Reikėjo ir aukšto egzaminų vidurkio. Ir noro dirbti daugiau negu priklauso. Bet labiausia nulėmė, ar žmogus buvo lojalus. Sveikas protas čia nieko nereiškė. Jis, atvirkščiai, galėjo net kliudyti.

Atsisėdu ant kėdės. Mechanikas atsiremia į rašomąjį stalą.

– Atėjo laikas, kai reikėjo rinktis. Vieni tapo teismo tarnautojais, o ilgainiui ir teisėjais. Jie dažniausiai neabejodami tikėdavo teisingumu ir sistema. Tikėjo, kad žaizdoms užgijus viską galima pradėti iš naujo. Kiti tapome policijos tarnautojais, tardytojais, vėliau – valstybės advokatūros tarnautojais. Laikui bėgant gal net ir jos tardytojais. Mes buvom nepasitikintieji. Mūsų nuomone, pareiškimas, prisipažinimas, koks nors įvykis retai būna toks, kokį jį norima pateikti. Šitas nepasitikėjimas mums buvo puikiausias įrankis. Kol neatsigręždavo prieš mūsų darbą ar pačią ministeriją. Prokuratūros darbuotojui jokiais būdais negalima abejoti savo teisumu. Kiekvienas pernelyg smalsus spaudos klausimas turi būti perduo-

damas aukštesnei instancijai. Kiekvienas vos kiek kritiškesnis spausdintas straipsnis – o apskritai kiekvienas straipsnis – turi būti traktuojamas kaip nelojalumas ministerijos atžvilgiu. Galima sakyti, Teisingumo ministerijoje nustoji būti asmenybe. Dauguma prisitaiko prie šito reikalavimo. Galiu jums pasakyti, kad dauguma paslapčia jaučia palengvėjimą, valstybei išsprendus problemą būti ar nebūti savarankišku žmogumi. Mažuma, negalinti prisitaikyti, gana greitai atskiriama.

Susidūriau su šituo reiškiniu ilgose kelionėse. Nuo nepaprasto nuovargio žmogus staiga atranda giliai savy neartų linksmo cinizmo dirvonų.

– Vis dėlto kartais sistemoje lieka neaiškių asmenybių. Žmonių, galinčių nuslėpti savo tikrąjį charakterį, kol tampa per vėlu. Kol jie yra pasidarę taip santykiškai būtini, kad ministerija vargiai galėtų be jų išsiversti. Toks žmogus niekada neiškils. Bet iki tam tikros tarnybos jis gali pažengti. Gal net gauti tardytojo vietą valstybės advokatūroje. Tada jis bus per senas – o gal net pernelyg kompetentingas savo srityje – ir būtų sunku jo atsisakyti. Bet kartu jis toks sunkus žmogus, kad ir į viršų jo nestumtelėsi. Šitie žmonės tampa mažais akmenėliais ministerijos batuose. Neskaudžiais, bet erzinančiais. Po kiek laiko galima pabandyti įkišti tokį tipą į nišą, kur paslėpęs nuo viešumos naudosiesi jo užsispyrimu ir atmintim. Galbūt galiausiai jis užsiims specialiom užduotim. Pavyzdžiui, saugumo darbuotojo, kuriam privalu būti šešėlyje. Pas jį turbūt atsidurtų ir skundas dėl berniuko mirties tyrimo. Jeigu pasirodytų, kad ta byla jau užbaigta.

Nežiūri nė į vieną iš mūsų. Kalba sienoms.

– Būna, kad iš viršaus atsiunčia nurodymą numarinti skundėją. „Spustelėti“, kaip sakoma kai kuriuose kabinetuose. Patirties čia netrūksta. Bet šįkart byla sunkesnė. Vaiko mirtis. Nuotraukos su jo pėdsakais ant stogo. Visa tai nesunkiai gali virsti sąžinės klausimu. Todėl aš iškeliu mintį, kad šita berniuko mirtis kažkokia keista. Bet nesulaukiu jokios pagalbos nei iš policijos, nei iš ministerijos.

Sunkiai stojasi.

– Dabar šitas gaisras. Ir vėl, deja, kažkaip susijęs su Grenlandija. Tas žuvęs ponas buvo minimas ataskaitoje. Vakar ryte mane pašalino iš bylos tyrimo. „Ryšium su sudėtingu jos pobūdžiu“ ir t. t.

Taisydamasis skrybėlę eina rašomojo stalo link. Pabarbena į raudoną juostelės kryžių ant telefono.

– Gudriai sugalvota, – sako. – Nėra galo nelaimėms, kurias niekuo dėtiems piliečiams neša šitie aparatai. Bet būtų buvę geriau visai neatsa-

kinėti į skambučius arba neduoti savo telefono numerio. Laivas, galima sakyti, sudegė visas. Bet telefonas, matyt, padarytas iš nedegios medžiagos. Be to, jis buvo ant grindų. Jame įmontuota atmintis, kurioje išlieka paskutinio skambučio numeris. Tas numeris buvo jūsų. Spėju, kad neilgai trukus jus iškvies pasikalbėti.

– Ar nerizikavot ateidamas čia? – klausiu.

Jo rankose raktas.

– Pradėję tyrimą pasiskolinom raktą iš santechniko. Leidau sau pasidaryti kopiją. Dabar atėjau pro rūsius. Ketinu tuo pačiu ramiu keliu ir išeiti.

Vieną sekundę jame kažkas vyksta. Veidas nušvinta vidine šviesa, tarsi lavoje rusentų humoro ir žmogiškumo žarija. Atminty sustingusi fosilija iš tų laikų, kai viskas dar buvo sklandu ir šilta. Šita šviesa skatina mane klausti.

– Kas yra Tiorkas Hvidas?

Šviesa dingsta, veidas tampa bejausmis lyg sielai palikus kūną.

– Čia pavardė?

Paimu paltą ir padedu jam apsirengti. Jis truputį mažesnis už mane. Nubraukiu nuo pečių dulkes. Žvilgteli.

– Mano namų numeris yra telefonų knygoje. Jei sugalvosit kada paskambinti, panele Smila. Bet, būkit maloni, tik iš telefono būdelės.

– Ačiū, – sakau.

Bet jo jau nebėra.

Muša Išganytojo bažnyčios varpas. Pasižiūriu į mechaniką. Rankas laikau už nugaros. Kambarys pilnas to, su kuo atėjo ir ką paliko Raunas, – atvirumo, pagiežos, užuominų, kažkokios žmogiškos šilumos. Ir kai ko kito.

– Jis melavo, – sakau. – Pačioje pabaigoje melavo. Jis žino, kas yra Tiorkas Hvidas.

Žiūrim tiesiai vienas kitam į akis. Kažkas ne taip.

– Nekenčiu melo, – sakau. – Jei reikia meluoti, geriau jau aš pati.

– Tada reikėjo jam taip ir pasakyti. O ne glostinėti.

Netikiu savo ausimis, bet matau, kad išgirdau teisingai. Jo akyse žybsi tikro, neapsimesto, kvailo pavydo atspindžiai.

– Aš jo neglostinėjau, – sakau. – Padėjau apsivilkti paltą. Dėl trijų priežasčių. Pirmiausia todėl, kad reikia elgtis mandagiai su gležnu, senyvu vyru. Antra, ateidamas čia, jis tikriausiai rizikavo prarasti tarnybą ir vietą.

– O trečia?

– O trečia, – sakau, – tik taip aš galėjau ištraukti jo piniginę.

Padedu ant stalo, po lempa, ten, kur kažkada stovėjo Izaijo cigarų dėžutė, sulenkiamą storos rudos jaučio odos piniginę.

Mechanikas žiūri į mane nustėręs.

– Smulki vagystė, – sakau. – Baudžiamajam kodekse už ją daug neduoda.

Iškratau viską ant stalo. Kreditinė kortelė, banknotai. Į plastikinį įdėkliuką įkišta balta kortelė, ant kurios po juodu karūnos įspaudu parašyta, jog Raunas turi teisę statyti automobilį ministerijos aikštelėje Slotsholmene. Sąskaita iš brolių Andersenų siuvyklos. 8 tūkstančių kronų suma. Prie popieriaus prisegtas nedidelis pilkos vilnonės medžiagos pavyzdėlis. „Vyriškas paltas, *Lewis tweed*, atsiimta 1993 m. spalio 27 d.“ Iki šiol laikiau jo paltus klaida. Maniau, gavo padėvėtą partiją. Dabar matau, kad jis pats taip norėjo. Gaudamas kuklią tarnautojo algelę išleidžia krūvas pinigų varganai pusmetriu platesnių pečių iliuzijai. Kažkodėl jam nuo to ramiau.

Iš vieno skyrelio iškratau monetas. Kartu iškrenta dantis. Mechanikas pasilenkia virš manęs. Lošteliu link jo ir užsimerkiu.

– Pieninis, – sako.

Šone įkištas pluoštas nuotraukų. Išdėlioju jas tartum žaisčiau pasjansą. Ant raudonmedžio indaujos stovi virdulys. Šalia indaujos lentyna su knygomis. Tarp tų daniškų žodžių, kurie man visada atrodė esą guminės lazdos, skirtos galvoms daužyti, yra žodis „kultūringas“. Bet juo turbūt būtų galima apibūdinti fone stovinčią moterį. Žilais plaukais, akiniais be rėmelių, baltu vilnos kostiumėliu. Galėtų būti įpusėjusi septintą dešimtį. Kitose nuotraukose ją sėdinčią apsupę vaikai. Vaikaičiai. Dabar aišku, iš kur pieninis dantis. Ji supa vaiką lopšy, sode ant stalo pjausto pyragą, ima kūdikį iš rankų jaunos moters, turinčios jos smakrą, bet liesos kaip Raunas.

Šitos nuotraukos spalvotos. Kita – ne. Atrodo, lyg būtų pereksponuota.

– Čia Izaijo pėdsakai sniege, – sakau.

– Kodėl jie tokie?

– Todėl, kad policijoje nemoka fotografuoti sniego. Jei didesniu nei 45° kampu naudoja blykstę arba lempas, viskas dingsta atšvaituose. Čia reikia „Polaroido“ filtrų ir kad lempos būtų žemiau negu sniego paviršius.

Kitoje nuotraukoje ant šaligatvio stovi moteris. Tai aš prie Elzos Liubing namo. Nuotrauka sujudinta, daryta pro automobilio langą, į objektyvą pateko dalis durelių.

Mechanikas labiau pavyko. Plaukai atrodo per trumpi, bet šiaip panašus. Yra portretinė ir iš profilio daryta nuotrauka.

– Iš kariuomenės, – sako. – Rado senas nuotraukas, tų laikų, kai tarnavau.

Paskutinė nuotrauka vėl spalvota, daryta greičiausiai per atostogas, šviečiant saulei, tarp žalių palmių.

– K-kam mūsų nuotraukos?

Raunui nereikia užrašų, jo atminčiai nebūtų reikalingos ir nuotraukos.

– Rodyti, – sakau. – Kitiems.

Įdedu atgal popierių, dantį, monetas. Viską sudėlioju į vietas. Išskyrus paskutinę nuotrauką. Palmės po aiškiai nepakeliama saule. Oro drėgmė, be jokios abejonės, arti šimto. O vyras fone po laboratorijos chalatu vis tiek apsivilkęs kostiumą ir pasirišęs kaklaraištį. Atrodo šaltakraujiškas ir patenkintas. Tai Tiorkas Hvidas.

4

Išsirinkau smokingą plačiais žalio šilko atlapais. Juodas kelnes, siekiančias vos žemiau kelių, žalias kojines ir mažučius žalius batus (tokiais avėjo ančiuko Donaldo draugužė) bei nedidelę aksominę feską išplikusiai pakaušio vietelei.

Su smokingu moteriai visada iškyla problemų, ką apsivilkti ant viršaus. Užsimetu ant pečių ploną baltą „Burberry" apsiaustą. Be to, mechanikui esu pasakiusi, kad nuvežtų iki pat durų.

Važiuojam Iosterbro gatve, paskui tolyn Pajūrio gatve. Ir jis su smokingu. Būtų kita nuotaika, turbūt būčiau atkreipusi dėmesį, kad tai didžiausias gatavų drabužių dydis, vadinasi, jam penkiais numeriais per mažas, be to, atrodo lyg gautas iš labdaros ir apskritai iš jo daugiau žalos negu naudos. Bet mes tapom pernelyg artimi. Net dabar – įsispraudęs į smokingą – jis man panašus į drugelį, besiritantį iš juodo kokono.

Nežiūri į mano pusę. Stebi užpakalinį veidrodėlį. Važiuoja kaip visada lygiai, neįsitempęs. Bet akys įsidėmi kiekvieną prieš mus ir už mūsų judantį automobilį.

Pasukę leidžiamės žemyn Sundvengetu, viena tų mažų šoninių gatvių, išeinančių į Pajūrio gatvę sąsiaurio pusėje. Kažkada ji baigdavosi užtvara, vedančia į pajūrį. Dabar jos gale stovi aukšta geltonų plytų siena ir baltas buomas bei stiklinė būdelė, iš kurios uniformuotas vyras paima mūsų pasus ir kompiuteryje patikrinęs pakelia buomą važiuoti iki kito, prie kurio panašia uniforma apsivilkusi moteris paima dukart po 250 kronų ir įleidžia į automobilių stovėjimo aikštelę, čia užmokam 75 kronas sargui už jo begėdišką, žeminantį žvilgsnį į „Morisą", kurį dabar turės prižiūrėti, kad mes galėtume eiti pro sukamąsias marmurinio fasado duris,

lipti į rūbinę ir palikti kiekvienas po penkiasdešimtinę blondinei, taip užrietusiai nosį, kad kiaurai matosi šnervės.

Priešais veidrodžių sieną pasidažau vietom nusitrynusias lūpas džiaugdamasi, kad nuėjau į tualetą namie ir bent jau ne iš karto teks aiškintis, kiek kainuoja teisė nusišlapinti.

Šalia manęs žiūrėdamas į savo atspindį, priklausantį jam nepažįstamam žmogui, stovi mechanikas. Esam Sąsiaurio kazino vestibiulyje, dvyliktame, naujausiame, prestižiniame Danijos kazino. Vietoje, apie kurią girdėjau, bet niekada nebūčiau patikėjusi, kad teks įkelti čia koją.

Šitoje vietoje Birgas Landeris paskyrė mums pasimatymą, štai jis ateina. Baltais batais, baltom kelnėm su melsvais lampasais, tamsiai mėlynu trumpu sportiniu švarkeliu, pilku golfu, šilkine skarele, išsiuvinėta inkariukais, ir maža balta kepuraite su snapeliu. Akys lyg stiklinės, truputį svirduliuojanti eisena, visas šviečia kaip saulė. Abiem rankom atsargiai pataiso mano baltą drugelį.

– Atrodai labai viliojančiai šįvakar, mažyte.

– Tu irgi ne blogiausiai. Čia tavo jūros skautų uniforma?

Sekundę suakmenėja. Praėjo tik dvylika valandų nuo mūsų paskutinio pasimatymo. Bet jis jau užmiršo įspūdį.

Tada nusišypso mechanikui.

– Mano širdis išrašys jai bet kokį čekį.

Paspaudžia vienas kitam rankas, ir aš vėl pastebiu tą veik nematomą verslininko pasikeitimą. Akimirką, laikant kito ranką, visas jo girtumas, paties pasirinktas ir rūpestingai puoselėjamas vulgarumas užleidžia vietą padėkai, kone garbinimui. Tada nusiveda mus į vidų.

Niekados neišmoksiu laisvai jaustis prabangiose vietose. Kas žingsnis neapleidžia nuojauta, kad bet kada gali prieiti bet kas ir pasakyti, jog neturiu teisės čia būti. Mechanikui irgi neką geriau. Slenka kelis metrus atsilikęs, bandydamas įtraukti galvą į pečius. Birgas Landeris žingsniuoja kaip šeimininkas.

– Ar žinai, kad esu šito pyrago kąsnelio savininkas, mažyte? Neskaitai laikraščių? Kartu su „Unibanku", finansavusiu Marienliustą, ir „Casino Austria", kuriam priklauso kazino „Skandinavijos" viešbutyje, Orhuse ir Odensėje. Tik todėl, kad nereikėtų žaisti pačiam. Savininkai neturi teisės žaisti jiems priklausančiuose kazino. Taip pat ir krupjė bei prekybos agentai. Austrijoje leidžiama knyga su jų visų nuotraukomis ir nė vienas negali žaisti jokiam iš draugijai priklausančių kazino.

Veda mus per restoraną. Didžiulė apskrita patalpa su šokių aikštele vidury. Gale – ilgas, blyškiai apšviestas baras. Ant pakylos tyliai groja bevardis džiazo kvartetas. Staltiesės gelsvos, sienos nudažytos kremine spalva, baras iš nerūdijančio plieno. Sienos išpuoštos kniedėm, durų staktos – metro storumo, priveržtos varžtais. Viskas padaryta kaip seifo imitacija: tvirta, brangu, nejaukiai šalta ir svetima lyg sezono uždarymo pokylyje banko saugykloje. Dalis vienos sienos su langais į vandenį. Matosi Švedijos žiburiai ir kitas kazino galas, žaidimų kambariai lyg šaunantis į vandenį stiklinis lankas. Po langais ant sušalusio kranto turėtų būti pilkų ledo lyčių.

Mechanikas vis atsilieka. Landeris paima mane už parankės. Pro šalį skrieja damos didelėm iškirptėm, smokinguoti ponai, ponai violetiniais marškiniais ir baltais švarkais, ponai zomšiniais marškinėliais, auksiniais „Rolex“ laikrodžiais ir saulės nubalintom jūreiviško stiliaus šukuosenom.

Patalpa ovalo formos, vienoje jos pusėje stiklinė siena į vandenį: stovi kaip juodas mūras, apšviestas tik pritemdytų lempų virš žaidimų stalų. Yra keturi puslankiu riesti stalai su mušimo lazdom ir dvi didelės ruletės. Virve tarp stalų atitverti sėdi trys vyresnieji krupjė – vienas prie kortų stalų, kiti du savo aukštose kėdėse prie prancūziškos ir amerikietiškos rulečių. Prie kiekvienos poros stalų stovi po prižiūrėtoją, prie kiekvieno stalo po krupjė.

Žmonių tiek daug, kad žaidimo lentų nesimato. Vieninteliai garsai – krupjė balsai ir duslus statomų žetonų skambesys.

Žaidžia tik vyrai. Keletas moterų azijiečių sėdi. Kelios europietės žiūri, bet žaidime nedalyvauja. Patalpa virpa nuo didžiulio susitelkimo. Šviesoje žaidėjų veidai atrodo išbalę, pagauti žaidimo.

Tarpais nuo stalo atsiskiria po figūrą, kuri praėjusi pro mus dingsta. Vienos susigūžusios, kitos blizgančiom akim, bet dauguma be jokios išraiškos, susitelkusios. Kai kurios pasisveikina su Landeriu, manęs nemato niekas.

– Jie manęs nemato, – sakau.

Spusteli man ranką.

– Vaikščiojai į mokyklą, mažyte, ar neatsimeni, kaip vyrai atrodo iš vidaus? Širdis, smegenys, plaučiai, inkstai, skrandis, sėklidės. Atėjus čia viskas pasikeičia. Pradėjus pirkti žetonus, vidų pamažu užima mažas gyvis, parazitėlis. Galiausiai nelieka nieko kito, tik bandymas atsiminti, kokios kortos išmestos, pastebėti, kur nukris kamuoliukas, kortų kombinacijų galimybės ir prisiminimas to, kas prarasta.

Žiūrim į veidus aplink tą stalą, prie kurio jis mane nuvedė. Kiaukutai. Šiuo momentu beveik negalėtum įsivaizduoti, kad jie be šitų sienų gyventų kur nors kitur. Turbūt ir negyvena.

– To parazito vardas – paukštis lošikas, mažyte. Nepasotinamiausias mėsėdis pasaulyje. Žinau, apie ką kalbu. Pats kelis kartus palikau viską. Ir vėl ateidavau. Todėl teko čia apsipirkti. Dabar, kai esu savininkas, kai matau antrąją viso to pusę, yra kitaip.

Nugaros prasiskiria, ir pasimato žalias fetras. Krupjė – jauna, šviesiaplaukė mergina ilgais raudonais nagais, puikiai, vos pro nosį kalbanti angliškai.

– *Buing in? 45 000 goes down. One, two, three**...

Kai kurie svečiai turi pasistatę mineralinio vandens. Niekas negeria alkoholio.

– Tas paukštis, mažyte, būna įvairių dydžių. Kai kurių – kanarėlė. Mano – nupenėta antis. Jo – strutis...

Kalbėjo pašnibždom, nerodydamas pirštu, bet aš neabejoju. Tai šalia mūsų sėdintis vyras. Stambaus slaviško veido, kaip aštuntajame dešimtmetyje politinio prieglobsčio pasiprašiusio baleto šokėjo. Išsišovusiais skruostikauliais, juodais šiurkščiais plaukais. Padėjęs rankas ant krūvų spalvotų žetonų. Nekruta nė vienas raumenėlis. Dėmesys nukreiptas į kortas prie krupjė, tarsi visa savo esybe bandytų paveikti žaidimo baigtį.

– *Thirteen, Black Jack, insurance, Sir? Sixteen. Do you want to split, Sir? Seventeen, too many, nineteen***...

– Strutis suėdė jį iš vidaus ir dabar tapo didesnis už jį patį. Ateina čia kasnakt, kol viską pralošia. Tada dirba pusmetį. Vėl ateina ir vėl viską praranda.

Pasilenkia prie mano ausies.

– Kapitonas Zigmundas Lukas. Praeitą savaitę pralošė paskutinius pinigus. Turėjo skolintis iš manęs cigaretėms ir taksi namo.

Jo amžių sunku atspėti. Galėtų būti įpusėjęs ir ketvirtą, ir penktą dešimtį. O gal jam penkiasdešimt. Man bežiūrint jis išlošia ir susišluoja prie savęs krūvą žetonų.

– Už kiekvieną žetoną 5 tūkstančiai kronų. Padarėm juos praeitą mėne-

* Perkate? Vienas, du, trys. *(Angl.)*

** Trylika, draudžiatės, sere? Šešiolika. Ar norite skaidyti, sere? Septyniolika, per daug, devyniolika. *(Angl.)*

sį. Stalai turi skirtingas normas. Šičia brangioji lenta. Mažiausias užstatas – tūkstantis kronų, didžiausias – 20 tūkstančių. Turint minty, kad galima jį padvigubinti ir kad raundas sužaidžiamas vidutiniškai per pusantros minutės, per penkias minutes gali laimėti arba pralošti 100 tūkstančių.

– Bet jeigu jis bankrutavęs, tai už kieno pinigus žaidžia šiandien?

– Šiandien jis žaidžia už dėdės Landerio pinigus, mažyte.

Vedasi mane tolyn. Atsistojam nugaromis į barą. Prie Landerio atsiranda aukšta matinė taurė. Ištraukta iš šaldiklio, apsitraukusi plonu ledo sluoksniu, kuris dabar tirpdamas varva. Joje skaidrus gintaro spalvos skystis.

– *Bullshot*, mažyte. Aštuoni centilitrai degtinės, aštuoni centilitrai jautienos sultinio.

Kažką svarsto.

– Pavyzdžiui, mūsų klientai. Labai skirtingi žmonės. Nemažai advokatų. Dalis privačių įmonių savininkų. Šiek tiek berniukų, gaunančių nemažus arbatpinigius iš namų. Stambieji nusikaltėlių pasaulio šulai. Jiems juk nieko nereiškia išėjus pasikeisti tiek pinigų, kiek reikia žetonams. Mes nesutikom su Ekonominių nusikaltimų tyrimo skyriaus reikalavimu užsirašyti banknotų serijas. Todėl šitie namai – vienas svarbiausių už narkotikus gautų pinigų plovimo centras. Na, ir dar mažytės geltonos ponios, vadovaujančios organizuotam prostitucijos bizniui su mergaitėmis iš Tailando ir Birmos. Yra šiek tiek verslininkų, keli gydytojai. Yra tokių, kurie visą pasaulį apvažiuoja bežaisdami. Praeitą savaitę čia buvo vienas laivų savininkas norvegas. Šiandien jis turbūt Travemiunde. Kitą savaitę – Monte Karle. Kartą jis laimėjo puspenkto milijono. Laikraščiai apie tai rašė.

Ištuštinęs taurę pastumia šalin. Ją pakeičia nauja.

– Tokie skirtingi žmonės. Bet viena yra jiems bendra. Jie pralošia, Smila. Anksčiau ar vėliau pralošia visi. Situose namuose yra tik du laimėtojai. Mes, savininkai, ir valstybė. Čia nuolat sukiojasi aštuoni Mokesčių inspekcijos tarnautojai. Pasikeisdami, kaip ir mūsų krupjė, *day-* ir *eveningshifts*, paskui *countshift*, kai reikia priduoti kasas, nuo trijų ryto. Be to, dar civiliai apsirengę policininkai bei kontrolieriai iš mokesčių valdybų, turintys – kaip ir mūsų pačių apsauga – užtikrinti, kad krupjė neapgaudinėja, nepažymi kortų ir nežaidžia kartu su kuriuo iš svečių. Mūsų apyvarta apmokestinama didžiausiais pasaulyje azartinių žaidimų mokesčiais. Tačiau vien tik kazino žaidimų salėse mums dirba 290 žmonių: menedžerių, dilerių, vyresniųjų krupjė, apsaugos ir techninio personalo, inspektorių. Restorane ir naktiniame klube dar 250: virėjai, padavėjai,

barmenai, šeimininkės, tvarkdariai, rūbininkai, šou menedžeriai, inspektoriai ir nuolatinės mergaitės, kurias mes irgi kontroliuojam. Žinai, iš kur gaunam pinigų visiems atlyginimams? Mes, tarp mūsų šnekant, iš klientų uždirbam protu nesuvokiamas sumeles. Valstybei šita kloaka yra didžiausias kąsnis nuo Eresūno laivų muitinės laikų. Tas norvegas jau kitą dieną pralošė viską, ką buvo išlošęs. Bet apie *tai* laikraščiai nesužinos. Viena Tailando viešnamio motušė praeitą savaitę tris kartus prakišo po 500 tūkstančių. Vis tiek ateina čia kas vakarą. Kaskart mane pamačiusi puola maldauti, kad uždaryčiau šituos namus. Kol jie veiks, ji neturėsianti ramybės. Ją traukia čia. Prieš atidarant šią, aišku, buvo nelegalių įstaigų. Bet jos nebuvo tokios. Daugiausia pokeris, kaip bežiūrėsi, lėtesnis, reikalaujantis kombinacinių sugebėjimų. Legalizavus viskas pasikeitė. Tarsi koks ilgai draustas užkratas pagaliau ištrūko į laisvę. Čia lankosi vienas jaunas vyriškis, kuris turėjo įkūręs dailės įmonę. Niekada anksčiau nebuvo žaidęs, kažkas jį čia atsivedė. Dabar baigia viską pralošti. Pastatyti ir įrengti šituos namus kainavo 100 milijonų. Mėšlas, nors auksu žiba.

– Bet juk jame tavo pinigai, – sakau.

– Aš ir pats turbūt supuvęs obuolys.

Mane visada žavi, kaip gailiai begėdiškai danai priima savo žodžius ir darbus skiriančią neįveikiamą prarają.

– Panašios įstaigos nulemia tokių kaip Lukas likimą. Nepaprastai talentingas jūreivis. Daug metų plaukiojo savo mažuoju kabotažiniu laivu į Grenlandiją. Paskui buvo atsakingas už statomą žvejybinį laivą Mbengane, Indijos vandenyne, prie Tanzanijos krantų, – didžiausią skandinavų vykdytą darbą užsienyje. Į burną neima nė lašelio. Kaip niekas kitas pažįsta Šiaurės Atlantą. Sako, net myli jį. Bet lošia. Mažasis paukštelis ištuštino vidų. Jam nebėra daugiau nei šeimos, nei namų. O dabar taip nusmuko, kad imsis bet ko. Viskas priklauso tik nuo sumos dydžio.

Atsistojam prie stalo. Prie kapitono Luko sėdintis vyras panašus į mėsininką. Pažiūrim gal dešimt minučių. Per tą laiką jis pralošia 120 tūkstančių.

Už merginos raudonais nagais atsistoja naujas krupjė ir švelniai patapšnoja jos juodo uniforminio švarko petį. Neatsisukdama ji baigia žaidimą. Zigmundas Lukas laimi. Mano apskaičiavimais, apie 30 tūkstančių. Mėsininkas praranda paskutinius prieš jį gulėjusius žetonus ir nepasikeitusia veido išraiška pakyla nuo stalo.

Raudonieji nagai pristato savo pamainą. Jauną vyrą, tokį pat paviršutiniškai žavų ir mandagų kaip ji pati.

– *Ladies and Gentlemen. Have a new dealer. Thank you.**

– Nenorėtum pažaisti, mažyte?

Nykščiu ir smilium laiko krūvelę žetonų.

Pagalvoju apie mėsininko praloštus 120 tūkstančių. Vidutinio kaip mes dano metinis atlyginimas grynais. Penkiskart didesnis už vidutinio kaip mes Arkties eskimo. Niekada gyvenime nesu mačiusi tokios nepagarbos pinigams.

– Gali išmesti juos į klozetą, – sakau. – Ten bent šniokštimą išgirsi prieš atsisveikindamas.

Gūžteli pečiais. Kapitonas Lukas pirmą kartą pakelia savo katės akis nuo fetro ir pasižiūri į mus. Susibraukęs žetonus pakyla ir išeina.

Iš lėto sekam paskui.

– Dėl manęs taip darai? – klausiu Landerio.

Paima mane už rankos ir surimtėja.

– Tu man patinki, mažyte. Bet aš myliu savo žmoną. Visa tai darau Fiojliui.

Pamąsto.

– Apie mane nepasakytum daug gero. Per daug geriu. Per daug rūkau. Per daug dirbu. Esu blogas šeimai. Vakar, kai gulėjau vonioj, atėjo didžiausias, pastovėjo, pažiūrėjo ir paklausė: „Tėveli, kur tu gyveni?“ Mano gyvenimas nedaug ko vertas. Bet už tai, kas jame dar turi vertės, aš skolingas mažajam Fiojliui.

Kapitonas Lukas laukia nedidelėje stiklinėje verandoje, išsikišusioje virš vandens. Susmunku ant suolo kitoje stalo pusėje. Iš oro atsiradęs mechanikas įslysta man prie šono. Landeris tebestovi atsirėmęs į stalą. Už jo padavėja sustumia duris. Mes vieni šitoje stiklinėje dėžutėje, atrodo, plūduriuojančioje sąsiauryje. Lukas pasisukęs šonu. Prieš jį pastatytas puodelis su juodu skysčiu, stipriai kvepiančiu kava. Be perstojo rūko. Nė kartelio į mus nežvilgteli. Karčiai ir nenorom spaudžia žodžius kaip sultis iš neprinokusios citrinos. Kalba su vos juntamu akcentu. Spėju, kad lenkų kalbos.

– Ateina pas mane čia, vieną naktį, žiemą, gal lapkričio vidury. Vyras ir moteris. Klausia, kaip man jūra į šiaurę nuo Gothobo kovo mėnesį. Sakau, po velnių, kaip ir visos kitos. Tada išsiskiriam. Praeitą savaitę vėl ateina. Dabar mano padėtis pasikeitusi. Vėl klausia. Bandau paaiškinti

* Ponios ir ponai, naujas dileris. Ačiū. *(Angl.)*

jiems apie paką*. Apie „ledkalnių kapines". Apie pakrantės laivybinius vandenis, pilnus dreifuojančio ledo, nuo ledkalnių atsiskyrusių lyčių ir ledo lavinų, slenkančių nuo ledynų tiesiai į jūrą, kad net amerikonų atominis ledlaužis „Šiaurys" iš Tulės bazės teišdrįsta pasirodyti ten kas trečią ar ketvirtą žiemą. Jie neklauso. Ir patys visa tai gerai žiną. Ką aš galiu, klausia. O ką gali jūsų čekių knygelė, sakau.

– Kokios jų pavardės, iš kokių kompanijų?

– Tik laivas. Kabotažinis laivas. 4 tūkstančių tonų. „Kronas". Stovi Pietiniame uoste. Jie pirko jį ir perdarė. Laivas ką tik iš statyklos.

– Įgula?

– Dešimt vyrų, reikės man pačiam susirasti.

– Krovinys?

Pasižiūri į Landerį. Laivų makleris nė nekrusteli. Padėtis neaiški. Iki šios akimirkos maniau, kad jis pasakoja man visa tai Landerio spaudžiamas. Dabar, šiek tiek jį pažinusi, šitą mintį atmetu. Lukui niekas negali įsakyti. Gal tik tas paukštis viduj.

– Koks krovinys, aš nežinau.

Apimtas kartėlio, pasiekęs neapykantos sau pačiam ribą, jis pradeda linguoti pirmyn atgal.

– Įranga?

Tai mechanikas staiga prabyla.

Ilgai tyli.

– LMC, – sako. – Nupirkau vieną laivynui nebereikalingą.

Užgesina nuorūką į kavą.

– Statykloje pritvirtino storus skersinius. Kraną. Ypač sustiprino priekinį krovinių triumą.

Atsistoja. Seku iš paskos. Noriu, kad mūsų niekas nei matytų, nei girdėtų, bet šitas stiklinis narvelis toks mažas, kad po sekundės atsiduriam prie sienos. Stovim visai arti stiklo, ant jo nuo mūsų kvėpavimo atsiranda balti, greit išgaruojantys ratilai.

– Ar man galima į laivą?

Galvoja. Iš atsakymo matau, kad jis neteisingai suprato klausimą.

– Man tebetrūksta palydovės.

Prasiveria sustumiamosios durys. Tarpduryje stovi vyras plačiais pilkais pečiais – su paltu, kurį ne toks autoritetingas svečias būtų turėjęs palikti rūbinėje.

* Daugiametis plaukiojantis jūros ledas, susidedantis iš ledlaukių ir priešalo.

Tai Raunas.

– Panele Smila, ar negalėčiau persimesti su jumis pora žodelių?

Visi sužiūra į jį, o jis pakelia žvilgsnius – kaip turbūt ir visa kita – su akmenine ramybe.

Atsilieku keliais žingsniais. Niekas negalėtų įtarti, kad mes pažįstami. Vedasi mane plačiu koridoriumi, apstatytu odinėmis sofomis, su daugybe gėlių. Jo gale – žaidimo automatų salė. Visi užimti.

Jaunas vyras užleidžia mums savo automatą. Pasitraukęs kiek tolėliau lieka stovėti.

Raunas išsitraukia iš kišenės dvidešimties kronų banknotų ritinėlį.

– Norėčiau atgauti savo piniginę.

Atsukęs man nugarą žaidžia.

– Aš čia budžiu vieną dieną kas dvi savaitės, – sako vos girdimu per automato ūžimą balsu.

– Mus atsekė?

Iš pradžių neatsako.

– Jūsų ieško. Prieš penkiolika minučių pranešė.

Dabar mano eilė nieko nesakyti.

– Čia nuolat budi koks tuzinas policininkų civiliais drabužiais. Dar mūsų atstovai. Jei liksit čia, turit tik kelias minutes laisvės. O jei išeisit tuoj pat, galbūt galėčiau kiek užvilkinti reikalą.

Paduodu jam piniginę ir du popiergalius – nuotrauką ir laikraščio iškarpą. Paima nenuleisdamas nuo automato akių, piniginė dingsta kišenėje, nuotrauką permeta akimis. Man ištiestoje rankoje su iškarpa nuotraukos nebėra. Papurto galvą.

– Padariau viską, ką galėjau, – sako. – O ko negavot, pati pasiėmėt.

Laikas baigti visa tai.

– Man reikia sužinoti, – sakau. – Imsiuos bet ko. Įskaitant jūsų pardavimą Nagui.

– Nagui?

– Tam plokščiam, kietam, nuolat išlendančiam asistentui.

Nusišypso pirmą kartą. Po sekundės šypsenos nebėra, lyg niekada nebuvo. Ant ryškių, pašėlusiai besisukančių automato cilindrų veidrodinis jo veido be gyvybės ženklų atspindys. Bet jam prabilus suprantu, kad kažką užkliudžiau.

– Čiangrajus, Kampučijos, Laoso ir Birmos pariby. Feodalų valdoma

sritis. Galingiausias – Khumas Na. Turi 6 tūkstančių vyrų kariauną. Kontoras visuose Rytuose ir didžiausiuose Vakarų miestuose. Reguliuoja viso pasaulio prekybą heroinu. Tiorkas Hvidas dirbo Čiangrajuje.

– Ką?

– Jis mikrobiologas, radiacijos mutacijų specialistas. Ten perdirba opijui naudojamas aguonas. Sako, jie turi pačias moderniausias tokio tipo laboratorijas pasaulyje. Džiunglių glūdumoje Hvidas darė bandymus švitindamas aguonų sėklas derliui pagerinti. Sklido gandai, kad jis sukūręs naują rūšį, majamą, kurios pradinė, sutirštėjusi, bet dar neišsikristalizavusi masė yra dvigubai stipresnė už heroiną.

– Kodėl jums tai rūpi, Raunai? Ekonominių nusikaltimų tyrimo skyrius domisi narkotikais?

Neatsako.

– Katja Klausen?

– Pradėjo prekyba antikvariniais daiktais. 1990-aisiais ir 1991-aisiais buvo išsiaiškinta, kad nuo devintojo dešimtmečio didžioji dalis heroino į JAV ir Europą pateko paslėpta antikvariniuose daiktuose.

– Zaidenfadenas?

– Transportas. Inžinierius, diplomo tema apie įvairų transportavimą. Kelių firmų užsakymu organizavo antikvarinių daiktų gabenimą iš Rytų. Vienu metu vadovavo tikram oro tiltui iš Singapūro per Japoniją į Šveicariją, Vokietiją ir Kopenhagą. Nerizikavo naudotis oro erdve virš Vidurinių Rytų.

– Kodėl jie ne kalėjime?

– Didieji ir gudrieji retai kada sėdasi. Jau reikia eiti, panele Smila.

Nesijudinu.

– Kas buvo „Freia Film“?

Jo pirštai sustingsta ant chromuotos rankenos. Linkteli pavargęs.

– Kino kompanija, po kurios priedanga prieš okupaciją ir po jos veikė vokiečių žvalgyba. Kuriamo filmo Hiorbingerio Tulės teorijai paremti dingstimi jie surengė dvi ekspedicijas į Grenlandiją. Tikrasis tikslas buvo ištirti užėmimo galimybes, ypač tų dviejų kriolito kasyklų, kurios galėjo garantuoti aliuminio gamybą, nepaprastai svarbią lėktuvų pramonei. Be to, jie dar atliko matavimus tikėdamiesi įrengti lėktuvų bazes, turėsiančias tapti atraminiais taškais, jeigu JAV sumanytų pulti.

– Ar Lojenas buvo nacis?

– Lojenas buvo ir yra apsėstas šlovės. Ne politikos.

– Ką jis rado Grenlandijoje, Raunai?

Purto galvą.

– Šito nežino niekas. Išmeskit tai iš galvos.

Dabar pasižiūri į mane.

– Važiuokit pas gerą draugę. Susigalvokit įtikinamą pasiaiškinimą, kodėl atsidūrėte tame laive. Pati kreipkitės į policiją. Pasisamdykit gerą advokatą. Tada po dienos būsit laisva. O visa kita pamirškit.

Ištiesia už nugaros ranką. Ant delno guli kasetė.

– Paėmiau iš jūsų buto. Kad būtumėt apsaugota per kratą.

Noriu paimti, bet kasetė dingsta.

– Kam visa tai darot, Raunai?

Žiūri į besisukančius automato ratus.

– Sakykim, todėl, kad nemėgstu neaiškių mažų vaikų mirčių.

Laukiu, bet daugiau nieko iš jo neišgirstu. Tada apsisuku ir išeinu. Tą pačią sekundę jis išlošia. Toldama girdžiu, kaip tarsi vemdamas metalu robotas pažeria srovę monetų ir ilgai skambėdamas spjaudosi.

Pasiimu iš rūbinės apsiaustą. Smilkiniuose tvinksi. Dabar atrodo, kad visi spokso į mane. Dairausi mechaniko. Viliuosi, kad jis ką nors sugalvos. Juk dauguma vyrų puikiai moka rasti išeitį, išsisukti, laiku dingti. Bet vestibiulis tuščias. Išskyrus mane ir rūbininkę, atrodančią gerokai rimčiau negu turėtų už penkiasdešimt kronų kabindama ant pakabos žmonių paltus.

Staiga pasigirsta juokas. Aukštas, virpantis, skardus. Pereina tiesiai į trimito garsą, pašėlusi, žvanganti, bliaunanti pradžia, tuoj pat virstanti žemesniu, labiau tinkančiu šitai vietai tonu. Bet aš spėjau atpažinti garsą.

Turiu tiek nedaug laiko. Skinuosi kelią tarp stalų, kertu tuščią šokių aikštelę. Trys baltieji muzikantai stovi už jo apsivilkę gelsvais smokingais, miltinių kukulių veidais. Jis su fraku. Labai nutukęs, veidas – juodas prakaito rutulys; didelės baltos akys pasruvusios krauju ir išsprogusios, tarsi bandytų pabėgti nuo mirtinos kaukolėje esančios alkoholio dozės. Panašus į tokį, koks yra. Kolosas ant postamento, dabar sugriuvusio ir išnykusio.

Bet muzika tokia pat stipri. Net ir dabar, grojant su dulsikliu, ji užgriūva sodriais, auksiniais ir šiltais tonais ir net vieno žvangančio numerio skambesys skvarbus, gilus ir neklusnus. Atsistoju tiesiai prieš žemos pakylos kraštą.

Pabaigus užlipu ant scenos. Jis nusišypso man. Bet šitoj šypsenoj nėra šilumos, tik pragerta poza prieš pasaulį, kurios jis, matyt, nepakeičia net ir miegodamas. Jeigu iš viso miega. Uždengiu ranka mikrofoną ir pasuku jį nuo mūsų. Už nugaros žmonės nustoja valgyti. Judesy sustingsta padavėjai.

– Rojau Luberi, – sakau.

Šypsena pasidaro dar platesnė. Gurkšteli iš didelės prie šono pastatytos taurės.

– Tulėj. Jūs kažkada grojote Tulėj.

– Tulė...

Taria atsargiai, bandydamas prisiminti, lyg girdėtų vardą pirmą kartą.

– Grenlandijoje.

– Tulė, – kartoja.

– Amerikiečių bazėje. „Šiaurės žvaigždėje“. Kelintais metais?

Šypsosi, mechaniškai kratydamas trimitą. Man liko taip mažai laiko. Čiumpu už atlapų ir trukteliu šitą didelį veidą į save.

– „Mr PC.“ Jūs grojot „Mr PC.“

– Jie mirę, *darling*.

Kalba taip storai, jog atrodo, kad tai greičiau amerikiečių negu danų kalba.

– Seniai seniai. Mirė ir paliko mus. „Mr PC.“ Polis Čembersas.

– Kelintais metais? Kelintais metais?

Girtas, nieko nesuvokiantis, lyg negyvų akių žvilgsnis.

– Mirė ir paliko mus. Ir aš miriau, *darling*. Iš karto. *Any time*.

Šypsosi. Paleidžiu atlapus. Išsitiesia ir iškrato iš trimito seiles. Staiga kažkas švelniai nukelia mane žemyn. Už nugaros stovi mechanikas.

– Eik, Smila.

Einu. Mechanikas vėl dingsta. Einu toliau tiesiai. Prieš mane – vestibiulio durys.

– Smila Jaspersen!

Žmones atsimenam iš drabužių, iš vietų, kur juos matėm, todėl pradžioj jo neatpažįstu. Tamsiai mėlynas kostiumas ir šilkinis kaklaraištis netinka prie veido. Paskui pamatau, kad tai Nagas. Nekelia triukšmo, balsas žemas ir įsakmus. Lygiai taip pat ramiai ir neišvengiamai jie netrukus palydės mane iki automobilio. Pradedu eiti greičiau. Išjungiu smegenis. Iš visų pusių į mane dabar artėja po tokią pačią pasitikinčią ir griežtą vyro figūrą.

Išeinu į vestibiulį. Už nugaros užsitrenkia durys. Didelės, taip pat padarytos lyg seifui, tokios aukštos ir sunkios, kad atrodo skirtos ne varstyti, o tik papuošti. Dabar trinkteli kaip cigarų dėžutės dangtelis. Atsipalaidavęs į jas atsiremia mechanikas. Už durų lieka visi garsai. Girdėti tik silpnas bildesys, kažkas kitoj pusėj įremia pečius.

– Bėk, Smila, – sako jis. – Bėk. Gatvėje laukia Landeris.

Apsidairau. Vestibiulyje nė vieno svečio. Už žurnalais ir cigaretėm su nuolaida prekiaujančio kiosko iš nuobodulio žiovauja durininkas. Prie kompiuterio ant informacijos stalo tuoj tuoj užmigs mergina. Už manęs stovi dvimetrinis vyras, tingiai atsirėmęs į plienines duris, kurias kažkas kitoje pusėje bando praverti plačiau. Eresūno kazino tylu ir ramu. Vieta, turinti klasę. Stilių ir kultūringą įtampą bei pramogų prie žaliojo fetro. Vieta, kur randi naujų draugų ir susitinki senus.

Tada išbėgu. Kvapo pritrūksta jau stovėjimo aikštelėje.

– Jūsų automobilis, ponia.

Tas pats sargas kaip atvažiavus.

– Nusprendžiau palikti jį trūnyti. Po to, kai jūs į jį taip pažiūrėjot.

Šaligatvio nėra. Tokios galimybės, kad kazino svečiai gali ateiti pėsti, jie nenumatė. Todėl taukšiu gatve, pralendu pro tuos du baltus buomus ir išeinu į Sundvengeto gatvę. Už šimto metrų stovi raudonas „Jaguaras“ uždegtais žibintais.

Man įlipus Landeris nežvilgteli. Veidas baltas ir įsitempęs.

Naktis, stipriai šąla. Neatsimenu, kad būčiau kada anksčiau mačiusi didmiestį šitaip apimtą šalčio. Kopenhaga nusilpusi ir bejėgė, tarsi artėjant naujam ledynmečiui.

– Kas yra LMC?

Vairuoja sustingęs, iš lėto, nepratęs prie šitos baltos kristalinės plėvelės, kuria šaltis padengė asfaltą.

– *Landing Mobile Craft*. Plokščiadugniai desantiniai laivai. Jais naudojosi per invaziją į Normandiją.

Priverčiu nuvežti mane iki Hauno gatvės. Sustoja tarp prišvartuotų motorinių valčių ir senosios Bornholmo laivų krantinės. Paprašau jo batų ir kepurės. Duoda nieko neklausinėdamas.

– Palauk valandą, – sakau. – Ilgiau nelauk.

Šiąnakt ledas tamsiai žalias, su plona sniego plėvele, matyt, ką tik snigta.

Nusileidžiu horizontaliom medinėm kopėčiom, pritvirtintom prie prieplaukos. Ant paties ledinio veidrodžio labai šalta. Mano „Burberry“ ap-

siaustas keistai sustingsta, Landerio batai atrodo ne storesni už kiaušinio lukštą. Bet jie balti. Kartu su apsiaustu ir kepure jie daro mane panašią į ledą. Jeigu kartais Baltojo bilieto stebėjimo poste kas nors sėdėtų.

Prie krantinės susigrūdę nedideli ledo gabalai, mano manymu, gali būti daugiau kaip dešimties centimetrų storio. Uosto tarnyba jau galėtų atidaryti čiuožyklą. Neramu tik dėl tamsaus, sutirštėjusio ižo pačiame įplaukimo kanale.

Šiaurės Grenlandijoje žmonės gyvena taip arti vienas kito. Miega kambaryje po kelis. Visą laiką girdi ir mato vieni kitus. Tokia maža bendruomenė. Kai paskutinį kartą buvau namie, šeši šimtai žmonių buvo pasiskirstę dvylikoje gyvenviečių.

Visiška priešingybė – gamta. Kiekvieną medžiotoją, kiekvieną vaiką, išėjusį ar išvažiavusį iš gyvenvietės, užvaldo laukinis pamišimas. Iš pradžių iki beprotybės ribos pakyla energija. Po to atsiranda ypatingas, skaidrus kaip stiklas visumos pajautimas.

Pati žinau, kad tai juokinga. Bet čia, Kopenhagos uoste, antrą valandą nakties šitas jausmas vis tiek apima mane. Tarsi sukeltas ledo ir naktinio dangaus ir šitos iš dalies atviros erdvės.

Galvoju apie tai, kas atsitiko man po Izaijo mirties.

Prieš akis stojasi Danijos – ledo liežuvio – vaizdas. Judanti, bet sušalusi ledo masė kitų atžvilgiu laiko mus toje pačioje vietoje.

Izaijo mirtis kaip sprogimas suardė įprastą tvarką. Po jos atsiradęs plyšys išlaisvino mane. Neilgai trukus (pati negalėčiau paaiškinti kaip) pradėjau judėti, tapau ant ledo čiuožiančiu svetimkūniu.

Ir dabar čiuožiu Kopenhagos uostu, su klouno kepure ir skolintais batais.

Šitaip žvelgiant pasirodo kita Danija. Danija, susidedanti iš tų, kurie patys beveik visiškai ištrūko iš ledo.

Lojenas ir Andrėjas Lichtas, vedami skirtingos rūšies gobšumo. Elza Liubing, Lagermanas, Raunas – tarnautojai, kurių jėga ir nelaimė yra ištikimybė valstybės aparatui, firmai, gydytojo profesijai. Bet kurie iš užuojautos, dėl keistumo, dėl kitų nesuprantamų priežasčių nusižengė jai, kad galėtų man padėti.

Landeris, verslininkas, turtuolis, ieškantis nuotykių ir kupinas mįslingo dėkingumo.

Laikas padaryti išilginį Danijos socialinį pjūvį. Mechanikas – amatininkas, darbininkas. Julijana – atmata. O aš? Kas aš esu? Mokslininkė, tyrinėtoja? Man duota stebėti gyvenimą iš šalies? Iš to taško, kuriame po lygiai vienatvės ir visumos supratimo?

O gal aš pernelyg jausminga?

Kanale ledo košę padengusi plona, tamsi, suskeldėjusi ledo pluta, vadinamoji „trešena“, išskydusi ir trupanti iš apačios. Einu šituo juodu kraštu žemyn link Baltojo bilieto, kol randu pakankamai storą lytį. Lipu ant jos, paskui ant kitos. Pasroviui, per uostą, gal pusės mazgo greičiu, iš lėto, sūpuodamasi, mirtino pavojaus akivaizdoje. Paskutinius metrus šoku nuo lyties ant lyties. Net kojų nesušlampu.

Baltojo bilieto langai tamsūs. Atrodo, kad visas kvartalas snausdamas ilsisi, miegas apėmęs sienas, žaidimų aikštelę, laiptus, nuogus medžių kamienus. Einu nuo kanalo, pro būdeles dviračiams, iš lėto ir atsargiai. Tada sustoju.

Apžiūriu pastatytus automobilius. Tamsius tarpdurius. Niekas nė nekrusteli. Tada patyrinėju sniegą. Ploną, lygų ką tik iškritusio sniego sluoksnį.

Nėra mėnulio, todėl praeina kiek laiko, kol ją pamatau. Vieno žmogaus brydė. Atėjo tiltu, užėjo už namo. Šitoje aikštelės pusėje pėdsakai tampa matomi. Didelio žmogaus padai. Veda į pavėsinę priešais, atgal negrįžta.

Dabar pajuntu jį. Nei garso, nei kvapo, nei šešėlio. Bet pėdsakai sukelia manyje jo artimo buvimo, pakibusios grėsmės atgarsį.

Laukiam dvidešimt minučių. Pradėjus purtyti šalčiui atsitraukiu nuo sienos, kad nesukelčiau triukšmo. Galbūt galėčiau pasiduoti ir grįžti tuo pačiu keliu kaip atėjau. Bet lieku. Nekenčiu baimės. Šlykštu bijoti. Yra tik vienas kelias jai įveikti. Tai tas, kuris veda tiesiai į pačią siaubo gelmę.

Dvidešimt minučių begarsio laukimo. Trylikos laipsnių šaltyje. Mano mama galėdavo taip išbūti. Dauguma grenlandų medžiotojų tai lengvai pakelia. Aš pati – su dideliu vargu. Retas europietis tai įstengtų. Jam prireiktų mindžikuoti, atsikrenkšti, nusikosėti, šlaminti drabužiais.

Tas, kurio buvimą dabar jaučiu arčiau kaip per metrą nuo savęs, turėtų būti įsitikinęs, kad yra vienas ir kad niekas jo nei girdi, nei mato, Vis dėlto jis toks tylus, tarsi niekados nebūtų egzistavęs.

Vis tiek nė akimirksnį nesusigundau krustelti, pasiduoti šalčiui. Nuojauta klykte klykia, kad ten kažkas laukia. Ir kad laukia manęs.

Negirdėjau net kaip jis pajudėjo. Sekundę buvau užmerkusi akis, nes nuo šalčio jos pradėjo ašaroti. Atsimerkusi pamatau nuo pavėsinės atsiplėšusį benueinantį šešėlį. Aukšta figūra, greita, lygi eisena. O virš galvos lyg aura ar karūna kažkas balta, gal kepurė.

Yra du būdai žymėti baltąsias meškas. Paprastai užmigdo jas iš sraigtasparnio. Priskrenda tiesiai virš meškos, pasilenkia iš lakūno kabinos, o tą mirksnį, kai ją pasiekia rotoriaus oro spaudimas ir ji priglunda prie žemės, iššauna.

Yra dar ir kitas, vikingų būdas, jį naudojom Svalbarde. Iš sniego skuterio, *The viking way.* Šaunama specialios konstrukcijos oriniu šautuvu, pagamintu Neindame, pietų Jutlandijoje. Reikia priartėti arčiau nei per 50 metrų. Geriau iš dvidešimt penkių. Tą mirksnį, kai meška sustoja ir atsigręžia, iš tikrųjų pamatai ją. Ne gyvą dvėseną, linksminančią zoologijos sodo lankytojus, bet *baltąją mešką* iš grenlandų herbo, milžinišką, tris ketvirčius tonos raumenų, kaulų ir dantų. Galinčią pratrūkti laukiniu, mirtinai pavojingu įniršiu. Mėsėdį, gyvenantį žemėje tik 20 tūkstančių metų ir per tą laiką temačiusį dvi žinduolių rūšis – savąją ir grobį, maistą.

Niekada nesu prašovusi pro šalį. Naudodavom dujines kulkas su didele doze zolatilio injekcijos. Meška krisdavo beveik tą patį akimirksnį. Bet nė vieno vienintelio karto man nepavyko išvengti paniškos, plaukus šiaušiančios baimės.

Taip pat ir dabar. Nuo manęs tolsta šešėlis, nepažįstamasis, žmogus, nejaučiantis, kad esu šalia. Bet mano oda, apmirusi iš šalčio, pašiurpsta kaip ežio spygliai.

Rūsiais ateinu iki laiptų. Mechaniko butas užrakintas, juostelė vietoje.

Julijanos durys atlapos. Man praėjus išlenda į laiptinę.

– Išvažiuoji, Smila.

Bejėgė, išsekusi. Vis tiek nekenčiu jos.

– Kodėl nepapasakoji apie Vingą? – sakau. – Kad atvažiuodavo Izaijo.

Pravirksta.

– Dėl buto. Jis paskyrė mums butą. Kažkuo dirba butų valdyboj. Būtų atėmęs. Pats taip sakė. Tu negrįši?

– Grįšiu, – sakau.

Nemeluoju. Esu priversta grįžti. Ji vienintelė, likusi nuo Izaijo. Kaip aš Moricui – vienintelis kelias, kuriuo galima pasiekti mamą.

Lipu į savo aukštą. Juostelė nepaliesta. Atsirakinu. Viskas savo vietoje kaip prieš išeinant. Susirenku reikalingiausius drabužius. Išeina du lagaminai, tokie sunkūs, kad tektų kviestis mašiną. Bandau krauti iš naujo. Nelengva, nes nedrįstu užsidegti elektros ir dirbu šviesoje, kurią atspindi iš lauko sniegas, apšviestas miesto žiburių. Galiausiai apsiriboju dideliu sportiniu krepšiu. Neapsieita be širdį draskančio išsiskyrimo.

Stovėdama vidury kambario paskutinį kartą apsidairau. Tada ištraukiu iš stalčiaus Izaijo dėžutę nuo cigarų ir įkišu į krepšio dugną. Mintyse atsisveikinu su savo namais.

Staiga suskamba telefonas.

Ką gi, tegu skamba. Mechanikui juk pažadėjau čia neiti. Su policija nejaučiu noro kalbėtis. Visa kita palauks. Reikia nekreipti dėmesio. Galiu viską prarasti, o laimėti neturiu ko.

Atplėšiu juostą ir pakeliu ragelį.

– Smila...

Taria lėtai, beveik bejausmiu balsu. Bet kartu auksiniu ir skambančiu tarsi iš reklamos. Niekada anksčiau jo negirdėjau. Ant pakaušio pasišiaušia plaukai. Žinau, šitas balsas – žmogaus, nuo kurio prieš minutę stovėjau mažiau kaip per metrą. Esu visiškai tikra.

– Smila... Žinau, kad tu čia.

Girdžiu jo kvėpavimą. Gilų ir ramų.

– Smila...

Dedu ragelį. Ne ant telefono, bet ant stalo. Turiu laikyti abiem rankom, kad neišmesčiau. Užsimetu krepšį ant pečių. Negaištu laiko persiauti batams. Tiesiog išskrendu pro duris, žemyn tamsiais laiptais, iš laiptinės, žemyn Pajūrio gatve, per tiltą ir į viršų Hauno gatve. Neįmanoma suvaldyti kiekvienos savo gyvenimo sekundės. Visiems kada nors ateina laikas, kai apima panika.

Landeris laukia neišjungęs variklio. Drebiuosi ant keleivio sėdynės ir prisispaudžiu prie jo.

– Gera pradžia, – sako.

Iš lėto bandau atgauti kvapą.

– Čia buvo tik išimtinis simpatijos pareiškimas, – sakau. – Gali neimti į galvą.

Leidžiu nuvežti iki pat namų. Bent jau šiąnakt daugiau neturiu noro būti viena tamsoje. Be to, nežinau, pas ką daugiau galėčiau nueiti. Duris atidaro pats Moricas. Baltu frotiniu chalatu, balto šilko šortais, susitaršiusiais plaukais ir užmiegotom akim.

Nužvelgia mane. Krepšį nešantį Landerį. „Jaguarą". Per jo pusiau miegančias smegenis keliauja kaudamiesi nuostaba, pavydas, senas įniršis, pyktis, smalsumas ir pataikaujamas pasipiktinimas. Pakaso barzdą.

– Užeisi? – sako. – Ar paduoti pinigus pro laiškų plyšį?

5

Šonkauliai – tai uždaros planetų elipsės, *sternum,* krūtinkaulyje, baltajame nuotraukos centre, yra jų židiniai. Plaučiai – tai Paukščių Tako šešėliai, pilkuojantys ant juodos švininės dangaus uždangos. Tamsieji širdies kontūrai – sudegusios saulės pelenų debesis. Ūkanotos žarnyno hiperbolės – atsiskyrę asteroidai, visatos klajokliai, išsisklaidžiusios kosminės dulkės.

Vyksta Morico konsultacija. Stovim prie ekrano, kuriame šviečia trys rentgeno nuotraukos. Iš techninės fotono nuotraukos redukcijos kaip niekad aišku, kad žmogus yra universumas, iš kitos Galaktikos matoma Saulės sistema. Ir vis dėlto šitas žmogus miręs. Amžiname Holsteinsborgo šaltyje kažkas su pneumatiniu grąžtuvu iškasė jam kapą, užritino akmenį, ant viršaus užpylė betono – nuo poliarinių lapių.

– Marijus Hoegas, miręs ant Bareno ledyno Gela Altoje 1966-ųjų liepos mėnesį.

Prie ekrano stovi Moricas, teismo medikas Lagermanas ir aš. Pintame krėsle čiulpdama nykštį sėdi Benja.

Grindys geltono marmuro, sienos apmuštos šviesiai rudu audiniu. Pinti baldai, siaura lova pacientams, nulakuota avokados žalumo spalva ir aptraukta tikra jaučio oda. Ant sienos – Dali originalas. Net rentgeno aparatas, atrodo, puikiai išlaiko šitą bandymą suderinti pažangią technologiją su jaukumu.

Štai kur Moricas uždirba pinigus, pasaldinančius gyvenimą vėlyvais vakarais, bet šiuo momentu jis triūsia veltui. Apžiūrinėja rentgeno nuotraukas, Lagermano išneštas iš Teismo medicinos instituto archyvo nusižengus šešiems įstatymo straipsniams.

– Trūksta 1966-ųjų ekspedicijos ataskaitos. Paprasčiausiai paimta. Velniai rautų.

Sakiau Moricui, kad manęs ieško ir kad neketinu kreiptis į policiją. Jis nepratęs veikti prieš įstatymą, bet nusileido, nes, ar policijai žinant, ar ne, vis dėlto geriau, kad būčiau šalia, negu kad manęs nebūtų.

Pasakiau jam, kad pas mane ateis vienas pažįstamas ir mums reikės jo klinikos ekrano. Klinika jam – šventas dalykas kaip ir tyrinėjimai bei sąskaita Šveicarijoje, bet vis tiek nusileido.

Pasakiau, kad nenorėčiau pasakoti, ką visa tai reiškia. Nusileido. Bando atiduoti skolą. Trisdešimties metų senumo, neišsemiamą.

Dabar, atėjus Lagermanui, viską išpakavus ir prismeigus nuotraukas, durys vis tiek atsiveria ir susigūžęs įslenka Moricas.

Sustoja priešais, vienas trijuose asmenyse.

Jis – mano tėvas, vis dar mylintis mano mamą ir galbūt mane, graužiamas neatlėgstančio rūpesčio.

Jis – garsus gydytojas, med. dr., pasaulinė injekcijų žvaigždė, be kurio niekas niekada nėra išsivertęs ir kuris viską sužinodavęs pirmasis.

Ir dar jis – mažas berniukas, išmestas už durų, už kurių kažkas vyksta, ir trokšte trokštantis dalyvauti.

Šiam, trečiajam, leidžiu įeiti staiga užplūdus švelnumui ir pristatau jį Lagermanui.

Jis, žinoma, pažįsta mano tėvą, spusteli jam ranką, šypsosi visa burna – jie yra matęsi porą trejetą kartų. Turėjau numatyti tai, kas dabar vyksta – Lagermanas tempiasi jį prie ekrano.

– Pažiūrėkit, – sako, – čia, velniai rautų, tokie dalykėliai, kad jus tikrai nustebins.

Atsiveria durys ir įslenka Benja. Su savo vilnonėm kojinėm, išsuktom primadonos pėdom ir begaliniu dėmesio poreikiu.

Abu vyrai prilipę prie permatomo žvaigždėlapio ekrane. Kalba ir aiškina man. Bet kreipiasi tik vienas į kitą.

– Grenlandijoj nedaug pavojingų bakterijų.

Lagermanas nežino, kad mudu su Moricu pamiršom apie Grenlandiją daugiau, negu jis kada nors galėtų išmokti. Bet nepertraukinėjam jo.

– Ten per šalta. Ir per sausa. Todėl apsinuodijimo sugedusiu maistu atvejai nepaprastai reti. Išskyrus vieną. Botulizmą, anaerobines bakterijas, sukeliančias labai pavojingą apsinuodijimą mėsa.

– Aš laktovegetarė, – sako Benja.

– Ataskaita palikta Grenlandijoje, bet Kopenhagoje yra kopija. Joje rašoma, kad tą pačią dieną, 1991-ųjų rugpjūčio 7-ąją, rasti penki žmonės. Sveiki, jauni žmonės. Botulizmas, *Clostridium botulinum* yra anaerobas, kaip *tetanus*, stabligės bakterija. Pati nepavojinga. Bet jos išskyros nepaprastai nuodingos. Apima periferinę nervų sistemą, kur nervai išsiraizgę raumenų skaidulose. Paralyžiuoja plaučius. Prieš pat užklumpant mirčiai viskas matyti. Hipoventiliacija, *acidosis*, velniai rautų. Veidas pamėlynuoja. Bet paskui nelieka jokių pėdsakų. Žinoma, *livores* šiek tiek patamsėja, bet taip, po velnių, būna ir po širdies priepuolio.

– Tai nėra jokių išorinių požymių? – klausiu.

Papurto galvą.

– Jokių. Botulizmą lemia išskyrimo procesas. Jis įtariamas tik tada, kai nerandama kitų mirties priežasčių. Paimama kraujo tyrimui. Įtariamo maisto. Viskas siunčiama Serumo institutui. Gothobo karalienės Ingridos ligoninėje, žinoma, yra medicinos laboratorija. Bet įrangos retesnėms nuodingosioms medžiagoms tirti jie neturi. Todėl kraujo mėginys buvo nusiųstas į Kopenhagą. Rasta *Botulinum* toksino.

Išsitraukia vieną iš savo didelių cigarų degtukų. Moricui ant kaktos iššoka akys. Mirties bausme baudžiami tie, kurie rūko klinikoje. Jiems siūloma pasivaikščioti sodo rūkomajame. Bet geriau, kad ir ten nerūkytų. Morico nuomone, rūkančio žmogaus vaizdas, kad ir tolimas, gali pakenkti jam mušant kamuoliuką. Viena iš jo retų, didelių, per stebuklą pasiektų pergalių prieš mano mamą buvo ta, kad jis privertė ją išeiti rūkyti į lauką Chraanaake. Vienas iš daugybės jo pralaimėjimų buvo tai, kad ji rūkė vasaros palapinėj Siorapaluke.

Kitu degtuko galu Lagermanas rodo mikroskopinių skaičių eilutes apatiniame nuotraukos kraštelyje.

– Rentgenas kainuoja velniai žino kiek. Naudojam jį tik, kai žmogus praryja kokį brangų įrankį. 1991-aisiais nebuvo padaryta nė vienos nuotraukos. Nuspręsta, kad nėra reikalo.

Išsitraukia iš kišenės į celofaną suvyniotą cigarą.

– Čia negalima rūkyti, – sako Benja.

Šaltai nužvelgia ją. Tada baksteli cigaru į nuotrauką.

– Bet 1966-aisiais jie buvo priversti padaryti nuotraukas. Kilo abejonių identifikuojant. Kūnai juk buvo labai sužaloti sprogimo. Neliko nieko kito, kaip padaryti rentgenogramą. Norėjo rasti senų lūžių ar ko panašaus. Paskui nuotraukos turėjo būti išsiuntinėtos visiems grenlandų gydytojams. Kartu su nufotografuotais dantų likučiais.

Tik dabar pastebiu, kad nuotraukoje žemiau dubens nematyti šlaunikaulių.

Prie pirmosios Lagermanas atsargiai prideda dar dvi nuotraukas. Vienoje sveikas likęs net visas nugarkaulis. Kitoje – kaulų ir tamsių šešėlių chaosas, susiskaidžiusi visata.

– Kilo įvairių profesinių klausimų. Pavyzdžiui, dėl kūnų padėties per sprogimą. Atrodo, lyg jie būtų sėdėję tiesiog ant užtaiso. Kad jis nebuvo – kaip paprastai naudojant uoloms ar ledui plastikinius sprogmenis – įdėtas į išgręžtą kanalą ar įkištas į apverstą skardinę, kad sprogtų viename taške. Lyg tas užtaisas būtų išlėkęs į orą tiesiai jiems iš po užpakalio. Gana retas dalykas dirbant profesionalams.

– Aš einu, – sako Benja, bet nesijudina.

– Visa tai, žinoma, galima laikyti tik tuščiais, įrodymų neturinčiais pasvarstymais. Bet taip nėra.

Po pirmosiomis jis pakabina dvi didesnes nuotraukas.

– Negatyve padidintos šitos vietos.

Rodo su cigaru.

– Čia matosi kepenų likučiai, *oesofagus* apačia ir pilvas. Čia būta apatinio šonkaulio, tiesiai virš *vertebra lumbalis*, štai čia. Čia širdis. Čia sužalota, čia nepažeista. Matot ką nors?

Man visa tai – pilkų ir juodų atspalvių maišalynė. Moricas slinkteli artyn. Smalsumas nugali puikybę. Iš vidinės kišenės išsitraukia akinius, su kuriais jį esam mačiusios tik mes, jo gyvenimo moterys. Tada kiekvienoj nuotraukoj įbrėžia nagu.

– Čia.

Lagermanas išsitiesia.

– Taip, – sako. – Būtent čia. Bet kas tai, po velnių, galėtų būti?

Iš aliumininio padėklo Moricas paima didinamąjį stiklą. Net kai pirštu baksteli, nesuprantu. Įžiūriu tik tada, kai parodo antrojoje nuotraukoje. Kaip glaciologijoje. Vienas kartas – tėra atsitiktinumas. Struktūrą sukuria pasikartojimai.

Adatos plonumo, baltuojanti žymė, nelygi ir susisukusi. Stiebiasi išsisklaidžiusių stuburo slankstelių link, dingsta tarp šonkaulių, pasirodo ties vieno plaučio viršūnėle, išnyksta ir vėl atsiranda prie širdies, šalia didžiųjų širdies skilvelių ir šiek tiek įlindusi į juos, tarsi baltas šviesos spindulys.

Lagermanas baksteli į kitą nuotrauką. Pro kepenis, į kairįjį inkstą.

Abu prilimpa prie didinamojo stiklo.

Paskui Moricas nusisuka. Nuo rašomojo stalo ima blizgantį, storą žurnalą.

– *Nature*, – sako. – Specialus 1979-ųjų numeris. Tu atkreipei į jį mano dėmesį, Smila.

Dešiniame atvertimo lape nuotrauka. Rentgenograma, padaryta su tokiu aparatu, kad matyti net minkštieji organai ir kūnas nepastebimai susilieja su skeletu.

– Šitas žmogus, – sako Moricas, – iš Ganos.

Parkeriu rodo kairiojoje nuotraukos pusėje esančią šviesią besiraitančią žymę, nuo vieno klubo einančią išeinamosios angos link.

– *Dracunculus*, – sako. – Gvinėjos kirmėlė. Persiduoda per vėžiagyvį *Cyclops* su geriamuoju vandeniu. Gali įsiskverbti ir pro odą. Tikrai nemalonus parazitas. Būna metro ilgumo. Organizme juda iki vieno centimetro per dieną greičiu. Galiausiai iškiša galvą pro šlaunį. Tada afrikiečiai ją pačiumpa ir išsuka ant pagaliuko. Išvynioja po porą centimetrų kasdien. Reikia mėnesio jai ištraukti. Šitas laikas ir keli mėnesiai prieš tai – viena kančia.

– Kaip šlykštu, – sako Benja.

Stovim sukišę galvas į nuotraukas.

– Aš ir maniau, – sako Lagermanas, – aš ir maniau, kad čia turėtų būti kokia kirmėlė.

– Šitam straipsny *Nature* žurnale, – sako Moricas, – rašo apie tokių parazitų diagnozavimą rentgenu. Labai sudėtinga, jei jie dar nesukalkėję audinyje. Kai širdis nebeplaka, labai sunku išgauti organizmo skysčių kontrastą.

– Mes juk kalbam apie Grenlandiją, – sakau. – Ne apie tropikus.

Moricas linkteli.

– Bet tu pabraukei jį savo laiške. Šitą straipsnį parašė Lojenas. Tai viena iš svarbesnių jo sričių.

Lagermanas trenkia į nuotrauką.

– Nežinau nieko apie tropines ligas. Aš teismo medikas. Bet į šituos du žmones kažkas įsisiurbė. Gal kažkas panašus į kirmėlę, o gal į ką kitą. Ir paliko 40 centimetrų ilgumo ir mažiausiai dviejų milimetrų skersmens kanalą. Pasibaigiantį uždegimo apimtoje vietoje. Einantį tiesiai per diafragmą ir minkštuosius organus. Šitiems dviem vyrams TNT nieko nebereiškė. Jie jau buvo mirę. Mirę. Nes kažkas – velniai žino, kas ten buvo – įkišo galvą vienam į širdį, kitam į kepenis.

Stovim ir žiūrim sutrikę į nuotraukas.

– Šitą problemą galėtų išspręsti nebent Lojenas, – sako Moricas.

Lagermanas pasižiūri į jį primerkęs akis.

– Taip, – sako. – Būtų įdomu paklausyti, ką jis pasakytų šituo klausimu. Tik, norint gauti sąžiningą atsakymą, mums, matyt, reikėtų pririšti jį prie kėdės, sugirdyti natrio pantotenato ir prijungti melo detektorių.

6

Norėčiau *suprasti* Benją. Šią akimirką labiau nei kada anksčiau.

Ne visada taip būdavo. Kad šitaip knietėtų suprasti. Bent jau sau sakau, kad taip būdavo ne visada. Pirmą kartą atvykusi į Daniją, *patyriau* fenomenus. Visą jų baisumą, grožį ir pilką nuobodulį. Bet neturėjau jokio noro juos aiškintis.

Izaijui grįžus namo dažnai nebūdavo ką valgyti. Prie stalo su savo draugais sėdėdavo Julijana: būdavo rūkoma, juokiamasi, verkiama ir geriama be saiko, bet nebūdavo pinigų nors bulvių traškučiams. Jis niekada nesiskųsdavo. Niekada nėra išbaręs mamos. Nesupykdavo. Tylomis, atsargiai, bet atkakliai praslysdavo pro ištiestas rankas ir išeidavo savo keliu. Ieškoti išeities. Kartais rasdavo namie mechaniką, kartais mane. Galėdavo prasėdėti mano svetainėje valandą ar ilgiau neišsiduodamas esąs alkanas. Laikydamasis nepaprasto, beveik beprotiško grenlandiško mandagumo.

Kai padarydavau jam valgyti – išvirdavau pusantro kilogramo skumbrę ir paduodavau su laikraščiu ant grindų, nes taip jam labiausiai patikdavę, jis abiem rankom, nepratardamas nė žodžio, metodiškai kruopščiai surydavo ją visą: suvalgydavo akis, iščiulpdavo smegenis, aplaižydavo stuburą ir sutriaukšdavo pelekus, – tada man kartais kildavo noras paaiškinti. Pajusti, koks skirtumas užaugti Danijoje ir Grenlandijoje. Suvokti tas žeminančias, nuvalkiotas, nuobodžias jausmų dramas, abipusei neapykantai ir priklausomybei susiejančias europiečius tėvus ir vaikus. Ir suprasti Izaiją.

Žinau, kad stengdamasis suvokti tampi aklas, kad trokšdamas suprasti sėji žiaurumą, nušluojantį tai, ko sieki. Tik išgyvenimas yra jautrus. Aš turbūt ir silpna, ir žiauri. Niekados negalėjau susilaikyti nepabandžiusi.

Benja, atrodytų, gavo viską. Mačiau jos tėvus. Liekni, ramūs, skambina pianinu, moka užsienio kalbų; kiekvieną vasarą per Karališkojo teatro mokyklos atostogas važiuodami į pietus, į savo namą prie Kosta Smeraldos, pasiimdavo kartu geriausią prancūzų baleto mokytoją kas rytą ant terasos tarp palmių vaikyti Benjos, nes ji pati to norėdavusi.

Atrodo, niekada nekentėjęs, nejautęs nepritekliaus žmogus turėtų jausti dvasios ramybę. Ilgai ir aš klydau taip manydama apie Benją. Jai einant per kambarius priešais mane ir Moricą su vienomis kelnaitėmis, kabinant raudonas šilkines skareles ant lempų, kurios šviečiančios jai į akis, šimtus kartų keičiant susitarimus su Moricu, mat ji šiandien užsigeidusi pasimatyti su bendraamžiais, manydavau, kad jie žaidžia pačių sugalvotą žaidimą. Kad ji, pagauta pasitikėjimo bangos, bando jaunystės, grožio ir patrauklumo poveikį vos ne penkiasdešimčia metų vyresniam Moricui.

Kartą man esant ji pareikalavo perstatyti baldus, kad būtų vietos šokti, o jis nesutiko.

Iš pradžių ji nepatikėjo. Gražus veidas, įkypos migdolo formos akys ir lygi kakta po kamščiatraukio garbanomis iš anksto švytėjo neabejotina pergale. Paskui suprato, kad jis nenusileis. Turbūt pirmą kartą. Pirmiausia pabalo iš pykčio, paskui veidas tarsi supleišėjo. Akys tapo liūdnos, tuščios ir negyvos, burną užgniaužė bepratrūkstantis, bet slopinamas vaikiškas, iš nevilties kylantis verksmas.

Tada pamačiau, kad ji myli. Kad giliai po gundomu koketavimu glūdi meilė – karinė operacija, galinti viską iškęsti, stoti, jei reikia, į tankų mūšį ir viską atsikovoti. Dar pagalvojau, kad ji turbūt visada manęs neapkęs. Ir kad jai iš anksto lemta pralaimėti kovą. Nes kažkur Morico gelmėse slypinčiame gamtovaizdyje jai nėra vietos. Ten viskas skirta mano mamai.

O gal aš klystu. Šią akimirką, dabar, man topteli, kad gal ji vis dėlto laimėjo. Jeigu taip, turiu nusileisti, vadinasi, ji sugeba pasispjaudyti kumščius. Ne vien kraipyti mažą užpakaliuką. Arba siųsti įsimylėjusius žvilgsnius nuo scenos pirmoje eilėje sėdinčiam Moricui, tikintis palikti neišdildomą įspūdį. Arba pasikliauti savo įtaka namie, šeimos glėby. Nežinojau šito anksčiau, užtai dabar žinosiu. Kad Benja kupina laukinės energijos.

Stoviu ant sniego prisispaudusi prie namo sienos ir žiūriu žemyn į rūsio virtuvę. Benja pila į stiklinę pieną. Lanksčioji kerėtoja Benja. Duoda ją vyriškiui, ir dabar aš jį pamatau. Tai Nagas.

Atėjau Pajūrio gatve iš Klampenborgo stoties, keista, kad juos pastebėjau, nes buvo tokia sunki diena.

Tą rytą daugiau nebegalėjau tverti, atsikėliau, sukišau plaukus po odine kepure – ant žaizdos tereikėjo pleistro, – užsidėjau saulės akinius, apsivilkau savo austrišką vilnonį paltą, atvažiavau metro iki geležinkelio stoties, iš čia skambinu mechanikui, bet niekas nekelia ragelio.

Einu krantine, nuo Toldo prieplaukos iki Langelinjės – noriu susikaupti. Prie Šiaurės uosto apsiperku, pirkinius man supakuoja į dėžę, kurią pristatys į Morico vilą; skambinu iš telefono būdelės žinodama, kad šitas skambutis gali nulemti mano gyvenimą.

Net keista, kiek mažai jis man reiškia. Tam tikromis aplinkybėmis lemtingi sprendimai, gal net klausimas gyventi ar mirti, priimami lengvabūdiškai abejingai. O smulkmenos, pavyzdžiui, mūsų prieraišumas tam, kas vis tiek jau praėjo, atrodo labai svarbios. Šįkart turiu dar kartą nužvelgti Knipelio tiltą, per kurį važiavau su juo, Baltąjį bilietą, kuriame su juo miegojau, Kriolito bendrovę, Skudehauno gatvę, kuria ėjom susikibę už parankių. Iš telefono būdelės Šiaurės uosto stotyje vėl skambinu jam. Atsiliepia vyras. Bet ne jis. Ramus nepažįstamas balsas.

– Klausau?

Palaikau ragelį prie ausies. Ir pakabinu.

Sklaidau telefonų knygą. Negaliu rasti jo automobilių dirbtuvių numerio. Pasigaunu taksi į Toftegordo aikštę, einu žemyn Vigerslevo alėja. Ten nėra jokių dirbtuvių. Skambinu į jo profsąjungą. Draugiškai ir kantriai atsakinėja vyriškis. Deja, Vigerslevo alėjoje automobilių dirbtuvės niekada nebuvo užregistruotos.

Niekada anksčiau nesu pastebėjusi, kad skambindamas iš telefono būdelės išstatai save kaip eksponatą, kurį tą patį akimirksnį būtinai kas nors pamato.

Telefonų knygoj yra du Plėtros tyrimų centro adresai – vienas Augusto Krogho instituto, kitas Danijos technikos mokyklos Lundtoftesletene. Pastaruoju adresu nurodyta biblioteka ir sekretoriatas.

Imu taksi į Kampmano gatvę, Verslo ir bendrovių valdybą. Vaikinas toks pat besišypsantis, naivus, su tuo pačiu kaklaraiščiu.

– Gerai, kad atėjai, – sako.

Parodau laikraščio iškarpą.

– Skaitai užsienietiškus laikraščius. Gal atsimeni šitą?

– Savižudybė, – sako. – Visi ją atsimena. Konsulato sekretorė nušoko nuo stogo. Buvo sulaikytas žmogus, bandęs ją atkalbėti. Byla palietė danų teisinės padėties užsienyje klausimą.

– Gal atsimeni sekretorės pavardę?

Pilnos akys ašarų.

– Tam pačiam kurse mokėmės tarptautinę teisę. Puiki mergina. Raun jos pavardė. Natali Raun. Norėjo dirbti Teisingumo ministerijoje. Sluoksniuose buvo kalbama, kad ji galėjo būti pirmąja moterimi policijos komisare.

– Seniai jokių sluoksnių nebėra, – sakau. – Kai kas nors atsitinka Grenlandijoje, tai pasirodo esą susiję su kažkuo Singapūre.

Žiūri gailiai, nieko nesuprasdamas.

– Ne dėl manęs atėjai, – sako, – o dėl šito.

– Su manim neverta susipažinti, – sakau žinodama, kad tai tiesa.

– Ji buvo panaši į tave. Paslaptinga. Tokiai ne prie rašomojo stalo sėdėti. Nesupratau, kaip ji nei iš šio, nei iš to tapo sekretore Singapūre. Konsulatas priklauso kitai ministerijai.

Važiuoju metro iki Liungbiu stoties, iš ten autobusu. Jaučiuosi kaip būdama septyniolikos. Atrodo, sustotum iš nevilties, bet ne, ji kaupiasi kažkur viduj, tamsioj vietoj, ir verčia eiti, daryti, ką reikia, nebūtinai tai, kas svarbu, tik kad judėtum, nors taip nenustotum gyventi.

Pusnys tarp pastatų metro gilumo, nukasti tik siauri takeliai.

Plėtros tyrimų centras nebaigtas statyti. Priimamajame stovi uždengtas stalas, nes dažo lubas. Pasakau, ko ieškau. Moteris klausia, ar man paskirtas laikas prie kompiuterio, ne, sakau. Ji papurto galvą, biblioteka dar neveikia, centro leisti darbai yra UNI C, Danijos kompiuterių tyrimų ir švietimo centre, aukštųjų mokymo įstaigų duomenų sistemoje, kuria pašaliniams naudotis draudžiama.

Kurį laiką suku ratus aplink pastatus. Kai mokiausi, buvau šitoje vietoje kelis kartus. Čia mums dėstė topografiją. Laikas viską pakeitė. Vieta tapo dar atšiauresnė ir svetimesnė negu ta, kurią prisimenu. Arba čia kaltas šaltis. Arba aš pati.

Einu pro kompiuterių pastatą. Užrakinta. Bet grupei studentų išeinant įlendu į vidų. Centrinėje salėje stovi gal penkiasdešimt terminalų. Šiek tiek palaukiu. Ateina pagyvenęs vyras, aš seku iš paskos. Jam atsisėdus, stoviu už nugaros ir stengiuosi nieko nepraleisti. Nemato manęs. Po

valandos išeina. Tada sėduosi prie palikto kompiuterio ir spaudžiu klavišą. Išmeta *Log on user id?* Rašau LTH3 – kaip tas pagyvenęs ponas. Kompiuteris atsako *Welcome* į Techninės higienos laboratoriją. *Your password?* Spausdinu *JPB*. Kaip tas ponas. Kompiuteris atsako *Welcome Mr Jens Peter Bramslev*.

Išspausdinus *Plėtros tyrimų centras* kompiuteris parodo meniu. Vienas iš jo punktų – biblioteka. Rašau: Tiorkas Hvidas. Duoda tik vieną antraštę: *Hipotezė dėl gyvybės Arkties vandenyne išnykimo po Alvarezo katastrofos*.

Šimtas puslapių. Truputį pavartau. Lentelės su metais. Iškasenų nuotraukos. Nei jų, nei prierašų mirgančiam ekrane neįmanoma įskaityti. Įvairios kreivės. Keletas įvairiais periodais braižytų diagraminių geologinių dabartinio Deivio sąsiaurio žemėlapių. Nieko nesuprantu. Laikas baigti.

Po ilgo literatūros sąrašo randu straipsnio santrauką.

„Straipsnyje svarstoma fiziko, Nobelio premijos laureato Luiso Alvarezo aštuntajame dešimtmetyje iškelta mintis, kad iridžio kiekis molio sluoksnyje tarp kreidos ir terciano nuosėdų prie Gubijo Šiaurės Apeninuose ir Stevno klintyse Danijoje yra per didelis, kad jo atsiradimo priežastis galėtų būti kas kita, nei į žemę nukritęs didžiulis meteoras.

Alvarezas spėja, kad susidūrimas galėjęs įvykti prieš 65 milijonus metų, o meteoras buvęs 6–14 kilometrų skersmens; sprogimo metu išsiskyrė 100 000 000 megatonų TNT energija. Kilęs dulkių debesis buvo visiškai uždengęs saulę mažiausiai keletą parų. Per tą laiką buvo nutrūkusios kelios gyvūnų mitybos grandys, todėl išnyko dalis jūros mikroorganizmų, o tai savo ruožtu turėjo padarinių didiesiems mėsėdžiams ir augalėdžiams. Remdamasis savo radiniu Barenco jūroje ir prie Deivio sąsiaurio, autorius aptaria prielaidą, kad sprogimo sukeltu radioaktyviu spinduliavimu būtų galima paaiškinti daugelį ankstyvojo paleoceno periode atsiradusių jūrinių parazitų mutacijų. Be to, keliamas klausimas, ar šitos mutacijos negalėjo būti masinio didžiųjų jūros gyvūnų išnykimo priežastis.“

Sugrįžtu atgal. Kalba aiški, išgrynintas, beveik skaidrus stilius. Bet 65 milijonai metų vis tiek atrodo tolimas laikas.

Išėjus jau tamsu. Vėjas pusto birų sniegą, *pirhuk*. Matau viską lyg per narkozę.

Didmiestyje pradedi keistai žiūrėti į supančius daiktus. Koncentruoji žvilgsnį į vieną, paskui į kitą. Į dykumą ar ledo juostą žiūrima kitaip. Norėdamas aprėpti visumą, turi išleisti iš akių atskiras detales. Tada atsiskleidžia kita tikrovė. Šitaip žiūrint į veidą, šis ištirpsta daugybės besikeičiančių kaukių fone.

Tokiam žvilgsniui žmogaus iškvėpta migla – žemesnėje kaip –8 °C temperatūroje sušalusių lašų skraiste virtęs iškvepiamas oras – ne vien pusmetriu nuo burnos nutolęs fenomenas. Tai viską apimanti struktūrinė erdvės aplink šiltakraują būtybę transformacija, minimalių, bet aiškių terminių pakitimų aura. Mačiau medžiotojus šaudant poliarinius kiškius bežvaigždę žiemos naktį iš 250 metrų, taikantis vien į juos gaubiančią miglą.

Aš ne medžiotoja. Be to, beveik miegu. Turbūt tuoj griūsiu. Staiga pastebiu jį per penkiasdešimt metrų, manęs jis nespėjo išgirsti. Stovi tarp dviejų marmurinių kolonų, įrėminančių vartus, kurie iš Pajūrio gatvės veda laiptų link.

Niorebro rajone nieko nestebina stoviniuojantys gatvėje, prie namo kampo ar tarpuvartėse. Bet ne Pajūrio gatvėje. Be to, pasidariau itin jautri. Pamiršusi silpnumą paeinu kelis žingsnius atbula ir pasislepiu kaimyno sode.

Randu gyvatvorėje skylę, tą pačią savo vaikystės skylę, tiek kartų mano matytą, prisiploju ir laukiu. Po poros minučių pamatau ir kitą. Prigludęs prie durininko namelio kampo, toj vietoj, kur keliukas suka namo link.

Grįžtu atgal, eisiu pro virtuvę, už to kampo manęs nepastebės. Matomumas vis blogėja. Žemė prie rožių sušalusi į akmenį. Vietoj kriauklės paukščiams – didelė pusnis.

Slinkdama palei sieną pagalvoju, kad jau ilgą laiką jaučiau, kaip mane seka, bet iki šiol, atrodo, neturėjau kuo skųstis.

Pro langą matau Moricą vieną svetainėje. Sėdi žemame ąžuoliniame krėsle spūsčiodamas ranktūrius. Einu toliau, aplink namą, praeinu paradines duris, slenku kiemo puse iki pat nišos galo. Rūsio virtuvėje šviesu. Čia ir pamatau Benją. Pilančią į stiklinę šaltą pieną. Suteikiančią žvalumo tokį kaip šį vakarą, kai reikia budėti ir laukti. Lipu gaisrinėm kopėčiom. Į balkoną, kuris kadaise buvo mano kambario. Įėjusi slenku apgraibom. Jų čia būta. Pastatę ant grindų mano dėžę.

Kambario durys atviros. Apačioje, prieškambaryje, Benja išlydi Nagą.

Matau jo tamsų šešėlį einant per žvyrą. Pro mažas duris lendant į garažą.

Aišku, ten pasistatė automobilį. Moricas truputį patraukė savo kasdienį, kad tilptų. Doras pilietis niekada nepraleis progos pasitarnauti policijai.

Sėlinu laiptais. Žinau kiekvieną jų lentelę, todėl nesukeliu nė menkiausio garso. Nusileidžiu į prieškambarį, praeinu rūbinę, įslenku į mažąją svetainę. Benja čia. Nemato manęs. Stovi ir žiūri į Eresūną, Tuborgo uosto šviesas, Švediją, Flakfortetą. Niūniuoja. Nepasakytum, kad labai džiaugsmingai ar atsipalaidavusi. Greičiau įsitempusi. Šiąnakt, galvoja sau, šiąnakt sučiups Smilą. Šitą apsimetėlę grenlandę.

– Benja, – sakau.

Atsisuka žaibo greitumu, kaip šokdama. Ir sustingsta.

Nesakau nė žodžio, tik mosteliu ranka. Panarinusi galvą eina pirma į svetainę.

Lieku prie durų, kad ilgos užuolaidos paslėptų mane nuo stebėtojų iš lauko.

Moricas pakelia galvą ir pamato mane. Veidas nepasikeičia. Tik pasidaro dar plokštesnis ir labiau iškankintas.

– Čia aš.

Benja atsistoja šalia Morico. Jis jos.

– Aš juos iškviečiau, – sako ji.

Jis perbraukia barzdą. Šiandien nesiskutęs. Styro juodi, vietom papilkšvėję šeriai. Sako žemu nuolankiu balsu:

– Niekada nesakiau, kad esu tobulas, Smila.

Ne vieną kartą sakė, tik neprisiverčiu jam priminti. Pirmą kartą pamatau, kad jis senas. Kad kada nors, gal neilgai trukus, mirs. Akimirką priešinuosi, bet paskui pasiduodu gailesčiui. Tokiu varganu momentu.

– Tavęs laukia už durų, – sako Benja. – Tave išveš. Tau nėra ko čia būti.

Negaliu ja nesižavėti. Kažkoks panašus įtūžis apima baltąsias meškas, ginančias jauniklius.

Atrodo, kad Moricas jos negirdėjo. Jo balsas vis dar žemas ir slopus. Tarsi kalbėtų tik sau.

– Juk taip norėjau ramybės. Savo šeimos. Nepasisekė. Nė karto nepasisekė. Nieko negaliu padaryti. Kai pamačiau tą dėžę, kur jie atnešė, supratau, kad vėl išvažiuoji. Pabėgi kaip visada. Aš per senas parsivežti tave namo. Ir tada turbūt nereikėjo.

Pasižiūri užraudonijusiom akim.

– Nenoriu, kad tu išeitum, Smila.

Kiekvieno gyvenime glūdi galimybė išsiaiškinti. Savo progą jis praleido. Dabar sėdi spaudžiamas tų pačių problemų kaip tada, kai buvo jaunas, kai pažinau jį, kai buvo mano tėvas. Senatvė tik sumažino jėgas.

Benja prikanda lūpą.

– Ar pati išeisi, – sako, – ar man juos pakviesti?

Kiek atsimenu, tenorėjau vieno – dingti iš šito namo ir šitos šalies. Kiekvieną kartą likimas naudojosi Moricu kaip bejėgiu įrankiu man sugrąžinti. Dabar kaip niekada pasidaro aišku, kad pasirinkimo laisvė tėra iliuzija, o gyvenimas – tik daugybė skaudžių, juokingų per ašaras, besikartojančių kaktomušų su neišspręstomis problemomis. Kitomis aplinkybėmis būčiau turbūt nusijuokusi. Bet dabar esu pernelyg pavargusi. Todėl nuleidžiu galvą ir nusiteikiu pralaimėti.

Staiga Moricas atsistoja.

– Benja, – sako. – Būsi čia.

Ta prasižioja iš nuostabos.

– Smila, ką man daryti?

Žiūrim vienas į kitą primerkę akis. Jo viduje kažkas nutrūksta.

– Privažiuok, – sakau, – su automobiliu prie pat kiemo durų. Kuo arčiau, kad išneštum dėžę nepastebėtas. Ir kad aš galėčiau atsigulti po užpakaline sėdyne.

Jam išėjus Benja atsisėda į jo krėslą. Veidas bejausmis, negyvas. Girdim užvedamo variklio garsą, važiuoja, ratai girgždina žvyrą. Trinkteli durys. Atsargūs, įsitempę nešančio dėžę Morico žingsniai.

Ateina su guminiais, neperšlampamu apsiaustu, užsidėjęs kepurę. Pastovi tarpduryje. Paskui apsisuka ir išeina.

Man pakilus Benja iš lėto slenka paskui. Įeinu į mažąją svetainę, kur stovi telefonas, ir susuku numerį. Pakelia tą pačią sekundę.

– Ateinu, – sakau ir padedu ragelį.

Atsigręžusi pamatau Benją.

– Kai išvažiuosit, nueisiu pas juos ir pasiųsiu iš paskos.

Žengteliu prie jos. Per trikotažines kelnes nykščiu ir smiliumi suėmusi už Veneros kauburio suspaudžiu. Kai išsižioja, sučiumpu už gerklės ir užspaudžiu trachėją. Akys išsiplečia iš baimės. Suklumpa, klaupiuosi ir aš, raitomės ant žemės. Ji aukštesnė ir sunkesnė už mane, bet jos energija ir piktumai kažkurioje kitoje vietoje. Karališkajame teatre neišmokė suteikti pykčiui fizinę išraišką.

– Benja, – šnibždu. – Palik mane ramybėj.

Spusteliu. Ant viršutinės jos lūpos atsiranda prakaito lašelių.
Paleidžiu. Neišstena nė garso. Veidą apėmęs siaubas.

Prieškambario durys atlapos. Prie pat stovi automobilis. Įšliaužiu ant grindų. Mano dėžė stovi ant užpakalinės sėdynės. Ant manęs užmeta maršką. Moricas sėda į priekį.

Prie garažo automobilis sustoja. Nuleidžia langelį.

– Labai ačiū už pagalbą, – sako Nagas.

Išvažiuojam.

Skaushovedo vandens slidžių klubas turi plačią medinę nuolają, nuo aukštos krantinės besileidžiančią tiesiai į vandenį. Prie jos laukia Landeris. Apsivilkęs neperšlampamą jūreivio kombinezoną su batais, juodą.

Juodas ir brezentas ant automobilio stogo. Ne „Jaguaro“, o „Roverio“ labai paaukštinta važiuokle.

Po brezentu pririšta guminė valtis irgi juoda. „Zodiakas“ iš sunkaus gumuoto audinio, mediniu dugnu. Moricas šoka padėti, bet nespėja. Lengvu judesiu šitas mažas vyras trukteli valtį nuo automobilio, paremia galva ir sklandžiai užstumia ant nuolajos.

Išima iš bagažinės kabinamąjį variklį, įdeda į valtį ir pritvirtina prie užpakalio.

Visi trys pakėlę leidžiam ją į vandenį. Dėžėje susirandu guminius, kepurę, dengiančią ir kaklą, pūkines pirštines, ant megztinio užsivelku kombinezoną.

Moricas neina ant nuolajos, stovi už užtvaros.

– Kuo tau padėti, Smila?

Atsako Landeris.

– Pasiskubinkit dingti iš čia.

Atsistūmęs užkuria variklį. Nematoma ranka sugriebia valtį iš apačios ir nuneša mus tolyn nuo kranto.

Smarkiai sninga. Po kelių sekundžių Moricas apsigręžia, grįžta į automobilį ir išnyksta iš akių.

Ant kairiojo riešo Landeris prisisegęs kompasą. Pro trumpai pūgoje atsiradusį perregimą koridorių matyti Švedija. Torbeko šviesos. Ir dvi plūduriuojančios šviesios dėmės tamsoje – du laivai, nuleidę inkarus tarp kranto ir centrinės prieplaukos. Šiaurės vakaruose nuo Flakforteto.

– Tas dešinėje – „Kronas“.

Man sunku įsivaizduoti Landerį ne kontoroje, be taurės, be aukšta-

kulnių, šventinių drabužių. Su pasitikėjimu laviruodamas valtį tarp bangų, kurios tolstant nuo kranto vis didėja, jis stebina mane ir rodosi visai nepažįstamas.

Bandau susiorientuoti. Viena jūrmylė nuo prieplaukos. Du gruntinio vandens plūdurai. Tuborgo uosto prieplaukos švyturiai. Skaushovedo uosto švyturiai ant kalvų virš Pajūrio gatvės. Į pietus plaukiantis krovininis laivas.

Pūgai užtemdžius kelią du kartus pataisau kursą. Žiūri į mane įtariai, bet klauso. Net nebandau ką nors aiškinti. O ir ką galėčiau pasakyti?

Pakyla silpnas vėjas. Čaižo veidus šaltais aštriais sūraus vandens lašais. Lenkdamiesi priglundam vienas prie kito ant dugno. Sunkusis „Zodiakas“ šoka bangų šokį. Landeris priglaudžia burną prie mano atraitytos kepurės.

– Tarnavau su Fiojliu jūrų laivyne. Narų daliny. Turėjom vos daugiau nei po dvidešimt. Tik tokio amžiaus mąstantis žmogus gali išbūti tam mėšle. Pusę metų keldavomės penktą ryto ir nuplaukdavom po kilometrą lediniam vandeny, po to – pusantros valandos bėgimo. Turėdavom šokti su parašiutu naktį virš vandens, penki kilometrai nuo Škotijos krantų, o aš tamsoje beveik nematau. Tampydavom šitą mėšliną guminę valtį ant galvos Danijos miškuose, karininkai ant mūsų dergė ir bandė pertvarkyti psichiką, kad iš mūsų išeitų kareiviai.

Ant jo rankos, laikančios droselį, uždedu savąją ir pataisau kryptį. Už 500 metrų priešais mūsų kursą kerta krovininis laivas – matyti dešiniojo borto šviesa ir trys aukštai mirksintys laivo žibintai.

– Paprastai geriau sekasi mažaūgiams. Tokiems kaip aš. Mes ištverdavom daug. Didiesiems tik pakėlus valtį būdavo baigta. Turėdavom įsiguldyti juos ir tempti. Bet Fiojlis buvo ne toks. Didelis. O greitas lyg būtų mažius. Jo negalėjo nugainioti. Nepriveikdavo per apklausą. Žiūri maloniai, žinai gi. Ir nepasiduoda nė milimetro. Kartą nardėm po ledu. Žiemą. Jūra užšalusi. Reikėjo išsprogdinti eketę. Tądien pasitaikė stiprios srovės. Leisdamasis pakliuvau į šalčio juostą. Visko būna. Nuo iškvėpto oro vanduo sušąla į ledą ir užblokuoja mažuosius kvėpavimo aparato vožtuvus. Tuo momentu dar nebuvau prisirišęs apsauginės virvės. Kad galėčiau grįžti atgal prie eketės. Nardant po ledu yra taip: dviejų metrų gylyje eketė atrodo kaip juodas kraštelis. Panirus penkis metrus jos nebesimato. Apėmė panika. Paleidau virvę. Manau, neberasiu eketės. Po ledu viskas žalsva, mirga neoninėm spalvom. Atrodo, lyg mane siurbtų mirusiųjų

karalystė. Jaučiu, kaip pagavusi srovė neša gilyn ir į šalį. Paskui man pasakojo, kad Fiojlis viską matė. Pagriebęs švino diržą šoko į vandenį be deguonies balionų. Tik su virve rankoj. Nes dar sekundė ir būtų buvę vėlu. Atnėrė iki manęs. Pagavo dvylikos metrų gylyje. Šoko su sausąja apranga. Nuo vandens spaudimo jos guma prisispaudžia prie odos. O atmosferos slėgis didėja kas dešimt metrų. Maždaug dešimties metrų gylyje gumos rumbas įsirėžė jam į riešus ir kulkšnis. Atsimenu tik, kad kylant į paviršių visas vanduo buvo kruvinas.

Pagalvoju apie žymes aplink jo riešus ir kulkšnis, juodas kaip geležiniai lankai.

– Tai jis išspaudė vandenį man iš plaučių. Padarė dirbtinį kvėpavimą. Teko ilgai laukti. Jie teturėjo mažus sraigtasparnius su dujų turbinom, o oras buvo blogas. Visą kelią jis man masažavo širdį, davė deguonį.

– Visą kelią kur?

– Į Skoresbiusundą. Pratybos vyko Grenlandijoje. Buvo šalta. O jam nieko.

Sniegas uždaro mus už chaotiškų grotų – pašėlusios įstrižų brūkšnių sumaišties.

– Jis kažkur dingo, – sakau. – Skambinau į namus. Ragelį pakėlė svetimas žmogus. Gal jis kalėjime?

Minutę prieš pasirodant laivui jaučiu, kad jis jau čia pat. Korpusu slystančios inkarų grandinės, lėtas didžiulės svyruojančios masės kilnojimasis.

– Pamiršk jį, mažyte. Mums visiems reikėjo pamiršti.

Kairiojoje borto pusėje, stataus trapo gale, yra nuleistas trumpas plūduriuojantis tiltelis, virš jo dega vieniša geltona šviesa. Neišjungęs variklio išlygina valtį stipriai laikydamas geležinį strypą.

– Gali grįžti su manim, Smila.

Net šiek tiek graudu – tarsi jis tik dabar suprato, kad mes jau labai seniai nustojom žaisti.

– Matai kas, – sakau. – Aš nelabai turiu dėl ko grįžti.

Pati užstumiu dėžę ant tiltelio. Išlipus atsisuku – stovi ir žiūri į mane, maža figūrėlė, iškylanti ir panyranti didžiulės guminės valties šokio judesy. Paskui nusigręžia ir atsistumia.

JŪRA

I

1

Kajutė dviejų su puse metrų pločio ir trijų ilgio. Ir vis tiek rado vietos kriauklei su veidrodžiu, spintai, gultui su sienine lempute, knygų lentynai; po iliuminatorium – nedidelis rašomasis stalas su kėde, ant stalo – didysis šuo.

Jis maždaug dviejų metrų aukščio ir nuo pertvaros siekia gultą. Liūdnom akim, tamsiom letenom, su kiekvienu laivo svirtelėjimu bando paliesti mane. Jei pasisektų, aš tą patį akimirksnį supūčiau. Mėsa nukristų nuo kaulų, akys išgaruotų iš akiduobių, žarnos man išlįstų pro odą ir susprogtų, virsdamos pelkių dujų debesiu.

Ne čia jo vieta. Ne mano pasaulyje. Jo vardas Aajumaakas, jis iš Rytų Grenlandijos, mamos parsivežtas namo iš Amasaliko. Užteko vieną kartą ten pamatyti šitą šunį, kad suprastų, jog jis visada turėjęs būti Chraanaako apylinkėse; nuo to laiko ji matydavo jį kasdien. Šuo niekados neliečia kojomis žemės. Ir dabar – skrieja viršum stalo; jis čia todėl, kad aš plaukiu.

Visada bijojau jūros. Nepriversdavo manęs įlipti į kajaką, nors to trokšte troško mama. Nė karto nesu įkėlusi kojos į Morico „Svano" denį. Viena iš priežasčių, dėl kurių man patinka ledas, yra ta, kad jis uždengia vandenį, sutvirtina jį ir padaro patikimą, įveikiamą, aiškų. Žinau, kad už borto – jūra ir pakilęs vėjas, kad kažkur toli priešaky rėžia bangas paniręs „Krono" laivapriekis, apipildamas vandens kaskadomis laivo šonus, – purslai ties mano iliuminatorium virsta švilpiančia migla, baltumu apšviečiančia naktį. Atviroje jūroje nėra jokių žemės ženklų, tik amorfinis, chaotiškas bekryptės vandens masės judėjimas: kyla, dūžta ir ritasi, interferencinės antrinės sistemos vėl sudaužo paviršių ir sukelia

sūkurius, dingsta, atsiranda, kol galiausiai išnyksta be pėdsakų. Žingsnis po žingsnio šita sumaištis įsiskverbs į mano pusiausvyros indus, sutrikdys vietos pojūtį, prasibraus į mano ląsteles, pakeis jų druskos koncentraciją, o tada ir nervų sistemos laidumą, ir paliks mane kurčią, aklą, bejėgę. Nebijau jūros, grasinančios uždusinti mane. Bijau jūros, atimančios orientaciją, slaptąjį mano gyvenimo giroskopą, žinojimą, kas yra viršuje, kas žemai, mano ryšį su *absolute space*.

Nė vienas neužaugo Chraanaake neišplaukęs į jūrą. Niekas negalėtų – taip kaip aš – studijuoti, verstis bazių aprūpinimu, būti vedliu Šiaurės Grenlandijoje ir išsisukti nuo jūros. Galybėje laivų praleidau tiek laiko, kad nenorėčiau net prisiminti. Paprastai pasiseka užsimiršti, jei tik nestoviu ant denio.

Nuo tos akimirkos, kai prieš keletą valandų užlipau į laivą, pradėjau irti. Jau verda ausyse, gleivinėje atsirado kažkokia keista skysčių apytaka. Netekau orientacijos, kur kokia pasaulio šalis. Aajumaakas laukia ant stalo, kol nusilpsiu.

Laukia prie vartų, vedančių į miegą; pajutusi pagilėjusį savo kvėpavimą, žinau, kad jau miegu, bet negaliu panirti į tą ramybę teikiantį tikrovės blukimą, kurio man reikia, o krentu kaskart į naują, pavojingą aiškumą šalia dvasios, šuns su trinagėm letenom, mano mamos vaizduotės išdidinto ir sustiprinto, nuo vaikystės įaugusio į mano siaubo sapnus.

Jau, matyt, valanda kai plaukiam, prieš tiek laiko veikiau pajutau, nei išgirdau tolimą suktuvo girgždėjimą ir inkaro grandinės džeržgesį; aš pernelyg pavargusi, kad ištverčiau be miego, bet per daug įsitempusi, kad galėčiau užmigti, reikia permainos, daugiau taip neištversiu.

Permaina ateina veriantis durims. Nepasibeldė, negirdėjau įspėjančių žingsnių. Atsėlino iki durų, vienu stumtelėjimu atplėšia jas ir įkiša galvą.

– Kapitonas kviečia tave ant tiltelio.

Stovi tarpdury, kad man būtų sunkiau išlipti iš gulto ir rengtis, kad susigėsčiau. Apsigaubusi antklode nuslystu ant grindų ir spiriu į duris taip, kad jis tik per plauką spėja ištraukti galvą.

Jakelsenas. Jo pavardė Jakelsenas. Greičiausiai turi ir vardą, bet „Krone“ visi vadinami tik pavardėmis.

Stoviu lietuje, kol iš akių visai išnyksta guminė valtis su Landerio siluetu. Nematyti nė vieno žmogaus, todėl bandau pati užsikelti dėžę ant trapo, bet nieko neišeina. Tada palieku ją ir lipu į tamsą virš vienišos lempos.

Laiptai baigiasi ties atviru krovinių liuku. Priešais jį blausi naktinė lempa apšviečia žalią koridorių aukštumo sulig antruoju deniu. Pasislėpęs nuo lietaus, užkėlęs kojas ant kabelių dėžės rūko cigaretę vaikinas.

Apsiavęs juodus batus plieninėmis nosimis, su mėlynomis darbinėmis kelnėmis ir mėlynu vilnoniu megztiniu, jis pernelyg jaunas ir gerokai per liesas, kad tiktų į jūreivius.

– Laukiau tavęs. Jakelsenas. Čia mes vadinamės pavardėm. Kapitono įsakymas.

Įdėmiai nužvelgia mane.

– Laikykis manęs, nes galiu būti tau naudingas, ne?

Nosis nusėta strazdanomis, raudoni, garbanoti plaukai, akys virš cigaretės – primerktos, tingios, tiriančios, begėdiškos. Jam gal septyniolika metų.

– Pradėk nuo mano bagažo.

Nenoriai stojasi, paleidžia iš rankos cigaretę ir palieka ją smilkti.

Vos vos užneša trapu dėžę. Pastato ant denio.

– Man prastai su nugara, ne?

Žingsniuoja pirmas, sunėręs rankas už nugaros. Aš seku iš paskos su dėže. Korpusą drebinantis žemas nenutrūkstamas didžiųjų variklių vibravimas tarsi primena, kad ruošiamasi išplaukti.

Laiptais užlipam į pagrindinio denio aukštą. Čia sklaidosi dyzelinių degalų kvapas, oras kvepia lietum ir šalčiu. Vieno koridoriaus dešinėje pusėje – balta siena, kairėje – eilė durų. Vienos iš jų skirtos man.

Jakelsenas atrakina, pasitraukęs į šoną praleidžia mane, paskui įeina iš paskos, uždaro duris ir atsirėmęs stovi.

Nustumiu į šoną dėžę ir atsisėdu ant gulto.

– Jaspersen. Pagal laivo sąrašą. Tavo pavardė Jaspersen.

Atidarau spintą.

– O ką, jeigu mes ant smūgio...

Pamanau, kad blogai išgirdau.

– Moterys eina dėl manęs iš proto.

Apimtas aistros, visas dega. Atsistoju. Negaliu leistis stebinama.

– Nebloga mintis, – sakau. – Bet palaukim tavo gimtadienio. Penkiasdešimtmečio.

Atrodo suglumęs.

– Tada tau bus devyniasdešimt. Tada nieko nebereikės.

Mirkteli man ir eina.

– Aš pažįstu jūrą, ne. Laikykis manęs, Jaspersen.

Užtrenkia duris.

Išpakuoju daiktus. Vonia koridoriuje. Iš čiaupo bėga verdantis vanduo. Išbūnu ilgai. Tada išsitrinu migdolų aliejum ir apsivelku treningus. Užrakinusi duris palendu po antklode. Pasaulis pats pasiims mane, jeigu jam reikės. Užsimerkiu ir nyru. Gilyn, pro vartus. Ant stalo pamažu išryškėja Aajumaakas. Sapnuodama žinau, kad jis – sapnas. Tam tikrame amžiuje ir gyvenimo tarpsnyje galima pasiekti būseną, kai net košmarai tampa raminantys ir savi. Maždaug tokia mane ir apėmė.

Paskui pagarsėja variklių gausmas, pakelia inkarą. „Kronas" išplaukia. Tada Jakelsenas atidaro mano duris.

Atsimenu, kad pati jas užrakinau. Įsikalu sau į galvą, kad jis greičiausiai turi raktą. Verta įsidėmėti smulkmena.

– Apsivilk uniformą, – sako stovėdamas už durų. – Mes dėvim uniformas.

Spintoj randu mėlynas kelnes, per dideles, mėlynus marškinaičius, per didelius, mėlyną chalatą, per didelį, ir beformį kaip bulvių maišas mėlyną vilnonį megztinį. Apačioje stovi trumpaauliai guminiai smarkiam išaugimui. Mano kojai reikėtų paaugti penkiais ar šešiais dydžiais.

Jakelsenas laukia už durų. Nužvelgia mane pro cigaretės dūmus, bet nieko nepasako. Barbena pirštais į pertvarą, vėl kažkoks neramus. Eina pirmas.

Koridoriaus gale pasuka į kairę, link laiptų, vedančių į viršutinius aukštus. O aš einu į dešinę, ant denio, ir jis priverstas atsekti iš paskos.

Atsistoju prie borto. Oras pilnas ledinės drėgmės, pučia stipriais gūsiais. Bet šone tolumoje galima įžiūrėti šviesas.

– Helsingioris – Helsingborgas. Judriausi pasaulyje laivybiniai vandenys, ne? Švedų keltai, danų keltai, didieji laivai, krovinių pervežimas. Kas tris minutes praplaukia po laivą. Kitos tokios vietos niekur nėra. Mesinos sąsiauris, ne, buvau šimtą kartų, palyginti niekas. Šičia tai bent! O tokiu oru, radiolokatoriuose atsiradus trukdymų, čia plaukti – tas pats kaip su povandeniniu laivu per šaltibarščius.

Nervingai barbena pirštais į turėklus, bet stebi naktį susižavėjimo kupinu žvilgsniu.

– Plaukėm pro čia, kai mokiausi jūreivystės mokykloj. Su visom burėm. Šviečia saulė, Kronborgo pilis už kairiojo borto, mergytėms mėgėjų laiveliuose mus pamačius suvirpėdavo širdys.

Einu pirma. Užlipam tris aukštus ir išeinam ant kapitono tiltelio. Dešinėje laiptų pusėje už dviejų didelių stiklinių langų šturmano kabina. Tamsu, bet virš išskleistų jūrinių žemėlapių spindi blausios, raudonos lemputės. Įeinam į vairinę.

Patalpa tamsi. Po mumis, apšviestas vienišos lempos, septyniasdešimt penkis metrus išsikiša į naktį „Krono“ denis. Du šešiasdešimties pėdų stiebai su sunkių krovinių strėlėmis. Prie kiekvieno stiebo – keturios krovinių strėlės, prie pakilimo į trumpą, paaukštintą pagrindinį denį – kontrolinė strėlių patalpa. Tarp stiebų, ant denio, stačiakampiai kontūrai, uždengti brezentu, – ten kelios mažos mėlynos figūrėlės darbuojasi verždamos ilgus sukryžiuotus gumos stropus. Gal tai LMC, kariniam laivynui nebereikalingas desantinis laivas. Ant pagrindinio denio – didelis inkaro suktuvas ir į keturias dalis padalytas dengiamasis krovinių triumo liukas. Palei jūrinius turėklus – kas trisdešimt pėdų po baltą stovintį prožektorių. Daugiau nieko. Denis išvalytas, paruoštas plaukti, tvarkingas.

O dabar dar ir ištuštėjęs. Kol žiūrėjau, mėlynosios figūros dingo. Šviesa užgęsta ir denis išnyksta. Toli priekyje, kur laivapriekis kerta bangas, staiga susidaro balti susiskaidžiusio vandens protuberancai. Abiejose laivo pusėse stebėtinai arti rodosi kranto žiburiai. Tiesiog prieš pat mus ir už laivo kryžiuojasi mažieji keltai. Lietuj lyjant geltonoje prožektoriaus šviesoje Kronborgas pasidaro panašus į niūrų šiuolaikinį kalėjimą.

Iš tamsos išnyra dviejų žalių, lėtai besisukančių radiolokatorių vaizdas. Raudonas blyškios šviesos taškelis dideliame skysčių kompase. Vidury lango, laikydama ranką ant rankinio vairakočio, beveik nugara į mus stovi figūra. Tai kapitonas Zigmundas Lukas. Už jo – tiesi, nejudanti būtybė. Šalia manęs neramiai trypčioja Jakelsenas.

– Galit eiti.

Neatsigręždamas tyliai prabilo Lukas. Už jo stovėjusi būtybė išslysta pro duris, ją iškart nuseka Jakelsenas. Dabar jo judesiuose nebėra nė kruslelio priešgyniavimo.

Pamažu akys pripranta prie tamsos ir iš nebūties pradeda kilti prietaisai; kai kurie man matyti, kiti – ne, bet ir nuo vienų, ir nuo kitų aš laikausi kuo atokiau todėl, kad jie priklauso atviriesiems vandenims. Ir dar todėl, kad jie man simbolizuoja kultūrą, negyva technika užgniaužusią mėginimus pačiam nustatyti savo geografinę padėtį.

Plūduriuojantys palydovinės navigacijos kompiuterio kristalai, trumpųjų bangų siųstuvas, LORAN C kontrolinis stalas (niekada nesupratau

šitos radiolokacinės sistemos). Raudoni skaičiai ant akustinio telegrafo aparato. Kontrolinis stalas aparatui „Asdic“. Kursografas. Sekstantas su stovu. Prietaisų dėžės. Variklio telegrafas. Vaizdo plokštės. Radijo pelengatorius. Autopilotas. Dvi skirstomosios lentos su voltmetrais ir signalizaciniais žibintais. O virš viso šito – budrus ir uždaras Luko veidas.

Iš LAD'o sklinda nesiliaujantis traškesys. Neatitraukdamas žvilgsnio Lukas ištiesia ranką ir išjungia jį. Tampa tylu.

– Jūs čia todėl, kad mums reikėjo palydovės. Stiuardės, kaip dabar sako. Ir tik dėl to. Tas tarp mūsų įvykęs pokalbis tebuvo pokalbis dėl įdarbinimo, ne dėl ko nors kito.

Su savo klapsinčiais jūreiviškais batais ir gerokai per dideliu megztiniu jaučiuosi kaip mokinukė pas direktorių. Nė karto nežvilgteli į mane.

– Iki šiol negalėjom gauti informacijos, kur plaukiam. Apie tai bus pranešta vėliau. O kol kas plaukiam nosies tiesumu į šiaurę.

Kažkoks pasikeitęs. Tai dėl cigaretės. Trūksta cigaretės. Gal jis nerūko jūroje? O gal plaukdamas tikisi pabėgti nuo cigarečių ir nuo žaidimų stalų.

– Šturmanas Sonė aprodys jums laivą ir supažindins su jūsų darbu. Nesunkūs valymo darbai, būsit atsakinga už laivo skalbyklą. Be to, kartais reikės patarnauti karininkams.

Neaišku, kam jis apskritai mane ėmė.

Žengiant pro duris pašaukia, griežtai ir tyliai.

– Girdėjot, ką sakiau, ar ne? Supratot – plaukiam, nežinodami kur.

Sonė laukia manęs už durų. Jaunas, mandagus, trumpai kirptas. Nusileidžiam aukštą žemyn, į valčių denį. Atsisuka į mane, žiūri rimtai ir pusbalsiu sako:

– Šįkart su mumis plaukia keletas laivo savininkų. Gyvena valčių denio kajutėse. Ten įeiti griežtai draudžiama. Nebent pakviestų patarnauti. Tiktai tada. Jokių valymų, jokių smulkių užduočių.

Leidžiamės dar žemiau. Aikštelėse įrengta skalbykla, džiovykla, skalbinių saugykla. Deniu aukščiau, ten, kur mano kajutė, – gyvenamosios patalpos, mašinų skyriaus meistrų ir elektrikų dirbtuvės, kajutkompanija, laivo virtuvė. Ant antrojo denio – šaldytuvai ir šaldymo kamera maistui, sandėliai, dvi dirbtuvės, anglies dvideginio patalpa. Visa tai yra antstate ir po juo. Priešais – mašinų skyrius, cisternos, tuneliai ir krovinių triumai.

Seku paskui į viršuje esantį denį. Praeinam koridorių, mano kajutę. Dešiniojo borto gale yra kajutkompanija. Pastumia duris, mes įeinam.

Neskubėdama suskaičiuoju šitoj mažoj patalpoj vienuolika žmonių. Penki danai, šeši azijiečiai. Iš pastarųjų – dvi moterys. Trys vyrai panašūs į berniukus.

– Smila Jaspersen, naujoji palydovė.

Taip visada būdavo. Stoviu viena tarpdury, visi sėdi priešais. Ar mokykloj, ar universitete, ar bet kokiam kitam žmonių susibūrime. Jie nebūtinai atvirai man priešiški, gali būti, kad jiems veikiausiai tas pats, bet beveik visada jaučiu, kad jų geriau nejudinti.

– Verlenas, mūsų bocmanas. Hansenas ir Morisas. Jie trys atsakingi už denį. Marija ir Fernanda, padėjėjos.

Čia tos dvi moterys.

Laivo virtuvės tarpdury stovi didelis storas vyras balta virėjo apranga ir raudonai ruda barzda.

– Ursas, mūsų kokas.

Visi kažkokie pritilę, drausmingi. Išskyrus Jakelseną. Stovi atsirėmęs į sieną su cigarete dantyse po užrašu „Rūkyti draudžiama“. Vieną akį primerkęs nuo dūmų, kita nužiūrinėja mane kažką mąstydamas.

– Čia Bernardas Jakelsenas, – sako šturmanas. Dvejoja sekundę. – Irgi dirba denyje.

Jakelsenas nekreipia į jį dėmesio.

– Jaspersen palaikys tvarką mūsų kajutėse, – sako jis. – Bus ką veikti, kai reikės mėžti iš po vienuolikos vyrų ir keturių karininkų. Aš pats, sakyčiau, turiu silpnybę mesti viską tiesiog ant grindų, ne.

Guminiai man per dideli, todėl kojinės susibruko ties kulnais. Ilgai neišbūsi ori su apsmukusiom kojinėm. Jeigu dar esi pavargusi ir įsibaiminusi. Dabar jie juokiasi. Nenuoširdžiai. Šita menka būtybė skleidžia jėgą, verčiančią visus aplinkui klauptis.

Nebesivaldau. Čiumpu jam už apatinės lūpos ir trukteliu. Atvėpsta dantys. Jis griebia man už riešo, tada aš kairiąja ranka suimu mažąjį jo pirštą ir lenkiu viršutinį sąnarį. Krinta ant kelių žviegdamas kaip moteris. Spusteliu dar labiau.

– Žinai, kaip sutvarkysiu tavo kajutę? – sakau. – Atidarysiu iliuminatorių. Tada įsivaizduosiu, kad atidariau didelę spintą. Viską sudėsiu. Paskui sūriu vandeniu perplausiu kambarį.

Paleidžiu ir pasitraukiu į šalį. Bet nešoka prie manęs. Palypėjęs siekia įrėmintos „Krono“ prie plokščiaviršūnio ledkalnio Arktyje nuotraukos. Liūdnai žiūri į savo atspindį ant stiklo.

– Bus mėlynė, po velnių, mėlynė.

Niekas iš aplinkinių nesijudina.

Atsitiesusi nužvelgiu juos. Grenlandijoje paprastai nesako „atsiprašau“. O danų kalba šito žodžio neišmokau.

Kajutėje pristumiu stalą prie durų, po jų rankena įspraudžiu Bugio grenlandų kalbos žodyną. Tada einu miegoti. Viliuosi, kad šiąnakt šuo paliks mane ramybėje.

2

Pusė septynių, o jie jau papusryčiavo; kajutkompanijoje likęs vienas Verlenas. Išgeriu stiklinę sulčių ir nuseku paskui jį į darbinių drabužių sandėlį. Nužvelgęs mane tiriamu žvilgsniu paduoda krūvelę drabužių.

Gal kalti drabužiai, gal visa aplinka, o gal jo odos spalva. Tiesiog šią akimirką užeina noras pasikalbėti.

– Kokia tavo kalba?

– Jūsų, – maloniai pataiso, – kokia jūsų kalba.

Kalba daniškai kiekvieno žodžio gale vos pakeldamas balsą, kaip Fiūne.

Žiūrim vienas kitam į akis. Viršutinėj kišenėj turi maišelį. Išsitraukia iš jo žiupsnį ryžių ir kramto, ilgai, iš lėto, nuryja, patrina delnus.

– Bocmane, – priduria ir apsisukęs nueina. Nieko pasaulyje nėra groteskiškesnio už trečiosioms ir ketvirtosioms pasaulio šalims įdiegtą šaltą europietiškąjį mandagumą.

Kajutėje apsirengiu darbiniais drabužiais. Jis parinko mano dydžio. Jeigu tik darbiniai drabužiai iš viso gali būti tinkamo dydžio. Bandau susijuosti chalatą. Dabar aš jau nebepanaši į bulvių maišą. Dabar panaši į metro šešiasdešimties smėlio laikrodį. Apsirišu galvą šilkine skarele. Reikės valyti kajutes, nenoriu, kad sudulkėtų mano puikieji pūkeliai, pradėję želti išplikusioj vietoj. Pasiimu siurblį. Palikusi jį koridoriuje tylutėliai įslenku į kajutkompaniją. Bet ne pusryčiauti toliau (negalėjau nuryti nė kąsnio). Už mano iliuminatoriaus siautėjanti jūra per naktį įsisunkė į skrandį, susiliejo su dyzelinių tepalų kvapu bei jausmu, kad esu atviroje jūroje, ir pripildė mane drungno vėmulio. Tai vis per tuos, kurie teigia, kad jūros ligos galima atsikratyti pastovėjus gryname ore ant denio. Gal ir padėtų, jeigu laivas stovėtų uoste arba jeigu plauktum Falsterbo kana-

lu ir užlipęs į viršų pamatytum žemę, kurią tuoj pajusi po kojom. Kai iš ryto Sonė atnešęs raktus savo beldimu išvertė mane iš gulto ir apsivilkusi pūkinę striukę, užsimovusi slidininko kepurę užlipau ant denio, žiūrėjau į žieminę kapų tamsą ir supratau, kad niekur nebepabėgsiu, nes esu atviroje jūroje, nes kelio atgal nėra, mane pirmą kartą rimtai supykino.

Abu kajutkompanijos stalai nurinkti ir nuvalyti. Atsistoju virtuvės tarpdury.

Ursas maišo puode verdantį pieną. Duočiau jam 115 kilogramų. Bet tai raumenys, ne lašiniai. Visi danai žiemą išblyškę. O jo veidas greičiau žalsvas. Šiltoj virtuvėj blizga nuo prakaito.

– Pusryčiai – jėga.

Neragavau. Bet juk kažkaip reikia pradėti pokalbį.

Pasiunčia man šypsnį ir vėl nusisuka prie pieno. Gūžteliu pečiais.

– *I am Schweizer.**

Su džiaugsmu priėmiau privilegiją mokytis svetimų kalbų. Užuot kalbėjusi tik skurdžia gimtosios kalbos atmaina kaip dauguma kitų, beviltiškai bandau susišnekėti dar dviem trim svetimomis.

– *Frühstück*, – sakau, – *imponierend. Wie ein erstklassiges Restaurant.***

– *Ich hatte so ein Restaurant. In Genf. Beim See.****

Ant padėklo padėjęs kavos, karšto pieno, sulčių, sviesto, ragelių.

– Ant tiltelio?

– *Nein*. Pusryčių nereikia nešti. Juos užkelia liftas. Va, jeigu ateitumėt 11.15, *Fräulein*, per karininkų pusryčius...

– Ar sunku būti koku?

Klausiu tik todėl, kad galėčiau čia dar pastovėti. Įdeda padėklą į liftą ir paspaudžia mygtuką su užrašu „Kapitono tiltelis". Dabar ruošia kitą. Kaip tik šitas mane ir domina. Ant jo – arbata, skrudinta duona, sūris, medus, marmeladas, sultys, minkštai virti kiaušiniai. Trys puodeliai su lėkštutėm. Ką gi, valčių denyje, kur draudžiama įeiti palydovei, „Kronu" plaukia trys keleiviai. Įdeda padėklą į liftą valgiams paduoti ir paspaudžia „Valčių denis".

– *Nicht schlecht*. Be to, buvo *eine Notwendigkeit. Also elf Uhr fünfzehn.*****

* Aš šveicaras *(angl.)*.
** Pusryčiai puikūs. Kaip pirmos klasės restorane *(vok.)*.
*** Aš turėjau restoraną Genfe. Prie ežero *(vok.)*.
**** Neblogai. Be to, buvo būtina. Taigi vienuolika penkiolika *(vok.)*.

Pasaulio pabaiga turi griežtą scenarijų. Ji prasidės nuo trejus metus truksiančios gilios žiemos, kai užšals ežerai, upės ir jūros. Atvės saulė, daugiau nebebus vasaros, tik be atvangos siautės negailestinga pūga. Užeis ilga, amžina žiema, kol galiausiai vilkas Skolis praris saulę. Nebešvies mėnulis, užges žvaigždės – įsiviešpataus bekraštė tamsa. Tai bus žiema Fimbul*.

Mokykloje mokė, kad šitaip skandinavai vaizdavęsi pasaulio pabaigą, prieš krikščionybei išmokius, kad visata prapulsianti ugny. Įsiminiau visam gyvenimui. Ne todėl, kad tai mane šiek tiek jaudino skirtingai nuo daugumos kitų dėstomų dalykų, bet todėl, kad čia buvo kalbama apie sniegą. Išgirdusi pirmą kartą pagalvojau, kad šitą iškreiptą vaizdinį sukūrė žmonės, niekada nesupratę žiemos esmės.

Šiaurės Grenlandijoj būta įvairių nuomonių. Mano mama ir dauguma kitų pirmenybę teikė žiemai. Dėl medžioklės ant šviežio ledo, dėl giliojo miego, dėl darbų namuose, bet labiausiai dėl svečių apsilankymų. Žiema būdavo gyvenimas draugėje, o ne pasaulio pabaiga.

Mokykloj dar sakė, kad danų kultūra padarė didelę pažangą nuo senųjų laikų ir žiemos Fimbul. Būna dienų, kai man sunku tuo patikėti. Kaip dabar, šveičiant „Krono“ gimnastikos salės soliariumą.

Ultravioletinė soliariumo šviesa suskaido nedidelę dalį atmosferinio deguonies ir sudaro nestabilų ozono izotopą. Jo aitrų kaip pušies spyglių kvapą vasarą galima užuosti ir Chraanaake, iki skausmo ryškią saulės šviesą atspindint sniego ir jūros reflektoriui.

Į mano darbą įeina nuvalyti šitą mintis žadinantį aparatą su spiritu.

Visada mėgau tvarkytis. Nors mokykloj ir bandė išmokyti mus tinginystės.

Pirmą pusmetį mokėmės kaime pas vieną medžiotojo žmoną. Vieną vasaros dieną atvažiavo iš internato. Ir mane norėjo išsivežti į miestą. Danų pastorius su vakarų Grenlandijos katechetu. Įsakinėjo į visas puses nežiūrėdami į veidus. Vadino mus *avanersuarmiut*, žmonėmis iš šiaurės.

Moricas privertė mane išvažiuoti. Brolis jau buvo didelis ir nebeklausė. Internatas stovėjo Chraanaake, pačiame mieste. Išbuvau jame penkis mėnesius, kol mano kovinga dvasia subrendo tikram pasipriešinimui.

Mokykloje duodavo valgyti. Galėdavom kasdien lįsti į šiltą vonią, kas antrą dieną gaudavom švarius drabužius. Namie maudėmės kartą per

* *Fimbulvetr* – gilioji žiema prieš pasaulio pabaigą *(sen. skand.)*.

savaitę, o medžioklių ir kelionių metu gerokai rečiau. Kasdien iš ledyno ir iš už uolų parnešdavau namo maišą *kangirluarhuq*, didelių ledo luitų, sušalusio gėlo vandens, ir ištirpdydavau juos ant krosnies. Internate užtekdavo atsisukti čiaupą. Atėjus vasarai visi mokiniai ir mokytojai išvažiavom į Herberto salą, lankėmės pas medžiotojus ir pirmą kartą po tiek laiko virėmės ruonienos ir arbatos. Tada pajutau, kokie mes suglebę. Visi, ne vien aš. Nebegalėjom susiimti. Atsinešti vandens, rudojo muilo, neogeno ryšulėlį ir prausti odą buvo per sunku. Atrodė keista skalbtis drabužius, gaminti maistą. Kiekvieną atokvėpio minutę užplūsdavo į sapną panašus laukimas. Viltis, kad ateis kas nors kitas, pakeis mus, nuims šitą pareigą ir atliks tai, ką mes privalėjom padaryti.

Kai supratau, kur link tai veda, pirmą kartą nepaklausiau Morico ir grįžau namo. Kartu man sugrįžo darbo teikiamas pasitenkinimas.

Tokį patį pasitenkinimą pajuntu ir dabar, siurbdama „Krono" viršutiniojo denio kajutes įgulos aukšte. Ramybės jausmą kaip vaikystėj tvarkant tinklus.

Kiekvienoje kajutėje griežta tvarka. Internatuose išgyvendavo tik tokie kaip aš, supratę, kad jei žmogui ir jo slapčiausiems jausmams skirta vos keli kubiniai metrai, tai šitoj erdvėj turi viešpatauti tobuliausia darna, kitaip negalėtum atlaikyti spaudimo pasiduoti, vedančio į visišką žlugimą ir destrukciją.

Kažkaip savitai toks kruopščiai tvarkingas buvo ir Izaijas. Mechanikas. „Krono" įgula. Labai keista, bet ir Jakelsenas.

Ant jo kajutės sienų kabo gairelės, atvirukai, mažyčiai suvenyrai iš Pietų Amerikos, Tolimųjų Rytų, Kanados ir Indonezijos.

Drabužiai spintoj tvarkingai sulankstyti ir sudėti į krūveles.

Iščiupinėju visus spintos kampus už drabužių. Nukeliu čiužinį ir išsiurbiu patalynės dėžę. Ištraukiu iš rašomojo stalo stalčius, palindusi ištyrinėju pastalę, išmaigau čiužinį. Spinta pilna švarkų, patikrinu ir juos. Kai kurie šilkiniai. Turi tualetinio vandens ir odekolono rinkinį, iš kvapo brangus, švelniai atsiduoda spiritu, užlašinu ant servetėlės iš kiekvieno buteliuko, paskui suglamžiusi įsikišu ją į chalato kišenę – vėliau išmesiu į tualetą. Ieškau vieno daikto, bet negaliu rasti. Nei jo, nei ko nors kito įdomaus.

Pastačiusi siurblį į vietą slenku žemyn pro antrąjį denį, pro šaldymo kameras ir sandėlius, tada toliau, žemyn laiptais: čia vienoj pusėj kaminas, o kitoj siena su užrašu *Deep Tank*, gilus rezervuaras. Laiptų gale –

durys į mašinų skyrių. Rankoje laikau paruoštą pasiaiškinimą – grindų šepetį ir kibirą, o jeigu jų neužtektų, visada galima griebtis išbandytos, bet tikroviškos istorijos apie tai, kad aš čia naujokė ir pasiklydau.

Durys storos, apmuštos, atidarius triukšmas iš pradžių užgula ausis. Išeinu į plieninę platformą. Nuo jos lubų link kyla išilginis tiltelis, kuriuo galima apeiti visą patalpą.

Ant denio, dešimt metrų po mano kojom, nedidelės pakylos vidury kilojasi mašina. Ji susideda iš dviejų dalių: pagrindinio variklio su devyniais atidengtais cilindrų dangčiais ir pagalbinio šešių cilindrų variklio. Staigiai trūkteldami, ritmiškai tarsi dunksinti širdis dirba nublizginti vožtuvai. Visas variklio blokas gal penkių metrų aukščio ir dvylikos ilgumo, skyrius palieka iš visų pusių užgriūvančio sutramdyto laukinumo įspūdį. Nematyti nė gyvos dvasios.

Išilginis tiltelis iš perforuoto plieno, brezentiniais batais vaikščioju tiesiai virš prarajos.

Visur pilna užrašų, penkiomis kalbomis draudžiančių rūkyti. Už kelių metrų niša. Iš jos driekiasi mėlyna tabako dūmų skraistė. Ant sulankstomos kėdės sėdi Jakelsenas, užkėlęs kojas ant darbastalio, rūko cigarą. Centimetru žemiau apatinės lūpos per visą burnos plotį matyti mėlynė. Pasilenkiu prie stalo. Kad galėčiau nepastebėta uždėti ranką ant trylikos colių ilgumo veržlėrakčio.

Nukelia kojas, padeda į šalį cigarą ir nušvinta plačia šypsena.

– Smila. Kaip tik galvojau apie tave.

Paleidžiu raktą. Jo susijaudinimo kaip nebūta.

– Mano nekokia nugara, ne. Kituose laivuose viskas daug ramiau. Čia turim keltis septintą ryto. Valom rūdis, jungiam švartavimosi lynus, dažom, gramdom oksidines skales, šveičiam žalvarį. Jūs man pasakykit, kaip išlaikyti rankas gražias, kai kasdien reikia tąsyti lynus?

Nieko nesakau. Išbandau tylos poveikį Bernardui Jakelsenui. Jam sunku ją pakelti. Net dabar, sugrįžus įprastiniam linksmumui, pajuntu po juo slypintį jaudulį.

– Kur mes plaukiam, Smila?

Laukiu.

– Jau šešti metai plaukioju, bet taip dar nėra buvę. Gerti draudžiama. Uniformos. Niekam neleista įeiti į valčių denį. Net pats Lukas sako, kad nežino, kur plaukiam.

Vėl pasiima cigarą.

– Smila Chraavigaak Jaspersen. Pirmoji pavardė panaši į grenlandišką...

Matyt, buvo pasiėmęs mano pasą. Iš laivo seifo. Reikia įsidėmėti.

– Apžiūrėjau laivą. Aš apie laivus žinau viską. Šito griaučiai su dvigubu dugnu ir dugno stringeriais ledui per visą korpuso ilgį. Laivapriekis sustiprintas storom plokštėm, galėtų atlaikyti net karinio laivo granatą.

Žiūri į mane suktu žvilgsniu.

– Užpakaly, virš sraigto, yra ledo peilis. Variklis čia mažiausiai šešių tūkstančių indikatorinių arklio jėgų, galim plaukti 16–18 mazgų greičiu. Mes traukiam ledo link. Nėr jokios abejonės. Bet gal ne į Grenlandiją, ką?

Nebūtina atsakyti, kad jis kalbėtų toliau.

– Ir dar įgula. Mėšlo krūva. Laikosi vienas kito. Visus pažįsta. Ir taip bijo, kad neišpeši nė žodžio, dėl ko. Paskui tie keleiviai, kurių niekas nėra matęs. Ko jie čia plaukia?

Padeda cigarą. Nė karto gerai ir neužsitraukė.

– Ir tu, Smila. Plaukiau milijonu 4 tūkstančių tonų laivų. Nė vienam nebūdavo palydovės, velniai rautų. Ypač tokios, kuri elgiasi taip, lyg būtų Sabos karalienė.

Paimu cigaro nuorūką ir įmetu į kibirą. Tyliai šnypštelėjęs užgęsta.

– Darau tvarką, – sakau.

– Kam jis pasiėmė tave į laivą, Smila?

Neatsakau. Nežinau, ką atsakyti.

Tik už nugaros trinktelėjus mašinų skyriaus durims pastebiu, kaip išvargino mane šitas kurtinamas garsas. Tyla tarsi palaima.

Verlenas, bocmanas, stovi ant vidurinės laiptų aikštelės atsirėmęs į sieną. Eidama pro jį nevalingai pasisuku šonu.

– Pasiklydot?

Iš viršutinės kišenės išsiima žiupsnį ryžių ir dedasi į burną. Nenukrinta nė vienas grūdelis, ant rankų taip pat nieko nelieka, judesys tikslus ir įgudęs.

Gal reikėjo imti teisintis, bet aš taip nekenčiu apklausų.

– Tik išklydau iš kelio.

Užlipusi kelis laiptelius kai ką sugalvoju.

– Ponas Bocmane, – priduriu. – Išklydau iš kelio, ponas Bocmane.

3

Delno kraštu užkliudau žadintuvą. Kaip šovinys perlėkęs per kajutę atsimuša į durų kabliukus ir nukrinta ant žemės.

Mano nekoks santykis su fenomenais iki gyvos galvos. Kalėjimu, vedybų sutartimis, įsidarbinimais visam gyvenimui. Bandymais susaistytą būtį išgelbėti nuo laiko tėkmės. Dar blogiau tai, kas turi tarnauti amžinai. Kaip kad mano žadintuvas. *Eternity clock*, amžinasis. Taip jie jį vadino. Išsikrapščiau jį iš sudužusios prietaisų dėžės antrame NASA mėnuleigyje, visiškai subyrėjusiame ant žemyninio ledo. Kaip ir amerikiečiai, jis neilgai teatlaikė –55 °C ir vėją, kurio stiprumui matuoti Boforto skalė gerokai per silpna.

Jie nepastebėjo, kad pasiėmiau laikrodį. Norėjau turėti suvenyrą ir įrodyti, kad, pakliuvusi man į rankas, net amerikiečių kosmoso programa neatlaikys ilgiau kaip tris savaites.

O jis ištarnavo dešimt metų. Dešimt metų, kęsdamas vien patyčias ir žiaurų elgesį. Bet net ir tada iš jo buvo daug tikimasi. Sakė, kad galima kišti jį į litavimo lempos liepsną, virti sieros rūgštyje, paskandinti pačiame Filipinų Lovio dugne, o jis vis tiek rodys laiką kaip rodęs, tarsi nieko nebūtų atsitikę. Man šitokie pareiškimai buvo bjauriausia provokacija. Chraanaake laikėm rankinius laikrodžius mielais daikčiukais. Kai kurie medžiotojai nešiojo juos dėl grožio. Bet niekas nė minties neturėjo *taikytis* prie jų.

Taip ir pasakiau vairuojančiam Gilui (sėdėjau lakūno stebėjimo kabinoj ir pranešinėjau, kur firnas pernelyg tamsus ar pernelyg baltas, tai reiškia, kad jis neišlaikys, atsivers ir žemė praris penkiolikatonę idiotišką amerikiečių svajonę pasiekti Mėnulį, trisdešimties metrų mėlynai ir ža-

liai švytinti praraja, dugne susmailėjanti ir suspaudžianti viską, kas įkrinta, savo ankštame -30°C glėby). Chraanaake taikomės prie oro, pasakiau jam. Prie gyvūnų. Meilės. Mirties. Ne prie mechanizuoto skardos lakšto.

Man buvo kiek per dvidešimt. Tokio amžiaus gali meluoti – gali meluoti net sau pačiam – neprarasdamas pasitikėjimo. Iš tikrųjų jau seniai, gerokai prieš mano mamai gimstant, Grenlandiją buvo pasiekęs europietiškasis laikrodžių laikas. Jis atėjo kaip Grenlandijos verslo kompanijos darbo laikas, mokėjimo terminai, pamaldų valandos bažnyčioje, valandinis darbas.

Bandžiau padaužyti laikrodį plaktuku. Plaktuke liko įkartų. Todėl dabar aš pasiduodu. Tik nubraukiu jį ant grindų ir palieku pypsėti nejudinamą, elektroniniu balsu; jis gelbsti mane nuo susitikimų ant tiltelio nenusiprausus šaltu vandeniu veido ir nepasidažius akių.

Pusė trijų nakties Šiaurės Atlante. Apie dešimtą vakaro be jokio įspėjimo, tik mirktelėjus žaliai lemputei iš garsiakalbio virš gulto pasigirdo Luko balsas. Kaip užpuolimas mažame kambaryje.

– Jaspersen, rytoj trečią ryto reikės paduoti kavą ant tiltelio.

Tik nukritęs ant grindų laikrodis pradeda pypsėti. Pabudau pati. Mane pažadino tai , kad pajutau keistą sujudimą. Dvidešimt keturių valandų užteko, kad „Krono“ ritmas taptų mano. Naktį laivas jūroje būna ramus. Žinoma, dunksi variklis, į laivo šonus plakasi lėtos, aukštos bangos, o kartkarčiais atsimušusi į laivapriekį smulkiais purslais sudūžta penkiasdešimties tonų vandens masė. Bet tai ritmiškas triukšmas, pasikartoję pakankamai daug kartų garsai tampa tyla. Ant tiltelio keičiasi budėtojai, kažkur muša laikrodis. O žmonės miega.

Už pažįstamų kulisų dabar neramu. Koridoriuose bilda batai, trankomos durys, girdėti balsai, garsiakalbio komandos, tolimas hidraulinio veleno maurojimas.

Kopdama laiptais tiltelio link iškišu galvą į denį. Tamsu. Girdėti žingsniai, balsai, bet niekur neuždegta šviesa. Apgraibom einu į tamsą.

Išėjau vienmarškinė. Temperatūra apie nulį, iš nugaros pučia vėjas, debesų uždanga žema ir aklina. Bangos pasimato tik prie pat laivo, bet jaučiu, kad įlinkiai tarp jų futbolo aikštelių didumo. Denis lygus ir slidus nuo sūraus vandens. Palendu po jūriniais turėklais pasislėpti nuo vėjo ir kuo mažiau kristi į akis. Praeinu pro figūrą, stovinčią tamsoje prie brezento. Virš jos dega blyški šviesa, sklindanti iš priekinio krovinių triumo.

Liukų dangčiai nustumti į šalį, aplink liuką pastatytos apsauginės tvorelės. Krovinių strėlės ant priešakinio stiebo pakreiptos į laivo užpakalį, nuo jų gilyn į duobę eina dvi vielos. Virš tvorelių ištemptas storas mėlynas nailoninis trosas. Aplink nė gyvos dvasios.

Patalpa stulbinamai gili, apšviesta keturiom fluorescencinėm lempom, po vieną ant kiekvienos pertvaros. Dešimties metrų gylyje ant didžiulio metalinio konteinerio dangčio sėdi Verlenas. Prie kiekvieno dėžės kampo pastatyta po baltą skaidulinio stiklo cilindrą, panašų į pripučiamų gelbėjimosi valčių dėklą.

Tiek tesuspėju pamatyti. Kažkas iš nugaros griebia mane už drabužių.

Leidžiuosi traukiama, bet ne kad pasiduočiau, o kad sukaupčiau jėgas. Tą patį akimirksnį laivas pasvyra ant bangos, mes netenkam pusiausvyros ir aukštielninki krentam į kontrolinio velenų pulto pusę, į man pažįstamą tualetinio vandens kvapą.

– Idiote, idiote!

Jakelsenas gaudo orą. Jo veide ir balse kažkas tokio, ko nebuvo anksčiau. Baimės užuomazga.

– Šitame laive tvarka kaip senais laikais. Būk toj vietoj, kur tau skirta.

Žiūri į mane beveik maldaujamai.

– Neik čia. Dink.

Vis tiek grįžtu. Vėjas atneša jo šnibždesį, virstantį riksmu.

– Ieškai galo šitam dideliam šlapiam laive, ką?

Padėklas atsitrenkia pirmiau į vieną, paskui į kitą durų staktos pusę, toliau einu kuo puikiausiai, kol patalpos tamsoj sustoju kaukšėdama dantim.

Niekas nieko nesako. Kiek palaukusi slenku atatupsta, ant stalo tarp liniuočių ir matuoklių randu vietos puodukams ir bandelėms.

– Dvi minutės, aštuoni šimtai metrų.

Tamsoje matau tik blyškų jo šešėlį, bet žinau, kad šito žmogaus anksčiau nebuvau sutikusi. Stovi pasilenkęs prie žalių elektroninio greičio matuoklio skaičių.

Bandelės kvepia sviestu. Ursas rūpestingas kokas. Visas kvapas išeina pro paliktas atviras duris. Ant tiltelio galo įžiūriu Sonės nugarą.

Virš jūrinio žemėlapio užsidega blausi raudona lemputė ir iš tamsos išnyra Zigmundo Luko veidas.

– Penki šimtai metrų.

Vyras apsivilkęs kombinezoną, apykaklė pakelta. Prie jo ant navigacinio stalo pastatyta plokščia stereostiprintuvo dydžio dėžė. Iš jos šonų kyla dvi plonos teleskopinės antenos. Šalia stovi moteris tokiais pačiais kaip vyro drabužiais. Kažkoks negeras šitas derinys: darbiniai drabužiai, susikaupimas ir ilgi, tamsūs, sušukuoti plaukai, ant pakeltos apykaklės pasklidusios garbanos. Tai Katja Klausen. Nuojauta sako, kad tas vyras – Zaidenfadenas.

– Viena minutė, du šimtai metrų.

– Iškelk jį.

Balsas sklinda iš pasikalbėjimo įrenginio sienoje. Paleidžiu stalą, už kurio laikiausi. Delnai suprakaituoja. Šitą balsą aš jau girdėjau. Telefonu, namie. Kai paskutinį kartą ten buvau.

Išjungia raudonąją lempą. Iš nakties išdygsta pilki kontūrai, lenda iš priekinio krovinių triumo, siūbuoja, lėtai supasi palei laivo šoną.

– Dešimt sekundžių.

– Verlenai, panardink.

Jis tikriausiai sėdi uždarame stebėjimo poste ant priešakinio stiebo viršūnės. Mes girdime jo įsakymus deniui.

– Įtempkit stipriai. Dabar atleiskit.

– Penkios sekundės. Keturi, trys, du, vienas, nulis.

Užpakaly šviesos spindulys išskrodžia naktyje tunelį. Konteineris paniręs į vandenį, penki metrai nuo užpakalinės laivo dalies. Matyt, jį neša laivapriekio sukeltos bangos. Iš konteinerio kampo palei vieną laivo šoną eina mėlynas trosas. Prie borto stovi Marija ir Fernanda, Hansenas, denio komanda. Prilaiko konteinerį atokiau nuo laivo korpuso kažkuo panašiu į labai ilgą laivo kablį – kiek siekia šviesa, matau palei jo šonus dvi siauras baltas gumines juostas.

– Verlenai, paleisk.

Traukiuosi link tiltelio galo. Šviesa sklinda nuo vieno iš prožektorių, pritaisytų ant jūrinių turėklų. Jį sukioja Sonė. Nukreipia virš vandens kūgį šviesos. Paleistas nuo troso konteineris liko už keturiasdešimt metrų ir leidžiasi į dugną.

Duslus smūgis. Penki skaidulinio stiklo cilindrai krinta ant vandens paviršiaus ir skleidžiasi virš didžiosios metalinės dėžės kaip penkios didžiulės lelijos, penki pilki, savaime išsipučiantys plūduriuojantys balionai. Tada užgęsta prožektorius.

– Vienas metras, 2000 litrų.

Čia moters balsas.

– 3000. 4000. Du metrai. 5000 litrų. Du metrai. Du su puse. Du ir trečdalis. 5000 litrų, du ir trečdalis.

Atsistoju prie padėklo. Į savo vietą. Ant prietaiso priešais moterį dabar dega keli raudoni ekranai.

– Leidžiu. 4700 ir du su puse. Trys, trys dvidešimt, keturi, keturi su puse, penki. 5700 litrų ir penki metrai. Pasvirimas nulinis. Temperatūra –0,5 °C.

Pasuka rankenėlę ir patalpoje pasklinda toks garsas, kad gali pamanyti, jog jie atsinešę mano žadintuvą.

– Kursografo signalas dešimt keturi.

Neišklausiusi išjungia pasikalbėjimo įrenginį. Priešais stovintis vyras atsitiesia nuo greičio matuoklio. Įtampa slūgsta. Įeina Sonė, uždaro duris. Lukas stovi prie pat manęs.

– Galit eit miegot.

Parodau į kavą. Papurto galvą. Nereikia net išpilstyti. Mane čia pašaukė tik panešti padėklą šešis metrus nuo serviravimo lifto iki tiltelio. Nematau prasmės. Nebent jis norėjo, kad pamatyčiau, ką mačiau.

Susidedu viską ant padėklo. Moteris priešais ištiesia ranką ir glosto vyrą. Nežiūri į jį. Jos ranka mirksnį sutingsta jam ant sprando. Tada apsuka nedidelį kuokštelį plaukų aplink pirštą ir išrauna. Manęs jie nepastebi. Laukiu, kad riktelės iš skausmo. Bet jis stovi tiesus ir visiškai ramus.

Urso veidas blizga nuo prakaito. Bando gestikuliuodamas dar ir išlaikyti didįjį dešimties litrų puodą.

– *Feodora, die einzige mit sechzig Prozent Cacao. Und die Schlagsahne muss ein bisschen genfroren sein.** Dešimčiai minučių *ins* šaldytuvą.

Suėję visi vienuolika. Ore nekybo joks klausimas. Tarsi aš vienintelė nesupratau, kas įvyko. Arba jie neturi poreikio suprasti.

Siurbiu deginantį šokoladą pro vos sušalusios plaktos grietinėlės sluoksnį. Poveikis toks, tarsi akimirką apimtų svaigulys, prasidedantis karščio tvinksėjimu pilve ir kylantis iki pat pakaušio. Galvoju, ką tokiam burtininkui kaip Ursas veikti „Krone“.

* „Feodora“ – vienintelis su šešiasdešimčia procentų kakavos. O grietinėlė turi būti truputį atšaldyta *(vok.)*.

Verlenas žiūri į mane susimąstęs. Vengiu jo akių.

Išeinu priešpaskutinė. Kampe prie juodos kavos puodelio tupi Jakelsenas.

Marija stovi vonioj priešais veidrodį. Iš pradžių maniau, kad tai kažkokie protezai, bet dabar matau, kad čia maži tuščiaviduriai aliuminio kūgeliai. Užmauti ant kiekvieno piršto galo, dabar ji juos atsargiai nutraukinėja. Pasimato raudoni, keturių centimetrų ilgumo, puikūs nagai.

– Aprūpinu šeimą, – sako. – Pukete. Iš savo uždarbio. Atvažiavau į Daniją kaip kekšė. Tailande gali būti tik arba mergelė, arba kekšė.

Kalba daniškai dar painiau ir neaiškiau už Verleną.

– Galėdavau aptarnauti po trisdešimt klientų per dieną. Dabar nebeužsiimu.

Ištiesusi smilių duria nagu man į skruostą ir palaiko truputį.

– Kartą išdrėskiau akis vienam policininkui.

Nesitraukiu, lenkiuosi nagui smengant į skruostą. Nužvelgia mane įdėmiai. Tada nuleidžia ranką.

Laukiu savo kajutėje pravėrusi duris. Po minutės pasirodo Jakelsenas. Jo kajutė tam pačiam koridoriuj, truputį toliau. Užsirakina. Basom kojom tipenu prie jo durų. Kažką daro. Tyliai brazda, aukštyn pakelia rankeną. Įspraus po ja kėdę.

Užsibarikaduoja. Matyt, bijo, kad kuri iš jo taip išsiilgusių moterų išlauš duris.

Sėlinu atgal į kajutę. Nusirengiu, susirandu dėžėje savo rausvą frotinį chalatą, kanapinę pirštinę, demonstratyviai žygiuoju į dušą, švilpaudama trinuosi su pirštine, nusišluostau, gerai išsitepu kremu, šlepsiu atgal per koridorių vonios šliurėm. O paskui vėl atšliaužiu iki Jakelseno durų.

Už jų tylu. Gali būti, kad darosi manikiūrą ar dar kaip prižiūri savo švelniąsias rankas. Tik kažkodėl nesitiki.

Pabeldžiu. Neatsako. Stipriai trinkteliu. Visiška tyla. Vonios chalato kišenėje turiu savą raktą. Atrakinu. Bet vis tiek neatsidaro. Klebenu rankeną. Po minutės kėdė nukrinta ant grindų. Lukteliu, kol nuslūgs apėmusi panika. Tada pastumiu duris. Tik pirma įdėmiai apsižvalgiusi į visas puses. Galėčiau likti nesuprasta.

Stoviu tamsoje nejudėdama. Nieko negirdėti. Nutariu, kad kajutė tuščia. Tada uždegu šviesą.

Jakelsenas miega. Apsivilkęs tailandiško šilko pastelinių spalvų pižamą. Oda vaškinė. Prie vieno burnos kampučio seilių burbuliukai, slankiojantys sulig kiekvienu silpnu, sunkiu oro kvėptelėjimu. Viena ranka karo nuo gulto krašto. Iš pižamos rankovės kyšantis riešas bauginamai plonas. Jakelsenas panašus – tam tikra prasme taip ir yra – į sergantį vaiką.

Papurtau jį. Vos vos kilsteli akių vokai. Akies obuoliai užsivertę, baltymų žvilgsnis aklas ir negyvas. Neišspaudžia nė garso.

Peleninė prie lovos tuščia. Ant stalo nieko nėra. Švaru ir gražu.

Atraitoju pižamos rankovę. Vidinėj dilbio pusėj maždaug keturiasdešimt šešiasdešimt mažyčių geltonai mėlynų taškelių su juodais viduriukais, puikus raštas ant iššokusių venų. Ištraukiu patalynės dėžę. Sumetęs viską čia. Folija, degtukai, senamadis stiklinis švirkštas, momentiniai klijai, adata, atlenktas kišeninis peiliukas, plastikinis dėklas siuvimo mašinos adatoms laikyti, gabalas juodo guminio pakavimo diržo.

Nenusiteikęs greit budintis. Miega visa atpalaiduojamu, nerūpestingu miltelių miegu.

Prieš įvedant savivaldą Grenlandijoje nebuvo muitinių. Jų funkcijas atlikdavo policija ir uosto valdžia. Dirbdama Upernaviko meteorologijos stotyje susitikau Jorgenseną.

Jis buvo uosto viršaitis. Bet darbe pasirodydavo retai. Jį išsiveždavo į Tulę amerikiečiai arba kviesdavosi laivyno inspekcijos laivai. Sumušė Grenlandijos sraigtasparnių skrydžių rekordą.

Jorgenseno šaukdavosi ką nors radę, bet nežinodami, kur tai paslėpta. Kai kildavo įtarimas ir negalėdavo rasti vietos. Tulės oro bazės narkotikų patrulis turėjo šunų, metalo detektorius, visą laborantų ir technikų komandą. Holsteinsborgo laivyne dirbo keli paieškos ekspertai, Nuukas galėjo naudotis nešiojamais suvirinimo centro rentgeno aparatais.

Bet vis tiek visi kviesdavosi Jorgenseną. Buvo aukštos kvalifikacijos suvirintoju B&W laivų kompanijoje, paskui mokėsi šturmanu, kol galiausiai tapo uosto viršaičiu, niekados nepasirodančiu uoste.

Jorgensenas buvo mažas pilkas vyras, susikūprinęs, šiurkščiais kaip barsuko kailis plaukais, kalbėdavo daniškai per nosį, iki vieno skiemens sutrumpindamas visus žodžius, vienodai ir su grenlandais, ir su rusais, ir su visais kariais, nežiūrėdamas rango.

Atsiveždavo jį į sulaikytąjį laivą arba lėktuvą, pamarmaliavęs kiek su

įgula ir kapitonu apsidairydavo trumparegio žvilgsniu, lyg išsiblaškęs pastuksendavo šen bei ten krumpliais, o tada tereikdavo tik pasikviesti laivyno šaltkalvį su metalo pjūklu, tas nuplėšdavo vieną plokštę ir po ja rasdavo 5000 butelių arba 400 000 cigarečių, o metams bėgant vis dažniau krūvas baltų miltelių blokų, aplietų parafinu.

Jorgensenas pasakojo, kad paieškoj remdamasis sistemingumu netoli tenueisi. „Pamiršęs kur nors akinius, – sakė jis, – iš pradžių šiek tiek naudojuosi sistema. Pasižiūriu išvietėj, prie kavos aparato, po laikraščiu. Bet jeigu jų ten nėra, tada liaujuosi narplioti, sėdu į krėslą, apsižvalgau aplink ir laukiu, ar nešaus į galvą idėja. Ir visada, visada šauna. Nereikia pradėti viską ardyti nei ieškant akinių, nei butelių, reikia pagalvoti, o tada pajusi, tada atrasi nusikaltėlį savy ir nuspręsi, kur pats būtum tą daiktą įkišęs.“

Jį nušovė 1981-ųjų vasarį vienoje Disko įlankos prekybos stotyje keturi jauni grenlandai, jo iniciatyva atlikę nepelnytai sunkią bausmę už alkoholio kontrabandą. Mane jis kažkodėl mėgo. O grenlandų kaip visumos niekada nebandė suprasti.

Dabar prisimenu Jorgenseną ir bandau atrasti narkašėlį savyje.

Aš būčiau negailėjusi laiko jiems paslėpti. Būčiau dirbusi švariai. Susigundžiusi paieškoti slėptuvės kur nors už kajutės. Bet negalėčiau tada ištverti nejausdama jų prie savo kūno. Kaip motina, sako, negali gyventi be kūdikio.

Kajutėje yra kondicionierius. „Krone“ veikia aukšto spaudimo ventiliacija, ji ir dabar švelniai dūzgia. Anga pertvaroje, už perforuotų plokščių. Kiekvienoje plokštėje mažiausiai keturiasdešimt varžtelių. Neišlaikyčiau, jeigu kiekvieną kartą einant pas kūdikį reikėtų juos visus atsukti.

Antrą kartą šiandien perrausiu jo stalčius. Jokių rezultatų. Tik rašomasis popierius, mėlyni smeigtukai – tokiais paprastai prismeigiami atvirukai, – keli stori blizgantys „Playboy“ numeriai, elektrinė skutimosi mašinėlė, kelios kortų malkos, dėžutė su šachmatų figūrom, keturios permatomos plastikinės dėžutės, kurių kiekvienoje po įspūdingą šilkinę peteliškę, šiek tiek valiutos, drabužių šepetys ir pora atsarginių aukso grandinėlių, kokias jis nešioja ant kaklo.

Knygų lentynoje ispanų–danų kalbų žodynas, Berlico turkų–danų pasikalbėjimų žodynėlis, „British Petroleum“ leistas šiuolaikinio bridžo vadovėlis, pora knygų apie šachmatus. Nutrinta knyga *Flosė – šešiolikmetė* plonais viršeliais su nupiešta nuoga raudonskruoste blondine.

Niekada rimčiau nesidomėjau kitokia nei savo specialybės literatūra. Ir neteigiu esanti išsilavinusi. Kita vertus, manau, kad pradėti šviestis niekada ne vėlu. Gal, pavyzdžiui, nuo *Flosės – šešiolikmetės*.

Paimu iš stalčiaus kišeninį peiliuką. Ant ašmenų prilipusios kelios butelio žalumo dulkelės. Atsidariusi spintą dar kartą patikrinu drabužius. Nieko tokios spalvos ten nėra. Ant gulto slopiai sugargaliuoja Jakelsenas.

Stalčiuje randu šachmatų dėžę. Išimu baltųjų karalių ir juodųjų karalienę, pastatau ant stalo. Kruopščiai išdrožti iš kažkokio sunkaus medžio. Ant stalo guli plona skarda apkalta lenta. Laive patogiau žaisti magnetiniais šachmatais. Figūrų apačioje – magnetas, švino spalvos juostelė.

Ant tos juostelės prilipdyta skiautė žalio fetro. Peiliuko ašmenimis bandau atlupti metalą. Sunkiai, bet atkrapštau: ant abiejų galų buvo užvarvinta po lašelį klijų. Dedu juostelę ant stalo. Ant peilio lieka fetro dulkių, keli smulkučiai žali plaušeliai, kuriuos galima įžiūrėti tik žinant, kad jie ten yra.

Figūra tuščiavidurė. Kokių aštuonių centimetrų aukštumo, per visą aukštį įsuktas pusantro centimetro skersmens cilindras. Greičiausiai ne Jakelseno darbas, tokia galėjo būti pagaminta. Bet Jakelsenas tuo pasinaudojo. Viršus užglaistytas. Po glaistu – trys permatomos plastikinės tūtelės. Iškratau. Po jom – dar keturios.

Kišu į vietą, užlipinu glaistu ir priklijuoju magnetą. Galėčiau patikrinti ir kitas figūras. Išsiaiškinčiau, ar kiekvienam pėstininke po dvi, ar po tris tūteles. Suskaičiuočiau, ar turi atsargų trims, ar šešiems mėnesiams. Bet apėmė noras eiti iš čia. Vienišai moteriai nedera užsibūti svetimo vyro kajutėje.

4

– Tai buvo pirmoji mano kelionė. Užėjau pas kolegą. „Kaip plaukti į Grenlandiją?“ – paklausiau. „Plauksi iki Skageno, – pasakė. – Ten pasuksi į kairę. Pasiekęs Farvelio kyšulį suksi į dešinę.“

Suku kamščiatraukį į kamštį. Baltasis vynas, gelsvai žalsvos spalvos, jį paskutinę akimirką Ursas atsiuntė liftu, tarsi tai būtų temperatūrai jautri ikona. Sukiodama traukiu kamštį aukštyn, pusė jo lieka butelyje. Teks bandyti dar kartą. Dabar kamštis pradeda trupėti ir į vyną prikrinta jo gabaliukų. Ursas sakė, kad „Montrachet“ – puikus vynas. Vadinasi, šitas mažas kamštukas jam neturėtų pakenkti.

– Tada išsitraukė jūrinį žemėlapį, uždėjo vieną liniuotės galą ant Skageno, pakreipė ją Farvelio kyšulio link ir nubrėžė liniją. „Seksi ja, – pasakė, – tai plauksi *grand circle sailing*, didžiuoju ratu. Likus dviems paroms iki kyšulio nemiegosi. Gersi juodą kavą ir žvalgysies ledkalnių.“

Kalba Lukas. Nusisukęs nuo tų, kuriems jo šneka skirta. Bet prikaustęs juos savo autoritetu.

Karininkų kajutkompanijoje, be jo, dar trys žmonės. Katja Klausen, Zaidenfadenas ir mašinų meistras Kiutsovas.

Pirmą kartą gyvenime patarnauju.

– Tada plaukdavo balandį. Bandydavo pagauti vadinamąjį Velykų rytį. Jei pasisekdavo, palankus vėjas lydėdavo visą kelią. Niekam net į galvą nešaudavo savo noru pasirinkti laiką tarp lapkričio ir kovo pabaigos.

Yra taisyklės, kokia eilės tvarka pilti. Deja, nesu jų skaičiusi. Bandau laimę pradėdama nuo moters. Teliūškuoja tą vieną centimetrą skysčio taurėje neatitraukdama nuo Luko akių, o ragaudama nejaučia skonio.

Pilstau pakaitom tai iš dešinės, tai iš kairės. Kad visi būtų patenkinti.

Jie pasipuošę. Vyrai baltais švarkais, moteris raudona suknele.

– Pirmųjų ledų galima tikėtis praėjus parai po Farvelio kyšulio. Ten 1959-aisiais nuskendo Grenlandijos verslo kompanijos „Hansas Hedtoftas“, žuvo 95 keleiviai ir įgulos nariai. Ar matėt kada ledkalnį, panele Klausen?

Patiekiu kalafiorą su Urso kepta balta duona. Prie stalo einasi visai pakenčiamai. Bet prie lifto užmetu kalafioro likutį ant virtos lašišos. Ji guli lėkštėj su visa oda ir spokso į mane laukdama. Ursas paaiškino iš vieno japonų virėjo išmokęs nevirti akių, bet išimti jas ir įdėti į vietą, kai žuvis suminkštės, o paskui aptepti visą kiaušinio baltymu, kad žuvis įgautų lipnų blizgesį, tarsi tiesiai iš tinklo būtų pakliuvusi ant stalo. Nematau čia nieko gražaus. Ta žuvis man atrodo nugaišusi.

Nukrapščiusi kalafiorą įnešu lašišą. Vis tiek jie nežiūri, ką valgo. Įsistebeiliję į Luką.

– Ledkalniai yra nuo žemyninio ledo į vandenyną nuslinkusių ledynų nuolaužos. Jei jie dideli, santykis tarp virš vandens esančios dalies ir povandeninės lygus vienam su penkiais. Tuščiavidurių ledkalnių dalys sutinka kaip vienas su dviem. Pastarieji, žinoma, patys pavojingiausi. Mačiau ledkalnių 40 metrų aukštumo ir svėrusių 50 000 tonų, bet jiems nuskęsti būtų užtekę sraigto sukeltos vibracijos.

Nudegu pirštus į bulvių apkepą. Lukui pasisekė. Prie Antarkties esu tylutėliai plaukusi gumine valtimi pro beveik ištirpusius šelfinius ledkalnius, 90 metrų aukščio ir milijono tonų svorio, kurie būtų galėję subyrėti pašvilpavus pirmą „Malonios linksmosios vasaros“ posmelį.

– „Titanikas“ 1912-aisiais užkliudė ledkalnį į pietus nuo Niūfaundlendo ir nuskendo per tris valandas. Žuvo 1500 žmonių.

Kajutėje uždengiau kriauklę laikraščiu, pasilenkiau ir pasikirpau plaukus dvidešimt centimetrų, dabar jie susilygino su ataugusiais nudegusių vietoj. Pirmą kartą per visą laiką laive nusirišau nuo galvos skarelę. Tik ji tegalėjo padėti pasislėpti nuo moters akių.

Gal ir nevertėjo vargintis. Aš tik musė ant sienos, ji manęs nemato. Vyras žiūri į Luką, mašinų meistras – į savo stiklą, o Lukas nežiūri niekur. Vieną akimirksnį moters akys įsminga į mane. Ji mažiausiai 20 centimetrų aukštesnė ir penkeriais metais jaunesnė nei aš. Tamsi ir budri, sučiauptos į brūkšnį jos lūpos pasakoja istoriją, o gal Istoriją, apie tai, kiek kainuoja – visiškai priešingai viešajai nuomonei – moteriai būti gražiai.

Turiu vilties. Per Izaijo laidotuves buvo tamsu. Be manęs, stovėjo dar

dešimt moterų. Jai tada rūpėjo kas kita. Ji atėjo įspėti Andrėjo Fino. Verčiau būtų paklausęs.

Tetrunka šimtąją dalį sekundės, kol įtraukia mane į savo katalogą. Kažkur viduj susiranda stalčių, ant kurio parašyta „aptarnavimas" ir „metras šešiasdešimt", įkiša mane ten ir pamiršta. Jos dėmesys nukreiptas į ką kita. Ranka po stalu ant vyriškio šlaunies.

Žuvies jis nė nepalietė.

– Laive juk yra radaras, – sako.

– „Hanse Hedtofte" irgi buvo.

Joks prityręs kapitonas ar ekspedicijos vedlys tyčia negąsdina bendrakeleivių. Pripratęs prie rizikos tarp ledų žino, kad prasidėjus kelionei neverta didinti išorinės rizikos kurstant vidinę baimę. Nesuprantu Luko.

– Bet ledkalniai dar niekis. Tokį Arkties vandenyną vaizduojasi mėgėjai. Didesnė problema mums – didysis ledas, pako juosta, plaukianti palei rytinę pakrantę, lapkritį apsupanti Farvelio kyšulį ir nusidriekianti iki Gothobo.

Iš antrojo butelio pavyksta ištraukti kamštį visą. Įpilu Kiutsovui. Gerdamas išsiblaškiusiu žvilgsniu žiūrinėja etiketę. Jį domina alkoholio procentas.

– Ten, kur pasibaigia pakas, prasideda vakarinis ledas. Susidaręs Bafino įlankoj, suspaustas Deivio sąsiaury, jis sušąla į viena su žiemos ledu. Taip susidaro ledlaukis, su juo susidursim prie rėvų į šiaurę nuo Holsteinsborgo.

Kelionės sustiprina visus žmogaus jausmus. Ištrūkus iš Chraanaako medžioti, į svečius ar į Chrekertatą, prasiveržsaid iki tol slėpti įsimylėjimai, draugystės, neapykanta. Tarp Luko ir dviejų jo keleivių bei darbdavių tvyro atviras abipusis priešiškumas.

Pasižiūriu į Luką. Nieko nei sakė, nei darė. Bet vis tiek be žodžių prašo atsigręžti. Vėl pajuntu tą patį neaiškų, nerimą keliantį jausmą, lyg dalyvaučiau spektaklyje, iš dalies dėl manęs surengtame, ir jo nesuprasčiau.

– Kur Tiorkas? – klausia jis.

– Dirba, – atsako moteris.

Atskridęs iš Europos į Tulę ir išlipęs iš lėktuvo jautiesi tarsi būtum patekęs į šaldiklį su viršslėgiu – nematomas ledinis šaltis suspaudžia plaučius. Skrisdamas į priešingą pusę ir nusileidęs Europoje pasijunti lyg suomiškoj pirty. Bet į Grenlandiją plaukiantis laivas plaukia ne šiaurės, o vakarų kryptimi. Farvelio kyšulys yra toje pačioje platumoje kaip Oslas.

Šaltis užeina tik apiplaukus jį ir pasukus tiesiai į šiaurę. Per dieną pakilęs vėjas žvarbus ir drėgnas, bet ne šaltesnis kaip Kategato sąsiauryje per audrą. Užtat Šiaurės Atlanto bangos – gilios ir aukštos.

Denis skęsta vandeny. Priekinio krovinių triumo dangtis užstumtas. Pražingsniuoju pro jį. Penkių su puse metrų pločio ir šešių ilgio. Pirma jis nebuvo toks didelis. Abiejuose laivo galuose balti naujai dažyti trijų ketvirčių metro kraštai. Denyje – suvirinimo siūlės. Anga neseniai paplatinta maždaug po metrą į abi puses.

Europai jūra simbolizuoja nežinomybę, plaukti ja – reiškia kupiną nuotykių kelionę. Tai visiškai neatitinka tikrovės. Plaukdamas jautiesi tarsi stovįs vienoje vietoje. Kad pasijustum judąs, turi matyti kranto ženklus, nejudančius taškus horizonte, ledo kauburėlius, dingstančius po vėžėm, kalnus už *napariaq*, rogių galo pastovo, išaugančias ledo konstrukcijas, kurios tolstant paskęsta horizonte.

Viso šito jūroje trūksta. Atrodo, kad laivas stovi nejudėdamas, kad jis – pritvirtinta plieninė platforma, suspausta tvirto, apvalaus horizonto, virš kurio slenka pilkas šaltas žiemos oras, įmestas į judančią, bet visados vienodą vandens gelmę. Drebinamas monotoniškų variklio pastangų jis tuščiai plakasi vienoje vietoje.

O gal aš pati pasenau keliauti.

Migla stumia mane į depresiją.

Kad galėtum keliauti, turi turėti namus, iš kurių išvyksti ir į kuriuos grįžti. Kitaip esi pabėgėlis, kalnų klajūnas, *qivittoq*. Kaip tik dabar Šiaurės Grenlandijoje, Chraanaake, visi spiečiasi rąstų ir skardos trobelėse.

Jau kelintą kartą klausiu savęs, kodėl atsidūriau čia. Negaliu užsiversti visos kaltės sau, tai būtų per sunki našta, tiesiog man labai nepasisekė, visata apleido mane. Kai aplink esantis pasaulis traukiasi šalin, aš susigūžiu visa kaip moliuskas, ant kurio užlašino citrinos. Negaliu atsukti kito skruosto, negaliu sutikti priešiškumo su dar didesniu pasitikėjimu.

Kartą sudaviau Izaijui. Buvau pasakojusi, kad suskeldėjus ledui prie Siorapaluko, giliai įlankoje, vaikai šokinėdavom nuo lyties ant lyties, kas kad žinojom, jog jei truputį slystelsi – tuoj nugarmėsi po ledu, srovė pagaus ir nusineš gilyn pas Nerivikę, jūros motę, iš kurios niekad nebegrįši. Kitą dieną jis laukė manęs prie Brugseno parduotuvės, Grenlando skulptūros aikštėj; kai išėjau, Izaijo nebebuvo, užlipusi ant tilto pamačiau jį apačioje, ant ledo, plono šviežio ledo, srovės patižinto iš apačios. Nešaukiau, negalėjau šaukti, nuėjau prie molo išvietės ir švelniai jį pakviečiau,

atsargiai atšokavo ledu, kai žengė žingsnį ant žemės, trenkiau jam. Smūgis buvo turbūt (kaip smurtas kartais gali būti) išgryninta mano jausmų Izaijui išraiška. Vos išsilaikė ant kojų.

– Muši mane, – pasakė ir vos sulaikydamas ašaras apsidairė ginklo, kuriuo galėtų mane perskrosti.

Bet tuoj pat nepaprastai susijaudinęs prisiminė neribotas savo charakterio atsargas.

– *Naammassereerpoq*, ir prie šito juk galima priprasti, – pasakė.

Tokios gilumos aš neturiu. Matyt, todėl viskas buvo taip, kaip buvo.

Negirdėti nė garselio, bet žinau, jog už manęs stovi žmogus. Į turėklus atsiremia Verlenas ir seka mano žvilgsnį jūros linkui. Nusimovęs darbinę pirštinę iš viršutinės kišenės traukia žiupsnį ryžių.

– Maniau, kad grenlandai – trumpakojai ir krušasi kaip kiaulės ir dirba tik tada, kai prispaudžia alkis. Vieną kartą ten buvau, plukdėm žibalą į vieną miestą kažkur Šiaurėj. Pompavom tiesiai į pakrantėj stovinčias cisternas. Po kiek laiko valtimi priplaukė mažas vyriškis ir iššovęs kažką riktelėjo. Visi metę darbą nubėgo į trobeles ginklų, šaudė iš savo mažų valtelių, kiti tiesiai nuo kranto. Jeigu nebūčiau žiūrėjęs, spaudimas būtų nutraukęs žarnas. Viskas, pasirodė, kilo dėl to, kad atplaukė kažkokių žuvų būrys.

– Koks buvo metų laikas?

– Gal liepa ar rugpjūčio pradžia.

– Baltieji delfinai, – sakau. – Nedideli banginiai. Jūs buvot prie kažkurios gyvenvietės į pietus nuo Upernaviko.

– Nusiuntėm telegramą verslo kompanijai, kad jie nutraukė darbą ir išplaukė žvejoti. Mums atsakė, kad taip būna keliskart per metus. Tokie tie primityvūs žmonės. Kai tik prisikemša pilvą, nemato reikalo dirbti.

Linksiu pritariamai.

– Grenlandijoje mano, – sakau, – kad filipiniečiai – mažų tingių alfonsiukų tauta, kuriuos galima imti į jūrą tik todėl, kad jiems užtenka vieno dolerio už valandą, tik reikia be perstojo šerti šviežiai virtais ryžiais, jeigu nenori gauti peilio į nugarą.

– Teisybė, – sako.

Pasilenkia prie manęs, kad nereikėtų rėkti. Pakeliu akis į tiltelį. Šitoje vietoje mes aiškiai matomi.

– Šitas laivas turi taisykles. Vienas nustatė kapitonas. Kitas Tiorkas. Bet ne visas. Kai kas priklauso nuo mūsų – žiurkių.

Nusišypso man. Jo dantys tamsios odos fone atrodo kaip poliruoti kreidos gabaliukai. Pastebi mano žvilgsnį.

– Porcelianinės karūnėlės. Sėdėjau Singapūre. Po pusantrų metų mano burnoj nebeliko nė vieno danties. Žandikaulis buvo sukabintas galvanizuoto plieno vielele. Paskui organizavom pabėgimą.

Prisilenkia dar arčiau.

– Ten ir supratau, kad nevirškinu policajų.

Atsitiesia ir nueina. Aš lieku stovėti. Žiūriu į jūrą. Pradėjo snigti. Bet krinta ne snaigės. Denyje sklaidosi pūkai. Apsižiūriu save. Per visą ilgį, nuo apykaklės iki juosmens, pūkinė mano striukė perrėžta vienu brūkštelėjimu, pamušalas nepaliestas, pro plyšį veržiasi pūkai ir sukasi aplink mane kaip kokia sniego pūga. Nusivelku striukę, sulankstau. Grįžtant atgal dingteli, kad turėtų būti šalta. Bet šalčio nejaučiu.

5

Prekybos laivyno Rūpybos skyrius siunčia prenumeratoriams po devynis videofilmus iš karto. Ant padidinto ekrano gimnastikos salėje Sonė dabar ruošiasi rodyti pirmąjį. Atsisėdu į patį galą. Pasirodžius saulėlydžio dykumoje vaizdui, išsėlinu.

Antrajame denyje į dvi eiles priešpriešiais stovinčių spintų sudėti įrankiai ir atsarginės dalys. Pasiimu kryžminį atsuktuvą. Naršau nesirinkdama. Vienoj medinėj dėžėj randu pilkų, šiek tiek tepaluotų rutulinių guolių iš tvirto plieno, kiek didesnių už golfo kamuoliuką, įvyniotų į vaškinį popierių. Vieną pasiimu.

Užlipusi laiptais einu link užpakalinio denio. Nuo jo pro du aukštus langus atsklinda rodomo filmo šviesa. Priropojusi žvilgteliu vidun. Tik akimis suradusi juodai žvilgantį Verleno pakaušį bei Jakelseno garbanas pasuku į koridorių. Užsirakinu Jakelseno kajutėje.

Šįkart stalčiuje po gultu vien patalynė. Bet šachmatai dar vis savo vietoje. Pasikišu jų dėžę po megztiniu. Tada truputį paklausau prie durų ir grįžtu savo kajutėn. Kažkur toli, nežinia iš kurios pusės, pro metalinį korpusą vos vos girdėti filmas.

Dėžę padedu į stalčių. Su niekuo nepalyginamas jausmas turėti savo rankose tai, už ką savininkas, priklausomai nuo to, kuriame uoste būtų aptiktas jo turtas, galėtų gauti nuo trejų metų lygtinai iki mirties bausmės.

Apsivelku treningus. Pusiau perlenkiu ilgą baltą rankšluostį ir įvynioju į jį guolį. Paskui vėl pakabinu ant kablio. Tada atsisėdu ir laukiu.

Kai reikia laukti ilgai, turi įsitverti savo laukimo, kad jis nepasidarytų destruktyvus. Jei paleisi, sutriks sąmonė, pabus neaiški baimė ir nerimas, užslinks depresija ir nusitemps žemyn.

Kad nepasiduočiau, klausiu savęs, kas yra žmogus, kas aš esu?

Ar aš – tai mano vardas?

Tais metais, kai gimiau, mama buvo nuvažiavusi į Vakarų Grenlandiją. Iš ten parsivežė moters vardą *Millaaraq*. Moricui jis priminė danų *mild*, švelnus, o šito žodžio nebuvo jo ir mamos meilės žodyne; be to, jis troško visa, kas grenlandiška, padaryti europietiška ir sava; ir dar, sako, aš jam šypsojusis – nėra ribų kūdikio pasitikėjimui, nes jis nežino, kas laukia – todėl jie sutarė pavadinti mane vardu *Smillaaraq*, kurį viską nutrinantis laikas sutrumpino iki Smilos.

Kuris tėra garsas. Už jo rasi kūną ir kraujo apytaką bei skysčių judėjimą. Ledo atnešamą džiaugsmą, pyktį, ilgesį, erdvės jutimą, senėjimą, neištikimybę ir atsidavimą. Už šitų jausmų kaupiasi ir nyksta neįvardytos jėgos, pabiri, nesusiję prisiminimai, bevardžiai garsai. Ir geometrija. Giliai mumyse glūdi geometrija. Universiteto dėstytojai nesiliaudavo klausinėję, kaip įrodyti geometrinių sąvokų realumą. Kur yra, klausė jie, tobulas apskritimas, tikroji simetrija, absoliutusis lygiagretumas, jeigu jų neįmanoma rasti šitame netobulame išoriniame pasaulyje?

Aš jiems neatsakinėjau – vis tiek nebūtų supratę, kad atsakymas savaime aiškus, neįsivaizduotų jo padarinių masto. Geometrija yra įgimtas mūsų sąmonės fenomenas. Išoriniame pasaulyje niekados nesusidarys tobulos formos sniego kristalas. Bet mūsų sąmonėj glūdi žaižaruojantis, begarsis žinojimas, kad ledas tobulas.

Jei dar liko jėgų, galima eiti toliau, už geometrijos, į šviesos ir tamsos tunelius, esančius kiekviename iš mūsų, besidriekiančius begalybės link.

Turint jėgų labai daug ką galima padaryti.

Jau dvi valandos kaip filmas baigėsi. Dvi valandos kaip Jakelsenas užsirakino duris. Bet nėra jokio pagrindo nekantrauti. Užaugęs Grenlandijoje negali nepažinti šitos ligos. Klaidinga banalybė, jog narkotikai padaro žmogų nenusakomą. Atvirkščiai, jis tampa kiaurai permatomas. Žinau, kad Jakelsenas ateis. Man užteks kantrybės laukti tiek, kiek reikės.

Pasilenkiu užgesinti šviesos, sėdėsiu tamsoje. Turiu pasilenkti, nes jungiklis tarp kriauklės ir spintos.

Jakelsenas pasirenka šitą akimirką. Vadinasi, stovėjo už durų ir klausė. Neįvertinau jo. Atsėlino prie mano kajutės ir atrakinęs laukė krebž-

desio, o aš būdama visai šalia nė nepajutau. Dabar atlapoja duris taip tiksliai, kad pataiko man į smilkinį ir parmuša ant grindų tarp gulto ir spintos. Jis jau viduj, uždaręs duris. Nepasikliauja savo jėga. Pasiėmęs didelį smeigtą su medine rankena ir poliruoto plieno galu.

– Atiduok, – sako.

Bandau sėsti.

– Gulėt!

Atsisėdu.

Verčia smeigtą taip, kad sunkusis galas nusileistų žemyn, ir tuo pačiu judesiu trenkia man per dešinę koją. Pataiko į kulkšnį. Akimirką kūnas netiki, kad skausmas bus toks didelis, bet po sekundės skeletą iki pat pakaušio persmelkia baltas ugnies liežuvis ir jis nukrinta ant grindų pats.

– Atiduok.

Negaliu ištarti nė žodžio. Tik įkišu ranką į kišenę ir ištraukusi paduodu mažą plastikinį dėklą.

– Visus.

– Stalčiuj.

Svarsto. Norėdamas prieiti prie stalo turėtų peržengti mane.

Jo jaudulys labiau nei kada akivaizdus, bet jis pats labai susikaupęs. Girdėjau kažkada Moricą sakant, kad vartojant heroiną galima išgyventi ilgai ir sveikam. Tik ištek pinigų. Pats kvaišalas turi beveik konservuojantį poveikį. Į kapą narkašėlį nuvaro šaltieji trapai, kepenų infekcijos, nešvarūs mišiniai, AIDS ir alinantis pinigų ieškojimas. Bet jeigu turi pinigų, gali badytis, kol nukarši. Sakė Moricas.

Maniau, kad jis perdėjo. Ciniška, ironiška per atstumą stebinčio profesionalo hiperbolizacija. Heroinas – tai savižudybė. Man nebūtų geriau, jei ištempčiau dvidešimt penkerius metus; kad ir kaip žiūrėsi, gyvenimas vis tiek sutryptas savo paties kojom.

– Duodi juos čia.

Atsitupiu. Kai bandau spirtis, dešinė koja neatlaiko ir aš suklumpu ant kelių. Nuduodu pargriuvusi smarkiau nei iš tikrųjų ir siekiu kriauklės atsiremti. Nusikabinusi baltąjį rankšluostį valausi nuo veido kraują. Šlubteliu žingsnį link stalo ir stalčių. Tebelaikydama rankšluostį. Atsigręžiu į spintą.

– Raktas čia.

Sukdamasi užsimoju. Judesys lanko formos, nukreiptas į iliuminatoriaus pertvarą, didžiausią pagreitį įgyja ties jo tarpuakiu.

Jakelsenas pastebi jį ir lošteli atgal. Tikisi tik audinio kirčio. Guolis

pataiko jam tiesiai virš širdies. Suklumpa. Aš užsimoju vėl. Spėja iškelti ranką, smūgis pataiko žemiau peties ir nubloškia į gultą. Prieš jo akis dabar žudikas. Trenkiu kaip galėdama stipriau, taikau į smilkinį. Jis pasielgia taip kaip reikia: pasitinka smūgį, ištiesia ranką, kad rankšluostis apsivytų aplink ir patraukia. Skrieju metrą link jo. Tada trenkia man savo smeigtu, žemas smūgis, tiesiai į papilvę. Atrodo, matau save iš šalies, kylančią ir plaukiančią oru per kajutę, paskui suprantu, kad atsitrenkiau nugara į stalą. Jis artinasi nuo gulto. Jaučiuosi lyg būčiau bekūnė ir žiūrėčiau į viską iš viršaus. Iš pradžių pamanau, kad iš manęs teka baltas skystis. Paskui suprantu, kad tai rankšluostis, kurį krisdama ištraukiau. Ateina nuo gulto krašto. Paimu iškritusį guolį, perlenkusi rankšluostį pusiau sugniaužiu rankas ir ištiesusi į viršų trenkiu.

Pataikau po smakro galiuku. Jo galva lošteli, iš lėto su ja ir kūnas – šasteli prie durų. Vieną akimirką jo rankos dar graibo už nugaros, randa rankeną atsiremti, paskui pasiduoda ir jis susmunka ant grindų.

Pastoviu minutę. Tada ropoju grindimis trejetą metrų, remiuosi į gultą, spintą, kriauklę nutirpusiu žemiau bambos kūnu. Surenku smeigto dalis. Iš jo kišenės ištraukiu mažąjį dėklą.

Ilgai peikėjasi. Laukiu įsitvėrusi smeigtą. Čiupinėjasi burną, paspjauna į delną. Pasirodo kraujas su šviesesniais kietais gumuliukais.

– Tu subjaurojai man veidą.

Nuskelta pusė viršutinio priekinio danties. Kalbant matyti. Pyktis gerokai nuslūgęs. Dabar jis panašus į vaiką.

– Atiduok man šitą dėklą, Smila.

Ištraukusi jį užsidedu ant šlaunies ir prižiūriu, kad nenukristų.

– Norėčiau pasižvalgyti po priekinį krovinių triumą, – sakau.

Tunelis prasideda mašinų skyriuje. Nuo denio tarp plieninių variklio platformos sijų leidžiasi nedideli laipteliai.

Jų gale už nedegamų ir nepralaidžių vandeniui durų yra siauras koridorius, mažiau nei metro platumo, vos išsitenki stačias.

Durys užrakintos, bet Jakelsenas jas atidaro.

– Ten, viršuj, kitoje variklio pusėje, po užpakalinio denio viduriniosiom ir dugno patalpom iki šoninių triumų eina lygiai toks pat tunelis.

Kajutėje jis išpylė žiupsnį miltelių ant mano veidrodėlio ir įtraukė visus tiesiai į šnervę. Iš karto pavirto savarankišku, savim pasitikinčiu vedliu. Tik švepluoja pro atsiradusią švarplę.

Aš beveik negaliu remtis dešiniąja koja. Ištinusi lyg būtų smarkiai išnarinta. Einu paskui jį. Įbedžiau mažo atsuktuvo smaigalį į kamštį ir užsikišau už kelnių juosmens.

Jis uždega šviesą. Kas penki metrai kabo po lemputę su vieliniu gaubtu.

– Jo ilgis 25 metrai. Eina iki pat pirmojo denio. Viršuje yra 34 500 kubinių pėdų krovinių triumas, o virš jo dar vienas, 23 000 kubinių pėdų.

Griaučiai palei tunelio sienas lyg tankios grotos. Uždeda ant jų ranką.

– Dvidešimt colių. Tarp griaučių. Pusės to užtektų keturiatūkstantoniam. Pusantro colio plokštės ant nosies. Nuo to jo galingumas tampa dvidešimt kartų didesnis, nei reikalauja draudimo laivyno inspekcija plaukiant į Ledinuotąjį vandenyną, ne. Iš čia ir supratau, kad plaukiam ledo link.

– Iš kur žinai tiek apie laivus, Jakelsenai?

Atsitiesia. Žavesys liejasi per kraštus.

– Girdėjai apie tokį Pederį Mostą, ne? Aš esu Pederis Mostas. Gimiau Svendborge kaip ir jis. Taip pat rudaplaukis. Turėjau gyventi anais laikais. Tada, kai laivai buvo medžio, o jūreiviai geležies. Dabar viskas atvirkščiai.

Perbraukia šlapia ranka savo rudąsias garbanas, pašiaušia.

– Aš irgi toks pat elegantiškai lieknas. Ne kartą man siūlė būti modeliu. Honkonge du vaikinukai buvo pasirašę su manim kontraktą. Profesionalai. Iš tolo pastebėjo mano laikyseną. Kitą dieną turėjau ateiti į pirmą fotoseansą. Tada dirbau koko padėjėju. Matau, kad nespėsiu visko išplauti, ne. Tai išmečiau įrankius, lėkštes pro iliuminatorių. Kai atėjau į viešbutį, jie, deja, jau buvo išvažiavę. Vairininkas išskaičiavo man iš algos 5000 kronų narui, ištraukusiam porcelianą.

– Pasaulis neteisingas.

– Tai jau taip, žmogau. Todėl aš tik paprastas jūreivis. Septintus metus plaukioju. Šimtą kartų turėjau stoti į jūreivystės mokyklą. Vis kas nors pamaišydavo. Bet užtai viską žinau apie laivus.

– Bet kas tam konteinery, kur vakar išmetėm į vandenį, tu juk nesupratai.

Prisimerkia.

– Vadinasi, teisybė, ką Verlenas sako.

Laukiu.

Mosteli ranka.

– Galėčiau būti labai naudingas policijai. Priimtų mane į narkotikų patrulį. Susigaudau šitam bizny, ne.

Virš mūsų galvų rangosi vandens vamzdžiai. Kas dešimt metrų įtaisyti priešgaisrinės sistemos davikliai. Prie kiekvieno – po matinę raudoną lemputę. Iš kišenės išsitraukęs nosinę įgudusiu mostu apvynioja daviklį. Tada užsidega cigaretę.

– Kiekvienam iš jų yra dūmų detektorius. Jeigu be niekur nieko įlįsi čia kur į kampą parūkyti, iškart suveiks signalizacija.

Mėgaudamasis įtraukia į plaučius ir net prisimerkia nuo danties skausmo.

– Danijoj velniškai sunku išplaukti su nelegaliu kroviniu. Visa šalis kontroliuojama skersai išilgai. Tik pasirodyk uoste, iškart pristos policija, uosto tarnybos, muitinė ir pradės aiškintis, iš kur atplaukei, kur plauksi, kas laivo savininkas. Ir nė su žiburiu Danijoj nerasi tokio, kuris paimtų kyšį; visi jie valstybės tarnautojai, neims net mineralinio stiklinės. Tada tau šauna į galvą, kad kas iš draugų galėtų plaukti mažesniu laivu šalimais ir paėmęs konteinerį nuplukdyti kur nors į tamsią pakrantę. Bet pagalvojęs supranti, kad taip nieko neišeis. Visi žino, kad uosto tarnybos ir muitinė Danijoje dirba išvien. Didžiosiose Anholto ir Frederikshauno stotyse sėdi kareiviai, registruojantys kompiuteriu visus į danų laivybinius vandenis atplaukiančius ir išplaukiančius laivus ir sekantys juos. Pamatytų tavo draugo laivelį tą pačią sekundę. Tada tu sugalvoji tiesiog išmesti konteinerį už borto. Su plūduru ar pora plūdžių. Ir mažyčiu bateriniu siųstuvu, kurio signalus gali priimti tas, kam reiks ištraukti krovinį.

Bandau rasti ryšį tarp to, ką dabar girdžiu, ir to, ką mačiau.

Užgesina cigaretę.

– Ir vis tiek čia kažkas ne taip. Laivas atplaukė iš Hamburgo statyklos. Sukiojosi danų vandenyse porą savaičių. Stovėjo Kopenhagos doke. Sakyčiau, vėloka išmesti krovinį už 500 jūrmylių Atlante, ne.

Sutinku. Viskas atrodo nesuprantama.

– Tas konteineris vakar. Nemanau, kad ten buvo kontrabanda. Šitą biznį aš gerai išmanau, tikrai žinau, kad ten nebuvo prekių. Žinai kodėl? Nes aš žvilgtelėjau vidun. Spėk, kas tam konteinery buvo? Cementas. Šimtai penkiasdešimties kilogramų maišų Portlendo cemento. Vakar naktį pažiūrėjau. Buvo užrakinta pakabinama spyna. Bet raktai nuo krovinių visada kabo ant tiltelio. Jeigu kartais pasikeistų tonažas. Žodžiu, pasiskolinau raktą per savo budėjimą. Žinotum, kaip kinkos drebėjo. Pakėliau dangtį. O ten paprasčiausias cementas. Savo akim netikiu. Galvoju, po juo kažkas turi būti. Tada grįžtu atgal iki pat virtuvės ir atsinešu grilio

iešmą. Vos nepridėjau į kelnes nuo minties, kad pastebės Verlenas. Maliausi prie konteinerio dvi valandas. Kilojau maišus, badžiau iešmu. Siaubingai įskaudo nugara. Sutrūkinėjo rankų oda. Už cemento dulkes nieko nėra blogiau. Ir nieko nerandu. Nesąmonė, sakau sau. Visa šita kelionė nesąmonė. Viskas slapta. Pakeltas uždarbis už tai, kad nežinom, kur plaukiam. Nežinom, ką vežam. Ir viskas, ką jie atsigabeno ant denio, – tai šiukšlių konteineris su cementu. Šito jau per daug. Naktim beveik neužmiegu. Sakau sau, kad čia galėtų būti kvaišalai.

– Tai tu nuleidai rankas?

– Aš manau, – sako iš lėto, – kad vakar tebuvo bandymas. Nėra taip lengva išmesti už borto sunkesnį krovinį. Stengiesi tiksliai atitaikyti koordinates, kad galėtum vėliau rasti savo prekes. Žiūri, kad konteineris nepatektų į sraigtą. Reikia, kad jis leistųsi kuo tolygiau, nes jeigu didelis vėjas ir bangos, tai gali kas nors sudužti. Ir puikiai žinai, kad net menkas manevravimas pakeis tavo santykinį greitį uosto tarnybų radaruose. Geriausia tau būtų sustoti ir kuo atsargiausiai nuleisti konteinerį į vandenį. Bet negali. Jie pasižymi visus greičio pakitimus. Per LAD'ą tuoj pat prisistatytų muitininkai. Todėl jeigu tau iš tikrųjų reikia palikti ką nors didelį ir sunkų vandeny ir nori atlikti darbą kuo tyliau ir nepastebėtas, reikia pasitreniruoti. Kad patikrintum savo plūdes ir matavimo prietaisus, kad duotum jūreiviams progą pasimokyti veiksmų denyje. Kad išbandytum strėles, suktuvą ir priešakinius trosus. Tas konteineris vakar tebuvo akių dūmimas. Jį išmetė tik norėdami įsitikinti, kad mūsų neseka radarai. Iš tikrųjų tai tebuvo įžanga.

– Kam?

– Tikrosioms prekėms, žmogau. Kurių pasiimti plaukiam. Galiu galvą guldyti. Aš žinau apie jūrą viską. Šitai kainuoja jiems milžiniškus pinigus. Vienintelis dalykas, į kurį verta tiek investuoti, yra narkotikai, ne.

Tunelio pabaigoje apie plieninę siją, ne storesnę kaip vėliavos stiebas, į viršų sukasi siauri įviji laiptai. Jakelsenas uždeda ranką ant balto sijos emalio.

– Ji prilaiko priešakinį stiebą.

Pagalvoju apie krovinių strėlę ir suktuvą. Ant abiejų pažymėta: maks. 45 tonų apkrovimas.

– Tokia plona.

– Užtai, kad spaudimas vertikalus. Apkrautas stiebas slegia žemyn. Didesnio šoninio apkrovimo, galima sakyti, nėra.

Suskaičiavusi penkiasdešimt šešis laiptelius nusprendžiu, kad užlipom į triaukščio namo aukštį. Dar žingsnis, ir mano kojos neišlaikys.

Laiptų aikštelėje pertvara. Joje įtaisytas apvalus pusantro metro skersmens liukas su dviem sukamaisiais skląsčiais, dėl kurių visas įėjimas panašus į animacinio filmo seifą. Liukas išsiskiria iš aplinkos. „Kronas“ atrodo tarsi pastatytas septintojo dešimtmečio pradžioje kartu su Laurico laivybos kompanijos „Kista Dan“, didžiuliu dyzeliniu laivu, vaikystėje man padariusiu pritrenkiantį įspūdį. Liukas atrodo lyg padirbtas užvakar.

Atsidaro. Jakelsenas pasuka abu skląsčius pusę apsisukimo ir trukteli. Turėtų būti sunkus, bet veriasi labai lengvai. Vidinėje jo pusėje, palei kraštą – storos, trigubos juodos gumos tarpinės.

Už durų matyti platforma, kyšanti iš juodos tuštymės. Iš kažkur ištraukia didelį baterinį žibintuvėlį. Paėmusi uždegu.

Jau iš garso, tolimo sienų barškesio, galima nujausti šitos patalpos dydį. Šviesos kūgis dabar siekia dugną, atrodo lyg jis būtų svaiginančiai žemai po mūsų kojomis. Iš tikrųjų gylis galėtų būti dešimt dvylika metrų. Iki dangčio viršuje dar kokie penki. Apvedu visą jo kraštą žibintuvėliu. Ir čia tokia pati guma. Šviečiu į dugną. Jis iš nerūdijančio plieno grotų.

– Dabar nuleistos, – sako. – Kai konteineris čia buvo, jos buvo aukščiau.

Po grotom grindys eina nuožulniai link grotuotos nutekamosios angos.

Suradusi sienos kampą šviesos kūgiu braukiu aukštyn.

Sienos – poliruoto plieno. Kažkur viršuje kūgio kraštelis užgriebia išsikišimą, panašų į dušo galvutę. Nukreiptas įkypai žemyn. Truputį aukščiau – kitas. Šone – dar vienas. Tas pats kitoje sienos pusėje. Patalpoje jų iš viso aštuoniolika.

Apžiūriu sienas. Kiekvienos vidury, apačioje ir viršuje įtaisytos 50x50 cm grotelės.

Platforma, ant kurios stovim, įsikišusi į patalpą pusę metro. Kairiojoje pusėje – kažkas panašaus į instrumentų dėžę, į kurią sudėtos keturios lempos, jungiklis, matuoklis su užrašu „deguon. %“, kitas su „atmosfer.“, termostatas, kurio skalė apima nuo +20°C iki –60°C, higrometras.

Pakabinu žibintuvėlį į vietą. Išeinant uždarau liuką. Kairėje sienoje – baltos durys. Bandau, bet Jakelseno raktai neatrakina. Nesvarbu. Beveik žinau, kas už jų. Ten panaši kaip triume instrumentų dėžė. Su valdymo mygtukais.

Grįžtam atgal. Jakelsenas eina pirmas. Energijos jame lieka vis mažiau ir mažiau. Tuoj perdegs.

Liepiu palaukti kajutėj, kol atnešiu šachmatus. Nesutinku nė gyvos dvasios. Žadintuvas rodo 3.30. Jaučiuosi senstelėjusi.

Einu maudytis. Kai išlendu iš dušo, jis stovi tarpdury. Kupinas energijos. Aišku, nuo ko taip švyti jo sulysęs jaunas veidas.

– Smila, – šnibžda, – o ką, jeigu mes su tavim ant smūgio...

– Jakelsenai, – sakau, – tu man pasakyk, ar tas Pederis Mostas irgi buvo narkomanas?

6

Kišu galvą į džiovintuvą, panardinu rankas į tebetvoskiančią karščiu pašluostę. Jaučiu, kaip veido ir rankų oda iškart pradeda džiūti.

Netekęs namų visada ieško sąsajų, panašumų, kvapų, spalvų ir prisilietimų dvelksmo, galinčių priminti vietą, kurioje jauteisi kaip namie, kurioje kažkada aplankė ramybė. Džiovintuvas kvepia dykuma. Kartą radau namus dykumoj.

Ėjom vieno slėnio žemuma, supami lygios negyvos stepės, virš galvų spiginant saulei. Tarsi koks negailestingo smalsumo vedamas dievas būtų nukreipęs savo mikroskopą ir laboratorijos lempas į mus, vieninteles gyvas būtybes išmirusiame pasaulyje. Šliaužėm smėlio kopom, druskinga plokštuma, geltonai rudu, pelenų pilkumo ir vis dėlto jaudinamai gražiu karščio pragaru. Dienai baigiantis kilo dulkių audra, turėjom gulėti prisiploję prie žemės, su rankšluosčiais ant galvų. Vandens nebebuvo, vienam iš dalyvių, jaunam vyriškiui, pakilo karštis; jis šaukė mirsiąs iš troškulio. Audrai pasibaigus, tarp mūsų ir saulės vieną mirksnį pakibo judantis dulkių debesis. Visas švytintis iš vidaus, tarsi būtų apgobęs saulę, tarsi ją į dangų neštų didžiulis, žėrintis bičių spiečius. Jaučiausi tyra ir laiminga, pati nežinodama kodėl.

Tada buvo pusė dvyliktos nakties, deginančią šviesą skleidė vidurnakčio saulė, mes ėjom Šukerto slėniu šiaurės rytų Grenlandijoje, Arkties dykuma, kurios kopas per nepaprastai trumpą vasarą poliarinė saulė įkaitina iki 35 °C ir palieka akmeningą, karščiu žaižaruojantį išdžiūvusių upių vagų peizažą, niokojamą uodų. Nuo to laiko – ėjom dvi dienas – ne kartą troškau grįžti. Mano brolis dalyvavo ekspedicijoje kaip medžiotojas. Tai buvo paskutinė ilgoji mudviejų kelionė. Jautėmės kaip vaikai, tarsi tos

dienos, kai Moricas išvežė mane į Daniją, niekados nebūtų buvę, tarsi nebuvo ir dvylika metų trukusio išsiskyrimo. Šitą akimirką prie džiovintuvo mane užvaldo nesuvokiamas jaunystės prisiminimas, kurio saldumu daugiau su niekuo nebegalėsiu pasidalyti. Mirtis baisi ne todėl, kad pakeičia ateitį. Ji palieka mus vienus su atsiminimais.

Ištraukiu iš kamščio atsuktuvą ir perrėžiu didįjį juodą šiukšlių maišą.

Užvakar naktį Jakelsenas parodė man krovinių triumą. Nuo vakar su atsuktuvu nesiskiriu.

Vakar, apie pusiaudienį, grįžtu iš skalbyklos į savo kajutę persirengti.

Gali būti, kad mano gyvenime daug sumaišties. Bet ten, kur rūbai, viešpatauja tvarka. Įsidėjau kelnių pakabų, pripučiamų pakabų palaidinėms; visada ypač atidžiai sulankstau megztinius. Drabužiai išliks nauji ir kartu savi, jeigu bus padoriai lyginami, lankstomi, kabinami, valomi šepečiais, dedami į krūveles ir į vietą.

Spintoje, pačiame viršuje, marškinėliai padėti ne taip, kaip turėtų. Peržiūriu visą krūvelę. Kažkieno čia raustasi.

Kajutkompanijoje atsisėdu prie Jakelseno. Nemačiau jo nuo praeitos nakties. Sekundę nustoja valgęs ir palinksta ties lėkšte.

– Čia tu, – sakau ramiai, – apieškojai mano kajutę?

Jo akyse blyksteli karštligiška baimės kibirkštėlė. Papurto galvą. Reikėtų valgyti, bet neturiu apetito. Tą pačią popietę pavalgiusi prieš eidama į skalbyklą dirbti užklijuoju ant savo durų dvi nedideles juosteles.

Grįžusi prieš vakarienę randu jas atplėštas. Nuo tada su atsuktuvu nesiskiriu. Turbūt ne pats protingiausias sprendimas. Bet juk tiek keistų daiktų įkvepia žmogui drąsos. Kodėl atsuktuvas turėtų būti blogesnis?

Ant žemės iš maišo išverčiu nemažą krūvą vyriškų drabužių. Tinkliniai marškinėliai, marškiniai, kojinės, džinsai, trumpikės, pora storų elastinių jojiko kelnių – tai pirma porcija skalbinių, mano atsineštų iš valčių denio.

Dar vienas kitas moteriškas drabužis. Nertinis, kojinės, medvilninis sijonas, frotinis rankšluostis, ant kurio etiketės užrašyta „Jutlandijos damaskiški audiniai“, centimetro storumo, su išsiuvinėtu Katjos Klausen vardu. Daugiau nieko neatidavė. Puikiai ją suprantu. Moterys nemėgsta atiduoti savo nešvarių drabužių čiupinėti kitiems. Jeigu skalbinius, be manęs, rinktų dar kas nors, savuosius skalbčiausi pati kajutės kriauklėje ir džiovinčiausi ant kėdės atlošo.

Maiše dar vienas vyriškų drabužių gniutulas. Marškinėliai, marškiniai,

sportiniai megztiniai, drobinės kelnės. Žiūrėdama į juos pastebiu tris dalykus. Kad jie visi nauji, brangūs ir 46 dydžio.

– Jaspersen.

Šitie maži, juodi sintetinės medžiagos telefonai kiekviename „Krono“ kambary, sujungti su tilteliu ir leidžiantys budėtojui kada tik panorėjus įsikišti ir duoti įsakymą, man – bent jau šią sekundę – primena, kuo baigėsi įspūdinga, kiek teroristiška ir nepaprastai paviršutiniška pastarųjų keturiasdešimties metų technikos raida.

– Prašom atnešti ant tiltelio kavos.

Nemėgstu būti prižiūrima. Nekenčiu perforuotų kortelių ir griežto darbo laiko. Esu alergiška kompiuteriniams registrams. Man nemaloni pasų kontrolė ir gimimo liudijimai. Privalomas mokslas, pareiga pateikti informaciją, prievolė išlaikyti šeimos narius, atsakomybė už sugadintą daiktą, konfidencialumas – visa šita sukriošusi valstybinių kontrolės žinybų ir reikalavimų pabaisa, užkrintanti ant galvos atvykus į Daniją. Kasdien šluoju ją iš savo sąmonės, tačiau ji bet kuriuo metu gali atsirasti man prieš akis, kad ir mažo juodo telefono pavidalu.

Ir dar labiau nekenčiu viso šito todėl, kad tai kaip burtais prišauktas palaiminimas – juk vakarietiškos kontrolės, archyvų ir katalogų beprotybės tikslas yra padėti.

Kai ketvirtajam dešimtmety paklausė Itusaarsuak, kuri, būdama vaikas, kartu su savo gentimi ir gimine per Elesmero salą atklydo į Grenlandiją (per šitą kraustymąsi Kanados eskimai pirmą kartą po septynių šimtų metų susitiko su Šiaurės Grenlandijos inuitais), kai jos – maždaug aštuoniasdešimt penkerių metų moters, išgyvenusios visą modernųjį kolonializmą nuo akmens amžiaus iki radijo – paklausė, koks gyvenimas yra dabar palyginti su buvusiu, ji nedvejodama atsakė: „Geresnis. Dabar inuitas daug rečiau miršta iš bado“.

Reikia vengti jausmų sumaišties. Nuoširdžią neapykantą Grenlandijos kolonistams apsunkina tai, jog kolonizacija, kad ir kokia nekenčiama, materialiai neginčijamai palengvino sunkiausias pasaulyje gyvenimo sąlygas.

Atsakymo mygtuko nėra. Pasilenkiu prie sienos šalia mikrofono.

– Stovėjau čia, – sakau, – ir meldžiau progos Jums pasitarnauti.

Lipdama aukštyn stabteliu denyje. „Kronas“ supasi po audros rimstančioj jūroj ant aukštų įstrižų bangų, pilkšvo, iš vandens kylančios energijos kilimo.

Tačiau iš priekio pučia šaltas vėjas. Įkvepiu pražiojusi burną ir laukiu vėjo gūsio rezonanso, gilaus garso, pasigirstančio pučiant į tuščią butelį.

Nuo visureigio nuimtas brezentas. Nugara į mane darbuojasi Verlenas. Elektriniu atsuktuvu tvirtina ilgus tikmedžio lakštus prie dugno.

Ant tiltelio Lukas vienas. Uždėjęs ranką ant vairakočio. Autopilotas išjungtas. Nuojauta kužda man, kad jis labiau mėgsta vairuoti pats, nors kursas tada ir nebūna toks tikslus.

Neatsisuka man įėjus. Jeigu neprabiltų, galėtum pagalvoti, kad ir nematė.

– Šlubuojat.

Išsiugdęs gebėjimą matyti viską niekur nežiūrėdamas.

– Venos išsiplėtė, – sakau.

– Ar žinot, kur mes esam, Jaspersen?

Įpilu jam kavos. Ursas tiksliai žino, kokios jam reikia. Nedaug, juodos ir nuodingos – decilitro verdančios dervos.

– Užuodžiu Grenlandiją. Pajutau šiandien užlipusi ant denio.

Iš jo nugaros atsklinda nepasitikėjimas. Pabandau paaiškinti.

– Vėjas kvepia žeme. Šaltas ir sausas. Jame yra ledo. Šitas vėjas pučia nuo žemyninio ledo į krantą, o paskui pasiekia ir mus.

Pastatau puodelį jam priešais.

– Aš nieko neužuodžiu, – sako.

– Mokslas įrodė, kad rūkoriai išsidegina uoslę. Stipri kava irgi nieko gero.

– Bet jūs teisi. Šiąnakt, apie dvi, praplauksime Farvelio kyšulį.

Jam kažko iš manęs reikia. Nuo tos dienos, kai atėjau į laivą, nepasakė man nė žodžio.

– Pasiekus kyšulį įprasta pranešti Grenlandijos ledo centrui.

Praleidau tris šimtus valandų skraidydama centro Havilando „Tvin Oteriu“, tris mėnesius Narsarsuako barakuose pagal iš lėktuvo darytas nuotraukas braižiau ledo žemėlapius, paskui siunčiau jas telefaksu į Meteorologijos institutą, iš kur per Skamlebeko radiją jos būdavo perduodamos plaukiantiems laivams. Bet Lukui nesakau.

– Šita tvarka neprivaloma. Bet visi jos laikosi. Pasiskelbę pranešinėja apie save kartą per parą.

Išgeria kavą tarsi gertų tabletę nuo galvos skausmo.

– Nebent tikslai kirstųsi su įstatymu. Ir norėtum nuslėpti, kur esi. Nepraneši Ledo centrui, nesužinos apie tave ir danų inspekcijos laivai. Nei policija.

Visi aiškina man apie policiją. Verlenas, Marija, Jakelsenas. Dabar dar ir Lukas.

– Su laivo savininku susitarta, kad plaukdami nesinaudosime telefonu. Norėčiau vieną kartą padaryti išimtį.

Iš pradžių pasiūlymo nesuprantu. Nemanau, kad galėjau pasirodyti iš tų, kurie neatsiplėšdami nuo ragelio verkšlena kalbėdamiesi su giminaičiais per Liungbiu radiją.

Staiga galvoje nušvinta. Vėlokai, žinoma, bet tampa akivaizdu. Lukas mano, kad aš iš policijos. Ir Verlenas. Ir Jakelsenas. Jiems atrodo, kad aš persirengusi civile. Tai vienintelis įmanomas paaiškinimas. Todėl Lukas ir ėmė mane kartu.

Pasižiūriu į jį. Nematyti, bet ji turi čia būti. Baimė. Turėjo atsirasti jau per pirmą susitikimą, jo nusisukusio veido kazino lange atspindy. Ne kartą gyvenime turėtų būti plaukęs į abejotiną kelionę. Bet šitoji ne tokia kaip visos. Šitos jis bijo. Taip, kad net ėmė mane. Tikėdamasis, kad aš aptikau pėdsakus. Kad nenorom padaryta nuolaida galės suteikti jam tam tikrą alibi, jei „Kronui" ir jo keleiviams tektų stoti prieš teismą.

Visa tai matyti iš jo sustingusios nugaros, iš nujaučiamų pastangų nieko nepraleisti, visur dalyvauti. Iš palaikomos drausmės.

– Gal jums čia, laive, ko nors... trūksta?

Kalba ne savo žodžiais. Jis ne Rūpybos skyriaus tarnautojas ar personalo vadovas. Jis duoda įsakymus.

Prieinu arčiau jo nugaros.

– Rakto.

– Jūs turit raktą.

Dar žingsnis ir kvėpuosiu jam į pakaušį. Neatsisuka.

– Nuo valčių denio.

– Šito neduoda.

Iš nugaros spinduliuoja pyktis. Dėl mano prašymo. Bet labiausiai dėl to, kad jie atėmė iš jo neliečiamą aukščiausiojo sprendėjo galią.

Klausiu. Kaip Jakelsenas manęs.

– Kur mes plaukiam?

Beda pirštu į jūrinį žemėlapį šalimais. Rodo Pietų Grenlandiją. Ant viršaus uždėta permatoma plastikinė plėvelė su pažymėtomis Julianehobo siųstuvo linijomis, apskritimais, aukščio kreivėmis, rašalo juodumo trikampiais, informuojančiais apie ledo koncentracijas, matomumą ir ledkalnius. Palei pakrantę nubrėžta kurso linija, apeinanti Torvaldseno ky-

šulį ir kylanti į šiaurės vakarus. Viršuje, prie Vestlando, vidury jūros linija nutrūksta.

– Tai viskas, ką aš žinau.

Nekenčia jų. Už tai, kad laiko jį suvystę lyg kūdikį.

– Į pietus žemyn nuo Holsteinsborgo tęsiasi vakarinis ledas. Su juo menki juokai. Kažkur į šiaurę nuo Siondrės Striomfiordo. Toliau jie neprivers manęs plaukti.

Atsisėdau šalia Jakelseno. Kitoje staliuko pusėje Fernanda su Marija. Abi pasiryžusios vieną kartą visiems laikams atsisakyti supančio vyrų pasaulio. Manęs nemato. Tarsi pratinasi, kaip bus, kai manęs greitai nebeliks.

Jakelsenas įsispoksojęs į lėkštę. Netoliese ant stalo guli jo raktų ryšulys. Padėjusi šakutę ir peilį atsilošiu, uždedu dešinę ranką ant raktų, iš lėto braukiu stalu ir paleidžiu į sterblę. Stalo krašto šešėlyje ieškau apčiuopom, kol randu tą, kuris pažymėtas trimis K ir septynetu. Standartinis „Krono“ raktas, tokį ir pati turiu. Bet Jakelsenas turi dar ir su H. Laivas taisytas Hamburge. H reiškia *Hauptschlüssel,* pagrindinis. Šitą pasiimu. Padėjusi ryšulį į vietą atsistoju. Jis nė nekrustelėjo.

Kajutėje šiltai apsirengiu. Einu į užpakalinį denį.

Žingsniuoju įsitvėrusi ranka turėklų. Turiu atrodyti lyg išėjusi pasivaikščioti.

Šiaurės Grenlandijoje atstumą matuoja *sinik,* „nakvyne“, skaičiumi kartų, kiek per kelionę sustota pernakvoti. Tai nerodo tikrojo atstumo, nes priklausomai nuo oro ar metų laiko sinikų skaičius gali kisti. Kita vertus, tai ir ne laiko sąvoka. Pajutusios kylančią audrą su mama vienu mirksniu nuvažiavom nuo Forcės įlankos iki Iitos – tokiam kely būtų reikėję nakvoti porą kartų.

Sinikas – ne atstumas, ne dienų ar valandų skaičius. Tai kartu erdvės ir laiko fenomenas, sąvoka, nusakanti erdvės, judėjimo ir laiko vienovę, savaime suprantamą eskimams, bet netelpančią nė vienoje kasdienėje europiečių kalboje.

Europos atstumai, Paryžiaus metro etalonas yra kas kita. Perdirbinėtojų sąvoka. Tų, kurie stebi pasaulį siekdami vieno – jį pakeisti. Inžinierių, karo strategų, pranašautojų. Ir žemėlapių braižytojų. Kaip aš pati.

Tikrai išmokau matavimų sistemą tik Danijos technikos mokyklos topografijos kursuose 1983-iųjų rudenį. Matavom Diūrehaveną. Su teodo-

litais ir matavimo juostom, įprastinį pasiskirstymą, vienoduosius nuotolius ir stochastinius dydžius, lyjant lietui, mažais pieštukais, kuriuos nuolat tekdavo drožti. Ir žingsniais. Mūsų mokytojas nuolat kartojo, kad žemės matavimas prasideda ir baigiasi geodezininkui išsimatavus savojo žingsnio ilgį.

Žinojau savo žingsnių ilgį sinikais. Žinojau, kad bėgant paskui kinkinį, kai dangus juodas nuo įkalintų sprogimų, erdvėlaikis sutrumpėja perpus sinikų, nei važiuojant lygiu šviežiu ledu. Migloje jų skaičius padvigubėja, o siaudžiant sniego pūgai padidėja dešimt kartų.

Diūrehavene verčiau sinikus į metrus. Nuo tada, ar eičiau miegodama, ar lynu, ar apsiavusi batais su katukais, ar su savo siauruoju sijonu, su kuriuo nepažengsi daugiau kaip penkių centimetrų, nuo tada tiksliai žinau, kokį atstumą paeinu žengtelėjusi žingsnį.

Užpakaliniu deniu einu ne savo malonumui. Matuoju „Kroną“. Žiūriu į vandenį. Bet visą turimą energiją sukaupiu įsiminti.

Žingsniuoju dvidešimt penkis su puse metro pro užpakalinį stiebą, sunkiųjų krovinių strėles iki užpakalinio antstato. Dvylika metrų palei jį. Persisveriu per borto viršų. Mano apskaičiavimais, borto dalis virš vandens galėtų būti penkių metrų aukščio.

Kažkas stovi už manęs. Atsisuku. Metalo dirbtuvės duris užrėmęs Hansenas. Stambus, dideliais auliniais su mediniais padais. Rankoje laiko kažką panašaus į trumpą durklą.

Žiūri į mane su tingiu, brutaliu pasitenkinimu – kaip kai kurie vyrai, pajutę fizinį pranašumą.

Pakelia peilį. Kairiąja ranka iš lėto sukamaisiais judesiais pradeda valyti geležtę skudurėliu. Ant jos lieka baltas, į putas panašus sluoksnis.

– Vienos kalkės. Šveisti reikia su Vienos kalkėmis. Kitaip neblizgės.

Nežiūri į peilį. Kalbėdamas nenuleidžia akių nuo manęs.

– Pats juos darau. Iš senų pjūklų. Kiečiausias plienas pasauly. Ašmenis pirmiausia ištekinu deimantiniu tekėlu. Paskui nušveičiu su karborundu ir išgalandu. Tada išblizginu su Vienos kalkėmis. Labai labai aštrūs.

– Kaip skutimosi peiliukai?

– Aštresni, – sako patenkintas.

– Smailesni už nagų dildę?

– Daug smailesni.

– Tai kaip, – sakau, – gali būti, kad tu toks nė velnio nesiskutęs, kad ateini į mano išplautą virtuvę šitokiais mėšlinais nagais?

Pakelia akis į komandos tiltelį, vėl pasižiūri į mane. Laižo lūpas. Bet nesugalvoja, ką atsakyti.

Argi nesikartoja istorija? Argi ne visada Europa išpildavo kanalizacijos vamzdžių turinį savo kolonijose? Gal „Kronas“ vėl veža kalinius į Australiją, prancūzų policijos legioną į Korėją, anglų komandorus į Indoneziją?

Grįžusi į kajutę išsitraukiu iš švarko kišenės du sulankstytus popieriaus lapus. Nieko svarbaus kajutėje nebepalieku. Traukiu iš atminties žingsniais išmatuotus skaičius ir rašau juos ant piešiamo „Krono“ korpuso. Paraštėje rašau visus kitus, kai kuriuos beveik žinau, kitus bandau atspėti.

Visas ilgis – 105 metrai,
Laivo vidaus ilgis – 97 metrai,
plotis – 15 metrų,
viršutinio denio gylis – 9, 5 metro,
antrojo denio gylis – 6 metrai,
krovininė talpa (antrojo denio) – 100 000 kubinių pėdų,
krovininė talpa (korpuso) – 125 000 kubinių pėdų,
iš viso – 225 000 kubinių pėdų,
greitis – 18 mazgų, atitinka 4 500 AG,
degalų sunaudojimas – 14 tonų per dieną,
regėjimo laukas – 10 000 jūrmylių.

Ieškau paaiškinimo, kodėl apribota „Krono“ įgulos judėjimo laisvė. Kai eskimas Hansas plaukė su Periu* link Šiaurės ašigalio, jūreiviams buvo draudžiama pasirodyti karininkų denyje. Taip bandyta atvežti feodalinės hierarchijos saugumo jausmą į Arktį. Dabartinių laivų įgulos per mažos, kad būtų galima taikyti tokius apribojimus. Bet „Krone“ jie vis dėlto galioja.

Įjungusi skalbimo mašinas išeinu.

Būnant izoliuotoje žmonių grupėje – internate, ant žemyninio ledo, laive – individualieji bruožai pradeda nykti užleisdami vietą visumos jausmui. Bet kuriuo momentu net negalvodama galiu nustatyti kiekvieno vietą

* Robertas Edvinas Peris (Peary, 1856–1920) – amerikietis Arkties tyrėjas, 1886–1902 m. dalyvavo ekspedicijose į Grenlandiją, atrado geografinį Šiaurės ašigalį, įrodė, kad Grenlandija yra sala. *(Vert. past.)*

laivo visatoj. Iš žingsnių koridoriuje, iš miegant už uždarų durų iškvepiamo oro, švilpimo, darbo ritmo, budėjimo pamainos laiko.

Ir jie žino, kur esu. Bet skalbykla turi privalumų. Sklinda garsas lyg joje kas būtų, nors ir nieko nėra.

Ursas taisosi valgyti. Išsitraukęs sulenkiamą stalą prie viryklės, padengęs staltiese, užsidegęs žvakę.

– *Fräulein Smilla, attendez moi one minute**.

„Krono“ kajutkompanija – tai anglų, prancūzų, filipinų, danų ir vokiečių kalbų Babelio bokštas. Tarp jų, niekada neišmoktų, bejėgiškai plūduriuoja Ursas. Užjaučiu jį. Girdžiu jo gimtąją kalbą byrant į šipulius.

Ištraukia man kėdę, padeda lėkštę.

Valgant jam reikia draugijos. Tarsi norėtų suvienyti visų šalių žmones aplink garuojančius puodus ir įteigti optimizmo, kad nepaisant karo ir prievartos, kalbos barjerų, temperatūros skirtumų, karinio danų suvereniteto Šiaurės Grenlandijoje net jai įgavus savivaldą, visiems mums reikia pasistiprinti.

Makaronų porcija jo lėkštėje tokio didumo, kad lengvai galėtum pasiųsti ratu aplink stalą.

Man atsisakius, liūdnai žvilgteli.

– Jūs per liesa, *Fräulein*.

Užsitarkuoja nemažą gabalą „Parmezano“ sūrio; auksinės, sausos dulkės byra ant makaronų kaip purus sniegas.

– Jūs esat *ein Hungerkünstler***.

Išilgai padalijęs pasikepė prancūzišką batoną svieste su svogūnais. Susikiša į burną po dešimt centimetrų vienu kartu ir lėtai, pasimėgaudamas mala.

– Ursai, – sakau, – kaip tu patekai į laivą?

Sakyti jam „jūs“ aš negaliu.

Nustoja kramtęs.

– Verlenas sako, kad jūs *Polizist*.

Pasveria mano tylėjimą.

– Sėdėjau *im Gefängnis*. Dvejus metus. *In der Schweiz****.

* Panele Smila, palaukit manęs minutę *(vok., pranc., angl.)*.

** Meistrė badauti *(vok.)*.

*** Kalėjime. Šveicarijoje *(vok.)*.

Dabar aišku, kodėl jo veido spalva tokia. Išblyškęs kalėjime.

– Važinėjau automobiliu po Maroką. Galvojau pasiimsiu du kilus, porai metų užteks. Ties Italijos siena patikrino *Stichprobekontrol. Ich bekam drei Jahre**. Paleido po poros. Praeitų metų spalį.

– Kaip kalėjimas?

– *Die beste Zeit meines Lebens***.

Susijaudinęs prakalbo vokiškai.

– Jokio streso. Tik *Ruhe*. Buvau savanoris virtuvėj. Todėl ir sutrumpino bausmę.

– O „Kronas"?

Dar kartą pasveria mano užmačias.

– Atlikau karinę tarnybą šveicarų laivyne.

Žiūriu, ar ne pokštauja, bet jis rankų mostu nuveja tokią mintį.

– *Flussmarine*. Buvau virėju. Vienas draugas turi ryšių su Hamburgu. Pasiūlė „Kroną". *Ich hatte meine Lehrzeit teilweise in Dänemark, in Tønder gemacht****. Buvo sunku. Sėdėjus neįmanoma gauti darbo.

– Kas priėmė dirbti?

Neatsako.

– Kas yra Tiorkas?

Gūžteli pečiais.

– Mačiau jį *einmal*. Būna valčių denyje. Išeina tik Zaidenfadenas ir *die Frau*.

– Ko mes plaukiam?

Papurto galvą.

– *Ich bin Koch. Es war unmöglich Arbeit zu kriegen. Sie haben keine Ahnung, Fräulein Smilla*****...

– Norėčiau apžiūrėti šaldytuvus ir sandėlius.

Jo akyse baimė.

– *Aber Verlaine hat mir gesagt, die Jaspersen will******...

Pasilenkiu per stalą. Noriu atplėšti jį nuo makaronų, nuo pirmesnio abipusio supratimo, nuo jo pasitikėjimo manim.

– „Kronas" veža kontrabandą.

* Atsitiktinai išrinkę. Gavau trejus metus *(vok.)*.

** Geriausias laikas mano gyvenime *(vok.)*.

*** Upių laivynas. Šiek tiek laiko buvau mokęsis Danijoje, Tionderyje *(vok.)*.

**** Aš virėjas. Buvo neįmanoma rasti darbo. Negalit net įsivaizduoti, panele Smila *(vok.)*.

***** Bet Verlenas sakė, kad Jaspersen... *(vok.)*.

Dabar jį apima panika.

– *Ahh, ich bin kein Schmuggler. Ich konnte nicht ertragen, noch einmal ins Gefängnis zu gehen**.

– Ar tai nebuvo geriausias laikas tavo gyvenime?

– *Aber es war genug***.

Paima mane už rankos.

– *Ich will nicht zurück. Bitte, bitte****. Jei mus pagaus, pasakykit jiems, kad aš nekaltas, kad nieko nežinojau.

– Pasistengsiu, – sakau.

Maisto sandėliai yra tiesiai po kajutkompanija. Tai šaldytuvai mėsai, kiaušiniams ir žuviai, perskirtas šaldymo kambarys – jame + 2°C – kitiems greitai gendantiems produktams ir įvairios spintos. Visko pridėta, švaru, tvarkinga; sandėliai atitinka paskirtį, matyti, kad jais be perstojo naudojamasi, todėl įtaisyti slėptuvę čia niekam nešautų į galvą.

Ursas aprodo valdas didžiuodamasis ir su baime. Peržvelgti jas užtenka dešimties minučių. Turiu savo tvarkaraštį. Grįžtu į skalbyklą. Mašina išgręžiu skalbinius, sukišu į džiovintuvą ir paleidusi jį veikti vėl išsprunku. Einu žemyn.

Nieko neišmanau apie variklius. Maža to – net nemanau jais domėtis.

Būnant penkerių pasaulis atrodė neaprėpiamas. Trylikos pasidarė mažesnis, purvinesnis ir beviltiškai aiškus. Dabar jame ir vėl gana sumaišties, viskas vėl – tik kitaip – tapo sudėtinga kaip vaikystėj.

Sendama renkuosi tam tikrus apribojimus. Nebeturiu jėgų imtis ko nors naujo, kovoti su savim, tyrinėti dyzelinius variklius.

Pakaks Jakelseno mesteltų pastabų. „Smila, – sako iš ryto mano užkluptas skalbykloj atsirėmęs į karšto vandens vamzdžius, įsikandęs pypkę, rankos kišenėse, kad sūrus oras nesubjaurotų jų persikų odos, skirtos damų šlaunims glostyti, – Smila, – atsako, kai paklausiu apie variklį, – jis didžiulis. Devyni cilindrai, kiekvienas 450 skersmens, su 720 milimetrų „Burmeister & Wain“ stūmokliu, yra tiesioginė ir atbulinė eiga, perkro-

* O, aš ne kontrabandininkas. Aš neišlaikyčiau kalėjimo dar kartą *(vok.)*.
** Bet man užteko *(vok.)*.
*** Aš nenoriu ten vėl. Pasigailėkit *(vok.)*.

viklis. Plaukiam 18 ar 19 mazgų. Pagamintas septintajame dešimtmetyje, bet atnaujintas. Mes apsirūpinę kaip ledlaužis."

Spoksau į variklį. Kilnojasi priešais. Man reikia praeiti. Pro jo čiaupus, vožtuvus, vamzdžius, spyruokles, poliruotą plieną ir varį, išmetamuosius vamzdžius, jo negyvus, bet vis dėlto energingus judesius. Kaip ir Luko mažieji juodi telefonai, jis – civilizacijos koncentratas. Kažkas savaime aiškaus ir nesuvokiamo. Net jeigu reikėtų, nežinočiau, kaip jį sustabdyti. Galbūt jis nesustabdomas. Gal tik laikinai, bet ne visam laikui.

Gal taip atrodo todėl, kad jis – priešingai nei žmogus – nėra individualybė, o tik kažko už jo slypinčio kopija: mašinos sielos, visų variklių aksiomų sistemos.

O gal, sumišus vienatvei ir baimei, man pradėjo vaidentis.

Vis tiek nesuprantu to, kas svarbu. Kam prieš du mėnesius Hamburge buvo įrengtas „Kronui" gerokai per didelis variklis.

Liukas pertvaroje už variklio izoliuotas. Jam užsitrenkus nebelieka mašinų triukšmo, o mano apkurtintose ausyse pradeda spengti. Tunelis leidžiasi šešis laiptelius. Toliau prasideda dvidešimt penkių metrų strėlės tiesumo koridorius, apšviestas lempų su vielos gaubtais, kopija to, kuriame su Jakelsenu buvom mažiau nei prieš dvidešimt keturias valandas, o atrodo, jau taip seniai.

Ant denio po juo stovi numeruotos dyzelinių degalų cisternos. Einu pro septintą ir aštuntą. Prie kiekvienos jų ant sienos yra po gesintuvą, gaisrinę maršką ir aliarmo mygtuką. Nėra labai malonu, kai tau primena, kad laive gali kilti gaisras.

Tunelio gale į viršų sukasi įviji laiptai. Pirmasis liukas pasirodo kairėje. Pagal mano apytikrius paskaičiavimus jis turėtų vesti į patį nuošaliausią ir mažiausią krovinių triumą. Praeinu jį. Trim metrais aukščiau yra kitas.

Patalpa nepanaši į mano matytas. Ne aukštesnė kaip šešių metrų. Sienos nesiekia viršutiniojo denio, bet baigiasi ties viduriniuoju, kur mano šviesos kūgis dingsta tamsoje.

Tai nuolat naudojamas, apsilaupęs, nešvarus krovinių triumas. Prie vienos pertvaros sukrauti mediniai kiliai, kanapinės virvės, vežimėliai kroviniams sudėti ir vežioti.

Prie kitos – suveržta maždaug penkiasdešimties pabėgių krūva.

Aukštu aukščiau durys atveria vidurinįjį denį. Šviesos kūgis tolumoje randa sienas, išsikišusį krovinių triumo kraštą, atramą toj vietoj, kur tu-

rėtų būti užpakalinis stiebas. Baltai dažytus elektros laidų raizginius, priešgaisrinės sistemos daviklius.

Denis viso laivo platumo. Tai patalpa kolonų prilaikomom žemom lubom, prie pertvarų, už kurių yra šaldytuvai ir sandėliai, kitas jos galas dingsta tamsoje.

Dabar einu ten. Už dvidešimt penkių metrų yra turėklai. Pašvietusi žemyn randu dugną. Užpakalinis krovinių triumas. Prisimenu Jakelseno paskaičiavimus: 1000 kubinių pėdų, sakė, o man prieš akis 3500.

Išsitraukiu savo brėžinį ir palyginu su po manim esančia patalpa. Ji atrodo kiek mažesnė nei nupieštoji.

Grįžtu atgal prie įvijų laiptų ir leidžiuosi iki pirmųjų durų.

Stovint apačioje paaiškėja, kodėl triumas atrodė mažesnis. Pusę jo užima pusantro metro aukštumo stačiakampis, uždengtas mėlynu brezentu. Atsuktuvu praduriu jame porą skylučių ir truputį įrėžiu.

Turint omeny pabėgius galima pamanyti, kad mes plaukiam į Grenlandiją nutiesti 75 metrus geležinkelio ir įkurti geležinkelio kompaniją. Po brezentu – krūva bėgių.

Bet pabėgiams jie netiktų. Suvirinti į didelę stačiakampio formos konstrukciją, sutvirtintą geležiniais apvadais.

Pagalvoju, kad tai kai ką primena. Bet nuveju mintį šalin. Man trisdešimt septyneri. Ilgainiui bet kas ką nors primena.

Grįždama į vidurinįjį denį žvilgteliu į žadintuvą. Skalbykloje jau turi būti tylu. Manęs galėjo ieškoti. Galėjo kas nors eiti pro šalį.

Einu dar giliau.

Iš korpuso virpėjimo aišku, kad sraigtas dabar kažkur prieky po mano kojom. Apie penkiolika metrų pagal mano brėžinį. Čia denis perskirtas pertvara su durim. Jakelseno raktas joms tinka. Viduje yra raudona signalinė lempa su jungikliu. Nedegu šviesos. Tai turėtų būti aukštu žemiau užpakalinio antstato. Čia buvo užrakinta nuo tada, kai atėjau į laivą.

Liukas veda į trumpą koridorių, kurio abiejose pusėse po trejas duris. Atsirakinu pirmąsias dešinėje. Pederiui Mostui ir jo draugams uždarų durų nėra.

Neseniai čia buvo trys mažos kairiojo borto kajutės. Išardžius sienas pasidarė vienas kambarys. Sandėlis. Palei sienas stovi šešiasdešimties milimetrų mėlyno nailoninio troso ritiniai. Susukta polipropileninė virvė. Aštuoni rinkiniai aštuonių milimetrų dvigubos virvės „Kermantel" ryš-

kių alpinių spalvų saugumui užtikrinti – seniai pažįstama iš žemyninio ledo laikų. Vienas rinkinys kainuoja 5000 kronų; šita virvė gali išlaikyti penkias tonas ir vienintelė pasaulyje gali išsitempti ketvirčiu savo ilgio.

Po stropais – aliumininės kopėčios, firno inkarai, palapinės, lengvi kastuvai, miegmaišiai. Ant metalinio į sieną įsukto kablio kabo kirvukai ledui, kopimo kūjai, pitonai, kabliai su gnybtais, dinaminiai stabdikliai ir ledo sraigtai. Ir siaurieji, panašūs į kamščiatraukius, ir platieji, į kurių šerdį įsukus cilindrą ledas išlaikytų dramblį.

Atidariusi kelias palei sieną stovinčių metalinių spintų dureles randu pleištų, ledynų akinių, dėžę su šešiais „Tommen" aukštimačiais, berėmių kuprinių, „Meindl" batų, apsauginių diržų – visi naujutėliai, tiesiai iš fabriko, įpakuoti į permatomą plastiką.

Patalpa dešiniojo borto pusėje taip pat atsirado nugriovus sienas tarp trijų kajučių. Čia dar prikrauta kopėčių ir virvių, stovi nedegama spinta su užrašu „Explosives"* – jai Jakelseno raktas, deja, netinka. Trijose didelėse popierinėse dėžėse yra trys vienodi kokybiško danų darbo pavyzdžiai – trys dvidešimties colių „Sophus Berendsen" *manual winches*, rankiniai trijų pavarų velenai. Nieką teišmanau apie mechaninį pavaros perdavimą, tačiau velenai dideli kaip statinės ir atrodo taip, tarsi galėtų pakelti lokomotyvą.

Žingsniais išmatuoju koridorių. Penki su puse metro. Jo gale laiptais galima pakilti iki denio. Viršuje įrengtas tualetas, dažymo patalpa, metalo dirbtuvė, nedidelė kajutkompanija, priebėga sužvarbus dirbant ant denio.

Nusprendžiu ištirti visa tai kitą kartą.

Tačiau persigalvoju.

Eidama čia palikau duris kiek pravertas, užkabinau grandinėlę. Galbūt todėl, kad kitaip šitame koridoriuje tarp mažų kambarių jaustumeisi lyg žiurkių spąstuose.

O gal kad pastebėčiau, jeigu už manęs uždegtų šviesą.

Išgirstu kažkokį garsą. Silpną. Nestiprų brūžesį, vos girdimą per sraigto triukšmą ir jūros ošimą braškant korpusui.

Toks garsas lyg metalas liestųsi su metalu. Atsargus, bet aidžioj patalpoj sustiprėjęs.

Lipu laiptais. Noriu išeiti į denį. Raktas tinka, bet durys neatsirakina. Užsklęstos iš lauko. Apgraibom grįžtu atgal.

* Sprogmenys *(angl.)*.

Viduriniojo denio tamsoje pasitraukiu į šalį, atsitupiu ir susigūžus laukiu.

Jie pasirodo iš karto. Mažiausiai du, gal daugiau. Slenka lėtai, apžiūrinėdami viską aplinkui. Atsargūs, bet nebijo kelti triukšmo.

Padedu žibintuvėlį ant žemės. Laukiu, kol „Kroną" pačiups aukšta banga. Tada įjungiu jį ir paleidžiu. Pradeda riedėti dešiniojo borto pusėn, šviesa mirga ant kolonų.

Pasileidžiu bėgti į priekį palei sieną.

Jie nesutrinka. Priešais atsiranda kažkas panašaus į uždangą. Bandau nublokšti ją šalin, bet ji apgobia mane. Ant pečių ir veido atsiranda dar viena, šaukiu, bet garsą sugeria šitas storas audinys, jis skamba tik man ausyse, burnoj lieka dulkių ir medžiagos skonis. Mane apvyniojo gaisrine marška.

Jokios prievartos, viskas atlikta atsargiai ir nesudramatinta.

Paguldo ant žemės. Marška dar stipriau suveržia, užuodžiu naują kvapą. Pelėsių ir džiuto. Ant galvos užmovė vieną iš tų maišų, kurių tiek daug mačiau krovinių triume.

Pakelia taip pat atsargiai; guliu ant dviejų vyrų pečių, neša mane deniu, piršte peršasi erzinanti ir paika mintis, kad atrodau juokingai.

Atsidaro ir vėl užsidaro liukas. Leisdamiesi laiptais laiko mane tarpe. Nieko nematau, todėl sutelkiu visą dėmesį į savo kūną, bet jo nė karto netrinkteli į laiptus. Jeigu nebūčiau taip supakuota, arba kitomis aplinkybėmis, atrodyčiau tarsi nešamas ligonis.

Iš slopaus, bet netolimo triukšmo sprendžiant mes stovim prie mašinų skyriaus. Atsidaro durys, pereinam patalpą, garsai vėl nutolsta. Praėjo, atrodo, visa amžinybė, nebesuvokiu, koks atstumas nueitas. Bet jie pradeda lipti aukštyn – iš tikrųjų tai galėjo būti tik tie 25 metrai iki priešakinių laiptų.

Dabar remiuosi tik į vieną petį. Bandau išlaisvinti rankas.

Atsargiai pasodina mane ant denio, kažkur virš galvos vos vos virpa metalas.

Dabar žinau, kur einam. Už tų atdarų durų daugiau nieko nėra, tik nedidelė platforma, dvylika metrų virš dugno, kur stovėjom su Jakelsenu.

Nežinau už ką. Bet žinau, kad jie nori nuo platformos įmesti mane į cisternos dugną.

Kai mane pasodino, medžiagoje susimetė raukšlės. Dabar galiu kilstelėti kairiąją ranką iki krūtinės. Joje laikau atsuktuvą.

Kai vėl pakelia, mano krūtinė atsiduria sulig jo. Bandau apčiuopti vie-

tą, kur baigiasi jo šonkauliai, bet labai drebu. Be to, nuo atsuktuvo nenumautas kamštis.

Palenkia mane prie turėklų ir atsiklaupia lyg keldama vaiką mama.

Neabejoju, kad mirsiu. Bet stumiu mintį šalin. Tokio pažeminimo nepakęsčiau. Purto šaltis vien pagalvojus, kaip jie puikiai apskaičiavo. Taip lengvai viskas susitvarkė – aš jų rankose, Smila, žlugusi grenlandė.

Kai jis kiša po manimi petį, perimu atsuktuvą į dešinę ranką. Kol iš lėto atsitiesia, įsikišu į burną, įsikandu kamštį ir ištraukiu. Sukteli mane šiek tiek norėdamas permesti per kraštą. Kairiąja ranka randu petį, kaklo nepasiekiu. Bet apčiuopiu raktikaulį, minkštą trikampę duobutę tarp jo ir trapecinio raumens, kur po plona oda ir audiniu atviri nervai. Čia bedu atsuktuvą. Perduria audinį. Tada stabteli, nustebintas tampraus gyvų lastelių pasipriešinimo ir tvirtumo. Suglaudžiu abu delnus ir staigiu judesiu atpalaiduoju kūną, kad visas jo svoris persiduotų rankenėlei. Atsuktuvas įsiskverbia gilyn.

Jis neišspaudžia nė garso. Viskas aplink sustoja, mes akimirksnį susikibę svyruojam. Laukiu, kol paleis mane ir nukrisiu ant žemai tamsoje esančių grotų. Numeta ant platformos.

Susitrenkiu galvą į turėklus. Užeina svaigulys, bet nespėjęs apimti dingsta. Po maišu ir vilnonėm marškom nepraradau sąmonės.

Staiga į pilvą smogia taranas. Mane spardo.

Pirmiausia kyla noras vemti. Bet skausmas neslopsta ir aš tarp spyrių nespėju įtraukti oro. Tuoj uždusiu. Kaip gaila, kad neužkabinau jam gerklės.

Paskui išgirstu riksmą. Pamanau, kad tai jis. Mane užsikelia ant pečių; ką gi, išnaudojau laimę ir jėgas, galiu ramiai mirti.

Rėkta ne jo. Tai elektroniniu balsu spiegia šviesos signalų generatoriaus sinusinė kreivė. Mane tempia aukštyn. Strėnos trinksi į kiekvieną laiptelį.

Pradeda skverbtis šaltis, girdžiu lyjant. Atsiveria liukas ir mane paleidžia. Netoliese kažkoks gyvulys tuoj iškosės plaučius.

Bandau nusitraukti maišą. Ridinėjuosi į visas puses, kad išsinarpliočiau iš marškų.

Išlendu į šaltą liūtį, elektroninį spiegesį, akinamą elektros šviesą, į šalimais kažkieno springstant gaudomą orą.

Tai ne gyvulys. Tai Jakelsenas. Kiaurai permerktas ir baltas kaip kreida. Iškart nesuprantu, kur esam. Virš galvų besisukantis purkštuvas taš-

ko žemyn vandens kaskadas. Gaisro pavojaus signalas garsėja ir tyla, monotoniškas, erzinantis.

– Ką daugiau galėjau daryti? Prisidegiau cigarą ir prikišau burną prie detektoriaus. Iš karto visas mėšlas suveikė.

Žiojuosi klausti, bet neišspaudžiu nė garso. Atspėja pats, kas man rūpi.

– Morisas, – sako. – Subjaurojai gražuolį. Net manęs nepastebėjo.

Kažkur virš galvų girdėti skubrūs žingsniai. Leidžiasi laiptais.

Negaliu pajudėti. Jakelsenas parklumpa iš įtampos. Tai jis užvilko mane laiptais. Čia turėtų būti tarpinis aukštas po priekiniu deniu.

– Mano nekokia forma, – sako ir nužirglioja į tamsą.

Atsilapoja durys. Įžengia Sonė. Atpažįstu jį tik po sekundės. Neša didžiulį gesintuvą, apsivilkęs ugniagesio kostiumą, ant nugaros deguonies balionai. Už jo stovi Marija su Fernanda.

Bežiūrint vieniems į kitus nutyla signalas, gesinimo įrangoje pamažu silpnėja vandens slėgis, galiausiai viskas nurimsta. Vidun pro varvančius nuo sienų ir lubų lašus, pro grindimis šniokščiančius upelius skverbiasi tolimas į „Krono“ priešakį dūžtančių bangų aidas.

7

Įsimylėjimus žmonės gerokai pervertina. Iš tiesų juos sudaro 45 procentai baimės likti atstumtam, 45 procentai maniakiškos vilties, kad būtent šįkart bijoti nėra pagrindo, ir 10 varganų procentų trapios galimos meilės nuojautos.

Aš nebeįsimyliu daugiau. Tam esu atspari kaip pavasario svaiguliui.

Bet kiekvienas, žinoma, gali būti apimtas meilės. Pastarąsias dvi savaites kasnakt keletą minučių leidau sau galvoti apie jį. Duodu leidimą sąmonei ir matau, kaip ilgisi kūnas, vis dar prisimenu, koks buvo prieš mums sueinant. Matau, kaip rūpinosi, mikčiojo, apkabindavo, jaučiu, kaip skyrėsi nuo kitų. Kai vaizdas tampa per ryškus iš ilgesio, išsklaidau jį. Bent jau bandau išsklaidyti.

Tai ne įsimylėjimas. Pernelyg aiškiai viską matau. O įsimylėjęs tampi lyg beprotis. Šitas jausmas neatskiriamas nuo neapykantos, šalčio, pagiežos, svaigulio, savižudybės.

Būna – labai retai, bet vis dėlto būna – kad prisimenu, kaip įsimylėdavau. Tas pats ir dabar.

Priešais mane prie karininkų kajutkompanijos stalo sėdi vyras, vadinamas Tiorku. Būčiau pamačiusi jį prieš dešimtį metų, turbūt būtų apsvaigus galva.

Yra žmonių, kurių žavesys leidžia jiems praslysti pro ginties pozas, išankstinius nusistatymus ir suvaržymus ir įsiskverbti tiesiai į mūsų vidų. Dabar mano širdį veržia prieš penkias minutes apsivijęs raištis. Jausmas pinasi su augančiu karščiu (kūno reakcija po išgyventos įtampos) ir pažadina galvos skausmą.

Prieš dešimtį metų šitas skausmas būtų išaugęs į troškimą prispausti prie jo lūpų savąsias ir žiūrėti, kaip jis pamiršta viską aplinkui.

Negaliu nekreipti dėmesio į tai, kas dabar man darosi, bet žinau, kad šis fenomenas tėra trumpalaikė ir mirtinai pavojinga iliuzija.

Nuotraukos neišblukino jo grožio, bet padarė jį negyvą kaip statulos. Dingęs šitas dvejopas spindesys, kuris drauge ir atstumia, ir traukia.

Net sėdėdamas jis atrodo aukštas – plaukai beveik plieniniai, užpakaly surišti.

Žvilgteli į mane ir man dar stipriau sudunksi kojose, nugaroj, pakaušy, probėgšmais, kaip ledo modifikacijų pavyzdžius, kuriuos turėdavom atpažinti universitete per egzaminą, atsimenu vaikinus ir vyrus taip pat mane veikusius.

Staiga susigriebiu ir grįžtu ant žemės. Ant pakaušio pasišiaušę plaukai primena, kad ir koks jis būtų, nuo šito žmogaus per metrą stovėjau ir laukiau ledinę naktį Baltojo bilieto kvartale. Jo galva tada švytėjo – tie neįtikimai balti plaukai.

Atidžiai stebi mane.

– Kodėl priekiniame denyje?

Prie stalo galo sėdi Lukas. Kalbasi su Verlenu. Sėdinčiu įstrižai nuo manęs, kiek sudribusiu, bet paslaugiu.

– Kad sušilčiau. Prieš grįždamas prie pavažų.

Dabar prisimenu „Kista Dan“ ir „Magi Dan“, mano vaikystės Lauriceno statyklos laivus plaukti į Arktį. Prieš amerikiečių bazę, prieš Pietų Grenlandijos lėktuvus. Juose būdavo tokios aliumininės gelbėjimosi valtys su apačioje pritvirtintomis pavažomis, kad kai išskirtinės sąlygos, pavyzdžiui, labai stipriai šąla, jas būtų galima tempti sniegu kaip roges. Tokias pavažas turėjo atnešti Verlenas.

– Jaspersen.

Žiūri į popierių priešais save.

– Išėjot iš skalbyklos pusvalandį prieš pasibaigiant jūsų budėjimui, žodžiu, 15.30. Sumanėt pasivaikščioti. Nusileidot į mašinų skyrių, pamatėt duris ir atsidariusi perėjot tuneliu iki laiptų. Ko, po velnių, ten reikėjo lįsti?

– Norėjau pažiūrėti, virš ko kasdien vaikštau.

– Ir ką?

– Radau duris. Su dviem sukamosiom sklendėm. Pajudinau vieną ir pasigirdo pavojaus signalas. Iš pradžių pagalvojau, kad čia aš.

Pasižiūri į Verleną, paskui į mane. Balsas dreba iš pykčio.

– Vos pastovit ant kojų.

Žiūriu Verlenui tiesiai į akis.

– Pargriuvau. Įsijungus signalui žengtelėjau atgal ir nusiritau laiptais. Turbūt susimušiau į laiptelį galvą.

Lukas linksi lėtai ir apmaudžiai.

– Turit klausimų, Tiorkai?

Nekrusteli. Tik palenkia galvą. Galėtų būti įpusėjęs ketvirtą, o gal penktą dešimtį.

– Jūs rūkot, Jaspersen?

Taip aiškiai atsimenu šitą balsą. Papurtau galvą.

– Skyriuose įsijungė purkštuvai. Užuodėt kur nors dūmų kvapą?

– Ne.

– Verlenai, kur buvo jūsų žmonės?

– Bandau išsiaiškinti.

Tiorkas atsistoja. Paskui pasilenkia per stalą ir užsigalvojęs žiūri į mane.

– Pagal tiltelio laikrodį signalas įsijungė 15.57. Nutilo po trijų minučių keturiasdešimt penkių sekundžių. Visą tą laiką buvot įvykio vietoje. Kodėl jūsų drabužiai neperšlapę kiaurai?

Visi mano ankstesni jausmai dingo. Krečiama karščio spėju suvokti kankinamą tiesą, kad dar vienas žmogus turi man galios. Įbedu žvilgsnį jam į akis.

– Nuo manęs beveik viskas, su kuo susiduriu, atšoka.

8

Šiltas vanduo švelnus. Aš, užauginta su pieno baltumo, šaltom tirpdyto ledo voniom, tapau priklausoma nuo šilto vandens. Šito negaliu nepripažinti. Kaip ir to, kad kartkarčiais jaučiu poreikį išgerti kavos ar pažiūrėti į saulėje žėrintį ledą.

Iš „Krono“ čiaupų teka verdantis vanduo. Vos vos atsukusi šaltą, tik kad nenusiplikyčiau, palendu po čiurkšle. Suliepsnoja pakaušis, nugara, mėlynės ant dubens, bet ypač koja, sužalota ir vis dar ištinusi. Karštis ir drebulys dar paūmėja, bet nesitraukiu; paskui viskas praeina, lieka tik nuovargis.

Virtuvėj randu termosą arbatos, nusinešu į kajutę. Tamsoje pastatau jį, užrakinu duris ir giliai įkvėpusi uždegu šviesą.

Ant mano gulto sėdi Jakelsenas, baltais treningais, į smegenis sulindusiom akių lėliukėm, kvarciniu apsimesto pasitikėjimo savimi žvilgsniu.

– Tikiuosi, tu supranti, kad išgelbėjau tave, ne?

Laukiu, kol išgąstis apleis mano galūnes ir galėsiu atsisėsti.

– Gyventi jūroj, sakau sau, Smilai per sunku. Nueinu prie variklio, atsisėdu ir laukiu. Jeigu nori tave susitikti, reikia nueiti į apačią, ir tiek. Anksčiau ar vėliau leisdamasi apačion tu vis tiek praeisi pro šalį. Iškart po tavęs ateina Verlenas, Hansenas ir Morisas. Aš sėdžiu. Užrakinau duris į denį, žinau, kad turėsit grįžti tuo pačiu keliu.

Maišau arbatą. Į sieneles skambčioja šaukštelis.

– Kai grįžta su tavim maiše, tebesėdžiu. Žinau jų problemą. Nebe tie laikai, kad atsikratytum virtuvės atliekų ir tų, kurie tau nepatinka, tiesiog išmesdamas už borto kaip praeitam šimtmety. Ant tiltelio budi dviese, denis apšviestas. Švystelėjęs ką nors didesnį už degtuką gautum pylos ir

būtum apklaustas. Turėtume plaukti į Gothobą ir visur lyg skruzdžių prilįstų mažyčių kreivakojų grenlandų su policininkų uniformom.

Staiga jam topteli, kad juk kalbasi su viena iš tų mažyčių kreivakojų skruzdžių.

– Atsiprašau, – sako.

Kažkur keturis dvigubus dūžius muša laikrodis, keturi varpai, jais jūroj matuojamas laikas, laikas, kuriam nėra skirtumo tarp dienos ir nakties, tik monotoniškas budėtojų keitimasis kas keturias valandas. Šitie garsai sustiprina jausmą, kad mes sustingome laike ir erdvėje, kad niekur neplaukiam ir niekada nepajudėsim, tik grimsim gilyn ir gilyn į beprotybės sūkurį.

– Hansenas pasilieka prie mašinų skyriaus liuko. Aš nuvarau per denį iki kairiojo borto laiptų. Kai išlenda Verlenas, pradedu suprasti, kas vyksta. Verlenas budi ant denio. Hansenas prie liuko. O Morisas vienas su tavim apačioje. Ką tai galėtų reikšti?

– Gal kad ir Morisas norėjo ant smūgio...

Linkteli užsigalvojęs.

– Turbūt kad taip. Bet jam patinka jaunesnės. Subrendusios moterys pradeda dominti vyrus su patirtim. Žinau, kad jie nori įmesti tave į krovinių triumą. Neblogai sugalvota, ką? Kristum iš dvylikos metrų. Atrodytų, kad įkritai pati. Paskui liktų tik maišus patraukti. Todėl ir nešė tave taip atsargiai, kad neliktų jokių pėdsakų.

Visas švyti. Patenkintas, kad perprato jų kėslus.

– Einu viduriniuoju deniu prie laiptų. Pro plyšį tarp laiptelių matau, kaip Morisas atsargiai neša tave pro duris. Net nešnopuodamas. Aišku, po gimnastikos salės kasdien. Atsilenkimai su 200 kg ir 25 km dviračiu. Man reikia apsispręsti: man tu juk nieko gero nesi padariusi, teisybė? Net įskaudinusi buvai. Be to, tu visa tokia, tokia... velnias...

– Senmergiška?

– Aha, tiksliai. Bet, kita vertus, negaliu pakęsti Moriso.

Padaro reikšmingą pauzę.

– Aš moterų bičiulis. Todėl užsidegu cigarą. Jūsų nematau, jūs ant platformos. Apžioju detektorių, išpučiu ir sistema suveikia.

Atidžiai žiūri į mane.

– Ant laiptų pasirodo Morisas. Klanai kraujo. Teka laiptais, purkštuvų plaunamas nuo platformos. Kaip upelis. Vos nesusivėmiau. Kam jiems toks vargas? Ką tu padarei, Smila?

Man reikia jo pagalbos.

– Iki šiol mane kentė. Tik kai priėjau iki užpakalinės laivo dalies, neištvėrė.

Linkteli.

– Ten visada buvo Verleno teritorija.

– Dabar užlipsim ant tiltelio, – sakau, – ir papasakosim viską Lukui.

– Negaliu, žmogau.

Jo veidą išmušė raudonos dėmės. Laukiu. Bet vos gali pratarti žodį.

– Ar Verlenas žino, kad tu pažaidi su adatom?

Reaguoja su perdėtu savos vertės jutimu, kaip dažnai būna žmonėms, beveik praradusiems pasitikėjimą savimi.

– Milteliai mano valioje, o ne aš jo!

– Bet Verlenas permatė tave. Jis pasakys jiems. Gal geriau eiti?

Apžiūrinėja savo teniso batelius.

– Iš kur pas tave pagrindinis raktas, Jakelsenai?

Purto galvą.

– Aš jau buvau ant tiltelio, – sakau. – Su Verlenu. Mes sutarėm, kad signalas suveikė pats. O aš iš netikėtumo nukritau nuo laiptų.

– Tokiu paaiškinimu Lukas niekada nepatikės.

– Jis ir netiki. Bet nieko negali padaryti. Tavęs net neminėjo.

Jam palengvėja. Staiga topteli į galvą.

– Kodėl tu nepasakei, kas atsitiko?

Turiu sau garantuoti jo pagalbą. Nors tai tas pats, kaip statyti ką nors ant smėlio.

– Verlenas manęs nedomina. Man rūpi Tiorkas.

Jo veide vėl šmėkšteli panika.

– Čia jau blogiau, žmogau. Pažįstu asilą iš ausų, šitas žmogus atneša bėdą, jis – *bad news*.

– Noriu žinoti, ką tokio mes plaukiam pasiimti.

– Sakiau gi tau, žmogau, narkotikų. Narkotikų.

– Ne, – sakau. – Ne narkotikų. Juos veža iš tropikų. Iš Kolumbijos. Birmos. Pakistano. Ir į Europą. Ameriką. Bet ne į Grenlandiją. Bent jau ne tokį kiekį, kad reikėtų 4000 tonų laivo. Tas krovinių triumas prieky kažkoks ypatingas. Nieko panašaus nesu mačiusi. Jį galima sterilizuoti garais. Reguliuoti oro sudėtį, temperatūrą ir drėgmę. Tu viską matei, galvojai apie tai. Na, ir ką supratai?

Lyg nesavos Jakelseno rankos bejėgiškai plakasi virš mano pagalvių kaip iškritę iš lizdo paukščiukai. Žiopčioja burna.

– Kažką gyva, žmogau. Kitaip nėra jokios prasmės. Jie nori parsivežti kažką gyva.

9

Sonė atrakina man laivo ligoninę. Devynios vakaro. Randu medicininio pleistro. Sonė toks sutrikęs, kad stovi ir bijo net krustelėti. Nes aš moteris. Nes jis manęs nesupranta. Nes turėtų kažką pasakyti.

– Kai atbėgom su gesinimo įranga, jūs sėdėjot ant viduriniojo denio įsisupusi į gaisrines marškas.

Vandenilio peroksido tirpalu patepu tas vietas, kur nubrozdinta oda. Paprastos dezinfekcijos man negana. Turiu jausti, kaip peršti, tik tada galiu patikėti, jog padės.

– Paskui grįžau, bet jų nebebuvo.

– Matyt, kažkas paėmė, – sakau. – Tvarka geras dalykas.

– Bet va šito jie nepaėmė.

Už nugaros laiko drėgną susuktą džiuto maišą. Ant jo likę didelių violetinių Moriso kraujo dėmių.

Uždedu ant žaizdos tvarstį. Marlė su pleistru, iškart sulimpa.

Pasiimu elastinį tvarstį. Palydi mane pro duris. Jaunas gražus danas. Galėtų dabar sau plaukti kokiu Rytų Azijos kompanijos tanklaiviu. Galėtų stovėti ant vieno iš Laurico laivų tiltelio. Arba sėdėti namie Erioskiobinge pas tėvelį ir mamytę po laikrodžiu su gegute, valgyti kotletus su ruduoju padažu, girti mamą už puikiai pagamintą maistą ir būti tėvo perdėto didžiavimosi objektu. O dabar atsidūrė čia. Blogesnėje kompanijoje, negu galėjo įsivaizduoti. Man pasidaro jo gaila. Jis gerosios Danijos pusės dalelė. Doras, tiesus, sumanus, klusnus, ežiuku kirptais plaukais, gerai tvarkantis savo piniginius reikalus.

– Sone, – sakau, – jūs iš Erioskiobingo?

– Iš Svanekės, – sako nustebęs.

– Ar jūsų mama kepa kotletus?

Linkteli.

– Skanius kotletus? Apskrudusia plutele?

Jį pradeda pilti raudonis. Norėtų protestuoti. Parodyti savo autoritetą. Norėtų, kad į jį žiūrėtų rimtai. Kaip Danija. Mėlynom akim, raudonais skruostais ir garbingais ketinimais. Bet aplink sukasi įtakingos jėgos: pinigai, pažanga, besaikis vartojimas, senasis pasaulis dūžta į naują. O jis nesupranta, kas vyksta. Kad bus pakęstas tik tol, kol plauks pasroviui. Kad tik tiek tesiekia jo fantazija. Plaukti pasroviui.

Kad galėtum sustoti, turi būti kitoks. Šiurkštesnis, įžvalgesnis. Daug labiau suirzęs.

Ištiesiu ranką ir paglostau jam skruostą. Negaliu susilaikyti. Lyg po oda besiskleidžianti rožė kaklu kyla raudonis.

– Sone, – sakau. – Nežinau, kuo jūs užsiimat, bet nemeskit, ką pradėjot.

Užrakinu duris, po rankena pakišu kėdę ir atsisėdu ant gulto.

Kiekvienas gana ilgai keliaudamas šaltyje anksčiau ar vėliau atsidurs tokioje situacijoje, kai tik nemiegant galima išlikti gyvam. Miege slypi mirtis. Trumpam užmigus sušąlama mirtinai. Užmigus nukraujuojama. Aklinos drėgno sniego lavinos palaidotas užmiega dusinančiu, amžinu miegu.

Man reikia išsimiegoti. Bet dar anksti, dar negalima. Kol kas reikės ilsėtis tarp miego ir nemigos tvyrančioj migloj.

Per pirmąją *Inuit Circumpolar* konferenciją buvo pareikšta, kad visose tautelėse aplink Arkties vandenyną žinomas tas pats Pasakojimas apie varną, Arkties sukūrimo mitas. Varnui ten skirti tokie žodžiai:

„Ir jis pradėjo žmogum ir klaidžiojo tamsoje, ėmėsi ko papuola, kol jam buvo apreikšta, kas jis ir ką turi daryti.“

Sužinoti, ką turi daryti. Galbūt tai man duota Izaijo. Kiekvienas vaikas šitai gali duoti. Prasmės jausmą. Trapaus, neišvengiamo judesio nuojautą, per mane ir tolyn, per jį, riedant didžiuliam ratui.

Jie išniekino šitą jausmą. Ant sniego liko nejudantis Izaijo kūnas. Gyvenimui jis teikė prasmę ir tikslą. Tik po mirties supratau, kiek daug Izaijas reiškė.

Dabar mano tikslas išsiaiškinti, kodėl jis mirė. Įsiskverbti į pačią esmę ir suprasti šitą be galo mažą ir visa apimančią detalę – jo mirtį.

Aprišu koją elastiniu tvarsčiu ir pabandau išjudinti kraujo apytaką. Tada išlendu iš kajutės ir tyliai pabarbenu į Jakelseno duris.

Jis vis dar trykšta chemine energija, bet svaigulys baigia atslūgti.

– Man reikia į valčių denį, – sakau. – Šiąnakt. Turėsi padėti.

Pašoka ant kojų ir bando išsprukti pro duris. Nebandau stabdyti. Tokie kaip jis neturi pasirinkimo.

– Išprotėjai, žmogau. Tai draudžiama zona. Gali iškart šokti į jūrą.

– Niekur tu nedingsi, – sakau. – Arba man teks nuėjus ant tiltelio paprašyti, kad tave atvestų ir prie liudininkų atraitotų rankoves. Būtum paguldytas į ligoninę, pririštas prie gulto, o už užrakintų durų stovėtų sargyba.

– Šito tu niekada nepadarytum, žmogau.

– Kraujuojančia širdim. Kad įduodu jūrų vilką. Būčiau priversta.

Žiūri netikėdamas.

– Be to, man gali išsprūsti pora žodžių Verlenui apie tai, ką tu matei.

Paskutiniai žodžiai jį priveikia. Negali suvaldyti drebulio.

– Jis sukapos mane į gabalus, – sako. – Kaip tu taip gali, juk aš tave išgelbėjau.

Galbūt reikėtų pasakyti. Bet visko paaiškinti aš negaliu.

– Man reikia, – sakau, – man reikia žinoti, ko parsivežti mes plaukiam. Kam įrengtas tas triumas.

– Kodėl, Smila?

Viskas prasideda ir baigiasi tuo, kad berniukas nukrito nuo stogo. Tačiau juo toliau, juo daugiau įsipina dalykų, kurių turbūt niekada nebus galima suprasti. O Jakelsenui reikia raminamo paaiškinimo. Europiečiams reikia nesudėtingų paaiškinimų. Vienaprasmis melas jiems visada tinka labiau nei prieštaringa teisybė.

– Nes aš skolinga, – sakau. – Skolinga žmogui, kurį myliu.

Čia ne klaida, aš tyčia sakau esamuoju laiku. Nes tik siaurojoj fizinėj būty Izaijas nustojo egzistavęs.

Jakelsenas spokso į mane, nusivylęs, apimtas melancholijos.

– Ne, tu nieko nemyli. Net sau pačiai nepatinki. Tu nepanaši į moterį. Kai tempiau tave laiptais, pamačiau tą iš maišo kyšantį smaigalį. Atsuktuvą. Kaip pimpalą. Tu jam dūrei.

Jo veidas nutviekstas nuostabos.

– Negaliu tavęs perprasti. Tu kaip geroji fėja beždžionių narve. Bet ir velnioniškai šalta, žinai, tu panaši į tą laivo dvasią, kuri prišaukia audrą.

Išeinam po viršutiniojo denio stogu, laikrodis muša du dvigubus dūžius, dvi valandos nakties, pats vidurys naktinio, sunkiausio budėjimo.

Vėjas nurimęs, temperatūra nukritusi, o *pujuq,* migla, išstačiusi aplink „Kroną“ keturias baltas sienas.

Jakelsenas stovi šalia, jau dreba. Jis visai nepakelia šalčio.

Kažkas atsitiko laivo kontūrams. Turėklams, stiebams, prožektoriams, trisdešimties metrų aukštyje nuo priešakinio denio iki užpakalinio stiebo besidriekiančiai radijo antenai. Pasitrinu akis. Bet vaizdas toks pat.

Jakelsenas palaiko prispaudęs ant turėklų pirštą. Ištirpus plonam pieniškam ledo sluoksniui toje vietoje lieka juoda dėmė.

– Yra dviejų rūšių apledėjimai, ne. Bjaurusis, atsiradęs po bangų mūšos. Ledas traukiasi labai greitai, kol iš pradžių vantai, o paskui ir viskas, kas laive stačia, pradeda storėti. Ir kitas, tikrai pavojingas. Atsiradęs iš ūkanų. Jam nereikia bangų, jis tiesiog padengia viską. Tarsi jam būtų skirta čia būti.

Mosteli ranka į boluojančią tuštumą.

– Šita pradžia nieko gero nežada. Dar keturios valandos ir pirmyn prie ledo kirtiklių.

Jo judesiai vangūs, bet akys žiba. Turėtų nekęsti tokio darbo – daužyti ledą. Tačiau kažkur jo gelmėje net ir šita vandenyno pusė įžiebia laukinį džiaugsmą.

Paeinu dešimt metrų laivapriekio link. Čia nuo tiltelio manęs nesimato, o pati galiu aprėpti dalį valčių denio langų. Antstatas visas tamsus, tik blankiai žiba šviesa karininkų kajutkompanijoje. „Kronas“ miega.

– Jie miega.

Grįžo iš užpakalinio denio patikrinęs kitos pusės langus.

– Mums visiems, po velnių, seniai laikas miegoti.

Užlipam tris aukštus iki valčių denio. Jis palypėja iki kitos aikštelės. Kad galėtų matyti, ar nepasirodys kas ant tiltelio. Arba išlįs iš valčių denio. Pavyzdžiui, nešamas maiše.

Aš apsivilkusi savo juodąją padavėjos uniformą. Užklupta čia su tokia apranga antrą valandą nakties nesugebėčiau pasiteisinti. Bet nieko geresnio neatėjo į galvą. Darau savo nieko nebegalvodama. Todėl, kad kito kelio nėra, tik eiti tolyn, sustoti nebeįmanoma. Kišu į spyną Jakelseno raktą. Puikiai tinka. Bet nesisuka. Pakeistas užraktas.

– Čia ženklas. Laikas mums užraukti, žmogau.

Nusileidęs atsistojo man už nugaros. Sugriebiu jo apatinę lūpą. Mėlynė dar neišnykusi. Protestuotų, jeigu nebūtų laikomas už burnos.

– Jeigu čia ir ženklas, jis reiškia, kad už šitų durų yra kažkas, kam nuslėpti nuo mūsų įdėta nemažai triūso.

Šnibždėjau į ausį. Paleidžiu jį. Turi daug ką pasakyti, bet susituri. Seka mane palenkęs galvą. Pasitaikius progai jis atsirevanšuos, suras, kaip atkeršyti, išduos mane pirmam pasitaikusiam arba stumtelės lemtingą sykį iš nugaros. Bet kol kas nė nekrebžteli.

Kiekviena patalpa, skirta vienokiems ar kitokiems susibūrimams, be žmonių atrodo lyg netikra. Teatro scena, bažnyčia, valgykla. Kajutkompanija tamsi ir išmirusi, bet joje vis dar sklando gyvenimo ir valgymo atsiminimas.

Laivo virtuvėje tvyro stiprus rūgšties, mielių ir alkoholio kvapas. Ursas sakė, kad jo duona kyla šešias valandas, nuo dešimtos vakaro iki keturių ryto. Mes turim gerokai mažiau laiko: pusantros, daugiausia dvi valandas.

Kai atidarau lifto duris, Jakelsenas staiga viską supranta.

– Aš žinojau, kad tau ne visi namie, žmogau. Bet kad šitaip...

Liftas išvalytas, padėtas padėklas su puodukais, lėkštutėm, priešpiečių lėkštėm, įrankiais ir servetėlėm. Simboliškas Urso pasiruošimas rytdienai.

Išimu padėklą.

– Aš įsitaisysiu klaustrofobiją.

– Tau nereikės juo važiuoti.

– Nuo tavęs prilips.

Lifto kabina stačiakampė. Užsilipu ant stalo ir šonu spraudžiuosi vidun. Iš pradžių pabandau, ar apskritai įmanoma įkišti galvą taip žemai tarp kelių. Tada kiek galėdama įtraukiu nugarą.

– Užkelsi mane į valčių denį. Kai išlįsiu, liftas tegu palaukia. Kad be reikalo nekeltų triukšmo. Tada išeisi prie laiptų ir saugosi. Jeigu kas nors lieps dingti, niekur neik. Jeigu neatstos, grįžk į savo kajutę. Palauk valandą. Jei per tą laiką negrįšiu, pažadinsi Luką.

Grąžo rankas.

– Aš negaliu, žmogau, negaliu aš.

Turiu ištiesti kojas, bet svarbu neįkišti rankų į rūgstančią tešlą, paliktą ant stalo kilti.

– Kodėl negali?

– Jis mano brolis, suprask, žmogau. Todėl ir paėmė mane, ne. Todėl ir raktus turiu, ne. Jis galvoja, kad aš baigiau su tuo.

Paskutinį kartą įtraukiu pilnus plaučius oro, iškvepiu ir įsirangau į kabiną.

– Jei po valandos negrįšiu, pažadinsi Luką. Tai tavo vienintelis šansas. Neateisit manęs pasiimti, viską papasakosiu Tiorkui. O jis jau pasistengs, kad Verlenas tavim pasirūpintų. Verlenas jo žmogus.

Šviesos nedegėm, virtuvė tamsi, tik blyškiai spindi jūra ir miglos atšvaitai. Vis tiek pastebiu, kaip išsigando. Gerai, kad nematau jo veido.

Suspaudžiu galvą keliais. Durys užsidaro. Tamsoje po manimi tyliai ūžia elektrinis variklis – kylu aukštyn.

Tai trunka gal tik penkiolika sekundžių. Galvoje sukasi vienintelė mintis apie bejėgiškumą. Baimė, kad kažkas ten, viršuje, manęs laukia.

Išsitraukiu atsuktuvą. Kad turėčiau ką pasiūlyti, kai jie atplėš duris ir išsitrauks mane.

Bet nieko neįvyksta. Liftas sustoja tamsioj šachtoj, aš lieku sėdėti, nieko nėra, tik skausmas sėdmenyse, laivo supimasis ant bangų, tik tolimas ir silpnas variklio gaudesys.

Įkišu tarp durelių atsuktuvą ir atplėšiu jas į šonus. Atbulom išropoju ant stalo.

Į kambarį pro viršutinį liuką, šitame aukšte apšviestą užpakalinio stiebo žibintų, krinta silpna šviesa. Patalpa skirta nedidelei virtuvei: su šaldytuvu, serviravimo staliuku ir dviejų kaitviečių elektrine viryklė.

Durys į siaurą koridorių. Įėjusi atsitupiu, susigūžiu ir laukiu.

Žmonės nepakelia pereinamųjų būsenų. Grenlandijoje, Skoresbiusunde, šovė vienas į kitą iš medžioklinio šautuvo, žiemai atėjus pakeisti vasaros. Nesunku gyventi pertekliuje, kai viskas nustatyta ir aišku. Sunku tai, kas nauja. Naujas ledas. Nauja šviesa, nauji jausmai.

Atsisėdu. Tai mano vienintelis šansas. Tai vienintelis visų žmonių šansas. Palaukti tiek laiko, kiek reikia priprasti.

Nuo giliai po kojomis esančio variklio virpa pertvara. Už jos turėtų būti kaminas. Visas aukštas pastatytas aplink didžiulį jo stačiakampį.

Į kairę nuo savęs palei grindis matau šviečiant silpną šviesą. Naktinis laiptų žibintas. Pro ten man reikės išeiti.

Dešinėje iš pradžių tylu. Staiga tyloje pasigirsta kvėpavimas. Ne toks stiprus kaip kiti laivo garsai. Bet pabuvus čia šešias paras kasdieniai garsai virto švelniu fonu, kuriame iškart išryškėja kiekvienas naujas. Net silpnas miegančios moters knarkimas.

Tai reiškia, kad čia, kairiojo borto pusėje, yra viena, galbūt dvi kajutės; priešais irgi turėtų būti viena ar dvi. Vadinasi, salonas ir kajutkompanija išeina į priešakinį denį.

Vis dar sėdžiu. Po kiek laiko kažkur atokiau nušvokščia vanduo. „Krono" tualetuose veikia aukšto slėgio sistema. Viršuje ar apačioje tualete nuleido vandenį. Iš garso vamzdžiuose sprendžiant šito aukšto tualetai ir vonia yra priešais kaminą ir visai prie pat jo.

Prijuostės kišenėlėje turiu žadintuvą. Ką kita galėjau pasiimti? Žvilgteliu į jį ir pajudu.

Išėjimo durų spyna užsitrenkianti. Įtraukiu sklendę. Kad galėčiau greitai išeiti. Bet ypač tam, kad galėtų įeiti kiti.

Perėjusi trumpąjį koridorių, kurio gale yra mano išėjimas, per panašią į saloną patalpą apgraibom ieškau durų. Priglaudusi ausį paklausau. Be tolimo laivo laikrodžio dūžių, daugiau nieko negirdėti. Durys atveria dar gilesnę tamsą nei ta, iš kurios atėjau. Ir čia palaukiu. Tada uždegu šviesą. Ji ne tokia kaip paprastai. Užsidega šimtai akvariumo lempų virš šimtų mažyčių uždarų akvariumų guminiais rėmais, sustatytų ant visas tris sienas dengiančių stovų. Akvariumuose žuvys. Šitokios galybės ir tiek daug rūšių nėra nė vienoje akvariumo žuvų parduotuvėje.

Prie vienos sienos stovi juodai dažytas stalas su dviem didelėm negiliom porcelianinėm kriauklėm ir alkūne valdomu maišikliu. Ant stalo du dujų purkštuvai, du Bunseno degikliai, visi vario vamzdžiais prijungti prie dujų čiaupo. Prie stalo šono priveržtas autoklavas. Metlerio svarstyklės, pH matuoklis. Traukos spinta ant trikojo. Binokuliarinis mikroskopas.

Po stalu – metalinė lentyna su siaurais giliais stalčiais. Porą atidarau. Kartoninėse Struerio chemijos laboratorijos dėžutėse pridėta pipečių, guminių žarnelių, kamščių, stiklelių, lakmuso popierėlių. Nedidelės kolbos su chemikalais. Magnis, kalio permanganatas, metalo drožlės, sieros milteliai, vario sulfato kristalai. Palei sieną medinėse dėžėse, išklotose šiaudais ir gofruotu kartonu, sudėti nedideli rūgščių buteliukai. Įvairios koncentracijos fluoro vandenilio rūgštis, druskos rūgštis, acto rūgštis.

Ant stalo kitapus pritaisyti plastikiniai loveliai, stovi ryškalai, didinimo aparatas. Nieko nesuprantu. Patalpa panaši į Danijos nacionalinio akvariumo ir chemijos laboratorijos mišinį.

Salono durys dvigubos, apmuštos. Jos man primena šeštojo dešimtmečio, „Krono" statymo laikų, įstaigą, jau tada senamadę, o dabar visai išnykusią. Šita patalpa yra tiesiai po navigacijos tilteliu; ji panašaus dydžio kaip būna danų žemalubė svetainė. Su šešiais dideliais langais į priešakinį denį. Visi užšalę, pro ledą skverbiasi blausi mėlynai pilka šviesa.

Kairiojo borto pusėje sukrautos medinės ir kartoninės dėžės, apjuostos tarp dviejų radiatorių ištempta virve, be užrašų.

Vidury kambario pritvirtintas stalas, stalviršio išpjovose stovi keli karščiui atsparūs buteliai. Palei dvi kitas sienas pristatyta ilgų darbastalių su „Lux" lempomis. Prie pertvaros tvirtai pritvirtintas nedidelis kopijavimo aparatas. Šalia – telefaksas. Viršuje kabo spinta, pilna knygų.

Eidama prie jos pamatau jūrinį žemėlapį. Padėtas po matinio organinio stiklo plokšte, todėl iškart nepastebėjau. Užsidegu žibintuvėlį.

Tekstas paraštėje nukirptas, todėl ne iškart atpažįstu vietą. Jūriniuose žemėlapiuose žemė tėra nedidelė detalė, viena linija, skęstanti gylį nurodančių skaičių spiečiuje. Paskui pamatau, kad tai iškyšulys prie Sisimiuto. Po plokšte ant žemėlapio krašto užkišta keletas mažesnių specialiųjų žemėlapių fotokopijų. „Laiko periodo tarp mėnulio fazių (jaunaties ir pilnaties) pagal Grinvičą ir potvynio Vakarinėje Grenlandijoje pradžios vidurkis." „Paviršiaus srovių į V. nuo Grenlandijos aprašas." „Holsteinsborgo srities suskirstymo žemėlapis – rodyklė."

Ant viršaus, prie pat pertvaros, padėtos trys nuotraukos. Dvi nespalvotos, darytos iš lėktuvo. Trečioji panaši į frakcinę Mandelbroto konfigūracijų detalę, išspausdintą spalvotu spausdintuvu. Visų jų centre – tie patys kontūrai. Figūra, beveik apskritimo formos, susirangiusi aplink angą. Kaip besiriečiantis, panašus į žuvį, penkių savaičių žmogaus gemalas.

Bandau atidaryti kartotekos spinteles, bet užrakinta. Nusprendžiu patyrinėti knygas, tik staiga kažkur šitam aukšte girgžteli durys. Užgesinusi lempą priaugu prie grindų. Dar vienos durys atsidaro, užsidaro, vėl tylu. Bet aukštas nebemiega. Kažkur atsibudo žmonės. Nėra ko žiūrėti į laikrodį. Laiko dar sočiai, bet mano nervai daugiau neišlaikytų.

Apčiuopusi išėjimą išgirstu kažką lipant laiptais. Atatupsta pasitraukiu į koridorių. Kiša raktą į spyną. Sekundę nustėrsta, kad neužrakinta. Stumteliu virtuvės duris ir įsmunku vidun. Koridoriumi aidi žingsniai. Atrodo atsargūs, tiriantys, stebisi, kodėl nebuvo užrakinta; gal dabar apieškos visą aukštą. O gal man vaidenasi. Užsilipu ant stalo, lendu į liftą. Traukiu dureles, bet iš vidaus gerai neužsidaro.

Atsiveria koridoriaus durys, uždega šviesą. Vidury virtuvės, tiesiai priešais lifto durų plyšelį, kurio negalėjau uždaryti, stovi Zaidenfadenas. Su viršutiniais drabužiais, perpūstas vėjo po vaikščiojimo denyje. Eina prie šaldytuvo ir dingsta man iš akių. Sušnypščia anglies dioksidas, vėl pamatau. Stovi ir tiesiai iš skardinės geria alų.

Sekundę, pasimėgavimui nutvieskus veidą ir kartu kylant kosuliui, nukreipia į mane akis, bet nemato. Tą akimirksnį garsiai girgždėdamas suburzgia liftas.

Neturiu vietos drebėti iš baimės. Viena, ką galiu, tai ištraukti iš kamščio atsuktuvą ir pasiruošti, kad po poros sekundžių mane suras.

Staiga liftas pradeda leistis.

Viršuje tamsoj atstumia dureles. Bet manęs nebėra, aš leidžiuosi žemyn.

Meldžiu, kad ne kas kitas, o Jakelsenas, nusižengęs mano prisakymams ir galbūt pastebėjęs kažką šmėkštelint lifto šachtoje, būtų paspaudęs mygtuką. Tikiuosi, kad bus tamsu, kai atsidarys durys. Ir kad drebančios Jakelseno rankos padės išropoti iš čia.

Sustoja. Kažkas atsargiai atitraukia dureles. Aplinkui tamsu.

Prie šlaunų prispaudžia kažką šalta ir drėgna. Kažkas įkrinta į sterblę. Kažką įkiša tarp kelių. Tada durelės užsidaro, liftas suūžia, variklis pradeda veikti, ir aš kylu aukštyn.

Perimu atsuktuvą į kairę ranką, dešiniąja susirandu žibintuvėlį. Šviesa apakina, bet tuoj apsiprantu.

Penki centimetrai nuo akių, atremtas į mane, aprasojęs ir šaltas stovi didžiulis butelis su užrašu „*Moët & Chandon 1986 brut Imperial Rosé*". Rausvasis šampanas. Sterblėje šampano taurės. Tarp kelių jaučiu dar vieno butelio išgaubtą dugną.

Susitaikau su tuo, kad atsivėrus durelėms, nutvieksta šviesos veidas į veidą susidursiu su Zaidenfadenu.

Būgštavimai nepasitvirtina. Suskaičiuoju du trūktelėjimus, vadinasi, valčių denį pravažiavau. Kylu link tiltelio, į karininkų kajutkompaniją.

Liftas stabteli, tylu ir ramu. Bandau atidaryti dureles, bet beveik negaliu pakrutėti per butelius.

Kažkur pokšteli atidaromos ir uždaromos durys. Tada kažkas uždega degtuką. Praskiriu dureles kokį centimetrą. Ant didelio stalo žvakidėj stovi žvakė – prieš porą dienų čia patarnavau. Dabar ją paima ir neša prie manęs.

Durelės atsiveria. Aš atsirėmusi ranka į sieną už nugaros, kad kuo daugiau jėgos sutelkčiau smūgiui. Tikiuosi pamatyti Tiorką arba Verleną. Taikysiu į akis.

Šviesa taip arti, kad apakina mane. Matau tik tamsų kontūrą. Imantį iš pradžių vieną, paskui kitą butelį. Imdama taures ranka užgriebia mano šlaunį.

Išsprūsta prislopintas nuostabos šūksnis.

Prie manęs pasilenkia Kiutsovo veidas. Žiūrim vienas kitam į akis. Jo – šįvakar išsprogusios, tarsi ūmiai užklupus Bazedovo ligai. Tačiau jis neserga įprastąja to žodžio prasme. Jis girtutėlis.

– Jaspersen! – sako.

Tada abu nukreipiam žvilgsnius į atsuktuvą. Nutaikytą jam į tarpuakį.

– Jaspersen, – pakartoja.

– Taisinėju šiek tiek, – sakau.

Sunku kalbėti, nes šitaip susirietusi vos kvėpuoju.

– Šitam laive taisymais rūpinuosi aš.

Jo balsas svarus, bet velia žodžius. Iškišu galvą.

– Žiūriu, tamstelė pasirūpini ir vyno atsargom. Ursui su kapitonu būtų įdomu girdėti.

Jį pradeda pilti raudonis, paskui palengva veidas nusidažo violetine spalva.

– Galiu viską paaiškinti.

Po dešimties sekundžių jo smegenys pradės veikti. Iškišu vieną ranką.

– Neturiu laiko, – sakau. – Man reikia dirbti.

Tą pačią akimirką liftas trukteli žemyn. Vos spėju įkišti galvą. Įtūžtu, kad lifte neįtaisyta apsaugos sistema ir jis pradeda važiuoti neužsidarius durims.

Suspėju įsivaizduoti tragišką baigtį, kai susidursiu su jais akis į akį. Pasiekus virtuvę mano fantazija išsenka.

Liftas čia nestoja. Leidžiasi dar žemyn.

Paskui stabteli. Paskutinės sekundės išsekino likusias jėgas. Dabar įstengčiau tik nustebinti. Su trenksmu atplėšiu duris. Į mane atsiūbuoja maišas su užrašu „Vildmosės bulvės. 50 kg. Danijos laivų aprūpinimas“. Ištiesiu abi kojas ir spiriu į maišą. Liaujasi artėjęs, susverdi ir bloškęsis į tolimiausią kampą šlepteli tarp kartoninių dėžių „Viufo Lamės fiordo morkos“.

Stovėdama ant grindų atgaunu pusiausvyrą. Nutirpo kojos. Bet priešais save laikau atsuktuvą.

Iš už maišo išlenda Ursas.

Nesugalvoju, ką pasakyti. Šlitiniuojant pro duris jis dar tebeklūpo.

– *Bitte, Fräulein Smilla, bitte...*

Nesąmoningai tikėjausi pavojaus signalo. Apsiginklavusių manęs belaukiančių žmonių. Bet „Kronas“ skendi tamsoje. Pereinu tris denius ir nieko nesutinku.

Laiptai po tilteliu tušti. Jakelseno niekur nematyti. Paslankioju po navigacinį denį, įeinu pro duris su užrašu *Officers' accomodation*, karininkų kajutė, ir atidarau vyrų tualetą.

Jis stovi prie kriauklės. Buvo pradėjęs šukuotis. Prispaudęs kaktą prie veidrodžio, tarsi norėtų įsitikinti, jog pasiekė tikrai pasigėrėtinų rezultatų. Kelios sruogos užšukuotos už ausų. Miega. Kūnas automatiškai ir lanksčiai seka laivo judesius ir nevirsta. O jis knarkia. Burna pražiota, liežuvis iškaręs.

Įkišu ranką į viršutinę jo darbinių marškinių kišenę. Užčiuopiu guminę žarnelę. Įlindęs į tualetą susileido dozelę dėl drąsos. Paskui norėjo truputį pasigražinti. Ir pavargo.

Spiriu į kojas. Praradęs pagrindą stipriai trenkiasi į denį. Bandau jį pastatyti, bet labai skauda nugarą. Pakeliu tik galvą.

– Tu pražiūrėjai Kiutsovą, – sakau.

Jo burną nušviečia gašli šypsenėlė.

– Smila. Žinojau, kad grįši.

Priverčiu jį atsistoti. Tada pakišu galvą po čiaupu ir paleidžiu šaltą vandenį. Kai pradeda laikytis ant kojų, nusitempiu prie laiptų.

Nusileidus penkis laiptelius, mums už nugaros pro duris išlenda Kiutsovas.

Nėra jokios abejonės, kad jis pats mano tipenąs kaip su katės letenėlėm. Iš tikrųjų laikosi nepargriuvęs tik todėl, kad imasi už visko, ko tik galima nusigriebti. Pamatęs mus staigiai sustoja ir nusitvėręs barometro lentos įsistebeilija į mane.

Laikau prirėmusi bestuburį Jakelseno kūną prie turėklų. Pati vos bepasivelku.

Šokas iš lėto skverbiasi per jo girtumą, dabar sustiprintą dar vieno ar poros aprasojusių didžiulių butelių.

– Jaspersen, – kvarkteli, – Jaspersen...

Aš pavargau nuo vyrų ir jų ydų. Visą laiką šitaip, nuo pat atvykimo į Daniją. Turi nuolat saugotis, kad nesusidurtum su kokiu savanoriškai apsinuodijusiu žmogeliu, kuris pats mano tvarkąsis puikiai.

– Eik tu žinai kur, ponas variklių meistre, – sakau jam.

Spokso tuščiom akim.

Lipdami žemyn daugiau nieko nesutinkam. Įstumiu Jakelseną į jo kajutę. Sudrimba ant gulto lyg skudurinė lėlė. Apverčiu ant šono. Kūdikiai, alkoholikai ir narkomanai gali uždusti savo vėmaluose. Tada jo raktu užrakinu duris iš lauko.

Užsirakinu savąsias ir užsibarikaduoju. Po keturių penkiolika. Naktis. Pamiegosiu tris valandas, paskui pasakysiu, kad sergu, ir miegosiu dar dvylika. Visa kita palauks.

Pamiegu tris ketvirčius valandos. Pro miegus, prasidėjus pirmiesiems košmarams, prasiskverbia elektroninis signalas, o paskui įsakmus Luko balsas.

Dirbu mažiau nei dviejų metrų atstumu nuo Verleno. Jis turi kietą guminį vėzdą ilgumo sulig medkirčio kirviu.

Džiūsta lūpos, vadinasi, temperatūra turėtų būti žemesnė nei –10°C. Darbuojasi pasiraitojęs rankoves. Viena ranka stipriai įsitveria turėklų ar radiolokatoriaus siųstuvų tvorelės. Kita pakelia vėzdą ir grakščiai, lengvai atsivėdėjęs kala į stogą, garsas panašus į dūžtančios parduotuvės vitrinos. Veidas šlapias nuo prakaito, bet judesiai lengvi ir nenuvargstantys. Kiekvienu smūgiu atskelia maždaug kvadratinį metrą ledo.

Vėjo nėra, tik stiprios, trumpos bangos, ant kurių sunkiai supasi „Kronas“. Ir miglos skraistės lyg didžiulės, drėgnos baltymės tamsoje.

Kiekvieną kartą praplaukus pro miglos debesį, besitraukiantį taip žemai, jog atrodo, kad jis plūduriuoja ant vandens, ledo sluoksnis smarkiai pastorėja. Kirtiklio rankena krapštau ledą nuo žvalgytuvų. Baigusi galiu grįžti prie pirmojo. Mažiau nei per dvi minutes apsitraukusio milimetro storio kietu pilku ledu.

Denis ir antstatas atgiję. Ne nuo šitų mažų tamsių figūrų, daužančių ledą, bet nuo paties ledo. Plieskia visi denio žibintai. Šviesa ir ledas sukūrė mitinį peizažą. Vantai su štagais padengti trisdešimties centimetrų ledo girliandomis, karančiomis nuo stiebo iki denio lyg besižvalgantys veidai. Kaip degančios pasakiško žvėries smegenys pro ledą švyti įšalęs inkaro žibintas. Denis virtęs pilka, sustingusių ledėsių jūra; visa, kas vertikalu, šauna aukštyn apkibę smalsiais veidais ir pilkom, šaltom šakom.

Verlenas – dešiniojo borto pusėje. Man už nugaros – turėklai, dar toliau – beveik dvidešimties metrų gilumo duobė. Priešais mane, už radiolokatoriaus pagrindo ir žemojo stiebo su antenomis, sirena ir judančiu prožektoriumi uosto manevrams, semia ledą Sonė. Verčia pro turėklus Verleno atkapotus ledgalius, šie garma žemyn į valčių denį, prie gelbėjimosi valties. Čia stovintis Hansenas su geltonu apsauginiu šalmu siunčia juos toliau, už borto.

Kairiojo borto pusėje nuo radiolokatoriaus pagrindo kūjeliu daužo le-

dą Jakelsenas. Pamažu artėja prie manęs. Vienu metu žvalgytuvai uždengia mus nuo kitos stogo dalies.

Įkiša kūjelį į švarko kišenę ir atsiremia į radiolokatorių. Išsitraukia cigaretę.

– Kaip tu ir sakei – pavojingasis apledėjimas, – sakau.

Jo veidas baltas iš nuovargio.

– Ne, – sako, – jis prasideda tik esant 5–6 balams pagal Bofortą, ties užšalimo tašku. Lukas per anksti sušaukė mus ant denio.

Apsižvalgo. Šalia nieko nėra.

– Kai pradėjau plaukioti, ne, laivams vadovaudavo kapitonai, o laiką tada matuodavo pagal kalendorių. Pajutę, kad laivas tuoj apledės, sumažindavo greitį. Arba keisdavo maršrutą. Arba apsisukdavo ir nuplaukdavo sau pavėjui. Per paskutinius porą metų viskas pasikeitė. Dabar sprendžia laivų kompanijos, dabar laivams vadovauja iš didmiesčių kontorų. O laiką matuoja štai šituo.

Baksteli į rankinį laikrodį.

– Mums reikia kažkur suspėti. Todėl jie įsakė jam plaukti tolyn. Jis taip ir daro. Tuoj iš kapitono liks tuščia vieta. Nes kam reikėjo dabar visus sušaukti, jeigu vis tiek plaukiam. Nedidelis laivas pakelia 10 proc. tonažo apledėjimą. Mes galim plaukti su penkiais šimtais tonų ledo kaip niekur. Galėjo pasiųsti porą vaikinų apkapoti antenas.

Krapštau ledą nuo kryptinės antenos. Kol dirbu, laikausi. Tik nustoju, iškart apima miegas.

– Jis bijo, kad neišlaikysim kreiserinio greičio. Bijo, kad kažką susprogdinsim. Arba kad staiga pasidarys dar blogiau. Čia nervai. Tuoj visai išsitampys.

Paleidžia pusiau surūkytą cigaretę ant ledo. Mus apgaubia dar vienas miglos debesis. Atrodo, drėgmė tvirtai prilimpa prie jau susidariusio ledo. Sekundę Jakelseno beveik nesimato.

Dirbdama einu ratu apie radarą. Noriu, kad mane visą laiką matytų ir Jakelsenas, ir Sonė.

Verlenas visai prie pat manęs. Jo smūgiai krinta taip arti, kad gūsis man prie veido prispaudžia sušalusio oro srovę. Vėzdas nusileidžia prie pat metalinio pagrindo, tiksliai, lyg būtų rėžta chirurgo skalpeliu, atskelia stiklo skaidrumo ledo plokštę. Paspiria Sonei.

Jo veidas prie pat manojo.

– Kodėl? – sako.

Laikau kirtiklį už nugaros. Kiek tolėliau kastuvo rankena Sonė valo stiebo apačią; jis mūsų negirdi.

– Žinau kodėl, – sako. – Lukas vis tiek nebūtų patikėjęs.

– Būčiau galėjusi parodyti Moriso žaizdą, – sakau.

– Nelaimingas atsitikimas. Pavyzdžiui, galąstuvas įsijungė bekeičiant tekėlą. Griebtuvo raktas pataikė į petį. Jau pranešta ir paaiškinta.

– Nelaimingas atsitikimas. Kaip ir berniukui ant stogo.

Jo veidas šalia manojo. Matau, kad nieko nesupranta. Nenutuokia, apie ką kalbu.

– Bet su Andrėjumi Lichtu, – sakau, – tuo senyvu vyriškiu iš laivo, taip gerai neprasisuko.

Jo kūnas suakmenėja ir man pasirodo, tarsi jis būtų sušalęs į ledą kaip šitas laivas.

– Mačiau jus ant doko, – sumeluoju. – Įplaukdama.

Kol gromuliuoja, ką pasakiau, tampa bejėgis. Sekundę iš jo vidaus į mane žiūri ligoto, iškankinto žvėries, virstančio sadistu, dantys.

– Nuuke pradės tyrimą, – sakau. – Policija ir laivyno žmonės. Vien už bandymą nužudyti gausi dvejus metus. Dabar atkapstys dar ir Lichto mirtį.

Nusišypso plačia balta šypsena.

– Mes neplauksim į Gothobą. Sustosim plūduriuojančiame tanklaivių doke. Dvidešimt jūrmylių nuo žemės. Net kranto iš ten nematyti.

Nužvelgia mane smalsiai.

– Jūs drąsi, – sako. – Net gaila, kad visai viena.

II

1

– Galvoju, – sako Lukas, – apie šitą mažutį kapitoną ten viršuj, ant tiltelio. Jis nebevadovauja laivui, nebeturi jokios valdžios. Jis tik pavarų dėžė, perduodanti impulsus sudėtingai mašinai.

Lukas stovi persisvėręs per tiltelio kampo turėklus. Iš jūros priešais „Krono" laivapriekį auga raudono poliemalio dangoraižis. Virš priekinio denio iškilę kalnai praslenka gerokai aukščiau stiebų viršūnių. Užverstum galvą, pamatytum, kad net ir šitas fenomenas kažkur aukštai, po pilku dangumi, baigiasi. Tai ne namas. Tai užpakalinė galingo tanklaivio dalis.

Kai buvau vaikas, šeštojo–septintojo dešimtmečio sandūroje, Chraanaake net europietiškasis laikrodžių laikas iš dalies ėjo lėčiau. Pakeitimai vyko tokiu tempu, kad būdavo galima suspėti protestuoti, o priešintasi paprastai prisimenant „senus geruosius laikus".

Praeities ilgesys tais laikais Tulėje buvo visai naujas jausmas. Sentimentalumas visada bus pirmasis žmogaus maištas prieš pažangą.

Ilgainiui šis jausmas paseno. Dabar reikia kitokio protesto nei verksmingas tėviškės ilgesys. Nes viskas eina taip greitai, kad kiekviena mūsų gyvenimo minutė po akimirkos gali virsti „senais geraisiais laikais".

– Šitiems laivams, – sako Lukas, – niekas aplinkui neegzistuoja. Jei susitikęs tokį atviroj jūroj pabandysi prisišaukti LAD bangomis pasitikslinti pranešimų apie orą ar laivo padėtį arba pasiklausti apie ledo sąlygas, jis neatsilieps. Jie net neįsijungia radijo. Kai išstumi 250 000 kubinių metrų vandens, pasieki atominės elektrinės galią ir turi elektroninį skaičiuotuvą didumo sulig senovinio laivo skrynia nustatyti kursui bei greičiui ir išlaikyti juos arba kiek nukrypti, jei reikia, tai aplinkiniai tavęs nebedo-

mina. Viskas, kas iš pasaulio lieka, tėra vieta, iš kurios išplaukei ir kur link plauki, bei tas, kas mokės, kai pasieksi tikslą.

Lukas sulysęs. Pradėjo rūkyti.

Vis tiek jis turbūt teisus. Vienas iš pažangos Grenlandijoje bruožų yra tas, kad viskas atrodo įvykę ką tik. Visai neseniai atsirado nauji, gerai aprūpinti greitieji danų inspekcijos laivai. Lyg vakar buvo balsuota dėl stojimo į Europos Sąjungą, nedidele dauguma nuspręsta išstoti 1985-ųjų sausio pirmą, derėtasi dar kartą 1992-ųjų lapkritį ir vėl prisijungta 1993-iųjų sausio pirmą – tai didžiausias visų laikų užsienio politikos persivertimas. Kariniais sumetimais Gynybos ministerija visai neseniai apribojo įvažiavimo teisę į Chraanaaką. Ir šita vieta, kur dabar stovim – didžiuliai plūduriuojantys naftos molai prie Nuuko, „Grenlandijos žvaigždė“, 25 000 sukabintų metalinių pontonų, pritvirtintų prie jūros dugno 700 metrų gylyje, pusė kvadratinio kilometro stebėtinai bjauraus, beviltiškai perpučiamo žaliai dažyto metalo 20 jūrmylių nuo kranto – pastatyta šiomis dienomis. „Dinamiška“, – apibūdintų politikas.

Visa tai sukurta prievartos tikslais.

Bet ne tam, kad priverstų nusilenkti grenlandus. Armija išvedama, atviras civilizacijos smurtas Arktyje baigiasi. Plėtra to daugiau nereikalauja. Dabar pasitenkinama liberalų gobšumu su visom jo apraiškom.

Technikos kultūra nesunaikino Šiaurės tautų. Tai ne jos jėgoms. Bet ji tapo kosminiu ateities galimybių vaizdiniu (jis glūdi kiekvienoje kultūroje, kiekviename žmoguje) – sutelkti savo būtį apie ypatingą vakarietišką geismų ir sujauktos sąmonės mišinį.

Jie nori parklupdyti kai ką kita – didesnį, supantį žmogų. Jūrą, žemę, ledą. Tokio bandymo pavyzdys – prieš mus besidriekianti konstrukcija.

Luko veidą iškreipia pasišlykštėjimas.

– Anksčiau, iki 1992-ųjų, užteko „Polaroilo“ prie Feringės uosto. Nedidelė vieta. Vienoje fiordo pusėje televizijos stotis su žuvų fabriku, kitoje – pats dokas. Priklausė Grenlandijos verslo kompanijai. Galėdavom prisišvartuoti su ne daugiau kaip 50 000 tonų. Išmetę plūduriuojančias žarnas išlipdavom į krantą. Ten tebuvo vienas gyvenamasis namas, virtuvė ir siurblinė. Dvokė dyzeliu. Penki vyrai viską sutvarkydavo. Virtuvėj su direktorium visada išgerdavom džino su toniku.

Sentimentalioji jo pusė man dar nematyta.

– Atrodo, gražu buvo, – sakau. – Ir klumpakojį turbūt šokdavo su armonika?

Prisimerkia.

– Jūs klystat, – sako. – Aš kalbu apie valdžios įgaliojimus. Ir apie laisvę. Tada kapitonas buvo vyriausias vadas. Išlipdavom į krantą, pasiimdavom įgulą, išskyrus budėtoją prie inkaro. Feringės uoste – nė gyvos dvasios. Dievų apleista dykynė tarp Gothobo ir Frederikshobo. Bet šituose tyruose turėdamas noro galėdavai pasivaikščioti.

Mosteli į pontonų konstrukcijas priešais ir toliau stovinčius aliuminio barakus.

– O čia štai trys prekių be muito parduotuvės. Nuolatinis susisiekimas su žeme sraigtasparniais. Čia viešbutis ir nardymo stotis. Paštas. „Chevron“, „Gulf“, „Shell“ ir „Esso“ kompanijų administracijos kontoros. Jos per porą valandų sumontuotų nusileidimo taką nedideliam reaktyviniam lėktuvui. Va, šito laivo priešais bruto tonažas – 125 000 tonų. Štai kur plėtra ir pažanga. Bet iš čia niekas neišeis ant kranto, Jaspersen. Jie ateis į laivą, jei Jums ko prireiktų. Sudarys Jūsų pageidavimų sąrašą ir atnešę tiltelį pristatys tiesiai į rankas. Jeigu kapitonas pareikalautų išleisti, ateitų pora apsaugos tarnautojų, pasiimtų jį prie tiltelio ir pavedžioję už rankos pristatytų atgal. Tai vadinasi „dėl gaisro pavojaus“. Dėl sabotažo rizikos. Sako, pripildžius molus, vienu metu čia laikoma milijardas litrų naftos.

Ieško dar vienos cigaretės, bet pakelis tuščias.

– Tokia yra centralizavimo esmė. Tokiom sąlygom kapitonas nustumiamas į šalį. Jūreiviai išvis neegzistuoja.

Laukiu. Jis kažko iš manęs nori.

– Tikėjotės išlipti į krantą?

Papurtau galvą.

– Net jeigu tai būtų paskutinė proga? Jeigu toliau nebeplauktume ir liktų tik grįžti namo?

Nori žinoti, kiek aš žinau.

– Mes neišsikrausim, – sakau. – Ir jokio krovinio neimsim. Tai tik sustojimo vieta. Mes kažko laukiam.

– Jūs spėjat.

– Ne, – sakau. – Aš žinau, kur mes plaukiam.

Stovi vis dar atsipalaidavęs. Bet suklūsta.

– Pasakykit man.

– Tada norėčiau žinoti, ko sustojom čia.

Jo veido oda nesveiko atspalvio. Labai išbalusi, suskeldėjusi nuo gana sauso oro. Laižo lūpas. Tikėjosi kaip ir apsidrausti manim. O dabar

tenka sudaryti naują, rizikingą kontraktą, kuriam būtinas pasitikėjimas, o jo nėra.

Netardamas nė žodžio eina pro mane. Seku paskui į tiltelį. Uždarau duris. Jis prieina prie kiek paaukštinto navigacijos pulto.

– Parodykit, – sako.

Ant pulto – Deivio sąsiaurio 1:1 000 000 mastelio žemėlapis. Vakaruose užgriebia Kamberlendo pusiasalio kraštelį, šiaurės vakarų pusėje – pakrantę prie Didžiųjų uotų rėvos.

Ant stalo, šalia jūrinio žemėlapio, padėtas Ledo tarnybos ledo formacijų žemėlapis.

– Ledų, – sakau, – šiais metais nuo lapkričio mėnesio buvo šimto jūrmylių atstumu ir maždaug ties Nuuku. Vakarų Grenlandijos srovės aukštyn stumiamas ledas buvo nuneštas į jūrą ir ištirpo, nes Deivio sąsiauryje paskutinės trys žiemos buvo palyginti švelnios, ir vanduo laikėsi šiltesnis nei paprastai. Srovė, dabar be ledo, teka tolyn palei pakrantę. Disko įlankos kvadratui tenka daugiausia pasaulyje ledkalnių. Paskutines dvi žiemas ledynas ties Jakobshaunu pasislinkdavo po keturiasdešimt metrų per dieną. Taip atsiranda daugiausia ledkalnių už Antarkties ribų.

Bedu pirštu į ledo formacijų žemėlapį.

– Šiais metais jie buvo išstumti iš įlankos jau spalį ir pradėjo plaukti palei pakrantę, nešami neramių Vakarų Grenlandijos ir Bafino srovių. Net fiorduose yra ledkalnių. Iš čia plaukiant Tiorkas duos įsakymą sukti į šiaurės vakarus, kol aplenksim šitą sąsiaurį.

Veidas be jokios išraiškos. Bet tokį pat susikaupusį jį mačiau prie ruletės fetro.

– Bafino srovė nuo gruodžio mėnesio nešė vakarinį ledą žemyn iki 67° platumos. Jis prišalo prie naujojo ledo kažkur tarp 200 ir 400 jūrmylių Deivio sąsiauryje. Tiorkas lieps plaukti netoli šito pakraščio. Paskui turėsim sukti tiesiai į šiaurę.

– Jūs esat čia plaukusi, Jaspersen?

– Man hidrofobija. Bet šiek tiek išmanau apie ledą.

Palinksta prie žemėlapio.

– Šituo metų laiku dar niekas nėra nuplaukęs toliau Holsteinsborgo. Net palei krantą. Nuo srovės ledlaukis ir vakarinis ledas pasidaro kaip betoninės grindys. Galbūt porą dienų ir galėtume plaukti į šiaurę. Ko jis norės iš mūsų ties ledkraščiu?

Išsitiesiu.

– Nestatydamas ilgai nepaloši, ponas kapitone.

Sekundę man rodosi, kad pokalbis baigtas. Staiga linkteli.

– Kaip jūs ir sakėt, – ištaria iš lėto. – Mes laukiam. Tiek man tepaaiškino. Laukiam ketvirto keleivio.

Penkiom valandom anksčiau „Kronas“ pakeičia kursą. Laivo padėtis aiškiai matyti pagal blyškią saulę, žemai kabančią už kajutkompanijos. Tačiau aš šį pasikeitimą pastebėjau jau pirmiau.

Internatų valgyklose vaikai tvirtai priaugdavo prie savo vietų. Kiekvienoje nestabilioje situacijoje šitie keli išoriniai atramos taškai tampa labai reikšmingi. „Krono“ kajutkompanijoje sėdim prilipę prie kėdžių. Prie gretimo stalo nesidairydamas į šalis valgo Jakelsenas, išblyškęs, virš lėkštės palenkęs galvą. Fernanda su Marija suka žvilgsnį šalin nuo manęs.

Morisas atsukęs man nugarą. Valgo tik su dešine ranka. Kairioji parišta raiščiu, nuo kaklo einančiu per storai sutvarstytą petį. Apsivilkęs darbiniais marškiniais, viena rankovė nukirpta, kad būtų vietos tvarsčiui.

Mano burna išdžiūvusi iš baimės, neslūgstančios nuo pirmos buvimo šitame laive minutės.

Einu pro duris, iš paskos seka Jakelsenas.

– Mes pakeitėm kursą! Plaukiam į Gothobą.

Nusprendžiu išplauti karininkų kajutkompaniją. Jeigu Verlenas ateitų manęs, jis būtų priverstas praeiti tiltelį. Jei plaukiam į Nuuką, jis turės pasirodyti. Jie negali man leisti išlipti į krantą dideliame uoste. Prabūnu kajutkompanijoje keturias valandas. Nuvalau langus, nublizginu žalvarinius papuošimus, net ištepu dailylentes tiko aliejumi.

Vienu metu pro šalį praslenka Kiutsovas. Pamatęs mane paskubina žingsnį.

Ateina Sonė. Kiek pastoviniuoja sūpuodamasis ant pėdų. Aš su trumpa mėlyna suknele. Matyt, galvoja, kad tai kvietimas užeiti. Klysta. Apsivilkau ją, kad galėčiau kuo greičiau bėgti. Nesulaukęs padrąsinimo dingsta. Jis dar per jaunas, kad drįstų atskleisti kortas, ir mažai tepatyręs, kad būtų įgijęs atkaklumo.

Ketvirtą valandą išmetam inkarą už raudonojo dangoraižio. Po pusvalandžio mane pašaukia ant tiltelio.

– Šituo metų laiku, – sako Lukas, – tėra vienas kelias nuplaukti toliau į šiaurę. Neturint ledlaužio. O jei ir turėtum, šansų nedaug. Reikia plaukti gilyn į jūrą. Kitaip įstrigsi įlankoje ir nė nepamatysi, kaip ledas už tavęs užsitrauks, o tada galas.

Galėjau jam sumeluoti. Bet Lukas vienas iš kelių man likusių įsitverti šiaudelių. Jis ritasi žemyn. Galbūt nebetoli ta diena, kai pasieks dugną, ir mūsų keliai susikryžiuos.

– Ties penkiasdešimt keturiais laipsniais vakarų ilgumos, – sakau, – sumažėja jūros gylis. Ten nuo kranto atsišakoja vakarinė srovė. Ten pat ji susilieja su palyginti šaltesne šiaurine srove. Šitai sričiai, į vakarus nuo didžiųjų žuvų rėvų, būdingi permainingi orai.

– „Miglos jūra“. Niekada nesu buvęs.

– Vieta, kur nuo rytinės pakrantės atplukdytiems didiesiems ledo luitams nėra išėjimo. Ledkalnių kapinių lygiagretė į šiaurę nuo Upernaviko.

Liniuotės kampu randu patamsėjusią ledo žemėlapio sritį.

– Per maža, kad būtų galima aiškiau pažymėti. Dažnai – gal ir dabar – ji būna ilgos įlankos pavidalo, lyg fiordas pake. Rizikinga, bet įmanoma perplaukti. Jeigu labai reikia. Net mažieji danų inspekcijos kateriai kartais ten apsilankydavo medžiodami anglų ir islandų tralerius.

– Bet ko už Bafino įlankos tarp mirtinai pavojingo atviro jūros ledo gali reikėti 4000 tonų kabotažiniam laivui su pora dešimčių žmonių?

Užmerkiu akis ir bandau prisiminti tą išdidintą augalo gemalo vaizdą, mažą, apie savo pačios centrą besiriečiančią figūrėlę iš nuotraukos, uždėtos ant jūrinio žemėlapio valčių denyje.

– Salos. Ten yra sala, vienintelė iki Elsmyro taip toli nuo kranto.

Po mano liniuote mažytis, beveik neįžiūrimas taškelis.

– Isla Gela Alta. Praeitame amžiuje atrado portugalai banginių medžiotojai.

– Girdėjau, – sako užsigalvojęs. – Paukščių rezervatas. Net tie vos pakelia jos blogą orą. Uždrausta išlipti į krantą. Neįmanoma prisišvartuoti. Pats velnias nesugalvotų dingsties ten plaukti.

– Vis dėlto galėčiau kirsti, kad mes plaukiam būtent jos link.

– Nemanau, – sako, – kad jums būtų verta lažintis.

Dar leisdamasi nuo tiltelio pagalvoju, jog Zigmundo Luko viduje žūsta puikus žmogus. Šitą fenomeną ne kartą stebėjau negalėdama suprasti, kad žmoguje gali egzistuoti kita, visavertė, dosni ir pasitikėjimą kelianti asmenybė, tepasirodanti trumpą blykstelėjimą, nes ją supa papirkto nusikaltėlio kiautas.

Ant denio tamsu. Kiek toliau žiba cigaretė.

Atsišliejęs į borto viršų stovi Jakelsenas.

– Čia tai jėga, ne?!

Po kojomis – abiejose molo pusėse stovinčių žibintų nutvieksta konstrukcija. Net dabar, šviečiant šitai geltonai šviesai, tolimuose pastatuose degant langams, su mažais elektriniais automobiliais ir baltom eismo juostom, žolės žalumo spalvos „Grenlandijos žvaigždė“ vis tiek panaši tik į tūkstantį kvadratinių metrų plieno, sukrauto Atlanto vandenyne.

Man visa tai – akivaizdi klaida. Jakelsenui statinys reiškia nuostabų jūros ir aukštos technologijos derinį.

– Taip, – sakau, – bet geriausia, kad viską galima išardyti ir supakuoti per dvylika valandų.

– Šita statyba nugalėjo jūrą, žmogau. Šiais laikais nebesvarbu, koks gylis ir koks oras. Galima pastatyti uostą, kur nori. Kad ir vidury vandenyno.

Aš ne mokytoja ir ne skautų vadė. Neturiu jokio noro jam aiškinti.

– O kam ją reikia ardyti, Smila?

Turbūt man jau pairo nervai, nes vis dėlto atsakau.

– Jie visa tai pastatė pradėję siurbti naftą iš jūros dugno prie Šiaurės Grenlandijos. Dešimt metų užgaišo, kol galėjo pradėti eksploatuoti aptiktą telkinį. Didžiausią problemą kėlė ledas. Pirmiausia pastatė modelį, vėliau turėjusį virsti didžiausia ir solidžiausia gręžimo platforma, „Joint Venture Warrior“, *glasnost* ir savivaldos rezultatą, Sovietų Sąjungos, JAV ir laivų kompanijos savininko A. P. Miolerio bendradarbiavimo vaisių. Esi plaukęs pro gręžimo platformas, matei, kokio didumo jos būna. Už penkiasdešimties jūrmylių matyti, bet artėjant vis auga ir auga, lyg ant stulpų siūbuojanti visata. Su smuklėm bei restoranais, kontorom, dirbtuvėm, kinais, teatrais, gaisrinėm, – ir visa tai sumontuota dvylika metrų virš jūros, kad net per didžiausią audrą bangos negalėtų pasiekti. Įsivaizduok tokią. O dabar padidink keturis kartus ir gausi „Venture Warrior“. Modelis stovėjo aštuoniolikos metrų aukštyje, turėjo įdarbinti 1400 žmonių. Pastatė jį Bafino įlankoj. Baigus pasirodė ledkalnis. Jie buvo tai numatę. Bet šitas buvo kiek didesnis nei paprastai, atlūžęs kažkuriam Ledinuotojo vandenyno pakrašty. Šimto metrų aukštumo, plokščia viršūne, kaip ir visi aukštieji. Po vandeniu siekė dar keturis šimtus metrų, svėrė maždaug dvidešimt milijonų tonų. Pamatę jį artėjant jie šiek tiek sunerimo, bet turėjo porą didelių ledlaužių. Pritvirtino juos prie ledkalnio, kad pakeistų kursą. Srovė buvo labai silpna, vėjo visai nesijautė. Įjungus laivų variklius beveik niekas nepasikeitė. Ledkalnis slinko artyn kaip slinkęs

lyg nejustų esąs tempiamas. Po kiek laiko užšliaužė ant modelio ir vandeny iš išdidžiojo „Joint Venture Warrior" modelio teliko kelios naftos dėmelės ir pora nuolaužų. Nuo to laiko visą Ledinuotojo vandenyno įrangą pagal Ledo tarnybos reikalavimus daro surenkamą per dvylika valandų. Gręžiniai įrengti ant plūduriuojančių platformų, kurios gali atsikabinusios išdrikti į visas puses. Šitas nepriklausomas uostas yra ne kas kita kaip skardos padėklas. Pro šalį plaukiantis ledas galėtų nusinešti jį kartu nepalikdamas nė žymės. Tik švelnesnę žiemą gali jį sumontuoti, tada kai ledlaukis iki čia nenusileidžia arba nepasiekia pakas. Jie nenugalėjo ledo, Jakelsenai. Kova dar net neprasidėjo.

Užgesina cigaretę. Stovi nugara į mane. Nežinau, ar nusivylė, ar jam visa tai nesvarbu.

– Iš kur tu žinai, Smila?

Jiems dar besvarstant, ar statyti „Venture Warrior" ant ledo, aš pusmetį dirbau amerikiečių Šaltųjų vandenų laboratorijoje Pailoto saloje. Kūriau modelius jūros ledo tamprumui apskaičiuoti. Mes buvom penki entuziastai. Pažinojom vienas kitą iš pirmų dviejų IC konferencijų. Ką nors švęsdami, kiek įkaušę, būdavo, sakydavom, kad pirmą kartą istorijoje vienoje vietoje surinkti penki eskimų kilmės glaciologai. Didžiuodavomės, kad tiek šios srities specialistų kartu dar nebuvo dirbę.

Svarbiausius duomenis ėmėm iš vonelių indams plauti. Pripildavom jas jūros vandens, įkišdavom į laboratorijos šaldiklius ir sušaldydavom vandenį iki įprastinio ledo storio. Tada išėmę paguldydavom luitą virš plyšio tarp dviejų stalų, apkraudavom svarsčiais ir matuodavom, kiek ledas linksta prieš sutrūkdamas. Prijungę elektrinį variklį svarsčių vibracijai sukelti įrodėm, kad gręžinių drebėjimas ledo struktūrai ir tamprumui reikšmės neturi. Buvom kupini išdidumo ir mokslo pionierių džiaugsmo. Ir tik rašydami baigiamąją ataskaitą, kurią siūlėme A. P. Mioleriui, „Shell" ir „Gospetrol" kompanijoms pradėti naftos gavybą iš Grenlandijos telkinių su ant ledo pastatytomis platformomis, supratom, ką darom. Bet buvo jau per vėlu. Sovietų kompanija suprojektavo „Venture Warrior" ir gavo koncesiją. Mus visus penkis atleido. Po penkių mėnesių modelis pavirto dulkėmis. Nuo to laiko tvirtesniu kaip plūduriuojanti platforma statiniu niekas nebandė naudotis.

Galėjau papasakoti visa tai Jakelsenui. Bet nutylėjau.

– Šiąnakt aš viską sutvarkysiu, – sako.

– Nuostabu.

– Netiki manim, žmogau. Bet palauk ir pamatysi. Viskas man aišku. Ne pirštu penimas, kad apdurnintų. Laivą pažįstu, ne.

Kai žengteli į nuo tiltelio sklindančią šviesą, pamatau, kad jis vienmarškinis. Stovėjo dešimties laipsnių šaltyje ir plepėjo su manimi lyg būtume viduj.

– Šiąnakt tu tik saldžius sapnus sapnuok, Smila. Rytoj viskas bus kitaip.

– Kalėjimo virtuvėj turėjau *einzigartige** progą kepti raugintos tešlos duoną.

Ursas stovi palinkęs ties stačiakampe skarda, apvyniota balta pašluoste.

– *Die vielen Faktoren***. Pats raugas, įmaišalas, o paskui jau duonos tešla. Kiek laiko keliasi, kokios temperatūros reikia. *Welche Mehlsorten****. Orkaitės karštis.

Išvynioja duoną. Su tamsiai ruda, blizgančia lyg stiklas pluta, vietom suskeldėjusia nuo sveiko kviečio grūdo. Svaiginamas grūdų, miltų ir šviežios rūgšties kvapas. Kitom aplinkybėm vien mėgaučiausi juo. Bet dabar mane domina kai kas kita. Laiko veiksnys. Kiekvienas įvykis laive pirmiausia sujudina virtuvę.

– Dabar kepi, Ursai? Tai *ungewöhnlich*****.

– *Säuerlichkeit****** ir kėlimosi balanso problema.

Nutrūkus tarp mūsų ryšiui po to, kai rado mane serviravimo lifte, pagalvojau, kad jis pats kažkuo panašus į tešlą. Jaudinamas, nesugadintas, paprastas ir kartu įmantrus. Ir visas labai labai minkštas.

– Valgys dar kartą?

Bando nuduoti negirdėjęs.

– Pakliūsi už grotų, – sakau. – Tiesiai *ins Gefängnis*******. Čia, Grenlandijoj. Galėsi tik pasvajoti apie virtuvę. *Keine Strafermässigung********. Grenlandijoj dėl maisto niekas pernelyg nesijaudina. Kai vėl susitiksim, po trejų ketverių metelių, pažiūrėsim, ar tamsta išlaikei savo gerą nuotaiką. Numetęs trisdešimt kilų.

* Puikią *(vok.)*.

** Daug sudedamųjų veiksnių *(vok.)*.

*** Kokia miltų rūšis *(vok.)*.

**** Neįmanoma *(vok.)*.

***** Rūgšties *(vok.)*.

****** Į kalėjimą *(vok.)*.

******* Jokio bausmės sutrumpinimo *(vok.)*.

Subliūkšta kaip pradurta suflė. Iš kur jis gali žinoti, kad Grenlandijoje nėra kalėjimų.

– *Um elf Uhr. Für eine Person**.

– Ursai, – sakau, – už ką tave pasodino?

Žiūri suakmenėjęs.

– Užteks vieno skambučio, – sakau. – Interpolui.

Tyli.

– Paskambinau prieš mums išplaukiant, – sakau, – pamačiusi įgulos sąrašą. Už heroiną.

Prakaito lašeliai išmuša siaurą lopinėlį tarp ūsų ir viršutinės lūpos.

– Ne iš Maroko tu jį vežei. Iš kur?

– Už ką kankinat mane? – sako.

– Iš kur?

– Ženevos oro uosto. Ežeras ten visai prie pat. Aš tada tarnavau. Paėmėm atplukdytas dėžes kartu su maistu, tiesiai iš upės.

Jam pradėjus pasakoti pradedu suprasti apklausos meną. Atsakinėja ne vien iš baimės. Ne mažiau nori bendrauti, nusimesti kankinamą sąžinės naštą, atsikratyti slogaus vienišumo jūroj.

– Dėžės su antikvariniais daiktais?

Linkteli.

– Iš Rytų. Lėktuvu iš Kioto.

– Kas jas perdavė? Kas tvarkė persiuntimą?

– Jūs juk ir pati žinot.

Nieko nesakau. Bet žinau atsakymą dar jam neprasižiojus.

– *Der Verlaine natürlich***...

Taip jie sudarė „Krono“ įgulą. Iš žmonių, kurie kito pasirinkimo neturėjo. Tik dabar, po šitiek laiko, pamatau tikrąjį laivo kajutkompanijos vaizdą. Mikrokosmą, Tiorko ir Klausen dar anksčiau suregztą tinklą. Kaip Lojenas su Vingu prisidengė Kriolito bendrove, šitie naudojosi jau esama organizacija. Fernanda su Marija iš Tailando, europiečiai Morisas, Hansenas ir Ursas, – visi vieno organizmo dalelės.

– *Ich hatte keine Wahl. Ich war zahlungsunfähig****.

Jo baimė dabar nebeatrodo tokia perdėta.

* Vienuoliktą valandą. Vienas žmogus *(vok.)*.

** Žinoma, Verlenas *(vok.)*.

*** Nebuvo kito pasirinkimo. Neišgalėjau mokėti *(vok.)*.

Tarpdury pasiveja mane.

– *Fräulen Smilla*. Kartkartėm vis pagalvoju, kad gal jūs tik apsimetat... Gal jūs visai ne iš policijos.

Net per pusmetrį jaučiu duonos karštį. Matyt, ką tik iš orkaitės.

– Tokiu atveju *wäre es kein besonderes Risiko**, jeigu jums kurią dieną patiekčiau, sakykim, porciją triflio, kur po grietinėle vietoj vaisių būtų stiklo šukių ir spygliuotos vielos gabalėlių.

Laiko rankose duoną. Turėtų būti daugiau kaip 200 laipsnių karštumo. Gal jis ir ne toks minkštas. Gal patekęs į aukštą temperatūrą galėtų apsitraukti stiklo kietumo pluta.

Krizė nebūtinai turi užklupti staiga, ji gali ramiai atslinkusi iš lėto nugramzdinti į rezignaciją.

Taip ir man dabar. Grįždama iš virtuvės nusprendžiu palikti „Kroną“.

Kajutėje pirmiausia apsivelku naujus vilnonius apatinius. Ant viršaus rengiuosi mėlynuosius darbo drabužius, mėlynus guminius, mėlyną megztinį ir ploną tamsiai mėlyną pūkinę striukę. Tamsoje jie atrodys beveik juodi. Šią akimirką mažiau krintančio į akis rūbo nerandu. Nekraunu lagamino. Suvynioju pinigus, dantų šepetuką, kelnaites pamainai ir buteliuką migdolų aliejaus į plastikinį maišelį. Nemanau, kad pavyktų išsinešti daugiau.

Sakau sau, kad mane prislėgė vienatvė. Užaugusi tarp žmonių, jei kada ir geisdavau atsiskyrimo, tai tik trumpai, tik tam, kad vėl sugrįžčiau į bendruomenę.

Kurios negalėjau rasti. Tarsi būčiau visiems laikams praradusi maždaug nuo to rudens, kai Moricas pirmą kartą išskraidino mane iš Grenlandijos. Aš tebeieškau jos, nenuleidau rankų. Tik jaučiu, kad nelemta rasti.

Dabar dar šitas laivas, mano egzistencijos šiuolaikiniame pasaulyje parodija.

Aš ne didvyrė. Kažką jaučiau vaikui. Galėjau pasiūlyti savo valios jėgą, jeigu būtų atsiradęs nors vienas, susidomėjęs jo mirtimi. Bet tokio nėra. Aš viena.

Lipu ant denio. Prie kiekvieno kampo tikiuosi pamatyti Verleną.

Nieko nesutinku. Denis tuščias, apleistas. Atsistoju prie borto viršaus. „Grenlandijos žvaigždė“ atrodo kitaip nei tada, kai prieš kelias valandas

* Beveik nerizikuočiau *(vok.)*.

čia stovėjau stingdoma pastarųjų dienų įvykių. Dabar ji – mano kelias iš čia, mano išsigelbėjimas.

Bent jau šitie du molai – kilometro ilgumo. Keistai tylūs iš tamsos atriedančioje bangų mūšoje. Ties pastatais matyti nedideli apšviesti elektriniai automobiliai ir keltuvai.

„Krono" trapas nuleistas. Didelės lentelės su užrašais ant dokų įspėja, kad išlipti ant molų griežtai draudžiama: *Access to pier strictly forbidden*.

Nusileidusi laiptais turėsiu pereiti šešis septynis šimtus metrų elektros šviesos nutviekstu pontoniniu tiltu. Ten greičiausiai niekas nebudi. Kontrolės bokštuose, iš kurių stebimas naftos siurbimas, šviesa nedega. Tačiau akivaizdu, kad uostas saugomas, kad mane iškart pamatys ir sučiups.

To aš ir tikiuosi. Gali būti, kad jie įpareigoti pristatyti mane atgal. Bet pirmiausia turės nuvesti į vietą, kur sėdi pareigūnas, yra rašomasis stalas ir kėdė. Ten aš papasakosiu kai ką apie „Kroną". Ne visą teisybę, nes nepatikėtų. Bet dalį. Truputį apie Jakelseno narkotikus, apie tai, kad man grasina kai kurie įgulos nariai, kad noriu palikti laivą.

Turės išklausyti. Šiais laikais nebereikia bėgti slapčiom. Ir techniniu, ir juridiniu požiūriu šis fenomenas nebeegzistuoja. Jūreivis ar palydovė gali išlipti į žemę kada panorėję.

Leidžiuosi į antrąjį denį. Iš čia matyti trapas. Ten, kur jis pritaisytas prie denio, yra niša – šitoje vietoje kadaise manęs laukė Jakelsenas.

Dabar laukia kitas. Ant žemos plieninės dėžės užsikėlęs kojas sėdi Hansenas.

Galėčiau perbėgti trapu jam nespėjus net iš kėdės pasikelti. Tikrai laimėčiau šimto penkiasdešimties metrų spurtą doku. Bet paskui griūčiau negyva.

Slenku atgal į denį apsvarstyti savo galimybių ir nusprendžiu, kad man jų nelikę. Tik staiga dingsta šviesa.

Tai aš užmerkiau akis. Bandau išgirsti atsakymą.

Bangų mūša palei doką, duslus į fenderius besiplakančio vandens garsas. Didžiųjų žuvėdrų klyksmas tamsoje, kontrolės bokštuose ūkiantis vėjas. Vienas į kitą sunkiai daužosi sukabinti pontonai. Tolimas, silpnas didžiųjų turbinų generatorių gaudimas. Bet virš visų šitų garsų tvyro vienas, dar slogesnis, – jausmas, kad visą triukšmą sugers virš juodojo Atlanto vandenyno atsivėrusi tuštuma. Kad visa šita konstrukcija, prišvartuoti laivai yra nesusipratimas, kurį po sekundės nušluos vanduo.

Garsai neduoda patarimo. Tokioj vietoj iš laivo kitaip nei trapu neištrūksi. „Kronas“ manęs neišleidžia.

Staiga iš tikrųjų užgęsta šviesos. Atsimerkusią mane iš pradžių apakina tamsa. Paskui maždaug kas šimtas metrų ant paties doko užsidega raudoni žiburiai. Avarinės lempos.

Nei ant molo, prie kurio prišvartuotas „Kronas“, nei laive šviesa nedega. Naktis tokia tamsi, kad nematau nieko net prie pat savęs. Tik tolumoje lyg naktinė sala gelsvai boluoja dalis platformos.

Matau doką. Matau šmėkščiojant siluetą. Tolstantį nuo „Krono“. Baimės, vilties ir seno įpročio mišinys išgelbsti mano kaktą nuo susidūrimo su stiebu ar suktuvu. Ant priešpaskutinio laiptelio trumpai stabteliu. Nieko nematyti. Bet net jeigu čia kas būtų, vis tiek negalėčiau įžiūrėti. Pradedu bėgti.

Iš laivo, žemyn, trapu. Nieko nematau, niekas nešaukia pavymui. Pasukusi lekiu molu. Po kojom, lyg būtų gyvi, dreba pontonai. Čia, apačioje, avarinės lempos skaudžiai akina. Laikausi priešingos nuo jų pusės, patekusi į šviesos lauką paspartinu žingsnį, o tamsoje atgaunu kvapą. Tik šešios paros praėjo, kai mano akyse migloj dingo į Skoushovedą grįžtantis Landeris. Ir dabar tebesu atviroje jūroje, tačiau jaučiuosi turbūt panašiai kaip jūreivis, po ilgo plaukiojimo vėl pastatęs koją ant žemės.

Siluetas priešais pradeda ryškėti. Plaikstosi, stabčioja, šlitinėja čia į vieną, čia į kitą pusę lyg girtas.

Lynoja. Ant doko prižymėta kelio ženklų, tarsi tai būtų koks aveniu. Aplink kaip dangoraižiai keturiasdešimt penkis metrus į dangų kyla belangiai laivų šonai, tolumoje žėri barakų aliuminis. Viskas prislopinta didžiulių nematomų variklių virpesio. „Grenlandijos žvaigždė“ – išmiręs miestas tuščio dangaus skliauto pakrašty.

Vienintelė gyva būtybė – priešais strapaliojanti figūra. Tai Jakelsenas. Lempai apšvietus nė kiek neabejoju, jog čia jis. Priešais jį, gerokai toliau – kitas kažkur skubantis siluetas. Štai kodėl Jakelsenas eina zigzagais – kaip ir aš, jis bando išvengti šviesos. Bando laikytis nematomas to, kurį seka.

Atrodo, kad už manęs nieko nėra, tad atsilieku. Man nereikia jų pralenkti, svarbu tik judėti pirmyn.

Pasuku ties paskutiniu bokštu. Priešais driekiasi didelė, atvira erdvė. Aikštė vidury jūros. Prieblanda, šviečia vienintelė aukštai kabanti fluorescencinė lempa.

Aikštės centre, baltų koncentrinių ratų vidury, karo didelio negyvo žvėries siluetas. Sikorskio sraigtasparnis su keturiom kiek įlenktom nusvirusiom sraigto mentėm. Prie vieno barako paliktas siurblinis vagonėlis gesinamosioms putoms ir elektrinis autobusas. Jakelsenas kažkur dingo. Nykesnės vietos nesu mačiusi.

Būdama maža kartais sapnuodavau, kad išmirė visi žmonės ir apleistame suaugusiųjų pasaulyje liko pasirinkimo laisvės džiugesys. Laikiau šitą sapną slaptu troškimu. Dabar, stovėdama aikštėj, suprantu, kad tai buvo košmaras.

Einu tolyn, praeinu sraigtasparnį, išlendu į blyškią šviesą, pontonų pertvarų nudažytą tamsiai žaliai. Aplink taip tuščia, jog pamirštu net baimę, kad mane gali sugauti.

Ten, kur platforma susilieja su jūra, stovi trys barakai ir pašiūrė. Šešėlyje visai netoli žibinto sėdi Jakelsenas. Akimirksnį sunerimstu: prieš kelias minutes dar bėgo greitai kaip beždžionė, o dabar sėdi sudribęs. Bet pačiupinėjusi jo kaktą pajuntu, kad nuo bėgimo jį išmušęs karštis ir prakaitas. Bandydama prikelti papurtau, barkšteli metalas. Panaršiusi viršutinėje kišenėje randu švirkštą. Prisimenu, kokia buvo jo veido išraiška, kai tikino mane galįs pats sau ponu būti. Bandau pastatyti ant kojų, bet jis suglemba. Dabar jam labiausiai praverstų pora stiprių sanitarų ir ligoninės neštuvai. Nusivelku striukę, apkloju. Iki pat kaktos, kad nelytų ant veido. Kišu švirkštą atgal į kišenę. Reikia būti arba jaunesniam, arba turėti daugiau idealizmo, kad imtumeisi gražinti žmones, tvirtai nusprendusius nusižudyti.

Atsitiesusi pamatau nuo atviro angaro slystantį ir savo keliu plaukiantį šešėlį. Juda ne į mane, bet įstrižai kerta aikštę.

Tai žmogus. Su lagaminėliu ir plevėsuojančiu paltu. Iš tikrųjų mažas ne lagaminas, bet žmogus didelis. Iš toli gerai neįžiūriu. Bet ir nereikia. Nereikia ilgai žiūrėti, kad atpažinčiau. Tai mechanikas.

Galbūt visą laiką šitai žinojau. Jog ketvirtasis keleivis bus jis.

Pažinusi suprantu, kad teks grįžti į „Kroną“.

Ne todėl, kad staiga tapo nesvarbu – gyvensiu ar mirsiu. Greičiau todėl, kad nebesuprantu, ko ieškau. Tai ne vien Izaijas. Ir ne aš pati. Ir ne mechanikas. Ir net ne vien tai, kas yra tarp mūsų. Tai kažkas didesnis. Galbūt meilė.

Kai grįžtu doku, šviesa vėl dega. Nebėra jokios prasmės slėptis.

Bokšte prie „Krono“ sėdima žmonių. Figūra už stiklo panaši į vabzdį; iš arčiau matau, kad tai dėl apsauginio šalmo su dviem trumpom antenom. Į denį atvestos dvi žarnos – „Kronas“ pilasi degalus.

Trapo viršuje sėdi Hansenas. Pamatęs mane sumedėja. Buvo pasodintas čia dėl manęs. Nesitikėjo, kad pasirodysiu iš šitos pusės. Tokiai situacijai jo momuonėlis per minkštas. Jokios vaizduotės – kai susigaudo, nusprendžia užtverti man kelią. Mąsto, kas būtų, jeigu bandytų mane pulti. Įkišusi ranką į plastikinį maišelį graibau atsuktuvo. Ant laiptų jam už nugaros sušmėžuoja Lukas. Ištiesiu Hansenui sugniaužtą kumštį.

– Nuo Verleno, – sakau.

Ištarus bocmano vardą Hanseno rankoje klusniai dingsta tai, ką duodu. Iš už nugaros išdygsta Lukas. Vienu žvilgsniu įvertina situaciją. Prisimerkia.

– Jūs visa permirkusi, Jaspersen.

Užstoja man laiptus.

– Bėgau, – sakau. – Hansenas siuntė.

Hansenas bando protestuoti. Atgniaužia kumštį tikėdamasis rasti atsakymą. Ant didelio jo delno guli gniužulas ir mums bežiūrint vyniojasi. Tai kelnaitės. Mažytės. Nėriniuotos, kreidos baltumo.

– Jie neturėjo didesnių, – sakau. – Bet jūs tikrai galėsit dėvėti, Hansenai. Atrodo labai elastingos.

Praeinu pro Luką. Nebando manęs sustabdyti. Visą dėmesį sutelkęs į Hanseną. Veidas kupinas nuostabos. Jam tikrai nelengva – šitiek neatsakytų klausimų.

Lipdama laiptais spėju išgirsti, kad jis atideda ir šitą mįslę.

– Pirmiausia bagažą, – sako. – Paskui užpakalinį suktuvą. Išplaukiam po penkiolikos minučių.

Jo balsas kimus, nustebęs ir irzlus iš nuovargio.

Nusivilkusi šlapius darbo drabužius atsisėdu ant gulto. Galvoju apie Jakelseną.

Jaučiu, kaip už korpuso stabdo naftos siurblius. Vynioja žarnas. Traukia trosus. Ruošia denį plaukti.

Kažkur tamsoje, gal už kilometro nuo čia, sėdi Jakelsenas. Aš vienintelė mačiau, kad jis išspruko iš laivo. Tik nežinau, ar privalau apie tai pranešti.

Pakelia trapą. Prie švartfalų užimami postai.

Sėdžiu kaip sėdėjusi. Nes Jakelsenas turbūt kažką užčiuopė. Jo balsas tada ant denio, jo įsitikinimas ir pasitikėjimas savimi neišeina man iš galvos. Jeigu tiesa, kad jis kažką aptiko, tai turėjo būti kažkokia priežastis likti krante. Tam, ko jis nusprendė imtis, matyt, reikėjo žemės. Tada galbūt jis man ir vėl padės. Nors ir nematau, kaip ar už ką. Nei kokiom priemonėm.

Neūktelėjęs, tylom kaip atplaukęs, „Kronas“ palieka „Grenlandijos žvaigždę“. Nepastebėjau net, kaip pagreitėjo variklio apsisukimai. Tik iš pasikeitusių korpuso judesių aišku, kad plaukiam.

Mūsų greitis 18 mazgų. Maždaug 400–450 jūrmylių per parą. Vadinasi, po kokių dvylikos valandų pasieksim tikslą. Jeigu aš buvau teisi. Jeigu mes plaukiam į Bareno ledyną Gela Altoje.

Koridorium velka kažką sunkaus. Užsidarius užpakalinio denio durims išseku paskui. Pro langą duryse matau Verleną su Hansenu pernešant mechaniko bagažą į laivo galą. Juodos dėžės – tokiose muzikantai laiko savo instrumentus – sudėtos į vežimėlius maišams. Matyt, lėktuve teko mokėti už viršsvorį. Nepigi kelionė. Įdomu, už kieno pinigus.

2

Jeigu tokioje šalyje kaip Danija sulaukei trisdešimt septynerių, tarpais išgyvendavai be vaistų, nenusižudei, nepardavei visų trapių vaikystės idealų, tai esi pramokęs pakelti būties nelaimes.

Meteorologiniais balionais nuskraidinta įranga aštuntajame dešimtmetyje Tulėje matavome sušaldytus vandens lašus. Tokio būvio jų būna aukštai iškilusiuose debesyse tik trumpą laiką. Kai šalta, bet visiškai ramu. Sąstingio gardelėje temperatūra nukrinta iki 40°C. Turėtų sušalti į ledą, bet nenori, laikosi ramūs, pusiausviri, vandeningi.

Šitaip ruošiuosi pasitikti blogiausia.

„Kronas" dar nenurimęs. Jaučiu laive verdant nematomą gyvenimą. Bet ilgiau laukti aš negaliu.

Būčiau galėjusi eiti per mašinų skyrių, paskui per vidurinįjį denį. Jeigu ne tie klaustrofobiniai atsiminimai. Norėčiau nors pažiūrėti, kaip jie ateis.

Užpakalinis denis nutviekstas šviesos. Giliai įkvėpusi einu per aikštelę. Akies krašteliu matau pro šoną slystant lynus ir turėklus aplink stiebo pakylą. Pasiekusi užpakalinį antstatą atsirakinu duris. Už jų yra langas, pro kurį galiu stebėti denį.

Čia Verleno valdos. Net dabar, kai nematyti nė gyvos dvasios, jaučiu jį esant šalia.

Užsirakinu. Mano ginklas visada buvo kokia nors niekam nežinoma detalė. Mano tapatumas, tikslas, Jakelseno visraktis. Iš kur jie gali žinoti, kad jis pas mane. Greičiausiai mano, kad tąkart į užpakalinį denį įsibroviau per klaidą, per jų neapsižiūrėjimą. Išsigando, kad būsiu ką nors aptikusi. Bet apie pagrindinį raktą jie nieko negali žinoti.

Pirmoje patalpoje žibintuvėlio šviesos kūgis šokinėja tarp tvirtai įpa-

kuotų ir pritvirtintų švino dažų, grunto, laivo lako, glaisto, specialaus skiediklio dėžučių, dėžių su filtrų kaukėmis, epoksidine derva, teptukais ir ritinėliais. Sukrauta į krūvas, švaru ir tvarkinga. Verleno pasirūpinta.

Kitos durys – užpakalinis įėjimas į tualetą, priešais dvigubą dušą. Dar vienos veda į metalo dirbtuvę. Kur Hansenas blizgina savo peilius Vienos kalkėmis.

Paskutinėje kajutėje įrengta elektriko dirbtuvė. Spintų, lentynų ir dėžių labirinte galėtum paslėpti nedidelį dramblį, kuriam surasti man reikėtų mažiausiai valandos. Tiek laiko aš neturiu. Todėl uždariusi duris apgraibom iriuosi žemyn.

Šįkart durys į vidurinįjį denį užrakintos ir dar užsklęstos. Kažkas norėjo būti tikras, kad pro tą pusę niekas neįeis. Žibintuvėlį trumpai uždegu ir vėl užgesinu. Toks atsargumas, aišku, kiek perdėtas, nes mane gaubia aklina tamsa, bet daugiau nervai neišlaikytų.

Stabteliu ir klausausi. Turiu susiimti, kad nepasiduočiau panikai. Niekada nesižavėjau tamsa. Nesuprantu danų pomėgio klajoti vėlyvais vakarais. Išeiti pasivaikščioti į akliną tamsą. Būtinai žvalgytis po žvaigždėtą dangų. Jų išvykų į mišką klausytis lakštingalos. Orientavimosi bėgimo naktį.

Tamsą reikia gerbti. Naktis – toks metas, kai pasaulis užverda nuo piktybės ir rizikos. Galite vadinti tai prietarais. Arba tamsos baime. Bet apsimetinėti, kad naktis – tai tas pats, kas diena, tik be šviesos, mažų mažiausiai kvaila. Naktį reikia burtis po stogu. Jeigu tik atsitiktinai nesi atsidūręs vienas su reikalais.

Tamsoje garsą lengviau apčiuopti nei daiktą. Kažkur po kojomis vandenį taško sraigtas. Slopiai šnypščia kilvateris. Variklio garsas. Ventiliacija. Sraigto ašis suka guolius. Nedidelis elektrinis kompresorius, kurio vietos beveik neįmanoma nustatyti. Kaip ir atspėti, kurio iš daugiabučio namo kaimynų šaldytuvas burzgia.

Ir čia yra šaldytuvas. Randu jį ne iš garso. Tamsa priverčia mane atkurti mintyse savo brėžinį. Žingsniais matuoju koridorių. Iš anksto žinau, kiek bus. Tik iš nervinės įtampos anksčiau to nepastebėjau. Koridorius dviem metrais per trumpas. Kažkur už galinės sienos, pasak Jakelseno, turi būti hidraulinė vairo sistema. Bet dviejų metrų trūksta ne dėl to.

Pašviečiu į sieną. Faneruota taip pat kaip kitos. Todėl ir nepastebėjau anksčiau. Bet ją apklijavo palyginti neseniai. Kažkur kitoje pusėje girdėti silpnas ūžesys, lyg šaldytuvo. Užkalta. Ne pati geriausia slėptuvė. Pasku-

bom, iš bėdos įrengta. Bet viena negalėčiau jos atidaryti. Kad ir turėdama tinkamus įrankius.

Praveriu artimiausias duris.

Palei sieną stovi juodos dėžės. Su užrašu „Grimlot Music Instruments Flight Cases". Atidarau pirmąją. Stačiakampio formos, į ją galėtų tilpti vidutinio didumo aukštų tonų garsiakalbis.

Ant gamintojo garantinio rašto po dviem mėlynais blizgančio emaliuoto plieno balionais parašyta: „Self-contained Underwater Breathing Apparatus". Kiekvienas aptrauktas guminiu tinkleliu, kad nenusidaužytų dažai.

Atidarau kitą, mažesnę, dėžę. Joje sudėta kažkas panašaus į ant balionų užsukamus vožtuvus. Blizga, net švyti. Įkišti į guminį įdėklą. Kvėpavimo aparatas. Tokio niekada nesu mačiusi. Kad būtų montuojamas prie balionų, o ne dedamas tiesiai ant burnos.

Dar kitoj dėžėj – manometrai ir ant riešo segami kompasai. Dideliame lagamine su rankena sudėti akiniai, trys poros plaukmenų, nerūdijantys durklai guminėse makštyse ir dvi pripučiamos liemenės, ant kurių montuojami balionai.

Kroviniame maiše pora juodų guminių drabužių su gobtuvais ir užtraukukais ties riešais ir čiurnomis. Drėgnieji skafandrai iš neopreno, ne mažiau kaip penkiolikos milimetrų storumo. Po jais padėta pora sausųjų skafandrų „Poseidonas". Dar giliau – pirštinės, kojinės, pora šiltų kostiumų, saugos lynai bei šeši įvairių rūšių žibintuvėliai su baterijomis, du pritaisyti prie šalmo.

Yra dar viena dėžė, panaši kaip elektrinės bosinės gitaros, tik kiek ilgesnė ir gilesnė. Stovi atremta į pertvarą. Joje randu Jakelseną.

Dėžės būta per mažos, todėl jie palenkę Jakelseno galvą ant dešiniojo peties, o po šlaunimis prispaudę pėdas – jis klūpi. Akys atmerktos. Ant pečių tebekaba mano striukė.

Paliečiu jo veidą. Dar šiltas ir drėgnas. Nušautų didžiųjų gyvūnų kūno temperatūra vasarą krinta po porą laipsnių per valandą, jeigu jie paliekami lauke. Spėju, kad ir žmonėms vyksta kažkas panašaus. Jakelseno temperatūra tuoj bus tokia pat kaip kambaryje.

Kyšteliu ranką į jo viršutinę kišenę. Švirkšto nebėra. Bet aptinku kai ką kita. Turėjau susiprotėti anksčiau. Metalas nežvanga pats vienas. Metalas žvanga susilietęs su kitu metalu. Labai atsargiai įkišusi pirštus į kišenę apčiuopiu nedidelį trikampį, išlindusį iš krūtinės ląstos.

Pomirtinis stingulys pirmiausia apima kramtomąjį raumenį ir plinta žemyn. Panašiai kaip nervinė įtampa. Jakelsenas sustingęs iki bambos. Negaliu apversti, todėl spraudžiu ranką į dėžę ir kišu po striuke prie nugaros. Tarp jo mentikaulių kyšo poros centimetrų ilgumo plokščio metalo smaigalėlis, neką storesnis už dildę. Arba pjūklo geležtę.

Durta tarp dviejų šonkaulių ir smeigtelėta aukštyn. Spėju, kad pervėrė širdį. Paskui ištrauktas kotas, o geležtė palikta. Kad nenukraujuotų.

Kitam žmogui smaigalys nebūtų išlindęs kiaurai. Bet Jakelsenas juk toks elegantiškai lieknas.

Tai turėjo įvykti prieš pat man prie jo prieinant. Galbūt kertant aikštę.

Grenlandijoje neturėjau nė vieno kiauro danties, o dabar dvylika užplombuotų. Kasmet atsiranda po vieną skylutę. Man nereikia nuskausminimo. Išsiugdžiau strategiją skausmui išvengti. Giliai įkvepiu įtraukdama pilvą ir prieš pat grąžtui pro danties emalį įsiskverbiant prie kaulo pradedu galvoti, kad su tuo, ką dabar man daro, turiu susitaikyti. Taip tampu skausmo stebėtoja, jis manęs nepasiglemžia.

Buvau Landstinge tada, kai Siumuto partija pateikė pasiūlymą, jog išvedant amerikiečių ir danų karines pajėgas iš Grenlandijos būtų įkurta Grenlandų armija. Jos, žinoma, taip neįvardijo. Decentralizuota pakrantės gynyba, sakė, suformuota pirmiausia iš tų grenlandų, kurie pastaruosius trejus metus tarnavo konstebliais kariniame jūrų laivyne. O vadovaujama Danijoje mokslą baigusių vyresniųjų karininkų.

Pagalvojau, kad nieko nebus, jie nesutiks.

Pasiūlymą atmetė. „Balsavimo rezultatai mus nustebino, – pasakė Julijus Hoegas, Siumuto užsienio politikos klausimų pirmininkas, – turint minty, kad šito parlamento saugumo politikos taryba pasiūlė įkurti pakrantės tarnybą, kurios parengiamoji grupė būtų sudaryta iš Danijos karinio jūrų laivyno, grenlandų policijos, „Sirijaus“ patrulio, Ledo centro atstovų bei kitų specialistų.“

Kitų specialistų. Svarbiausi dalykai visada atsiranda lyg netyčia. Kaip mestelti bėgant pro šalį. Brūkštelti laiško priede. Paraštėje.

„Grenlandijos žvaigždės“ apsaugos darbuotojai buvo grenlandai. Tik dabar, jau išplaukus, tai prisimenu. To, kas pasidarė savaime suprantama, daugiau nebepastebi. Ginkluoti uniformuoti grenlandai – įprastas reiškinys. Karas virto mūsų kasdienybe.

Ir mano. Viena, kas man liko – gebėjimas laikytis nuošaly.

Mane įtraukia, skausmas mano, bet visiškai užvaldyti manęs nepajėgia. Viena dalis vis tiek lieka žiūrove.

Ropščiuosi į serviravimo liftą. Ne lengviau nei vakar. Žmogus juk neini jaunyn.

Dabar džiaugiuosi, kad lifte nėra apsaugos mechanizmo. Ši gyvybei pavojinga sistema leidžia man pačiai iškišus ranką spustelti mygtuką aukštyn.

Kylant šachta vėl apima baimė. Viršuje ramu. Virtuvė tuščia.

Pro viršutinį liuką šviečia mėnulis. Eidama link durų įsivaizduoju save iš šalies. Juodai apsirengusi, baltu klouno veidu.

Koridoriuj tie patys garsai. Variklis, tualetai, moters kvėpavimas. Tarsi būtų sustojęs laikas.

Į saloną plūsta mėnesiena, melsva ir šaldanti, lyg lietų vandeniu. Bangų svaidomam laive langų rėmų atspindžiai ištįsta ant sienų kaip gyvi šešėliai.

Pradedu nuo knygų.

Grenlandijos locmanas, Geodezijos instituto Grenlandijos žemėlapių knyga, jūrinis admiraliteto Deivio sąsiaurio žemėlapis, 4:1 mastelio, sudėtas į vieną knygą. Koulbeko *Dynamics of Snow and Ice Masses* apie ledo judėjimą. Buchvaldo tritomis *Meteorites*. Keli *Natures Verden* ir *Varv* numeriai. Javetso ir Melniko *Rewiew of Medical Microbiology*. Rinteko Madseno *Parazitologijos vadovėlis*. Diono R. Belo *Lecture Notes on Tropical Medicine*.

Pastarąsias dvi dedu ant grindų ir imu vartyti dešiniąja ranka, kairiojoj laikydama žibintuvėlį. Skiltyje *Dracunculus* ryškiai geltonai tiek daug kartų pabrėžta, jog popierius atrodo pakeitęs spalvą. Pastatau knygas į vietą.

Koridoriuje prie kiekvienų durų ilgai klausausi. Vis tiek gryno atsitiktinumo dėka pataikau pas Tiorką iš pirmo karto. Praveriu duris tris milimetrus. Ant gulto pro iliuminatorių krinta mėnesiena. Viduje šalta, bet jis nubloškęs antklodę į šalį. Kūnas panašus į melsvą marmurą. Kietai miega. Įeinu ir uždarau duris. Pasirinkimo laisvė apsunkina gyvenimą. Paprasčiau tam, kuris neturi iš ko rinktis.

Viskas aišku. Jo sėdėta prie rašomojo stalo ir dirbta. Rašikliai nuimti (riedančius daiktus laive reikia saugoti). Popieriai tebeguli. Krūva ne didesnė, negu galėčiau pakelti.

Sekundę pastoviu žiūrėdama. Nuo vaikystės negaliu paliauti stebėjusis tyru miegančio žmogaus bejėgiškumu. Galėčiau pasilenkti prie jo. Galėčiau pabučiuoti. Pažiūrėti, kaip plaka širdis. Perrėžti kaklą.

Staiga suprantu, kad man gyvenime ne kartą buvo lemta budėti kitiems miegant. Mačiau daugybę vėlyvų naktų, ne vieną ankstų rytą. Pati to nesiekiau – taip susiklostė.

Išsinešu popierius į saloną. Išeiti kitur nebėra laiko.

Pasėdžiu minutėlę nedegdama šviesos. Patalpą užlieja šventinė nuotaika. Tarsi mėnulio šviesai apgaubus viską melsvai pilko stiklo gaubtu.

Rasti savo ir savo ateities raktą – kiekvieno svajonė.

Sekmadieninėje mokykloje Chraanaake religiją mums dėstė moravų misijos katechetas, uždaras ir žiaurus belgų matematikas, nemokėjęs nė vieno Tulės tarmės žodžio. Kalbėjo neįmanomu anglų, vakarų grenlandų ir danų kalbų mišiniu. Bijojom jo, bet jis traukė mus. Buvom išauklėti gerbti beprotybėje slypinčią gelmę. Pamoka po pamokos kartodavo du dalykus. Neseniai atrastą Nagio Hamadžio Kanono įsakymą pažinti save ir mintį, kad mūsų dienos suskaičiuotos, kad visatą tvarko dieviškoji aritmetika. Mums buvo nuo penkerių iki devynerių. Nesupratom nė žodžio. Vis tiek atminty vėliau išliko nuotrupų. Labiausiai man knietėjo žvilgtelėti į tuos kosminius mano gyvenimo apskaičiavimus.

Retkarčiais vis rodosi, kad tuoj išmuš šita valanda. Taip ir dabar. Tarsi iš prieš mane gulinčios popierių krūvos turi paaiškėti mano lemtis.

Mamos protėviai būtų nustebę paaiškėjus, kad vienam iš jų palikuonių skirtas visatos raktas esąs perteiktas raštu.

Viršuje guli Danijos kriolito bendrovės ataskaitos apie 1991-ųjų ekspediciją į Gela Altą kopija. Kiti šeši puslapiai – ne kopijos. Tai kiek sujudintų ir nepakankamai profesionaliai padarytų Bareno ledyno nuotraukų iš oro originalai. Ledynas panašus į apie jį skleidžiamus gandus: sausas, šaltas, baltas, nutriušęs, vėjų perpučiamas ir apleistas net paukščių.

Toliau eina pora tuzinų ranka rašytų lapų su man nesuprantamais skaičiais ir pieštuku darytais brėžiniais.

Dvylika rentgeno nuotraukų kopijų. Galbūt jos tų pačių žmonių, kai žiūrėjom ekrane Morico konsultacijų kabinete. Bet gali būti ir bet ko kito.

Dar kelios nuotraukos. Ir šitos turbūt darytos rentgeno aparatu. Bet jose ne žmogaus kūnas, jos dryžuotos, su taisyklingom, tiesiom, tarsi būtų brėžta liniuote, juodom ir pilkom juostom.

Paskutiniai puslapiai, sunumeruoti nuo pirmo iki penkiasdešimto, sudaro vientisą tekstą. Tai ataskaita.

Rašyta taupiai ir trumpai, dauguma tušu darytų brėžinių panašūs į eski-

zus, apskaičiavimai vietom įrašyti ranka, mašinėlės klaviatūroje pritrūkus ženklo.

Kalbama apie sunkiasvorių daiktų gabenimą ledu. Brūkštelta kai kurių darbo etapų brėžinių, trumpai ir aiškiai nusakomos mechanikos sąlygos.

Trumpai išdėstyta, kaip naudotis sunkiosiomis rogėmis ekspedicijose į Šiaurės ašigalį. Nemažai piešinių rodo, kaip užtempti laivus ant ledo, kad neįšaltų.

Kelių skyrių antraštės – trumpi pavadinimai: *Ahnighito*, *Dog*, *Savik 1*, *Agpalilik*. Juose rašoma apie Jorko kyšulyje nukritusio meteorito didžiųjų skeveldrų gabenimą. Sudėtingą Perio ekspedicijos gelbėjimą ir plaukimą škuna „Kitė“, Knudo Rasmuseno budėjimo žurnalą, legendinį Buchvaldo trisdešimties tonų *Agnighito* pervežimą 1965-aisiais.

Šitame skyriuje pridėta paties Buchvaldo nuotraukų fotokopijų. Daugybę kartų esu jas mačiusi, pastaruosius dvidešimt metų be jų nepasirodydavo nė vienas straipsnis šita tema. O dabar vis tiek žiūriu kaip pirmą kartą. Iš pabėgių padarytas trapas. Velenai. Pavažos iš negrabiai suvirintų geležinkelio bėgių. Kopijuojant nuotraukos pasidarė pernelyg kontrastingos ir nebeliko detalių. Vis tiek man tampa aišku kaip dieną. Kad užpakaliniam „Krono“ krovinių triume vežamas Buchvaldo įrangos dubletas. Jo pargabentas į Daniją meteoritas svėrė 30 tonų ir 880 kilogramų.

Paskutinėje dalyje kalbama apie danų, amerikiečių ir sovietų planus dėl gręžimo platformos ant ledo. Į literatūros sąrašą patekus Pailoto ataskaita apie leistiną ledo apkrovą. Tarp autorių minima mano pavardė.

Priešpaskutinės nuo apačios – šešios spalvotos nuotraukos. Darytos su blykste, panašioj į stalaktitų olą vietoj. Kiekvienas geologas studentas yra tokių matęs: druskos kasyklos Austrijoje, mėlynosios Sardinijos grotos, lavos olos Kanarų salose.

Šitos nuotraukos kitokios. Blykstės šviesa subiro į akinamus atspindžius objektyve. Tarsi būtų bandyta įamžinti tūkstantį mažų sprogimų. Fotografuota ledo oloje.

Visos mano matytos ledo olos buvo trumpaamžės; paskui ledynas lūžio vietoje ar plyšy užsitraukia arba jas apsemia požeminės ištirpusio ledo upės. Tokios nesu mačiusi: nuo lubų karo ilgi žaižaruojantys stalaktitai – milžiniška, per ilgą laiką susidariusi varveklių viešpatija.

Olos viduryje greičiausiai ežeras. Jame kažkas yra, bet visiškai neaišku kas. Iš tokios nuotraukos neverta net spėlioti.

Apie olos didumą vaizdą galima susidaryti tik todėl, kad pirmajame jos plane sėdi vyras. Prisėdęs ant kupsto, ant olos grindų išauginto lašan-

čio vandens ir šalčio. Džiugiai šypsosi fotografuojamas. Dabar apsimovęs pūkines kelnes. Bet su kamikais. Izaijo tėvas.

Keliu popierius nuo stalo, apačioje vienas, plonesnis už nuotraukas, lieka. Tai rašomojo popieriaus lakštas – pradėto laiško juodraštis. Kelios pieštuku brūkšteltos linijos, daug pribraukyta. Paskui pakišta po apačia. Tarsi tai būtų dienoraštis. Arba testamentas. Kurio truputį gėda. Nenorėtum, kad gulėtų atviroj vietoj visiems skelbdamas tavo slapčiausias mintis. Bet ne pro šalį turėti po ranka. Galbūt todėl, kad planuoji dar kartą prie jo prisėsti.

Perskaitau. Sulanksčiusi įsidedu į kišenę.

Išdžiūvo gerklė. Dreba rankos. Dabar man reikia kuo tiesiausio išėjimo.

Besiekiant Tiorko kajutės durų rankenos viduje spragteli ir koridorių perskrodžia šviesos juosta. Žengteliu atgal. Į mane veriasi durys. Spėju atsidaryti duris dešinėje ir įlįsti į vidų. Durų uždaryti nedrįstu, tik priveriu.

Tamsu. Iš plytelių po kojomis aišku, kad aš vonioje. Koridoriuje uždega šviesą. Atbula įlendu į dušo nišą už užuolaidų. Atsidaro durys. Nieko nesigirdi, bet pro siaurą neužtrauktos užuolaidos plyšelį man prieš akis šmėkšteli rankos. Tiorkas.

Matau jo veidą veidrodyje. Užsimiegojęs, nemato net pats savęs. Atsuka čiaupą ir sulaukęs, kol pradės bėgti šaltas vanduo, atsigeria. Paskui atsitiesia, apsisuka ir išeina. Judesiai automatiški kaip lunatiko.

Dar besiveriant jo kajutės durims iššoku į koridorių. Po sekundės jis pastebės, kad trūksta popierių. Norėčiau palikti šį aukštą dar neprasidėjus paieškai.

Šviesa užgęsta. Girgžteli gultas. Jis miega toliau mėlynoj mėnesienoj.

Tokia proga, tokia spindinti laimė nusišypso tik kartą gyvenime. Galiu šokdama skrieti išėjimo link.

Žemu ir įsakmiu balsu tamsiame koridoriuje priekyje manęs šūkteli moteris. Apsisukusi pradedu eiti atgal. Priešais sušnopuoja vyras. Praeina pravirų salono durų apšviestą tarpą. Nuogas. Jam erekcija. Manęs jie nematė, aš atsidūriau viduryje.

Atbula įslenku į vonią, į tą pačią nišą. Uždega šviesą. Abu įeina. Jis prieina prie kriauklės. Stovi ir laukia, kol nuslūgs erekcija. Tada pasistiebęs ant galų pirštų nusišlapina į kriauklę. Tai Zaidenfadenas. Ką tik vartytos ataskaitos apie sunkiasvorių daiktų gabenimą jūros ledu autorius. Ataskaitos, kurioje yra nuoroda į mano parašytą straipsnį. Dabar stovim taip arti vienas kito. Pasaulis pilnas sąsajų.

Moteris stovi už nugaros. Susikaupusiu veidu. Vienu tarpu pagalvoju, kad pamatė mano atspindį. Paskui pakelia rankas virš galvos. Laiko diržą su sagtimi. Kerta taip tiksliai, kad pataiko tik sagtimi; ant vienos jo sėdynės pusės lieka ilga balta juosta ir tuoj užsiliepsnoja. Jis įsitveria kriauklės, nugara susvyruoja, išsiriečia, įtraukia pilvą. Muša dar kartą, sagtis pataiko į kitą pusę. Prisimenu Romeo ir Džuljetą. Europa turi seną puikių pasimatymų tradiciją. Paskui užgęsta šviesa. Durys užsidaro. Jie išėjo.

Išeinu į koridorių. Keliai dreba. Nežinau, ką daryti su popieriais. Paeinu porą žingsnių link Tiorko kajutės. Persigalvoju. Žengteliu vieną atgal. Nusprendžiu atsikratyti jų salone. Kitos išeities nėra. Jaučiuosi kaip uždaryta manevrinėje stotyje.

Priešais tamsoje atsidaro durys. Šįkart be jokio įspėjimo, neuždegus šviesos; tik todėl, kad jau žinau kelią, spėju įsmukti į vonią ir įlįsti į dušo nišą.

Šį kartą šviesos nedega. Bet atidaro duris, įeina ir užrakina. Išsitraukiu atsuktuvą. Jie atėjo manęs pasiimti. Laikau popierius už nugaros. Paleisiu prieš durdama. Apačioje, virš papilvės. O tada bėgsiu.

Atitraukia užuolaidą. Pasiruošiu atsistumti nuo sienos.

Atsuka vandenį. Šaltą. Paskui šiltą. Nusireguliuoja temperatūrą. Dušo galvutė buvo atsukta į sieną. Peršlampu kiaurai per pirmas tris sekundes.

Nukreipia srovę nuo sienos. Atsistoja po vandeniu. Mus skiria dešimt centimetrų. Be trykštančio vandens daugiau nieko nesigirdi. Nėra šviesos. Bet tokiu atstumu man jos ir nereikia, kad atpažinčiau mechaniką.

Baltajame biliete lipdamas laiptais jis niekada nedegdavo šviesos. Iki paskutinės sekundės delsdavo spausti jungiklį rūsy. Mėgsta būti vienas, gaubiamas raminamos tamsos.

Ieškodamas muilo brūkšteli per mane ranka. Suradęs pasitraukia nuo čiurkšlės ir išsimuilina. Padeda muilą į vietą, pasitrina. Vėl siekia. Paliečia mano ranką, atitraukia pirštus. Tada iš lėto grįžta, apčiuopia delną.

Turėtų bent jau užgniaužti kvapą. Arba surikti. Jis neišduoda nė garso. Pirštai apčiupinėja atsuktuvą, atsargiai ištraukia iš rankos, kyla aukštyn iki alkūnės.

Užsuka vandenį. Atitraukęs užuolaidą išeina. Po akimirksnio įsižiebia šviesa.

Apie šlaunis apsisukęs didelį oranžinį rankšluostį. Veidas be jokios išraiškos. Elgiasi ramiai, atsargiai ir tyliai.

Pamato mane, atpažįsta.

Nesupranta, kur esąs. Nepajuda iš vietos, veido išraiška beveik nepasikeičia. Kaip žaibo trenktas.

Dabar suprantu, kad jis nežinojo mane esant laive.

Žiūri į mano šlapius plaukus, prilipusią suknelę, permirkusius popierius, kuriuos dabar laikau atkišusi. Sudrėkusius guminius batus, jo rankoj atsidūrusį atsuktuvą. Ničnieko nesuvokia.

Tada ištiesia man savo rankšluostį. Nerangiai, suglumęs. Nepagalvodamas, kad taip apsinuogina pats. Tiesiu ranką paimti ir paduodu jam popierius. Laiko juos prie papilvės, kol šluostausi plaukus. Nenuleidžia nuo manęs akių.

Sėdim jo kajutėje ant gulto. Šalia vienas kito, skiriami bedugnės. Šnibždamės, nors ir nebūtina.

– Ar žinai, kas čia darosi?

– D-didumą.

– Gali man pasakyti?

Papurto galvą.

Baigėm maždaug ten, kur pradėjom. Nutylėjimų liūne. Jaučiu kylant nesuvaldomą norą įsikibti jo ir maldauti, kad suleistų man narkotikų ir pažadintų tik tada, kai viskas praeis.

Nepažinau jo. Dar prieš kelias valandas maniau, kad mus keliskart buvo susaistęs tylus susiklausymas. Bet kai pamačiau jį kertant „Grenlandijos žvaigždės" nusileidimo platformą, supratau, kad visada buvome svetimi. Kol jaunas, žmogus galvoji, kad seksas – pasitikėjimo viršūnė. Vėliau pamatai, kad jis vargiai gali būti įkalnė.

– Parodysiu tau kai ką.

Palieku popierius ant jo stalo. Paduoda man marškinėlius, trumpikes, šiltas kelnes, vilnones kojines ir megztinį. Apsirengiam atsukę nugaras, kaip svetimi. Turiu užsiraitoti jo kelnes iki kelių, o megztinį iki alkūnių. Paprašau dar vilnonės kepurės, gaunu. Iš stalčiaus išsitraukęs plokščią tamsų butelį įsikiša į vidinę kišenę. Aš paimu nuo gulto vilnonį pledą, sulankstau. Tada išeinam.

Jis atidaro dėžę. Į mus liūdnai žiūri Jakelsenas. Jo nosis pamėlynijo ir susmailėjo lyg nušalus.

– Kas čia?

– Bernardas Jakelsenas. Jaunesnysis Luko brolis.

Prieinu prie jo, atsagstau marškinius ir atidengiu plieno trikampį. Mechanikas nesijudina.

Užgesinu žibintuvėlį. Pastovim tyliai tamsoje ir išeinam. Užrakinu duris. Priėjus denį jis sustoja.

– Kas?

– Verlenas, – sakau. – Bocmanas.

Prie pertvaros iš išorės privirintos kopėčios. Aš ropščiuosi pirma. Jis iš lėto eina paskui. Užlipam į nedidelį tamsoje skendintį tarpdenį. Ant dviejų medinių tiltelių stovi motorinė valtis, už jos didelė guminė. Įsitaisom tarp jų. Iš čia matyti visas užpakalinis denis, o mūsų šviesa nepasiekia.

– Tai įvyko bestovint „Grenlandijos žvaigždėj". Kai tik tu atskridai.

Netiki manim.

– Verlenas būtų išmetęs jį vietoj. Bet bijojo, kad kitą dieną kūnas plūduriuos prie platformos. Arba bus įsuktas kokio sraigto.

Pagalvoju apie mamą. Iš Arkties vandenyno niekas neiškyla. Bet šito Verlenas nežino.

Mechanikas ir toliau nesako nė žodžio.

– Jakelsenas nusekė Verleną iki dokų. Jį pamatė. Tikriausias būdas buvo atituštinti vietą dėžėj ir jį ten įkišti. Nusinešti į laivą. Palaukti, kol nuplauksim nuo platformos. O tada nuleisti už borto.

Stengiuosi neišduoti balsu nevilties. Turiu jį įtikinti.

– Mes jau gana toli nuo kranto. Laikydami jį laive kiekvieną minutę jie rizikuoja. Tuoj pat pasirodys. Jie turės užlipti ant denio su juo. Kito kelio atsikratyti per bortą nėra. Todėl mes čia ir sėdim. Maniau, kad tau reikia pačiam juos pamatyti.

Tamsoje dusliai pokšteli. Ištraukia kamštį iš butelio. Paduoda man, gurkšteliu. Tai tamsus, saldus, stiprus romas.

Užmetu ant mudviejų pledą. Maždaug dešimt laipsnių šalčio. O aš viduje degte degu. Nuo alkoholio išsiplėtė kapiliarai, truputį peršti odą. Šito skausmo reikia vengti bet kokia kaina, jeigu nenori sušalti mirtinai. Nusiimu kepurę, kad kakta pajustų šaltį.

– Ti-Tiorkas to niekada nebūtų leidęs.

Paduodu jam laišką. Žvilgteli pakėlęs galvą į tamsius tiltelio langus, paskui pasilenkęs už motorinės valties korpuso ir pasišviesdamas mano žibintuvėliu perskaito.

– Radau tarp Tiorko popierių.

Vėl išgeriam. Mėnesiena tokia ryški, kad galima atskirti spalvas. Žalią denį, mėlynas šiltas kelnes, auksinę ir raudoną butelio etiketės spalvą. Lyg šviestų ir skleistų šilumą saulė. Pabučiuoju jį. Temperatūra jau nebe-

svarbi. Kažkuriuo metu atsiklaupusi jį apžergiu. Kūnų nebėra, tik du karšti taškai naktyje.

Sėdim atsirėmę vienas į kitą. Jis apkloja mudu pledu. Nors man nešalta. Geriam iš butelio. Sunkus ir deginantis skonis.

Tu iš policijos, Smila? Ne, atsakau. Iš kitos firmos? Ne. Visą laiką žinojai? Ne, sakau. Dabar žinai? Nutuokiu.

Vėl išgeriam, jis atsigula ant manęs. Denis po pledu turėtų būti šaltas, bet mes nejuntam.

Niekas nepasirodo. „Kronas" tylus, be gyvybės. Tarsi būtų ištrūkęs iš kelio ir neštų mus šalin, vienudu.

Kažkuriuo metu ištuštinam butelį. Atsistoju supratusi, kad kažkas ne taip. Gal korpuse yra kitų išėjimų, klausiu, kitų kelių juo atsikratyti? Kodėl kalbi apie mirtį, klausia, o ką aš galiu atsakyti? Kaip nuleistas inkaras? – klausia.

Leidžiamės į vidurinįjį denį. Dėžėje dabar gelbėjimosi liemenės. Jakelseno nebėra. Nusileidžiam laiptais, praeinam tunelį, mašinų skyrių, kitą tunelį, užlipam įvijais laiptais, jis ištraukia dvi sklendes ir atidaro kvadratinio metro dydžio duris. Patalpos viduryje – įtempta inkaro grandinė. Ties lubom ji lenda į vamzdį, pro kurį matyti mėnesiena ir inkaro suktuvo siluetas. Toliau grandinė dingsta kliuze didumo sulig kanalizacijos vamzdžio dangčiu. Inkaras užkeltas iki pat kliuzo. Tarpo beveik nėra. Mechanikas pasižiūri į angą.

– Suaugęs vyras pro čia nepralįstų.

Paliečiu metalą. Abu žinom, kad Jakelsenas šiąnakt buvo išmestas pro čia.

– Jis buvo toks elegantiškai lieknas, – sakau.

3

Kapitonas Lukas nesiskutęs, nesišukavęs, atrodo, tarsi būtų miegojęs su visais drabužiais.

– Ką jūs žinot apie elektros srovę, Jaspersen?

Mes vienudu ant tiltelio. Pusė septynių ryto. Dar pusantros valandos iki jo budėjimo pradžios. Veidas pageltonijęs, išprakaitavęs.

– Galiu pakeisti lemputę, – sakau. – Tik paprastai nusideginu pirštus.

– Vakar, kai stovėjom prisišvartavę, „Krone" buvo išjungta srovė. Ir dalyje uosto.

Jis laiko popierių. Ranka dreba.

– Laive visi laidai eina per srovės skirstymo dėžes su automatiniais saugikliais. Visi galai saugumo sumetimais prijungti prie lydaus saugiklio. Ar žinot, ką tai reiškia? Tai reiškia, kad laive velniškai sunku sutrikdyti srovės tiekimą. Nebent būtum gudresnis už patį šėtoną ir prilįstum tiesiai prie pagrindinio laido. Vakar taip ir buvo. Trumpus akimirksnius, kai būna blaivus, Kiutsovas budi. Jis susekė nelaimės priežastį. Tai adiklis. Vakar kažkas įkišo adiklį į srovės tiekimo kabelį. Greičiausiai su izoliuotom replėm. O paskui nulaužė jo akį. Visai neblogai sugalvota, ar ne? Tai reiškia, kad izoliacija užsitraukia aplink adiklį. Gedimo beveik neįmanoma rasti. Jeigu nemoki poros triukų su magnetu ir multimetru ar nesuuodi, ko ieškoti.

Prisimenu, kaip gerai Jakelsenas buvo nusiteikęs. Koks žvalus buvo balsas. Aš viską sutvarkysiu, Smila. Rytoj viskas bus kitaip. Vėl imu žavėtis jo energija.

– Atrodo, kad prisidengęs šita tamsa vienas iš jūreivių – Bernardas

Jakelsenas – sulaužė draudimą išeiti į krantą ir paliko „Kroną“. Šįryt gavom nuo jo šitą telegramą. Jis meta darbą.

Paduoda man lapelį. „Grenlandijos žvaigždės“ telefonų stoties teleksas. Labai trumpas, net ir kaip pareiškimas.

„Kapitonui Zigmundui Lukui.

Šiuo nuo šios minutės nutraukiu savo darbo „Krone“ sutartį dėl asmeninių priežasčių. Eikit visi po velnių.

B. Jakelsenas.“

Pakeliu akis į Luką.

– Mane kamuoja, – sako jis, – manęs nepaleidžia įtarimas, kad ir jūs buvot ant kranto dingus srovei.

Jo laikysena pasikeitusi. Dingo karininko autoritetas, nebėra sarkazmo. Likęs tik į neviltį stumiantis rūpestis.

– Sakykit, ar žinot ką nors apie jį?

Dabar matau viską, apie ką Jakelsenas man nepasakė. Begalinį rūpinimąsi, troškimą apsaugoti, išgelbėti, pasiimti kartu į jūrą, kuo toliau nuo kalėjimo, nuo blogos miesto kompanijos. Bet kokia kaina. Net į tokį laivą kaip šitas.

Vieną akimirką susigundau pasakyti jam viską. Jo kančioje matau savo atspindį – neprotingas, aklas ir tuščias mūsų pastangas apsaugoti kitą nuo kažko, ko nesuprantam, kas ateina vis tiek, kad ir ką darytum.

Paskui užgniaužiu kilusį silpnumą ir nustumiu jį šalin. Lukui aš dabar niekuo negaliu padėti. Jakelsenui niekas jau nebepadės.

– Buvau ant doko, ir tiek.

Vėl prisidega cigaretę. Peleninė pilna.

– Skambinau į telefonų stotį. Beviltiška. Šitaip išleisti žmogų į krantą griežtai draudžiama. O jų tvarka viską dar labiau sukomplikuoja. Parašęs telegramą atiduoda prie langelio. Ją pasiima pašto skyrius. Iš ten trečias žmogus išsineša siųsti teletaipu. Aš kalbuosi su ketvirtu. Jie net nežino, ar buvo atnešta asmeniškai, ar skambinta. Neįmanoma ką nors sužinoti.

Paima mane už rankos.

– Gal jūs nors kiek nujaučiat, ko jam reikėjo ant kranto?

Papurtau galvą.

Mosteli telegrama.

– Čia jo stilius.

Akyse ašaros.

Būtent taip būtų parašęs Jakelsenas. Trumpai, išdidžiai, paslaptingai ir vis tiek nevengdamas kanceliarinės kalbos štampų. Bet rašyta ne jo. Tai laiškas, kurį šiąnakt pasiėmiau iš Tiorko kajutės.

Nereginčiom akim žiūri į jūrą, paskendęs skausmingose mintyse, kurių nuo šiol vis daugės. Pamiršo, kad aš čia.

Staiga įsijungia gaisro sirena.

Sušaukti visi susirinkom virtuvėje. Mūsų šešiolika. Sonė su Marija budi ant tiltelio.

Dabar turėtų būti diena, bet lauke tamsu. Sustiprėjo vėjas ir pakilo temperatūra – nuo šito derinio lietus čaižo langus kaip šakos. Lyg kalvio kūju į laivo šoną neritmiškai daužosi bangos.

Mechanikas atsirėmęs į pertvarą šalia Urso. Verlenas sėdi kiek atsiskyręs, Hansenas su Morisu tarp kitų. Kompanijoje jie niekada nekrinta į akis. Verlenas pasirūpina diskretiškumu.

Lukas sėdi prie stalo galo. Praėjo valanda nuo mūsų susitikimo ant tiltelio. Neatpažįstamai pasikeitęs. Išlygintais marškiniais, išblizgintais batais. Ką tik nusiskutęs, plaukai sudrėkinti ir glotniai sušukuoti. Budrus ir lakoniškas.

Pačiame tarpduryje stovi Tiorkas. Prieš jį sėdi Zaidenfadenas ir Katja Klausen. Praeina nemažai laiko, kol prisiverčiu į juos pažiūrėti. Manęs nepastebi.

Lukas pristato mechaniką. Praneša, kad vis dar sutrikusi signalizacija. Iš ryto ji suveikusi be reikalo. Pamini, kad Jakelsenas paliko laivą. Kalba tik angliškai. Pavartoja žodį *deserted*, dezertyravo.

Žvilgteliu į Verleną. Sėdi atsirėmęs į sieną. Jo akys skverbiasi į mane, pastabios, tiriančios. Negaliu nusukti žvilgsnio į šalį. Mano akimis žiūri kažkas kitas, ne aš – velnias. Žada atsilyginti.

Lukas praneša, kad artėjam prie kelionės tikslo. Daugiau nė žodžio. *We are approaching our terminal destination*. Atplauksim po vienos ar dviejų dienų. Į krantą išlipti nebus leista.

Absurdiškai netikslus pranešimas. Palydovinės navigacijos amžiuje iki žemės likusį laiką galima nustatyti su kelių minučių paklaida.

Jokios reakcijos. Visi žino, kad šitame laive dedasi negeri dalykai. Be to, jie pripratę plaukti didžiausiais tanklaiviais. Daugumai yra tekę po septynis mėnesius neišlipti į uostą.

Lukas pasižiūri į Tiorką. Dėl jo mus čia sušaukė. Jam pageidaujant.

Gal kad pamatytų mus krūvoj. Kad įžvelgtų mumyse ką nors. Lukui kalbant jo akys slinko nuo vieno veido prie kito, kiekvieną įdėmiai tyrinėdamos. Dabar jis apsisuka ir išeina. Zaidenfadenas su Klausen išseka paskui.

Lukas nutraukia susirinkimą. Verlenas išeina. Mechanikas dar minutę lieka kalbėtis su Ursu, darkyta anglų kalba aiškinančiu apie mūsų valgytus ragelius. Nugirstu, kad labai svarbu garai. Tiek tešlai kylant, tiek kepant.

Vengdama mano akių išslenka Fernanda.

Išeina mechanikas. Nė kartelio nepažvelgė į mane. Pasimatysim vakare. O iki to laiko neturim teisės būti pažįstami.

Galvoju apie tai, ką tuojau pat turiu nuveikti. Neplanuosiu šlovingos ateities. Imsiuos elementariausių, primityvių priemonių išgyventi.

Einu koridoriumi. Reikia pasikalbėti su Luku.

Jau keldama koją ant laiptų pamatau besileidžiantį Hanseną. Pasitraukiu į šoną, į atvirą denį po viršutiniuoju aukštu.

Tik dabar pamatau, koks blogas oras. Smarkus ir gausus lietus tuoj pereis į krušą. Vėjas bloškia jį trumpais, čaižančiais gūsiais; nukapojęs bangų viršūnes tempiasi putas, palikdamas jūroje baltus dryžius.

Užpakaly manęs atsidaro durys. Neatsigręžusi einu link išėjimo į užpakalinį denį. Įeina Verlenas.

Dabar šita trumpa denio dalis po stogu atrodo visiškai kitaip. Apsigavau pasikliaudama niekad negesinamais žibintais, dvejom durim. Į šitą pusę išeinančiais gyvenamųjų kajučių langais. Dabar jau matau, kad atsidūriau nuošaliausioje laivo vietoje. Jos nematyti iš viršaus, į čia yra tik du įėjimai. O už manęs esantys langai – Jakelseno ir mano pačios kajučių. Priešais tik turėklai. Už jų – dvylika metrų iki jūros.

Hansenas pradeda artintis, Verlenas stovi. Sveriu penkiasdešimt kilogramų. Užteks tik kilstelėti ir aš vandeny. Kaip ten Lagermanas sakė? Kad skęstantis laiko orą tol, kol, atrodo, plyš plaučiai. Čia didžiausia kančia. Paskui tik iškvepi labai stipriai ir giliai ir įkvepi. Tada ateina ramybė.

Tai vienintelė vieta, kurioje jie gali padaryti savo darbą nematomi nuo tiltelio. Matyt, laukė nesulaukė tokios progos.

Prieinu prie turėklų ir persisveriu. Hansenas prisiartina. Abu judam ramiai, neskubėdami. Dešinėje pusėje vaizdas į jūrą užgriozdintas pratęsus iškilusią virš vandens borto dalį iki turėklų. Ant išorinio laivo šono privirinta eilė stačiakampių geležinių kablių, dingstančių tamsoje.

Apžergiu turėklus. Hansenas su Verlenu sustoja. Žmogus visada sustingsta, susidūręs su nusprendusiu šokti. Bet aš nešoku. Įsikabinusi kablių verčiuosi per bortą.

Hansenas iškart nesusigaudo, kas vyksta. Bet Verlenas prišoka prie turėklų ir čiumpa man už čiurnų.

Į „Kroną" trenkia stipri banga. Korpusas sudrebėjęs pasvyra dešiniojo borto pusėn.

Tvirtai laiko mano pėdą. Bet laivas supdamasis spaudžia jį prie turėklų ir grasina išsviesti į jūrą. Priverstas paleisti. Kojos slidinėja ant laiptelių, nuo druskos ir lietaus slidžių kaip muilas. Laivui siūbtelėjus atgal kabu ant rankų. Kažkur toli apačioje baltai šviečia vandens juosta. Užsimerkiu ir ropščiuosi aukštyn.

Praėjus, rodos, visai amžinybei atsimerkiu. Apačioje pakėlęs į mane galvą žiūri Hansenas. Palipau vos kelis metrus.

Atsidūriau priešais pasivaikščiojimo denio langus. Kairėje pusėje už mėlynų užuolaidų dega šviesa. Daužau langą delnu. Nustojus vilties ir pradėjus lipti toliau atsargiai atsitraukia užuolaidos. Į mane žiūri Kiutsovas. Mano belstasi į mašinisto kontoros langus. Uždengęs delnais šviesą nuo veido prisispaudžia prie stiklo. Jo nosis išsilieja ir tampa blyškiai žalia dėme. Mūsų veidus skiria keli centimetrai.

– Gelbėkit, – rėkiu, – gelbėkit, po velnių!

Žiūri į mane. Užtraukia užuolaidas.

Lipu dar aukščiau. Laipteliai baigiasi, krentu į valčių denį šalia kairiojo borto gelbėjimosi valties keltuvų. Durys yra tiesiai man po dešine ranka. Užrakinta. Išorinės kopėčios, panašios į tas, kuriomis dabar lipau, kaminu kyla link platformos priešais tiltelį.

Kitokiomis aplinkybėmis nusistebėtum Verleno rūpestingumu: kopėčių gale, keli metrai virš manęs, stovi Morisas vis dar parišta ranka. Nori įsitikinti, kad viršutiniuose deniuose tikrai nėra liudininkų.

Taikausi lipti laiptais žemyn. Į mane iš apatinio aukšto artėja Verlenas.

Apsisuku. Galvoju, gal galėčiau nuleisti į vandenį gelbėjimosi valtį. Gal ją galima staigiai atkabinti ir išmesti. Tada šokčiau pavymui.

Kai pamatau nuleidimo velenus, man nusvyra rankos. Nesuvokiamas kablių su gnybtais ir vielų mechanizmas. Nuplėšiu nuo valties brezentą. Tikiuosi rasti kokį įrankį gintis. Kablį ar signalinę raketą.

Brezentas sunkaus žalio nailono, elastingas diržas juosia valties borto viršų. Man kilstelėjus vėjas nutraukia jį ir audinys, pakibęs ant valties priekio ąsos, ima plaktis į laivo šoną.

Ant denio pasirodo Verlenas. Už jo – Hansenas. Apglėbusi žaliąjį nailoną lipu pro laivo šoną. „Kronas" svirteli, aš pakylu ir apžergusi brezentą imu čiuožti. Kai jis baigiasi, pakimbu tuštumoje. Staiga imu kristi: jie nupjovė medžiagą. Ištiesiu rankas. Pažastim trinkteliu į turėklus, keliais atsimušu į laivo šoną. Pakimbu. Iš pradžių pasijuntu lyg paralyžiuota, nes susimušiau plaučius. Paskui galva žemyn nuslystu į viršutinį denį.

Blyksteli absurdiškas pirmųjų mano vaikystės piratų žaidimų atsiminimas. Tik atvažiavusi į Daniją turėjau priprasti žaisti iš žaidimo greitai iškrintant silpniesiems, o paskui natūralios atrankos būdu ir kitiems. Bandyti išlikti gyva, visiems aplinkui medžiojant.

Trapo durys atsidaro, pasirodo Hansenas. Bandau patekti į užpakalinį denį. Išeinu prie laiptų. Mano galvos aukštyje žemyn leidžiasi pora mėlynų batų. Pakišusi rankas po turėklais pastumiu kojas. Nereikia daug jėgų, nes jos pačios žengė ta kryptimi. Paskriejęs lanką oru, Verlenas atsimuša galva į laiptus prie mano pečių, nurieda paskutinius metrus ir plojasi ant denio.

Užbėgu laiptais. Valčių denyje pasuku į kairiojo borto pusę, iš ten ropščiuosi laiptais. Morisas jau turbūt išgirdo mane. Atsistoju, jis prieina prie kopėčių. Už jo nugaros – durys į tiltelį, pro jas išeina Kiutsovas. Apsivilkęs chalatą, basas. Žiūri vienas į kitą. Praeinu juos ir įlendu į tiltelį.

Užčiuopiu kišenėje žibintuvėlį. Šviesos kūgis užgriebia Sonės veidą. Prie vairo stovi Marija.

– Įleisk mane į ligoninę, – sakau. – Susižalojau.

Eina pirmas. Išėjus iš šturmano kabinos sustoja ir atsisuka. Pasižiūriu, kaip atrodau. Kelnių kelių vietoje – dvi kruvinos skylės. Abu delnai perrėžti.

– Pargriuvau, – sakau.

Atrakina ligoninę. Suka žvilgsnį tolyn nuo manęs.

Atsisėdus oda prie kelių įsitempia ir vos neapalpstu. Užlieja fragmentiški, skausmingi atsiminimai. Matau pirmuosius internato laiptus, grublėtą ledą, ant kurio buvau paslydusi: šviesos blykstelėjimas, stingulys, karštis, aštrus skausmas, šaltis, galiausiai sunkūs tvinksniai.

– Gal gali išvalyti šitą?

Suka žvilgsnį.

– Aš negaliu žiūrėti į kraują.

Išsivalau pati. Rankos dreba, per žaizdą teka vaistai. Užsidedu sterilius kompresus. Apvynioju tvarsčiu.

– Duok ketogano.

– Pagal taisykles draudžiama...

Pakeliu galvą į jį. Ištraukia buteliuką.

– Ir amfetamino.

Kiekvieno laivo vaistinėlėje, kiekvienoje ekspedicijoje būna pasirūpinta vaistais, stimuliuojančiais centrinę nervų sistemą ir mažinančiais nuovargį.

Paduoda vaistus. Išberiu penkias tabletes į popierinį indelį su vandeniu. Labai kartu.

Nežinau, ką daryti su rankom. Susirandu porą baltų priglundančių medvilninių pirštinių, tokiomis naudojasi alergiški žmonės.

Man einant pro duris bando drąsinamai šyptelti.

– Dabar geriau?

Tikras danas – kupinas baimės ir geležinės valios užgniaužti tai, kas vyksta aplink. Kupinas trykštančio optimizmo.

Lietus tebepila. Bloškia įstrižus šuorus į tiltelio langus. Iš lėto švinta pilkšva, blyški diena.

– Kur Lukas?

– Kajutėj.

Iš dvi paras nemiegojusio žmogaus nėra ko norėti.

– Ateis budėti po valandos, – sako Sonė. – Į marsinę stiebo aikštelę. Nori pats pamatyti ledą.

Vienas iš radaro ekranų nustatytas penkiasdešimties jūrmylių spinduliu. Palei kraštą jame matyti žalsvas užbrūkšniuotas žemynas. Ledlaukio pradžia.

– Pasakyk jam, kad aš užeisiu, – sakau.

„Krono" denis tuščias. Nebepanašu į laivą. Iš silpnos dienos šviesos dygsta gilūs šešėliai. Nepaprasti šešėliai. Kiekviename tamsiame kampe perisi pragaras. Kai buvau vaikas, kam nors mirus užplūsdavo panašus jausmas. Kažkur erdvėje suklykdavo moterys ir tapdavo aišku, kad atėjo mirtis. Nuo šito žinojimo viskas aplink pasikeisdavo. Jeigu tuo metu Siorapaluke būdavo gegužės mėnuo su savo žaliai melsva, atplūstančia ir persmelkiančia viską kiaurai šviesa, kuri pakeičia žmogų pavasarį, jeigu jau būdavo šita šviesa, tai ji pavirsdavo šaltu ant žemės išnirusios mirties karalystės švytėjimu.

Stiebo priešakyje kopėčios. Stebėjimo punktas, marsinė aikštelė, padaryta iš plokščios aliumininės dėžės su priekyje ir šonuose įstatytais langais. Privaloma turėti kiekvienam į ledą plaukiančiam laivui.

Dvidešimties metrų aukštis. Pagal mano brėžinį neatrodo daug. Bet užsliuogti tiek yra siaubinga. Laivą mėto bangos, bloškia ant šono, visi judesiai ties korpuso atramos tašku laipsniškai stiprėja, man kylant aukštyn, ilgėja supimosi lankas.

Kopėčios baigiasi ant platformos, virš kurios pritvirtintas krovinių strėlių kėlimo mechanizmas. Nuo platformos galima lipti ant mažesnės platformos, iš čia, pro mažas duris, į metalinę būdelę.

Būdelė žmogaus aukščio. Tamsoje vos įžiūriu senovišką mašinų skyriaus telegrafą, pasvirimo ir greičio matuoklius, didelį kompasą, vairakotį ir ryšio su tilteliu aparatą. Iš čia priplaukus ledlaukį Lukas valdys „Kroną“, tik iš čia bus pakankamas matomumas.

Prie galinės sienos stovi suolas. Man įėjus pasitraukia į šalį ir padaro vietos, ten, kur jis – sutirštėjusi tamsa. Papasakosiu apie Jakelseną. Kiekvieno laivo kapitonas turi vienokį ar kitokį ginklą. Jis galės pasinaudoti savo autoritetu. Uždarytume kur nors Verleną, pasuktume laivą. Per septynias valandas būtų galima pasiekti Sisimiutą.

Klesteliu į suolą, jis susikrauna kojas ant telegrafo. Tai ne Lukas. Tai Tiorkas.

– Ledas, – sako. – Artėjam prie ledo.

Vos vos boluoja pilkšvas horizontas. Dangus žemas ir tamsus lyg anglies dūmai, kur ne kur sušmėžuoja šviesesni taškeliai.

Būdelė protarpiais virsteli nuo vieno šono ant kito, aš atriedu iki jo, paskui atgal prie sienos. Jis nejuda. Užsikėlęs batus ant telegrafo, atsirėmęs ranka į sėdynę, atrodo lyg būtų įsitaisęs amžiams.

– Buvai ant kranto „Grenlandijos žvaigždėj“. Stovėjai priekinėje laivo dalyje, kai suskambo pirmasis gaisro pavojaus signalas. Kiutsovas matė tave keliskart naktį. Kodėl?

– Aš pripratusi vaikščioti laivuose kur tinkama.

Neįžiūriu jo veido, vos vos regėti kontūrai.

– Kokiuose laivuose? Kapitonui davei tik pasą. Nusiunčiau telefaksogramą Laivų transporto valdybai – tavo vardu laivyne niekada nebuvo išrašyta darbo knygelė.

Akimirksnį apima pagunda pasiduoti.

– Aš plaukiojau mažesniais laivais. Neprekybiniame laivyne niekada neprašo popierių.

– Vadinasi, tu išgirdai kalbant apie šitą vietą ir kreipeisi į Luką.

Tai ne klausimas, todėl neatsakau. Apžiūrinėja mane. Bet turbūt mato ne daugiau kaip aš.

– Apie šitą kelionę niekas nieko nekalbėjo. Ji buvo laikoma paslaptyje. Ir tu nesikreipei į Luką. Privertei Landerį, kazino savininką, surengti susitikimą.

Kalba tyliai, susidomėjęs.

– Lankeisi pas Andręją Finą ir Vingą. Tu kažko ieškai.

Atrodo, kad ledas iš lėto slenka per jūrą mūsų link.

– Kam tu dirbi?

Negaliu pakelti minties, kad jis nuo pat pradžių žinojo, kas aš. Nuo gimimo turbūt nesu šitaip jautusis esanti kito valioj.

Nesakiau mechanikui, kad ketinu plaukti. Tiorkas norėjo surengti mūsų akistatą. Norėjo išsiaiškinti, kas mus sieja. Susitikus kajutkompanijoje to pirmiausia ir žiūrėjo. Tik neįmanoma atspėti, ką nusprendė.

– Verlenas mano, kad policijai. Buvo ir man tokia mintis kilusi. Užsukau į tavo butą Kopenhagoje ir į kajutę čia, laive. Atrodai tokia vieniša. Nepriklausanti jokiai organizacijai. O gal kokiai firmai? Ar privačiam klientui?

Vienu metu beveik grimzdau į miegą, prarasdama nuovoką, tetrokšdama, kad viskas baigtųsi. Iš transo mane pabudina pakartotas klausimas. Jam reikia atsakymo. Ir dabar tebekvočia. Nežino tiksliai, kas aš. Su kuo susitinku, kiek žinau. Kol kas gyvensiu.

– Vaikas iš mano laiptinės nukrito nuo stogo. Pas jo motiną radau Vingo adresą. Iš Kriolito bendrovės už vyrą jai buvo paskirta pensija. Tai nuvedė mane į bendrovės archyvą pasiieškoti informacijos apie ekspedicijas į Gela Altą. Visa kita radosi savaime.

– Su kieno pagalba?

Jo balsas visą laiką buvo skvarbus, bet lyg ir abejingas. Tarsi šnekučiuotume apie bendrus pažįstamus, ieškotume sąsajų, kurios mūsų iš esmės neliečia.

Niekados netikėjau, kad žmonės būna šalti. Sustabarėję – taip, bet ne šalti. Gyvenimas iš prigimties yra šiluma. Net neapykanta sušildo labiau nei abejingumas. Dabar matau, kad klydau. Iš šalia manęs sėdinčio vyro plūsta apčiuopiama, šalta, užliejanti energija.

Bandau įsivaizduoti jį vaiką, įsikabinti ko nors žmogiško, suprantamo: alkanas, betėvis berniukas Brionshiojaus pašiūrėje. Iškankintas, liesas kaip paukštis, vienišas.

Turiu pasiduoti, nepavykęs vaizduotės paveikslas dūžta ir sklaidosi. Prie manęs sėdi tvirtas ir kartu liaunas, lankstus vyras, pamynęs praeitį, nepalikęs jos nė pėdsako.

– Su kieno pagalba?

Pastarasis klausimas yra lemiamas. Svarbiausia ne tai, ką aš pati žinau. Svarbiausia, su kuo esu tomis žiniomis pasidalijusi. Kad suprastų, kas jo laukia. Galbūt tai ir yra žmogiškoji jo pusė – beribio vaikystėje patirto nesaugumo jausmo pėdsakas, potraukis suplanuoti, numatyti gyvenimą į priekį.

Nutaisau balsą be jokios intonacijos.

– Aš įpratusi susitvarkyti pati.

Iš pradžių patyli. Paskui klausia:

– Kam tau šito reikia?

– Noriu suprasti, kodėl jis mirė.

Keistas pasitikėjimas savimi gali išaugti stovint liepto gale užrištomis akimis. Žinau, kad pasakiau tai, ką turėjau pasakyti.

Sugeria atsakymą.

– Ar žinai, ko man reikia Gela Altoj?

Šitas „man" – nepaprasto atvirumo blyksnis. Nei laivas, nei įgula, nei aš, nei jo kolegos nieko nebereiškia. Visas sudėtingasis mechanizmas sukasi tik dėl jo vieno. Bet klausimas neišduoda pasipūtimo. Taip viskas susidėjo. Mes visi vienaip ar kitaip atsidūrėme čia jo noro ir jo pastangų dėka.

Balansuoju ant peilio ašmenų. Žino, kad sumelavau. Kad ne vien savo jėgomis tiek pasiekiau. Aišku vien iš to, kad patekau į laivą. Bet jis nežino, ar pašonėje sėdi vienas žmogus, ar visa organizacija. Jo abejonė – vienintelė mano viltis. Prisimenu namo grįžtančių medžiotojų veidus – kuo labiau nusivylę dėdavosi, tuo daugiau laimikio būdavo rogėse. Prisimenu apsimestą mamos kuklumą po žūklės, jos vaidybą, per vieną iš pykčio protrūkių Morico apibūdintą taip: „Geriausia nuslėpti dvidešimt procentų, o keturiasdešimt – dar geriau".

– Plaukiam kažko parsigabenti. Kažko tokio sunkaus, kad reikia „Krono" didumo laivo.

Niekas neatspės, kas jame vyksta. Iš tamsos sklinda tik slogus dėmesingumas, įsidėminti ir vertinanti jėga. Ir vėl prieš akis iškyla baltoji meška, alkio vedamas plėšrūnas ir augantis jos grobio savigynos instinktas.

– Kam skambinot, – girdžiu save klausiant, – į mano butą?

– Daug ką supratau po to. Nei viena normali moteris, nei vienas normalus žmogus nebūtų kėlęs ragelio.

Kartu nulipam ant platformos, jau spėjusios apsitraukti ledu. Bangai sudužus į korpusą galima justi, kaip padidėjus sraigto apkrovai užkaukia variklis.

Praleidžiu jį pirmą. Išėjus į lauką žmogaus stiprybė atslūgsta. Bet ne jo. Iš Tiorko sklindantis spinduliavimas sugeria visą erdvę, visą pilką ir skystą mus supančią šviesą. Niekados nieko šitaip nesu bijojusi.

Čia, ant platformos, staiga suprantu, kad jis buvo ant stogo su Izaiju. Kad matė, kaip Izaijas šoko. Įsivaizduoju, dar gana blankiai, bet visiškai įsitikinusi. Šią minutę, peržengdama laiko ir erdvės ribas, bijau kartu su Izaiju, šią minutę aš stoviu su juo ant stogo.

Stovi atsirėmęs rankomis į turėklus ir žiūri man tiesiai į akis.

– Gal galėtum pasitraukti per porą žingsnių?

Permatom vienas kitą kiaurai, beveik be žodžių. Suprato, kas gali atsitikti. Kad jam palipus porą kopėčių laiptelių, aš prišoksiu, nuplėšiu jo rankas, spirsiu į veidą ir jis, paskriejęs dvidešimt metrų, tėkšis ant nugaros į denį, kuris iš čia žiūrint atrodo be galo žemai, nesi net tikras, ar jį pasiektum.

Žengiu atgal, kol nugara atsiremiu į tvorą. Jaučiuosi beveik dėkinga jam už apdairumą. Vargu ar būčiau išlaikiusi pagundą.

Du kartus, kai buvau išvažiavusi į Grenlandiją, pusę metų nemačiau savo atspindžio veidrodyje. Grįždama namo rūpestingai vengiau veidrodžių oro uostuose ir lėktuvuose. Atsistojusi prieš veidrodį savo bute išvydau aiškų ir apčiuopiamą laiko tėkmės ženklą. Pirmuosius žilus plaukus, raukšlių voratinklį, vis ryškėjančius po oda įdubusių kaulų šešėlius.

Jokia mintis tada man nekėlė tokios ramybės, kaip žinojimas, kad teks mirti. Tokiais aiškumo akimirksniais – o žmogus suvokia esmę tik žiūrėdamas į save kaip į svetimą – dingsta visos abejonės, linksmybės, depresijos ir ateina ramybė. Nebijojau mirties, nelaikiau jos būsena ar įvykiu, užklupsiančiu ir sužeisiančiu mane. Būdama šalia, ji greičiau sutelkdavo mintis į esamą momentą, tapdavo mano darbo pagalbininke, sąjungininke.

Būdavo, vasaros naktį Izaijas užmiega ant mano sofos. Neatsimenu, ką tada darau – greičiausiai sėdžiu šalimais žiūrėdama į jį. Paskui paliečiu jam kaklą – labai karštas. Atsargiai atsagstau marškinius, atlapoju

krūtinę, atsistojusi atidarau langą į uostą, ir mes akimirksniu atsiduriam kitoje vietoje. Prie Iitos, vasaros palapinėje; pro brezentą sunkiasi šviesa lyg būtų pilnatis. Bet iš tiesų tai audeklas nudažo mėnesieną mėlynai, atskleidus jį Izaiją užlieja raudonos matinės vidurnakčio saulės spinduliai. Neprabunda (nemiegojęs visą parą – negalėjom miegoti šitoj neišnykstančioj šviesoj), pasidavė miegui. Jaučiuosi lyg jis būtų mano vaikas, žiūriu į mažą krūtinę, kaklą, ruda lygutėlė oda kilojasi kvėpuojant, padažnėja pulsas.

Tada nueinu prie veidrodžio, nusivelku megztinį, žiūriu į savo krūtinę ir kaklą, matau, kad kada nors jų nebebus, net mano jausmo jam nebebus. Bet jis pats dar bus, o po jo – jo vaikai arba kiti vaikai, ratas vaikų, grandinė, spiralė, besisukanti amžinybėje.

Tokią akimirką, pajutusi visko baigtumą ir tęstinumą, būdavau nepaprastai laiminga.

Panašiai ir dabar. Nusivilkusi drabužius stoviu priešais veidrodį.

Jei kas susidomėtų mirtimi, siūlyčiau apžiūrėti mane. Nuvyniojau tvarsčius. Ant kelių girnelių nelikę odos. Tarp šlaunų eina plati, geltonai melsva susitraukusio po oda kraujo juosta, kur su savo smeigtu man pataikė Jakelsenas. Abu perrėžti delnai pūliuoja ir nesiruošia gyti. Ant pakaušio – šarkos kiaušinio didumo gumbas, aplink nudrėksta ir užsitraukusi oda. Tai dar ne viskas, nes aš iš kuklumo nenusimoviau kojinių, todėl nematyti ištinusios kulkšnies, be to, net neminiu, kad visas kūnas – vienos mėlynės, o skalpas po gaisro kartkartėm tebetvinkčioja.

Sublogau. Buvau liesa, o likau šakalys. Įkrito akys, nes maža miego. Bet vis tiek šypsausi svetimajai veidrodyje. Likimas lemia laimę ar vargą nepaisydamas elementariosios aritmetikos, nežiūrėdamas vienodo pasiskirstymo. „Kronu“ plaukia vienas iš tų nedaugelio žmonių žemėje, dėl kurių verta gyventi.

Pašaukia lygiai 17 valandą. Pirmą kartą pajuntu palankumą pokalbių aparatui.

– Sm-Smila, laukiu ligoninėj po penkiolikos minučių.

Jis taip pat vengia telefonų kaip ir aš. Atidėlioja pokalbį iki paskutinės minutės.

– Fiojli, – sakau. Niekada nesu tarusi jo pavardės. Burnoje lieka saldu. – Ačiū už vakar.

Neatsako. Aparatas trakšteli, lemputė užgęsta.

Apsivelku mėlynuosius darbo drabužius. Neatsitiktinai. Rengdamasi nieko nedarau atsitiktinai. Žinoma, galėčiau išsipuošti. Net čia galiu išsipuošti. Bet mėlynieji drabužiai yra „Krono" uniforma, reiškianti pasikeitusias mūsų susitikimo sąlygas, dabar aršiau nei kada nors prieš mus stojusį pasaulį.

Prieš išeidama į koridorių pasiklausau prie durų.

Neįsivaizduoju, kad galėtų egzistuoti kas nors panašaus į krikščionių pragarą, bet senąja grenlandų Mirties karalyste esu domėjusis. Jeigu pagalvotum, kiek žmogus nemalonumų patiri per gyvenimą, būtų keista, kad jie turėtų baigtis vien tik todėl, kad numirei.

Jeigu Mirties karalystėje būna slaptų mylimųjų pasimatymų, jų pradžia tikrai turėtų būti kaip šita. Glūdinu nuo tarpdurio iki tarpdurio. „Kronas" man atrodo ne vien laivas, bet greičiau minų laukas. Bandau atspėti, kur šitas pavojus sustiprės iki grėsmės gyvybei.

Kažkas išeina iš gimnastikos salės, už nugaros dar netrinktelėjus durims spėju pasislėpti tualete. Pro plyšį matau einant Mariją. Skubriu žingsniu, susigūžusią. Ne aš viena žinau, kad „Krone" tyko pražūtis.

Lipdama laiptais nieko nesutinku. Durys į tiltelį uždarytos, šturmano kabina tuščia.

Prie ligoninės stabteliu. Pasitaisau drabužius; nepasidažiusi jaučiuosi lyg veidas būtų neapsaugotas.

Tamsu, užuolaidos užtrauktos. Uždariusi duris atsiremiu į jas nugara. Jaučiu savo lūpas. Noriu, kad jis išnirtų iš tamsos ir pabučiuotų mane.

Pajuntu gerą, šaltą, panašų į gėlės kvapą. Laukiu.

Užsidega šviesa, ne palubėje, o lempa virš gulto, kaip operacinėje. Nuo jos ant juodos odos atsiranda geltoni ruožai, kita patalpos dalis lieka prietemoje.

Ant kėdės, užsikėlęs batus ant gulto, sėdi Tiorkas. Toliau, prie sienos, šešėlyje stovi Verlenas. Nukorusi kojas ant gulto galo sėdi Katja Klausen. Daugiau žmonių čia nėra.

Pasižiūriu į save iš šalies. Galbūt todėl, kad būti savo kailyje pernelyg skausminga. Man nesvarbu šitie trys priešais, nesijaudinu dėl savęs. Bet juk prieš kelias minutes kalbėjausi su mechaniku. Juk jis mane čia pašaukė.

Yra riba, kiekvienam iš mūsų yra riba. Kiek gali siekti, kiek atsiverti, kiek kartų ištverti atstumtas.

– Ištuštink kišenes.

Verlenas. Pirmą kartą turiu progą stebėti darbo pasidalijimą tarp šitų dviejų. Spėju, kad Verlenas užsiima fiziniu prievartavimu.

Išeinu į šviesą ir padedu žibintuvėlį su raktais ant gulto. Nusistebiu mintyse, ko čia reikia moteriai. Paaiškėja tą pačią sekundę. Verlenui linktelėjus prieina prie manęs. Vyrai nusisuka, ji mane apieško. Gerokai aukštesnė, bet lanksti. Pradeda žemiau kelių, apčiupinėja kulkšnis ir kyla aukštyn. Suranda atsuktuvą ir Jakelseno adatų dėklą. Galiausiai nujuosia diržą.

Tiorkas nežiūri, ką ji rado. Verlenas pasveria viską rankoje.

Kaip viskas baigsis? Ar spėsiu pamatyti?

Tiorkas atsistoja.

– Formaliai tu areštuota.

Nežiūri į mane. Abu puikiai žinom, kad kiekvienas formalumas čia – tai tokia pati iliuzija kaip mūsų abipusis mandagumas. Teliko paskutinės nuobiros.

Žiūri žemyn. Paskui iš lėto papurto galvą, veidu šmėkšteli kažkas panašaus į nuostabą.

– Puikiai vaidini, – sako. – Daug mieliau būtų sėdėti stiebo aikštelėje klausantis tavo melo, nei knaisiotis šitam šiukšlyne.

Pastovi visi trys tylėdami. Ir išeina.

Verlenas rakina duris. Stabteli tarpdury. Atrodo pavargęs. Jo tylėjimas kažkoks doras. Išduoda man, kad čia ne kamera, kad aš – ne areštuota. Tai netrukus ateisiančio galo pradžia.

LEDAS

1

Sekmadieninėje mokykloje mus mokė, kad saulė yra Viešpats Jėzus, o internate išgirdom, kad ji turėtų būti be paliovos sproginėjanti vandenilio bomba.

Man saulė visada liks Dangiškuoju juokdariu. Prisimenu, pirmą kartą jau sąmoningai žiūriu primerkusi akis, žinau, kad negalima, ir galvoju: ji kartu baugina ir juokiasi kaip juokdarys, išsitepęs veidą krauju ir pelenais, įsikišęs į burną pagaliuką, nepažįstamas, gąsdinantis linksmuolis atrieda pas vaikus.

Dabar, prieš pat pasiekdamas horizontą, mirksnį išlindęs pro juodą debesų skraistę, ugnimi nutvieskęs ledą ir laivą, saulės rutulys tampa panašus į juokdarį. Bėga nuo tamsos lenkdamasis žemyn. Slapta pažemintojo jėga.

„Kronas“ plaukia per ledą. Matau jį baltuojantį iš tolo pro dešimties milimetrų nedūžtančio stiklo šydą, anoje pusėje apkrėstą išsikristalizavusios druskos ūkais. Bet man tai nekliudo, aš jaučiu ledą po kojom.

Susigrūdę ledujai, pradžioje viskas atrodo pilka. Siauras „Krono“ pralaužtas kanalas tarsi pelenų griovys; ledo lytys, kurių dauguma laivo didumo, panašios į išbrinkusias ir nuo šalčio suskeldėjusias uolos nuolaužas. Šitame pasaulyje nėra nė krislelio gyvybės.

Staiga pro debesų uždangą kaip suliepsnojus benzinui sušvinta saulė.

Ledo danga susiformavo pernai Atlanto vandenyne. Iš ten ji buvo išstumta tarp Špicbergeno ir rytinės Grenlandijos pakrantės, apiplukdyta aplink Farvelio kyšulį ir nunešta aukštyn palei vakarinę pakrantę.

Buvo gražu, kai ją kūrė. Vieną spalio dieną temperatūra per keturias

valandas nukrito iki 30°C, jūra tapo rami lyg veidrodis ir ėmė laukti, kada galės atspindėti kūrimo stebuklą. Debesys susilieja su ja į sunkaus pilko šilko skraistę. Vanduo sutirštėja, įgauna miško uogų likerio rausvumo. Nuo paviršiaus kyla mėlyna šaltų dūmų migla. Tada jūra sušąla. Iš tamsaus vandens šaltis ištraukia rožyną, baltą ledinių gėlių kilimą, atsiradusį iš sūrių sustingusių vandens lašų. Išgyvens gal keturias valandas, gal dvi dienas.

Šituo momentu ledo kristalų pagrindas – šešetas. Aplink heksagoną, kaip korio akyje sušalus vandeniui, šešios rankos tiesiasi į šešias akis, o jos vėl – lyg su daugiasluoksniu filtru darytoje fotografijoje – išsisklaido naujais šešiakampiais.

Tada susidaro ledėsiai, ižas, pakas, kurio lytys sušąla į ledujus. Ledas išskiria druską, jūros vanduo šąla iš apačios. Skyla. Ledams vartantis, nuo kritulių ir šalčio paviršius tampa kalvotas. Paskui ledas pradeda dreifuoti.

Toliausiai yra *hiku*, nejudantis ledas, užšalusios jūros žemynas, palei kurį plaukiam.

Aplink „Kroną“ fiorde, atsiradusiame dėl vietos srovių sąlygų, tik iš dalies išaiškintų ir aprašytų, kiek tik akis užmato – ledo lytys, *hikuaq* ir *puktaaq*. Pavojingiausi – mėlynieji ir juodieji ledujai, grynas ištirpusio vandens ledas, sunkūs, giliai panirę į vandenį, dėl savo skaidrumo sugėrę jo spalvą.

Ryškesnis baltasis ledynų ledas ir pilkasis jūrinis, oro dalelių nuspalvintas.

Lyčių paviršius – srovės išnešto pako, sąvartų, *ivuniq*, ledo kauburių, *maniilaq*, vėjo į kietą užtvarą suspausto sniego, *apuhiniq*, nuniokota žemė.

Tas pats vėjas ant ledo atpūtė *aqiuppiniq*, pusnis, kuriomis seka rogės užėjus miglai.

Kol kas vėjas, jūra ir ledas praleidžia „Kroną“. Dabar Lukas sėdi marsinėje aikštelėje, sukioja savo laivą kanalais, ieško *killaq*, ekečių, laivapriekiu užplaukdamas ant naujo ledo ten, kur jis plonesnis kaip trisdešimt centimetrų, paskui laivas užgulęs visu svoriu jį pralaužia. Iriasi į priekį. Todėl kad srovė čia tokia, kokia ir turi būti. Todėl, kad „Kronas“ tam pritaikytas. Nes Lukas patyręs kapitonas. Ir vis tiek vos vos tesistumiam.

Sutvirtintą, pritaikytą ledui Šekltono laivą „Endurance“ Vedelio jūroje sutraiškė pakas. „Titanikas“ nuskendo. Ir „Hansas Hedtoftas“. „Protėjas“, plaukęs gelbėti leitenanto Grylio ekspedicijos antraisiais tarptautiniais Arkties metais. Niekas nežino visų netekčių Arkties vandenyne skaičiaus.

Ledas pernelyg stipriai priešinasi, kad būtų prasmės stoti su juo į kovą.

Dabar stebiu, kaip nuo slėgimo lūžta lyčių kraštai, sukasi ir kyla dvidešimties metrų aukštumo užtvarom, po kuriom lytys panyra trisdešimt metrų į vandenį. Viskas įšąla. Šią akimirką suprantu, kad jūra nori aplink mus užsitraukti, kad tik beveik atsitiktinis, laikinas vandens, vėjo ir srovės derinys leidžia plaukti toliau. Kaip siena, pro kurią niekas negalėtų prasiveržti, už šimto jūrmylių į šiaurę driekiasi pakas. Rytuose stovi nejudantys ledkalniai, atlūžę nuo Jahobshauno ledyno; vien per šiuos metus nuo jo nuskilo tūkstantis ledkalnių, iš viso daugiau kaip 140 milijonų tonų ledo, dabar plytinčio tarp mūsų ir žemės lyg sustingusi kalnų grandinė 75 jūrmylės nuo kranto. Bet kuriuo metu plaukiojantis ledas dengia ketvirtadalį Žemės jūrinio arealo: dreifuojanti ledo juosta Antarktyje yra 20 milijonų kvadratinių kilometrų, aplink Grenlandiją ir Kanadą – tarp aštuonių ir dešimties milijonų kvadratinių kilometrų.

Ir vis tiek jie stoja į kovą su ledu. Nori perplaukti jį, pristatyti ant jo naftos gręžimo platformų, vilkti plokščiaviršūnius ledkalnius iš Pietų ašigalio į Sacharą dykumoms drėkinti.

Tokių užmojų paskaičiavimai manęs nedomina. Švaistomas laikas tam, kas neįmanoma. Galima pabandyti susigyventi su ledu. Bet negalima eiti prieš jį, keisti jį ar būti vietoj jo.

Kartais ledas toks aiškus. Visa praeitis kaip ant delno. Sąvartos, kauburiai, grienė, atsiradusi pašalus po atodrėkio. Ledo mozaika, įvairiausio amžiaus mišinys: juodieji senojo ledo luitai, *sikussaq*, susidarę uždaruose fiorduose, laikui bėgant atsiskyrę ir atnešti į jūrą. Dabar, paskutinių spindulių nušviestas, iš debesų, po kuriais paniro saulė, leidžiasi purus šydas. *Qanik*, krintantis sniegas.

Iš baltosios plynės į mano širdį tiesiasi vamzdelis, tarsi iš ledo kiltų sūrus vandens medis.

Atsibudusi suprantu, kad miegojau. Jau turbūt naktis.

„Kronas" vis dar plaukia. Iš judesių sprendžiant, Lukas vis dar laužiasi pro naująjį ledą.

Bandau ištraukti medicinos spintos stalčius. Užrakinta. Apsivyniojusi megztiniu alkūnę trinkteliu į durelių stiklą. Ant lentynų žirklės, spaustukai, pincetai. Otoskopas, butelis etanolio, jodas, steriliai įpakuotos chirurginės adatos. Randu du vienkartinius plastikinius skalpelius ir pleistro ritinėlį. Sudėjusi abu siaurus ir trapius plastikinius kotus apvynioju pleistru. Dabar taip greit neperlūš.

Nesigirdėjo žingsnių, durys atsiveria lyg niekur nieko. Nešinas padėklu įeina mechanikas. Dar labiau išvargęs ir sugunkęs nei tada, kai mačiau jį paskutinį kartą. Įsistebeilija į sudaužytą stiklą.

Prispaudžiu skalpelį prie šlaunies. Suprakaituoja rankos. Žvilgteli, ką laikau, ir aš padedu peilį ant gulto. Pastato padėklą.

– U-ursas pasistengė.

Jaučiu, apsivemčiau tik pažiūrėjusi į maistą. Nuėjęs uždaro duris. Pasitraukiu į šalį. Vos tvardausi.

Blogiausias dalykas – ne pyktis. Blogiausia po juo glūdintis geismas. Su aiškiais jausmais įmanoma susitaikyti. Bet šitas tykantis noras prisiglausti prie jo mane gąsdina.

– Pati b-buvai ne vienoj ekspedicijoj, Smila. Ž-žinai, kaip būna, kai nieko negali p-padaryti, kai nebesustabdysi.

Pradedu galvoti, kad jo nepažįstu, kad niekada nebuvau atsidavusi. Kita vertus, užplūsta šalto išdidumo jausmas, kad jis neišduos to, kas tarp mūsų buvo. Pirmai progai pasitaikius išspirsiu jį iš savo gyvenimo. Bet dabar šitas žmogus – mano vienintelė, trapi, neįmanoma viltis.

– Noriu tau kai ką parodyti, – sakau. Ir sušnibždu, ką.

Nusijuokia įsitempęs.

– Tai neįmanoma, Smila.

Atidarau duris, kad išeitų. Kalbėjomės pusbalsiu, dabar užteks.

– Izaijas, – sakau. – Dabar jau ir tu su jais. Dabar ir tu stovėjai už jo ant stogo.

Sugriebia man virš alkūnių ir kilstelėjęs paneša link gulto.

– Kaip gali b-būti tokia tikra, Smila?

Dar labiau mikčioja. Veidu šmėkšteli išgąstis. Dabar bijau turbūt nebe vieno žmogaus „Krone“.

– Nepaspruksi? P-po to grįši atgal s-su manim?

Vos nesusijuokiu.

– Kur man bėgti, Fiojli?

Nesišypso.

– Landeris sakė matęs tave einant vandeniu.

Nusimaunu kojines. Prie pirštų prilipdyta juostelė pleistro. Po ja laikosi Jakelseno visraktis.

Nieko nesutinkam. Virš užpakalinio denio užgesinta šviesa. Man atrakinus duris pajuntam, kad stovim keli metrai nuo tos denio platformos,

kur mažiau nei prieš dvidešimt keturias valandas laukėm tikėdamiesi pamatyti paskutinę Jakelseno kelionę. Šitas jutimas nieko ypatinga nereiškia. Meilė atsiranda iš pertekliaus ir dingsta, kai prabunda instinktai: alkis, miego poreikis, savisauga.

Apatiniame aukšte uždegu šviesą. Marios šviesos palyginti su baterinio žibintuvėlio kūgiu. Gal ir neatsargu. Bet nėra laiko imtis ko kito. Vėliausiai po poros valandų būsim pasiekę tikslą. Tada užsižiebs denio šviesos ir į visas šitas tuščias patalpas prigužės žmonių.

Sustojam prie galinės sienos.

Visiškai pasikliauju savo nuojauta. Stebiuosi, kodėl siena pagal mano apskaičiavimus pastumta nuo hidraulinės valdymo sistemos daugiau kaip penkias pėdas. Kodėl vienoj vietoj už jos girdėti kažkoks generatorius.

Žvilgteliu į mechaniką. Staiga imu nebesuprasti, ko jis ėjo kartu. Turbūt ir pats nežino. Gal kad neįtikimi dalykai traukia? Parodau metalo dirbtuvės duris.

– Ten yra kūjis.

Atrodo, negirdi, ką sakau. Stipriai suėmęs sienos apvadą nuplėšia. Apžiūri vinių skylutes. Medis naujas.

Įkišęs pirštus į plyšį tarp plokštės ir pertvaros patraukia. Siena nepasiduoda. Kiekvienoje pusėje gal po penkiolika vinių. Tada dar kartą stipriai trukteli ir ji lieka jo rankose. Šešių kvadratinių metrų, dešimties milimetrų storio faneros plokštė. Jo rankose panaši į spintos dureles.

Už durų stovi šaldytuvas. Dviejų metrų aukštumo, metro pločio, pagamintas iš nerūdijančio plieno, primena man septintojo dešimtmečio pienines Kopenhagoje, kur pirmą kartą pamačiau žmones eikvojant energiją laikyti produktams šaltyje. Kad nesvyruotų, pritvirtintas metaline plokšte, turbūt įmontuota į buvusią galinę sieną ir tvirtai priveržta prie šaldytuvo dugno. Užrakintas cilindrine spyna.

Mechanikas išsitraukia atsuktuvą. Atsuka plokštę. Tada tvirtai apglėbia, atrodo, nepakeliamą šaldytuvą. Visiškai atsipalaiduoja. Ir staigiai trukteli jį pusmetrį į priekį. Judesiai tvirti, žino, kad įtempti visas jėgas įmanoma tik vieną šimtąją sekundės dalį. Dar triskart trukteli ir atsuka šaldytuvą užpakaliu į mus. Jo kišeninis peiliukas turi žvaigždinį atsuktuvą. Užpakalinė sienelė priveržta gal penkiasdešimčia varžtų. Prispaudžia atsuktuvą prie varžto vagutės ir, prilaikydamas kairiosios rankos smiliumi, suka į kairę nėkart nesustodamas. Varžtai krinta patys vienas po kito. Neužtrunka nė dešimties minučių. Rūpestingai susirenka juos į kišenę.

Pakelia visą užpakalinę sienelę su laidais, šaldymo grotelėm, kompresoriumi ir skysčių talpykla.

Net tokiomis aplinkybėmis peršasi mintis, kad prieš mus atsivėrė neįprastas ir kartu banalus vaizdas. Žiūrim į šaldytuvą iš vidaus.

Jis visas pilnas ryžių. Rūpestingai sukrautos iki pat viršaus stovi keturkampės dėžutės.

Paima vieną, atidaro ir išima ryžių maišelį, skirtą virti. Spėju pagalvoti, kad juk vis tiek neturiu, ką prarasti. Staiga pastebiu, kad jo veidas įsitempia. Žvilgteliu į maišelį. Matinis, bet truputį persišviečia. Jame ne ryžiai – vakuume įpakuota medžiaga kieta ir gelsva, panaši į baltąjį šokoladą.

Atlenkęs peilio geležtę prakrapšto maišelį. Gavęs oro visas subliūkšta. Į delną byra tamsios granulės lyg į smėlio laikrodį pripylus lydyto sviesto.

Nesirinkdamas paima dar porą dėžučių, atidaro ir žvilgtelėjęs vidun atsargiai pastato į vietą.

Prisuka sienelę ir nustumia šaldytuvą į vietą. Nepadedu jam. Negaliu prie jo liestis. Atsinešęs fanerą prispaudžia sieną, pasiima plaktuką ir rūpestingai prikala, kaip buvo. Dirba vangiai, lyg nesavom rankom.

Pirmąkart pasižiūrim vienas į kitą

– *Majam*, – sakau. – Tarpinis produktas tarp žalio opiumo ir heroino. Aliejingas, todėl reikia laikyti šaldytuve. Jį išrado Tiorkas. Man Raunas pasakojo. Toks buvo jo ir Verleno susitarimas. Čia Verleno kąsnelis. Grįždami atgal turėsim užsukti į uostą. Gal Holsteinsborgą, gal į Nuuką. Turbūt jis turi ryšių „Grenlandijos žvaigždėje“. Tik prieš dešimtį metų nelegaliai įveždavo alkoholį ir cigaretes. Dabar tai jau praeityje. Tapo senais geraisiais laikais. Nuuke pilna kokaino. Grenlandų viršūnėlės gyvena kaip Europoj. Puikiausia rinka.

Užsisvajojęs, žvilgsnis nutolęs. Turiu jį paveikti.

– Jakelsenas turbūt aptiko tai. Turbūt išsiaiškino. Ir išsidavė. Pervertino save, pernelyg pasitikėjo savo jėgom. Pagąsdino juos. Tai prispyrė imtis priemonių. Tiorkas parūpino telegramą. Buvo priverstas. Bet jie su Verlenu nekenčia vienas kito. Atėję iš dviejų skirtingų pasaulių. Veikia išvien tik todėl, kad gali pasinaudoti vienas kitu.

Jis pasilenkia prie manęs ir suima už rankų.

– Smila, – šnibžda, – kai buvau mažas, turėjau tokį tanką, prisukamą, su vikšrais. Padėk ką nors priešais, užropos stačias, nes jo pavara buvo labai žema. Jeigu kliūtis visai stati, tada pasisuka ir ropoja palei ją, kol randa kitą kelią. Jo nebuvo galima sustabdyti. Tu, Smila, tokia pat maši-

na. Tavęs neturėjo prileisti prie viso šito, bet tu nenurimai. Norėjo palikti Kopenhagoj, o tu išdygai laive. Tada tave uždaro, aš pakišau tą mintį, taip tau saugiausia. Užrakina, baigta Smilai, o tu staiga vėl laisvėj. Vis pasirodai. Tu tokia mašina, Smila, tokia vaikiška lėlė vartiklė.

Jame grumiasi nesuderinami jausmai.

– Kai aš buvau maža, – sakau, – tėtis padovanojo man pliušinį meškiuką. Iki tol turėjom tik pačių pasidarytas lėles. Meškiukas išlaikė savaitę. Iš pradžių išsipurvino, paskui nusišėrė, tada praplyšo, išdribo visas kamšalas ir vidus liko tuščias. Tu toks meškiukas, Fiojli.

Sėdim jo kajutėje ant gulto vienas šalia kito. Ant stalo vienas iš jo plokščiųjų butelių, bet geria tik mechanikas.

Susigūžęs, rankos subruktos tarp šlaunų.

– Tai meteoras, – sako jis, – toks akmuo. Tiorkas sako, kad senas. Įstrigęs į vadinamąjį balną oloje po ledu. Turim jį parsigabenti.

Prisimenu nuotraukas tarp Tiorko popierių. Kaip aš iškart nesusigaudžiau. Kai priminė rentgeno nuotraukas. Vidmanšteteno struktūrą galima rasti kiekvienam mokykliniam vadovėly. Regimoji santykio tarp nikelio ir geležies meteorituose išraiška.

– Kam jam jo reikia?

– Radus ką nors įdomaus Grenlandijoje, reikia pranešti Nuuko nacionaliniam muziejui. Tada tie s-skambins į Kopenhagą, Mineralogijos muziejų ir Metalurgijos institutą. Radinį įregistruos kaip nacionalinę vertybę ir konfiskuos.

Pasilenkia.

– Tiorkas sako, kad jis sveria 50 tonų. Didžiausias kada nors rastas meteoras. 1991-aisiais buvo atvežę deguonies ir acetileno. Atskėlė kelis luitus. Tiorkas sako, kad jame yra deimantų. Žemėje nežinomų medžiagų.

Jei ne šita nenormali situacija, gal net susijaudinčiau dėl jo berniokiškumo. Susižavėjęs paslaptinga medžiaga, deimantais, vaivorykštės gale užkastu lobiu vaikas.

– O Izaijas?

– Izaijas irgi plaukė 1991-aisiais. Kartu su s-savo tėvu.

Žinoma, kaipgi kitaip.

– Pabėgo iš laivo Nuuke. Jie turėjo jį palikti. Paskui Lojenas rado ir išsiuntė namo.

– O tau, Fiojli, – sakau. – Ko tau iš jo reikėjo?

Supratęs, ką turiu minty, užsidaro, veidas tampa bejausmis. Šią minutę, kai jau vis tiek per vėlu, skverbiuosi į jo sielos užkaborius.

– Aš jo, aišku, neliečiau. Ten, ant stogo. Mylėjau jį taip, k-kaip niekada...

Balsas užlūžta nebaigus sakinio. Laukia, kol nuslūgs jaudulys.

– Tiorkas žinojo, kad jis kai ką pasiėmė. Magnetofono k-kasetę. Ledynas buvo pasislinkęs. Jie ieškojo dvi savaites ir negalėjo rasti. T-ada Tiorkas išsinuomojo sraigtasparnį ir nuskrido į Tulę. Ieškoti eskimų, buvusių ten 1966-aisiais. Rado. B-bet jie nesutiko važiuoti dar kartą. Tada jis paprašė nupasakoti maršrutą. Šitą įrašą pasiėmė Baronas. Tu jį radai.

– O kaip tu atsikraustei į Baltąjį bilietą?

Atsakymą žinau pati.

– Vingas, – sakau. – Vingas pasirūpino. Jis įtaisė tave stebėti Julijanos su Izaiju.

Papurto galvą.

– Na, žinoma, atvirkščiai, – sakau, – tu ten jau gyvenai. Vingas atkėlė Izaiją su Julijana, kad būtų tau po akių. Gal kad išsiaiškintum, ką jie žino ir kiek atsimena. Todėl ir Julijanos prašymas perkelti juos arčiau žemės nebuvo patenkintas. Jie turėjo būti tau pašonėj.

– Mane pasamdė Zaidenfadenas. Apie kitus du nieko nebuvau girdėjęs. Kol tu neprisikapstei. Buvau nardęs Zaidenfadenui. Jo specialybė – transporto inžinierius. Tuo metu vertėsi antikvariniais daiktais. Iškeldavau jam šventųjų statulėles iš Liai ežero Birmoje prieš paskelbiant nepaprastąją padėtį.

Prisimenu arbatą, kuria jis mane vaišino, jos tropikų skonį.

– Vėliau susitikau jį Kopenhagoj. Neturėjau darbo, k-kur gyventi. Pasiūlė man stebėti Baroną.

Nėra žmogaus, kuriam nepalengvėtų priverstam papasakoti teisybę. Mechanikas nemoka meluoti.

– O Tiorkas?

Žvilgsnis užgęsta.

– Jis iš tų, kurie įvykdo, ką užsibrėžė.

– Ką jis žino apie mus? Ar žino, kad dabar čia sėdim?

Papurto galvą.

– O tu, Fiojli. Kas tu esi?

Jo akys pasidaro tuščios. Šito klausimo niekada gyvenime nėra kėlęs.

– Aš iš tų, kurie norėtų šiek tiek užsidirbti.

– Tikiuosi, nepašykštės, – sakau. – Turėtų atlyginti už dviejų vaikų mirtį.

Sučiaupia lūpas.

– Duok man gurkšnelį, – sakau.

Butelis tuščias. Iš stalčiaus traukiant kitą šmėkšteli apvali mėlyna plastikinė dėžutė ir geltonas skudurėlis, į kurį įvyniota kažkas stačiakampio formos.

Butelis akyse senka.

– Lojenas, Vingas, Andrėjas Finas?

– Juos išbraukė iš žaidimo pačioj pradžioj. P-per seni. Šita ekspedicija turėjo būti mūsų.

Kalba ne savo žodžiais – mėgdžioja Tiorką. Naivumas gali būti patrauklus. Bet matant, kaip naivuolis leidžiasi apgaunamas, apima neviltis.

– O kai aš tampu rakštimi, jūs nusprendžiat, kad tau reikės tyliai ramiai pasekti mane?

Papurto galvą.

– Aš nieko tada apie tai nebuvau girdėjęs, tiksliau, apie Tiorką ir Katją. Tik paskui. Ką mes su tavim sužinojom, man buvo naujiena.

Dabar suprantu, koks jis. Nesijaučiu nusivylusi. Tiesiog dabar viskas atsistoja į savo vietas. Apsisukus galvai viskas būna labai paprasta. Kaip matematikoj. Tik kai permatau jį kiaurai, ateinu į protą, palikusi didvyrio iliuziją grįžtu prie žemės.

Arba jau pasigėriau nuo pirmųjų gurkšnių. Štai kaip baigiasi retai išgeriantiems. Apgirsti jau pirmosioms molekulėms įsisiurbus į ryklės gleivinę. Atsistojęs nueina prie iliuminatoriaus. Pasilenkiu. Viena ranka imu butelį, kita ištraukusi stalčių apčiupinėju skudurėlį. Po juo – apvalus, banguotas metalinis daiktas.

Pasižiūriu į mechaniką. Matau, koks jis sunkus, lėtas, ryžtingas, godus ir lengvatikis. Jam reikia autoriteto, jis pavojingas. Ir dar matau jo rūpestingumą, šilumą, ištvermę, jo aistrą. Jis vis dar vienintelė mano viltis.

Paskui užsimerkiu ir pasižiūriu tiesai į akis. Nebereikia meluoti vienas kitam, nebėra neatsakytų klausimų, pagrįstų ir liguistų įtarimų. Praeitis liko prabanga, kurios daugiau negalim sau leisti.

– Fiojli, – sakau, – ar tau reikės nerti prie to akmens?

Linktelėjo. Negirdėjau, ar ką atsakė. Bet linktelėjo. Šis patvirtinimas akimirksnį sustabdo visa kita.

– Kodėl? – girdžiu save klausiant.

– Jis yra tirpsmo vandenų ežere. Beveik įšalęs. Akmuo turėtų būti netoli ledo paviršiaus. Zaidenfadenas mano, kad nebus sunku iki jo nusi-

leisti. Arba tirpsmo vandenų tuneliu, arba iškart už balno esančio lūžio plyšiais. Sunkiausia bus jį iškelti. Zaidenfadenas sako, kad reikės paplatinti tunelį, sausinantį ežerą, ir juo išnešti akmenį. Platins sprogdindami. Visą laiką bus dirbama po vandeniu.

Atsisėdu šalia jo.

– Vanduo, – sakau, – užšąla esant maždaug nuliui laipsnių. Kaip tau Tiorkas paaiškino, iš kur aplink akmenį vanduo?

– Ar tai kažkaip nesusiję su ledo slėgiu?

– Kažkaip susiję. Juo žemiau, juo ledynas darosi šiltesnis. Dėl viršutiniosios ledo masės slėgio. Penkių šimtų metrų gylyje žemyninis ledas būna –23 °C. Penkiais šimtais metrų žemiau temperatūra pakyla iki –10 °C. Kadangi tirpimo taškas priklauso nuo slėgio, tai net žemesnėje kaip užšalimo temperatūroje atsiranda vandens. Gal net esant –1,6 °C ar –1,7 °C. Yra vidutinio šiltumo ledynų, Alpėse arba Uolėtuosiuose kalnuose, kur jau nuo trisdešimties metrų gylio galima rasti tirpsmo vandenų.

Linkteli.

– Taip ir Tiorkas aiškino.

– Bet Gela Alta ne Alpėse. Jis vadinamas šaltuoju ledynu. Be to, jis labai mažas. Šituo metu paviršiaus temperatūra yra apie –10 °C. Apačioje irgi panaši. Šitam ledyne negali susidaryti nė lašelis tekančio vandens.

Gerdamas žiūri į mane. Mano žodžiai jo nesutrikdė. Gal taip ir nesuprato. Gal Tiorkas pažadina žmonėms pasitikėjimą, atitveriantį nuo aplinkinių. O gal kaip visada: ledo nepažįsta tie, kurie ant jo negimė. Bandau kitaip jį paveikti.

– Ar jie tau sakėsi, kaip jį rado?

– Rado grenlandai. Priešistoriniais laikais. Apie tai pasakoja legendos. Tam ir ėmė Andrėją Finą Lichtą. Tada akmuo gal dar buvo ant ledo.

– Kai meteoras įskrieja į atmosferą, – sakau, – maždaug 150 kilometrų aukštyje, pirmiausia per jį pereina sprogimo banga, tarsi būtų įsirėžęs į betono sieną. Viršutinis sluoksnis apsilydo. Esu mačiusi juodų dulkių juostų ant žemyninio ledo. Taip sumažėja meteoro greitis ir išskiriama šiluma. Jeigu pasiekia žemę nesuiręs, jo temperatūra paprastai būna lygi vidutinei Žemės temperatūrai, apie penkis laipsnius. Taigi jis neištirpina ledo. Bet ir nelieka gulėti paviršiuje. Sunkio jėga ramiai ir iš lėto spaudžia jį žemyn. Nebuvo rasta nė vieno, net mažiausio, meteorito *ant* ledo. Ir nebus. Nuo sunkio jėgos jie grimzta. Įtraukti žemės laikui bėgant pa-

tenka į jūrą. O jeigu patenka į požeminį plyšį, juos sutraiško. Ledynas ne lipšnuolis. Jis milžiniško obliaus ir akmenskaldės derinys. Nesaugo geologų dėmesio vertų daikčiukų stebuklingose olose. Nudildo juos, sumala į miltus ir išmeta į Atlantą.

– Tada aplink jį turbūt yra šiltų šaltinių.

– Gela Altoj nėra aktyvių vulkanų.

– Aš m-mačiau nuotraukas. Meteoritas yra ežere.

– Ir aš, – sakau, – mačiau nuotraukas. Jeigu jos ne akių dūmimas, tai jis tikrai ežere. Bet turiu slaptą viltį, kad tai vis dėlto apgaulė.

– Nes?

Abejoju, kad supras. Bet pasirinkimo nėra, tik laikytis tiesos. Mano manymu, tiesos.

– Aš tiksliai nežinau. Bet atrodo, kad šiluma sklinda iš paties akmens. Kad jis spinduliuoja energiją. Gal tai susiję su radioaktyvumu. Bet galima paaiškinti ir kitaip.

– Kaip?

Matau, kad ir pats yra panašiai svarstęs. Irgi jautė, kad kažkas blogai. Bet stūmė nerimą šalin. Jis danas. Visada daug lengviau nutylėti, negu apsisunkinti teisybe.

– Priešakinis „Krono“ triumas perdarytas. Jį galima sterilizuoti. Įrengtas taip, kad būtų galima tiekti deguonį ir atmosferos orą. Atrodo, lyg jie ketintų gabenti didelį žvėrį. Man šovė mintis, kad galbūt Tiorkas mano, jog tas akmuo, kurį turėsite iškelti, yra gyvas.

Butelis tuščias.

– Neblogai sugalvota – įjungti signalizaciją, – sakau.

Vangiai šypteli.

– Tik taip galima buvo padėti popierius atgal ir p-paaiškinti, kodėl jie šlapi.

Sėdim priešiniuose gulto galuose. „Kronas“ plaukia vis lėčiau. Manyje šėlsta tamsus ir geismingas mūšis tarp dviejų skirtingų nuodų: akivaizdžiai neveikiančio amfetamino ir maloniai užliejusio alkoholio.

– Tada, kai Julijana tau papasakojo, kad Lojenas reguliariai tyrė Izaiją, pagalvojau, kad tai turėtų būti susiję su kokia nors liga. Bet tvirtai įsitikinau tik pamačiusi rentgeno nuotraukas iš 1966-ųjų ekspedicijos. Lagermanas jas gavo Karalienės Ingridos ligoninėje Nuuke. Jie žuvo ne nuo sprogimo. Juos apipuolė kažkoks parazitas. Gal kažkokia kirmėlė. Di-

džiausia iš visų žinomų. Ir greičiausia. Jie mirė per kelias dienas. O gal per kelias valandas. Lojeną domino, ar Izaijas užsikrėtė.

Papurto galvą. Nenori tikėti. Juk atvyko ieškoti lobio. Deimantų.

– Tik todėl Lojenas nuo pat pradžių buvo su jais. Jis mokslininkas. Pinigai jam antroj vietoj. Mintys sukosi apie Nobelio premiją. Jau penktajam dešimtmety padaręs atradimą pradėjo tikėtis sensacijos, sukrėsiančios visą mokslo pasaulį.

– Tai kodėl tada jie man šito nepasakė?

Visi mes gyvenam aklai pasitikėdami tais, kurių rankose teisė spręsti. Pasitikime mokslu. Pasaulis painus, nieko tikro negali žinoti. Sutinkam, kad žemė apvali, kad atomo branduoliai jungiasi vienas su kitu kaip lašai, visata yra uždara ir kad būtina valdyti genetinę medžiagą. Ne todėl, kad žinotume, jog tai tiesa, bet todėl, kad tikime mums tai papasakojusiais. Mes visi mokslo prozelitai. Tik, priešingai nei kitose religijose, atstumo tarp mūsų ir bažnyčios tarnų nebegalime įveikti. Sunkiausia susidūrus su atviru melu. Nulemiančiu gyvenimą. Mechanikas išsigando lyg vaikas, pirmąkart pagavęs tėvus sakant netiesą, nors visą laiką nujautė meluojant.

– Izaijo tėvas buvo panėręs po vandeniu, – sakau. – Turbūt ir kiti. Dauguma parazitų pereina tarpinę stadiją vandeny. Tau reikės nerti. Ir liepti nerti kitiems. Tau paskutiniam bus paaiškinta.

Iš susijaudinimo atsistoja.

– Padėsi man paskambinti, – sakau.

Prieš išeinant mano ranka įslysta į stalčių ir sugriebia į skudurėlį įvyniotą metalinį daiktą su apvalia plokščia dėžute.

Radijo kajutė yra už tiltelio, priešais karininkų kajutkompaniją. Atėjom nepastebėti. Prie durų stabteliu. Jis papurto galvą.

– Ten tuščia. Pagal IMO taisykles turi būti budima du kartus per valandą, bet mūsų laive nėra radisto. Todėl jie nustatę ties 2182 kilohercais, dažniu, atitinkančiu tarptautinį pavojaus signalą, ir prijungę prie signalinio įtaiso, turinčio suveikti, jei kas pasiųstų nelaimės šauksmą.

Jakelseno raktu durys neatsirakina. Tuoj rėksiu.

– Man *reikia* įeiti, – sakau.

Patraukia pečiais.

– Tu skolingas mums abiem, – sakau.

Vis dar dvejoja. Paskui atsargiai suima abiem rankom durų rankeną ir stumteli. Negirdėti lūžtančio medžio traškėjimo, tik skląstis braukia per metalinį rėmą.

Kajutė labai maža, visko prigrūsta. Nedidelis LAD'as, dvigubas šaldytuvo didumo ilgųjų bangų siųstuvas, niekada mano nematyta dėžė su pritvirtintu Morzės raktu. Stalas, kėdės, telekso aparatas, faksas, kavos aparatas, cukrus ir plastikinis puodelis. Ant sienos laikrodis, jo stiklas aplipdytas įvairiaspalviais popieriniais trikampiais, mobilusis telefonas, kalendorius, aparatūros garantijos pažymėjimai siaurais metaliniais rėmais, licencija Sonei dirbti radistu. Ant stalo pritvirtintas magnetofonas, naudojimosi instrukcijos, atverstas radijo ryšių žurnalas.

Ant popieriaus skiautės užrašau telefoną.

– Rauno, – sakau.

Suakmenėja. Paimu už rankos, pagalvoju, kad paskutinį kartą gyvenime prie jo liečiuosi.

Sėdasi į krėslą ir virsta kitu žmogumi. Kaip virtuvėj, jo judesiai tampa greiti, tikslūs ir tvirti. Pabarbena į ciferblatą.

– Trikampiais pažymėtas tarptautinis sutartasis laikas, kai kanalai turi būti neužimti ir gali priimti pavojaus signalą. Jeigu mes šito nepaisysim, įsijungs signalizacija. Aukštam dažniui šitas laikas yra nuo pusės iki trys minutės po pusės ir po kiekvienos valandos trys minutės. Turim dešimt minučių.

Ištiesia man telefono ragelį, pats paima pagrindinį aparatą. Atsisėdu šalimais.

– Tokiu oru ir per tokį atstumą nuo kranto – beviltiška, – sako.

Pradžioje suprantu, ką jis daro, nors pati viena nebūčiau susigaudžiusi. Pasirenka maksimalų 200 W galingumą. Taip darydamas siuntėjas rizikuoja nustelbti savo paties signalą, bet blogu oru ir per tokį atstumą kitaip neįmanoma.

Iš pradžių tuščiame eteryje girdėti tik traškesys, paskui prasiskverbia balsas.

– *This is Sisimiut. What can we do for you?**

Nusprendžia siųsti nešančiuoju signalu. Siųstuvas su mechanine dažnių skale ir programuojamaisiais dažniais. Dabar jis visą laiką ieškos nešančiojo signalo, kol pokalbis bus siunčiamas viena šonine juosta. Pats geriausias, o gal tokią naktį ir vienintelis būdas.

Prieš pat sureguliuojant imtuvas pagauna Kanados stotį, trumposiomis bangomis transliuojančią klasikinę muziką. Akimirksnį nieko nebe-

* Sisimiutas klauso. Kuo galėtume padėti? *(Angl.)*

matau, kambarį užplūsta vaikystės prisiminimai. Viktoras Halkenvadas dainuoja „Gurrelieder“. Paskui vėl pasigirsta Sisimiutas.

Mechanikas neprašo Liungbiu radijo, bet kviečia Reikjaviką. Stočiai atsiliepus paprašo Torshauno.

– Kas čia vyksta? – klausiu.

Uždengia mikrofoną.

– Kiekvienoje didesnėje stotyje yra automatinė pelengatoriaus antena, įsijungianti priėmus signalą. Tuo laivo vardu, kurį tu pasakai, užrašo sąskaitą už pokalbį. Jie įsitikinę, kad sumelavus vardą, galės nustatyti laivo padėtį. Šitaip visada sužino kalbėjusiųjų koordinates. Aš m-mėtau pėdas. Sulig kiekviena nauja stotim vis sunkiau susekti, iš kur skambinama. Po ketvirtos nebeįmanoma.

Susisiekęs su Liungbiu radiju pasisako skambinęs iš laivo „Kendi 2“ ir duoda Rauno telefoną, žiūri man į akis. Abu žinom, kad jeigu aš pareikalaučiau skambinti kitaip, sujungti tiesiai su Raunu, kad tas galėtų susekti „Krono“ padėtį, jis nutrauktų ryšį. Nieko nesakau. Jau ir taip nemažai iš jo išspaudžiau. Ir dar ne galas.

Paprašo avarinės bangos, kad niekas nesiklausytų. Toli, toli, kitame pasaulio krašte, skamba telefonas. Signalas silpnas, plaikstosi.

– Kaip lauke, Smila?

Bandau prisiminti, kokia naktis ir koks oras.

– Ledo kristalų debesys.

– Tai blogiausia. Trumposios bangos sklinda atsispindėdamos nuo jonosferos. Sniegas arba debesys jas slopina.

Telefonas skamba negyvu, monotonišku garsu. Nuleidžiu rankas. Iš nevilties mano skrandis susileido.

Staiga pakelia ragelį.

– Klausau.

Balsas aiškus. Lyg kalbėtų visai šalia, bet užsimiegojęs. Danijoje turėtų būti apie penkias ryto.

Įsivaizduoju ją. Kaip iš nuotraukų Rauno piniginėj. Baltaplaukė, vilnoniu kostiumėliu.

– Norėčiau kalbėti su Raunu.

Bededant ragelį šalimais pravirksta vaikas. Matyt, miegojo kartu miegamajame. Gal lovoje tarp jų.

– Raunas klauso.

– Tai aš, – sakau.

– Paskambinkit kitą kartą.

Balsas skamba taip ryškiai, kad griežtas atsakymas tampa dar aiškesnis. Nežinau, kas atsitiko. Nuėjau per toli, kad apie tai galvočiau.

– Per vėlu, – sakau. – Norėčiau pasikalbėti apie tai, kas dedasi ant stogų. Singapūre ir Christianshaune.

Tyli, bet nededa ragelio.

Negaliu įsisvaizduoti jo ne darbe. Kaip apsirengęs miega? Koks atrodo dabar, lovoje, šalia savo vaikaičio?

– Įsivaizduokim vėlyvą pavakarį, – sakau. – Berniukas pats pareina iš darželio. Jį vieną paima ne kasdien. Eina kaip visada vaikai – netiesiai, šokčiodamas, nuleidęs akis į žemę. Mato tik kas po nosim. Kaip ir jūsų vaikaičiai, Raunai.

Girdžiu, kaip įkvepia oro, taip aiškiai lyg stovėtų šalia mūsų.

Mechanikas nusiėmęs vieną ausinę, kad kartu galėtų sekti pokalbį ir klausytis garsų koridoriuje.

– Todėl nepastebi vyro priešais, kol neįsibeda į jį. Laukė automobilyje. Į mašinų aikštelę neišeina nė vienas langas. Beveik sutemę. Gruodžio vidurys. Vyras sugriebia jį. Ne už rankos, bet už drabužių. Neperšlampamų kelnių kišenės atlapo; jos neplyšta ir nelieka žymės. Tačiau klysta. Berniukas atpažįsta jį tą pačią sekundę. Kartu praleido ne vieną savaitę. Bet prisimena ne vien dėl to. Vaiko atminty – paskutinės dienos. Ir vieną matė mirštant savo tėvą. Galbūt matė, kaip tas vyras vertė narus nerti, jau žuvus vienam žmogui. Tada, kai jie dar nebuvo supratę priežasties. O gal išgyvenęs mirtį vaikas visam laikui susiejo ją su šituo vyru. Kaip ten būtų, jis mato priešais ne žmogų, o grėsmę. Visa vaiko siela ją pajunta. Pribloškiančią grėsmę. Iš pradžių sustingsta. Visi vaikai sustingsta.

– Spėliojat, – sako Raunas.

Ryšys prastėja. Vos nepametu minties.

– Vaikas, esantis šalia jūsų, – sakau, – irgi sustingtų. Būtent čia vyras ir suklydo. Berniukas priešais atrodo toks mažytis. Kaip lėlė. Lenkiasi prie jo, nori užkelti ant sėdynės. Sekundę išleidžia iš rankų. Ir padaro klaidą. Neįvertino jo stiprybės. Berniukas puola bėgti. Po kojom – ištryptas sniegas. Todėl vyras jo nepaveja. Nepratęs bėgti sniegu.

Abu suklūsta, sėdintis šalimais ir kitas, be galo toli. Klauso ne tiek manęs, kiek mus apipynusios baimės, vaiko išgąsčio, kurį nešiojamės savy.

– Berniukas bėga palei namą. Vyras išlėkęs į gatvę pastoja kelią. Vaikas leidžiasi sandėlių link. Vyras seka iš paskos, slidinėdamas, skeryčio-

damasis. Bet dabar ramiau, nes kito kelio čia nėra. Berniukas atsisuka į jį. Vyras gali atsipalaiduoti. Berniukas apsidairo. Jau nebegalvoja. Bet viduje vis dar veikia variklis ir nesustos, kol nebus išnaudotos visos jėgos. Šitą variklį vyras nežinojo esant. Staiga pamato, kad vaikas ropščiasi pastoliais. Seka paskui. Vaikas žino, kas už jo. Tai tikras siaubas. Žino, kad turės mirti. Šitas jausmas stipresnis nei aukščio baimė. Lipa aukštyn. Bėga stogu. Vyras sustoja. Galbūt jis iš pat pradžių šito siekė, o gal tik dabar šauna į galvą mintis, gal tik dabar suvokia savo ketinimus. Progą panaikinti grėsmę. Garantuoti, kad berniukas niekada niekam nepapasakos, ką matęs vieno ledyno oloj kažkur Deivio sąsiaury.

– Jūs spėliojat!

Balsas virtęs šnibždesiu.

– Vyras eina paskui. Mato, kaip vaikas bėga palei kraštą ieškodamas kelio žemyn. Vaikai neaprėpia visumos vaizdo, berniukas tikriausiai nė nesusivokia, kur esąs. Žiūri tik kelis metrus priešais. Ties apsnigtu stogo šlaitu vyras sustoja. Nenori palikti pėdsakų. Tikisi, kad to neprireiks.

Ryšys nutrūksta. Mechanikas pasuka rankenėles. Signalas grįžta.

– Vyras laukia. Atrodo perdėm pasitikintis savimi. Tarsi žinotų, kad jam užtenka tik būti. Užtenka jo silueto dangaus fone. Kaip Singapūre. Ar ten irgi tik to užteko, Raunai? Ar jis ją nustūmė, nes ji buvo vyresnė ir protingesnė už berniuką, nes jis galėjo prieiti visai prie pat, nes nebuvo sniego, ant kurio lieka pėdsakų?

Pasigirsta garsas, toks aiškus, kad man pasirodo, jog tai mechanikas. Bet jis tyli.

Vėl išgirstu. Iškankinto Rauno aimana.

Pritildau balsą.

– Pažiūrėkit į vaiką, Raunai, vaiką, esantį šalia jūsų, tai tas pats vaikas ant stogo, už jo stovi Tiorkas, jo siluetas, galėjo sustabdyti, bet ne, verčia trauktis tolyn, kaip tada moterį. Kas ji buvo, ką jis jai padarė?

Balsas dingsta, vėl grįžta, tolimas tolimas.

– Man reikia žinoti! Jos pavardė buvo Raun!

Mechanikas užčiaupia man burną ranka. Delnas šaltas kaip ledas. Matyt, riktelėjau.

– ...buvo...

Balsas prapuola.

Sugriebiu aparatą ir kratau. Mechanikas atplėšia mane. Tą pačią akimirką Rauno balsas, aiškus, skaidrus, bejausmis, grįžta.

– Mano duktė. Jis ją nustūmė. Dabar patenkinta, panele Smila?

– Ar ji, – sakau, – paėmė iš Tiorko tą nuotrauką? Dirbo policijai?

Kažką atsako. Bet tuo pat metu jo balsą įtraukia triukšmo banga ir jis išnyksta. Ryšys nutrūko.

Mechanikas užgesina viršutinę šviesą. Apšviestas prietaisų dėžės jo veidas atrodo blyškus ir įsitempęs. Iš lėto nusiima ausines ir pakabina į vietą. Aš visa šlapia, lyg būčiau bėgusi.

– Vaiko paliudijimas teisme vargu ar būtų buvęs laikomas rimtu.

– Prisiekusiesiems būtų pridaręs rūpesčių, – sakau.

Netęsia pradėtos minties, o ir nereikia. Galvojam apie tą patį. Tai, matyt, slypėjo Izaijo akyse – žinojimas, senesnis už jį patį, senesnis už visus; jis kiaurai permatė suaugusiųjų pasaulį. Tiorkas susidūrė su šituo žvilgsniu. Be teismo salėje pateikiamų, būna ir kitokių kaltinimų.

– Kas bus su durim?

Ranka atsargiai atlenkia plieninius rėmus.

Palydėjo mane atgal išoriniais laiptais. Atėjus į ligoninę pastovi sekundę tarpdury.

Nusisuku. Kūno skausmas mažas kaip aguonos grūdelis ir visiškai bereikšmis palyginti su sielos.

Išskėtęs pirštus žiūri į savo rankas.

– Kai baigsim, – sako, – aš jį užmušiu.

Niekas nesugundytų manęs praleisti naktį – net tokią trumpą ir gūdžią kaip ši – ant ligonio gulto. Nuvelku patalynę, nukrapštau nuo kėdžių minkštąsias sėdynes ir atsigulu tiesiai prie durų. Norintis įeiti pirmiausia turės nustumti mane.

Norinčių nėra. Kelias valandas miegu kaip užmušta, paskui į kažką drebėdamas įsirėžia „Kronas" ir denis prisipildo žingsnių. Lyg ir girdėjau sužvangant inkarą, gal laivas sustojo prie ledo krašto. Aš pernelyg pavargusi keltis. Kažkur visai prie pat tamsoje boluoja Gela Alta.

2

Kai kurios miego formos yra blogiau už nemigą. Po paskutinių dviejų valandų atsikeliu dar labiau įsitempusi ir nuvargusi, nei būčiau visai negulusi. Lauke tamsu.

Galvoje sudarau sąrašą. Ką, klausiu savęs, galėčiau prisikalbinti eiti kartu? Aš pati nieko nesiviliu. Tai veikiau sąmonė nebegali sustoti. Kol žmogus gyvas, ji nenurimdama ieško, kaip išgyventi. Tarsi viduje tūnotų kita būtybė, naivesnė, bet ir ištvermingesnė nei mes patys.

Išmetu sąrašą iš galvos. „Krono" įgulą galima padalyti į tuos, kurie jau prieš mane, ir į tuos, kurie dar stos prieš mane tik pajudinti. Iš mechaniko nieko nesitikiu. Bandau apie jį negalvoti.

Kai atneša pusryčius, guliu ant gulto. Graibosi jungiklio, paprašau nedegti šviesos. Padėjęs padėklą prie pat durų išeina. Morisas. Tamsoje negalėjo pastebėti sudaužyto lango.

Prisiverčiu truputį užkąsti. Kažkas atsisėda už durų. Kartkartėm girgžteli kėdė. Paskui įjungia pagalbinį variklį ir didžiuosius generatorius. Po dešimties minučių užpakaliniame denyje kažką iškrauna. Nematau ką. Ligoninės langai išeina į kairįjį bortą.

Švinta. Atrodo, kad aušra ne šviečia, bet virtusi apčiuopiamais dūmų kamuoliais plaukia palei langus.

Salos iš šito kampo nematyti. Bet galima pajusti ledą. „Kronas" prisišvartavo iš užpakalio. Ledkraštis gal už 75 metrų. Matau, kur vienas iš lynų pasiekia ledo sąvartų inkarą, pririštą prie žemės pakraščio ženklo – aukštų, sušalusių ledujų.

Nuleidžia ir ištuština motorinę valtį. Per maža šviesos, kad atpažin-

čiau žmones ar įžiūrėčiau bagažą. Paskui pasirodo, kad visi išlipo iš jos palikę pririštą prie ledkraščio.

Jaučiuosi, lyg būčiau priėjusi kelio galą. Iš žmogaus negalima reikalauti toliau eiti.

Vienoj iš kėdžių sėdynių, kurias buvau pasikišusi po galva vietoj pagalvės, guli Jakelseno raktas. Ten pat yra ir mėlyna plastikinė dėžutė. Ir į skudurėlį įvyniotas metalinis daiktas. Maniau, kad jis aptiks tai iškart, bet iki šiol nepasirodė.

Tai revolveris. „Ballester Molina Inûnángitsoq". Pagamintas Nuuke su Argentinos licencija. Jo paskirtis ir išvaizda nesiderina. Stebina, kad blogis gali turėti tokį paprastą pavidalą.

Šautuvus galima pateisinti, jie naudojami medžioklei. Kai kada sningant, ilgavamzdžiai, stambaus kalibro revolveriai būtini savigynai. Nes avijautis ar baltoji meška gali apeiti medžiotoją ir užpulti iš nugaros. Taip staigiai, kad šautuvo nespėtum nė apsukti.

Bet šitam trumpanosiui ginklui jokio pateisinimo nėra.

Šoviniai bukom švininėm kulkom. Dėžutė pilna. Prikišu būgnelį. Telpa šeši. Įspaudžiu būgnelį į vietą.

Įkišu į gerklę pirštą. Užsikosiu gargsėdama. Spiriu į durelėse likusias stiklo duženas. Žvangėdamos byra ant žemės. Atsilapoja durys ir įžengia Morisas. Atsirėmusi į gultą laikau revolverį abiem rankom.

– Klaupkis, – sakau.

Eina artyn. Nukreipusi vamzdį žemyn į jo kojas nuspaudžiu gaiduką. Nieko nenutinka. Pamiršau nuleisti saugiklį. Trenkia sveikąja kaire ranka aukštyn. Smūgis pataiko man į krūtinę ir nubloškia prie spintos. Į nugarą sminga sudaužyto lango šukės labai aštriom briaunom, persmelkia šaltas, gerai pažįstamas skausmas. Suklumpu. Spiria į veidą – lūžta nosis, akimirksnį prarandu sąmonę. Atsigavusi prie galvos pamatau jo koją, matyt, stovi tiesiai virš manęs. Iš didžiosios darbinių kelnių kišenės išsitraukiu pleistru apvyniotus skalpelius. Pasislinkusi į priekį rėžiu žemiau kulkšnies. Trakšteli trūkdama Achilo sausgyslė. Traukiant peilį iš perrėžtos vietos gilumos gelsvai blyksteli kaulas. Rituosi kuo toliau nuo jo. Bando žengti į mano pusę, bet griūva veidu į žemę. Tik atsistojusi pamatau, kad vis dar laikau rankoje revolverį. Jis klaupiasi ant vieno kelio ir iš lėto siekia striukės. Žengtelėjusi artyn trenkiu trumpuoju vamzdžiu jam per burną. Virsta nugara į spintą. Labiau prisiartinti nedrįstu. Išeinu. Jo raktas tebekyšo iš spynos. Užrakinu duris.

Koridorius tuščias. Bet už kajutkompanijos durų kažkas juda. Praveriu jas vieną centimetrą. Ursas dengia stalą. Įlendu ir sustoju. Pastato duonos krepšelį. Iškart nepastebi, tik po kiek laiko jo žvilgsnis užkliūva už manęs.

Atsuku termoso dangtelį. Įsipilu, įsidedu cukraus, pamaišau, geriu. Kava beveik verdanti, jos saldumas ir deginantis pupelių skonis kelia šleikštulį.

– Kiek mes čia būsim, Ursai?

Įsistebeilija man į veidą. Nosies nejaučiu, tik maudžia ir karšta jos vietoj.

– Jūs areštuota, *Fräulein Smilla*.

– Turiu leidimą pasivaikščioti.

Netiki. Viliasi, kad išeisiu. Aišku, pralaimėjusių niekas nemėgsta.

– *Drei Tage*. Rytoj reikės nunešti į krantą maisto. Visi dirbsim *im Schnee**.

Turės užtempti akmenį pabėgių platforma. Vadinasi, jis turėtų būti visai netoli.

– Kas ant kranto?

– Tiorkas. Verlenas, *der neue Passagier. Mit Flaschen***.

Iš pradžių jo nesuprantu. Pirštu ore nupaišo deguonies balionus.

Žengiu pro duris, jis pasiveja mane. Istorija kartojasi dar kartą, taip jau yra buvę.

– *Fräulein Smilla*...

Jis, niekada nedrįsęs prisiartinti, dabar sugriebia maldaujamai už rankos.

– *Sie müssen schlafen. Sie brauchen medizinische**** priežiūra...

Ištraukiu ranką. Nepavyko jo pagąsdinti. Tik sužadinau gailestį.

Jūroje durys rakinamos tik tuo atveju, kai patalpoje nelieka žmonių. Kad kilus gaisrui būtų lengviau susitvarkyti. Lukas miega prie atvirų durų. Kietai įmigęs. Įėjusi uždarau duris ir prisėdu kojūgalyje. Atplėšia akis. Iš miegų apsiblaususios, bet tuoj pat nuo šoko tampa stiklinės.

– Leidau sau laikinai išeiti.

* Tris dienas. ...ant sniego *(vok.)*.
** Naujasis keleivis. Su buteliu *(vok.)*.
*** Jums reikia išsimiegoti. Jums būtina medicininė priežiūra *(vok.)*.

Bando sugriebti mane. Miklesnis, nei galėtum tikėtis turėdamas minty, kad jis guli ant nugaros, kad ką tik miegojo. Parodau revolverį. Vis tiek nesiliauja. Nukreipiu vamzdį į veidą ir nuleidžiu saugiklį.

– Neturiu ką prarasti, – sakau.

Atsipalaiduoja.

– Grįžkit atgal. Areštuotai jums saugiausia.

– Aha, – sakau, – tikrai labai ramu su Morisu anapus durų. Apsivilkit paltą. Eisim į lauką.

Dvejoja. Paskui apsidairo drabužių.

– Teisybę sakė Tiorkas. Jūs sergat.

Gal ir teisybę. Bent jau tarp manęs ir pasaulio atsirado nejautrus sluoksnis. Pluta iš mirusių nervų. Prie kriauklės apsiplaunu nosį. Labai nerangiai, nes rankoj turiu laikyti ginklą ir nė akimirką nenuleisti akių nuo Luko. Kraujo ne tiek daug, kaip maniau. Veido sužalojimai visada atrodo didesni, negu yra iš tikrųjų.

Eina pirmas. Prie laiptų į viršutinį denį pasirodo belipantis žemyn Sonė. Žengteliu arčiau Luko nugaros. Sonė sustoja. Lukas mostu paliepia jam nešdintis. Iš pradžių dvejoja, bet jūreivystės mokykla, Kariniame jūrų laivyne ištarnauti metai ir įgimtas drausmingumas paima viršų. Pasitraukia į šalį. Einam tolyn nuo denio. Turėklų link.

Atsistoju per porą metrų nuo jo. Teks rėkti, kad girdėtume vienas kitą. Bet užtat jam bus sunkiau mane pasiekti.

Praleidus tiek dienų atviroje jūroje ši tamsi sala man rodosi skaudžiai graži.

Ji tokia siaura ir aukšta, kad kyla iš įšalusios jūros lyg bokštas. Tik kur ne kur matyti uola, visa dengiama ledo. Iš taurės formos viršūnės kaip iš šaltojo Arkties gausybės rago per kraštus šlaitais liejasi ledas. „Krono“ pusėje į jūrą slenka liežuvis – Bareno ledynas. Jei iš čia matytųsi kitos pusės, išvystume stačias uolų sienas, nuniokotas lavinų ir sniego griūčių.

Nuo salos pučia vėjas, šiaurys, *avangnaq*. Atneša žodį, iš pradžių tik garsą, kažkieno kito ištartą many. *Pirhirhuq*, pūga. Papurtau galvą. Mes ne Tulėje, oras čia kitoks, mano išsekusi sąmonė kuria nesamus vaizdus.

– Kur jūs dar norėsit eiti?

Mosteli į denį, atvirą vandenį. Motorinę valtį prie ledkraščio.

– *Feel free*, panele Smila, nesivaržykit.

Dabar, jam nustojus būti mandagiam, suprantu, kad mandagumas tebuvo kaukė. Primesta Tiorko. Kaip ir valia laive. Lukas visada buvo tik įrankis.

Eina tolyn nuo manęs. Ir jis pralaimėjęs. Ir jis nebeturi ką prarasti. Paleidžiu sunkųjį metalo gabalą į kišenę. Tada, ligoninėje, būčiau galėjus nušauti Morisą. Galbūt. O galbūt aš tyčia nenuleidau saugiklio.

– Jakelseną, – sakau jam pavymui, – Verlenas nužudė. O Tiorkas pasiuntė telegramą.

Grįžta. Atsistoja į mane šonu ir žiūri į salą. Taip ir stovi nekeisdamas išraiškos, kol aš kalbu. Vienu metu keli dideli paukščiai atsiplėšia nuo aukštų ledo kriaušių, albatrosai, jis jų nepastebi. Pasakoju viską nuo pat pradžių. Nežinau, kiek laiko tai trunka. Man baigus, vėjas jau nurimęs. Lyg ir šviesa pasikeitė. Bet tiksliai nenusakytum kaip. Kartkartėm vis žvilgteliu durų pusėn. Niekas nepasirodo.

Lukas ima vieną cigaretę po kitos. Tarsi būtų be galo svarbu visą laiką vienodai pridegti, įtraukti ir išpūsti dūmą.

Išsitiesia, nusišypso man.

– Geriau būtų manęs paklausę, – sako. – Siūliau įleisti jums 15 mg apozepamo. Sakiau, kad ištrūksit. Tiorkas nesutiko.

Vėl nusišypso. Šįkart pamišėlio šypsena.

– Sakytum norėjo, kad ateitumėt. Paliko guminę valtį. Gal jis nori, kad išliptumėt į krantą.

Pamoja atsisveikindamas.

– Darbas nelaukia, – sako.

Pasilenkiu prie turėklų. Kažkur tarp žemų miglotų krantų, ten, kur ledas susilieja su jūra, yra Tiorkas.

Giliai apačioje guli baltas vainikas. Luko nuorūkos. Neplūduriuoja, neplaukia viena ant kitos. Guli nejudėdamos. Vanduo, kuriame atsispindi, vis dar juodas. Bet nebeblizga. Padengtas matinės plėvelės. Jūra aplink „Kroną" šąla. Virš galvos dangaus skliautas siurbia į save debesis. Vėjas nurimęs. Per pusvalandį temperatūra nukrito mažiausiai dešimt laipsnių.

Iš pirmo žvilgsnio mano kajutėje niekas nepaliesta. Susirandu trumpaaulius guminius. Į plastikinį maišelį įsidedu kamikus.

Žvilgteliu į veidrodį. Nosis nelabai ištinusi, bet gerokai iškrypusi.

Po akimirkos jis ners. Prisimenu garus nuotraukoj. Vanduo dešimties ar dvylikos laipsnių. Jis tik paprastas žmogus. Tai taip nedaug. Iš savo patirties žinau. O vis tiek bandai kabintis į gyvenimą.

Apsimaunu šiltas kelnes. Du plonus vilnonius megztinius, pūkinę striukę. Dėžėje susirandu ant riešo segamą kompasą ir plokščią gertuvę. Vilnonį apklotą. Jau seniai mano ruoštasi šiai akimirkai.

Visi trys sėdi, todėl pastebėjau juos tik visai užlipusi ant denio. Iš guminės valties išleistas oras – prie užpakalinio antstato guli pilkas subliuškęs gumos kilimas su geltonais piešiniais.

Moteris tupi. Parodo man peilį.

– Išleidau orą, va, su šituo, – sako.

Atiduoda jį Hansenui, atsirėmusiam į valčių keltuvus.

Atsistojusi eina artyn. Man už nugaros trapas. Dvejodamas paskui ją slenka Zaidenfadenas.

– Katja, – sako.

Visi trys vienmarškiniai.

– Jis norėjo, kad išliptum ant kranto, – sako ji.

Zaidenfadenas uždeda ranką jai ant peties. Atsisukusi trenkia. Vienas jo lūpos kamputis atvimpa. Veidas pasidaro panašus į kaukę.

– Myliu jį, – sako.

Neaišku, kam skirti šie žodžiai. Prieina dar arčiau.

– Hansenas rado Morisą, – sako tarsi turėtų paaiškinti. Ir po staigaus minties šuolio priduria: – Tu jo geidi?

Esu mačiusi tai anksčiau: ten, kur susieina pavydas ir beprotybė, nebėra vietos tikrovei.

– Ne, – sakau.

Pasitraukiu atbula ir atsitrenkiu į kažką didelį. Už nugaros stovi Ursas. Vis dar su prijuoste. Ant viršaus užsimetęs kailinius. Rankoje laiko duoną. Matyt, ką tik ištrauktą iš orkaitės, nes nuo karščio ją gaubia sutirštėjusių garų aureolė. Moteris nekreipia į Ursą dėmesio. Siekia manęs, tą akimirką jis priglaudžia duoną jai prie kaklo. Bloškiasi į valtį ir sudribusi guli. Nudegintoje vietoje kaip ryškinama juostelė auga žaizda, palikdama duonos rievių atspaudus.

– Ką man daryti? – klausia Ursas.

Paduodu jam mechaniko revolverį.

– Duosi man truputį laiko? – klausiu.

Nužvelgia Hanseną užsigalvojęs.

– *Leicht**, – sako.

* Lengvai *(vok.)*.

Pontoninis tiltas dar lauke. Tik pamačiusi ledą suprantu atėjusi per anksti. Dar per daug permatomas, kad išlaikytų. Randu kėdę. Atsisėdu ir laukiu. Užsikeliu kojas ant kabelių dėžės. Čia kadaise sėdėjo Jakelsenas. Ir Hansenas. Laive be perstojo kerti savo paties brydę – kaip gyvenime.

Sninga. Didelės snaigės, *qanik*, toks pat buvo Izaijo kapą apklojęs sniegas. Ledas dar šiltas, palietusios jį snaigės ištirpsta. Ilgai žiūrint pradeda rodytis, kad jos ne krinta, o auga iš jūros ir kyla į dangų padengti uolos bokšto stogo. Iš pradžių šešiakampės, ką tik susidariusios snaigės. Po keturiasdešimt aštuonių valandų jos suyra ir virsta senais beformiais dribsniais. Dešimtą dieną jų vietoje lieka grūdėti kristalai, o po dviejų mėnesių – tiršta masė. Praėjus dvejiems metams sniegas pradeda virsti į firną. Praslinkus trejiems iš jo pasidaro *névé*. Po ketverių atsiranda luito didumo ledyninis kristalas.

Ilgiau kaip trejus metus Gela Altoje jis neišsilaikytų. Būtų ledyno išstumtas į jūrą. Ten plūduriuodamas ištirptų, suirtų ir susilietų su vandeniu. O iš jo kurią dieną iškiltų nauju sniegu.

Dabar ledas pilkšvas. Žengiu žingsnį. Dar ne visai geras. Viskas juo tolyn, juo blogyn.

Stengiuosi kiek galėdama ilgiau išbūti „Krono" šono priedangoj. Paskui ledas taip suplonėja, kad tenka trauktis. Turbūt jie manęs ir taip nematytų. Temsta. Šviesa nyksta, atrodo, tarsi jos čia nebūtų buvę. Paskutiniuosius dešimt metrų turiu šliaužti ant pilvo. Padėjusi apklotą ant ledo stumiuosi pirmyn.

Motorinė valtis pririšta ledo pakraštyje. Ji tuščia. Iki pakrantės juostos 300 metrų. Povandeninei ledyno daliai keliskart aptirpus ir vėl sušalus čia atsirado kažkas panašaus į laiptus.

Apsvaigina žemės kvapas. Tiek laiko praleidus jūroje sala kvepia lyg žydintis sodas. Nukrapštau sniego sluoksnį. Apie keturiasdešimties centimetrų storumo. Po juo randu samanų, sudžiūvusių Arkties gluosnio šakelių.

Jiems atėjus čia buvo iškritęs plonas sluoksnis naujo sniego, likę labai ryškūs pėdsakai. Turėjo dvejas roges. Mechanikas tempė vienas, Tiorkas su Verlenu kitas.

Lipo šlaitu, kad apeitų stačius šlaitus, kur ledo nuslinkta į jūrą. Čia sniegas pusės metro gilumo. Pasikeisdami ėjo vienas kito pėdomis.

Užsimaunu kamikus. Žiūriu į sniegą ir susitelkiu vien ties savo žingsniais. Jaučiuosi lyg vėl būčiau vaikas. Kažkur einam, neatsimenu kur, kelionė buvo ilga, gal ne vienas sinikas, klupinėju, kojos lyg nesavos, eina

pačios, žingsniai sunkūs, žengti – tolygu išspręsti uždavinį. Iš vidaus kyla nenumaldomas noras pasiduoti, griūti ir miegoti.

Iš paskos seka mama. Viską supranta, jau prieš kiek laiko tai pajuto. Kalba man (ji, paprastai tokia nešneki), sušeria per ausį, piktai ir švelniai, koks čia vėjas, Smila? *Kanangnaq*. Visai ne, Smila, tu miegi. Aš nemiegu, aš tikrai žinau, jis silpnas ir drėgnas, ledas turėjo ką tik suskeldėti. Kalbėk gražiai su mama, Smila. Prisimokei blogybių iš *qallunaaq*.

Visą kelią šitaip, kol pabundu, kol suprantu, kad reikia stumtis į priekį, kad jau seniai tapau per sunki našta jos pečiams.

Sulaukiau trisdešimt septynerių. Prieš penkiasdešimt metų Tulėje toks amžius buvo vidutinė gyvenimo trukmė. Bet nesuaugau. Taip ir neišmokau eiti viena. Vis viliuosi, kad kas nors prislinks iš už nugaros ir sušers. Mama. Moricas. Ar kokia išorinė jėga.

Tuoj suklupsiu. Stoviu prie ledyno. Jų čia buvo stabtelėta. Užsidėjo ant batų katukus.

Iš arti pasidaro aišku, kodėl ledyną taip pavadino*. Vėjas nugludino paviršių į kietą, lygutėlį užvalkalą, tarsi baltą degtą glazūrą. Prieš pat mane jis susilieja su maždaug penkiasdešimties metrų praraja. Nuo ledo griūties paviršius čia liko grublėtas. Pilkų, baltų ir pilkšvų laiptų sistema. Iš tolo matyti, kad ji taisyklinga, bet priėjus arčiau pavirsta labirintu.

Nežinia, kaip rado kelią. Jų net nematyti. Pajudu. Vis sunkiau darosi sekti pėdsakais. Bet įmanoma. Ant horizontalių laiptelių likę sniego su įspaustom žymėm. Vienu metu praradusi orientaciją pradedu eiti pusračiais; tada iš tolo pamatau geltoną šlapimo dėmę.

Užeina haliucinacijos, girdžiu pokalbių nuotrupas. Kažką sakau Izaijui. Atsako. Mechanikas irgi šalia.

– Smila.

Praėjau metrą pro šalį ir nepastebėjau jo. Tiorko. Laukė manęs. Dabar šaukia, švelniai švelniai. Kaip tada, kai skambino paskutinę naktį man į butą.

Jis vienas. Be rogių, be bagažo. Čia sėdėdamas atrodo toks spalvingas. Geltoni batai. Raudona striukė, nuo jos rausvai švyti sniegas aplink. Turkio spalvos juostelė šviesiuose plaukuose.

– Žinojau, kad ateisi. Tik nežinojau kaip. Mačiau tave einančią vandeniu.

* *Bare (angl.)* – nepadengtas, nuogas, plikas, tuščias *(vert. past.)*.

Tarsi visą laiką buvom draugai, tik jam teko slėpti tai nuo kitų.

– Ten buvo užsitraukęs ledas.

– O prieš tai išėjai pro užrakintas duris.

– Turėjau raktą.

Papurto galvą.

– Stipriems žmonėms viskas klostosi palankiai. Atrodo, grynas atsitiktinumas, bet jis atsiranda iš būtinybės. Katja su Ralfu norėjo sustabdyti tave jau Kopenhagoje. Bet aš pamaniau, kad galėtume turėti iš tavęs naudos. Tu gali priminti, ką mes pražiūrėjom. Ką pražiūrėjo Vingas su Lojenu. Į ką niekada neatkreipi dėmesio.

Ištiesia man kopimo diržus. Susijuosusi užsisegu iš priekio.

– O gaisras „Šiaurės pašvaistėj"? – sakau.

– Gavęs kasetę Lichtas paskambino Katjai. Bandė išlupti iš jos pinigų. Buvom priversti ko nors imtis. Kad įpainiojom ir tave – mano klaida. Patikėjau viską Morisui su Verlenu. Verlenas persmelktas primityvios neapykantos moterims.

Paduoda man virvės galą. Sumazgau aštuonetuką. Ištiesia trumpą ledkirtį. Eina pirmas. Turi ilgą ploną lazdą. Suskeldėjusiose vietose išbando ledo tvirtumą. Būdamas penkiolikos metrų atstumu pradeda kalbėti. Nuo aplink mus spindinčių sienų akustika kaip vonios kambaryje. Skardi ir artima tarsi kartu sėdėtume vonioje.

– Aš, žinoma, perskaičiau, ką esi parašiusi. Tavo aistra ledui kelia minčių.

Įsmeigia ledkirtį į sniegą ir apsukęs virve iš lėto ją traukia, kol prieinu. Tada vėl prašneka.

– O ką profesionalai pasakytų apie šitą ledyną?

Apsidairau vis tirštėjančioj tamsoj. Sunku atsakyti.

– Jie nežino. Jei arealas būtų dešimtkart didesnis, priskirtų jį prie labai mažų ledyninių kepurių. Būtų žemiau, vadintų jį ledynu „botu". Jeigu srauto ir vėjo sąlygos būtų kiek kitokios, slinkdamas ir nuo defliacijos per mėnesį jis būtų taip sumažėjęs, kad jo niekas nebelaikytų ledynu ir sakytų, kad saloje yra tik šiek tiek sniego. Jo neįmanoma priskirti kokiai nors rūšiai.

Vėl prieinu, paduoda man virvę, išsikertu vietą užsikabinti, jis lipa toliau. Eina kaip visada lengvai ir lygiai, bet nuo ledo judesiai pasidarę negrabūs kaip visų europiečių. Tampa panašus į aklį, pripratusį prie negalios, suaugusį su lazda, bet vis dėlto aklą.

– Mane visada domino ribotas mokslo gebėjimas paaiškinti. Kad ir

mano sritis, biologija, – remiasi žlugusiom zoologijos ir biologijos klasifikacijos sistemom. Kaip mokslas ji nebeturi jokio pagrindo. Ką manai apie pokyčius?

Staiga peršoko prie naujos temos. Seku paskui; jis dusyk apsivyniojęs virve. Einam susirišę kaip motina su kūdikiu bambagysle.

– Sako, jie atneša džiaugsmo.

Paduoda man termosą. Geriu. Karštą arbatą su citrina. Pasilenkia. Ant sniego guli keli tamsūs trupiniai – akmens skalda.

– 4,6 padauginta iš dešimt devintuoju laipsniu. 4,6 milijardai metų. Prieš tiek laiko Saulės sistema įgavo dabartinį pavidalą. Geologinėje Žemės istorijoje sunkumą kelia tai, kad jos neįmanoma išstudijuoti. Nelikę jokių pėdsakų. Nes nuo tada, nuo pasaulio sukūrimo, tokios kaip šitos uolos keitėsi begalinę daugybę kartų. Taip pat ir ledas, oras, vanduo. Jų kilmės nebeįmanoma užčiuopti. Žemėje nebėra medžiagų, išlaikiusių pirminę formą. Tuo meteorai ir įdomūs – jie atskrieja iš kitur, nepaliesti kitimo procesų, aprašytų Laveloko teorijoje apie Gają. Jų forma siekia Saulės sistemos atsiradimo pradžią. Ir susideda jie paprastai iš pirmųjų visatos metalų. Geležies, nikelio, silikatų. Skaitai grožinę literatūrą?

Papurtau galvą.

– O vertėtų. Nes rašytojai pirmiau už mokslininkus pamato, kur mes esam. Gamtos atradimai neturi būti ieškojimas to, kas žemėje egzistuoja. Svarbiausia yra tai, ar pajėgiame juos suprasti. Kaip Žiulio Verno *Auksiniame rutulyje* apie meteorą, kuris pasirodė esąs didžiausia kada nors pasaulyje buvusi brangenybė. Velso vizijos apie kitas gyvybės formas. Paiperio *Ulerio sukilimas*. Šitoje knygoje aprašoma ypatinga gyvybės forma. Neorganinės medžiagos, iš silikatų susidarę kūnai.

Užlipam ant plokščios, vėjų nugairintos plynaukštės. Priešais atsiveria daugybė taisyklingų plyšių. Vadinasi, priėjom abliacijos sritį, vietą, kur ledyno gelmės kyla į paviršių. Čia iškilusi uola dalija ledo srautą pusiau. Ji balkšvo akmens, todėl iš apačios nepastebėjau. Tirštėjančioj tamsoj akmuo pradėjo švytėti.

Prie besileidžiančios į plyšį uolos papėdės sutryptas sniegas. Čia jų sustota. Iš čia jis grįžo manęs pasiimti. Klausiu pati savęs, iš kur žinojo, kad aš ateisiu. Sėdam. Lede susidariusi taurės formos įduba kaip atvira kriauklė. Atsuka termosą. Kalba toliau, tarsi pokalbis nebūtų nutrūkęs, o gal taip ir yra, gal jis tęsėsi jo viduje, gal ten jis niekada nesibaigia.

– Graži ta Gajos teorija. Labai svarbu teorijai būti gražiai. Deja, Lave-

lokas aiškiai klysta. Jis sako, kad Žemės ekologinė sistema yra vientisas mechanizmas. Bet neparodo, kad ji daugiau negu mašina. Gaja iš esmės nesiskiria nuo roboto. Lavelokas daro tą pačią klaidą kaip visas biologijos mokslas. Jis nepaaiškina pradžios. Pirmosios gyvybės formos, jos atsiradimo dar prieš ciano bakterijas. Neorganinėmis medžiagomis paremtas gyvenimas galėtų būti pirmasis žingsnis.

Mano judesiai atsargūs, noriu palaikyti kūno šilumą ir patikrinti jo dėmesingumą.

– Lojenas čia buvo ketvirtajame dešimtmetyje. Su vokiečių ekspedicija. Jie norėjo įrengti lėktuvų takus siauram plokščiam pakrantės ruože šiaurės pusėje. Buvo atsivežę Tulės eskimų. Vakarų grenlandų nepavyko prikalbinti dėl blogų gandų apie salą. Lojenas pradėjo paiešką taip pat kaip Knudas Rasmusenas, ieškojęs savo meteoritų. Nepraleido pro ausis eskimų pasakojimų. Ir rado. 1966-aisiais atplaukė dar kartą. Jis, Vingas ir Andrėjas Finas. Bet jiems trūko žinių techniniams dalykams išspręsti. Sumontavo tvirtą konstrukciją nusileisti prie akmens. Paskui ekspedicija nutrūko. 1991-aisiais vėl grįžo. Tada dalyvavom ir mes. Bet teko išplaukti namo.

Jo veido tamsoje beveik nesimato, bet balsas toks pat ryškus. Bandau suprasti, kam visa tai sako. Kodėl vėl meluoja, dabar, kai viskas jo rankose.

– O atkirsti gabalai?

Jo dvejonė išsprendžia mano klausimą. Kai suprantu, palengvėja. Jis vis dar tiria, kiek aš žinau ir ar aš viena. Ar jo kas nors laukia: saloje, jūroje, grįžus namo. Kol kas, dar vieną akimirksnį, prieš išsitardama apie tai, kas jam rūpi, esu jam reikalinga.

Kai suprantu tai, į galvą ateina kita, lemtinga ir nesuprantama mintis. Juk jis laukia, juk jis priverstas laukti todėl, kad mechanikas jam visko neišdavė, nepasakė, kad aš viena.

– Mes juos ištyrėm. Nieko neįprasto neradom. Sudaryti iš geležies, nikelio, olivino, magnio ir silikatų.

Žinau, kad tai tiesa.

– Tai jis ne gyvas?

Net tamsoje jaučiu, kaip šypsosi.

– Jis šiltas. Aiškiai skleidžia šilumą. Kitaip būtų buvęs išstumtas kartu su ledu. Tirpdo ledo sienas aplink save tokiu pat greičiu, kokiu slenka ledynas.

– Radioaktyvus?

– Matavom, bet nieko neradom.

– O žuvusieji? – sakau. – Jų rentgeno nuotraukos? Tos šviesios juostos vidaus organuose?

Patyli kurį laiką.

– Tu, aišku, negalėtum papasakoti, iš kur visa tai žinai? – sako.

Neatsakau.

– Aš žinojau, – sako. – Mes abu, tu ir aš, gerai sutartume. Tą naktį, kai skambinau tau, nežinau kodėl, gal pasitikėdamas intuicija, aš žinojau, kad pakelsi ragelį, pajutau tave, galėjau pasakyti: „Pereik pas mus". Būtum atėjus?

– Ne, – sakau.

Tunelis prasideda uolos papėdėje. Konstrukcija labai paprasta. Išsprogdinę ledo slinkties vietą, jie pritvirtino kelis didelius betoninius nutekamuosius vamzdžius. Jie leidžiasi žemyn įstrižai, viduje – iš medžio padaryti laipteliai. Iš pradžių nusistebiu, bet greit prisimenu, kaip sunku pritvirtinti ką nors ant amžinojo įšalo.

Dešimties metrų gylyje dega laužas.

Dūmai rūksta iš patalpos prie pat laiptų – iš betoninės dėžės, sustiprintos sijomis. Ant grindų numesti keli maišai, ant jų tepalų statinėje dega sukapotos medinės dėžės.

Prie galinės sienos ant plataus stalo sudėti įrankiai ir įranga. Chromatografai, mikroskopai, dideli stikliniai kristalizavimo indai, inkubatorius, niekada man nematytas aparatas – panašus į didelę plastikinę dėžę su stikline siena priekyje. Po stalu stovi generatorius ir kelios medinės dėžės, tokios pačios, kaip dega statinėj. Viskas turi madą, net laboratorijos įranga. Šitie instrumentai man primena aštuntąjį dešimtmetį. Viską padengęs sluoksnis pilko ledo. Matyt, daiktai palikti 1966-aisiais ar 1991-aisiais. Ką paliksime mes?

Tiorkas uždeda ranką ant plastikinės dėžės.

– Elektroforezė. Baltymams skaidyti ir tirti. Lojenas atsivežė ją 1966-aisiais. Tada jie dar manė turį reikalų su organinės kilmės gyvybės apraiška.

Vos pastebimai linkteli. Viskas, ką jis daro, persmelkta įsitikinimo, kad užtenka menko ženklo, ir pasaulis puls jam tarnauti. Prie aukšto darbastalio ties mikroskopu stovi Verlenas. Sureguliuoja jį man: okuliarą ties 10 padala, objektyvą ties 20. Pristumia arčiau dujinę lempą.

– Bandom atšildyti generatorių.

Iš pradžių nieko neįžiūriu, po to pasiryškinu ir pamatau kokoso riešutą.

– *Cyclops marinus*, – sako Tiorkas. – Sūriųjų vandenų vėžiagyvis. Šitokių ir panašių pilna visose žemės jūrose. Pusiausvyros organai – antenos. Įpylėm truputį druskos rūgšties, todėl jis toks ramus. Atkreipk dėmesį į užpakalį. Ką matai?

Nematau nieko. Paima mikroskopą, pakiša po juo petrografinį indą ir vėl nustato ryškumą.

– Virškinimo sistema, – sakau, – žarnynas.

– Tai ne žarnos. Tai kirmėlė.

Dabar jau matau. Apačioje, žarnos ir skrandžio vietoje, yra patamsėjimas. Per visą nugarą eina ilgas šviesus kanalas.

– Klasė – *Phylum nematoda*, apvalioji kirmėlė, o šita priklauso *Dracunculoidea* poklasiui. Ji vadinama *Dracunculus borealis*, arktine kirmėle. Žinoma ir aprašyta bent jau nuo viduramžių. Didelis parazitas. Aptiktas banginių, ruonių ir delfinų kūnuose, iš žarnų prasiskverbiantis į raumenis. Čia poruojasi, po to patinėlis žūsta, o patelė šliaužia į poodį. Toje vietoje atsiranda gumbas didumo sulig vaiko kumščiu. Pajutusi, kad netoliese vandenyje yra *Cyclops*, ji praduria odą ir išleidžia į jūrą milijonus gyvų mažų lervų, kurias tuoj pat suryja vėžiagyviai, vadinamieji šeimininkai; juose kirmėlės kelias savaites auga. O kai vėžiagyvis kartu su jūros vandeniu patenka į gerklę ar žarnas dideliam jūros žinduoliui, jis suyra, lerva lieka ir įsiskverbia į savo naująjį, didįjį šeimininką, bręsta, poruojasi, šliaužia į poodį ir užbaigia ciklą. Atrodo, kad nei vėžiagyviams, nei žinduoliams jis nekenkia. Vienas iš labiausiai prisitaikiusių parazitų pasaulyje. Ar domėjaisi kada, kas kliudo parazitams plisti?

Verlenas įmeta dar medžio, pritraukia generatorių prie ugnies. Sklindanti šiluma degina man vieną šoną, kitas šąla. Čia nėra normalios ventiliacijos, galima užtrokšti nuo dūmų, matyt, juos spaudžia laikas.

– Visada atsiranda tam tikrų kliūčių. Paimkim kad ir Gvinėjos kirmėlę, artimiausią arktinės kirmėlės giminaitę. Jai reikia šilumos ir stovinčio vandens. Jos paplitusios ten, kur žmonės naudoja paviršinį vandenį.

– Kaip Birmos, Laoso ir Kampučijos pariby, – sakau, – pavyzdžiui, prie Čiangrajaus.

Abu suakmenėja. Tiorko reakcija vos pastebima.

– Teisybė, – sako, – pavyzdžiui *ten*, per palyginti retai pasitaikančią sausrą. O kai tik palyja ir paplūsta vanduo, atšąla, joms pablogėja sąly-

gos tarpti. Taip ir turi būti. Parazitai neatskiriami nuo savo šeimininkų. Gvinėjos kirmėlė, matyt, evoliucionavo pagrečiui su žmogumi, gal daugiau kaip milijoną metų. Jie puikiai tinka vienas kitam. 140 milijonų žmonių kasmet patiria riziką apsikrėsti Gvinėjos kirmėle. 10 milijonų per metus apsikrečia. Dauguma jų kelis mėnesius gyvena kęsdami kančias, bet galiausiai organizmas išstumia kirmėlę. Net Čiangrajuje daugiausia tik pusei procento suaugusiųjų lieka žaizdų. Tokia viena pagrindinių tobulos gamtos pusiausvyros taisyklių: geras parazitas savo šeimininko nenužudys.

Mosteli ir aš, pati to nejusdama, pasitraukiu į šalį. Pasižiūri pro mikroskopą.

– Įsivaizduok Lojeno, Vingo ir Lichto padėtį 1966-aisiais. Viskas suplanuota. Aišku, yra ir problemų, bet techninių, įveikiamų. Surado akmens vietą, įrengė nusileidimą ir šitas patalpas. Oras pasitaikė neblogas, laiko užteko. Pamatė, kad viso parsivežti namo nepavyks, bet nors gabalą. Turiu jų pjūklų nuotraukų, genialus išradimas – velenėliais slankiojanti grūdinto plieno juosta. Lojenas nenorėjo, kad būtų pjaunama su litavimo lempom. Ir jau pradėję dirbti su pjūklais eskimai žūsta. Praėjus dviem parom po to, kai pirmą kartą nėrė. Beveik visi tuo pat metu, per valandą. Viskas pasikeičia. Ekspedicija žlugusi, laikas dega. Turi suvaidinti nelaimingą atsitikimą. Aišku, šito imasi Lojenas. Jam užtenka proto nesužaloti palaikų. Jau tada pajunta, kad čia kažkas blogai. Dar Nuuke padaro skrodimą. Ir spėk, ką randa?

– Laikas, – sako Verlenas.

Tiorkas nekreipia į jį dėmesio.

– Randa arktinę kirmėlę. Paplitęs parazitas. Didelė, 30–40 centimetrų, bet labai paprasta. Apvalioji kirmėlė, kurios ciklas žinomas ir aiškus. Tik vienas dalykas kelia įtarimą – jų nebūna žmogaus kūne. Banginių, ruonių, delfinų, labai retai – jūrų vėplių. Bet ne žmogaus. Beveik kasdien eskimams pasitaiko suvalgyti užkrėstos mėsos. Tačiau tą pačią akimirką, kai lerva patenka į žmogaus kūną, mūsų imuninė sistema atpažįsta svetimkūnį ir limfocitai jį sunaikina. Prie šito imuniteto parazitui niekada nepavyko prisitaikyti. Visiems laikams turėjo apsiriboti tam tikrais didžiaisiais jūros žinduoliais, su kuriais yra evoliucionavęs. Tokia yra pusiausvyra gamtoje. Įsivaizduok, kaip nustebo Lojenas, vis dėlto radęs ją palaikuose. Be to, visai atsitiktinai. Nes paskutinę sekundę buvo priverstas padaryti rentgeno nuotraukas eskimams identifikuoti.

Nenoriu jo klausyti, nenoriu kalbėtis su juo, bet nieko negaliu padaryti. Be to, tai užvilkins laiką.

– Kaip taip galėjo būti?

– Į šį klausimą Lojenas nesugebėjo atsakyti. Tada jis sutelkė dėmesį į ką kita. Į tai, kaip jos prasiskverbė į kūnus. Buvo parsigabenęs vandens, kuriame akmuo guli, mėginių. Be tirpsmo vandenų, ežerą maitina aukščiau, paviršiuje, esantis kitas ežeras. Aplink jį yra paukščių. Nemažai upėtakių. Įvairių rūšių vėžiagyvių. Vanduo aplink akmenį pilnas jų. Visi Lojeno parsivežti mėginiai buvo užkrėsti. Tada jis nusprendė padaryti štai ką: jis implantavo lervas į gyvą žmogaus audinį.

– Neblogai sugalvota, – sakau. – Tik kaip jis tai sutvarkė?

Klausiu žinodama atsakymą. Jis viską padarė Grenlandijoje. Danijoje toks eksperimentas būtų buvęs pernelyg rizikingas.

Tiorkas pamato, kad aš supratau.

– Tai truko dvidešimt penkerius metus. Bet jis išsiaiškino, kad lerva prisitaikė prie žmogaus imuninės sistemos. Jau burnoj ji prasiskverbia pro gleivinę ir apsitraukia tam tikra plėvele iš paties žmogaus baltymų. Po tokia priedanga apsauginė žmogaus organizmo sistema nebeatskiria jos nuo viso kūno ir palieka ramybėje. Tada lerva pradeda augti. Ne iš lėto, mėnesių mėnesiais kaip ruonių ir banginių kūne, bet greitai, valandom, o gal minutėm. Net poruojasi ir skverbiasi kūnu ne pusmetį, kaip būdama jūros žinduolyje, o tik kelias dienas. Bet ne tai svarbiausia.

Verlenas sučiumpa jį už rankos. Tiorkas pasižiūri ir ištraukia ranką.

– Man reikia jos kai ko paklausti, – sako.

Galbūt tikrai taip galvoja, bet kalba ne todėl. Trokšta dėmesio ir pripažinimo. Po pasitikėjimo savimi ir paviršutinio profesionalumo kauke slepiasi nesuvaldomas išdidumas, atradimo triumfas. Mes su Verlenu apsipylę prakaitu, jau kosčiojam. O jam nekaršta, jis jaučiasi puikiai, šokančioje ugnies šviesoje jo veidas visiškai ramus. Galbūt todėl, kad stovim vidury ledo, o gal todėl, kad taip aiškiai jaučiu artėjančią atomazgą, staiga permatau jį kiaurai. Visada, kai suaugęs tampa permatomas, aikštėn išeina vaikas. Prisimenu Viktoro Halkenvado laišką ir staiga nesulaikomi iš mano burnos išsprūsta žodžiai:

– Kaip ir tas dviratis, kurio taip trūko vaikystėje.

Pastaba tokia absurdiška, kad jis iš pradžių nieko nesupranta. Paskui žodžių prasmė pasiekia jį, vieną sekundę svirteli lyg suduotas, tuoj paleis viską iš rankų, bet po akimirkos susitvardo.

– Galėtum pamanyti, kad atradom naują rūšį. Bet taip nėra. Tai arktinė kirmėlė. Bet yra vienas esminis skirtumas. Ji prisitaikė prie žmogaus imuninės sistemos. Tik suardė pusiausvyrą. Apvaisinta patelė po poravimosi nesiskverbia į poodį. Ji šliaužia į vidaus organus. Širdį arba kepenis. Ir ten išleidžia savo lervas. Šios, išėjusios iš jos vidaus, žmogaus kūno nepažįsta ir nėra padengtos baltymų plėvelės. Žmogaus organizmą ištinka tarsi šokas – kyla infekcija ir uždegimas. Per vieną kartą išleidžia dešimt milijonų lervų. Į gyvybinius organus. Žūstama tuoj pat, išgelbėti nebeįmanoma. Kad ir kas ten būtų atsitikę su arktine kirmėle, tai suardė pusiausvyrą. Ji nužudo savo šeimininką. Žmogui tai – blogas parazitas. Bet tarp žudikų jai nėra lygių.

Verlenas kažką pasako man nesuprantama kalba, bet Tiorkas ir toliau nekreipia dėmesio.

– Verlenas implantavo lervą visoms, kokias tik sugebėjom rasti, žuvims: jūrinėms, gėlųjų vandenų, didelėms, mažoms, esant įvairiai temperatūrai. Jos prigyja kiekvienoje. Gali gyventi bet kur. Ar žinai, ką tai reiškia?

– Kad ji neišranki.

– Tai reiškia, kad trūksta vieno iš svarbiausių veiksnių, stabdančių jos plitimą – pernešančių šeimininkų skaičius nėra ribotas. Ji gali gyventi bet kur.

– Tai kodėl ji dar neišplito visame pasaulyje?

Susirenka virvės ritinius, pakelia krepšį, užsimauna ant kaktos prožektorių. Jo laiko pojūtis grįžo.

– Yra du atsakymai į tavo klausimą. Viena, jūros žinduolių kūne ji vystosi palyginti lėtai. O kad ir patenka iš šito ežero ir galbūt kitų salos vietų į jūrą, tai tenka nemažai palaukti, kol koks ruonis plaukdamas pro šalį perneš ją toliau. Didžioji dalis nesulaukia. Be to, čia buvojo dar per mažai žmonių. Žmonės smarkiai pagreitintų platinimąsi.

Eina pirmas. Žinau, kad turiu sekti paskui. Staiga pajuntu, kad nebegaliu pajudėti. Jam išėjus apleidžia jėgos. Verlenas žvilgteli į mane.

– Kai dirbom Khumui Na, – sako jis, – atlindo dvylika policininkų. Ištrūko tik vienas – moteris. Moterys – tai kenkėjai.

– Tai buvo Raun, – sakau, – Natali Raun?

Linkteli.

– Atvažiavo kaip anglų seselė. Anglų ir tajų kalba kalbėjo be akcento. Tada kariavom su Laosu, Kampučija, o paskui, parėmus Amerikai, ir su Birma. Buvo nemažai sužeistų.

Laiko petrografinį indą tarp nykščio ir smiliaus ir atkiša jį man. Kūnas nevalingai nori šokti nuo kirmėlės. Bet užsispyrimas neleidžia nė krustelėti.

– Prasiskverbusi pro odą išverčia gimdą ir išleidžia baltą skystį su milijonais lervų. Savo akimis mačiau.

Pasišlykštėjimas iškreipia jo veidą.

– Patelės daug didesnės už patinėlius. Jos pereina per kūną. Stebėjom per ultragarsinį skleistuvą. Lojenas implantavo jas dviems grenlandams, sirgusiems AIDS. Atskraidino juos į Daniją ir paguldė į vieną iš tų privačių ligoninių, kurių nedomina niekas kitas, kaip tik banko sąskaitos numeris. Viską matėm – kaip pasiekė širdį, kaip išvertė gimdą ir visa kita. Visa šita lytis tokia, ir moterys, ypač moterys.

Atsargiai pastato petrografinį indą atgal.

– Matau, – sakau jam, – kad puikiai išmanot moteris, Verlenai. Ką dar veikėt Čiangrajuje?

Komplimentas nenuėjo perniek – jis atsako.

– Aš laborantas. Gaminom heroiną. Tuo pačiu metu, kai atvažiavo ta moteris, visos trys šalys pasiuntė prieš mus savo kariuomenes. Tada Khumas Na paskelbė per televiziją: „Pernai išleidom į rinką 900 tonų, šiemet bus 1300, kitais metais 2000 tonų, kol neatšauksit kareivių“. Po jo kalbos tą pačią dieną karas baigėsi.

Jau man žengiant pro duris prabyla dar kartą:

– Žmogus yra parazitas. O kirmėlė – dievų įrankis. Kaip ir aguona.

3

Tiorkas laukia manęs. Nusileidę apie dvidešimt metrų pasiekiam dugną. Dabar tunelis tampa horizontalus, sutvirtintas nedailia kampuota betono armatūra. Veda į juodą tuštumą. Tiorkas eina pirmas. Prie bedugnės sustojam.

Prie mūsų kojų iki olos dugno dar dvidešimt penki metrai. Ten, apačioje, iš žemės kyla statūs ledo stalagmitai, žėrintys vaivorykštės spalvomis.

Nulaužęs gabalėlį ledo sviedžia žemyn. Bedugnė suraibuliuoja ratilais ir pavirtusi migla išnyksta. Mūsų matytas vaizdas buvo olos lubų atspindys ežere, prie pat kojų; tokio stovinčio vandens niekur žemės paviršiuje negalėtų būti. Net dabar, sukilus vilnims, akys netiki, jog tai vanduo. Iš lėto vėl rimsta požemių karalystė.

Stalaktitų augimo modeliai ir jų kristalų aprašymai pateikti Hatakejamos ir Nemoto žurnale *Geophysical Magazine*, nr. 28, 1958 m. 1980-aisiais šiuo klausimu rašė Naitas: *Journal of Crystal Growth*, nr. 49, o 1984-aisiais – Maenas ir Takahašis: „Studies on Icicles“, leidinyje *Low Temperature Science*, t. A, nr. 43. Bet šiuo metu plačiausiai pripažintą modelį esu pasiūliusi aš pati ir Lasė Makonen iš Suomijos, iš Struktūrinės inžinerijos laboratorijos Espo mieste. Mes teigiam, kad stalaktitas auga tarsi tuščiaviduris ledo vamzdis, gobiantis vandenį, kai jo būvis skystas. Kad jo masę paprasčiausiai galima išreikšti tokia formule:

$$M = \frac{\pi D^2}{4} \rho_\alpha I$$

Čia D – diametras, I – ilgis, ρ_α – ledo tankis; π trupmenos skaitiklyje, žinoma, yra todėl, kad mūsų apskaičiavimai remiasi hemisferiniu lašo, kurio skersmuo 4,9 mm, forma.

Mūsų formulė buvo sukurta iš baimės ledui. Tada, kai Japonijoje viena po kitos įvyko kelios nelaimės dėl stalaktitų, geležinkelio tuneliuose kritusių nuo viršaus ir pradūrusių traukinio vagonus kiaurai. Tiek daug ir tokių didelių stalaktitų, kokie dabar kabo mums virš galvų, niekada gyvenime nesu mačiusi. Instinktyviai noriu trauktis atgal, bet pajuntu šalimais Tiorką ir pasiduodu.

Stovim katedroje. Virš galvų mažiausiai penkiolikos metrų aukštumo skliautas, matyt, beveik siekia ledyno paviršių. Aplink kupolą matyti įtrūkimų ir ištrupėjusių vietų, ledas buvo visai padengęs olą, bet vėl ištirpo.

Tomis dienomis, kai Moricas būdavo išvažiavęs ir neturėdavom pinigų žibalui arba tekdavo laukti šiek tiek užtrukusio laivo, mama pastatydavo ant veidrodžio žvakę. Nors šviesos nedaug, bet nuo atspindžių viskas aplinkui nutviksdavo. Tas pats dabar dedasi su Tiorko šachtos prožektoriaus kūgiu. Laiko jį tvirtai, kad suspėčiau sužiūrėti; staiga šviesą pagauna ledas, paryškina ją ir bloškia aukštyn spindulių lietumi.

Atrodo, kad ilgieji ledo varvekliai plaukia. Žaižaruodami lyg per prizmę laša nuo lubų ir tiesiasi į žemę. Jų gal dešimt tūkstančių, gal daugiau. Kai kurie sulipę kaip kabančių gotikinių katedrų virtinės, kiti maži, vienas prie kito – dygliuotos kalnų kristalų pagalvės.

Po jais – ežeras. Gal trisdešimties metrų skersmens. Jo viduryje – akmuo. Juodas, nejudrus. Aplinkui vanduo pieniškas nuo tirpstančių iš ledo burbuliukų. Jokio kito kvapo nejaučiu, tik dilginantį ledą nosiaryklėj. Vienintelis garsas – ilgais tarpais krintantys lašai. Čia tvyro pusiausvyra: akmuo yra tam tikru atstumu nuo lubų, šąla ir tirpsta labai palengva. Vandens apytaka minimali. Nė ženklo gyvybės.

Jeigu ne ta šiluma. Ji lygiai tokia pati kaip mano vaikystės sniego urve. Sienos spinduliuoja šaltį, todėl šiluma atrodo labai viliojanti. Nors temperatūra tarp nulio ir penkių laipsnių.

Šalia mūsų stovi sudėta dalis bagažo. Oro balionai, apranga, peiliukai, harpūnai, dėžė su plastikiniais sprogmenimis. Virvės, žibintai, įrankiai. Be mūsų, daugiau žmonių nėra. Kartelį girgžteli ledas, tarsi gretimame kambaryje kažkas stumdytų baldus. Bet jokio gretimo kambario čia nematyti. Vienas ledas.

– Kaip jūs jį iškelsit?

– Išsprogdinsim tunelį, – sako jis.

Įmanoma. Tunelis turėtų būti kokio šimto metrų ilgumo. Jo nereikės ramstyti. O akmuo išriedėtų pats, jeigu tik pasvirimo kampas būtų tinka-

mas. Zaidenfadenas galės pasirūpinti. Katja Klausen privers jį. O Tiorkas ją ir mechaniką. Tokiame pasaulyje gyvenu nuo to laiko, kai išvykau iš Grenlandijos. Prievartos grandinėje.

– Ar jis gyvas? – tyliai klausia.

Papurtau galvą. Todėl, kad nenoriu tuo tikėti. Apglėbia rankomis prožektorių. Šviesos kūgis dabar nukrypsta į sniegą po mumis. Trykšta į viršų, ir pavieniai stalaktitai pavirsta žyrančių lyg besvoriai brangakmeniai atspindžių debesiu.

– O jeigu kirmėlė išlįs į lauką?

– Mes laikysim akmenį įpakuotą.

– Jos nesulaikysi. Ji mikroskopinė.

Tyli.

– Jūs nežinot, – sakau. – Niekas nieko nežino. Visa jūsų patirtis apsiriboja keliais laboratorijos bandymais. Tikimybė, kad tikrasis žudikas būtent ji, labai maža.

Tyli.

– O koks antrasis atsakymas, kad ji dar nėra paplitusi?

– Kai buvau vaikas, metus gyvenom vakarinėj Grenlandijos pakrantėj. Rinkau iškasenas. Nuo to laiko manęs nepaleidžia mintis, kad gyvybės išnykimo priešistoriniais laikais priežastis galėtų būti parazitas. Kas žino, gal arktinė kirmėlė. Ji turi visas būtinas savybes. Galbūt ji bus išnaikinusi dinozaurus.

Jo balsas šelmiškas. Perprantu tą pačią sekundę.

– Bet juk tai nesvarbu, tiesa?

– Nesvarbu.

Pasižiūri į mane.

– Nesvarbu, kaip iš tikrųjų yra. Svarbu, kuo žmonės tiki. Jie patikės šituo akmeniu. Girdėjai apie Iliją Prigožiną? Belgų chemiką, 1977-aisiais gavusį Nobelio premiją už disipacinių struktūrų aprašą. Jis ir jo mokiniai nepertraukiamai nagrinėjo gyvybės atsiradimo iš neorganinių medžiagų hipotezę. Jų mintys praskynė kelią. Žmonės *laukia* šito akmens. Jų tikėjimas ir viltys padarys jį tikrą. Įkvėps jam *gyvybę*, kad ir koks jis iš tikrųjų būtų.

– O parazitas?

– Jau dabar girdžiu pirmuosius žurnalistų svarstymus. Rašys, kad arktinė kirmėlė yra svarbi tarpinė grandis susidūrus akmeniui, neorganinei medžiagai ir aukštesniesiems organizmams. Prieis įvairių įvairiausias iš-

vadas, kurios atskirai paimtos neturi reikšmės. Svarbiausia paskleisti baimę ir viltį.

– Kam, Tiorkai? Ko tu sieki?

– Pinigų, – sako. – Šlovės. Dar pinigų. Iš tikrųjų visai nesvarbu, ar jis gyvas. Užteks jo dydžio. Šilumos. Kirmėlės. Tai bus didžiausia šio šimtmečio mokslo sensacija. Ne ant popieriaus surašyti skaičiai. Ne abstrakcijos, po trisdešimties metų paskelbiamos masėms prieinama forma. O akmuo. Kurį galima pamatyti savo akimis ir pačiupinėti. Atsipjovus gabalėlį parduoti. Fotografuoti, filmuoti.

Vėl prisimenu Viktoro Halkenvado laišką. „Berniukas buvo ledinis", – rašė jis. Ir vis dėlto tai netiesa. Jo šaltis paviršutinis. Viduje liepsnoja aistra.

Staiga ir man pasidaro nebesvarbu, ar jis gyvas. Staiga akmuo virsta simboliu. Akyse aplink jį kristalizuojasi vakarietiškų gamtos mokslų požiūris į pasaulį. Skaičiavimai, neapykanta, viltis, baimė, instrumentalistinis požiūris. O virš viso šito, stipresnis už bet kokį jausmą bet kam gyvam, – pinigų troškimas.

– Negalima paėmus atvežti kirmėlę ten, kur tiršta žmonių, – sakau. – Tol, kol neišsiaiškinot, kaip iš tikrųjų yra. Sukeltumėt katastrofą. Jeigu ji jau buvo išplitusi visame pasaulyje, tai sustojo tik išnaikinusi savo šeimininkus.

Pastato prožektorių ant sniego. Nuo šviesos virš vandens veidrodžio ir akmens atsiranda nenykstantis kūgio formos tunelis. Visa kita aplink išnyksta.

– Mirtis visada nuostolinga. Bet kartais tik ji viena gali pažadinti žmogų. Boras dalyvavo kuriant atominę bombą ir manė, kad ji padės išsaugoti taiką.

Prisimenu, kaip Julijana, būdama blaivi, kartą sakė, kad trečiojo pasaulinio karo nereikia bijoti. Naujas karas atvestų žmones į protą.

Dabar jaučiu tą patį kaip tąkart: po šituo argumentu slypi beprotybė.

– Nepriversi žmogaus mylėti, net visiškai jį pažeminęs, – sakau.

Perkeliu svorį ant kitos kojos ir įsitveriu virvės ritinio.

– Tau trūksta fantazijos, Smila. Tai nedovanotina mokslo žmogui.

Jeigu galėsiu išjudinti ritinį, turbūt įstumsiu Tiorką į vandenį. Ir pabėgsiu.

– O berniuką, – sakau, – Izaiją, kam Lojenas tyrė?

Žengteliu atgal, kad galėčiau stumtelti plačiau užsimojusi.

– Jis šoko į vandenį. Buvom priversti pasiimti jį čia, nes bijojo aukščio. Jo tėvui sustojo širdis dar beveik paviršiuje. Vaikas veržte veržėsi pas jį. Niekados nebijojo šalto vandens, plaukiodavo jūroje. Tai Lojenui kilo mintis neišleisti jo iš akių. Kirmėlė buvo įsiskverbusi jam į poodį, ne žarnyną. Jis jos nejautė.

Dabar aišku, kam darė raumens biopsiją. Lojenas troško paskutinio, lemiamo mėginio. Informacijos apie parazito likimą jo nešiotojui mirus.

Vanduo žalsvas, raminamos spalvos. Siaubą kelia tik mirties vaizdinys, o ji pati visada natūrali kaip saulėlydis. Forsės įlankoje kartą mačiau, kaip majoras Guldbrandsenas iš „Sirijaus“ patrulio su automatu stūmė tris amerikiečius šalin nuo meškos kepenų, užkrėstų trichinelioze. Buvo diena, labai šviesu, jie žinojo, kad mėsa nuodinga, kad tereikia palaukti tris ketvirčius valandos, kol ji išvirs. Ir vis tiek, kai atėjom, jie jau buvo atsipjovę po siaurą riekutę ir valgė. Toks kasdieniškas vaizdas: mėlynas mėsos atspalvis, jų apetitas, majoro šautuvas, jų nuostaba.

Ištiesęs man už nugaros ranką atima ritinį kaip aštrų daiktą iš vaiko.

– Eik į viršų ir lauk.

Pašviečia į sieną priešais. Nuo jos eina tunelis. Einu jo link. Ir atpažįstu kelią. Jis veda ne į viršų, o į atomazgą. Pabaigos pradžia visada buvo tunelis. Kaip gyvenimo. Jis mane čia atvedė. Visą kelią nuo laivo vedė mane.

Tik dabar pamatau, kaip puikiai viską suplanavo. Laive šito negalėjo padaryti. Jam reikės grįžti, „Kronas“ turės kada nors įplaukti į uostą. Nieko negalėtum nuslėpti. O dabar bus dar vienas pabėgimas. Dingsiu kaip Jakelsenas. Niekas nematė, kad mudu buvom susitikę, niekas nepamatys, kad manęs nebėra.

Net ir mechanikas negrįš. Viską supras, susies mane su Tiorku taip aiškiai, lyg būtų matęs mus kartu. Tiorkas leis jam nerti, turbūt jiems jo reikia, bent jau pirmajam sprogdikliui įdėti. Leis jam nerti, o po to jis nustos egzistavęs. Tiorkas grįš, ir bus įvykus nelaimė, gal suges kvėpavimo aparatas. Jis viską apgalvojo.

Dabar suprantu, iš kur atsirado ta įranga prie ežero. Mechanikas išpakavo ją, kol Tiorkas pasakojo. Tam ir vedėsi mane į laboratoriją.

Prožektoriaus šviesa pagauna akmenį, jo šešėlis krinta ant sienos priešais mane. Įėjus į tunelį pasidaro tamsiau.

Tai keturkampė, horizontali šachta, aukštis ir plotis po du metrus. Keli metrai giliau – paplatėjimas. Čia stovi stalas. Ant jo – matavimo prietai-

sai, pieno buteliai, džiovinta mėsa, avižiniai dribsniai, – dvidešimt aštuonerių metų senumo, aptraukti ledo.

Palaukiu, kol akys apsipras su blausia ledo šviesa, ir einu tolyn, kol viskas tampa juoda; vis tiek nesustoju, einu braukdama per sieną ištiesta ranka. Grindys vos vos kyla aukštyn, bet nėra jokio ženklo, kad priekyje būtų išėjimas. Aklina tamsa.

Galiausiai įsiremiu į sieną, ledo mūrą. Sustoju ir laukiu.

Žingsnių negirdėti, bet matau šviesą, iš tolo artėjančią į mane. Prisitaisęs prožektorių ant kaktos. Spindulys pagauna mane prie sienos ir sustoja. Nusiima prožektorių. Tai Verlenas.

– Parodžiau Lukui šaldytuvą, – sakau. – Pridėjus prie Jakelseno gausi iki gyvos galvos be teisės prašyti malonės.

Sustoja vidury tarp manęs ir prožektoriaus.

– Tau ir rankas kojas nutraukus, – sako, – rastum kaip atsikirsti.

Palenkęs galvą kažką murma, panašu į maldą. Tada žengteli artyn.

Iš pradžių pamanau, kad ant sienos jo šešėlis, bet paskui vis tiek atsigręžiu. Ant ledo skleidžiasi rožė, gal trijų metrų skersmens, iš mažų raudonų taškelių, užtiškusių ant sienos lašų. Kojos pakyla pusmetrį nuo žemės, išsiskečia rankos, ir jis teškiasi į sieną. Prilimpa gėlės vidury lyg didžiulis vabzdys. Tik dabar išgirstu garsą. Trumpą švilpesį. Ant žemės paguldyto prožektoriaus šviesoje plaukia pilkas debesis. Iš jo išeina Lukas. Nežiūri į mane. Nenuleidžia akių nuo Verleno. Rankoje laiko pneumatinį harpūną.

Verlenas kruta. Viena ranka graibosi nugaros. Po mente plonas juodas brūkšnys. Metalas turėtų būti ypatingo lydinio, nes išlaiko jį pakibusį virš žemės. Antgalis smigo mažiau kaip iš pusmetrio. Pataikyta maždaug į tą pačią vietą, kur buvo durta Jakelsenui.

Pasitraukiu nuo šviesos, praeinu pro Luką.

Einu į kylančią baltą saulę. Išlindusi iš tunelio pamatau ant stovo pritvirtintą plieskiantį prožektorių. Turbūt įjungė generatorių. Prie prožektoriaus stovi Tiorkas. Mechanikas iki kelių vandenyje. Pirmą sekundę jo neatpažįstu. Apsivilkęs didžiulę vientisą geltoną aprangą su batais ir šalmu. Pusiaukelėje Tiorkas pamato mane. Pasilenkia. Ištraukia suskleisto skėčio ilgumo vamzdį. Mechanikas stovi į mus nugara. Su šalmu negirdės manęs. Sviedžiu į vandenį savo kompasą. Pakėlęs galvą pamato mane. Pakelia šalmo stiklą. Tiorkas krapšto skėtį. Ištraukia rankeną.

– S-Smila.

Nestodama einu artyn. Už nugaros tunelyje aidi žingsniai.

– Nersiu t-tik šitą vieną kartelį. Labai svarbu rytdienos darbui.

– Mums su tavim nebus jokios rytdienos, – sakau. – Paklausk jo, kur Verlenas.

Mechanikas atsigręžia į Tiorką. Pažvelgia ir viską supranta.

– Už ką berniuką? – sakau.

Klausiu dėl mechaniko, noriu užvilkinti laiką, man pačiai atsakymo nereikia. Žinau, kaip viskas buvo, esu tikra lyg pati būčiau stovėjusi su jais ant stogo.

Jaučiu Tiorką, tarsi jis būtų mano dalis. Jaučiu, kad situacija jam darosi katastrofiška. Tiek daug užsimota. Galvoja, ar pajėgs išsiversti be mechaniko. Turi apsispręsti. Ir vis tiek balsas ramus, beveik liūdnas:

– Jis nušoko.

Jam kalbant einu artyn. Įdeda ilgą apkabą.

– Supanikavo.

– Kaip? – sakau.

– Norėjau paprašyti, kad atiduotų kasetę. Bet jis šoko bėgti, nepažino manęs. Galvojo, kad svetimas. Buvo tamsu.

Nuima saugiklio rankenėlę. Mechanikas nemato ginklo, žiūri jam į veidą.

– Užlipam ant stogo. Nemato manęs.

– Aš mačiau, – sumeluoju, – mačiau pėdsakus, jis buvo atsigręžęs.

– Šūktelėjau, atsigręžė, bet manęs nepamatė.

Žiūri man tiesiai į akis.

– Jis neprigirdėjo, – sakau, – ir negalėjo atsigręžti. Jis negirdėjo.

Po kojom ledas, einu ledu, į jį, kaip Izaijas, kai bėgo šalin. Aš – Izaijas. Dabar grįžtantis atgal. Norintis pradėti iš pradžių. Pažiūrėti, ar nėra kitos išeities.

Tiorkas pamato Luką tarp jų likus penkiems metrams. Apėjo akmenį iš kitos pusės, kol Tiorkas stebėjo tik mane ir mechaniką. Visko neįmanoma aprėpti. Net jis negali visko aprėpti.

– Bernardo nebėra, – sako Lukas.

Laiko prieš save harpūną. Atrodo, užtaisė jį dar kartą. Harpūnas rodosi ilgas kaip ietis ir Lukas, tokios pernelyg tiesios ir išsekusios figūros, akimirką tampa panašus į animacinio filmo herojų. Kelnės sušalusios į ledo šarvus. Matyt, įlūžo eidamas.

– Tu atsakysi už tai, – sako.

Tiorko skėtis iššauna. Didžiulė, nematoma ranka apsuka Luką aplink. Tada dusliai pokšteli ir Lukas padaro ant ledo piruetą. Vėl atsigręžia į mus; kairės jo rankos nebėra. Sėda ant žemės ir apsipila krauju.

Dabar pajuda mechanikas. Lipdamas iš vandens trumpą akimirksnį būna panašus į didelę žuvį, šokančią ant kranto. Skėtis tarkšteli į ledą. Net ir be ginklo tiesi Tiorko figūra spinduliuoja pasitikėjimą savimi.

Mechanikas jau priėjo. Viena geltona pirštinė atsiduria ant jo peties, kita suima žandikaulį. Suspaudžia. Šviesiaplaukė galva lošteli atgal, šalmas pasilenkia prie jos, žiūri vienas kitam į akis. Noriu išgirsti, kaip atsiskirs stuburo slanksteliai. Garsas bus panašus ne į trakštelėjimą kam nors lūžtant, bet grįžtant į vietą.

Tiorkas spiria. Išlavintas, stiprus judesys, koja puslankiu skrieja mechaniko veido link. Pataiko į šalmo šoną su tokiu garsu, kaip į kelmą kertant kirvį. Geltona figūra iš lėto svyra į šoną ir klumpa ant kelių.

Skėtis guli ant ledo priešais mane. Ginklas taip išgąsdino, kad net nenuspiriu jo.

Mechanikas atsistoja. Bando išsinerti iš savo balionų. Judesiai besvoriai ir lėti kaip astronauto.

Staiga Tiorkas šoka bėgti. Aš iš paskos.

Jis privers juos išplaukti. Nors jie ir nenorėtų paklusti. Ypač Sonė nenorėtų. Bet jis sugebės priversti.

Bėga žemyn palei plyšį. Prožektoriaus šviesa plaikstosi tamsoje. Naktį Chraanaake eidavau ant ledo parsinešti luitų vandeniui tirpdyti. Naktį ledas tampa savotiškai svetingas. Dabar neturiu kuo pasišviesti, bet bėgu tarsi lygiu keliu. Nelengvai, bet be baimės. Kamikai smenga į sniegą visai kitaip nei jo auliniai.

Taip nedaug jam tetrūksta. Krislelio neatidumo ir kris kaip krito Izaijas.

Ten, kur guli sniegas, tamsoje išauga šešiakampiai. Mes bėgam per visatą.

Perėjusi ledyną pirmiau už jį leidžiuosi žemyn. Noriu atkirsti kelią į motorinę valtį. Nematė, negirdėjo manęs. Bet vis dėlto žino, kad aš čia.

Ledas naujas, *hikuliaq*, atsiradęs ten, iš kur buvo išstumtas senasis. Per storas plaukti motorine valtimi, per plonas eiti. Virš jo siūbuoja balta, speiguota migla.

Pastebi mane arba gal tik stovinčią figūrą ir pradeda leistis ledo link. Seku jį laikydamasi lygiagrečiai. Pamato, kas aš. Pajunta, kad nebepajėgs pasiekti.

„Kronas“ skendi migloje. Nubėga per toli į dešinę. Kai instinktyviai pasitaiso kryptį, laivas jau 200 metrų mums už nugaros. Prarado orientaciją. Nuklysta prie atviro vandens. Ten, kur nuo srovės ledas įdubo ir tapo plonas kaip plėvelė, kaip gemalas, po ja jūra tamsi ir sūri lyg kraujas, iš gelmės prie stiklo spaudžiasi veidas, Izaijo, dar negimusio Izaijo veidas. Kviečia Tiorką. Nežinau, ar Izaijas traukia jį į save, ar aš, priėjusi už nugaros, stumiu jį plonojo ledo link.

Jo jėgos baigiasi. Šita vieta išsekiną tą, kuris jai svetimas.

Turbūt po sekundės ledas jo neišlaikys. Turbūt jam palengvės, siurbiamam gilyn, nuo šalto vandens tapus besvoriam. Iš apačios ledas, net tokią naktį kaip ši, bus blyškaus neoninės šviesos melsvumo.

Arba jis vėl pasuks dešinėn, per ledą. Šiąnakt temperatūra dar labiau nukris, kils pūga. Jis neišgyvens nė dviejų valandų. Turės sustoti, nuo šalčio pavirs kitu, kaip stalaktito kiaute įšals vos berusenanti gyvybė, kol nurims pulsas ir jis susilies su kraštovaizdžiu. Ledo dar niekas nenugalėjo.

Už mūsų lieka akmuo ir paslaptis, neatsakyti klausimai. Ir mechanikas.

Iš lėto tamsėja priešais mane bėganti figūra.

Papasakok mums, atėję prašys. Mes suprasim ir viską užbaigsim. Jie klysta. Užbaigti galima tik tai, ko nesupranti. Šiai bylai nėra pabaigos.

Høeg, Peter

Ho-54 Panelės Smilos sniego jausmas : romanas / Peter Høeg ; iš danų k. vertė Loreta Laužikaitė. – 3-iasis patais. leid. – Vilnius : Tyto alba, 1999. – 383, [5] p. (Garsiausios XX a. pab. knygos)

ISBN 9986-16-147-9

Kopenhagoje žūsta berniukas. Policijos nuomone, tai nelaimingas atsitikimas. Tačiau Smilai, berniuko kaimynei, jo pėdsakai ant apsnigto stogo sako ką kita. Pradėjusi aiškintis aplinkybes, Smila patenka į Šiaurėn plaukiantį laivą. Tai, ko vykstama parsigabenti, turėtų būti berniuko mirties priežastis.

UDK 839.8-3

PETER HØEG

PANELĖS SMILOS SNIEGO JAUSMAS

Romanas

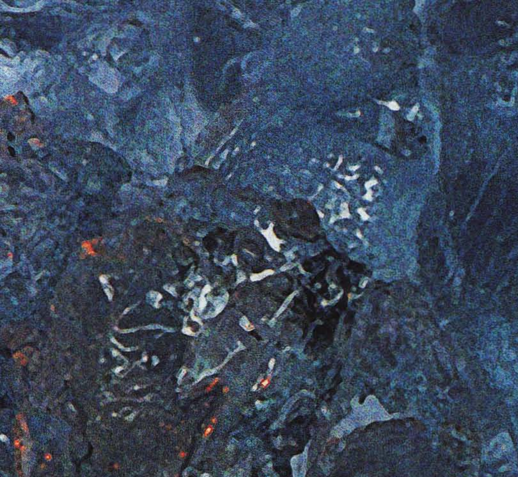
Iš danų kalbos vertė *Loreta Laužikaitė*

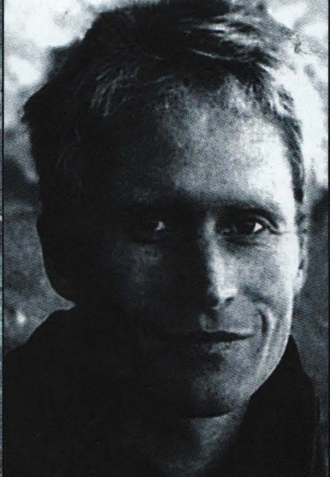
Viršelio dailininkai *Daumantas Každailis, Ilona Kukenytė*

SL 1686. 2007 05 08. 24,25 apsk. l. l.

Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio 10, LT-01112 Vilnius, tel. 2497453, info@tytoalba.lt

Spausdino Standartų spaustuvė, S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

„Aš nesu tobula. Sniegas ir ledas man patinka labiau negu meilė. Mane lengviau sudominti matematika negu žemiškaisiais broliais. Bet mano gyvenime yra už ko užsikabinti. Galite pavadinti tai vietos jutimu, galite – moteriška intuicija, viskuo, kas tik šaus į galvą. Aš stoviu ant pagrindo ir žemiau leistis nebėra kur. Gal ir tiesa, kad nesiekiu kuo geriau susitvarkyti gyvenimą. Bet visada – bent jau vienu piršteliu – apčiuopiu Absoliučiąją Erdvę.“

„Karštas trileris iš šalto klimato“, „trileris su smegenimis“, „Šiaurės Šachrazada“ – taip pasaulio spaudoje apibūdinamas romanas „Panelės Smilos sniego jausmas“. Danų rašytojas Peteris Høegas (g. 1957), kadaise šokėjas, jūreivis, aktorius, alpinistas ir fechtuotojas, o dabar vadinamas danų literatūros kometa, su šiuo romanu apkeliavo visą pasaulį. Knyga, išleista stulbinamais tiražais, tapo superbestseleriu ne tik Europoje, bet ir Amerikoje, pagal ją garsus danų režisierius Bille Augustas sukūrė filmą. Milijonines pajamas, gautas už knygas, P. Høegas perveda į savo fondą *Lowle*, skirtą trečiojo pasaulio šalių ir Tibeto moterims ir vaikams šelpti. Gal todėl jis dažnai vadinamas „labdaringuoju geradariu“.

Meistriška, intriguojanti romano detektyvinė istorija apipinta keliomis siužeto gijomis. Pagrindinė veikėja Smila – grenlandės ir dano dukra, išdidi, drąsi ir vyriška moteris, gerai pažįstanti gamtą, jūrą, sniegą. Šią išskirtiniu intelektu apdovanotą moterį drasko nuo gamtos atitrūkusios civilizacijos prieštaravimai. Policijos versija, esą grenlandas berniukas nukritęs nuo stogo Kopenhagoje per nelaimingą atsitiktinumą, Smilai pasirodo abejotina. Ji jaučia sniegą, ir Izaijo pėdos ant apsnigto stogo jai sako daugiau nei kitiems. Kopenhagoje pradėjusi tyrimą, Smila išjudina sniego laviną iki pat Grenlandijos. Per visus knygos skyrius vyksta kelionė neslūgstančio mirtino pavojaus akivaizdoje. Romano įtampą švelnina meilės istorija, savito patrauklumo jam teikia Grenlandijos mitologijos intarpai, Arkties gamtos aprašymai.

ISBN 9986-16-147-9

TYTO ALBA

